

ISTORIA BISERICĂ

a lui

MELETIE

MITROPOLITUL ATENEI

TRADUSĂ ROMÂNEȘTE

DE SMERITUL

VENIAMIN COSTACHI

MITROPOLITUL MOLDOVEI

TOMUL I

IAȘI

LA CANTORA FOIEI SĂTEȘTI

1841

**ISTORIA BISERICESCĂ
a lui**

MELETIE

Mitropolitul Atenei

**Tălmăcită din elinească în cea proastă elinească, și îmbogățită, cu
multe trebnice și de nevoie sub însemnări, și scumpătățite tabule,
de**

Gheorghe Bendoti din Zachint.

**IAR ACUM TĂLMĂCITĂ ÎN LIMBA ROMÂNĂ
de smeritul**

VENIAMIN COSTACHI MITROPOLITUL MOLDOVEI

PARTEA I

TOMUL I.

IAȘI

ÎN TIPOGRAFIA SFINTEI MITROPOLII

1841

PREA ÎNĂLȚATULUI
și
DREPT CREDINCIOSULUI DOMN
MIHAIL GRIGORIU STURZA VOIEVOD
STĂPÂNITOR ȚĂRII MOLDOVEI etc.
PREA ÎNĂLȚATE DOAMNE!

Tălmăcirea în limba patriei a istoriei drept credincioasei Biserici a lui Hristos, se cuvine cu toată dreptatea a se închina Înălțimii Voastre, ca unui stăpânitor al unui drept credincios norod, și ca celui ce totdeauna va-ți îngrijit la îmbunătățirea sfinteii buneii rânduiei plăcute lui Dumnezeu.

Cu cea mai mare bucurie depun tronului Înălțimii Voastre această istorie Bisericească, scrisă de prea învățatul și prea fericitul Meletie Mitropolitul Atenei, și acum pentru prima dată tălmăcită de către mine în limba românească, pentru Hristianiceasca luminare a compatrioților.

Binevoiți a o primi sub ocrotirea Voastră, ca o pârgă a ostanelilor mele, și ca un semn de adâncă recunoștință ce o port către strălucita voastră persoană, iar ochiul cel neadormit al milostivului Dumnezeu să păzească pe Înălțimea Voastră, fericit, puternic și îndelungat în viață, pentru binele Moldovei.

AL ÎNĂLȚIMEI VOASTRE
Către Dumnezeu smerit rugător

VENIAMIN
Mitropolitul Moldovei

Iași 10 August 1841

CĂTRE CETITORI

Tuturor bine cinstitorilor și fii ai Bisericii lui Iisus Hristos, fericire și mântuire de la Atotputernicul vă solim.

Mai întâi avem trebuință de două ajutoare, spre a ajunge către mântuire, adică: de cunoștință și de credință. Apoi, precum credința învie prin fapte, căci altminteri este moartă, de asemenea cunoștința, ce naște credința, se capătă și se desăvârșește prin învățătura Dumnezeieștilor Scripturi, pentru aceasta și Mântuitorul trimițând pe ai Săi Apostoli în lume, le-a zis: Mergând învățați toate neamurile, predicându-le Evanghelia, le-a poruncit să nu se depărteze de Ierusalim, până ce nu se vor îmbrăca cu putere de sus, adică până ce nu va trimite lor din cer pe luminătorul Duh, spre ai învăța și a-i înțărma cu lumina Dumnezeieștilor științe, carele coborându-se peste dânșii în chipul limbilor de foc, s-au umplut toți de acel Duh al înțelepciunii, al înțelegerii și al adevărului, și apoi a început a vorovi în toate limbile, ca prin acest organ să poată fi mărturisitori cuvântului Dumnezeiesc, nu numai în Iudeia și în Samaria, ci până la marginile pământului, încât din aceste două mijloace care duc către mântuire, pe cunoștință adică învățătura a arătat singur Mântuitorul a fi întâia, căci cuvântul a fost dintru început la Dumnezeu.

Pătruși dară de cunoștința acestor principii Dumnezeiești, și dorind ca prin lumina adevărului, încunoscut să pot îndrepta pe fii păstoriei și nației mele, mai întâi către adevăr, și apoi către fericire și mântuire, de când Părintele luminilor a încredințat nouă toiagul staulului turmelor sale celor cuvântătoare, după cât nea ajutat puterile cunoștințelor noastre și darul duhului Său n-am pregetat a confăptui spre lățirea învățăturilor Dumnezeieștilor Scripturi, atât mijlocit prin întemeierea așezămintelor teologice, cât și prin nemijlocită

îndeletnicirea noastră, îndreptând și traducând în limba nației felurite cărți Bisericești, precum sunt:

1.Omiliile Sfântului Ioan Hrisostom Patriarhul Constantinopolului, în tâlcuirea la Faptele Apostolilor, și la Epistolele Sfântului Pavel. (manuscris)

2.Kiriakodromion al Apostolului. (tipărit)

3.Pidalion sau adunarea tuturor canoanelor Bisericești. (sub tipar)

4.Funia întreită sau tratat despre ființa lui Dumnezeu. (tipărită)

5.Indianul și Filosoful. (tipărit)

6.Teologia Mitropolitului Platon. (tipărită)

7.Kekagrarion sau meditațiile Sfântului Augustin. (tipărit)

8.Adoleshia sau îndeletnicirea întru cunoștința Dumnezeieștilor Scripturi. (tipărită)

9.Istoria Sfintei Scripturi. (tipărită)

10.Ekatontaeterida sau analele Istoriei Bisericești din veacul I al Hristianismului. (manuscris)¹

11.Tratatatația Patriarhului Nectarie asupra papismului. (manuscris)

12.Tâlcuirea Apostolului de Nicodim Aghioritul. (manuscris)

13.Tîlcuirea Psaltirii tot de Nicodim Aghioritul. (manuscris)

14.Din cuvintele lui Cornilie Ierokirikul Bisericii mari. (manuscris)

15.În sfârșit această Istorie Bisericească, conșcrisă de fericitul și prea învățatul Arhiepiscop al Atenei Meletie, (1661 – 1714), apoi întocmită și adaosă de învățatul Gheorghe Bendote și tipărită la Viena la anul 1783.

---

¹ Manuscrisele se află depuse în Biblioteca Seminar Veniamin din Socola.

Întru cele mai îndeplinite Istории ekkasiastice, iar pentru Biserica noastră Ortodoxă una singură este aceasta.

Înțeleptul Istoriograf împarte șirul cronologic al Istoriei sale, în cinci perioade, după cele mai însemnate epoci urmate în Ierarhia Bisericii.

PERIOADA

- I.** Istoria vechii Biserici Israilitene.
- II.** Octavian August întâiul împărat al Romanilor, și se voroavă până la Teodosie cel Mare.
- III.** Arcadie și Onorie, până la împărăția lui Alexie și Erik 6.
- IV.** Alexie IV, până la Mustafa II.
- IV.** Anul 1700 până în zilele noastre.

Către care se adaogă și o prescurtare de Istoria Bisericii Daco-Romane într-un supliment, care este cu osebite interesantă pentru fiecare român.

Numitul Istoriograf supune cvintele sale criteriului adevărului, și întemeindu-se pe cele mai autentice argumente, tratează cu o ageră și nepărtinitoare critică tratează, deodată starea politică a epocii, și apoi starea Bisericii, încât se poate numi aceasta Istoria politico-ecclesiastică.

Trebuința de o asemenea carte este atât de mare, pe cât Istoria după hotărârea vechilor înțelepți este: lumina adevărului, regula vieții omenești, oglinda timpurilor și a vechimii, căci în ea se înfățișează faptele și suferințele omenirii, prin care învățăm a ne îndrepta din pătimirile altora.

Iar Istoria Bisericească, mai ales și politică deplină precum este aceasta, pentru un creștin stă în relație covârșitoare către o singură politicească, precum însuși principiile religiei și ale moralei, către cele singure din afară științe, numite profane.

În sfera unei asemenea Istории va afla religiosul: sfințite temple, altare evanghelice, cuvioase afierosiri, jertfe martirice ale sfinților bărbați, pietre neclintite ale credinței, pe care Mântuitorul au voit a zidi Biserica Sa, cu a căror sânge sa roșit împărăteasca porfiră a Bisericii lui Iisus Hristos.

Va vedea ortodoxul cum adevărul și deplina principiul al moralei Evangheliei lui Iisus Hristos, fără toiag, fără armă, a supus puternicile domnii și căpetenii ale puterilor întunericului acestui veac, care nesuferind, ca și cei cangrenați în răutate, vindecarea lor, tulburându-se, cu toate puterile se opintiră a întuneca lumina adevărului mântuitoarei învățături, și a stinge focul, inchizitor al dragostei sau al iubirii Evanghelicești. Da în zadar, căci cu cuvântul Domnului cerurile s-au întărit, și cu puterea duhului său, Biserica prin care lumina moralului pusă în candelanbru, a luminat pe cei ce zăceau în întuneric. Ba vede științificul azilul științelor și al literaturii în timpurile barbarismului, prigonitele științe împreună cu evanghelia, a fost Biserica, și ca să zic așa, lumina filosofiei sa păstrat cu sfințenie în focul altarului; iar păzitorii prețiosului depozit al culturii, a fost clerul, fireștii învățători ai moralului. Ba vede politicul că sufletele cel sălbatece și inimile cele crude ale barbarilor, care amenințau prin foc și sabie surparea imperiilor și stăpânirea societăților nu s-au putut îmblânzi decât prin cuvântul împăcător și răplăsmuitor al moralului evanghelic, și că numai Biserica a putut face din fiare fii ai lui Israil, popor ales și bineplăcut, precum și sângrincios lucrător al pământului, supus credincios domnitorului, părinte duios al familiei, mădular râvnitor al statului, și cu cuvânt folositor cetățean al societății.

Binevoiască prea înțeleptul învățător, păstorul păstorilor și capul Bisericii Iisus Hristos, ca și cunoștințele cuprinse în această carte despre începutul, creșterea și biruința ce a purtat Biserica, împodobită cu purpura sângelui său vărsat și al mărturisitorilor lui, prin puterea Crucii și a cuvântului, adică omorârea patimilor, dezbrăcarea de omul cel vechi al păcatului, și îmbrăcarea în omul virtuții și al desăvârșirii, să ne povățuiască întărindu-ne în credință, a ne smulge din alcătuirea și asemănarea dobitoacelor, adică a neștiinței și a patimilor, în care

zăcem aici jos, și ridicându-ne pe aripile Dumnezeiescului dor al harității Hristiane, să ne înălțăm către munții cerești a viețuirii sufletești, să fim morți păcatului și vii lui Dumnezeu; ca și eu, dacă dătătorul de viață va lungi aici zilele înstrăinării mele, culegând întru bucurie spicele semințelor aruncate întru osteneală, să îndoiesc puterile mele către cea mai departe nevoie a tămăduirilor; iar dacă îi va plăcea să scoată din închisoarea lumii și a trupului sufletul meu, ca să se mărturisească numelui Său, fie aceasta cea mai de pe urmă proșforă adusă întru sudoarea feței mele la Altarul său cel moralicesc, și totodată fiilor mei duhovnicești, suvenirul despărțirii de dânsii, până ce ne vom revedea în casa Părintelui nostru, rugându-le întru atâtea de la dătătorul bunătăților îndoite bunuri de fericire și mângâiere, și aici și dincolo de mormânt.

Veniamin

Mitropolitul Moldovei.

VIATA

FERICITULUI ȘI PURURI POMENITULUI

MELETIE

alcătuitorul acestei cărți.

Meletie pururi pomenitul sa născut în Ioanina (cetate a Epirului adică a mejdopământului care în vremea de acum este strălucită și vestită), întâi se numea Mihail, și aflându-se în vârsta tinerească în Ioanina a învățat carte elinească de la un bărbat învățat numit Visarion Lungul. Iar hirotonindu-se preot de Kir Clement Mitropolitul Ioaninei, sa dus la Veneția, unde a învățat cu amănuntul limba latină, și toată știința, făcându-se nu numai filosof și matematician, ci și ritor nu din cei fie cum, și doftor prea bun. Deci întorcându-se iarăși la Ioanina, a stat învățător în școala a doua cea de acolo, care se numea a lui

Epifanie, când a alcătuit și cartea Astronomia. Și plecând la Domnul Kir Bartolomeu Mitropolitul de Nafpact și al Artii, și cei din Arta cerându-l pe el de Arhiereu, mergând la Adrianopol, unde se afla atunci Patriarhul Constantinopolului cu soborul Arhiereilor, a fost hirotonit Mitropolit al Nafpactului și Artii, în anul 1692, în luna Noiembrie, numindu-se Meletie, și fiind acolo Arhiereu aproape patru ani, și fiind prădată Arta de Limberie Ierakari care era poreclit Ghiurbei având putere de la Venețieni, veșnicul de pomenire a fost clevetit către stăpânitori, cum că ar fi avut știre de prădarea aceasta. Pentru aceia aflându-se atunci în Ioanina, și de oarecare din cei ce știau sfatul împotriva lui a fost sfătuit să nu se întoarcă în Arta, a fost ascuns acolo două luni, așteptând sfârșitul, când a alcătuit și cartea cea pentru feluri de auziri. După aceasta a mers la Navpact, fiind atunci sub stăpânirea Venețienilor cu cea mai mare parte a eparhiei sale, ca să adune venitul eparhiei, unde petrecând mai trei ani au scris cartea Geografia. Iar făcându-se pace între Venețieni, și între turci, și aflând vreme îndemânatecă sa dus la Constantinopol, și de acolo a fost trimis de Patriarhul și de Sobor ca Exarh și Epitrop Patriarhal, în anul 1701 ca să adune drepturile Bisericești de la Arhiereii locului aceluia, unde mergând a fost mult cinstit de domnii Venețieni cei din Pelopones, și de toți Hristianii care locuiau întru el, și pentru fapta lui bună, și pentru puterea cuvintelor, și cuviința. Ci împotrivind-u-se lui Arhiereii din Pelopones, și nevrând a plăti drepturile Bisericești, în zadar s-au ostenit ei, ajutându-i lui domnii Veneției cei din Pelopones, și de toți Hristianii, fiindcă nu puțină dobândă de laudă dobândise Meletie, din învățăturile ce a vorbit el în Bisericile Navpliului, că era prea vrednic a învăța ca nimeni altul. Deci adunând destulă sumă de bani de la Arhiereii Peloponesului, sa întors la Constantinopol, dând tot ce a adunat Bisericii din Constantinopol. Unde a zăbovit doi ani, au venit Atenienii și vrând a goni pe Arhiereul lor ca pe un netrebnic, l-au cerut pe Meletie ca adevărat arhiereu al lor, pe care Patriarhul cu Soborul la dat lor Arhiereu în anul 1703 luna Octombrie. Care mergând în Atena, a stat Arhiereu aproape 11 ani, unde a scris și această prea bună, și mult știutoare Istoria Bisericii. Deci Mitropolitul Kir Clement din Ioanina călătorind la Domnul, localnicii prin

anaforale și rugăminte la cerut lor Arhiereu. Supunându-se dar rugăminții lor, și fiind pornit de iubirea patriei sale, merge la Constantinopol pentru a se muta. Iar Patriarhul și Sinodul așteptându-l multe zile, și văzând că nu vine, pentru că sa oprit de boală la Larisa, și zăbovind cărțile cele de înștiințare pe care le-a trimis dânsul, Patrarahul și Sinodul au prepus că nu voiește, și mai ales au fost siliți de mari mijlociri au hirotonit Mitropolit al Ioaninei pe Kir Ierotei Kositoriul. Iar după aceasta ajungând și el acolo, și aflând Mitropolit hirotonit pentru Ioanina, a rămas liniștindu-se și vreme așteptând, unde după puține zile a fost cuprins de boală și sa dus către Domnul. A scris încă și cuvinte prea bune, pe care le grăia în Biserică și filosofa după Biserica lui Hristos, teologale, și doftorești, care toate murind veșnicul întru pomenire, le-au furat toate cuvintele, pe care e-am obișnuit a le numi învățături, cei ce se obișnuiesc a se împodobi cu străine pene ca ciorile, și nu au lăsat aceștia nici urmă din scrierile lui. Acestea le-au fost adus cu sine vrednicul de pomenire, pe unele ca nedeplinite și nedate afară, căutând vreme cu prilej spre a le deplini, iar cuvintele ca să se vorbească în Biserică. Sa odihnit întru Domnul în anul 1714 în 14 Decembrie, și a fost îngropat la Haschiori, viețuind 53 de ani.

„Uitați-vă la neamurile cele din început, și vedeți, cine sa încredințat întru Domnul, și s-au rușinat; sau cine a rămas întru frica Lui și sa-u părăsit; sau cine la chemat pe El, și la trecut pe el cu vederea.”

Sirah 2;10.

INTRODUCERE

ÎN

ISTORIA BISERICESCĂ

OBICEIURILE ȘI RÂNDUIELILE BISERICII CELEI VECHI, ADICĂ ALE

VECHIULUI ȘI NOULUI TESTAMENT.

CAPITOLUL I.

PENTRU CE ESTE ISTORIA, ȘI PENTRU ÎMPĂRȚIREA EI

1. Voind cu ajutorul lui Dumnezeu a scrie pe scurt, și cu scumpătate, o adunare îndemânatecă a Istoriei Bisericii, mi sa părut cu cuviință, și prea de nevoie lucru, a deschide mai întâi o intrare în ea, făcând arătate obiceiurile Bisericii celei vechi, adică a Vechiului Testament, și a Noului Testament, pentru știința și buna înțelegere a celor ce se vor povesti în această Istorie.

Ce este Istoria.

2. Istoria luată ca un tot și oarecum slobod însemnează pe toată știința, și înțelegerea. Pentru aceasta și Aristotel², numește pe Istorie *știința cea pentru suflet*, pe care mai jos o denumește cunoștința lui. Iar privindu-se din parte, este o povestire a lucrurilor celor ce s-au făcut. Cât folos pricinuieste aceasta oamenilor, și câtă nevoie au ei de ea, o mărturisesc mai toți câți au scris Istorii.

În câte părți se împarte Istoria.

---

² PENTRU SUFLET, Cartea 1 stih 1.

3. Istoria se împarte în două: **I.** Istoria politică și **II.** Istoria Bisericii. Istoria politică arată câte s-au întâmplat la deosebite politii și seminții, iar Istoria Bisericii se îndeletnicește întru cele Bisericești, făcând arătate cele pentru Dumnezeu, și pentru cele sfințite, și făcându-le mai lesne de înțeles oamenilor.

Câte cetăți sunt în această lume sub Lună. Sfințitul Augustin zice că în această lume sub lună sunt două cetăți³: **I.** Cetatea lumii de acum și **II.** Cetatea lui Dumnezeu. Aceasta închipuie pe cei doi frați: Cain și Abel pe începutul urzelii lumii. Din care Cain fiind lucrător de pământ, lua pentru sine produsele cele mai bune, și afierosea lui Dumnezeu pe celelalte, care nu erau așa de bune. Zice Scriptura: „După câteva zile a adus Cain jertfă lui Dumnezeu din roadele pământului.”⁴ Pentru aceasta a fost muștrându-se a fost lepădat, și după osândire viețuind rău și cu ticăloșie, sa făcut chip și pildă a cetățenilor acestei Lumi, căruia ia spus Dumnezeu: „oftând și tremurând pe pământ” iar aceasta după înțelegerea cea tainică se face chip și asemănare a locuitorilor fiilor acestui veac, că stăpânitorul acestui veac îi ciuruiește și îi ispitește totdeauna cu gânduri nestatornice, tulburătoare, materialnice, și zadarnice. **Abel.** Iar Abel fecior fiind, și păstor de oi, afierosea lui Dumnezeu cele întâi născute, arătându-se iubind mai mult pe Dumnezeu decât iubitor de sine. Drept aceea pentru buna lui voință a fost bine primită această jertfă la Dumnezeu. **Moartea lui Abel.** Drept aceea zavistuiind Cain pe fratele lui la ucis făcându-se Abel chip al Lumii cerești. Din aceasta a bine plăcut Stăpânului Dumnezeu jertfa lui, ca unele ce erau afierosite cu bună cinstire și cu dreptate și spre semn arătat, sa pogorât foc din cer mistuind pe toate cele ce erau aduse înainte. Cain era fiul cel întâi născut, Abel al doilea, pentru aceasta și tot omul întâi se naște cetățean al pământului, apoi se face și cetățean al cerului. **După ce se face omul cetățean al cerului.** Omul se face cetățean al cerului numai prin Dumnezeiescul dar al Mântuitorului Hristos, care în vremurile cele mai de pe urmă au venit pe pământ, și care a împodobit lumea cea

---

³ CETATEA LUI DUMNEZEU Cartea 15, Capitol I. și la Psalmul 61; 7 și 50.

⁴ FACEREA 4:3.

văzută cu împodobiri de cinste, și de întregă înțelepciune. **Care este purtarea de grijă a Bisericii.** A întemeiat pe pământ ca un sfințit locaș de faptă bună Biserica, care are să poarte de grijă numai de adevărata cinstire de Dumnezeu, și de chipul cel drept al iubirii de oameni, căci: „Lumea Hristianilor, și lucrarea este alta, și petrecerea, și mintea, și cuvântul, iar petrecerea oamenilor acestei Lumi, și mintea, și cuvântul, și lucrarea este alta, alta aceia și alta aceștia, și multă osebite între unii și alții, precum zice Sfântul Macarie Egipteanul.⁵”

4.Cetatea lui Dumnezeu este Biserica, adică de aceea de care zice prorocul David: „Prea slăvite sa grăit pentru tine cetatea lui Dumnezeu⁶”. Care este urmarea cetății lui Dumnezeu, pentru care și Pavel a zis: „Ci v-ați apropiat de muntele Sionului și de cetatea Dumnezeului celui viu de Ierusalimul cel ceresc și de zeci de mii de îngeri.⁷” **Ce este toată această Istorie.** Deci toată această Istorie este cuprinzătoare spre a ne arăta nouă câte s-au făcut în aceste două cetăți, care deși sunt potrivnice una alteia, cu toate acestea sunt legate împreună în această lume a oamenilor. Pentru aceasta nu este cu putință a povesti Istoria Bisericească, de nu vom mesteca, și nu o vom aduce înainte și Istoria politică, iarăși de vom scrie Istoria politică nu vom putea de nu o vom scrie și pe Istoria Bisericească.

În câte se împarte Istoria politică.

5.Istoria veacului acestuia, adică cea politică se împarte în particularnicile Istoriei ale monarhilor, adică, ale statelor, ale polițiilor, și a celor ce au fost mai înainte de iconomia întrupării a lui Dumnezeu Cuvântul, etc. Și fiecare din acestea se împarte iarăși mai în nenumărate particularnice Istoriei. **Istoria Bisericească în câte se împarte.** Iar Istoria Bisericească se împarte în Istoria Vechiului Testament, adică a sinagogii iudeilor, și în Istoria Noului Testament, adică în Istoria Bisericească a Hristianilor, care pretutindeni s-au semănat, și au locuit: căci Istoriile acestea arată ceea ce s-au făcut în

---

⁵ La VOROAVA 5.

⁶ PSALMUL 86:2.

⁷ EPISTOLA CĂTRE EVREI a Sfântului Apostol Pavel 12:22.

Biserică, aceea adică, pe cele ale poporului iudeilor, iar aceasta arată pe cele ale Hristianilor, care iarăși se împarte în Istoriile particularnicilor Bisericii, adică a fiecăruia Patriarhii, Împărației, Eparhii, neamurile și celelalte: măcar că de Istoria Bisericească cei mai mulți nu înțeleg, fără numai Istoria Bisericii ce au întemeiat-o Apostolii de la marginile lumii, până la marginile ei prin sângele lui Iisus Hristos, și prin sudorile lor, și prin osteneală, precum zice Dumnezeiescul Ignatie, în Epistola către Efeseni.

CAPITOLUL II.

UNA ESTE BISERICA LUI DUMNEZEU PE PĂMÂNT, DE LA ÎNTEMEIEREA LUMII, PÂNĂ LA SFÂRȘITUL VEACULUI

Facerea omului.

1. Atotputernicul Dumnezeu, pentru bunătatea sa nemărginită, voind a face arătată lumea aceasta văzută, și în locul zidirii cele mute și fără glas, și cu glasul cel zis „să se facă, să dea glas deplinitu, și limbă curată, au luat țărână din pământ, și a zidit pe om, cu mâinile Sale, după chipul și asemănarea Sa, făcându-l al doilea întru zidire, dar întâi și minunat întru vrednicie, și împodobit întru alte daruri, precum zic sfințitele cuvinte, după ce l-au zidit, l-au pus pe el stăpânitor peste toată zidirea aceasta, și propovăduitor arătat, și cu mare glas al măririlor Sale. Dar el neîngrijindu-se de Dumnezeiasca poruncă ”Iar din pomul științei binelui și a răului să nu mâncați dintr-însul, că ori în ce zi veți mânca din el cu moarte veți muri.”⁸ a căzut din desfătarea aceea veche, în pământul acesta blestemat, și în viața aceasta muritoare și stricată, schimbând mai binele pe rău. „Și omul în cinste fiind nu a priceput, alăturatu-sa cu dobitoacele cele fără de

---

⁸ FACEREA 2;17.

mente, și sa asemănat lor⁹” și împreună cu el cu toți cei ce se trag din el.

Biserica lui Dumnezeu este din început.

2. Așadar, fiind că au căzut firea omenească și cu neorânduială se poartă în această cale a lumii aceștia, au binevoit milostivul Dumnezeu să mai arate din început pe puțini oarecare spre asemănarea Bisericii sale celei de pe pământ și după urmare a celei din ceruri. ***În ce se osebea cei din început între dânșii.*** Se deosebeau de cei potrivnici, cu buna cinstire a unui singur Dumnezeu, celui ce este peste toate și cu întreg înțeleapta și viața dreaptă, și cu petrecerea și cu urmarea. Unii ca aceștia au fost întâi cel dintâi însuși Adam, carele după mărturiile lui Epifanie¹⁰ fiind proroc, negreșit cunoștea pe Tatăl și pe Fiul și pe Sfântul Duh, și nefiind tăiat împrejur, nici pe idoli cinstind, a însemnat arătat Hristianismul, după ce Abel, Set, Enoh, Matusala, Noe și ceilalți până la Avraam, căroră nu le păsa de tăierea împrejur a trupului, precum nici nouă Hristianilor nu ne pasă, și pândiri avea la stricări, și deosebiri de celelalte, ce celor mai din urmă Moise primul a legiuit a se face cu tocmeli, ci cei dinainte purtau grijă numai de cinstirea lui Dumnezeu, și de viața dreaptă. ***Legea firească.*** Însă să nu se facă oamenii cu totul neiscusiți, și neînvățați, și mai dobitoци decât dobitoacele, nu a încetat Dumnezeu a le arăta că încă tot la mai poartă de grijă, și le face bine, precum Apostolul Pavel atunci când propovăduia în Listra pe lângă altele zice acestea: „Care (Dumnezeu) întru neamurile cele trecute, a lăsat toate limbile să umble în căile lor. Însă nu sa lăsat pe sine nemărturisit, că bine făcând, din cer a dat nouă ploi și timpuri roditoare, umplând de hrană și de veselie inimile noastre¹¹.” Căci de la Adam până la Moise, afară de legile firești, alta nu sa mai dat oamenilor, deci cu acești îmbunătățiți și drepți vorovea Dumnezeu încât era cu puțință, precum zice cel cu

---

⁹ PSALM 48;12.

¹⁰ TOMUL I Cartea I stih 5.

¹¹ FAPTELE APOSTOLILOR 14; 16,17.

Gura de Aur¹². Deci tot ce sa făcut Dumnezeu pe pământ, pentru sfințenia celor aleși se săvârșește, a căroră adunarea și și unirea, adică Biserica înseamnă Ierusalimul cel de sus. Că Biserica este supusă milostivirii lui Dumnezeu, și de la dânsa, ca din un izvor neîncetat curge apa cea mântuitoare. ***Pentru ce se pare uneori părăsită Biserica.*** Pentru aceasta și totdeauna păzită rămâne în lume, și măcar de se pare și uneori ca părăsită, și trecută cu vederea, însă nu pentru alta, fără numai pentru curățire, certare, și ispitirea a celor ce se supun lui Dumnezeu.

3.Și precum cetatea lui Dumnezeu, adică Biserica, a început de la începutul lumii, așa și îmbunătățirea cetății veacului acestuia, pe care Dumnezeiasca Scriptură, o numește Babilonul, de la început a început cu neascultarea lui Adam prin vătămarea gânditorului balaur, apoi cu uciderea de frate a lui Cain, și prin urmare la cei mai din urmă din vrăjitorii, din înverșunări, din prea curvii, din stricările unora pe alții, a uciderilor unora pe alții, și altor multe feluri de răutate, și de păcate. Și ca să zic pe scurt, atât de mult a sporit răutatea cetății acesteia, și au stăpânit, cât nimeni nu cinstea precum se cădea pe Dumnezeul cel peste toate, nici socotea că lumea aceasta sa făcut de Dumnezeiasca pronie, ci că sa tâmplat fără de rânduială, și că fără alcătuire s-au alcătuit, și așa credeau cei mai mulți, pe care Dumnezeu îi păzește ca pe niște vase de urgie spre ziua dreptății.

4.Și de la Adam, până la Noe, încă nu era stricată socoteală, (adică eres), precum zice Epifanie,¹³ „Încă nu era străină socoteală, nu era vreun neam osebindu-se întru ceva, cu nume de eres, dar nici idolo-slujire : fiind dar că fiecare din oameni de a sa socotință se învăța (că o lege nicăieri se afla, că fiecare se făcea luși lege, și cu a sa socotință se învăța și celelalte”. ***Când a început a se zice barbarismul.*** Petrecând în pustietăți, ca niște sălbateci, și neîmblânziți barbari, de la care și poreclirea în vremea aceea sa numit barbarism, care cugetările cele cuviincioase din fire, și semințele cele blânde și cuvântărețe, ale

---

¹² OMILII LA FACERE.

¹³ TOMUL I Cartea 1 stih 1.

sufletului omenesc, stricându-le cu covârșirea cea de voie a răutății, s-au făcut ocărători și fără de minte, dându-se la toate faptele necuviincioase, și la relele lucrări, încât îngrețându-să Dumnezeu despre dânșii, și urgisindu-i a prefăcut acest pământ uscat în mare, cu o ploaie de multe zile, și repede, din care sa pierdut tot neamul omenesc, afară de Noe, de fii lui, și de femeile lor, care cu Dumnezeiasca pronie, au fost păziți pentru moștenire.

5.Iar de la potop, și de la vremea lui Noe, fiindcă s-au înmulțit fii lor, și măcar că sa scurtat viața care mai înainte era lungă până la facerea turnului, era o singură limbă peste tot pământul, și vrând oamenii cei de atunci a se ridica până la cer, au ajuns până la centrul pământului pentru înălțarea și mândria lor. *Facerea Turnului.* Au voit să zidească o cetate, și un turn, care să ajungă până la cer, pentru aceea Dumnezeu a tulburat buzele lor, adică vorba lor, de unde cetatea lor sa numit tulburare, și apoi după mulți ani, și după facerea turnului, până la vremea lui Serug. *Scitismosul.* Adică scitismosul au fost asemenea cu barbarismul, iar de la vremea lui Serug a început elenismul, pentru care citește pe Epifanie¹⁴.

CAPITOLUL III.

AVRAAM ȘI TĂIEREA ÎMPREJUR.

Avraam

1.În aceste vremi din părinți necinstitori de Dumnezeu a rânduit Dumnezeu pe Avraam întâiul între Patriarhi, al zecelea de la Noe, cu neamul haldeu, care fiind mai înainte în elenismos¹⁵, a cunoscut pe Dumnezeu, căci era credincios, prea deplinit întru netăierea împrejur, și întru buna cinstire, în cunoștința de proroci, și din viață îngerească avea petrecerea, și viețuire cuvioasă, cu acest haractir la sfinții

---

¹⁴ TOMUL I Cartea I stih 8 slova 21.

¹⁵ Slujirea de idoli.

sobornicești și Apostoleștii Biserici, precum zice Epifanie,¹⁶ acesta dar a cunoscut pe Dumnezeu, pe făcătorul tuturor, din fapăturile lui, zicând că Acestuia i se cade a se da cinstirea. Acestui Avraam ia zis Dumnezeu: „Și se vor binecuvânta întru tine toate neamurile pământului”¹⁷. Și cu această prezicere au însemnat pe Acela ce urma a se naște din sămânța lui, care cu moartea Sa va mântui pe oameni de păcatele lor, și care fiind spânzurat pe lemn și pe Cruce va șterge blestemul legii, Însuși făcându-se blestem pentru mântuirea oamenilor, și a tuturor celor ce-L vor crede de adevărat Dumnezeu, le va da izbăvire, și iertare de păcate.

2. Atunci fiindcă Avraam se mutase în patria sa, și hananeii se ridicaseră împotriva lui, pentru că el cinstea pe Dumnezeu pe care îl propovăduia din porunca lui Dumnezeu, care se arătase lui. **Pentru ce sa dat lui Avraam tăierea împrejur.** Și fiindcă a mers în pământul hananeilor, i sa poruncit lui Avraam¹⁸ de la Dumnezeu să se taie împrejur, și toți casnicii lui, ca neamul lui să fie osebit de celelalte neamuri, și să nu lipsească cunoașterea de Dumnezeu, ci să rămână neștearsă cu cinstirea de Dumnezeu, a părintelui lor Avraam, și petrecând pe pământ străin și având pe trupul lui pecetea, ca să-și aducă totdeauna aminte de cinstirea de Dumnezeu, și să se deslușească de celelalte neamuri. Avraam având doi fii, unul din slujnică și unul din femeie slobodă, mai înainte prevestea că Dumnezeu va avea doi fii, adică două popoare, unul din Sinagogă și altul din Biserică. **Isaac chip al Hristianilor.** Dreptul Isaac a închipuit pe norodul Hristianilor, iar Ismail al celui iudaic, precum și mama lui Agar închipuia Sinagoga, iar Sara pe Biserica. **Avramiemi Israilitenii.** Deci cei ce de la Avraam păzeau cinstirea de Dumnezeu, și tăierea împrejur cea dată de la Dumnezeu, care era chip al Botezului, se numeau Avramieni, și de la Iacob Israiliteni, care sa mai numit și Israel.

---

¹⁶ CARTEA I, Stih 8, slova 4.

¹⁷ FACEREA 12;3.

¹⁸ Fiind de 90 de ani.

3.Cum era viețuirea fiilor lui Israel, până la vremea lui Moise, nu avem a zice alta, decât prin singură cinstirea de Dumnezeu și tăierea împrejur, precum zice Epifanie¹⁹. Pentru această fără de oprire poate cineva zice cum că este una și aceeași viață, și chip de buna cinstire la noi cei ce suntem de la Hristos, și la acei oameni vechi iubitori de Dumnezeu, căci și aceia știaau pe Hristosul lui Dumnezeu, fiindcă s-au arătat lui Avraam, sa descoperit lui Isaac, și a grăit lui Israil, și după urmare că mărturisim pe una și aceeași Biserică, pe cea din Dumnezeiasca, insuflare prevestită de proroci, și prin învățătura cea predată din învățătura Mântuitorului Hristos.

4.După Moise, Dumnezeu nu mai vorbea cu oamenii, ci vorbea prin mijlocitori, prin proroci, precum zice Sfântul Ioan Gură de Aur²⁰. „Și când firea omenească sa răsturnat la multă răutate, nici așa desăvârșit nu sa întors Ziditorul a toate despre firea omenească, ci fiindcă de aici s-au făcut nevrednici a vorbi cu El, vrând să înnoiască iarăși iubirea cea către dâșii, ca unor oameni depărtați de el, le trimite cărți, trăgând către Sine pe toată firea omenească.” Și aceste cărți pe lângă altele învățau cinstirea de Dumnezeu, și păzirile legii, până la vremea venirii Domnului nostru Iisus Hristos, căci Biserica lui Dumnezeu, după Vechiul Testament, a început de la urzirea lumii, dar s-au deplinit de Domnul nostru Iisus Hristos, care este piatra cea din marginea unghiului, care prin Noul Testament a împreunat pe toate neamurile într-o Sa Biserică. **Legea darului.** Dând Bisericii Legea darului, adică Evanghelia. „Pentru că El este pacea noastră, care a făcut pe amândouă una, și peretele cel din mijloc al zidului la sfărâmat:” după Apostolul Pavel (Efeseni 2;14).

CAPITOLUL IV.

MOISE, ȘI LEGEA CEA SCRISĂ.

---

¹⁹ CARTEA I; TOMUL I stih 5, slova 6.

²⁰ VOROAVA 2 stih 2.

Moise.

1.De la Avraam al șaptelea se naște lui Avraam Moise, care în cele din urmă sa făcut începător Israiltenilor, ia scos din Egipt după lumina lunii în 15 Martie, fiind de 80 de ani. Și întru același an al ieșirii lor din Egipt, Israiltenii se învrednicesc de la Dumnezeu cu punerea legii prin Moise, care mai înainte de a lua Legea cu cele zece porunci a postit patruzeci de zile.

Legea scrisă.

2.De la Dumnezeu sa dat Israiltenilor Legea scrisă, în Muntele Sinai, precum se vede în Cartea Leviticul²¹, împărțită în trei, în: **năravnică**, **judecătorească** și în cea pentru **obiceiuri**. Măcar că nu în același chip nici întru aceiași vreme, că Legea cea năravnică, care este cuprinsă în cele zece porunci, rânduind mai cu deosebire două porunci: **dragostea** și **slujirea** cea către Dumnezeu, și **dreptatea** cea către aproapele. **Legea năravnică.** Sa dat în ziua cincizecea a Ieșirii fiilor lui Israil din Egipt, pe Muntele Sinai, fiindcă în a treia zi a lunii a treia au venit la Muntele Sinai,²² și a treia zi după venirea lor, sa dat Legea pe vârful Muntelui. **Legea Judecătorească.** Iar cea judecătorească și cea pentru obiceiuri, nu întru aceiași zi, ci în urmă. **Legea pentru obiceiuri.** În urmă după moștenire în osebite zile²³ sa dat la poalele Muntelui unde era cortul lor²⁴. În Legea judecătorească rânduiește în ce chip să se păzească dreptatea cea către aproapele, etc. Iar cea pentru obiceiuri, pe

---

²¹ LEVITIC 26;46.

²² IEȘIREA 19

²³ LEVITIC 9;

²⁴ LEVITIC 1; 5, și 6.

care Hristos a făcut-o nelucrătoare, învăța pe Iudei să se taie împrejur, să știe Sâmbăta, să dea zeciuială din toate cele ce produceau, pentru jertfe, pentru stropire, să dea pârgă, să serbeze ziua cincizecea, și să știe pe a treizecea, și celelalte care erau semne ale altora, precum zice Teodorit (*în tâlcuire la Epistola către Romani, 3;8. a Sf. Apostol Pavel*). Drept aceea și poruncile lui Moise sunt de trei feluri, pentru aceasta cetește Legea II-a²⁵. Deci Legea Mozaică, a fost rânduit pedagog trupesc, dar avea duhovnicească așteptare.

3. Mai înainte de a se da Legea, cu cele zece porunci în Muntele Sinai, sa fost poruncit Iudeilor să postească cu evlavie și cinste cuviincioasă Legii. Iar Progătirea aceasta se făcea în trei chipuri: **1.** ferirea de muieri **2.** spălarea hainelor și curățirea **3.** să nu se suie în Munte, nici măcar să nu se atingă, ca să nu cerceteze cu iscodire înfățișarea lui Dumnezeu, și mărirea Lui, și câți nu păzeau toate acestea, a fost rânduit să se pedepsească cu moarte.

Semnele înfricoșate în Muntele Sinai.

4. Curățindu-se Iudeii, și venind ziua a treia, în care avea a se da Legea, sau făcut semne înfricoșate în Muntele Sinai. **1.** Tot Muntele ardea cu foc. **2.** Tot fumega, că se suia fumul din foc ca dintr-un cuptor. **3.** Nor des înconjura muntele, și îl acoperea. **4.** Se auzeau trăsnete. **5.** Cu frică mare s-au înfricoșat ei, și **6.** Trâmbițele răsunau²⁶, și încă cu înfricoșat sunet. *Legea se propovăduiește prin înger.* Îngerul a propovăduit Legea cu cele zece porunci²⁷. Ca să se audă la

---

²⁵ 5;6.

²⁶ IEȘIREA 20.

²⁷ IEȘIREA 20, și EPISTOLA CĂTRE EVREI 12;18

toți cei ce se aflau împrejurul Muntelui, care erau ca la trei mii, toate acestea erau închipuiri, și umbre a celor ce s-au făcut mai târziu cu însuflare Evangheliceștii legi. **Legea care sa făcut închipuire a celei noi.** Căci mai întâi, precum legea Mozaică sa dat în a cincisprezecea zi după pasca evreiască, adică după trecerea prin Marea Roșie, așa și legea²⁸ din Evanghelie. **Al doilea**, precum aceea în Muntele Sinai, așa și cea Evanghelicească în Muntele Sionului: „Că din Sion va veni Lege²⁹” etc. **Al treilea**, precum acolo se auzeau tunete și trăsnete, așa și aici sa făcut de năprasună sunet. **Al patrulea**, precum acolo sa văzut foc, și fum, așa și aici sau împărțit ca limbi de foc. **Al cincilea**, precum acolo se înspăimântau Iudeii de frică, așa și Apostolii sau umplut de Duhul Sfânt³⁰. **Al șaselea**, precum acolo a propovăduit Îngerul, cu trâmbița cele zece porunci, așa și aici Evangheliceasca Trâmbița Apostolilor, a propovăduit Evangheliceasca Lege.

Închipuirea lui Hristos a fost Moise.

5. Pentru aceasta dar închipuire a lui Hristos a fost Moise.

- 1.** Că amândoi s-au născut în pământ străin, Moise în Egipt, iar Hristos sa născut în Betleemul Iudeii,
- 2.** Moise a fost pus într-un sicriu, iar Hristos sa culcat în ieslea celor necuvântătoare
- 3.** Împăratul Faraon gonea cu moarte pe Moise și pe pruncii evreilor celor din Egipt, și împăratul Irod gonea de moarte pe Hristos, și pe pruncii celor din Betleem.
- 4.** Moise a scos pe poporul Israel din robia Egiptului, și Hristos pe noul Israel din robia diavolului.
- 5.** Moise prin Marea Roșie, iar Hristos prin Botez,
- 6.** Moise sa făcut mijlocitor al Vechiului

---

²⁸ IEȘIREA 8, și FAPTELE APOSTOLILOR, 2.

²⁹ ISAIA 2;3.

³⁰ FAPTELE APOSTOLILOR: 2; 2,3,4.

Testament, și Hristos al celui Nou. **7. Moise** a dat Legea cea veche, adică cea scrisă, și Hristos pe cea nouă, adică Evanghelică. **8. Moise** înainte de a le da Legea cea de la Dumnezeu, a postit patruzeci de zile, asemenea și Hristos. **9. Moise** și-a luat mireasă pe o etiopianca, și Hristos pe Biserică, pentru care sa scris: „Neagră sunt și frumoasă³¹”. **10. Moise** a rânduit 70 de bătrâni, și Hristos 70 de ucenici. **11. Moise** a trimis 12 iscoade către Palestina, și Hristos 12 Apostoli, **12. Moise** a făcut mari semne cu toiagul său, și Hristos prin lemnul Crucii Sale a săvârșit cu neasemănare mai multe și mai mari decât Moise.

CAPITOLUL V.

SINAGOGA DIN VECHIUL TESTAMENT A FIILOR LUI ISRAIL, ADICĂ PENTRU IUDAISM.

Iudaismul.

1. Caracterul Sinagogii, ori a Iudaismului a început din elenismos, de la Avraam, numindu-se așa de la Iuda, fiul lui Iacov, de la care s-au numit Iudei, cei mai înainte Israilteni. **Împărații Israiltenilor.** Împărții Israiltenilor primul a fost Saul, din seminția lui Veniamin. **Împărțirea împărăției. Împărăția lui Iuda.** După aceea sceptrul sa mutat la seminția lui Iuda, la împăratul David, apoi Solomon, după aceia în vremea împăratului Roboam împărăția Israiltenilor, sa despărțit în două, una seminția lui Iuda și Veniamin. Împărații lui Iuda locuiau în Ierusalim. **Împărații lui Israil în Samaria.** Apoi cealaltă împărăția lui Israil, căreia se supuneau celelalte seminții, acești împărați locuiau mai întâi în Sicheim, apoi în Tirsa apoi în Samaria, a căror locuitori se chemau Samarineni, adică

---

³¹ CÂNTAREA CÂNTĂRILOR 1;5.

păzitori, sau pentru că erau acolo în rânduială de păzitori, sau pentru că păzeau ei așezământe prorocești, precum scrie Legea, fiindcă ei nu primeau din Scripturi, decât cele cinci cărți, se cuprindea însă și ei în Sinagoga.

2. Sinagoga înseamnă adunare a celor ce se află sub Legea cea scrisă, adică a fiilor lui Israel, și s-au rânduiește de Moise robul lui Dumnezeu, (a căreia închipuire a fost Sinagoga) precum și Biserica de Hristos Fiul lui Dumnezeu. Și în această sinagogă a Iudeilor grăia Dumnezeu prin preoții ei, și prin proroci, precum în Biserică prin Fiul Său³².

Slujitorii Sinagogii.

3. Slujitorii Sinagogii evreilor erau Leviții, Preoții, Arhierii, și în urma lor prorocii. Deci precum în legea firii, cea de la Adam până la Moise, cei ce au ajuns atunci preoți au fost întâii născuți, afierosiți mai cu osebire spre Dumnezeiasca slujire, așa și în legea Mozaică, care a început de la Moise, până la vremea lui Hristos, sau socotit de cuviință de către Dumnezeu, ca toți întâii născuți ai Iudeilor să fie afierosiți Lui³³, adică să fie preoți. ***Care sunt cei afierosiți lui Dumnezeu.*** Însă dintre toate cele **12** seminții ale lui Israel a fost aleasă pentru preoție seminția lui Levi³⁴, pe care Dumnezeu a hotărât-o totdeauna să fie spre slujirea Lui. Și de obște toți cei se trăgeau din această seminție a Leviților, adică diaconi, iar alții preoți, și al treilea Arhierul lor, care trebuia să se tragă din neamul lui Aaron³⁵.

4. Chipul prin care se făcea de evrei, Leviți, preoți și pe lângă aceștia arhierul, se citește pe larg în cartea Levitic și la Ieșirea³⁶. ***Care e slujba Sinagogii.*** Iar Dumnezeiasca slujbă la care se îndeletniceau slujitorii sinagogii erau la jertfe, la Taine, și la pândirile

---

³² EPISTOLA SFÂNTULUI APOSTOL PAVEL CĂTRE EVREI 8.

³³ IEȘIREA 13.

³⁴ NUMERII 3:12.

³⁵ SIRAH 45:7.

³⁶ LEVTIC, 8, 9, 10 și IEȘIREA 29.

Legii, a căroră ca niște unelte, și mijlocitori aveau: **1. Cortul.** **2. Biserica,** pe care ei au zidit-o în locul cortului, **3. Testamentul chivotului,** care mai înainte se afla în cort,, iar apoi sa pus în Biserică. **4. Apoi curățitorul** cel deasupra chivotului. **5. Sfeșnicul** cel cu șapte lumini. **6. Masa punerii** înainte a pâinilor. **7. Altarul tămâierii.** **8. Jertfelnicul arderii** de tot. **9. Sfintele vase.** **10. Sfințitele veșminte,** pentru care sa scris în alte părți, iar despre proroci cum scrie în cele următoare.

Deosebiții nazirei.

5. Osebind pe Leviți, preoți, arhieriei, și proroci erau alți oameni care erau despărțiți de norodul cel de obște în aceeași sinagogă, ca să zicem așa, erau cu osebită rânduială, precum erau nazireii, adică osebiți sau afierosiți, prea temători de Dumnezeu, fiind oarecum lângă iudei, și afierosiți lui Dumnezeu cu înainte făgăduință, sau pentru puțină vreme, adică pentru două luni, sau trei, sau mai multe, sau pentru toată viața lor precum Samson și Samuil. Pentru aceea cuprinde cartea Numerii³⁷, iar pentru cartea Judecătorii³⁸ și în Cartea I a Împăraților. Deci și bărbați și femei din oare care seminție ar fi fost, putea să aibă această religie după făgăduință, însă cel ce se îndeletnicea cu această făgăduință nu putea să intre și la slujba, și la lucrarea Leviților, sau a preoților, de nu ar fi ieșit de la așezarea cea dintâi a slujbei sale. Așezămintele acestor nazirei sau adaos de Moise³⁹. ***Rihabiții.*** Se numeau așa de la tatăl lor Rehab tatăl lui Ionadab, care porunca fiilor săi, și celor mai de pe urmă aceste trei: **1. Să se înfrâneze de vin.** **2. Să nu zidească case,** ci să locuiască în colibe. **3. Să nu semene,** nici să nu sădească vii⁴⁰. **Cheneii.** Toate acestea le păzeau cu scumpătate cei ce se numeau Chenei. Citește pentru aceștia la Prorocul Ieremia 35.

Cărturarii.

---

³⁷ NUMERII 4.

³⁸ JUDECĂTORI 13

³⁹ NUMERII 6

⁴⁰ PARALIPOMENA 1;55.

6.În urmă sau arătat în Iudaism cărturarii, fariseii, saducheii, și alte eresuri, din care altele se da Samaritenilor precum: *Esenienii* vezi la Iosif⁴¹, și la Filon iudeul⁴². *Sebuienii*, apoi *Grotinii*, *Dositenii*, etc. Altele ale Iudeilor precum: Imerobaptisitorilor (adică a celor ce se scaldă în fiecare zi) și ale altora pentru care citește pe Epifanie⁴³.

7.În sfârșit trebuie să știm că sinagogi se numeau și locașurile cele de rugăciune, întru care adunându-se împreună Iudeii Sâmbăta se rugau lui Dumnezeu⁴⁴, și citea, și tâlcuia Dumnezeiasca Scriptură, și făceau și celelalte obișnuite ale lor, asemenea ca și Hristianii care acum aleargă Duminica la Biserici ca să se roage, și să audă psalmo-cântările, sfințita slujbă, și cuvântul lui Dumnezeu⁴⁵. Și în fiecare Sinagogă a lor erau scaune, în care ședeau atât cei care deschideau și citeau legea Mozaică, cât și cei ce ascultau, după cum zice Matei⁴⁶, pentru cărturari și farisei, că „iubesc șederile cele mai întâi în sinagogi” din aceasta urmează, că alte strane, sau scaune, să fi fost mai înalte, și acestea se dau cărturarilor, și fariseilor, iar altele mai smerite, și mai josite, și acestea erau pentru oamenii de rând.

CAPITOLUL VI.

PENTRU CĂRȚILE INSUFLATE DE DUMNEZEU ALE VECHIULUI TESTAMENT.

Cărțile Vechiului Testament.

1.Istoria Bisericii lui Dumnezeu ce am zis, este cuprinsă în cărțile cele insuflate de Dumnezeu ale Vechiului Testament, care se

---

⁴¹ ANTICHITĂȚI IUDAICE Volum II cap. 5.

⁴² Cartea PENTRU CA TOT ÎNVĂȚATUL SĂ FIE SLOBOD

⁴³ ÎMPOTRIVA ERESURILOR Cartea 1.

⁴⁴ IUDIT 6.

⁴⁵ MARCU 1;12, LUCA 4;16, FAPTELE APOSTOLILOR 13;14.

⁴⁶ MATEI 23;6.

numesc canonice, de la canon, care de multe ori înseamnă catalogul cărților celor insuflăte de Dumnezeu. Acest catalog sa făcut în vremea lui Ezdra. **Numărul lor**. Acestea dar fiind **douăzeci și șapte**, se numără douăzeci și două, după numărul slovelor evreiești, fiindcă zece cărți, se numără în cinci, adică: Cartea lui Ruth se numără cu a judecătorilor, și se face *una*, I Paralipomen și II Paralipomen *una*, I Împărați cu II Împărați *una*, III Împărați cu IV Împărați *una*, Ezdra cu Estera *una*. Din aceste **27 Cărți**, unele sunt **Istorice**, altele **Proorocești**, și altele **Sfătuitoare**, și altele pentru **Cântare**, căci deși fiecare din acestea se află în fiecare, dar însă din prisosire se numește. Pentru aceste sfințite cărți vorbește Sfântul Atanasie, în cartea ce se numește Sinopsis (adunare). Afară de aceste douăzeci și două cărți canonice, sunt încă și alte cărți ale Vechiului Testament, care nu sunt canonice, ci care se cetesc numai de cei ce se catehizau, precum: Înțelepciunea lui Solomon, Înțelepciunea lui Iisus fiul lui Sirah, Cărțile Esterei, a Iuditei, și a lui Tobit. Citește scoliile lui Zonara la Epistola lui Atanasie pentru eresuri, și a lui Epifanie la cele pentru numere⁴⁷. Și aceste cărți Înțelepciunea lui Solomon, și cea a lui Iisus Sirah, sunt trebnice, și folositoare, ci anume în număr nu se pomenesc. Asemenea zice Sf. Ioan Damaschin:⁴⁸ „Bune sunt cu adevărat și folositoare, dar nu se numără, nici ședeau în sicriu” Iar toate Cărțile Vechiului Testament sunt patruzeci și cinci.

Tălmăcirea Scripturii de cei 72.

2.Cărțile canonice Vechi ale Sfintei Scripturi scrise din început în limba ebraică, întâi au fost tălmăcite în limba elinească de cei 72 de tălmăcitori, care au fost aduși în Egipt de împăratul Ptolomeu Filadelful ca să tălmăcească, care au fost aleși din toate semințiile evreilor. ***Când sa făcut tălmăcirea.*** Și fiind luminați de Duhul Sfânt au tălmăcit Dumnezeiasca Scriptură, în zilele acestui împărat în 72 de zile, înainte de Nașterea lui Hristos cu 300 de ani, precum scrie

---

⁴⁷ PENTRU NUMERE ȘI ÎNDREPTĂRI.

⁴⁸ PENTRU DREPT SLĂVITOAREA CREDINȚĂ Cartea 4, cap. 18.

Aristeu în Istoria acestei pricini, și Iosif⁴⁹ în Arheologie, Filon⁵⁰ iudeul, Tertulian în APOLOGIE⁵¹, Sf. Atanasie în Sinopsis, Epifanie întru Numere etc. Iar Irineu⁵², și Clement Alexandrinul cartea I a felurilor de lucruri (ce se numește ton stromaton) prepun să fi făcut aceasta în vremea lui Ptolomeu, fiul Lagului, care a împărățit îndată înaintea lui Filadelf, drept aceea această tălmăcire se numește întâia.

VECHIUL TESTAMENT.

Facerea.

3.Întâia carte din Sfânta Carte, este Facerea. **1. Facerea.** Sa numit așa, pentru că ea cuprinde facerea cerului, a pământului, și a tot universul, zidirea omului, călcarea poruncii de cei întâi zidiți, rănilor cele în multe chipuri, pedeapsa lor, adică potopul, faptele, și eroici lucruri ale bărbaților celor iubitori de Dumnezeu: ale lui Noe, Avraam, Isaac, Iacob, a lui Iosif și a celorlalți. Aceasta cuprinde Istoria de la urzirea lumii, până la moartea lui Iosif, cuprinzând încă și multe proziceri (preziceri) ale celor ce vor să fie. **De cine a fost scrisă.** Și a fost scrisă de văzătorul de Dumnezeu Moise. **2. Ieșirea.** Se numește așa căci cuprinde moartea fiilor lui Iacob, asuprelile care le făceau egiptenii evreilor, făcându-le viața necăjită și dureroasă cu cumplitele slujbe ale lutului, și a cărămidăriei, ieșirea lui Moise, și a evreilor din Egipt, la Hanaan pământul făgăduinței. Cartea aceasta începe de la moartea lui Iosif, și sfârșește la al doilea an de la Ieșirea evreilor. **3. Leviticul.** Cartea Leviticul cuprinde legile, obișnuințele, jertfele în religia iudeilor, focul cel nestins, deosebirea vietăților curate de necurate, și alte oarecare nu puține, a căroră deslușire și rânduială se da Leviților. Câte au fost rânduite în Cartea Levitic au fost rânduite de la Dumnezeu, în luna Nisan anul II, după Ieșirea evreilor, toate erau

---

⁴⁹ ANTICHITĂȚI IUDAICE vol. II Capitol. 2.

⁵⁰VIAȚA LUI MOISE Capitol 18.

⁵¹ Capitol 18.

⁵² SRIMATELE Cartea I.

scrise în cortul cel de curând atunci făcut. **Numerii. 4.** Numerii, cuprinde numărul fiilor lui Israil, adică al Israiltenilor celor ce au ieșit din Egipt, și Istoria a 39 ani pe care au petrecut ei în pustiu. **5. A doua Lege**⁵³, nu că Moise ar fi dat a doua lege mai osebită de cea dată în Sinai Israiltenilor, ci că aceiași lege a propovăduit-o iarăși fiilor celor ce sau săvârșit în pustie precum se vede în a doua lege. „Și au fost în anul al patruzecilea în luna unsprezece ziua unu, a grăit Moise către toți fii lui Israil, după toate câte a poruncit lui Domnul către dânșii⁵⁴. Toate aceste cărți se numesc Pentateuh, scrise de Moise, osebind cele ce se citesc la sfârșitul Legii II pentru moartea lui Moise, acestea au fost adăogate de Iisus al lui Navi, sau de altcineva. **6. Iosua Navi.** Iisus al lui Navi, care alcătuind această Carte a șasea, care sa numit cu numele lui, precum este arătat în Iosua 24;26, a scris Istorie de 17 ani, adică de la moartea lui Moise, la care a fost ucenic și întocmai puternic, până la moartea sa. **7. Judecători.** Nu este știut cine a scris-o, precum și Cartea Ruth (deși oarecare vor pe Samuil scriitor), aceasta cuprinde starea Israiltenilor sub ighemonia Judecătorilor, căci Israiltenii după ce au ajuns la pământul făgăduinței, au așezat ighemoni, și epistați ca să chivernisească pe norod, nevrând împărați, ci numindu-l Împărat numai pe Dumnezeu. Fiindcă această carte povestește câte au făcut judecătorii, până la vestirea împăraților, pentru aceasta a luat Cartea acest nume de la ei. Istoria aceasta cuprinde 317 ani, de la moartea lui Iisus al lui Navi, până la vremea lui Samson, și a morții lui. **8. Ruth.** De la care și Cartea sa numit, pentru că povestește despre ea, fiind femeie moabiteancă, și venind în Israel sa făcut femeie lui Booz strămoșul lui David. **9. Împărați I,** cuprinde neamul, faptele, și moartea lui Saul, și multe despre Saul, care a stat întâi împărat al Iudeilor, și a împărățit 40 de ani, nu a păzit poruncile lui Dumnezeu. Mai cuprinde cartea despre David, care a împărățit după Saul, și a mutat împărăția la seminția lui Iuda, și a rămas întru această seminție până la venirea lui Nabucudonosor, care a robit Ierusalimul. **10. Împărați II.** Această carte cuprinde Istoria pe

---

⁵³ DEUTERONOM

⁵⁴ DEUTERONOM 1;3.

100 de ani. Cartea a doua a Împăraților cuprinde faptele împăratului David, în cursul a 40 de ani. Aceste două cărți **Împărați I și II** au fost scrise de Samuil. **11. Împărați III** Cuprinde Istoria pe **126** de ani, despre moartea împăratului David, faptele lui Solomon, împărțirea împărăției după a lui moarte, și alte oare care, precum pentru cei patru împărați ai lui Iuda, și cei opt împărați ai lui Israil. Această carte și următoarea au fost scrise de Ezdra, sau de alt oare care. **12. Împărați IV.** Cuprinde Istoria pentru 308 ani, și faptele celorlalți împărați ai lui Iuda, și ai lui Israil, până la robirea cea mai de pe urmă, și răsturnarea împărăției de la neamul evreiesc. **13 și 14. Paralipomen.** Aceste două cărți Paralipomen, care fiindcă sau scris de Ezdra au oarecare adunate știri în cărți, din care cea de a doua sfârșește în anul doi al robiei din Babilon, în această vreme împăratul Cir a dăruit slobozire Iudeilor, ca să se întoarcă la Ierusalim, și să zidească Biserica lui, și zidurile. **15. Ezdra** Se numește așa pentru că a fost scrisă de Ezdra, după socoteala de obște, acesta povestește despre robia Iudeilor din Babilon și slobozirea lor și celelalte. Cuprinde Istoria pe **82** de ani, de la anul 2 al lui Cir, până la anul 20 al lui Artaxerxe, celui cu mâna lungă. **16. Neemia,** se numește așa pentru că a fost scrisă de Neemia, începe de la anul 20 al lui Artaxerxe, și sfârșește pe la începutul împărăției fiului lui Darie, care se zice Notu, (adică bastard), această Istorie cuprinde **31** de ani. **17. Tobie** unii socotesc că ar fi scrisă de tatăl lui Tobie, ori de fiul lui, încheind ei aceasta din *capitolul II*. Evreii și unii din Hristiani o numesc neadevărată, mai ales Pavel Fasie, și alți eretici socotesc să fie o facere, sau o comedie asemenea cu Ciropedia lui Xenofon, și unii din Dumnezeieștii Părinți mărturisesc că se numără printre cărțile canonice, și că este Istorie adevărată, și adeverează ei toate stările împrejur a locurilor, a vremilor, a fețelor, și a celor ce sau făcut. **18 și 19. Iudit și Estera** sunt socotite canonice de către Soborul cel din Niceia, și prin urmare de Dumnezeieștii Părinți. Ci însă cel ce a scris Iudit nu este știut cu încredințare cu toate că unii zic că este Eliachim, marele preot, iar cartea Estera este scrisă de Mardoheu unchiul Esterei. Pe aceste două cărți evreii nu le mărturisesc.

4. Cărțile sfătuitoare ale Sfințelor Scripturi sunt patru: Iov, Pildele, Ecclesiastul, și Cântarea Cântărilor, aceste cărți sunt canonice asemenea și după evrei. **20. Iov**, este Istorie adevărată, și nu pildă precum socotesc unii din evrei, se arată de *Tobie 2;12??*, de *Iezechil 14;14*, și de *Apostolul Iacob 5;11*, care o pomenesc ca pe o Istorie. A fost scrisă mai întâi de însăși Iov în limba haldeilor, sau în arabă, și a fost tălmăcită în ebraică de Moise. Căci Iov a fost înaintea lui Moise și a Legii celei scrise, fiindcă în această Istorie nu se face nici o pomenire despre Lege. Iar unii socotesc că este alcătuită de Iosif, vezi despre aceasta la Suida⁵⁵, și la alții. Pe lângă aceasta trebuie știut că evreii mai înainte de robia Babilonului, întrebuițau limba cea curată evreiască, în vremea robiei au început a vorovi limba haldeilor, însă nu desăvârșit, ci amestecat evreiește și a haldeilor. De aici a urmat o a treia limbă, pe care o întrebuițau evreii, după robia din Babilon până la Hristos, și prin urmare o întrebuițau pe cea pe care o numesc haldeiască, și de multe ori evreiască însă nu cu adevărat nume. **21. Psalmii**, pe care mulți din Părinți precum Hrisostom⁵⁶, Teodorit⁵⁷, Eftimie⁵⁸, Augustin⁵⁹, zic că iau alcătuit David, iar alții precum: Ilarie⁶⁰, Ieronim⁶¹, adevărează că mulți Psalmi sunt alcătuiți de cei care sunt scriși deasupra la Psalmi, precum de pildă de Moise, de Solomon, de Asaf, de Core, și de alții. Toți însă mărturisesc că Psalmii sau scris de David. **22. Pildele lui Solomon. 23. Ecclesiastul. 24. Cântarea Cântărilor. 25. Înțelepciunea.** Această Carte unii zic că ar fi cu îndoială, și neadevărată și că a fost scrisă de Filon iudeul, iar că acestea patru le-a scris Solomon, nici unul de ai noștri nu se îndoiește. **26. Sirah**, (pe care unii o vor neadevărată) plină de filosofie morală,

---

⁵⁵ La numele Iov.

⁵⁶ La începutul PSALMILOR, însă cei mulți se îndoiesc de sunt ale lui Hrisostom, ci zic că altcineva le-au adaos.

⁵⁷ La pro privirea PSALMILOR și la TÂLCUIREA celor 14 EPISTOLE.

⁵⁸ La începutul PSALMILOR.

⁵⁹ TÂLCUIREA LA PSALMI 9.

⁶⁰ La înainte cuvântarea PSALMILOR.

⁶¹ În EPISTOLA CĂTRE CIPRIAN PREZBITERUL.

aceasta este scrisă de Iisus fiul lui Sirah, precum se vede la înainte cuvântarea, și al capitolul din urmă al acestei cărți.

5. Prorocii cei mari.

27. Isaia, căruia (măcar că toți prorocii au spus mai înainte cele c fiitoare, ci și mântuirea neamurilor), lui mai cu osebite decât toți i sa încredințat această înainte spunere, fiindcă de mai înainte pe toate lea supus arătat și curat, atât binecuvântarea care a odrăslit din Avraam, și din David, cât și Nașterea din Fecioară a Mântuitorului nostru Hristos, și facerile de minuni cele de tot felul, și zavistia iudeilor, și tulburarea lor, și nu numai acestea ci și Patima Domnului, Moartea, Învierea din morți, și Înălțarea la ceruri, și celelalte. Și mai întâi de toți se tânguiește pentru pierzarea mai de pe urmă a Iudeilor, și de istov stingerea lor, care le-au suferit pentru îndrăcirea, și răutatea ce au arătat la răstignirea Stăpânului. **28. Ieremia** care a fost din Anatot, și a murit în Egipt la Tafnes fiind ucis de norod cu pietre a murit. Toată prorocia sa a făcut-o asupra a două seminții, fiindcă cele 10 seminții erau robite de asirieni. El plânge și bocește, seminția, cetatea, și țara, și pe norod, pentru necăjicoasele întâmplări, scriind pentru aceasta cele 22 de slove. **29. Baruh**, care era din neam strălucit și vestit, precum zice Iosif⁶²??, era ucenic și tainic al lui Ieremia, și a alcătuit cartea sa în Babilon, care cuprinde prorociile lui, precum însuși adeverează, însă vremea este neștiută, și nu se arată. **30. Iezechil**, din pământul Serira⁶³, levit, din fii arhierilor, și a murit în robie în Haldeia. Acest proroc a văzut descoperiri pline de frică, și de cutremur, a spus mai înainte și a hotărât pieirea desăvârșit nu numai a iudeilor, ci și a altora din alte seminții, încă a prorocit slobozirea Iudeilor din robie, și zidirea Dumnezeiescului locaș, și altele multe. **31. Daniil**, se trăgea din seminție împărătească, care fiind robit împreună cu alții a fost dus în Babilon, și tânăr fiind, și frumos, se hrănea fiind crescut în palatul împărătesc cu cei trei tineri iubitori de Dumnezeu, și având Dumnezeiescul dar înflorit din copilărie, sa făcut

---

⁶² ARHEOLOGIA 10;7

⁶³ Mai bine Sarira.

plin de toată înțelepciunea, și știința, pentru aceasta avea mare îndrăzneală la împăratul, și așa propovăduind cuvântul bunei cinstiri, a fost pricină de folos nu numai acelui împărat, ci și la toți supușii lui. Prorocul acesta mai curat decât toți prorocii a prorocit venirea marelui Dumnezeu și Mântuitorului nostru Iisus Hristos, fiindcă a spus vremea, și a scris numărul anilor, și multe altele, măcar deși urății de Dumnezeu și vrăjmașii adevărului Iudei obrăznicește îndrăznesc să zică că nu a fost proroc. Acestea și altele a prorocit și a murit.

Prorocii mici sunt **12. 32. Osie** care se tâlcuiește cel ce se mântuiește, a fost din Betlemot, din seminția lui Isahar, și a dat semn⁶⁴, „Că va veni Domnul pe pământ cu oamenii petrecând, etc.” și adormind a fost îngropat în pământul său. **33. Ioil**, care se tâlcuiește iubit, a fost din seminția lui Ruben, din satul Metomore, unde adormind în pace a fost îngropat. **34. Amos**, care se tâlcuiește întărire, sau tărie, era din Tecus⁶⁵, unde a fost îngropat, fiind lovit des cu sabia, și omorât. **35. Avdia**, se tâlcuiește rob mărturisitor, a fost din Sihem, următor prorocului Ilie, pentru care a suferit multe de la împăratul Ahab, acesta a prorocit, și adormind în pace a fost îngropat lângă părinții săi, (în Bidahamar). **36. Iona**, se tâlcuiește al Celui Prea Înalt, al Făcătorului, sau porumbiță, a fost din pământul Ariatiarim (după Evsevie Cariatirim), aproape de cetatea Azot, care era elinească, lângă mare, și ieșind din chit, a intrat în Ninive, propovăduind, că se va prăpădi Ninive, și altele. Iar întorcându-se de acolo nu a mai rămas în casa sa, și în pământul său, ci luând pe maica sa a nemernicit în pământul Asur⁶⁶, țara neamurilor celor de alte seminții, și de acolo a venit în Iudeia, și în sfârșit în Seraem⁶⁷, unde adormind a fost îngropat în peștera lui Chenez. **37. Miheia**, se tâlcuiește smerenie, a fost din

---

⁶⁴ De două și de trei ori am citit cartea lui Osie, și aceasta nu am aflat, se vede că sa amăgit talmăcitorul din cea elinească, de a însemnat cu semne pe margine ca fiind zisă de prorocul. Dar se află aceasta în cartea cea pentru Proroci a lui Epifanie, la viața lui Osie și zice așa: „Osie prorocul, fiul lui Beiri, sa născut în Belemot din seminția lui Isahar, acesta a dat semn că va veni Domnul din cer pe pământ, și acesta va fi semnul venirii Lui, când stejarul cel din Silom se va împărți pe sine în 12 stejari, care sa și făcut.

⁶⁵ După Epifanie Tecus, după Evsevie Teco, și acum Tecoe.

⁶⁶ Sur, care era țara celor de alt neam în zilele lui Iona, iar nu Asur.

⁶⁷ Epifanie zice că a locuit în pământul Saar.

Morati, din seminția lui Efraim, și a fost ucis prăpăstuindu-se de Ioram, căci îl muștra pentru păgânătățile părinților lui. **38. Naum**, adică mângâiere, a fost din Elcasar de cea parte de Iordan, din seminția lui Simeon, și prorocind a adormit cu pace. **39. Avvacum**, se tâlcuiește părinte al sculării, a cărui patrie este necunoscută, precum și vremea în care a prorocit. Unii vor ca să nu fie el care a fost adus de Înger la groapa cu lei, în care a fost osândit Daniil. **40. Sofronie**, care se tâlcuiește pânda Domnului, a fost din seminția lui Simeon, din satul Sabalot, sau Sarbata, sau Barata, și prorocind a adormit în pace. **41. Agheu**, se tâlcuiește, cel ce prăznuiește, a fost din seminția lui Levi, născut în Babilon, și tare prorocind pentru întoarcerea norodului, a adormit în Ierusalim, și a fost îngropat cu slavă. **42. Zaharia**, se tâlcuiește pomenirea celui Prea Înalt, sau biruitor de leu, a fost din neamul lui Levi, născut în Galaad, și fiind bătrân a venit de la haldei, multe a prorocit, și a adormit ajungând la adânci bătrânețe. **43. Malahia**, se tâlcuiește Înger, sa născut după întoarcerea evreilor (cea din Babilon în Sofira, sau Rofa, sau Socho, sau Socha, din neamul lui Levi) alții zic că din seminția lui Zabulon, bine viețuind a prorocit și încă tânăr fiind a adormit fiind îngropat cu părinții lui. Pe lângă acestea trebuie a se ști cum că sau toți prorocii au scris prorociile lor sau au învățat pe alții de le-au scris. **44. Macabei I**, cuprinde starea Bisericii lui Dumnezeu celei din vremea monarhiei a III-a a elinilor, adică perioada de 40 de ani după împăratul Alexandru, până la împărăția lui Dimitrie, Mântuitorului, acesta a scris-o Hircan Arhiereul. **45. Macabei II**, fiind o adunare a cărților lui Ioan Cirineul, care sa scris de oarecare nenumit, precum e arătat (*la 2;24*), al acestei cărți.

În câte chipuri au prorocit prorocii.

6. Aceștia se zic adevărați proroci, care ca niște cuvântătoare, și volnice, (proereticești) organe ale adevăratului Duh, au prorocit cele ce vor să fie în trei chipuri: **I.** Arătau cele fiitoare sau prin cuvinte, precum în Deuteronom „Proroc ca mine, îți va ridica ție Domnul Dumnezeul tău dintre frații tăi⁶⁸”, și altele ca acestea. **II.** Prin lucruri

---

⁶⁸ DEUTERONOM 18, 15.

precum oaia ceea ce sa jefuit în Egipt (*Ieşire 12*), și prin șarpele cel de aramă⁶⁹, care însemna pe jertfa cea mântuitoare, și răstignirea, **III**. Sau prin lucruri și graiuri, precum Ieremia, obezi de fier face și spune, și ce înseamnă obezile. De două neamuri se vede în Scriptură că au fost ei, un neam de prorocie se făcea prin mijlocirea preoților, pentru aceasta se chemau preoțesc, iar celălalt care se făcea prin proroci. **Efodul**. Și chipul cel preoțesc al prorociei se alcătua cu unirea efodului, nume evreiesc ce înseamnă izbăvire, sau arătare, și era îndoit, unul de in, care se da tagmei preoțești mai de jos, iar altul al Arhiereului, care era din mult preț făcut din porfiră aurită, și din iachint.

Filon iudeul.

7.Pe lângă aceste sfinte Cărți, care cuprind cele pentru Biserica Iudeilor, sunt încă și alte Scripturi ale altora, care au scris pentru Istoria aceasta, precum a iudeului Filon Alexandrinul, și a lui Iosif Flaviu, despre care se va zice mai pe larg la locurile lor.

Ce învață Dumnezeuasca Scriptură.

8.Dumnezeiasca Scriptură a Vechiului Testament, învață, cu dinadinsul pentru Dumnezeu aceste trei: **I**. Că există Dumnezeu⁷⁰. **II**. Că este un singur Dumnezeu⁷¹. **III**. Că este prononsitoriu oamenilor⁷². Pe lângă acestea și alte multe, care sunt, și se află la Dumnezeu. Iar pentru Sfânta Treime, că sunt trei ipostasuri a unei estimi, osebite unul de altul cu lucrul, nimic arătat, ci în oare care locuri, și aceasta prea umbrat, și ca să zic așa cu ghicituri, precum se vede la (*Facere 1;26, și 3;22, și 11;7 și 18, la Psalmi 66, la Isaia 6, la Zaharia 2*), și pe aiurea. Iar pentru Hristos au zis multe, iar mai ales acestea: **1**. Că este din seminția lui Avraam⁷³. **Se va naște 2**. Din casa lui David. **3**. Din

---

⁶⁹ NUMERII 21;9.

⁷⁰ IEȘIREA 3;6 și 14.

⁷¹ DEUTERONOM 6;4, LEVITIC 32;37.

⁷² DEUTERONOM 7;9, ÎNȚELEPCIUNEA LUI SOLOMON 6.

⁷³ FACEREA 2.

Fecioară⁷⁴. **4.** În Betleem⁷⁵. **5.** În vremea rânduită⁷⁶. Pe lângă acestea au prorocit și alte multe care se află la Dumnezeu, care se văd la Dumnezeieștii Părinți.

CAPITOLUL VII.

PENTRU PROROCIILE PROROCILOR, ȘI FELURILE LOR.

Ce este prorocia.

1.Prorocia este Dumnezeiasca insuflare, sau descoperire, care arată nouă cele ce sunt departe de noi, adică cele neștiute, ori pentru loc, ori pentru cunoștință, ori pentru vreme, cu o nestrămutată dinainte spunere, și cu adevărire neîmpotrivită. *Câte sunt felurile prorociilor.* Prorocia luându-se cuprinzător este de multe feluri, căci una este Dumnezeiască, și duhovnicească, iar alta drăcească, iar alta de mijloc, alta firească, sau meștească, alta obștească. *Prorocii neamurilor.* Pentru aceasta proroci se cheamă și la egipteni, precum Hermes de trei ori marele, și Sibilele, la perși Zoroastru, la elini Orfeu, la peste crivăț Abaris, la geți Zamolxe, și alții la alte neamuri.

Căroră se dă prorocia.

2.Chiar prorocie este ceea ce se dă de la Dumnezeu celor vrednici, și îmbunătățiți, ori iconomicește și celor nevrednici, precum lui Lameh, că și pe ale lui cuvinte unii le-au primit pentru ceea ce vrea să fie, lucrând darul, și prin mijlocirea lui, deși nu era vrednic de dar, precum și lui Farao, lui Balaam, lui Nabucudonosor, și lui Caiafa⁷⁷. Iar însușirea prorociei este, ași da limba slujitoare lui Dumnezeu.

---

⁷⁴ IEREMIA 23;5.

⁷⁵ MIHEIA 5;2

⁷⁶ FACERE 49;10, și DANIIL 9.

⁷⁷ IOAN 11;51.

3. Fiindcă am vorovit de Scripturile cele insuflate de Dumnezeu ca în chip de catalog, să zicem puține oarecare de proroci, și de prorocii.

Adevărații proroci.

4. Din proroci unii cu adevărat erau insuflați de Dumnezeu, precum se numără în Vechiul Testament: **1.** Moise, (*Numerii 12;2 Deuteronom 34;10*) **2.** Iisus Navi (*46;1*), **3.** Samuil, (*Împărați I 1;9*). **4.** David, **5.** Gad, (*Împărați I 22;5*). **6.** Natan, (*Paralipomen II, 9;29*) **7.** Ahia Silonitul, (*Împărați III 11;29*). **8.** Addo, (*Paralipomen II 12;15. Și 15;8*) **9.** Miheia, (*Împărați III 22;8*). fiul lui Iembla, **10.** Ilie Tesviteanul, (*Împărați III 17;1*). **11.** Elisei, (*Împărați IV 2;15*). Între aceștia ce sau zis patru sunt proroci mai mari⁷⁸. Încă și cei doisprezece mai mici, numele lor este acesta: **Osie, Ioil, Amos, Avdia, Iona, Miheia Morastit, Naum, Avvacum, Sofonie, Agheu, Zaharia, și Malahias**, împreună cu ei se numără și alți trei, către sfârșitul Vechiului Testament, și către începutul Noului Testament. **Ioan Botezătorul** (*Luca 1;76*), **Zaharia** tatăl lui (*Luca 1;67*), **Simeon** primitorul de Dumnezeu) (*Luca 2;26*).

Femei prorocițe.

5. După acești proroci au fost și femeile prorocițe, precum: **Mariam** sora lui Moise (*Ieșirea 15;20*), **Debora** (*Judecători 4;4*). femeia lui Lepidot, **Olda** (*Împărați IV 22;14*) femeia lui Selum, fiul lu (*Luca 2;36*) **Tecua, Elisabeta** (*Luca 1;41*). maica lui Ioan Botezătorul, **Ana**) fiica lui Fanuil, din seminția lui Așer, **Fiicele** (*Faptele Apostolilor 21;9*). cele patru ale lui Filip diaconul, și mai presus decât toate **Maria Maica Domnului nostru**, prorocind a zis: „**Mă** vor ferici toate neamurile” nu ale păgânilor și ale Iudeilor ci ale credincioșilor.

6. Dintre proroci, unii au fost adevărați insuflați de Domnul, precum zice Vechiul Testament, care, cu slobozenie se numesc proroci, și proroci ai Domnului, și cei ce văd și altele. Iar alții se

---

⁷⁸ Cum zice între aceștia, de vreme ce nu zice pentru ei cuvânt poate că a pomenit despre ei în Capitolul 6, unde a numărat între proroci și pe Daniil, și aici nu se vede trecut.

numesc *mincinoși*, și *mincinoproroci* și prorocii lui Baal, și proroci ai desigurilor cu care se numără împreună și cei *pitonicești*, care aveau duh pitonicesc, adică de drac vrăjitoresc.

7.Iar dintre mincinoșii proroci ce erau la Iudei, precum se vede în Vechiul Testament, unii locuind în Samaria prooroceau întru Baal, fiind slujitori la idoli, iar alții la Ierusalim care ei ziceau că prorocesc întru adevăratul Dumnezeu, și că de El au fost trimiși, dar mințeau. (*Ieremia 23;13.*) Mincinoșii proroci mai întotdeauna se împotriveau adevăraților proroci în acest chip: când adevărați proroci ziceau că va fi foamete, război, robire, și alte asemenea pedepse, care se întâmplau norodului, pentru păcatele lui, atunci aceia prooroceau dimpotrivă, îmbelșugare, pace, bună norocire, etc. precum e arătat la *Ieremia 14;13* și⁷⁹. Sau mai aflat încă și alți mincinoși proroci, precum Valaam.

8.Piton care se mai numeau Pitonicești, și Pitii, precum și femeile Pitonice, Pitonicești, din pânțele băsnuitoare și celelalte. Citește la Deuteronom 18;1 și la alte locuri ale Sfintei Scripturi⁸⁰.

Prorocii nescriși.

9.Și toată Dumnezeiasca prorocie este înscrisă, dar sunt și multe nescrise, precum mulți au prorocit. *Adam* pentru femeie și a cunoscut și a prorocit că: „aceasta este os din oasele mele, și carne din carnea mea ... pentru aceasta va lăsa omul pe tatăl său și pe maica sa (*Facerea 2;23-24*) etc. *Noe* după ce sa dezbătut a cunoscut câte ia făcut fiul său cel mai tânăr, fiindcă a aflat dar prorocesc (*Facere 9;2-4*) . Avraam, este numit proroc de însuși Dumnezeu, că a zis Dumnezeu lui Abimelec: „Dă înapoi femeia omului acestuia că proroc este⁸¹” și toți Patriarhii cei mai însemnați mai înainte au cunoscut ceea ce va să fie, și mulți alții.

---

⁷⁹ NUMERII 22;5, EPISTOLA II A SFÂNTULUI APOSTOL PETRU 2,15.

⁸⁰ ÎMPĂRAȚI I 18;8, ÎMPĂRAȚI IV 21;23, LEVITIC 20;15 și 16. PARALIPOMENA I 10;13, ISAIA 8;19, și 29;4. FAPTELE APOSTOLILOR 16;16.

⁸¹ FACERE 20;7.

Care sunt prorocii înscriși.

10. La prorociile scrise se spune că a început Moise, și pentru cele trecute de la Facerea lumii a fost luminat de Duhul Sfânt, căci nu face pe proroc numai înainte cunoașterea, sau a presupune cele fiitoare, ci se zice proroc și cel ce ia de la Dumnezeu cunoștința pentru cele ce s-au făcut mai de demult, încă și cele ce se fac în vremea cea de față din parte când se descoperă cuiva pe ascuns de la Duhul Sfânt, și acela se zice proroc, precum Elisei văzând cu ochii cei înțelegători ai sufletului, de departe pe Ghiezi că primea daruri de la Neeman Sirianul⁸². Însă câți după David și Solomon se propovăduiesc că au prorocit norodului în scris, sunt 16 la număr, din care cei 12 sunt scriși într-o carte, nu că au fost în aceiași vreme, căci altul în altă vreme a prorocit, ci pentru că nu au fost multe, cele scrise de fiecare, nici destule a se aduna în cărți osebite, ci toți împreună au fost adunați, iar cei patru (numărându-se unul Ieremia și Baruh și plângerile) ca mult glăsuitoari au fost rânduți în patru cărți.

Fiecare din proroci știa cele ce le prozicea (prezicea)

11.În toți prorocii Duhul Sfânt a însuflat noimele, și apoi ei le proziceau (preziceau), după puterea fiecăruia care le da Duhul, că nu iau întrebuințat ca pe niște nemișcători, precum împrilestirea dracilor, ci voia Duhul Sfânt să știe și ei cele ce li se insuflă, și din a lor voie să le spună, că nu se cade să zicem după bârfirile ateului Montano, că prorocii oprindu-se, și ținându-se de Dumnezeu, de a nu ști cele ce spun, căci unde lăsăm acestea că, „Înțeleptul va înțelege cele ce ies din gura sa⁸³,” și unde aceasta; „Nu va face Domnul lucrul de nu va descoperi robilor săi prorocilor”. Și cu adevărat cum nu este nebun cel ce zice, ca ei mai întâi să nu înțeleagă cele ce pe alții vor să le înțeleagă, și de Dumnezeu cel ce învață pe om cunoștința să li se ia și ceea ce ei mai întâi știu.

---

⁸² ÎMPĂRAȚI IV 5:26

⁸³ PILDE SOLOMON 16:25.

12. Prorocia sa dat de la Dumnezeu, spre folosul obștesc al oamenilor, că două lucruri ne învățăm din ea, cunoștința de Dumnezeu, și lucrarea faptelor bune, care sunt păzitoare și făcătoare a deplinirii oamenilor, cunoștința de Dumnezeu, care depărtează pe oameni de la Idoli, și îi apropie de adevăratul Dumnezeu, și arătând și celelalte iconomii ale Lui, și pe cea mai mare decât acelea, adică arătând venirea în trup a Fiului, iar lucrarea faptelor bune, în cele ce, pe răutate o mustră, iar pe fapta bună o sfătuiește, și ca să zic în scurt cu propunerea (presupunerea) celor ce vor să fie, întristătoare sau bucurătoare întocmește și îndreaptă, și pe minte, și pe năravuri.

CAPITOLUL VIII

CUNOȘTINȚA FERMECĂTORIEI A VRĂJITORIEI, ȘI A CELOR ASEMENEA ACESTORA, ȘI PENTRU KABALA EVREILOR.

Ce chip întrebuițau prorocii, și mincinoșii proroci.

1.În vremile pe care adevărații proroci, cei insuflați de Dumnezeu, precum am zis mai sus, mișcându-se de Duhul Sfânt, pururi cele folositoare Israelitenilor. Erau și mincinoproroci, amăgind norodul lui Dumnezeu, nu numai în Iudeia, ci și în Babilon, întrebuițau farmece, vrăji, și cele asemenea. Iar norodul plecându-se la păgânătate era povățuit de amăgirile mincinoprorocilor⁸⁴, socotind mincinoase pe cele ce le ziceau prorocii cei adevărați. Drept aceia nu e afară de pravăț⁸⁵ să zicem oarecare din cunoștința fermecătoriei, vrăjitoriei, și a celor ca acestea pentru mai buna înțelegere a celor ce vom a zice.

Îndoită cunoștința Dumnezeiască.

---

⁸⁴ Prorocii mincinoși le vesteau cele plăcute auzului (n.tr)

⁸⁵ Scop, țintă, drum.

2.Cunoștința este de două feluri, una Dumnezeiască, și alta omenească, cea Dumnezeiască vine fără mijlocire de la Tatăl luminilor, sau și prin mijlocire. Fără mijlocire ca ceea ce se dă de la Dumnezeu se dă îngerilor celor din prima rânduială, prorocilor, Legea cea dată de la Dumnezeu lui Moise în Muntele Sinai, și Evanghelia cea dată de Domnul nostru Iisus Hristos sfinților săi ucenici. Iar prin mijlocirile cea descoperită oamenilor prin îngeri buni, sau prin îngeri răi, prin proroci, prin descoperirile care se fac prin Taine, prin visuri, și prin vedenii.

Vedeniile de câte feluri sunt.

3.Vedeniile sunt de trei feluri, unele sunt simțite, precum când se vede vreun lucru din afară, și înseamnă altceva osebit, de cele ce se văd, de pildă, a lui Baltazar, că au văzut degete de mână de om pe varul peretelui, care scria: MANE, TECHEL, FARES. Daniil a priceput înțelesul⁸⁶. Iar unele nălucitoare, precum atunci când nălucesc puterea de la Dumnezeu cu nălucire, prin care se arată ceva ascuns, precum Daniil văzând cele trei fiare mari ce se suiau din Mare, a cunoscut taina⁸⁷. Și altele gânditoare, precum vedeniile ce se arată fără închipuiri și forme.

4.Cunoștința omenească, este firească, și cuvântătoare, este firească, de care se împărtășesc și necuvântătoarele vite, ori prin fireasca lor putere, prin care deslușesc, toate cele ce le sunt împotriva de cele folositoare, ori prin simțitoarea lor cunoștință, care vine din simțiri. ***Cunoștința omenească, îndoită firească, și cuvântătoare.*** Iar cea cuvântătoare, care este firească numai la om, sau după întâmplări, de pildă: firește este adică în om cu osebite o înăuntru sădită putere înțelegătoare, iar după cele din întâmplări, ceea ce este din zicătorul obicei, și din faptele omului sau din pândire, din cercetare, și din cele asemenea.

---

⁸⁶ DANIIL 5;25.

⁸⁷ DANIIL 7.

5.Iar din lucruri, a căror cunoștința se cere să fie în oameni, unele sunt arătate, care din ialeș (ele își), vin în cunoștință, adică se înțeleg, precum lumina zilei, noaptea. Iar altele sunt neștiute, ci se cunosc prin altele, și nu din firea lor precum pierii de pe piele, care nu de la sine ci cu sudori se înțeleg. Și în sfârșit, altele după vremi sunt neștiute, și acestea sunt: cele ce de sineș, și din însăși firea lor arătate fiind iar pentru cele ce opresc, și le stau împotriva, se fac neștiute nouă, precum Țarigradul de locurile cele departe de el, etc. Precum scrie aflătorul Sixt.

Vrăjitoria cu farmece.

6.Iar vrăjitoria cea cu farmece este aflarea lucrurilor celor ascunse, ce sunt departe de fireasca cunoștință omenească, de a cunoaște cineva de sunt de față, sau de vor să fie, atârnă de tocmeli în orice fel de chip cu răul demon, și însuși răul demon, adică diavolul nu poate a le arăta pe toate, că nu le știe pe toate. Căci cunoștința a toate singurului Dumnezeu este păzită, nici poate fără de îndoială să spună mai înainte cele ce atârnă de singur voia Dumnezeiască, precum de pildă ocârmuirile, chivernisirile, și prefacerile împărățiilor, a Aristocrațiilor, etc. „Căci inimile împăraților sunt în mâna lui Dumnezeu⁸⁸”. Încă nici cele ce vin din stăpânirea de sine a omului, ceea ce va zice mâine, sau va gândi cutare om, dar multe le poate spune dracul din cele ce nu le știe deplinite, numai cu chibzuire și presupunând de ele, încă și toate cele ce atârnă de pricini de nevoie, și pe cele trecute, și depărtate îndată le vestește.

7.Gontia, vrăjitoria, fermecătoria, descântarea, astrologia, etc. pe care le-au izvodit mezii, perșii, și alții, ce oselesc una de alta. *Ce este vrăjitoria.* Deci vrăjitoria este chemare a demonilor poate a celor făcători de bine pentru ținerea vreunui bine, precum legiurile lui Apolonie Tianeului, sau se zice vrăjitori, cei ce se apropie de satana pentru vreo pricină, că fiind descântători, zic descânțete, prin care aduc pe draci la voile lor. *Ce este gontia.* Iar gontia, se zice, când cu vremea lor iese morți din mormânturi, de unde și gonți se numesc de

---

⁸⁸ Pildele lui Solomon20;1.

la gous, adică plângerile ce se fac la morminte. ***Ce este fermecătoria.*** Iar fermecătorie când, prin gătirea a ceva aducător de moarte sar da vreunei fețe pentru amor, prin gură un fel ceva drăcesc.

Matematici.

8.Iar Matimatici sunt acei ce socotesc, că trupurile cerești, au stăpânirea a toate, și că după mișcarea lor se ocârmuiesc ale noastre, adică lumea. ***Astrologi.*** Astrologi (vrăjitori cu stele) sunt cei ce vrăjesc prin stele, după împreună lucrare drăcească, și cred întru acestea. ***De unde a început vrăjitoria și astrologia.*** Vrăjitoria și astrologia a început de la Magusei, adică de la perși, că perșii se numesc așa de la cei din țara Magog, precum zice Suida. De ar întreba cineva, pentru ce sa pierdut acum zicerile vrăjitoriilor, aş zice că Hristos ia lipsit pe draci de o stăpânire ca aceasta, și au stins de la oameni această slujire drăcească, și credință și meșteșug. Iar de ar întreba cineva cu ce chip intră bulucurile dracilor în idoli, și în oameni, să știe că prin meșteșug, totdeauna ceva firesc intră, precum fragedul pruncușor cel deplinit, și format în mitră prin omenească fire, trage pe suflet de la Dumnezeu, așa prin vrăjitorescul meșteșug, idolul trage din lume pe dracul, pentru aceasta egiptenii pe fire au numit-o magul (vrăjitorul), și pe această putere vrăjitoarească cu oarecare tragere a celor asemenea prin cele asemenea o au adaos, sau măcar îi împreună cu cele ce au unire cu vreo asemănare, căci lucrul ce primește și împinge pe glasul tău, acela însuși, și pe vederea ta. ***Felurile fermecătoriei vrăjitoarești.*** Din felurile vrăjitoriilor cu farmece cele de acest fel sunt multe, cu care zic ei, că știu cele ascunse, și cele ce vor să fie a estimelor, care ei nu pot cu altă oarecare cunoștință obștească să se arate, și să săvârșească cele ce sunt mai presus de om.

Pândirea vremii nașterilor.

9.Din aceste feluri ale vrăjitoriei, obștesc este la cei mai mulți, și mai obișnuit vrăjitoria cu stele, pe care o întrebuințează astrologii cei ce vrăjesc pentru nașteri, de la arătarea ce se face și de la pândirea ceasului din vremea nașterii a fiecărui om aflând, și luând înainte cunoașterea, și presupunerea a toatei vieții lui, și de cele ce vor să se

întâmples, și mai ales de însoțire ce va să se facă, de femeie, de copii, de bogăție, de cinstiri, de bunătăți, de rele, de sănătate, de boli, de prigoniri, de răni, de biruințe, de închisori, de robiri, de slobozeni, de moarte, de lungimea vieții, și de câte altele vor să se întâmple, care le presupun pe toate, ca niște nemincinoase, și fără îndoială, atât pe cele de nevoie, cât, și pe cele întâmplătoare, rânduind canoane și și despărțiri ale meșteșugului lor.

Fisiognomia.

10. Fisiognomia (cunoștința firii), care este o vrăjire, și o aflare de la piele, de la peri (firele de păr) și de la celelalte părți ale trupului, și ale analogiei lor, din care obișnuiesc a socoti lungimea vieții și împuținarea vieții oamenilor, sau năravurile lor, istețimea, și cele asemenea, este iertată la cei ce vor să o întrebuințeze, ca pe o cunoaștere firească, când nu se depărtează de hotarele ei. Că în Scriptură fețele bărbaților celor tari, se zic asemenea cu fețele leilor. „Aveau fețele ca o față de leu și erau sprinteni cum e căprioara care aleargă prin munți”⁸⁹, și „Fața omului înțelept o citești ușor, dar ochii nebunului sunt pe la marginile pământului”⁹⁰ și „Omul fără minte și fără lege umblă în căi rele; el face semn cu ochii, bate din picior și învață amenințând cu degetul”⁹¹.

Vrăjitoria cu mâna.

11. Se cade a zice aceasta, și de vraja cu mâna încât este cuvânt socotitor cu privire și luarea aminte la carne, a mărimii, a liniilor, (ghicirea în palmă) și a celor asemenea lor. Ea încât se îndeletnicește în planite cu degetele, și cu mărimea lor, din care chibzuiesc cele ce vor să fie, atunci ea se leapădă.

Ieroscopia.

12. Pe lângă acestea trebuie a ști, că din cele zise feluri de vrăjitorii, trei sunt cele mai obștești: Ieroscopia, Ionisma, și Sortii.

---

⁸⁹ I PARALIPOMENA 12:9.

⁹⁰ PROVERBELE LUI SOLOMON 17:25.

⁹¹ PILDELE LUI SOLOMON 6:13.

Ieroscopia (sfânta pândire) se întrebuița la neamurile străine cele vechi, urmărind jertfa vie, când se aducea spre a se jertfi, când sta înaintea jertfelnicului, când se jertfea, și când se turna întru ea vinul, și se punea spre rugăciune către Dumnezei. Din aceasta se trage și pândirea măruntaielor, apoi tot mădularul de la jertfa care era junghiată, și mai ales splina, cei de alte neamuri le pândeau, precum și fumul, și focul, felurimile, cenușa jertfei, și din acestea toate vrăjea pentru a afla viitorul.

Ionismos.

13. Ionismurile, erau pândiri, și vrăjiri disidemonicești (de rea credință) de cele fiitoare, și de cele ascunse, și mai ales de cele ce făcea cineva din voia sa, pe care le citea din zborul și cântatul păsărilor, și de la jocul puilor de păsări, și de la cele cu patru picioare, și de la fiare.

Sortii.

14. Sortii, sunt de trei feluri: vrăjitoarești, sfătuitoari și împărțitorii. Sortii ***vrăjitoarești*** sunt opriti, ca și cei sfătuitoari, după care cercetăm, ce se cade să facem, fiindcă acest lucru cu anatema sa oprit, și pricina este, că unele ca acestea nu se cercetează de nimeni altul decât numai de către Dumnezeu. Și Dumnezeu nu voiește ca noi să cercetăm voia sa cu sorti. Sortii ***sfătuitoari***. Cu toate că la Legea veche se întrebuița sortii sfătuitoari cu îngăduința lui Dumnezeu, pe lângă celelalte obiceiuri ale Iudeilor, ca la pricinile cele ce căutau și erau cu îndoială, cercetau prin sorti ceia ce doreau să afle. De unde și Apostolii până a lua Duhul Sfânt, întrebuițau obiceiurile legii, pe Matia l-au ales prin tragere la sorti. Iar după Înălțarea Domnului, venind Mângâietorul cel făgăduit, a plinit toate cele cu lipsă, și de atunci alegerea episcopilor nu se mai face prin tragerea la sorti, ci cu Duhul Sfânt, după prorocii cu Dumnezeiască descoperire, nu cu hotărâre omenească, după zisa lui Hrisostom (*Tâlcuire la Faptele Apostolilor Cap:6 vorba 14*), și Icumenie (*Tâlcuire la Epistola către Timotei cap:9*), ci cu porunca Duhului, și nu fiecum. Și pentru acestea în scurt, iar aiurea vom zice de ajuns, și pe larg. ***Sortii împărțitorii***. Iar sortii cei împărțitorii nu se

opresc, fiindcă este iertat, săi întrebuițeze cei ce așteaptă isprăvile de la Dumnezeu, dar nu de la stele, sau de la noroc, nici să adauge vreo disidemonie, ci prost (simplu) și fără iscodire.

Kabbala evreilor.

15. Pe lângă acestea trebuie să zicem pe scurt și pentru Kabala evreilor, pe care evreii socotesc că Dumnezeu a dat-o lui Moise în Muntele Sinai împreună cu celelalte. Și din aceasta luând prilej cei vechi, nu prin carte i-au învățat pe urmași ci prin gură, după predanie, până în vremea lui Ezdra precum se învăța în vremea veche prin școlile Tibeilor, iar în Elada învățăturile lui Pitagora, de Arhip, și de Lisiad, sau Lisida, unde ucenicii în loc de cărți întrebuița numai ținerea de minte, și luare de seamă, și aceasta o păzea cu cea predanită. Drept aceea Kabala de la evrei sa numit, adică primire, ca fiind moștenire luată prin auz, meșteșug prea vechi, precum se zice, adunat de către Ezdra în șaptezeci de cărți, însă nu este acesta ce se aduce acum de iudei, și nu cu mulți ani mai înainte sa arătat numele ei Hristianilor.

Felurile Kabbalei

16. Felurile Kabalei sunt două: **bressili**, și **markena**.

Bressili adică vorbire pentru lume, care arată puterile fireștilor estimi, a celor de sub Lună, și a Scripturilor, care fiind privite în acest chip, nu se oselesc nimic de fireasca vrăjitorie, în care împăratul Solomon ca nimeni altul a strălucit, cercând puterile tuturor estimelor, de la cedru până la isopul ce răsare pe zid, și nu numai pe a sadurilor, ci și pe al păsărilor, și a fiarelor, a târâtoarelor, și a peștilor. Încă și mulți evrei născuți mai pe urmă, au câștigat prin ea nu puțină învățătură și știință.

Markena.

17. Markena, acesta se îndeletnicește întru cele mai înalte priviri, adică pentru sfintele puteri Îngerești, și pentru sfintele nume și semne. Și această epistimi este ca o Teologie simbolică, la care slovele, numerele, formele, și numele și cirtille stihurilor, și semnele lucrurilor,

și oxiiile, și cele asemenea, toate sunt arătătoare de lucruri prea adânci, negrăite, și mari.

Vrăjire însemnătorească.

18. Aceasta se împarte în două, aritmiticească, pe care o mai numesc însemnătorească, unde cuprinde cele pentru puterile îngerești, pentru nume și pentru semne, încă și pentru stările împrejur a dracilor, și a sufletelor. *Tomaidia*. (vrajă zeiască), care cercetează tainele Dumnezeieștii măririi, vărsările de lumini, sfințitele nume, și cele asemenea, a căreia țiitorul, precum zic ei, face semne, și minuni mai presus de om, mai înainte știe cele fiitoare, stăpânește pe fire,, și o covârșește pe ea, are stăpânire peste Îngeri, și peste draci, și face multe minuni.

Socotințele evreilor pentru Kabala.

19. Evreii socotesc că prin mijlocirea Kabbalei a făcut Moise minunile cel multe, că Iisus a lui Navi a făcut să stea soarele, că Ilie a pogorât foc din cer, și a înviat copii, că Daniil în groapă a astupat gurile leilor, că cei trei tineri au rămas nevătămați în foc. Și în sfârșit necredincioșii iudei zic că Domnul nostru Iisus Hristos că prin aceasta a săvârșit minuni mai presus de omeneasca putere. Această epistimi învățându-o Solomon, știa să lege pe draci, și celelalte precum zice Iosif.⁹² Acestea le bârfesc nebunii Iudei despre Kabala, care nu este alta decât o ascultare de disidemonii, și se arată o vrăjitorie cu Dumnezeiască lucrare, plină de deșertăciuni, și de mincinoase socotințe.

CAPITOLUL IX.

**NIMIC NU ESTE MAI CINSTIT LA OAMENI PRECUM
ADEVĂRUL, ȘI CĂ SE DĂ DE LA PĂRINTELE LUMINILOR
CELOR VREDNICI.**

---

⁹² ANTICHITĂȚI IUDAICE Cartea 8 cap: 2.

1. Prin hotarele tuturor limbilor oamenii arată înțelegerile lor, care sunt chipuri, a lucrurilor, și năluciri. Zicând în mintea noastră oarecum mai nematerialnicește, adevărul se arată precum sunt și lucrurile, adică înțelegere încredințată a ce este lucrul. Iar minciuna, nălucire care se îndeletnicește în ceea ce nu este, și intră în minte, și poate se socotește ca o estime, ceea ce nu este, și ceea ce cu adevărat este, are în firea sa pe estime, iar estimea mincinoasă are pe a sa estime numai a se socoti estime. Și atât estimele cât și adevăratele lor chipuri, adică înțelegerile, sunt aceleași întru toți oamenii, din câte se întâmplă a se face înțelese oamenilor, cu fireasca strălucire a minții noastre, adică a omului celui dinăuntru.

2. Iar organele (sau uneltele) aducătoare de înțelegere, sunt glasul, prin care cunoaștem noimele cele ce sunt în om. După cum zice Apostolul: „Căci cine dintre oameni le știe pe cele ale omului, în afară de duhul omului care este în el?”⁹³. Precum și Valaam⁹⁴, a înțeles plângerile măgarului după ce a întrebuințat limba omenească, ci dacă mai la urmă cu iconomia lui Dumnezeu de nu ar fi întrebuințat glas omenesc nu ar fi putut înțelege. Nici nu se cade câți cugetă drept să zică că, poate unealtă sau organ sa făcut măgarul, a Dumnezeiescului înger, că de ar fi fost așa, negreșit trebuia măgarul să vorbească tanele lui Dumnezeu, și nu nălucirile sale. Însă organe însemnătoare și arătătoare a glasurilor, și tălmăcitoare sunt și literele, prin care oamenii nefiind față, vorbesc ca și cum ar fi de față.

3. Prin acest fel de vorbiri a vorbit Dumnezeu prin gurile prorocilor Săi cei din vechime. Că nici odinioară a ieșit vreo prorocie din voia omenească, ci Sfinții au grăit fiind mișcați de Dumnezeu, la fel și literele. ”Și cuvântul profetic îl avem mai întărit, la care voi bine faceți că luați aminte ca la o făclie ce strălucește în loc luminos” (2 Petru 2;19) Dar de vreme ce prin aceste două vorbire și litere „Dar au fost în popor și profeți mincinoși, după cum și între voi vor fi învățători mincinoși, care vor strecura erezii pierzătoare etc” (2 Petru

---

⁹³ | CORINTENI 2;11.

⁹⁴ Mi se pare că ar fi fost mai de înțeles dacă ar fi zis, că Vala, a înțeles plângerile asinului, când cu iconomia lui Dumnezeu a întrebuințat glas omenesc, și a grăit, și că mai înainte nu a înțeles.

2;1) Pentru aceasta nimic nu este mai scump pentru oameni, și mai osebit Hristianilor, precum cunoștința adevărului, și mai ales în cele Bisericești, prin care ne asemănăm lui Dumnezeu, pe cât ne este nouă cu putință, cunoscând adevărul și păzindu-l. Și dimpotrivă oamenilor lucrul ce mai necinstit, și mai străin Hristianilor este minciuna, al căreia tatăl este diavolul, precum zice însuși Hristos adevărul: „Când el grăiește minciuna, dintr-ale lui grăiește, fiindcă el mincinos este, și tatăl minciunii”⁹⁵

Adevărul este prigonit și de cine.

4.De multe ori acest adevăr se stinge înăuntru omului, din iubirea de sine, iar din afară este gonită, și de la mulți alții, mai ales de cei ce sunt în stăpâniri, de lingușitori, care niciodată nu le spun adevărul, ci numai cele ce veselesc pe stăpânitori, pentru aceasta ei se judecă și de către cei înțelepți mai ticăloși decât toți oamenii, neauzind niciodată adevărul, mai ales fiindcă nu este alta mai rău la suflet, decât mândria, care odrăslește din neascultare, care împodobindu-se poate cu hobotul faptei bune, sau a sfințeniei sau a măririi, face pe om să nu asculte, și să cadă din adevăr. Drept aceea omul nu poate să ia de la altul adevărul, decât de la un singur învățător, pentru care zice Sfânta Evanghelie: „Nu este ucenic mai presus de învățătorul său” și aceasta nu pentru alta, decât că unul singur este tatăl, învățătorul, cel ce locuiește în ceruri care este Domnul nostru Iisus Hristos, singură înțelepciunea Tatălui, A alfa și O omega a toată estimea, a adevărului, și a cunoștinței, de la care se dă toată darea cea bună, și toată deplina dăruire celor vrednici de strălucirea prea sfântului Duh, pogorându-se ca Lumină din Părintele Luminilor, precum zice Sf. Vasile cel Mare în cuprinsul cuvintelor celor pentru Isaia, precum înfățișările fețelor nu se fac din toate materiile, ci numai întru cele ce au oarecare netezire și străvezire, așa că nu se face lucrarea Duhului Sfânt în toate sufletele, ci numai în cele ce nu au nici o singură sucitură. Și precum nu poate ochiul nostru a privi la însuși soarele, așa și mintea noastră nu poate fără mijlocire să înțeleagă pe însuși Dumnezeu, sau a primi în sine

---

⁹⁵ IOAN 8;44.

chipul Lui, și a se face una împreună cu cel ce îl gândește în viața aceasta ce este cu trup, ci numai prin mijlocire, prin fapte. Căci cunoașterea lui Dumnezeu, arătată este întru însuși oameni, că Dumnezeu o au arătat lor, și cele nevăzute ale Lui de la zidirea lumii prin fapte înțelegându-se se privesc. Dar cei ce cunoșteau pe Dumnezeu, nu l-au slăvit ca pe Dumnezeu, sau iau mulțumit, ci sau zădărnicit ei în gândirile lor.

5.Văzându-i pe aceștia iubitorul de oameni Dumnezeu, că nu puteau de la sine să cunoască pe Ziditorul, și să slujească singurului și nesticatului Dumnezeu (prin înțelepciunea cea semănată în fire, pe a cărei slovine cele de Dumnezeu însemnate amăgitorul păgânătății de demult lea stricat) pentru care ei sau zidit, făcându-se cu toții fii ai urgiei, având născută înăuntru lor boala nevederii, ci o au dobândit din pomul cunoștinței, au binevoit în veacurile cele mai din urmă, să arate covârșitoarea bogăție a darului Său, și să nu lase pe făptura mâinilor sale a se pierde desăvârșit, care a căzut prin bântuirea celui viclean, ci iarăși să o ridice prin diferite mijloace, spre a se face cândva păzitor al sfârșitului pentru care a fost zidit, și trimițând slujitori vrednici de o slujbă ca aceasta, Îngeri, Drepti, și Proroci, prin aceștia au arătat mai întâi mântuirea noastră. Că Dumnezeu grăind părinților noștri mai înainte lea spus, cum că Fiul și Cuvântul Său cel împreună veșnic va să se nască din Fecioară, ca să zdrobească desăvârșit capul șarpelui celui de gând: „El va pândi călcâiul tău, adică lucrările, și toată puterea diavolului care luând formă de șarpe, cu clevetirile și amăgirile sale a amăgit pe strămoșii noștri, și ia aruncat la moarte, plată a păcatului”.

6.,Dar când a socotit plinirea vremii Dumnezeu la trimis pe Fiul Său,⁹⁶ care a luat chip de rob, vrând astfel să împlinească Testamentul Său pe care la hotărât mai înainte Dumnezeu, prin iconomia întrupării, pe care Evanghelistul Ioan îl numește Cuvânt, pentru că este chipul minții Tatălui, născut dintru început, nu cu nălucire, ci cu ființă, pentru care și Soborul cel din Niceia la numit de

---

⁹⁶ GALATENI 4:4

o ființă cu Tatăl. Și încă Cuvânt este, căci a arătat pe mintea Tatălui, și voia, care este necunoscută nouă oamenilor, precum și cuvântul sufletului nostru este însemnător și tâlcuitor al însuși sufletului, că Însuși zice pentru dânsul: „și nici pe Tatăl nu-L va cunoaște nimeni decât numai Fiul, și cel căruia va voi Fiul săi descopere” (*Matei 11;27*) Și Ioan: „Pe Dumnezeu nimeni niciodată nu la văzut, Fiul Cel Unul-Născut, Care este în sânul Tatălui L-a făcut cunoscut” (*Ioan 1; 18*). Și în sfârșit, Cuvânt este, adică fața care grăiește nouă oamenilor, precum Însuși zice: „Ceea ce v-am spus de la început” (*Ioan 8;25*). Deci Părintele cel veșnic din cer la trimis pe însuși Cuvântul, ca să se deschidă auzurile noastre, și să audă de sus pe Tatăl zicând: „de El să ascultați!” (*Luca 9;35*). Însuși Acest ceresc Propovăduitor și Învățător trimis de la Tatăl, de multe ori a zis nouă: „Cel ce are urechi de auzit să audă!” De nevoie este nouă, să auzi cu amărunită luare aminte, și să tipărim deplin în sufletele noastre, și în gândurile noastre, prea sfințita propovăduire a însuși Dumnezeu Cuvântului, care se numește Evanghelia (Vestea bună) lui Dumnezeu, „Pe care în Sfintele Scripturi prin prorocii Săi mai dinainte a făgăduit-o” (*Romani 1;2*). Iar aceasta, după fericitul Pavel este: „Putere a lui Dumnezeu spre mântuire tot celui ce crede” (*Romani 1;16*). Zice același Pavel că Iisus Hristos „Sa născut, nouă de la Dumnezeu Înțelepciune și dreptate, și sfințenie și izbăvire. (*I Corinteni 1;30*)

7.Deci născându-se din Duhul Sfânt, și din Maria Fecioara cu nesticăciune, acest Cuvânt al lui Dumnezeu în chip de om, și petrecând împreună cu oamenii ca să-i învie iarăși pe ei, fiind morți și omorâți, a grăit arătându-le pe cât li se putea, cele vestite mai înainte despre Sine prin proroci, zicând: „Și după cum Moise a înălțat șarpele în pustie, tot așa trebuie să Se înalți și Fiul Omului” și „Fiul Omului trebuie să se înalțe⁹⁷” pe Cruce ca cei ce vor căuta la Dânsul, adică cei ce vor crede în Dânsul să se slobozească, și să se vindece de mușcarea șarpelui, ca oarecând în pustie, cei mușcați de șarpe, privind la șarpele cele înălțat de Moise îndată se vindeca”. Și această facere de bine, că sa făcut din bunăvoința lui Dumnezeu oamenilor nu este îndoială,

---

⁹⁷ IOAN 12;34 și 3;14.

fiindcă însuși zice: „Că într-atât a iubit Dumnezeu lumea, încât pe Fiul Său Cel Unul Născut L-a dat, pentru ca tot cel ce crede într-Însul să nu piară, ci să aibă viață veșnică”⁹⁸. Carele măcar că sa aflat în chip smerit de rob ca om, dar este și de noi se mărturisește Dumnezeuom, fiindcă a arătat oamenilor puterea firii Sale, prin nenumăratele minuni cele mai presus de firea omenească, ce au săvârșit, și între alții și Nicodim la cunoscut pe El trimis de la Dumnezeu, zicându-i: „Rabbi, știm că de la Dumnezeu ai venit Învățător; fiindcă aceste minuni pe care le faci Tu, nimeni nu le poate face dacă Dumnezeu nu este cu El” (Ioan 3;2) Deci săvârșind Mântuitorul lucrul Său, și vrând a se sui în ceruri, din care și sa pogorât cu negrăită plecăciune, a poruncit Ucenicilor și Apostolilor Săi să meargă în toată lumea, să propovăduiască Evanghelia la toată zidirea, și să învețe pe toate neamurile, zicându-le: ”Acela ce vă ascultă pe voi, pe Mine Mă ascultă; și cel ce se leapădă de voi, de Mine se leapădă” (Luca 10;16) Care făcând după porunca Învățătorului lor, au ridicat Biserica lui Dumnezeu pe pământ, sub al Lui Nou Testament, care să rămână până la sfârșitul veacurilor.

CAPITOLUL X

PENTRU BISERICA LUI DUMNEZEU

cea sub

NOUL TESTAMENT

Cine a zidit Biserica.

1.Duhul cel Sfânt care la revărsat Dumnezeu, peste tot trupul în zilele cele mai de pe urmă peste tot trupul (Ioil 3;1 Biblia Anania n.tr) a zidit Biserica catolicească a Hristianilor în numele Domnului nostru

---

⁹⁸ IOAN 3;16.

Iisus Hristos. *Cine este temeliea Bisericii.* Biserica are ca temelie mărturisirea lui Petru cea prin descoperire, care zice: „Tu ești Hristosul Fiul lui Dumnezeu celui viu”. *Cine sunt pietrele cele scumpe ale Bisericii.* Iar pietre scumpe sunt: Apostolii, Prorocii, danțul Ierarhilor, Mucenicii, Mărturisitorii, Propovăduitorii, Cuvioșii, și toți Sfinții. Că învățătura Sfântului Duh una este catolicească (obștească) în toată Biserica, pe care cel ce nu o primește nu este mădular al trupului lui Hristos, nici este cu putință a se slăvi cu capul ei adică cu Hristos, încredințându-se cu firea sa că nu se cuprinde, precum scrie Leon episcopul Romii către Iulian episcopul cetății Koon.

Ce este Biserica Hristianilor.

2.Biserica lui Hristos este o adunare de oameni botezați, în numele Tatălui și al Fiului și al Sfântului Duh, și uniți unul cu altul prin mărturisirea aceleiași credințe, și prin cuminecația, și împărtășirea Tainelor sub apărarea de episcopi adevărați și canonicești, care cunosc lor pe un singur cap. *Cine este capul Bisericii.* Capul Bisericii este Domnul nostru Iisus Hristos. **1.** Se numește adunare de oameni botezați pentru a se osebi de necredincioși. **2.** Se zice uniți unii cu alții pentru a se osebi deeretici, și de cei trași din drept slăvitoarea credință, și în sfârșit sub apărarea adevăraților etc. *Socoteala Latinilor.* Spre osebirea de Latini, care cunosc cap și monarh Bisericii lor pe episcopul Romii. *Socoteala ereticilor pentru Biserica.* Iar ereticii în alt chip o numesc pe această Biserica. Wiclif și Ioan Ousul la care în urmă a iscălit Ioan Calvin, o numesc Biserica, pe cea războită, că este o adunare de cei mai înainte hotărâți proorisiiți, și că toți, și singuri acești proorisiiți sunt Biserica lui Hristos, cu aceștia se vede că se unește și dintre ai noștri, Meletie Pigas Patriarhul Alexandriei, numind pe Biserica în Cartea ce se numește Tomos haras (cartea bucuriei) la foia 555 într-un fel: „Biserica lui Hristos este un Sobor, sau o adunare de oameni, adică o sinagogă sfântă, catolicească, Apostolească, de oameni care mai înainte de întemeierea lumii sunt procunoscuți, și proorisiiți, și aleși în Hristos, în osebite vremi după multe chipuri chemați la mântuire, spre slava laudei lui

Dumnezeu, și la aceasta prin adevărata și vie credință aduși, al cărei Ziditorul și Făcătorul este Dumnezeu. Luteranii și Sokinianii (pentru care vezi la Tomul III Cartea 16, capitol 8 al acestei Istorii) zic cum că Biserica se alcătuieste de singuri dreptii, Anabaptistorii (adică cei de al doilea botezători) că de singuri cei depliniți, și alții întru acest fel. **Multe sunt potrivirile Bisericii.** Ci aceștia se împotrivesc vederat Sfintelor Evanghelii, întru care Biserica lui Hristos tăinuit cu feluri de asemănări însemnându-se se dă pilde, precum: Cu aria, în care stă grâul cu paiele. (Matei 3;12) Cu țarina, în care neghina crește cu grâul împreună și paiele la seceriș. (Matei 13;25) Cu banchetul nunții, adică cu cina cea mare, la care ieșind cei ce chemau la drumuri a adunat pe câți a aflat și răi și buni. (Matei 22;10) Cu turma de oi și capre. (Matei 25;32) Cu năvodul, care fiind aruncat în Mare, a prins tot felul de pești buni și netrebnici. (Matei 13;47) Cu casa, în care nu sunt numai vase de aur, și de argint, ci și de lemn, și de lut, și unele de cinste, iar altele de necinste. (II Timotei 2;20) Toate acestea, și altele asemenea arată dovedit, că în Biserica lui Hristos cea de pe pământ, se află împreună cu cei proorisiți mestecați cei netrebnici, cu cei drepti, cei nedrepti cu cei nedepliniți, cei nedepliniți, de unde zice Hrisostom: „Vas de lut era Pavel, dar sa făcut de aur, vas de aur a fost Iuda, dar sa făcut de lut, drept aceea de la necurăție cele de lut. (La Cuvântul cel pentru a II Epistolă către Timotei) Și sfințitul Augustin în cuvântul 1 zice pentru întoarcerea lui Pavel: ”Pavel deși în început a fost proorisit, dar însă fiind mai întâi lup, la urmă sa făcut oaie. (Cercându-se toate zicerile lui Augustin nu sa aflat aceasta.) Și Hrisostom zice: „Să nu prepu rogu-te pe Biserică, că aici nimic va să fie vas de lemn, nici de lut, ci toate de aur și de argint.

Care sunt semnele adevăratei Biserici.

3.Însă pentru deosebirea adevăratei Biserici sunt patru semne caracteristice și arătătoare, care au fost scrise în Simbolul credinței mai înainte la Soborul II a toată lumea din Constantinopol, rânduit să se propovăduiască cu tărie în Sfintele adunări, și la Dumnezeieștile Liturghii. Acestea sunt semnele: Întru *Una, Sfântă, Catolicească (sobornicească), și Apostolească* Biserică nu a lui Petru nici a Romei,

precum voiește neamul cel iubitor de stăpânire, și prigonitor al romanei învățatori. **Una** se numește, căci una și aceasta învățatură a credinței mărturisim toți dreptslăvitorii Hristiani, și căci fiind ea un trup tainic, are un cap pe Domnul nostru Iisus Hristos. **Sfântă** căci învățatura ei este sfântă căci nu cuprinde în mărturisirea credinței nici o nedreptate, sau lucru potrivit faptei bune, sau a învățaturii obiceiurilor, și căci în ea se săvârșește adevărata jertfă, prin care ne sfințim, și adevăratele Taine, prin care ca din izvoarele Mântuirii, scoțând apa cea curată și vie, ne spălăm de întinăciunea păcatelor noastre, și ne împuternicim spre a trece drumul faptei bune. **Catolicească**, că pretutindeni în toată lumea sau semănat de întâia propovăduire a Evangheliei, prin Sfinții Apostoli adevărata Biserică, și întru toate vremile cele trecute, ținând ea adevărul cu amândouă mâinile, a rămas fiind războită de atâția eretici, și va rămâne până la sfârșitul veacului, după nemincinoasa făgăduință a Mântuitorului nostru, pe care a zis-o Apostolilor, și prin ei Biserici: „Și iată, Eu cu voi sunt în toate zilele, până la sfârșitul veacului. Amin”. (*Matei 28;20*) **Apostolească** că sfinții Apostoli au întemeiat-o pe ea de la o margine până la cealaltă margine a lumii, precum sa zis. Pentru care vorbind fericitul Pavel vorovind Hristianilor celor din Efes zice: „...voi nu mai sunteți străini, și nici venetici, ci sunteți concetățeni ai sfinților și casnici ai lui Dumnezeu, fiindcă va-ți zidit pe temelia Apostolilor ...” (*Efesenii 2;19 și 20*)

Care este adevărata Biserică.

4.Biserica cea adevărată este aceea care drept croiește cuvântul adevărului, și adevărează legiurile cele Apostolești, și le întărește, și are sfințenia Duhului, aceasta este **Una, Sfântă, Catolicească** și **Apostolească** Biserică, și după urmare a lui Iisus Hristos, Celui ce ia ales pe Apostoli, și ia întărit cu Duhul cel Sfânt, și nu cea din Roma adică cea a Latinilor din Babilona de acum, sau cea Reformată, adică prefăcută a Luteranilor, și a Calvinilor, a Anabapțiștilor, și a celor asemenea: „Că o altă temelie nu poate nimeni să pună în afara celei puse, care este Iisus Hristos”. (*II Corinteni 3;11*) Și iarăși „Dacă cineva vă propovăduiește altceva decât ceea ce ați primit, anatema să

fie!” (*Galateni 1;9*). Însă este arătat tuturor, că Biserica lui Dumnezeu totdeauna, în lumea aceasta, ca și corbia prin valuri, se înviforează în multe necazuri, iar acum ca să zic așa într-o bolnăvita bătrânețe a lumii, mult mai mult se tulbură, decât în vremea veche. **Goanele Bisericii**. Căci prigoanele cele dintâi ale Bisericii au fost tiranice, pe care le-au ridicat păgânii tirani, cele de al doilea și următoarele, amăgitoare, pe care le-au pornit ereticii, precum prigoanele cele de acum, care se ridică asupra Hristianilor, sunt alcătuite din amăgire, și din silnicie. Amăgirea, și vicleșugul sunt de la mincinoșii numiți Arhieri, căci se arată cu chip de cuvioșie, și de sfințenie, cu care farmecă auzul stăpânilor, îi amăgesc și din acestea iese silnicia. Dar însă prea adevărat este că „și porțile iadului nu o vor birui.” (*Matei 16;18*)

Biserica se aseamănă cu corabia.

5.,,Sfânta Biserica a lui Dumnezeu se aseamănă cu corabia, zice Sfântul Epifanie. Iar corabia nu se alcătuește dintr-un lemn, ci din felurite lemne. Și carena (adică temelia) o are dintr-un lemn, dar nu dintr-o bucată. Iar ancorele din altele, și coastele dimprejur și scândurile, și corcinile, și părțile dinapoi, și a pereților, și a îmbinărilor, a vetrelor, și a cârmelor, și a hambarelor, și a grumazurilor, și a celorlalte toate, are a sa adunarea din tot felul de lemne. Dar fiecare din acestea de ale eresului fiind dintr-un lemn oare ce, însemnează caracterul Bisericii. Iar Sfânta lui Biserica lui Dumnezeu are pe nuntă, și o cinstește fiindcă: „Cinstită este nunta, și patul nespurcat, are înfrânare minunată, și pe aceasta de acest fel o laudă, fiindcă, se nevoiește cu nevoiță, și a defăimat viața, ca una ce este mai puternică, are pe cei ce s-au lepădat de lume, și care nu se fălesc asupra celor ce încă se află în lume, ci se bucură de unii ca aceia”⁹⁹. ***Biserica este trupul lui Hristos***. Deci pe această Biserică o numește Hristos trupul Său, și prin aceasta ierateisește ca om, și primește cele ce aduc înainte ca Dumnezeu. Iar Biserica aduce simbolurile trupului Lui și a sângelui, sfințind toată frământătura cea

---

⁹⁹ Aceste cuvinte ale Sfântului Epifanie se află în a 41 eresul cel asupra celor Apostolești, sau și în 61 în tomul I.

din început: „Pentru aceea și cu dreptate tot oricum ar numi-o pe ea, și judecatorie, și vindecatorie, și de filosofie învățătură, și de suflet pedepsire, și iscusire ca celor ce duc la ceruri, precum *zice Hrisostom la II Corinteni 15*. Biserica este încă și baie duhovnicească, nu întinare a trupului, ci ștergând petele sufletului, cu multele chipuri ale pocăinței¹⁰⁰.

6.Biserica se mai numește loc sfințit și afierosit, în care intrând Hristianii aduc rugăciunile lor lui Dumnezeu, și slujire, întru care se fac adunările lor, și Dumnezeieștile mistagogii (tainicele învățături), prin care se sfințesc cei ce se apropie cu vrednicie. Iar Bisericii mari se numesc cele ce au scaunul episcopal.

CAPITOLUL XI.

CĂRȚILE INSUFLATE DE DUMNEZEU ale NOULUI TESTAMENT și pentru PREDANIA NESCRISĂ.

Cărțile cele insuflate de Dumnezeu ale NOULUI TESTAMENT

1.Biserica lui Hristos întrebuințează și cărțile insuflate de Dumnezeu ale Vechiului Testament, dar are și cărțile Noului Testament, ca pe unele ce sunt povățuite de același Duh Sfânt, și date nouă prin Proroci, și prin Apostoli, pe care le numim insuflate de Dumnezeu, scrise de Sfinți, și canonice (ca unele ce cuprind Dumnezeiești canoane, ce suntem a le urma întru credință, și în morală) spre deosebire de cele tănuite și necanonice. Căci ființa ierarhiei noastre sunt cuvintele cele insuflate de Dumnezeu, precum *zice Dionisie Areopagitul (la Ierarhia Bisericească 5;4)*. Întru care,

---

¹⁰⁰ Mai jos la aceeași voroavă.

rezămându-ne ca într-o adevărată și fără îndoială credem. Că cele ce pentru Dumnezeu nu avem trebuință de omenești socotințe, căci știm că silogismele au fost inventate de filosofi, ca un orga a celor ce vorbesc unii cu alții pentru formăluirea, sau surparea pricinii puse înainte, precum ei dau sapa la săpătorul, și vâsla la înotător, dar cuvintele lui Dumnezeu cele cu anevoie de privit, sau mai bine zis la toată firea născătorească, și la cei ce îi oprește întunericul cel ce se face din păcat, și acest trup grosier.

Hristianii nu se cade a ne îndoii la Dumnezeieștile Scripturi.

Pentru aceasta noi binecinstitorii nu se cade a ne îndoii la Dumnezeieștile Scripturi, ci de din tot sufletul înțelegerea să ne o supunem ei, urmând lui Avraam, care pe unul născut pe Isaac au hotărât a-l jertfi, după porunca lui Dumnezeu, și lui Noe care a crezut lui Dumnezeu la potopul cel ce a fost prorocit înainte cu 100 de ani.

Ce este Dumnezeiasca Scriptură.

2.Dumnezeiasca Scriptură este Cuvântul lui Dumnezeu, cel descoperit de Dumnezeiescul Duh, și grăit Prorocilor și Apostolilor, și în visterii însemnat, învățând pe oameni pentru estimea lui Dumnezeu, pentru voia Lui, etc.

Până când a fost nescris Cuvântul lui Dumnezeu.

Până la Moise Cuvântul lui Dumnezeu a fost nescris, apoi a început a se scrie, atât în cărțile Vechiului Testament, de care am zis cât și în cărțile Noului Testament, care cuprind iconomia întrupării a Domnului nostru Iisus Hristos, învățătura Lui evanghelică, și propovăduirea împărăției cerești, singure fiind pricinuitoare de mântuire, și credință adevărată a Apostoleștii catoliceștii, și drept slăvitoarei Biserici. Iar toate sfințitele cărți ale Noului Testament sunt următoarele:

3.NOUL TESTAMENT. 1. *Evanghelia de la Matei.* Prima evanghelie scrisă în limba evreiască de Matei, sau mai bine în cea siriană, pe care o întrebuițau evreii din acea vreme, precum zic cei mai mulți: Că Matei mai întâi a propovăduit evreilor precum se știe și

de alții, dând Evanghelia în limba părintească, părțile cele ce lipsesc în înfățișarea sa, acestora de la cei ce se trimitea, împlinea prin scris¹⁰¹. După opt ani de la Înălțarea lui Hristos, în Ierusalimul din Palestina, și a fost tâlcuită în limba elinească de către Ioan Evanghelistul, după socoteala obștească. Această sfințită carte cuprinde genealogia lui Hristos cea după omenire, viața Lui, învățătura Lui, și slobozenia neamului omenesc. **2. *Evanghelia de la Marcu.*** Evanghelia lui Marcu, care a fost învățată de la Apostolul Petru, a fost scrisă de Marcu în Roma, la zece ani după înălțarea lui Hristos, dar el se chema și Ioan și era fiul lui Maria, care a primit în casa ei pe Apostoli în Ierusalim, și nepot al lui Varnava, etc. Pentru acest Marcu vom pomeni mai pe larg în cartea următoare. (*Vezi Cartea I a acestei Istории Bisericești capitolul 10*) **3. *Evanghelia de la Luca.*** Acest Luca era ucenic și împreună călător cu Pavel, precum Marcu următor lui Petru, și a scris Evanghelia în Tibeale Biotiei la 15 sau după alții la 26 de ani după Înălțarea Domnului, în limba elinească, și multe de cele ce ceilalți evangheliști le-au tăcut, ei le-au pomenit, și le-au scumpătățit dintru început. **4. *Evanghelia lui Ioan.*** Ioan a fost fiul lui Zevedei și al Salomeii, frate al lui Iacov cel mare, care după Evsevie:¹⁰² „În toată vremea verbal întrebuițând propovăduirea, la sfârșit au ajuns la a scrie, pentru această pricină: cele trei Evanghelii scrise mai înainte acum la toți, și ajungând la dânsul, zic că le-a primit, și le-a mărturisit a fi adevărate, însă că singură povestirea cea pentru lucrarea lui Hristos mai întâi și pe la început lipsesc din scrisoare”. Și a dat în limba elinească această Evanghelie în scris la 66 de ani după Înălțarea Domnului nostru Iisus Hristos, în Efes din Asia. *Întâi* spre surparea eresului crintului, a lui Ebion, și ale altora. *Doi* pentru plinirea celor tăcute de ceilalți evangheliști. Căci el a scris dintâi Istoria celor doi ani de la începutul propovăduirii, și a alcătuit-o mai înainte decât ceilalți, de unde și se pilduiește cu vulturul ce zboară prin înălțimi. **5. *Faptele Apostolilor.*** A fost scrisă în limba elinească, de evanghelistul Luca, care cuprinde 27 de ani, de la Înălțarea Domnului până la al patrulea

---

¹⁰¹ Evsevie la ISTORIA BISERICEASCĂ Cartea 3. Cap.24.

¹⁰² Evsevie la ISTORIA BISERICEASCĂ Cartea 3 cap 24.

an al împărăției lui Nero. **6. Epistolele Apostolilor.** Toate epistolele Apostolilor sunt scrise în elină, osebînd cea către evrei, și 14 sau scris de către fericitul Pavel, între care pe locul întâi Epistola către Romani, nu că a fost scrisă întâi, ci pentru rânduiala și mărimea cetății. Epistola aceasta a fost trimisă din Corint, prin Febe diaconița Bisericii celei din Kephrees, după 24 ori 26 de ani de la Învierea Domnului. **7. I.a Epistola către Corinteni.** Epistola către Corinteni trimisă din Filipi, sau după alții din Efes, prin Ștefana, și Fortunat, și Ahaic, și Timotei la 22 de ani de la Învierea Domnului, Icumenie¹⁰³. **8. II.a Epistola către Corinteni.** A fost trimisă de la Filipi, din Macedonia a fost scrisă în următorul an (23 de la Înviere), și a fost trimisă prin Tit și Luca. **9. Epistola către Galateni.** Aceasta a fost scrisă la Roma în același an, cu puțin înainte de cea către Romani, și după alții altmintrele. **10. Epistola către Efesenii.** A fost scrisă și trimisă din Roma, la 27 de ani de la Învierea Domnului, prin Tihic. **11. Epistola către Filipeni.** Scrisă și trimisă în același an din Roma prin Epafrodit, unul fiind din cei șaptezeci de Apostoli. **12. Epistola către Colaseni.** Scrisă în anul 27 de la Învierea Domnului, a fost scrisă în Roma și trimisă prin Tihic, și Onisim. **13. Epistola I către Tesaloniceni.** Scrisă la 20 de ani după Învierea Domnului, din Atena, deși Baronie¹⁰⁴ zice că a fost trimisă din Corint, aceasta este prima Epistolă după cum zice Hrisostom, (La tâlcuirea Epistolei celei către Romani) și Teodorit (la poprivirea tâlcuirii celor 14 Epistole a Sfântului Pavel). **14. Epistola II-a către Tesaloniceni.** Aceasta a fost scrisă la puțin după cea dintâi, a fost scrisă în Atena, și alții vor altfel. **15. Epistola I către Timotei.** A fost scrisă din Lodickia la anul 25 după Învierea Domnului. **16. Epistola II-a către Timotei.** Al Bisericii Efesenilor, unde a fost hirotonit întru episcop, sa scris din Roma în anul 37, după Învierea Domnului, când a stat de al doilea Pavel înaintea lui Nero Cesarul. **17. Epistola cea către Tit.** Primul episcop al Bisericii din Creta, a fost scrisă din Nicopole al Machedoniei, adică a Eladei, în anul 26 după Înălțarea Domnului. **18. Epistola cea către Filimon.** Această Epistolă

---

¹⁰³ La tâlcuirea cea 1 către Corinteni Tom I.

¹⁰⁴ La Hronica Tomul I.

către acest bărbat blagocestiv și slăvit între Coloseni, adică Rodieni, a fost scrisă din Roma în anul 28, după Îngroparea Domnului, și a fost trimisă prin Onisim robul aceluiași Filimon. **19. Epistola către Evrei.** A fost scrisă din Italia, la anul 28 după Înălțarea Domnului, și a fost trimisă prin Timotei. **20. Epistola catolică a lui Iacob.** Se numește așa pentru că a fost scrisă către toți credincioșii, și cuprinde mai mult decât celelalte căci credința fără fapte nu poate mântui pe cei ce cred. **21. Epistola I-a catolică a lui Petru.** A fost scrisă precum zice oarecare din Roma, pe care o numește Babilon în anii 13 după Înălțarea lui Hristos, și a fost trimisă prin Siluan, mai ales către Iudei, al cărora a fost mai ales Apostol, precum Pavel al celor de alte neamuri. Această Epistolă este moralnică. **22. Epistola II-a catolică a lui Petru.** A fost scrisă din Roma la anul 24, după Învierea Mântuitorului în anul cel din urmă al vieții sale. **23. Epistola I-a sobornicească a lui Ioan.** A fost scrisă la puțină vreme după ce a scris Evanghelia, de care zice Evsevie, (în Istoria Bisericească, Cartea 3 la sfârșitul capitolului 24) „Iar din conscripturile lui Ioan, pe lângă Evanghelie, și cea dintâi dintre Epistole, se mărturisesc de adevărate atât de cei de acum cât și de cei vechi, iar celorlalte două li se zice împotriva”. **24. Epistola II-a a lui Ioan.** Scrisă în același an cu Evanghelia anul 66 și cea de-a 2-a Epistolă către oarecare Doamnă ce se numea Ekleti (aleasă). **25. Epistola III-a a lui Ioan.** Scrisă în același an către Gaie. **26. Epistola catolică a lui Iuda.** A fost scrisă la 30 de ani de la Înălțarea Mântuitorului Hristos, care este scurtă dar foarte frumoasă și de folos. **27. Apocalipsa.** Sfântului Ioan Teologul este cea din urmă Carte a Noului Testament, care este întunecoasă și cea mai greu de înțeles, a fost scrisă în insula Patmos cu patru ani mai înainte de a se duce din această viață, iar după Înălțarea Domnului la anul 64.

4. Acesta este catalogul, și rânduiala cărților Vechiului și Noului Testament, ale căror cuvinte sunt cuvintele vieții veșnice. Deci îndeletnicirea și zăbovirea întru rugăciune și întru Dumnezeieștile Scripturi, este maica tuturor faptelor bune, precum zice sfințitul Anastasie. (Poate Anastasie Sinaitul Patriarhul Antiohiei) Căci prin

rugăciune luăm de la Dumnezeu toată cererea și dăruirea, iar prin îndeletnicirea în Dumnezeieștile Scripturi cunoaștem întru adevăr pe Dumnezeu că zice: ”Îndeletniciți-vă, și cunoașteți, că eu sunt Dumnezeu”. (*Psalms 45*).

5.Din aceste sfințite cărți ale Dumnezeieștii Scripturi, ne învățăm mântuitoarele și Dumnezeieștile învățături, crezând că Unul singur Ziditorul tuturor este nenăscut, și nepricinuit „Și dintru Cel Nenăscut odrăslește Cuvântul, și Duhul cel întru tot Sfânt, unul adică, ca un Cuvânt, din minte născându-se, iar altul, ca un Duh purcezând. Că împreună iasă cu Cuvântul Duhul, nu împreună născându-se, ci împreună fiind, și împreună urmând,, și din minte purcezând. Dar nici zicem că Duhul este vreo suflare de gură, că Dumnezeu nealcătuit este, și neformăluit, nici Cuvântul că este acesta ce se varsă în văzduh, ci înființat pe Cuvântul și în ipostatic pe Duhul, și întru Tatăl privindu-se, și în deosebi crezându-se: și împreunate, și despărțite, cu însușirea firii unite, iar cu osebirea însușirilor, și deosebite (ipostasurile) înțelegându-se”¹⁰⁵.

Întruparea Cuvântului Dumnezeiesc.

6.Cu Cuvântul Tatălui, vrând a da doftoriile cele mântuitoare tuturor oamenilor, nu a întrebuințat Îngeri slujitori, nici Arhangheli, nici a slobozit din cer glas mare și potrivit tuturor oamenilor, ci în mitră Feciorească, închegându-și cortul omenesc, a ieșit de acolo om văzându-se, și Dumnezeu închinându-se, fiind născut din Părinteasca ființă mai înainte de veacuri, iar din Sfânta Fecioară, și de Dumnezeu Născătoarea Maria luând trupul cel văzut sa făcut nou, acestaș fiind și veșnic, despre care pricină vom spune mai jos.

Pentru cetele cerești.

7.Încă ne învățăm din Dumnezeiasca și Sfânta Scriptură, cum că după cel ce dea pururi este, și asemenea, și întocmai, sunt și oarecare nevăzute puteri, care laudă pe Făcătorul, și slujesc voii Lui celei Dumnezeiești, din care, pe unii Îngeri, iar pe unii Arhangheli îi numim

---

¹⁰⁵ Teodorit al Cirului la cartea numită VINDECĂTOAREA PATIMILOR ELINEȘTI către sfârșit.

și pe altele Începătorii, și Stăpânii, Domnii, Scaune, și altele iarăși după limba evreilor Heruvim, și Serafim, pe aceștia îi zicem Sfinți, ca unii ce nu au ceva pământesc, mai cinstit decât oamenii, și robi împreună cu noi, și că se trimit de la Dumnezeu spre mântuirea oamenilor, precum a zis Dumnezeiescul Apostol: „Au nu sunt toți duhuri menite să slujească, trimise spre slujire de dragul celor ce trebuie să moștenească mântuirea?” (*Evrei 1;14*)

Pentru demoni.

8.Iar pe demoni, și pe începătorul lor, pe care Dumnezeieștile cuvinte îl numesc satana, și înseamnă în limba evreiască apostat, și diavol (clevetitor), fiindcă clevește pe Dumnezeu la oameni, și se face pricină de gâlceavă între oameni, și de sfadă, nu zicem că răi și vicleni au fost zidiți de Dumnezeul tuturor, nici că s-au norocit cu acest fel de fire, ci pentru abaterea, și socoteala lor au căzut din bunătate în răutate, și fiindcă au poftit mai mari, și au primit patima mândriei, au căzut și au fost goniți de cinstea cea din început dată lor. Pe lângă acestea, ne învățăm și altele câte cinstește Biserica Hristianilor. (la același loc de la Teodorit)

Socoteli despre Dumnezeii elinilor.

9.Se cade dar să cetim nu numai învățăturile Apostolilor, ci și legile prorocilor, căci așa văzând oarecine că glăsuirea Teologiei Vechiului și Noului Testament, se va minuna de adevăr, și va fugi de socoteala cea atee (fără Dumnezeu) a lui Diagora Milinsie, a lui Teodor Cirineului, și de a lui Eghimer Tegheatului, va scăpa și necuviincioasa socoteală cea pentru Dumnezeu a Stoicilor, căci ei ziceau că Dumnezeu este în chip trupesc, dar se va îngreșoșa și de cuvintele cele cu îndoială și necredincioase pentru Dumnezeu ale lui Protagora: asemenea va fugi, și de rătăcirea celorlalți grăitori de basme.

10.Încă trebuie a ști că: „Dintre dogmele, și propovăduirile cele păzite în Biserică, pe unele adică le avem din nescrisa învățătură, iar pe altele din predania Apostolilor în taină împărțite nouă le-am primit, care amândouă au aceeași tărie spre buna cinstire, zice Sf. Vasile cel

Mare. (*Către Amfilohie în Cuvânt pentru Sfântul Duh*). Că de ne-am ispiti a ne lepăda de cele nescrise din obiceiuri, ca de unele ce nu ar avea mare putere, am greși la cele mai gingașe păgubind Evanghelia, iar mai ales într-un gol nume cuprinzând propovăduirea”. Și Sfântul Ioan Damaschin (*în Cuvântul I pentru Icoane*) zice: „Legile Bisericii au fost date nu numai prin scrisori, ci și prin oarecare predanii nescrise.” Asemenea zice și Sfântul Dionisie Areopagitul. Deci spre mântuirea omului primim ca pe niște de nevoie atât Dumnezeiasca Lege, prooroceștile legiuri, Evangheliceștile porunci, Apostoleștile sfătuiri, cât și sfințitele predanii nescrise ale Bisericii, a căroră călcătorii se numesc eretici.

Ce este predania.

11. Predania este o ființă nescrisă a Ierarhiei Bisericii noastre, ca și cea înscrisă, prin cinstitele cuvinte din minte în minte cu pomenire nematerialnică, și oarecum vecină a cereștii Ierarhii, predanisită fără scrisori. **I. De Apostoli.** Zice fericitul Pavel: „Fraților, vă laud că întru toate vă aduceți aminte de mine și păstrați predaniile așa cum vi le-am predat eu” (*I Corinteni 11;2*) Avem datoria să le păzim cu toată puterea, după porunca Apostolului: „Astfel că, fraților stați neclintiți și țineți predaniile pe care le-ați învățat, fie prin cuvânt, fie prin epistola noastră”. (*II Tesaloniceni 2;15*) Căci bine cinstitorii sunt datori a cerceta cu logică chibzuire și socotință lucrurile a căror fire primesc cuvânt, și să cerce binele, care este lucru de nevoie pentru cei înțelepți, ca să nu se plece la bârfiri, și la întâmplatele dogme, dar la lucrurile care sunt mai presus și mai înalte decât cuvintele, procinstească credința, fără de care este cu neputință a bineplăcea cineva lui Dumnezeu. Însă nu prost și cum sar tâmpla, ci să le primească cu cuviincioasa cercare, că precum filosofului este osebit lucru, a primi prost și cum sar întâmpla una din fireștile estimi cu singură credința, fără cuvânt doveditor, așa osebit lucru este binecinstitorilor să primească toate cele ce sunt mai presus de fire cu singură credința, și nimic prost cu cuvânt și dovadă, afară de hotarul și cuvântul bunei cinstiri. Căci toți filosofii mărturisesc, cum că toată didascaliala, și învățătura ce se face prin gând, (*după Aristotel în cel I a celor de pe*

urmă dezlegătoare) se face din cunoștința care a fost mai înainte. Iar toți credincioșii de obște mărturisesc, cum că Dumnezeiasca Scriptură, Vechiul și Noul Testament, și ca să zic pe scurt câte Sfânta Biserica lui Dumnezeu cea de la noi solește, și slăvește, în scris sau nescris acestea primindu-le, cum că au fost grăite de însuși Dumnezeu Iisus, și au fost predanite de ai Lui sfinți ucenici și Apostoli, și au fost întărite și adevărate prin cercetarea și chibzuirea atâtor, a unor astfel de Părinți purtători de Duh, și de Sfinte Soboare, și precum știutorii de estimi trebuie să privească la două oarecare la tot neamul care se poate ști, mai întâi începuturile, care cu anevoie se poate prepune, ca niște mărturisite, atât de se mărturisesc de toți, ori de nu, căci la cei ce surpă începuturile nu-i cuvânt. **Iar 2.** Încheierile cele din începuturi, care se adună prin cuvântul doveditor asupra ipochimenului fiecărui neam ce se poate ști. Așa și iubitorii adevărului, de nevoie este să se adune, și să adevăreze ca și credincioase, din însăși singure insufletele de Dumnezeu Scripturi, mărturisite ca începuturi de toți cinstitorii de Dumnezeu, din predania părintească și canonică, și nu cu cuvânt prost, și din omenească obișnuință. Căci cu adevărat prea bine va zice pentru Dumnezeu acela ce nu va grăi la cele din a sa socoteală, precum i se pare, ci de la hotărârea Dumnezeieștii Scripturi, și de la tâlcuirile ei, ce le-au scris Dumnezeieștii Părinți. Și cine ar fi atât de nătărău, ori mai bine a zice atât de nebun, ca atunci când Dumnezeu tuturor învață, să se îndoiască, și să nu creadă celor ce se zic, nici să aducă atâta cinstire Dumnezeului tuturor, câtă aducea lui Pitagora ucenicii lui, socotind ei mai tare decât dovada, pe glasul aceluia, adică pe „el au zis”.

Ce este credința.

12. Iar credința este, o vrută plecare de sineși a sufletului așezare fără îndoială în suflet, sau într-alt fel precum se va zice mai jos.¹⁰⁶ Credința are trebuință de cunoștință, precum cunoștința de credință. Că nici credința fără cunoștință este, nici cunoștința fără credință. Însă promerge, și se procinstește credința, decât cunoștința, ea fiind ca o

---

¹⁰⁶ Vezi Capitolul 17, lucrarea 2 a acestei introduceri.

treaptă, și prag al ei. Drept aceea filosofii au hotărât pe credință numindu-o, *vrută înduplecare a sufletului*, iar știința o hotărâsc că este, o deprindere nepotrivită cu cuvânt. Din care urmează cum că știința nu este la toți, ci la învățatori, și cum că au învăța-o cu vreme, și cu iscusință. Iar credința, cum că este obștească la toți câți aleg, și vor să se învețe ceva, mai ales din cele nevăzute. Pentru aceasta și dascălii Bisericii, la cei ce vin, și vor să se învețe pentru Dumnezeuiești lucruri, întâi îi aduc pe învățătura credinței, fiindcă după fericitul Pavel: „Fiindcă cel ce se apropie de Dumnezeu trebuie să creadă că El există, și că răsplătitor se face celor ce-l caută” (*Evrei 11;6*) Apoi după ce se deplinesc, și se catehizează li se arată a căroră sunt gâciturile cele ce se fac. Dar însă celor ce cred cu curăție și fără viclenie Domnul cel ce de ei se crede le dă cunoștința, și adăogându-se cunoștința pe lângă credință, isprăvește știința adevărului, și cel ce o are pe ea, este fericit, și de trei ori fericit, precum scrie Teodorit¹⁰⁷.

CAPITOLUL XII.

LUCRUL ȘI FOLOSUL ISTORIEI BISERICESTEȘTI, ȘI PENTRU SCRITORII EI.

Care este lucrul Istoriei Bisericești.

1.Lucrul Istoriei Bisericești sunt toate cele ce s-au făcut în Biserica lui Hristos, de la vremea iconomii Întrupării, sau a pogorării prea Sfântului Duh peste Sfinții Lui ucenici și Apostoli, și ieșirii lor din viața aceasta, și din trupul omenesc, până la vremurile noastre, care a le povesti pe toate cu scumpătate este cu neputință. Însă este cu putință cu ajutorul lui Dumnezeu să povestim pe scurt, cele mai vrednice de pomenit, a căror sfârșit al Istoriei este folosul de multe feluri. *Care este folosul Istoriei Bisericești.* Că mai întâi mult slujește la toți cei ce vor să cunoască ce fel era mai înainte Biserica lui Hristos, și învățătura ei, și care din cele ce s-au despărțit acum între ele prin

---

¹⁰⁷ La I JUDECĂTOARE a patimii elinilor.

bântuirea luptătorului vrăjmaș, și prin iubirea de argint a oamenilor celor deșerti, ține cu amândouă mâinile pe această învățătură, și vechea predanie. Pentru că acum, nu este una Biserica lui Hristos, cu toate că una este cea adevărată, și Apostolească, ci alta este cea Răsăriteană, și alta cea Apuseană, care iarăși se desparte în cea a Latinilor, și a Reformaților, a căroră eresuri sunt: Luterani, Calvini, Anabapțiști, Gianseniști, Confesionisti, și alții nenumărați, despre care în parte se va zice¹⁰⁸. 2. Istoria aceasta slujește nouă ca să avem totdeauna în pomenirea noastră cele ce s-au făcut în Biserică, din care putem lesne desluși, și pricepe ocârmuirea Dumnezeieștii pronii, și paza care are dea pururi în Biserica lui Hristos, încă și ca să cunoaștem adevăratele, și canonicele cărți ale Dumnezeieștii Scripturi și mai ales ale Noului Testament. Carele și alcătuirea credinței, care se pune înaintea celor ce se catehiza de către cei vechi dascăli ai Bisericii, eresurile cele de tot felul, și pe ereticii cei de tot felul, de către care se supără în vremurile vechi, și acum Biserica. Soboarele care s-au adunat împotriva ereticilor, pe Dumnezeieștii Părinți care au scris ori împotriva ereticilor ori pentru tâlcuirea Dumnezeieștilor Scripturi, ori pentru alcătuirea Bisericeștii sau iubitoarei de Dumnezeu Istoriei, ori pentru alte oarecare folositoare credincioșilor, sfințitele slujbe care din început s-au păzit în Biserica lui Hristos, etc. al căroră amănunțită cunoștință și folos, și dulceață va da nu numai învățătorilor, ci și fiecărui Hristian, nici un înțelept nu o tăgăduiește.

Scriitorii Istoriei Bisericești.

3. Evsevie Pamfil episcopul Cesareii din Palestina este între cei vechi elini cel dintâi istoric bisericesc, care mai întâi decât toți a început a scrie Istoria Bisericească, precum însuși zice în cuvântul aceleiași Istoriei: „De vreme ce întâi intrând noi acum în pricină, ne apucăm a călători ca pe o cale pustie și neumblată, având povățuitor pe Dumnezeu, și rugându-ne avem ajutor puterea Domnului, căci omenește nu suntem putiincioși a afla nici urme a celor ce mai înainte au călătorit pe această cale. Și mai jos, și de nevoie mi se pare a ne

---

¹⁰⁸ Cartea 15.16.17 a acestei ISTORII

osteni în pricina aceasta, căci pe nimeni din scriitorii Bisericești încă nu am cunoscut să fi făcut vreo sânguință către această parte a Scripturii”. A scris în 10 Cărți, de la Nașterea lui Hristos până la vremea Marelui Constantin, pe lângă care au adaos încă patru, scriind Viața Sfântului Constantin cel Mare. Pentru carele Ghelasie în procuvântarea pentru această lucrare scrie:

I.Soborul zice: „Singur *Evsevie Pamfil* a călătorit pe drumul cel mare al adevărului, de la venirea Domnului până în anii Marelui Constantin.

II.Socrat Scolasticul care mai mult cu poreclă decât cu sufletul sa zis curat (după Nichifor¹⁰⁹). Socrat începe de la Împărăția Marelui Constantin anul 309, și până la a 17 Ipatie a lui Teodosie cel mic, în anul 445, a scris Istoria în 7 Cărți pentru 140 de ani.

III.Tedorit al Cirului episcopul, începe Istoria de la eresul lui Arie, și sfârșește la vremea împărăției lui Teodosie cel Mic, și la sfârșitul lui Teodor și a lui Teodot a bărbaților celor vrednici de laudă¹¹⁰, scriind 5 cărți.

IV.Ermias Sozomen Salamineanul începe de la întâia Ipatie a lui Crisp, și a tânărului Constantin din fii Marelui Constantin și scrie Istoria sa în 9 Cărți, și sfârșește în a 17 a Ipatie a lui Teodosie cel Mic, adică de la anii 324 până la 439. *Pentru acești trei scriitori: Socrat, Teodorit, și Sozomen zice Nichifor întru același loc al notei de la subsol.*

V.Teodor citețul Bisericii celei mari a Constantinopolului, a scris Istorie de la vremea lui Constantin până la împărăția lui Iustinian, precum zice Suida, din care se află și puține oarecare alegeri, în două cărți, fiindcă sau mutat de Nichifor Calist, care încep de la moartea lui Teodosie cel mic, și se întinde până la Anastasie, care a împărățit pe la anul 903 d.Hr.

---

¹⁰⁹ NICHIFOR CALIST Cartea I capitol I.

¹¹⁰ Așa se află în cărțile lui Teodorit.

VI. Evagrie Sholasticul începe Istoria Bisericească de unde a sfârșit Socrat, Teodorit, și Sozomen, și sfârșește până la anul 12 al Împărăției lui Mavrichie, precum însuși mărturisește în procuvântarea, și la sfârșitul acestei Istorii. A scris cărți. Acești vechi scriitori ai Istoriei Bisericești, sunt și alții oarecare precum și *Ioan Egeatul*¹¹¹, ereticul *Vasile Kilix*¹¹², și alții¹¹³.

4. Scriitorii Latini. Vechi scriitori Latini, sunt aceștia: **Rufin** prezbiterul Bisericii din Akulina, care mai mult a tălmăcit în Latină pe Istoria lui Evsevie, adăogând și două Cărți, care cuprind de unde a sfârșit Evsevie până în zilele lui Teodosie cel Mare, însă cu puțină amărunchime și judecată. **Suplichie Sevirul**, de la care se află 2 Cărți, prima cuprinde Istoria Vechiului Testament, iar a 2 vorovește osebit pentru Istoria Bisericească de la Nașterea lui Hristos până la anul 400. **Magnos Aurilios Cassiodor** a scris o Istorie împărțită în trei Istorii, de la Socrat, Teodorit, și Sozomen¹¹⁴.

5. Scriitori elini mai noi. Nichifor Calist. Între cei noi scriitori elini, mai vestit este Nichifor Calist, care la anii 1300 d.Hr. a scris Istoria Bisericească în 23 de Cărți, precum se vede din Înainte cuvântarea sa, însă cele din urmă cinci nu se află, și cea de a 18 sfârșește până la moartea lui Foca, adică până la anul 625 d.Hr. precum socotește acestaș Nichifor, iar după numărătorii de ani cei mai scumpătățiți 610 ani.

---

¹¹¹ Ioan prezbiterul Egeatul a scris Istoria Bisericească începând de la caterisirea lui Nestorie, și din zilele lui Teodosie cel Mic, în 10 cărți, care nu se află, pentru aceasta este și neștiut sfârșitul ei. Fotie însă zice că lea cetit pe primele 5, și a cincea carte ajunge până la caterisirea lui Petru Knafeului, adică anul 483 d.Hr. și mai zice că acesta ocăra Sinodul din Calcedon.

¹¹² Vasile Kilix a scris în trei cărți, de la împărăția lui Marchian până în zilele lui Iustin tracul.

¹¹³ Și alții, adică Igin a scris tâlcuirea lucrărilor Bisericești, în 5 Cărți, începând de la Învierea Domnului, până în zilele sale, către sfârșitul veacului 2. Din acestea nu se află, decât oarecare părți la Evsevie. Isihie prezbiterul Ierusalimului, Filon filosoful, din a cărui Istorie oarecare Cărți, le aduce Mihail Glaucas în cronicile sale. Filip Sidițul prezbiterul, care a fost în veacul 5 și a scris 36 de Cărți a Istoriei Hristianicești. Filostroghe Capadoceanul a scris de la 300 d.Hr. până la anul 425. Din 12 Cărți a Istoriei lui nu se află decât un epitomi.

¹¹⁴ Câți pot să aducă o scumpătățită judecată în Istorii, vom mărturisi cum că Epifanie Sholasticul a tălmăcit Istoriile lui Socrat, a lui Sozomen, și pe a lui Teodorit, și a scris o Istorie Bisericească în 12 cărți prin epistasia lui Casiodor, ori pe însuși Istoria lui Epifanie, Cassiodor în urmă o a scurtat, și a scris a sa Istorie împărțită în trei.

6.Scriitori Latini mai noi. Iar între Latini mai noi care au scris, se numără mulți, dintre care alții sunt chiar Latini, iar alții Luterani, alți Calvinii, și alții de alte eresuri. Dintre Latini are loc deosebi Cesar **Baronie** cardinalul, care într-o Cronică de 10 Tomuri cuprinde o Istorie de 1200 de ani, lucrând la ea 30 de ani, precum însuși zice în procuvântarea sa cea către papa Xisit V, și către cetitori. Din această Istorie au făcut o adunare pe scurt *Gavriil Iezuitul, Errikos Spondanul, Ludovic Aurilie Perusianul*¹¹⁵. În sfârșit cu Baronie au urmat și *Avraam Bzovie* din Polonia adăogând până la 1565 d.Hr. *Odorik Rainard* a adaos până la anii 1534, și alții oarecare¹¹⁶.

7.Scriitori Luterani. Între Luteranii scriitori ai Istoriei Bisericești sunt Ekatontaetiride¹¹⁷ Magdeburgicești la număr 13, adică

---

¹¹⁵ Între cei ce au făcut o scurtă adunare din Istoria lui Baronie, sunt și aceștia: **Cornilie Shultingie** în două Tomuri, de la începutul Bisericii, până la 714. **Ioan Oratie** Scollie de la începutul Bisericii a ajuns cu adaosurile sale până la 1640. **Matei Shiefnu**, care a scris până la veacul 10. **Augustin Sartorie**, și **Eustatie Inga** au scris o adunare cu adăogiri până la 1567. **Iacob Laderhie** a adaos de la 1567 până la 1571. **Baronie** a luat pe mulți care au scris împotriva lui, alții iarăși l-au îndreptat, și alții au scris spre ajutorul lui.

¹¹⁶ Alți scriitori Bisericești: **Eribert Rosbid** a scris o Istorie Bisericească de la Hristos până la 1623. **Petru** din Stritagen, adică floare Hristianicească, care cuprinde o Istorie Bisericească de la Hristos până la 1640. **Ignatie Bamphanul** a scris de la Hristos până la 1667 însă pe scurt. **Natali Alexandru** a scris Istoria Bisericească până la 1600, acesta în Istoria lui muștră curtea Romii pentru noile multe izvodiri, și a scris cu atâta slobozenie, încât când a fost tipărită Istoria până la veacul 13, papa Inochentie 12 cu o pecete a oprit pe toți Hristianii cu certare afurisiră (adică lepădare de Biserică) nici să citească, nici să o prescrie, nici să o tipărească, și nu numai Istoria aceasta, ci toate Cărțile lui Alexandru. Aceiași certare au luat și toate cărțile veacului 13 până la veacul 16. Mai ales și de mai mare pedeapsă se jeluiește acest Alexandru în procuvântarea veacului 15 și 16. Putea acest scriitor să năzuiască la împăratul Galiei, ci a voit mai bine să dea loc urgiei, și na scris Istoria veacului 17. În sfârșit Benedict 13 a întors cinstea lui Alexandru și dat libertate scrierilor lui Alexandru, arătând cu lucrul că și cei dintâi șezători pe scaunul Romii sunt supuși greșelii. **Claudie Fleurie** a scris o Istorie în limba galilor (franceză) până la 1415 care apoi sa adaos de unul nenumit, și șirul ei nu sa sfârșit până astăzi, până acum sunt 56 de Tomuri cuprinzând până la 1701. Până când a scris Fleurie este o Istorie din cele mai iubitoare de adevăr, și câți au urmat șirul acestei Istorii se vede că au urmat rânduiala și iubirea de adevăr a scriitorului ei. Șirul urmează din zi în zi. Toate neamurile au tălmăcit-o. De vom osebi puține oarecare ce le povestește ca un Catolicoroman, adevărat că este cel dintâi Istoric. **Fragkiskos Timoleon Shoiseul** a scris până la veacul 17 și mai înainte o Istorie a Bisericii în 11 Tomuri. Ignatie **Vakintul Amat de Graneson**, a scris o Istorie Bisericească până la 1721. **Iosif Augustin Orsul** a scris o îndelungată Istorie Bisericească, în limba Italiană, atât de îndelungată, că Istoria primelor cinci veacuri se cuprinde în 16 Tomuri. Și alții nenumărați au scris Istorii Bisericești pe care îi tac pentru scurtime.

¹¹⁷ Așa se zic căci toată ekatontaetirida, cuprinde Istorie de 100 de ani, adică un veac. Iar Magedeburgicești pentru că primele Tomuri s-au arătat în Magdeburg. La 1560 au scris această Istorie împreună patru Luterani, **Matei Filakiul**, cel ce se zice Ilirican, **Ioan Ogiandul**, **Matei Leiudinul**, **Vasile Fabertul**, cu care împreună numără unii pe **Nicolae** galul, și alții pe **Andrei Koruinul**, Iliricanul era povățuitorul, și ceilalți următori. Această Istorie a ajuns până la veacul 13. Fiecare Ekatontaetiridă cuprinde cele vrednice de însemnat al unui veac (100 ani), împărțită în 16 capitole. Capitolele sunt organizate astfel: **Capitol I** Cuprinde **1**. Perilipsu al celor ce vor să zică. **2**. Locul și întinderea Bisericii. **3**. Prigoana și pacea Bisericii. **4**. Învățătura. **5**. Eresurile. **6**. Sfintele Slujbe. **7**.

până la 1300 d.Hr. pe lângă care au mai adăos alte trei *Luca Osiandrul*, iar *Ioan Pappos* a scris o epitomi de Istorie Bisericească, *Korrardul Dannagerul*, *Korrardul Urneiul*, *Ioan Migreliul*, și în sfârșit Hristianul *Kortoltul*¹¹⁸. **Scriitori Calvini.** Între calvini *Ioan Errikul Ottingerul Tigrinul*, care a scris nu numai ale Hristianilor, ci și ale Iudeilor, și ale Mahomedanilor, și altele oarecare¹¹⁹.

8. Nu întrebuițăm aici numai pe acești scriitorii ai Istoriei Bisericești, ci lucrăm în această Istorie Bisericească cu Scripturile Sfinților Părinți, unde sunt spre dovadă, sau pentru mărturia unor pricini, practicile (lucrările, practicele) și Canoanele Soboarelor. Încă sunt întrebuițați și Istoricii păgâni, și pe câți alții i-am aflat că au întrebuițat Istoria Bisericești, care sunt câți au scris pentru eretici, pentru Soboare, pentru episcopii Romii, pentru Patriarhi, etc. încă și pentru Scriitorii Bisericești, și pentru obiceiurile Bisericii, și cele asemenea acestora.

Ocârmuirea și rânduiala Bisericii. **8.** Forma. **9.** Soboarele. **10.** Viața episcopilor a Bisericii celor mai vestite. **11.** Ereticii. **12.** Mucenicii. **13.** Minunile. **14.** Despre Iudei. **15.** Religiile cele deosebite a Bisericii. **16.** Prefacerile politice, și întâmplările împăraților. O carte ca aceasta a avut trebuință, de o cuvântătoare osteneală, dar nu-i scrisă drept și amănunțit. Singur pravățul al celor ce au scris-o a fost să lupte pe Biserica Latinească, și să bage îndreptări și noi izvodiri. Dar văzând lingușitorii curții de la Roma, că Magdeburghigiceștile Ekatontaetiride a scos la lumină, cu Istoria Bisericești meșteșugul, și mijloacele ce le-au întrebuițat căpeteniile Romii ca să-și întărească protiiile (întâietatea) lor și cât sa depărtat Latineasca Biserica de Biserica cea din început, îndată au scris mulți împotriva acestora, mai ales cardinalul Cesar Baronie, deși nu dea dreptul, ci lăturis.

¹¹⁸ Între scriitorii Luterani ai Istoriei Bisericești sunt și aceștia: *Ieronim Kromerul* a scris Istoria Bisericească în 16 Ekatontaetiride, și mijlocul celei de-a 17-a. Apoi *Ioan Stubnerul* a adunare de Istorie Bisericească până la veacul 17. Apoi *Gheorghe Lavriziul* o adunare până la anul 1697. Apoi de Hristianii: *Ioan Messershmidtul* până la 1760. *Adam Rehegbejiul* o epitomi de Istorie Bisericească până la veacul 17. *Godtfridul? Arnold* până la sfârșitul veacului 17 în limba germană. *Andrei Shmidtul* o epitomi de 3 Istorie până la veacul 17. *Hristofor Matei Paffiul* până la veacul 17 și mai înainte. *Ioan Lavrentie Moshemiul* intraducere în Istoria Bisericească până la 1725. *Iust Lavrentie Dieziul*, o scurtă Istorie Bisericească până la veacul 15 și mai înainte. *Gottlov Kraziul* Istoria Bisericească până la veacul 17. *Ludovic Oabergiul* a scris în limba Kimbricească o Istorie Bisericească până la vremea lui Luter, și mulți alții au scris, pe care îi tac pentru scurtare.

¹¹⁹ Între scriitorii calvini sunt și aceștia de mai jos: *Ioan Krispinul*, care a scris starea Bisericii de la vremea Apostolilor până la anii 1565 și apoi sau adăos și Istoria aceasta până la 1605 în limba franceză, *Nicolaul Vigneriul* a scris până la anii 1620. *Daniil Pareul* a scris până la 1638. *Suer* a scris în limba franceză până la veacul 10, apoi șirul au ajuns până la veacul 12. *Ioan Alfonsul Gurreticul* a scris o epitomi de Istorie Bisericească până la anii 1700. Apoi altul oarecare au adăos până la 1750, *Pavel Ernestul Iablonsciul* a scris o intraducere de Istorie Bisericească până la veacul 15. Zicem că scriitorii câți nu se arată aici în cel limbă au scris să înțelegeți că au scris în Latină.

CAPITOLUL XIII

PENTRU ÎMPĂRȚIREA ISTORIEI BISERICEȘTI, RÂNDUIALA, CELE CE SE SPUN ÎNTRU EA, DEZVELIREA OARECĂROR HOTARĂ, ȘI PENTRU ÎMPĂRAȚI

Împărțirea Istoriei Bisericești.

1. Vrând noi să povestim pentru această Istorie Bisericească de la Nașterea lui Hristos până la anul 1700 de la acesta, o împărțim în 17 cărți, dintre care fiecare cuprinde un vechi întreg, care se împarte și cuprinde așa, **capitol: 1.** Pentru Împăratul, adică pentru Stăpânitorul, și cele ce s-au făcut de dânsul. **2.** Pentru Patriarhii Romii, Constantinopolului, Alexandriei, a fiecărei împărății, și ighemonii, și cu urmare pentru ereticii care sau ivit, pentru Soboarele a toată lumea și locurile unde sau adunat împotriva ereticilor, încă și pentru dumnezeieștii bărbați care au strălucit în fapta bună și întru învățatură, și pentru femeile cele îmbunătățite, și de cei ce au scris feluri de Scripturi, și iarăși despre împărații cei după moștenire, etc până la sfârșitul cărții. În sfârșit cu o scurtă repetare, aducem o încheiere a cărții, pentru ușurarea aducerii aminte a celor ce sau făcut, însemnând și pe cele din nou izvodite în Biserica cea din început și dreptslăvitoare, despre cea nu drept slăvitoare, ci potrivnică. Însă să nu fie ceva anevoie de înțeles din cele ce cuprind această Istorie Bisericească, să zicem după putere, pentru arătarea Hristianismului, și apoi pentru Împărați.

Hristianismul ce este.

2. Hristianismul este credința neiscoditoare, sau asemănarea lui Dumnezeu după cât se poate omului, sau dogmă a Mântuitorului, sau dogmă a Mântuitorului nostru Iisus Hristos, înființat din practică (lucrare), din fire, și din teologie, după monahul Evagrie. **Hristianul ce este.** Iar Hristianul este adevărată casă a lui Hristos, înființându-se din fapte bune, și din dogme bine cinstitoare, sau viețuind după Dumnezeu, și petrecând bine cu toții și cu buna cinstire, sau răstignind

trupul pentru Hristos împreună cu patimile, și cu poftele. Sau în sfârșit Hristian este cel ce crede într-o Dumnezeuire într-o întocmai stăpânire a Tatălui, și a Fiului, și a Sfântului Duh, iar cel ce slăvește altele decât cele ce s-au zis, este eretic, după Sfântul Chiril¹²⁰: „Cei ce după luarea acestei Sfinte Ungeri sau învrednicit a se chema Hristiani, mai adevărind cu nașterea de a doua și pe nume. Că mai înainte de a vă învrednici voi de acest dar, de această numire, chiar nu ați fost vrednici, ci umblând sporiți spre a fi Hristiani” ***Când sau numit Hristiani***. Sau numit ***I***. Hristiani cei ce mai înainte se ziceau Nazorei (Nazarineni, și Galilieni, în vremea lui Claudiu împăratului Romanilor, în care vreme Sfântul Apostol Petru au hirotonit episcop al Antiohiei pe Evodie, care crezuse în Hristos. ***Hristos ce înseamnă***. Acest nume însemnează Dumnezeu și Om, și este de o putere cu Mesia. „Și arată întru sineș numele Hristos (zice Teofilact al Bulgariei¹²¹, și pe Tatăl ce l-au uns (că Hristos se zice uns), și pe ungere pe Duhul, și Fiul cel uns. Iar Sf. Grigore Nazianz (*în Cuvântul 2 pentru Fiul către sfârșit*) Hristos, zice, pentru Dumnezeuire. Că ungere este aceasta a omenirii, nu cu lucrarea după ceilalți unși sfințindu-i, ci cu venirea de față a tot Celui ce unge, a cărei lucru este omul să asculte pe acela ce unge, și să facă Dumnezeu pe cel ce se unge. Și Sfântul Atanasie: (se zice) „Hristos pentru turnarea Sfântului Duh care s-au făcut din cer, în loc de untdelemn, peste el”.

Împăratul ce este.

3.Împăratul este un legiuit epistat (administrator) asupra tuturor supușilor, nici bine făcând după împătimire, nici rău făcând după împotrivă pătimire. Ci fiind un potrivit puitorului de nevoie, dând și darurile deopotrivă.

4.Acestă dregătorie (împărat) urându-o Romanii în vremea veche pentru Tarcuini,¹²² și vrând folosul care vine de la monarhie, care are

---

¹²⁰ Chiril al Ierusalimului voroava către cei nou luminați porunca 5.

¹²¹ La Capitol 13 la Luca către sfârșit.

¹²² Împărășind Tracuine Superbul adică mândrul, Romanii se afla în nemărginită strâmtorare, că cei mai aleși din bătrânime au fost omorâți de Tarcuiniu, de teamă ca să nu piardă împărăția, și să răpească alții stăpânire, pe care și el o răpise ucigând pe Tarcuini cel vechi. Și Sixt fiul lui Tracuine necinstind pe Lucreția muierea lui

mare tărie la întâmplările războaielor, și la apostosii (răzvrățiri), o au ales întru alt nume adică dictatoria. **Dictator**. Care după stăpânire era asemenea cu împărăția, apoi întru alte nume. **Autocrator** (*singur stăpânitor*) În cele din urmă Octavian a luat numele de Autocrator, nu cel ce se da pentru biruință unora în vremea veche, precum mărturisește Zonara la viața lui, căci acest titlu a fost luat de multe ori, ci pe cel care însemnează pe stăpânirea împărăției. Acesta au voit a se numi **August**, ca și cum ar fi fiind mai mult decât om, fiindcă toate cele prea sfințite, și despertarisite (vrednice de cinstire), se numesc Auguste. **Sebastos**, adică vrednic de cinste. Pentru aceea l-au numit și Sebaston pe elinie, și de aceea moștenitorii se numeau Sebasti precum zice Anna Komninin: „Că Sebasti cu adăogire se numeau împărații din început, și era cu osebite numele lui Sebastos zicându-se la Împărați)”. Drept aceea de aici este arătat cum că numele acesta de Împărat, Autocrator, Avtanax (însuși purtător de grijă), August, și orice alt sunt de aceeași numire. Iar Kodinos zice în *Cartea cea pentru boierii cap 17 nr. 2*. „Autocrator, și Împărat mai înainte se lua numele unul în loc de altul, iar apoi sa făcut oarecare osebite, că era lui fiu, de primea, adică tatăl își scria înainte numele de Autocrator al Romanilor, iar de nu, ci numai credincios în Hristos Împăratul cutare”.

5.Împărații Hristiani sunt păstori ai moștenirii lui Hristos. Leon împăratul zice la Nașterea Pururi Fecioarei Maria: „**Pe** Fiul tău și Dumnezeu să nu încetezi a-L face milostiv pentru moștenirea, care i o a dat Tatăl Său, pe a cărui milostivă purtare de grijă și noua o a slobozit”. Și la Buna Vestire iarăși: „**Ci** acum cu adevărat povățuiești, și pe mine pe noul păstor”. etc. Asemenea și episcopii că preoția și împărăția, după Isidor Pelusiotul, privesc la unul și același sfârșit, adică la mântuirea sufletelor. Împărat mai cu osebite cu adevărat se zice la a Constantinocetăți, de către scriitorii vechi, și după acela cel al Bulgarilor. Iar pe cei ce era afară de aceștia îi numesc **crai**, și **monarhi**. **Ce este craiul**. Iar craiul este cel ce cu dreptate stăpânește o legiuită

Kollatinu, au găsit Romanii prilej de au izgonit pe toți Tarquinii din Roma, asediind în acea vreme Turcuinii cetatea Ardea, și de atunci n-au mai voit împărați în Roma, ci au întărit temeliile Aristocrației Romane (stăpânirii de cei mai aleși)

stăpânire, iar pe cei ce acum îl numesc Latinii autocrator al Romanilor, grecii îl numesc crai al Alamanilor. Iar acest nume au apucat de la Teuderih, carele după Procopie (*Pentru războiul goșilor Cartea 1, capitol 1.*) acesta avea stăpânirea goșilor și a Italianilor, și a împăratului Romanilor nici spre formă, nici spre numele l-au învrednicit a păși, ci crai viețuia numindu-se. Căci barbarii așa obișnuiau a-i numi pe ighemonii lor. ***De unde au luat elinii nume de Romani.*** Iar pentru care pricină elinii sau numit Romani, spune Halcocondil în scrierea Istoriei sale: „La ceea ce ajunseseră Romanii la cea mai mare stăpânire a Lumii, întocmai având noroc și faptă bună, au lăsat Roma mai marelui lor Arhiereu, și trecând la Traci, împăratul mai înainte mergând întru acestea și la orașul Traciei, care este lăcuit în apropiere de Asia, la Bizanț cetate elinească, arătând-o către perși ca pe a lor mitropolie, de la care când aveau cu ei războaie (cu perșii) nevindecate pătimise. Elinii dar de atunci amestecându-se cu împăratul Romanilor, spre a stăpâni mai ales limba și obiceiurile elinilor și aceasta să o păzească de hotărâre. Cu numele însă de atunci înainte ne mai numindu-se după cele părintesc, ci să se schimbe. Și împărații Bizanțului cu numele lor să se cinstească, adică, Împărați ai Romanilor, și însuși stăpânitori să se cheme, iar Împărații ai Elinilor nicicum nicăiurea rânduind”.

Cesar.

6.După Împărat următoarea dregătorie era cea de Cesar, ca cel ce a luat-o sau va lua-o, era de pildă, ca un sub împărat, căci purta și el alugridă, adică haină împărătească peste tot aurită, și celelalte semne ale împărăției, însă fără coroana cea de aur. Iar în sfârșit Alexie aflând această dregătorie, Sebastocrator, au căzut din cinstea cea din început. Și Cesar înseamnă după Moshopul în lexiconul lui Filostrat, Anatomie (spintecare), că au spintecat pântecul celui întâi numit Cesar, și la scos pe el. Deci s-au făcut și el Ipat al oștilor, și făcându-și prieteni pe cei de sub a sa stăpânire a luat stăpânirea Romană, apoi sa cinstit cu

numele său, și a fost dat și urmașilor lui spre cinste, și acum este boierie¹²³.

7. Pentru celelalte boierii a palatului povestește Kodino, și alții. Deci tuturor stăpânilor acestora ce sunt rânduite de la Dumnezeu, noi Hristianii neam învățat să le dăm după datorie, cinste cu cuviință, precum zice Policarp la Ev (*Istoria Bisericească. cartea 4 cap: 15*).

CAPITOLUL XIV.

DESPRE EPISCOPI, PREZBITERI, DIACONI, ȘI CELELALTE TAGME BISERICEȘTI.

Episcopul.

1. Iar numele episcopilor nu numai de cei de alte neamuri se da Dumnezeilor precum: „Martorii vor fi și episcopi (pânditori) ai armoniilor” (*Homer Iliada X stih 25*) „Pentru bunii episcopi, și pentru faptele rele”. (*Platon în Kamil*) și „Sub martorul Dia, și sfetnicul, și episcopul celor ce se lucrează” (*Irodian Cartea 7*) etc. Ci și celor ce cârmuiesc cele de obște ale oamenilor, precum zice Plutarh în Pericli. „Toate le chivernisea, și peste toate îi era lui episcop Fidias”. Și la Atenieni Judecătorii și cei ce se trimitea la cetățile supuse, păzitori se chema și spre a cerceta cele ce era în puterea fie căroră, după sholasticul lui Aristofan” (*În cea pentru păsări*) Asemenea și la Romani, precum arată Plutarh la Numa (*Tomul I foaia 66*) pe întâi stătătorul Pontifical (adică pe Arhiereul) lor episcop al sfințitelor fecioare îl numește. Iar la Dumnezeiasca Scriptură zice „Și voi da pe stăpânitorii tăi în pace, și pe episcopii tăi întru dreptate” (*Isaia 60:17*) Ori după alții, pe diaconi întru credință, și pe episcopii lor întru dreptate îi voi pune.

Cine a fost întâiul episcop.

---

¹²³ Acum însă în zilele noastre unii din împărați se zic cesar, iar la alții nu se dă acest titlu.

2.Întâiul episcop al Bisericii lui Dumnezeu a fost însuși Domnul nostru Iisus Hristos, cât sa aflat în lume, precum îl numește Duhul cel Sfânt: „Ci întoarceți-vă acum către Păstorul și episcopul sufletelor noastre” (*I Epistolă a lui Petru 2;25*). Iar Apostolii, care au fost aleși de El, când încă era pe pământ, nu au fost episcopi, nici nu întrebunțau ei slujbe episcopești, că în Scriptură nu citim să se fi hirotonisit ei pe vreunul, nici să fi săvârșit vreo stăpânire Bisericească, și hotărâre judecătorească, care ca niște însușite se dau numai lui Hristos, iar ei lucrau numai la cele ce se cuvine prezbiterilor, îndeletnicindu-se spre a propovădui Evanghelia, și a o adeveri cu minunile, și a avea stăpânire de a vindeca bolile, și a goni pe draci. (*Marcu 3; 14-15*). Iar după ce a înviat Hristos din morți, și vrea să se suie în ceruri, atunci pe toți acei 11 Apostoli ia lăsat episcopi în locul Său al Bisericii cei de pe pământ, suindu-i la vrednicia episcopiei cu aceste cuvinte: „Atunci Iisus lea zis iarăși: „Pace vouă! Așa cum Tatăl M-a trimis pe Mine, tot astfel și Eu vă trimit pe voi. Și zicând acestea, a suflat asupra lor și le-a zis: „Luați Duh Sfânt! Căroră le veți ierta păcatele, li se vor ierta; căroră le veți ține, ținute vor fi”. (*Ioan 20; 21-22-23*) Din care cuvinte este arătat, că singuri Apostolilor li sa dat puterea de a dezlega, și a lega păcatele oamenilor, în locul căroră sunt episcopii a fiecărei Eparhii, iar prezbiterii și Horepiscopii sunt în locul celor 70 de ucenici. Citește Balsamon la canonul 14 al Soborului Neocesareia. Pe lângă care sau adaos, după Înălțarea Domnului, și după ce sa pogorât peste ei Duhul Sfânt, alți trei Matias, și Saul (care sa numit Pavel), și Varnava. Matias ales de Duhul Sfânt care a îndreptat sorții. Iar Saul, și Varnava iarăși prin Duhul Sfânt, care a zis: „Osebiți-Mi dar pe Varnava și pe Saul, pentru lucrarea la care i-am chemat”. (*Faptele Apostolilor 13;2.*) Și „Pavel Apostolul¹²⁴ nu de la oameni, nici prin om, ci prin Iisus Hristos ... (*Galateni 1;1*) Deci săvârșindu-se acei episcopi 14 Apostoli, și propovăduind Evanghelia prin cetăți, și prin sate, au întărit sufletele ucenicilor, și hirotonisea pentru Biserici prezbiteri. (*Faptele Apostolilor 14; 22-23*) Sau după cum zice Climis al Romii: „Așeza pârga lor, cercându-i cu Duhul, în

---

¹²⁴ trimisul

episcopi diaconi celor ce urmau a crede”. Însuși episcopii se numesc și prezbiterii „Nu te leni despre darul ce este întru tine, care sa dat ție prin prorocie, cu punerea asupra-ți a mâinilor prezbiterului” (*I Timotei 4;14*) adică a episcopilor, precum zice Hrisostom drept tâlcuind zice (tâlcuire la Epistola I către Timotei) „Nu pentru prezbiteri (adică pentru preoți), grăiește aici, ci pentru episcopi, căci cu adevărat nu prezbiterii hirotoneau pe episcop”. Asemenea zice după el și Teofilact, și Ikumenie, încă și Teodorit (la *tâlcuirea Epistola I către Timotei capitol 4*): „Prezbiterion aici pe cei ce sau învrednicit Apostolescului Dar”. Și dimpotrivă episcopii se chemau și prezbiteri precum se arată în Epistola către Filippiseni 1;1 unde cetim așa „Pavel și Timotei robii lui Iisus Hristos, tuturor Sfinților în Hristos Iisus celor ce sunt în Filipii împreună și episcopilor, și diaconilor”. Aici numește episcopi pe prezbiteri, după Policarp (la *tâlcuirea Epistolei către Efeseni*) ce zice: „Pentru aceea trebuie a ne feri de toate acestea, supunându-ne preoților și diaconilor”. Încă și după Hrisostom¹²⁵ și Teodorit¹²⁶ care zic: „Că ei aveau amândouă numirile în acea vreme. Și nu numai episcopi se numeau, ci și Îngeri. Că cele șapte stele sunt Îngerii celor șapte Biserici (*Apocalipsa 1;20*).

Prezbiterii de unde se numesc așa.

3.Iar rânduiala prezbiterilor, este arătat că sa băgat în Biserica lui Hristos din Sinagoga Iudaică. Căci Dumnezeu a rânduit trei rânduieli de oameni: **1. Arhierii, 2. Preoții, 3. Leviții**, adică diaconi. În acest fel Biserica lui Hristos încă din început, când petrecea Hristos pe pământ, El era Arhieriu, precum am zis mai sus, și precum scrie în *Epistola cea către Evrei (4;14-15)*: „Drept aceea, având noi un Mare Arhieriu Care a străbătut cerurile, pe Iisus, Fiul lui Dumnezeu, să ne ținem cu tărie mărturisirea; că nu avem un Arhieriu care să nu poată suferi”... Iar în locul prezbiterilor, sunt cei 12 Apostoli, și în sfârșit cei 72 de ucenici, care deși nu se pășteau sau hirotoneau de Apostoli, însă erau mai josiți decât cei 12 Apostoli, precum se vede în Scripturi,

¹²⁵ Iar zisa lui Hrisostom, așa se află „și prezbiterii din vechi se numea episcopi, și slujitori ai lui Hristos, și episcopii, și prezbiterii vezi la voroava întâia la Epistola Sfântului Pavel cea către Filippiseni.

¹²⁶ Teodorit la tâlcuirea Epistolei celei către Filippiseni capitol 1.

în loc de diaconi. Căci din acești 72 au rânduit Apostolii pe cei 7 diaconi: „Pe care i-au pus înaintea apostolilor; și ei, rugându-se, și-au pus mâinile peste ei (*Faptele Apostolilor* 6;6). Și de atunci rânduiala diaconilor, sa rânduit în Biserică, nu numai pentru mese, ci și pentru slujba Bisericească, că este arătat din *Faptele Apostolilor* (*Capitol* 7), că Ștefan îndată a propovăduit Cuvântul Adevărului, Filip nu numai a învățat, ci au și botezat (*Cap* 7) Trebuie a ști că, că mai înainte de a se rândui diaconi în ceata Apostolilor, între care fusese și cel ce ținea punga, Iuda Iscarioteanul, după care toți Apostoli în destulă vreme slujea la trebuințele săracilor, până când sa făcut cârtire, așa a fost trebuință de Apostoli diaconi (7).

4.Nu era dar una și aceeași slujba Bisericească la Arhiepiscop, și la Prezbiter, și la diaconi, ci fiecăruia în parte îi era rânduit, precum scrie către Corinteni Clement, care a fost hirotonit de Apostoli ca episcop al Romii: „Că Arhiepiscopului îi sunt date osebite slujbe, și preoților osebit li sau rânduit locul, și Leviților le zac osebite slujiri: omul norodnic este legat de norodnice porunci. Fiecare din voi fraților întru a sa rânduială să mulțumească lui Dumnezeu, fiind întru bună știință, neieșind din rânduiala și canonul slujbei sale cu cucernicie.” Pomenind pentru episcopi prezbiteri, și diaconi, și Sfântul Ignatie, zice: „Mai întâi șezând episcopul spre închipuirea lui Dumnezeu, și preoții spre închipuirea adunării Apostolilor. Că și episcopul este chip al Părintelui tuturor lor. Iar prezbiterii ca adunarea lui Dumnezeu, și împreună legătură a Apostolilor lui Hristos, dar să vă rușinați de episcopul vostru, ca de Hristos, precum ne-au rânduit nouă fericiții Apostoli.” Și în sfârșit pentru diaconi zice: „Se cade însă și diaconii fiind taina lui Iisus Hristos după tot chipul să fie plăcuți. Că nu sunt slugi ai mâncărilor și a băuturilor, ci slujitori ai Bisericii lui Dumnezeu”. Și După Ciprian, pe acești diaconi iau rânduit Domnul pentru Sine după Înălțarea la ceruri, slujitori ai episcopiei, și a lor vrednicie, și ai Bisericii. Iar Clement Alexandrinul în *Cartea 7 a stromatelor* zice pentru acestea, „Asemenea după porunca Bisericească: Pe chipul cel mai de frunte al prezbiteriei îl țin, iar pe cel slujitoresc diaconii”. Deci din acestea este arătat, cum că din început și de la întemeierea

Bisericii a fost întru Biserică, episcopi, prezbiteri, și diaconi, care se numără împreună cu slujitorii Bisericii.

Clericii.

5.Iar clerici se numesc nu numai prezbiterii, și diaconii, ci și ceilalți câți se află în celelalte trepte ale Bisericii, precum Ipodiaconii, Citeții, și Cântăreții, și în alte Oficii Bisericești, precum se citește în *Nearoua 123 a lui Iustinian*, și se zice așa, căci din clerul (din soarta) Domnului sunt, sau că însuși Domnul le este soartă, adică parte a clericilor precum sa spus: „Nu este Leviților soartă în Israil, că Domnul este partea și soarta lor”. Asemenea zice și Ieronim către Nepotian pentru viața clericilor.

Cei ce se tânguiesc.

6.Iar din norodnici, alții sunt cei ce se tânguiesc, adică cei ce stau afară de Biserică, care roagă pe cei ce intră în Biserică, să se roage pentru dânșii. ***Cei ce stau afară și ascultă în pridvorul Bisericii. Cei ce cad la pământ. Cei ce stau împreună.*** Alții cei ce cad la pământ, care intră în Biserică, și stau în dosul Amvonului, dar iasă afară odată cu cei ce se catehizează. Alții cei ce stau împreună, care și se roagă împreună cu credincioșii, dar însă nu s-au învrednicit Sfintei împărtășiri. ***Credincioșii.*** Și alții cei ce stau înăuntrul Bisericii, și se învrednicesc Dumnezeieștii Împărtășiri. Precum adeverează Armenopuloi la epitomi a Canoanelor. (*Tmima 6. epigrafi 3.*)

CAPITOLUL XV.

DE UNDE AU LUAT APOSTOLII RÂNDUIALA HIROTONIEI.

De unde se zice hirotonie.

1.Cum că Biserica lui Hristos a luat zicerea hirotoniei de la Atenieni, se arată din cele ce vom zice, fiindcă la dânșii stăpânirile de multe ori se făcea în două chipuri: ***prin sorți, și prin hirotonie*** (prin

punerea mâinilor). Cele ce se făcea prin *sorti* se numeau sortite stăpâniri, precum: Stăpânitorul, Legiuitorul, Împăratul, și Voievodul oștilor, după cum zice Plutarh în povestirea pentru Pericle. Iar cele ce se făceau prin *hirotonie*, se chemau hirotonisite, întru care Demostene enumeră pe mai marii cetelor, pe voievozii oștilor, pe mai marii semințiilor, și pe ocârmuitorii supuși Înaltei Stăpâniri, și după această închipuire, se lua de Apostoli zicerea aceasta „Și hirotonind lor prezbiteri pe la Biserici, rugându-se cu posturi, iau încredințat pe ei Domnului, întru care crezuse”. (*Faptele Apostolilor 4;6*) Drept aceea se vede că hirotonia nu este chiar alegerea, adică psifii, ci lucrarea sârguitoare care se săvârșește de arhieru în Biserică, precum zice Balsamon la Canonul I al Apostolilor, și aceasta se însemnează de către tâlcuitori. Însă se osebește hirotonia de hirotesie, precum totul de parte, căci hirotonia este zicere de obște la toată rânduiala de cinste (*Faptele Apostolilor 4;6*).

2.Deci deși Hristos nu a arătat pe Apostoli episcopi cu ale altora punere de mână peste ei, dar cu insuflarea, și cu a le zice „Luați Duh Sfânt, precum sa zis mai sus. Însă Apostolii n-au îndrăznit să întrebuinteze pricina aceasta cu chipul acesta al mai Marelui Păstor, spre a împărți celorlalți episcopi, urmând Legii Mozaice, căci Dumnezeu a poruncit lui Moise zicând: „Ia-ți pe Iosua, fiul lui Navi, ... pune-ți mâinile peste el (*Numerii 27;18*) ..... ca să se facă moștenitor al lui Moise spre a învăța și a povățui pe Israilteni. „Și a făcut Moise precum i-a poruncit Domnul Dumnezeu: l-a luat pe Iosua și l-a pus pe el în fața lui Eleazar preotul, și-n fața întregii adunări. (*Numerele 27; 22*) Deci de atunci au luat Iudeii un obicei ca acesta de la Moise, a hirotoni pe judecători lor, în urmă pe învățători prin punerea mâinilor a trei oameni, sau cel mai puțin doi. Drept aceea prin această punere a mâinilor, începând de la Isus al lui Navi socotim că se proaduce asupra lor Duhul Sfânt. „Și Isus fiul lui Navi sau umplut de Duhul Înțelepciunii, că au pus peste el Moise mâinile sale” (*II Legea 34;9*) Deci de la sinagoga Iudeilor au apucat a se ține această obișnuință a hirotoni în Biserica lui Hristos. Căci **I.** Precum Iudeii, așa și Apostolii își pun mâinile peste cei ce se hirotoneau, ca și peste cei

șapte Diaconi (*Faptele Apostolilor 6;6*), și peste Saul și Varnava (*Faptele Apostolilor 13;3*) și peste alții. **2.** Precum la săvârșitoarele lucrări la Iudei așa și Apostolii își pun mâinile peste, precum sa zis mai sus. Și **3.** După socoteala Iudeilor, prin punerea mâinilor, Duhul Sfânt se aducea peste cei ce se hirotoneau. (*Faptele Apostolilor 1;8*) Alegerea dar a episcopilor, și epsifii trebuie a se face de către toți cei ce se află în acea eparhie, făcându-se împreună hotărâtori prin scrisori, și cei ce nu se află de față, iar întărirea și adeverirea lucrărilor ce se da Mitropolitului, după canonul 4 al Soborului de la Niceia. Căci mai înainte Marele Constantin nu se făcea nici o alegere de către împărat.

CAPITOLUL XVI.

PATRIARHI, MITROPOLIȚI, ARHIEPISCOPI ȘI EPISCOPI

Patriarhii

1. Aceste strălucite nume de dregătorii nu au fost adăogate dintru început Bisericii lui Hristos, ci s-au împodobit din iubirea de slavă, și din iubirea de cinste a celor mai de pe urmă, precum nu se cădea. Căci mult vestitul nume Patriarhilor, sau adaos în acest chip în Biserică după modelul Iudeilor, fiindcă ei după luarea Ierusalimului sau semănat încoace și încolo, dintre care cei mai mulți în Alexandria, și prin alte cetăți, au rânduit și au așezat între dânșii, oarecare proestoși, și povățuitori, pe care i-au numit Patriarhi, pe care i-au pus și împreună șezători cu cei ce se ziceau Apostoli, precum zice Epifanie (*Eresul 30*): „Iar aceștia sunt după Patriarhul numiți Apostoli, și șed lângă Patriarh, și împreună cu el de multe ori, și noaptea, și ziua adesea petrec, pentru al sfătui și ai arăta cele ale Legii”. Deci numele Patriarhilor li sau dat unor episcopi pe la anul 400 d.Hr. Și cel dintâi dintre scriitorii Istoriei Bisericești Socrat Sholasticul pomenește de aceștia, care fiindcă a cetit cele ale Soborului **II** Lumnic anul 442 zice:

„Și Patriarhii au așezat împărțind Eparhiile, (*Istoria Bisericească Cartea 5 capitol 8*”. Că mai înainte de aceasta deși se zicea numele acesta la vreun episcop, dar se lua ca un asemenea nume, precum la Sfântul Atanasie, care primul a întrebuițat numele acesta întru a doua apologie (dezvinovățire) numind Patriarh pe Alexandru al Alexandriei¹²⁷.

2.Deci nici Patriarhi sau rânduit în Biserică, mai ales de Soborul cel adunat în Trulan (adică *Soborul 6*) prin *Canonul 36* ce zice: „Hotărâm ca scaunul cetății Constantinopolului mărimile cele întocmai, ca cele ale scaunului bătrânei Romii, să le dobândească, și întru Bisericeștile lucruri ca acelea să se mărească, al doilea după acela fiind, după care cel al mării cetăți Alexandriei, apoi al Antiohiei și după acesta al cetății Ierusalimului”. Pentru care zice Balsamon, la tâlcuirea aceluiași canon, după apucarea lor de atunci, și până acum Marii Arhieriei acestor prea sfinte cinci scaune, așa în toată lumea se cinstesc, cu toate că el al Romii niciodată nu sa numit patriarh, precum ceilalți patru.

Pronomiile Patriarhilor.

3.Patriarhilor li sa dat aceste pronomii: **1.**Fiecare Patriarh să aibă cârmuirea sa după *Canonul 7 al Soborului 1 Niceia, și după al 2 -lea Constantinopol, și 28 Calcedon, și după 36 al Soborului 6 Trulan.* **2.**Să hirotonească pe Mitropoliți, precum poruncește *Canonul 28 al Soborului 4 din Calcedon:* „Fiecare Mitropolit, cu episcopii eparhiei a proziselor ocârmuiri, să hirotonească pe episcopii Eparhiei, precum se zice în Dumnezeieștile Canoane. Iar Mitropoliții ziselor ocârmuiri precum sa zis să se hirotonească de Arhiepiscopul Constantinopolului, făcându-se conglăsuite după obicei alegerile, și să fie aduse la dânsul,,. Aceasta o zic Părinții Soborului acestuia, și în Epistola Sobornicească (trimitere) către Leon papa Romii. „Că obiceiul cel de demult se ținea, pe care l-au avut Sfânta a lui Dumnezeu Biserică cea a Constantinopolului, spre a hirotonisi pe Mitropoliții ocârmuitori ai

---

¹²⁷ În Cartea ce se zice dezvinovățirea (sau Apologia) a doua a Sfântului Atanasie, nu se află Patriarh Alexandru al Alexandriei, ci totdeauna episcop.

Asiei, Pontului (Mării Negre), și Traciei, și acum cu Sobornicească hotărâre am întărit (și după puține) am adevărat însă și pe Canonul celor 150 de Sfinți Părinți Episcopi ce sau adunat în Constantinopol spre bine cinstirea pomenire a lui Teodosie cel Mare, care Canon zice, că după al vostru prea sfânt și Apostolesc scaun, cinstea cel al Constantinopolului să aibă” 3. ai chema pe ei la Sobor. Și 4. a judeca fără altă apelarizare pricinile întâmplare sau precum se citește întru o carte a lui Leon și Constantin¹²⁸. „A tuturor Mitropoliilor, și a Episcopiiilor, și a Mănăstirilor, și a Bisericilor pronia, și purtarea de grijă, dar încă și judecata, și osândirea, și neînvinovățirea, și hotărârea Patriarhului lor stă. Și Nearoua 123 cap. 22 a lui Iustinian zice: „Acum prea fericitul Patriarh al acestei ocârmuirii între ei asculte, și acelea hotărăscă-le care conglăsuiesc cu Canoanele și Legile Bisericești, nici o parte să nu poată grăi împotriva hotărârii lui, etc.” Deci prea arătat este din Canoanele Soborului 1, cum că titlul care sa dat scaunelor Patriarhale, nu sa dat de la Apostoli, ci de la obicei, pentru strălucirea cetăților, căci nici cel vechi de Patra, pentru Apostolul Andrei, nici al Efesului, pentru Sf. Ioan, nu au dobândit acest titlu.

4. Sa mai dat Patriarhiilor să așeze stavropighii prin Eparhii străine, nu de la vreun Canon, ci de la un îndelung obicei, iar din Mitropoliți niciunuia, după Balsamon (*la tâlcuirea Canonului 12 al Soborului din Sardica*), Vlastar, și Legiuirea Patriarhului Ghermano.

Arhiepiscopi. Mitropoliți.

5. Iar Arhiepiscopi, din început sau numit, episcopii cei ce covârșeau cu vrednicia, și după urmare Mitropoliți. Iar Mitropolie chiar este o cetate, de la care sa numit mutări (țări) de locuiri, precum Roma, și Atena. De unde zice Tucidid „Mutarea adică țara bine ocârmuindu-se, cinstește pe Mitropolie, iar nedreptățindu-se se înstrăinează”. Iar apoi pentru ceilalți Arhiepiscopi, cel al Constantinopolului, și al Ierusalimului sau numit Patriarhi, căci cel al Romii și al Alexandriei papă se numeau, precum și al Antiohiei n Patriarh numai. Citește Epistola lui Petru al Alexandriei cea către

---

¹²⁸ În partea a 3 a practicalilor Soborului din Halkidon.

Grad Arhiepiscopul, în care vorovind pentru cîte cinci Patriarhii zice: „Ci nici chiar dintre aceștia fiecare se cheamă Patriarh, ci cu rea întrebuițare. „Că Arhiereul Romii se propovăduiește papă, al Constantinopolului Arhiepiscop, al Alexandriei papă, și al Ierusalimului Arhiepiscop, și singur cel al Antiohiei sau chemat Patriarh” vezi și pe Nil Doxapatriul, și pe Teodor Balsamon pentru pronomiile Patriarhilor. Deci cîte ocârmuiri sunt datoare a se supune Arhiepiscopului Romii, a însemnat *Canonul 6 și 7 al Soborului 1*, precum și celui al Antiohiei, al Alexandriei, al Ierusalimului, iar cel al Constantinopolului *Canonul 28 al Soborului 6*.

6.În sfârșit începând Autocratoria Romanilor, adică a elinilor a se micșora, după anii lui Iustinian, sau chemat Arhiepiscopi, episcopii cetăților celor mai mari, care era din vechi supuși Mitropoliților, după filotimia Împăraților, și măcar că nu au vreun episcop supus, precum zice Nil Doxapatriul în cea pentru sfinții Patriarhi, după cum zice că Patriarhii, ale lor ocârmuiri, adică Eparhiile, sau Enoriile, să fie împărțite în Eparhii, în Mitropolii, în Arhiepiscopii, și în Episcopii, mai adaoge acestea: „Iar întru celelalte cetăți mai mici se făceau Episcopii, iar de era oarecare cetăți pre mari întru aceiași Eparhie, și puțin depărtată de cea mai întâi, le făcea pe ele Arhiepiscopii, care nu aveau sub ele Episcopii. Că a se face două Mitropolii într-o Eparhie sa judecat a fi necuviincios, decât numai dacă în urmă de împărăteasca filotimie sar fi smult vreo episcopie de la o Mitropolie, și sar cinsti ca Mitropolie de Împăratul, ori Arhiepiscopie pentru fapta bună a episcopului celui după vreme. Că și aceasta se cheamă Mitropolie, de nu are alte cetăți sub sine, și Episcopii, al căror să fie Mitropolie (adică maică cetate)”. Iar Balsamon, întru îndeletniciri, adică în răspunsuri zice: „Sau hotărât de Sfinții Părinți, ca ocârmuirile cele ce au multe cetăți, care se chivernisesc de Episcopi, de Arhiepiscopi să se ierateisească, încât să fie acestea mai mici decât Mitropoliile, dar să întreacă pe Episcopii”. Drepturile episcopale în Mănăstiri sunt patru: judecata greșelilor sufletești, luarea aminte asupra celor ce o

ocârmuiesc pe ea, anaforaua (adică aducerea) numelui acestuia, și pecetluirea¹²⁹ egumenului.

Arhiepiscopi de capul lor.

7.Din Arhiepiscopi sunt unii de capul lor, care nu sunt supuși vreunui dintre Patriarhi, precum: **Bulgaria**, **Cipru**, al **Iviriei**, care și Patriarhii oarecând se numesc, avânt ei acest pronomion din Împărătească filotimie, citește pe Balsamon (*la Soborul Constantinopol, Canon 2*) Al **Bulgariei** de la Iustinian, pentru care pomenește Teofilact (*Epistola 27*). Iar al **Ciprului** de la Soborul 3 sau precum vor alții de la August Zinon, fiindcă sa aflat întru acest Ostrov Evanghelia lui Matei, apoi cel al **Iviriei**, care mai înainte era supus Patriarhului Antiohiei, a dobândit autonomia (adică stăpânirea de sine) de la Soborul din Antiohia, ce sa făcut în vremea Patriarhului Petru. Episcopul Târnovei, care întâi era supus Arhiepiscopului întâi Iustiniani, apoi au fost supus și Patriarhului Constantinopolului, sau făcut însuși cap pentru nunta ce sa făcut lui Teodor Lascar și a Elenei fiica lui Ioan Asan Împăratul Bulgarilor, precum povestește Grigoras, și Acropolitis. Iar pentru stăpânirea de sine a Ravenei pe lângă alții ai Latinilor, citește și pe Allatie (*Cartea 1, pentru pururelnica conglăsuire a fiecărei Biserici*). Acestor Arhierii li sa dat de împărați toiagul păstoresc, în loc de sceptru, ca și cu dânsul să judece cu stăpânire pricinile Bisericești.

Exarhii.

8.Dregătoria Exarhului la cei Bisericești este îndoită, că altul este exarhul ocârmuirilor, și altul al Eparhiei. Și Exarh al ocârmuirii se zice Patriarhul, iar al Eparhiei Mitropolitul. La Patriarhul se aduc multe Eparhii, precum și la Mitropolitul multe Episcopii, citește pe Macarie al Anghirei (*La Capitol II Soborul Constantinopol*) unde pentru aceasta scrie asupra lui Varlaam și Akindin, care după ce a zis ce este ocârmuirea, și ce este Eparhia, adaoage: „Drept aceea și Mitropolitul este exarh al Eparhiei sale, precum al Iracliei exarh a

---

¹²⁹ Probabil confirmarea n.tr.

toată Tracia se numește, și al Anghirei, și a toată Galatia, ca și cel al Tesalonicului, a toată Tesalia”. Căci întâi toți Mitropoliții Eparhiilor erau de sineș, și de Soboarele lor se prohirisea, și exarh era cel mai întâi stătător decât ceilalți Episcopi ai Eparhiei, și aveau pe a lor ocârmuire, care lucru în urmă a lipsit, și precum sa zis a rămas numai numele. Pentru acești doi Exarhi, trebuie a se ceti Iva Episcopul Edesei, care a zis în Soborul 4 Calcedon lucrarea 10: „Deși l-am chemat pe el, când Soborul Răsăritean, la dat anatema ca pe un eretic, am urmat Exarhului meu”. Și Nichita Paflagon în Viața lui Ignatie Patriarhul Constantinopolului, zice de Fotie: „Și acum mai aproape de cele împărătești, la lucrarea ce se cheamă *Managra*, zăbovindu-se prohirisea (alegea), și săvârșea hirotonii”.

Osebitele titluri ale Mitropoliților.

9.Din Mitropoliții supuși scaunului Constantinopolului, cel al Capadociei avea titlul: prea cinstit decât prea cinstiții, și Exarh a tot Răsăritul. Iar al Efesului prea cinstit și exarh a toată Asia. Al Iracliei mai întâi șezător prea cinstiților, și exarh a toată Tracia și Macedonia. Iar din ceilalți Mitropoliți, unii prea cinstiți și exarhi se scriu, iar alții numai prea cinstiți, nu și exarhi. Deci toți cei ziși Patriarhi, Arhiepiscopi Mitropoliți, și Episcopi sunt opriți de nuntă, căroră mai înainte de Soborul 6 cel din Trulan le era slobod a avea femei după lege și după ce se ridica la Arhierie, ca și preoților, citește pe Balsamon (*La canonul 5 al Apostolilor*). Precum din cei vechi Proroci și Arhieriei, pentru slujba către lucrul cel mai mare. Pentru ce Arhieriei nu sunt însurați. „Că după ce Moise au prorocit nu sa mai împreunat cu femeia, nu mai naște fii, după Epifanie, nu mai naște unul ca acesta, că mai îndeletnicită își avea viața către Stăpânul. Căci cum ar fi putut a petrece în Muntele Sinai 40 de zile și 40 de nopți, având mintea lipită de nuntă (adică la femeie), sau cum ar fi putut în pustie 40 de ani a fi gata către iconomia lui Dumnezeu, și îndeletnicindu-se către preoție, și cum ar fi putut a povesti tainele, și a vorovi cu Dumnezeu, și a se afla unit cu femeia? Drept aceea după Marele Vasile pe toți cei sfințiți Dumnezeului nostru, prezbiteri și diaconi,

vechiul kinsu (dajdia cea de peste an) ia lăsat slobozi, iar kinsul înseamnă și pe cercetarea nordului roman, și pe monedă”.

CAPITOLUL XVII.

PENTRU ERES, SHISMĂ (dezbinare) PARASIPAGOGI, SOBOR, CERTĂRI BISERICEȘTI A SOBORULUI, etc.

Eresul ce este.

1. Eresul se numește (după Marele Vasile *În canonul I al Epistolei către Amfilohie*) „Socoteala rea slăvitoare a celor desăvârșit lepădați, și de credință înstrăinați”. Iar la Balsamon în Nomocanonul lui Fotie se hotărăște, că: „Eresul este o slavă (sau socoteală) a unor oameni care între sine se unesc, iar de înțelegerea și obșteasca Evanghelie se oselesc”. Fiindcă vrând diavolul să piardă pe neamul omenesc, de zavistie purtându-se, pentru slava omului, a născocit multe meșteșugiri ca să-l facă pe om căzut din cinstea care sa învrednicit de la Dumnezeu. *1.* Și dar mai întâi pentru neștiința l-au amăgit pe el. *2.* Cu idolo slujirea, și altă dată cu viețuirea cea înrăutățită, și cu celelalte lucrări ale lui amăgitoare, iar acum după iconomia Întrupării Domnului nostru Iisus Hristos, cu amăgirea, și rătăcirea vătămaților de minte eretici: „Căci acest cu totul viclean ucigaș de oameni (precum zice Teodorit) văzând pe Apostoli că smulg din rădăcină spinii rătăcirii cei cu mulți dumnezei, și se golește pe sine de supuși, fiind croitor de meșteșugiri, și meșter al vicleșugului, a aflat alte izvodiri de vicleane vrăjmășuiri, că alegând oameni vrednici de a sa lucrare, și ca pe o mască luând asupra lor numirea de Hristiani, și ungând gura paharului ca și cum ar fi miere, a adus oamenilor băutura cea otrăvitoare a minciunii, și însetând el de pieirea oamenilor, n-a îngăduit a se întări propovăduirea Apostolilor, și atunci a adus pe amăgire. Ci Apostolii drept începând a plugări, și a arunca semințele buneii cinstiri, diavolul printre ele a aruncat neghine. Și pe tot eresul cu rea voirea a celor ce se fac de la început până în sfârșit (precum zice Epifanie) sau din slava deșartă a oamenilor, sau din mândrie, sau

gustul poftii, sau zavistia către cel de aproape, sau întărâtarea, sau obrăznicia l-au lucrat, iar totul este orbirea de la diavolul, nu că diavolul poate să amăgească pe cine voiește, ci voia cea slobodă a fiecăruia”.

2. Dar se cade a ști că mai multe eresuri îndată ce sau arătat sau stins, iar altele puțină vreme au ținut, apoi au pierit desăvârșit. Iar altele au ajuns până la vremea noastră, precum zice Timotei prezbiterul Constantinopolului, în cuvântul cel pentru cei ce intră în Sfânta Biserică. „Și altele după aceste noi sau arătat, pronia iubitorului de oameni Dumnezeu iertând aceasta, după Apostolescul cuvânt, ca să se facă arătați cei aleși, care din silogismele omeneștilor gândiri nu vor să știe pe cele mai presus de fire, ci după urmarea Scripturii. *Ce este credința.* Căci în *Epistola cea către Evrei* după fericitul Pavel, Credința este dovadă și vădire de lucruri nădăjduite, nu cele văzute. Sau după Marele Vasile, Credința este o înduplecare nejuducătoare a celor auzite întru încredințarea adevărului celor propovăduite cu darul lui Dumnezeu, aceasta pe tot credinciosul îl mântuiește, din încheierea silogismelor omenești nu se întărește, nici nu cuprinde vreo dogmă aflată de mintea omenească, ci numai descoperire Dumnezeiască, care prin Biserică se pune înaintea, se întărește. Că gândurile oamenilor sunt greșite, și nu se pot întinde către nemărginirea ființei lui Dumnezeu, pentru aceasta cel ce se apucă de vreo povestire, se cade a se apuca după a sa putere, și din fire să facă intraducera, de unde se află cele ale adevărului, că din credință se cade să grăiască, iar nu a crede din cele ce se grăiesc după cea zisă de prorocul, *Crezut-am, pentru aceea am grăit*”. *Felul credinței îndoit.* Iar felul credinței este îndoit, unul dogmatic care are înduplecare a sufletului, pentru oricine, precum cel ce crede în Fiul, nu se judecă, iar altul în parte dăruit de dar de la Hristos „*Că unul adică prin Duhul i se dă cuvânt*”. Iar Sofiștii, și amăgitorii acestui veac, au socotit multe a fi cu neputință a se face de Dumnezeu. Îndeletnicindu-se la silogisme, și la socoteli ale deșartei înțelepciuni, și oameni fiind se ispitesc cu silogisme să afle pe Dumnezeu, pe care prorocul îi muștră zicând: „*De batjocorește cineva pe Dumnezeu, că voi pe mine mă batjocoriți, neștiind cum să facă oare*

care silogisme întru Dumnezeu este cu neputință, și lucru păgânesc, că singur lucrul cel necuviincios Dumnezeiri sale (este răutatea) și aceasta nu că este cu neputință a o face, ci fiindcă răutatea este necuviincioasă lui Dumnezeu, căruia nimic nu îi este cu neputință, ci fiindcă răul este cu neputință îndumnezeitei și puternicii bunătății Sale, și pentru că Dumnezeu este însuși bunătate¹³⁰”. Deci numai cele sau adevărat drept din Proroceștiile și Apostoleștiile Scripturi aceea trebuie să credem, și nu socotelilor omenești, care sunt departe de cuvântul Dumnezeiesc, măcar de se arată prea încuviințate.

Ce este shisma

3.Iar shisma (dezbinarea) este după acest Vasile, adică a se învinge în cuvinte Hristianii între sine pentru oarecare pricini Bisericești, și întrebări folositoare, și vindecătoare, și mai ales când se oselesc pentru chipul pocăinței de către Soborniceasca Biserică.

Ce este Parasinagogi.

4.Iar Parasinagogi este, Adunarea a unor nesupuși preoți sau episcopi, și a unui norod neînvățat, precum dacă cineva cercetându-se pentru oarecare greșeli, ar fi oprit de la slujire, și nu s-ar supune Canoanelor, ci ar trage la sine proestoșia, și liturghisirea, și unii ar urma lor lăsând Soborniceasca Biserică, una ca aceasta se numește Parasinagogi, adică adunare nelegiuită.

În câte se împart ereticii.

5.Ereticii se împart în două, întru cei ce mărturisesc taina Sfintei Treimi, și Dumnezeiescul pogorământ, și întru cei ce nu o mărturisesc, se ung numai cu Sfințitul Mir, când se întorc la drept credincioasa credință, ca și cei ce au căzut din credință. ***Care se rebotează.*** Iar cei ce nu o mărturisesc, se botează, sau se rebotează, precum și cei ce întru alt chip oarecum, ce nu sau botezat în trei afundări, după rânduiala Bisericii, *Balsamon la Canonul 14 al Soborului 4 din*

---

¹³⁰ Socotesc că tâlcuitorul din elenă na înțeles noima Sofistului, pentru aceasta este atâta întunecată înțelegere. Că mi se pare că Sfântul acesta o înțelege, că la Dumnezeu nimic este cu neputință, fără numai răul, după socoteala Teologilor, și aceasta numai pentru că răul este potrivnic Dumnezeirii bunătăți, că Dumnezeu firește este bun. Judece bine cunoscătorul cititor.

Calcedon. Ereticii se deosebesc de necredincioși, căci ei nu slăvesc drept cele ale Hristianilor, iar aceștia nicicum cred în iconomia întrupării a lui Dumnezeu Cuvântul.

Ce este Soborul.

6.Soborul este o adunare de sfinți bărbați, și mai ales de cuvioși Arhieri, spre luminarea vreunei pricini, sau oarecărora întrebări, care sau ivit din eres, întrebări, zic, pentru credință, și pentru pierderea ereticilor. ***Ce este Soborul Lumnic***. Iar din Soboare altele se numesc Lumnice (adică a toată lumea), și altele localnice (o parte de loc). Lumnic Sobor se zice, nu din cuvântul Împărăției, ci după cuvântul (*învoirea n.tr*) celor cinci Patriarhi, precum scrie pentru aceasta Macarie al Anghirei în Tomul împăcării Capitol 102. Din început a obișnuit Biserica lui Hristos, când se pornește întrebare pentru materia credinței, să se adune Sobor, spre a dezlega întrebarea pusă înainte, și să înceteze învingerile și și prigonirile oamenilor, prin Canoanele puse înainte de dânsul. Căci cetim în Faptele Apostolilor (15; 5-6) „Dar unii din eresul fariseilor, care deveniseră credincioși s-au ridicat zicând că pe aceia trebuie să-i taie împrejur și să le poruncească a păzi Legea lui Moise. Drept aceea, Apostoli și preoții s-au adunat să cerceteze această pricină” și în sfârșit au legiuit. Iar aceasta au făcut ei după porunca Stăpânului ce au zis: „Că unde vor fi doi, sau trei adunați în numele Meu, etc.”

7.Și după urmare în cursul a 200 de ani și mai bine, însăși aceasta o făcea în fiecare Eparhie, când se întâmpla vreo întrebare, și mai ales când stăpâna prigoana, se aduna Episcopii Bisericilor, și Prezbiteri, ca să vadă, și să cerceteze, și să îndrepte îndoielile, cele pornite asupra credinței. Iar când au binevoit milostivul Dumnezeu a dăruia pace Bisericii sale, ridicând și așezând înainte stăpânitor, apărător, și ocrotitor pe Marele Constantin, care, fiindcă se arătase eresul lui Arie, și lățise prin multe cetăți, și locuri, căci cei ce izvodesc noi socoteli pentru cele Dumnezeiești, au pe mulți ce îi trag la dogmele lor, și spre a slăvi socoteli străine, atunci au adunat Sobor de Sfinți bărbați din toată stăpânirea sa, în cetatea Niceia, și sa numit Sobor Sfânt și Mare, și după puțin Lumnic și Catolicesc (totnic), căci deși nu au fost

adunați de la toate Bisericile, aflându-se și locuri pe unde nu ajungea stăpânirea Romanilor, însă fiindcă atunci obișnuia să numească pe însuși Stăpânitorul, Împărat a toată lumea, din care nici a zecea i se supunea, pentru aceasta sa numit Sobor Lumnice, și după acesta asemenea, de către moștenitorii lui, și alte Soboare s-au numit Lumnice.

8.Soborul se osebește de adunare, de prezviterie, de bătrânime, și de cele asemenea, căci acestea însemnează adunarea unei cetăți, iar Soborul este adunare din feluri de locuri, și cetăți. Și sa rânduit ca în toată Eparhia să se facă adunări de două ori pe an, ca și la vechii puitori de Lege ai Atenei, cărora li se rânduiseră ca în tot anul să îndrepte Legile în obștime, cercetând cu scumpătate, și sfătuindu-se de au scris vreo Lege împotriva altei Legi, de sau stricat de Domni, de sunt legi ale oarecui mai multe scrise la fiecă lucrare, și de afla vreo una de acest fel ca să fi prescris cineva pe scânduri etc. după Eshinu împotriva lui Ktisifont. Ci și niște Soboare ca acestea în sfârșit la atâta ne folosire au ajuns încât precum zice Grigore Teologul în Epistola către Procopie: „Acum cu adevărat de se cuvine a zice adevărul, așa ca de toată adunarea episcopilor să fugă cineva, că la nici un Sobor am văzut sfârșit bun, nici dezlegare de răutăți, mai ales avându-le, sau adăogire”.

Certările Bisericești.

9.Certările Bisericești, care se dau celor ce păcătuiesc, și celor ce se depărtează de la răutate, nu sunt asemenea cu Legile politicești, adică cu munci și cazne, ci dimpotrivă sfințitoare, și vindecătoare, nici Episcopii sunt datori a munci, ci a certa (adică a canonisi) pe cei ce greșesc. Că Legea Bisericească nu are obicei a da pedepse trupești, ca legea politicească, nici ne-am învățat să pedepsim pe eretici, ci ne-am învățat să-i despărțim de trupul Bisericii. Iar când se vor arăta nesupuși, și vor rămâne neștrămutați în eresul lor, atunci să-i dăm Legii politicești, și stăpânitorilor, precum Balsamon în tâlcuirea Canonului 25 Titlul 9 și la Canonul 5 al Soborului din Antiohia zice: „Iar aceste sunt afară de anatema, care celui lepădat de Biserica lui Hristos, și care rămâne în răutate se dă, asupra celor ce sunt după

treaptă de vrednicie Ieraticască arghie (adică oprire) și caterisire, iar asupra norodnicilor afurisire”. Pentru care cetește și pe alții.

Anatema ce este.

10. Anatema este despărțire de Dumnezeu, și afierosire diavolului celui ce nu mai are loc de mântuire. Căci precum cele ce se afierosesc lui Dumnezeu, se despart de lucrurile cele obștești, și omenești, așa și cei ce sunt dați anatema se taie de adunarea credincioșilor (care sunt dați și afierosiți lui Dumnezeu) și de la Dumnezeu, și se dă lui satana, după marele Pavel în *Epistola I Corinteni 5;5* care scrie pentru cel ce curvea cu maștiha sa „pe unul ca acesta să-l dați Satanei”, și când scrie lui Timotei pentru Imeneu și Alexandru zice: „Imeneu și Alexandru, pe care i-am dat Satanei ca să se învețe a nu huli”. (*I Timotei 1;20*). Afară de aceștia, se vede că fericitul Pavel de nevoie a scos de două ori glasul atemei adică în cea către Corinteni zicând: „Dacă cineva nu-L iubește pe Domnul, să fie anatema! Maranata¹³¹!” (*I Corinteni 16;22*) „Dar: chiar dacă noi sau înger din cer v-ar propovădui altceva decât ceea ce v-am binevestit noi să fie anatema!” (*Galateni 1;8*) Citește pentru aceasta la Balsamon¹³².

11. De două tipuri este anatema, ori înseamnă pe cel dat și afierosit lui Dumnezeu, și care nu se mai ia pentru întrebuințare obștească. Sau pe cel înstrăinat de la Dumnezeu pentru răutate, și care i va fi spre pieire. **Catatema.** Iar Catatema este a se conglăsiu cineva cu cei ce dau anatema (adică a urma cu cei ce dau).

Canonice porunci.

12.Încă trebuie a ști, că altele sunt predaniile Canonice și poruncile, și altele cele Evanghelicești și Dumnezeiești. Canonice sunt acele cu drept cuvânt, și cele fără cuvânt, și afurisirile, și caterisirile, certările, rânduirile, (adică dregătoriile) clericilor, rânduielile, predaniile episcopilor, și a celor ce sunt cuprinse în Canoane. Iar

---

¹³¹ Domnul vine în limba aramaică n.tr.

¹³² Tâlcuire la Canonul 3 la Soborul adunat în Biserica lui Dumnezeu Cuvântul, și la începutul Soborului din Gangra.

Evangelicești și Dumnezeiești sunt, a se boteza cineva în numele Tatălui, și al Fiului, și al Sfântului Duh, și a nu vei curvi, nu vei da mărturie mincinoasă, cinstește pe Tatăl tău și pe maica ta.

Ce este canonul.

13. Canonul este un scurt cuvânt al lucrului, care este ca un supus canonului. Deci să știi, că Bisericeștile Canoane ale Sfințelor Soboare, au mai multă tărie decât Legile, precum zice Balsamon (*La Sholiile Cap: 2 Titlu 1*) Căci canoanele care sau dat la lumină, și sau întărit de Împărați, și de Sfinți Părinți, se primesc ca și Dumnezeieștile Scripturi, iar Legile numai de Împărați sau primit, ori sau așezat, pentru aceasta nu vor avea tărie asupra Dumnezeieștilor Scripturi, nici asupra Canoanelor. Ci canoanele când stăpânesc ca și Legile, dacă legile urmează Canoanelor. Încă și închipuirile cele lucrătoare care se împotrivesc Canoanelor, sunt fără tărie.

14. Iar acela ce va să știe câte Canoane adeverate are Biserica lui Hristos, și puternice spre vindecarea sufletului, și tămăduirea patimilor, citește *Canonul 2 Trulan și Canonul 1 Sobor 7, asemenea și Tomul unirii, și Neara 101 a lui Iustinian.*

CAPITOLUL XVIII.

VREMEȘTILE LUNGIMI.

1.În sfârșit am socotit de cuviință să spunem și pentru oarecare vremești lungimi, și pentru alte oarecare cuviincioase vremi, fiindcă mult ajută la îndeletnicirea acestei pricini. *Vremea cum se împarte.* Deci vremea fiind alergarea Soarelui, se împarte în ani, anul în luni, luna în zile, ziua în ceasuri, ceasul în șase-zecimi (60 minute), minutul (60 secunde) etc. Iar *ceasul* este partea a douăzeci și patru a vremii zilei și a nopții. Ceasurile sunt deopotrivă unul cu altul, în tot locul, deși în vremea veche nu se socotea (calcula) deopotrivă la multe neamuri. Că împărțeau aceia zilele cele firești, ca și pe nopți în 12

părți, încât în vremea secerișului ceasurile cele 12 de zi să se facă mai mari, iar cele de noapte mai mici, și iarăși iarna se schimba asemenea. **Ceasuri vremești.** Și se chemau unele ca acestea ceasuri vremești, dintre care ceasul 1 începea la răsăritul Soarelui, ceasul 6 la amiazăzi, ceasul 12 se sfârșea după apusul Soarelui. Pentru aceste ceasuri pomenește zisa lui Hristos aceasta: „Au nu 12 ceasuri sunt în zi?” (*Ioan 11;9*) asemenea și la Faptele Apostolilor (*3;1*) pentru ceasul nouă, și aceste feluri de ceasuri întrebuițau cei vechi, până la anul 30 de la Nașterea lui Hristos. Pentru aceasta Hronologii (numărătorii de vremi) drept zic, că orice se cetește în Istoriile lor pentru ceasuri înaintea acestor vremuri, trebuie să înțelegem ceasurile care nu se potrivesc. Iar evreii în vremea veche întrebuițau alt mod de împărțire a zilei și a nopții, împărțindu-o în 8 părți. **Străjile nopții.** Din care patru străji le da zilei și patru străji nopții. Acestea altă dată mai mari altă dată mai mici, după cum creștea sau scădea ziua și noaptea. Ale zilei le numeau ceasuri iar ale nopții străji. Din care straja întâi o număra de la apusul Soarelui, iar a doua strajă la mijlocul nopții sfârșindu-o, și de aici începea a treia, iar a patra se sfârșea la răsăritul Soarelui deasupra orizontului de aici ceasul 1 al zilei care cuprindea trei ceasuri obștești vremești, pe cel de al doilea etc. Și după această numărare de ceasuri zice sfințitul Marcu „Și era ceasul al treilea și L-au răstignit pe El” (*Marcu 15;25*).

În câte se împarte ziua. Ziua firească.

2. Ziua se împarte în două, în firească, și în politicească, adică Astronomică. Ziua firească de la răsăritul Soarelui deasupra orizontului, până la apunerea lui sub orizont. Iar noapte se numește cea dimpotrivă vreme, de la apusul Soarelui, până ce răsare deasupra orizontului. **Ziua politicească.** Iar ziua politicească, adică Astronomică este vreme de 24 de ceasuri, pe care le numim o zi și o noapte. Zilele politicești sunt mai totdeauna deopotrivă una cu alta în tot locul, iar cele firești sunt nepotrivite după osebite locuri, că de la schimbarea cea de iarnă până la cea de vară cresc, și iarăși de la aceasta până la cea de iarnă se micșorează, și aceasta cu atât mai mult, cu cât se apropie mai mult de Luceafărul cerului, și dimpotrivă atâta

mai puțin, cu cât se apropie de crugul Isemeriei (echinocțiu când ziua este deopotrivă cu noaptea). Căci o nepotrivire ca aceasta căzând odată sub crugul isimeriei , se fac deopotrivă zilele Astronomice cu cele firești, care la toți oamenii începându-se de la răsăritul Soarelui, cu apunerea lui se sfârșesc. Cele politicești însă nu sunt așa, căci evreii înălțând mintea lor la întâia facere a Lumii, în care mai întâi a venit întunericul decât lumina, au rânduit început al Nihtimeriei (anoptzilizii) pe apusul Soarelui, căroră le-au urmat Ateneieni, și alții aceasta au mărturisit-o mulți scriitori. Iar Babilonienii dimpotrivă, încep ziua de la Răsăritul Soarelui, și alții de la amiazăzi. Iar între Romanii cei vechi încep ziua de la mijlocul nopții, iar cei de acum alții după vechii Atenieni, alții cu elinii cei de acum de la Răsăritul Soarelui, deși se cădea dimpotrivă, precum anume zice Teodor Gazi, pentru începutul zilei, în cea pentru luni.

Zile sărbătoare.

3.Iar din zile, altele sunt sfințite adică sărbători, altele obștești. În cele de sărbătoare au obicei cuvioșii bărbați a se îndeletnici la cele sfințite, iar întru cele ce se zic obișnuite, la cele politicești. Și din sărbători altele se fac întru cinstea lui Dumnezeu, și a Sfinților Lui, iar altele întru cinstea oamenilor, și altele spre folos obștesc, pre folositor fiind rânduite: (căci cei ce nu prăznuiesc sunt singuri necuvioși, pe care îi numesc netrebnci, răi, necurați, urâți, și neprăznuitori) care sunt călcători de îndatorata dreptate către Dumnezeu, ca unii ce nu se împărtășesc de cuvioșie, fiindcă cuvioșia nu este alta decât, dreptatea către Dumnezeu care este prin cea către Dumnezeire, cu cuviincioasă supra însemnare. ***Sărbătorile multe sunt nefolositoare.*** Pentru aceasta mai bine este a lăsa oamenii multele sărbători, și a avea puține, că rarul este dulce și dorit, decât să aibă multe sărbători pentru pântecele lor, și pentru benchetuiri. Fiindcă un rău din petreceri este și acesta, a se face multe sărbători, semn care nu este cinstirea de Dumnezeu, ci de desfătare precum zice Gazi în cea pentru luni, pentru aflarea epatalilor.

Sărbătorile evreilor.

4. Sărbători, și praznice la evrei se socoteau Sâmbetele, după ieșirea din Egipt, și Pasha, și cincizecimea, înfigerea corturilor, zilele tulburărilor, zilele curățirii, și zilele întâi a lunilor, iar după vreme, înnoirile Bisericii zidite de Solomon, și a lui Ezdra, și a treia celei curățite de Iuda, de Macabei asemenea și celei afierosite spre pomenirea fiicei lui Ieftae, a Iuditei, a lui Estera, și a lui Nicanor celui ce a biruit, și a altora oarecărora, pe care toate în urmă Dumnezeu le-a netrebnicit, zicând prin Isaia (1;14): „Lunile cele nouă ale voastre, și sâmbetele, și ziua cea mare nu le voi suferi; postul și sărbătorile și praznicile voastre le-a urât sufletul meu, făcutu-v-ați mie spre sațiu, nu voi mai suferi păcatele voastre”. **Sâmbăta.** Dar Sâmbăta chiar fâgăduiește slobozire de lucrările și slujbele cele de șase zile, și ea este dezlegarea ostnelilor, și odihnă trupurilor celor proobosite. Ghermano Patriarhul la îngroparea Dumnezeiescului trup „Dar Biserica lui Hristos cea fără prihană cu Moise, pe ziua încetării (adică a odihnei) o cetește, pentru care zicea: Și au blagoslovit Dumnezeu pe ziua a șaptea” (*Facere 2;2*).

5. Iar blagoslovenia este împărțire de sfințenie. Că deși înseamnă Sâmbăta încetare de lucrări, din care sau înființat lumea, însă după adevăr, zi a încetării este Dumineca, în care singur născut Fiul lui Dumnezeu, de lucrările adăogirii noastre (a trupului adică ce a luat) de bună voie gustând moarte, au încetat, întru aceasta tirania morții cea veșnică sau stricat. **Dumineca este sărbătoare catolicască.** Deci în Dumineca aceasta prăznuim și noi Pasha, nu spre aducerea aminte a slobozirii din robia egipteană ca evreii, ci spre pomenirea slobozeniei noastre din robia diavolului. Căci Dumnezeu a poruncit, ca în zilele în care Dumnezeu sa arătat făcător de bine al oamenilor, să se odihnească evreii. Dar Hristianii să nu aibă atâta nelucrare în sărbătoarea lor, încât nici să fiarbă ceva, nici masă să gătească, ci să aibă toate progătite din ziua cea mai dinainte, căci acest lucru este Iudaic.

Săptămâna.

6. Săptămâna este o adunare de șapte zile, care totdeauna se învârtește, rânduită de Dumnezeu la începutul lumii, și nu pentru vreo

taină sau pentru vrednicia numărului, ci căci au provăzut, cum că abia se va liniști, de nu va înceta¹³³. Pentru aceasta de evrei cu sfințenie se păzește, dând și afierosind lui Dumnezeu ziua a șaptea, și de la dânșii sau împărtășit la celelalte neamuri, mai ales la cele Răsăritene. Iar după ce sau întărit Hristianismul mai în toată lumea, sfințenia Sâmbetelor a căzut în ziua a întâia, adică Dumineca, care este Doamnă, și zi prăznuitoare, fiindcă întru ea a Înviat Hristos Dumnezeul nostru. **Numirea zilelor după neamuri.** Pe aceasta *prima* o numesc neamurile ziua Soarelui, a doua Luni a Lunii, a *treia* Marți a lui Aris, pe a *patra* a lui Ermi, pe a *cincea* a lui Zeus, a *șasea* a Afroditei (Venera), a *șaptea* ziua lui Cronos. Deci acest Sabatic brâu de șapte zile, adică săptămâna, sabate, (sâmbete) este obicei la evrei a se zice: precum Marcu: „Și foarte de dimineață întru una a Sâmbetelor: și „Sculându-se întru întâia a Sâmbetei” (Marcu 16;2 și 9) spre deosebirea cei de șapte brâie, sau cruguri, a stelelor, care sunt cele șapte Planete.

Lunile.

7.Lunile obișnuiesc a le împărți în firești, și în politicești, și iarăși pe cele firești, în sorești (de soare) și în lunești (adică de lumina lunii): **Lună Sorească.** Lună sorească este o a douăsprezece parte a sorescului an, când Soarele călătorește în crugul zodiac, pe alta în treizeci de zile, și alta în treizeci și una, afară de una singură a lui Februarie, după drumul său, după care zodiile cele de la crivăț, mai cu încetul trec, iar cele de la amiazăzi mai în grabă. **Lună Lunească.** Iar după lunească este o lungime de vreme, cea de la umblarea împreună a amânduror Luminătorilor, adică de la o lună nouă (adică de la o naștere de lumină) până la ceea ce îndată urmează alta, care lună se alcătuiește de 29 de zile și nopți, de 12 ceasuri, și de 45 de minute. **Lună Politicească.** Iar luni politicești se numesc oare care orânduite numere de zile, pe care le întrebuița toate neamurile, și cetățile din vreo legiuire, ori din vechiul obicei, ori din alt chip, precum elinii de la luminile nouă, Romanii de la Calende, și alții întru alt chip, însă

---

¹³³ Întunecată este înțelegerea socotesc însă a se zice, că săptămâna sa rânduit de Dumnezeu nu pentru vreo taină, sau pentru vrednicia numărului, ci pentru că în șapte zile au încetat de toate lucrările.

acum nu este cuvântul pentru lunile acestea politicești, ci pentru cele firești, care 12 fiind se numesc.

<i>ATENIENI</i>	<i>MACEDONENI</i>	<i>ROMANI</i>	<i>EVREI</i>
Munihion	Laisios	Martie	Nisan
Targilion	Xanticos	Aprilie	Iiar
Skorroforion	Artemisios	Mai	Siban
Ekatombeon	Loos	Iunie	Tamuz
Metagitnion	Panemos	Iulie	Aviv
Bondromion	Gopieos	August	Elul
Memaktirion	Lios	Septembrie	Tisri
Pianepsion	Iperbereteos	Octombrie	Marhesban
Antestirion	Appeleos	Noiembrie	Kaslev
Posideon	Audineos	Decembrie	Teket
Gamilion	Peritios	Ianuarie	Shempat
Elafibolion	Eustros	Februarie	Adar ¹³⁴

¹³⁴ Mare osebire între scriitori, pentru enumerarea lunilor celor vechi. Petagie se vede ca sa apropiat mai cu scumpătate decât ceilalți, aceasta la analogia vremilor, păzește acest fel de rânduială, și numere.

<i>ATENIENI</i>	<i>MACEDONENI</i>	<i>ROMANI</i>	<i>EVREI</i>
Bondromion	Gorpieos	August	Elul
Mamantirion	Iperberetos	Septembrie	Tisri
Pianepsion	Dios	Octombrie	Marhesban sau Marshesban
Antetirion	Apelleos	Noiembrie	Kasleo
Posideon	Audinetos	Decembrie	Tebet sau Tebet
Gamilion	Peritios	Ianuarie	Shempat sau Sebat
Elafibolion	Distros	Februarie	Adar
Munihion	Xantikos	Martie	Nisan
Targilion	Artemisios	Aprilie	Iiar?

Iar lunile acestea **Lunești**, se alcătuiesc când din 30 zile, și când din 29. Căci toate lunile împreună cuprind 354 de zile. Iar Lunile cele soarești 365 de zile și mai mult, de unde urmează că unele cuprind 30 zile altele 31 zile. Și **Luneștile** zile mai lipsite sunt de 11 zile, (*ce este băgare*) adăogând o băgare de o lună, pe băgare, adică an numărat de 13 Luni **Lunești**. Deci luna cea a treisprezecea a anului aceluia, Adar al doilea se numește la Evrei¹³⁵.

Anul Soresc. Anul Lunesc.

8.Anul este de două feluri, anul **Lunesc** alcătuit din 12 Luni **lunești**, care cuprinde și nopți 354. Iar anul **Soresc** cuprinde 365 zile și 6 ceasuri, deși nu cu scumpătate, acesta se zice an **Iulian**, de la Iuliu Cesarul care a legiuit în politie să se folosească numai acesta.

Disectă

9.**Disectă** este ziua care se ridică din cele patru părți, (adică din cele șase ceasuri ce se cuprind până la 365 de zile întru un an **Soresc**) care adăogându-se o dată la al patrulea an **Iulian**, se numește anul cel deplinit, anul **Disect**. **Pătrime de ani**. O pătrime de ani **Iuliani** este alcătuire de 4 ani după rânduiala lui Iuliu Cesar, din care cel mai de pe urmă, cuprinde 366 de zile întregi, adăogându-se ziua cea mai de pe urmă în anul al patrulea din încheierea părților (adică a celor 6 ceasuri).

Perioade vremicești.

<i>ATENA</i>	<i>MACEDONI</i>	<i>ROMANI</i>	<i>EVREI</i>
Skirroforion	Doisios	Mai	Siban
Ekatombeon	Panemos	Iunie	Tamuz i Tamuz
Metagitnion	Loos	Iulie	Aviv i Av.

¹³⁵ Fiindcă Lunile la evrei erau **Lunești** (adică după lumini), nu era cu puțință a se număra cu ale noastre fiind soarești, pentru aceasta se iau în două Luni de a noastre, și încălcesc una cu alta, și Lunile cele 12 ale lumini, nefiind mai mult, de 354 zile și șase ceasuri. Anul evreilor era mai scurt decât cel Roman, cu 12 zile, pentru aceasta evreii aveau luare aminte ca în tot al treilea an să bage o a treisprezecea Lună, pe care o numeau He-Adar, al 2-lea Adar, și cu acest chip **Lunesc** an se asemăna cu cel **Soresc**, că în 36 Luni a soarelui se numără 37 a lumini.

10.Perioade (înconjurări) vremicești sunt numere hotărâte de câțiva ani ce se învârt împrejur, care sau socotit de cei vechi, ca să aibă urmașii știința lucrurilor ce sau făcut mai cu scumpătățire. ***Olimpiadele.*** Unele ca acestea au fost în Elada mult vestitele Olimpiade la fiecare patru ani împlinindu-se în cetatea **Pisi** sau **Ilidi**, a Ostrovului Pelops, pe la mutările Soarelui cele din vremea secerișului¹³⁶, **Nemea**¹³⁷, **Istmia**¹³⁸, **Pitia**¹³⁹ etc. Mai era încă și periodul de 19 ani, pe vremea lui Iuliu, fiind adunat de Meton Astronomul, sau și de altul oarecare mai vechi, pe care și până acum Biserica lui Hristos îl ține, (***crugul Lunii și crugul Soarelui***) numindu-l crugul **Lunii**, precum și crugul **Soarelui**, care este înființare a zile săptămânale Sabatice, fiind o adunare de 28 de ani, sau de patru pătrimi de ani, pe șapte adăogiri. Crugul acesta sau rânduit de (Lumnicul) Soborul 1 din Niceia în anul 327 în care vreme și Constantinescul Inditcion în 24 Septembrie, în ziua Duminicii de când anul al 327 d.Hr. sa început după obiceiul Bisericii Răsăritene, cu toate că în urmă, sa mutat crugul Soaresc de la 24 Septembrie, în Calendele lui, sau mutat și începutul anului, adică începutul Indictionului, iar după Biserica Romană, crugul Soarelui se începe de la Calendele lui Ianuarie.

Calende. None. Ide.

---

¹³⁶ Chipul de a număra anii prin Olimpiade a luat început de la luptele Olimpice, ce se făceau o dată la patru ani în 5 zile, pe la mutările cele de vară, pe lângă râul Alfeu, aproape de Olimp cetatea Ilidii. Pe aceste lupte lea rânduit Iraclie întru cinstea lui Dia, apoi după puțină vreme s-au oprit, dar Ifitos împăratul Ilidii după 327 de ani le-au înnoit. Chipul acesta de a număra prin Olimpiade, a adus multă lumină la întunericul numărării de ani a acelor vechi, Diodor Siceliotul, Plutarh, și Pavsania.

¹³⁷ Nemea erau niște lupte rânduite de Adrat, de Amfiareu, și Emeoclu împărații Argosului, în fiecare al 3 lea an în 12 a lui Bondromion (August), de numele Arhemoru, spre pomenirea șarpelui ucis de ei, care omorâse pe Ofelt copilul mic al lui Licurgu.

¹³⁸ Istmia era, niște lupte rânduite de Tiseu, mai înainte se făcea luptele acestea, întru cinstea lui Melibertu, fiind rânduite a se face în fiecare an, de Sisif împăratul Corintului, și fratele lui Atamat tatăl lui Melibertu. Apoi Tiseus le-a înnoit a se face în fiecare al treilea an întru cinstea lui Poseidon după urmarea lui Iracleu, care a rânduit luptele Olimpice în cinstea lui Dia.

¹³⁹ Pitia erau, lupte rânduite de Apolon cumuți ani înainte de cele Olimpice, spre pomenirea șarpelui Piton săgetat de către Apollon.

11. Romanii după Atenieni împărțeau, luna în trei părți, o parte o numeau Calende, iar alta None, iar alta Ide. Și Calendele arăta începutul Lunilor, iar None ori pe 5 ori pe 7, și în sfârșit Ide, pe 13 ori pe 15, iar pe celelalte zile le schimba numele cu rânduială pidosnică de la Calende, None, și Ide. *Nonele* în Martie, Mai, Iulie, și Octombrie, se încep din a 7 a zi, iar celelalte din a 5-a. Drept aceea cele patru Luni ce s-au zis, au 6 zile înainte de None, iar celelalte 4. Începutul *Idelor*, este în toate zilele după 8 zile, a începutului Nonelor, după Ide, celelalte zile li se schimbă numele din Calende următoarei luni. Vezi pe lângă alți Latini și Elinii pentru acestea, și pe Teodor Gazi, în cea pentru luni.

Indictionul când sau început.

12. Numele Indictionului a început și sau pus în întrebuințare de Biserică, în anul 328 d.Hr. și înseamnă împărțirea, precum zice Simeon Logotetul în Hronica sa: „Poreclirea crugului anului în graiul Romanilor, o înseamnă pe vestire, că vestește iarăși începutul înconjurării sau că se repetă perioada, și aceasta la ei este Indiction. Iar Eladda după urmarea numelui, au pus ca pe o împărțire, că nu fără scăpare, și hotărâtă greutate, în vremea veche se rânduia dajdie supușilor, ci nașterea rodurilor făcând lor milostivă această așezare, când puțină fiind îi ușura, și îmbelșugată nu îi îngreua, și împărțea cu nemâhnire măsura cea potrivită birnicilor, și când cerea trebuința, și nici o pricină fiind ca să silească, nici ca cum să lua dajdia, ci toată osteneala era pentru lucrătorii pământului”. Indictionul fiind o perioadă de 15 ani. Este de trei feluri. **1.** Indictul Constantinopolului, începându-se de la Calendele lui Septembrie. **2.** Indictul Cesaria, luând începutul din 24 a lunii lui Septembrie. **3.** Indictul Romanilor, a cărei început l-au așezat Romanii pe Ianuarie, nu atât căci atunci Sorele încetând a se depărta, vine către noi, și pe vremea luminii o crește, și pe a întunericului o micșorează, ci căci atunci sau născut după trup adevăratul Soarele dreptății Hristos Dumnezeuul nostru, cel ce a adus în lume pe lumina cunoștinței de Dumnezeu, și pe întunericul necinstirii de Dumnezeu l-au risipit. ***Epaktele.*** Pe lângă

aceste perioade, sunt și altele, precum cea a Epaktelor și a altora multe, prin care se ține adunarea anilor.

Șeptimile de ani ale evreilor.

13. La Evrei perioadele cele mai însemnate, au fost două: șeptimea de ani¹⁴⁰, la care anul cel din urmă se numea an Sabatic, întru care an Iudeii încetau nu mai lucrau pământul. Și cincizeci de ani, aceasta în ebraică se numea Jobil. **Jubileu.** În care ultimul an al celor **50** se numea Jubileu. În acest an nu numai că nu lucrau pământul, ci se iertau și toate împrumuturile, și robii luau slobozenie, pentru care cetește la Ieșire 23 și la Levitic 25. Pentru care se numea și anul Iertării. Și fiecare period avea începutul de la semnul, cel de toamnă al primului an, în care evreii stăpânind pământul Hanaan, au început atunci a lucra în anul 48 de la Ieșirea din Egipt.

Epoca de la zidirea Lumii.

14. Epoca de la zidirea lumii, nu este una și aceeași la toți Hronologii, (scriitorii de ani), și Teologi, ci felurită, și de tot chipul, fiindcă după cei șaptezeci sau aflat în cele zece neamuri, de la Adam până la Noe, 2262 de ani, iar după evrei între aceste zece neamuri 1656. Deci Biserica Răsăriteana legiuiește să se fin născut Domnul nostru Iisus Hristos, din Sfânta Născătoare de Dumnezeu, și pururi Fecioara Maria în anul 5508 după facerea lumii¹⁴¹. Iudeii în anul 3761.

---

¹⁴⁰ Perioadă de 7 ani n.tr.

¹⁴¹ Socotesc că (zice tâlcuitorul grec) cum căci copistul nu a urmat izvodul, și a scris că Evsevie va să dovedească că Hristos sa născut trupește în anul 5519 de la zidirea lumii. Scriitorul acestei Istoriei Bisericești avea un tabel hronologic la sfârșitul introducerii de la Adam până la nașterea lui Hristos, pe care zicea că a copiat-o de la Evsevie. Ci ori copistul nu a copiat-o de la Evsevie, ori copistul acestei Istoriei Bisericești, necercetând cu amănuntul, a stricat tot acest tabel, că vrând să conglăsuiască acest tabel cu anii 5519 a ținut hronologul celor 70 până la Avraam, și apoi a schimbat ajungând până la David și de la David până la Hristos, număra numai atâția ani, câți îi socotea destui ca să plinească pe cei 5519. Ei însă cercetând (zice) mai toate Cărțile tipărite ale Hronicilor lui Evsevie elinești și latinești, care se află în Biblioteca Împărătească a Vienii, nu am aflat chiar acest tabel. Am aflat însă vremea de la Adam până la Avraam, în Înainte-cuvântarea Hronicilor, și de la Adam unde se încep Hronicile, ori de la Împărați, lui Nin (*Nimrod n.tr?*), până a anul 20 al lui Constantin cel Mare.

Deci Evsevie de la Adam până la Avraam, numără ani .... 3184.

De la Avraam până la anul 20 al lui Constantin cel Mare, cuprinde ani 2342

Se încheie aceștia, și fac 5526

Scade pe cei de la Hristos până la anul 20 al împărăției lui Constantin, adică anii .... 329.

Muți Hronologi după împlinirea a 3949 de ani, și a zilelor ce au căzut între Septembrie, și între Nașterea lui Hristos, și alții alt fel.

Epoca Olimpiadelor.

15. Epoha Olimpiadelor, de care sau zis mai sus, au început înainte de Nașterea lui Hristos cu 776 de ani, și de la zidirea lumii, 4734 de ani. ***Epoca lui Nabunasar*** (*Nabucudonosor?*), pe care Împărații Babilonului, într-o amiază zi, ziua lui Ermi (Miercuri) în 26 februarie, în anul 1 al Olimpiadei a 8-a ***Epoca Marelui Alexandru*** au luat început în 12 Noiembrie în anul 1 al Olimpiadei 114 de la Nabunasar 423 de ani, și înaintea Nașterii lui Hristos 324 ***Epoca Etiopiei și Abisinii*** au rânduit Epoha Mărturisirea Coptiților, care sau săvârșit în anul 19 al împărăției lui Dometian, în care an mulți Hristiani au răbdat munci pentru Hristos, în cetatea Coptiților, aproape de râul Nil, în anul de la Hristos 284. Și în sfârșit ***Epoca Gregoriană***, care sa numit așa de la Grigore al 13 Episcopul Romi, sau început în anul 1582 d.Hr. Octombrie 14 de care se va zice în osebit loc.

CAPITOLUL XIX.

ÎN CARE AN A BINEVOIT MILOSTIVUL DUMNEZEU, SĂ TRIMITĂ PE FIUL SĂU ÎN LUME.

În timpul cărei monarhii sa născut Domnul nostru Iisus Hristos

1. După ce a trecut de pe pământ monarhia cea dintâi a Asirienilor, care după Diodor Siceliotul, a ținut 1060 de ani, până la surparea lui Sardanapal, încă și a doua a Perșilor, care a stat mai mult de 300 de ani, până la Alexandru Macedon, care au arătat în lume a treia

---

Cătimea dar este ..... 5197.

Drept aceia Evsevie de la Adam până la Hristos numără anii 5197 ori 5199 după Ieronim tâlcuitorul, și adăogătorul Hronicilor lui Evsevie. Dar fiindcă pentru Hronologia cea de la începutul lumii, până la iconomia Întrupării, atâtea socoteli sunt, mai câți sunt și Hronologii, încât cei mai aleși din Hronologi atât Evrei, cât și Latini, și Elini, se văd că de a numărul 3740 se suie până la 6984 de ani de la zidirea lumii până la Nașterea după trup a Mântuitorului nostru.

monarhie, rămânând în 300 de ani, până la monarhia lui August, de către care a fost desăvârșit pierdută, au bine voit milostivul Dumnezeu, ca la plinirea vremii, în a patra monahie a Romanilor monarh fiind Octavian August, să trimită pe Fiul Său, Mântuitorul, și Izbăvitorul neamului omenesc, în anul de la zidirea lumii, după socoteala obștească, 5508 adică cu 1709 ani mai înainte de acesta ce curge acum¹⁴², și pogorându-Se în pântecul Fecioare, ca să se facă trup, Cuvânt fiind, și din sânurile Părintelui născut fără de ani, și fără început, de o ființă cu Tatăl, și întru nimic decât Tatăl schimbat, ci neprefăcut și neschimbat, și cu totul nepătimitor, însă au pățimit, încât pentru mântuirea noastră, nu pentru bunătatea sau vrednicia noastră, ci pentru bunătatea cea cuviincioasă însuși a Făcătorului de bine. „Că pentru îndurările milei Sale nu au voit, a se tiranisi omul de diavolul, ci cu sfatul Părintelui, și cu buna voință a Duhului Sfânt, cel ce este pretutindeni de față, și nicăieri cuprins, a plecat pentru noi cerurile, și pentru mântuirea noastră, și pogoându-se, nicicum despărțindu-se de ceruri, Sa îmbrăcat în chip de om, și firea cea nevăzută a acoperit-o cu cea văzută, pe cea văzută fără de păcate păzindo, iar pe cea nevăzută nesticată ținândo, căci nici aceasta sa împărtășit de pătimirea trupului, nici trupul care la lat sa împărtășit de întinăciunea păcatului, ci sălășluind în mitrasul Sfintei Slăvitei de Dumnezeu Născătoarea și Pururi Fecioara Maria, mai înainte fiind ea curățită cu Duhul Sfânt, a luat suflet împreună cu mădulările, și Cuvântul Trup sa făcut, și întru noi sa sălășluit, nu prefăcând Dumnezeirea sa în omenire, că neprefăcut și neschimbat a rămas Cuvântul lui Dumnezeu, ci unind luiș după ipostas din pântecul Pururi Fecioarei Maria, trupul ce avea suflet cuvântător, și gânditor, cu neschimbare, cu neamestecare, cu nemutare, și cu nedespărțire. Și sau zis după ipostas, căci numai plăsmuindu-se sa unit cu omul, Cuvântul lui Dumnezeu, ci însuși fiind desăvârșit întru al său ipostas, desăvârșită a luat și firea omenească,

---

¹⁴² După aceasta se vede căci copistul acestei Istoriei Bisericești, a început în acestaș an, adică la 1709 a scrie această Istorie însă moartea cea fără vreme, la oprit de a revizui pe cele scrise, pentru că el sa sfârșit la anul 1714. Pentru aceia în vreme de 3 sau 4 ani, nu putea cu adevărat să scumpătească lucrul, pentru care pricină este lipsit, și fără rânduială la multe. Deci au avut trebuință de osteneală nu puțină, ca să se cerceteze cu scumpătate și să mai corecteze după cum se vede.

Unul fiind dea pururi Iisus Hristos Domnul, și Împărat al tuturor estimelor, Om văzut, și Dumnezeu închinat, Născut din ființa Tatălui mai înainte de veacuri, iar din Pururi Fecioara, în vreme luând trupul cel văzut, nou acestaș este, și veșnic, că nu a mestecat firele unirea, nici au făcut sub vremi pe făcătorul vremurilor, ci fiecare fire au rămas întreagă. Că lesne era Lui, și fără să a lua trup a lucra pe mântuirea oamenilor, și cu singură voia, pe silnicia morții să o strice, și pe păcătuire maica ei să o arate desăvârșit pierită, și pe dracul cel cu totul viclean și rău pe cel ce a născut aceasta, de pe pământ să-l izgonească, și în întuneric să-l trimită, în care l-a îngrozit că după puțină vreme îl va da pe el, dar n-au voit ca stăpânia, *ci dreptatea* proriei să o arate, precum zice Teodorit¹⁴³.

Iar oarecare din cei mai din urmă, obișnuiesc a împărți vremea cea de la întemeierea lumii, până la venirea lui Hristos în cinci vârste, spre înțelegere mai lesnicioasă a celor ce sa făcut în acest timp, care sunt vrednice de pomenit, iar pe cea de la venirea lui Hristos, până la sfârșitul veacurilor, o numesc vârsta a șasea, precum și a șaptea nu pe cea ce se începe în această lume sub Lună, ci pe cea din cer, care va fi după Judecata a toată lumea, care va rămâne în veacuri nemărginite și nesfârșite.

- 1.Vârsta a Lumii numesc, pe cea de la facerea lui Adam, până la potop, după cei 70 de tâlcuitori, ani ..... **2262.**
- 2.Pe cea de la încetarea potopului, până la ieșirea fiilor lui Israil, ani ..... **1632.**
- 3.Pe cea de la Ieșirea fiilor lui Israil, până la zidirea Bisericii în anul al patrulea al împărăției lui Solomon, ani ..... **601.**
- 4.Pe cea de la zidirea Bisericii până la risipirea ei care sa făcut în robirea Ierusalimului, ani ..... **424.**
- 5.Pe cea de la risipirea Bisericii, până la venirea Domnului nostru Iisus Hristos, ani ..... **589.**

---

¹⁴³ În Cuvântul 6 a vindecătoarei patimi, însă cu oarecare osebire.

6.Pe cea de la venirea lui Hristos, până la a doua Venire a Lui.

7.Pe nemărginita Împărăția cea din cer, care rămâne în veacurile nesfârșite. Amin¹⁴⁴.

---

¹⁴⁴ Alții împart în acest chip cele șapte vârste:

- 1.Vârsta de la zidirea Lumii până la potop..... 2262.**
- 2.De la potop până la prima tocmeală ce a făcut Dumnezeu cu Avraam ..... 1207.**
- 3.De la tocmeala lui Avraam până la leșirea fiilor lui Israil ..... 440.**
- 4.De la leșirea fiilor lui Israil până la zidirea Bisericii lui Solomon ..... 601.**
- 5.De la zidirea Bisericii, până la robirea Evreilor, și la surparea Bisericii ..... 424.**
- 6.De la robire, și risipirea Bisericii până la Nașterea lui Hristos 5508 ..... 689.**
- 7.De la Nașterea lui Hristos, până la sfârșitul veacurilor, și la a doua Lui Venire**

Unde se fac de la zidirea Lumii până la Nașterea lui Hristos 5508 ani. Și numărarea aceasta se unește cu Biserica noastră.

ISTORIA BISERICĂ

CARTEA I

VEACUL I

CAPITOLUL I.

AUGUST CESARUL AUTOCRATORUL ROMII

IROD ÎMPĂRATUL IERUSALIMULUI

În vremea cărora sa făcut

ICONOMIA ÎNTRUPĂRII LUI DUMNEZEU CUVÂNTUL.

August autocrator.

1. Iulie Cesarul cel dintâi monarh (înainte de Nașterea lui Hristos cu 47 ani, sau după alții 45 ani) a fost ucis în divanul Judecătoresc de Brutus, și de Casios, ajutați fiind și de alți complotiști, în 15 Martie. Iuliu a trăit 56 ani. *Luna lui Iulie de unde a luat numele.* În cinstea lui Bătrânimea din Roma au numit luna a cincea Iulie, pentru că în această lună sa fost născut împăratul. Acesta neavând fii a făcut moștenitor al Testamentului lui pe un nepot al său pe care la înfiat

care se numea Octavian, care pentru dorul învățaturii și a epistimi aflându-se în Apolonia uscatului celui nou, (Asia). **Monarhia lui August cu 42 ani înainte de Nașterea lui Hristos.** Octavian când a aflat de moartea împăratului îndată a trecut în Brentisium Italia, și de acolo la Roma, unde de la învățătură, sa suit în scaunul de Autocrator, (de sine stăpânitor), și de la mure la războaie, fiind de 18 ani, sau și mai mult, cu 42 de ani înainte de Nașterea lui Hristos (după Evsevie). Deci luând Octavian sceptrul, mai întâi a omorât pe ucigașii celui ce la înfiat pe el, adică ai tatălui său Iuliu Cesar, având de o socoteală cu sine, la aceasta și pe Antoniu, cu care mai apoi învrăjbindu-se, cu flota împărătească, la biruit aproape de țărmurile Ipirului, și atât la îndatorat, unde la prins împreună cu muierea lui Cleopatra, care fugea în Egipt, a fost silit a se sinucide. Acest Octavian sa numit Gaie Iuliu Cesar Octavian, că era obicei fiilor înfiati, să-și ia porecla de la cei ce îl înfia, însă să păzească și un nume din cele de mai înainte, apoi sa mai numit și August de către Bătrânime, stând Ipat,¹⁴⁵ de șapte ori, la anul 36 al vârstei sale, pentru a lui neasemănată faptă bună, și pentru darurile¹⁴⁶ lui. **Luna August de unde sa numit. Moartea lui August.** De la acesta și a șasea lună sa numit August, că sa bolnăvit în 19 al acestei luni, în cetatea Noli, a murit viețuind 76 ani și 84 zile. Acesta era blând, lesne primitor, ajuta pe mulți cu bani, cinstea pe prietenii săi, era bine cunoscător către cei ce-l îndrepta întru greșelile lui, însă era dat la patimile cele Afrodisiace. Pentru aceasta citește pe Dion Nikaeul, pe Iosif Flaviu, pe Ioan Zonara, etc. iar din Latini Suetoniu, Aurelie Victorul, pe Eutropie, pe Ioan Cuspinian, pe Tacit, etc.

Legile lui August.

2. Încă mai este de însemnat, că August a poruncit, și a dat lege să nu îndrăznească a numi cineva, ori pe Cesarul, sau pe altul, Domn, și Stăpân, iar de ar fi zis cineva așa, să se facă îndată rob al celui pe care la numit Domn sau Stăpân. Iar Autocratorii cei după dânsul, la atâta nelegiuire sau abătut, încât se numeau pe sine Dumnezei. Și încă fiind

---

¹⁴⁵ În limba Latinească Consilium, adică sfetnic prea înalt.

¹⁴⁶ În original proterimata.

odinioară la Delfi, și jertfind, a întrebat pe Pitia (adică pe prorocița lui Apolon), cine urmează a împărăți în urma sa, și ea a răspuns și a zis **Prorocie pentru Nașterea lui Hristos**. Și a zis: „Copil evreu, ce împărățește peste fericiții dumnezei”, să las casa aceasta, și iarăși a ieșit glas: „Deci ieși tăcând din altarele noastre!” Și ieșind împăratul din crățitorie, a ridicat altar în Capitoliu la Roma, în care a scris cu slove Romane, precum spune Evsevie al Pamfilului, și Suida, și alții: „Altarul acesta este al Întâiului Născut Dumnezeu”.

Irod din Ascalon.

3.Irod cel de alt neam din Ascalon, sa născut din Ciprida¹⁴⁷ cea din Arabia, și din Antipater¹⁴⁸ strănepotul lui Isaf. Gaie Iuliu Cesar, după moartea lui Pompei, ia dat epistasia Iudeii, după 16 ani, după ce evreeii se supuseseră Romanilor, după cum mărturisește Iosif Flaviu¹⁴⁹ în Capitolul 12 al a fost episcop Hircan, iar după ce a fost omorât cu amăgire Antipatrul de către Malihu, fii lui, adică Irod, și Fasail au fost puși stăpânitori în Iudeia pe câte a patra parte de către Antonie. Iar Antigon fiul lui Aristobul făgăduindu-se să dea părților 1000 de talanți, și 500 muieri, de ar fi luat stăpânirea de la Hircan, și ar fi dat-o lui, părții, a căror voievod și împărat era Pacur, ucigând pe cei ce se aflau lângă Irod, au mers cu oști în Iudeia aducând pe Antigon. **Antigon vine la Ierusalim**. Antigon povățuit de oștile împăratului părților veni la Ierusalim, și a luat legați pe Hircan și pe Fasail. **Taie urechile lui Hircan**. Fasail temându-se ca mulțimea norodului să nu dea iarăși domnia lui Hircan, ia tăiat urechile, cu socoteala ca să nu ia dea doua oară Arhieria, pentru lipsa urechilor lui, fiindcă după Legea Iudaică, vrednicia Arhieriei se da celor sănătoși, și întregi. Moartea lui Fasail. Iar dintre acești patru stăpânitori Fasail socotind a fi lucru prea ticălos, și rușinat, a fi omorât de vrăjmașul său, și având mâinile legate, până era legat, și neputând a se junghia însuși, a lovit capul său de o piatră, și așa și-au sfârșit viața sa, precum istorisește Iosif

---

¹⁴⁷Cypros (La Iosif Flaviu Istoria războiului iudeilor împotriva romanilor.

¹⁴⁸ Mai înainte sa numit Antiopas (vezi Iosif Flaviu, Antichități Iudaice Vol. II n.tr.)

¹⁴⁹ Flavius Josepus – Istoria războiului Iudeilor împotriva romanilor. Capitol XII

Flaviu¹⁵⁰. Iar Irod fratele lui, fiind îndestulat și vrednic la ocârmuirea lucrurilor politicești, la a înfricoșa, și a strâmtora pe mulți tâlhari și oameni făcători de rele, unindu-se cu August, care intra în Egipt, atât cu oștile care îi slujeau lui, cât și cu banii în cheltuiala oștirii, îndată vine la Roma. ***Irod este numit împărat al Iudeilor de către August.*** Aici August îl numește împărat al Iudeilor, fiindcă îl iubea, și cu voia Senatului ia și Galileia în anul al doilea, fiindcă Antigona a împărțit în Iudeia 3 ani, și 3 luni, și întru acea vreme a intrat Irod întâi în Galileia, având titlul de Împărat, mai înainte de Nașterea lui Hristos cu 38 de ani, și după 2 ani luând și Ierusalimul, a ridicat sceptrul de la Iuda, și aceasta mai înainte de moartea sa văzându-o Iacob a zis: „Nu va lipsi Domn din Iuda, și povățuitor din coapsele lui, până vor veni cele gătite Lui, și acela va fi așteptarea neamurilor”. (*Facerea 49;10 Biblia 1914*) prorocind pentru Hristos.

Împietrirea lui Irod în Ierusalim.

4.Deci intrând Irod în Ierusalim, și nevrând Iudeii al primi de împărat, ca pe unul de alt neam, a tăiat pe mulți dintre ei, a prădat cetatea și Biserica, și a ars toate condicile, și cărțile semințiilor, și a neamurilor care se păzeau din vremea lui Ezdra, ca să nu știe evreii, din ce seminție sunt, și care sunt cetățenii, și care cei ce se ziceau străini, și podoaba Ieraticască a pus-o sub stăpânirea și pecetea sa, și pentru aceasta fără oprire și sfială vindea cu bani preoția la oameni neadeveriți și nevrednici. ***Irod înnoiește Biserica lui Solomon.*** Iar apoi după sfatul prietenilor săi lingușitori și următorilor lui care se numeau Irodiani ca să se arate evreilor că este Mesia, har făcând lor, a început să înnoiască Biserica lui Solomon, în anul 18 de la luarea Ierusalimului, și al 21 al împărăției sale, la care Biserica fiindcă sau fost pus ușile, și altele câte trebuiau î, sa împodobit pe cât a fost cu puțință de când trecuse 500 de ani, de la a doua ei zidire, care se făcuse în zilele lui Darie împăratul, precum zice Iosif Flaviu. ***Moartea lui Irod.*** În sfârșit vulpea aceasta ticălosul Irod, și-a sfârșit viața cu moarte rea, prin oarecare osândă, și urgie trimisă de la Dumnezeu,

---

¹⁵⁰Antichități Iudaice Cartea 14 Capitol XIII

după ce a stăpânit 37 de ani (alții zic că a împărățit 40 de ani, și că a murit la 71 ani), puțin ceva mai înainte de praznicul Pasha, fiind de 70 de ani, cu doi ani după Nașterea lui Hristos, în Ierihon, luând drepte, și vrednice a zice, munci în viața aceasta, pentru nelegiuirile și neomeneștile lui fapte, lăsând trei fii de un nume cu el, și de două nume, pe Irod Antipa, care a omorât pe Înainte Mergătorul, întru ale cărui zile sau răstignit Hristos, și pe Irod Filip, cu care după nuntă a viețuit mai înainte Irodiada, a născut fiică pe Salomi, care a jucat la prăznuirea nașterii lui Irod, și pe Arhelau, pentru care citește pe Iosif (*Antichități Iudaice Cartea 17 cap:9*) pe Evsevie (*Cartea I cap:8*) și pe Zonara (*Cartea 5*).

Fii lui Irod.

5.Deci după moartea lui Irod, cei doi fii ai lui Arhelau și Antipa (că ceilalți fii ai lui încă viu fiind ia omorât, adică pe Alexandru, pe Aristobul pe tatăl lui Irod Agripa, și pe Antipatru, precum și pe Pheroras fratele său, și pe două femei ale sale, Dorida și Mariamna, și pe alți mulți a ucis, care se luptau între dânșii pentru moștenirea împărăției,) a venit la Roma unde Gaius Cesarul a rânduit să nu ia niciunul împărăția, ci să se împartă în patru tetrarhii, să dea lui Arhelau Iudeia, lui Irod Antipa Galileea, lui Filip fratelui lui țara Trahonitidii, și a Iudeii, și lui Lisanius (care după unii se numește fiu a lui Irod) tetrarh al Abilenei (*Luca 3;1*) ***Arhelau este izgonit. Moartea lui Filip.*** Din care Arhelau a stăpânit a patra parte nouă ani, și în al zecelea an a fost izgonit de Cesarul, fiind pârât de supușii săi. Iar Filip stăpânind 37 ani, a murit în anul 20 al împărăției lui Tiberiu. ***Izgonirea lui Irod.*** Iar pe Irod la osândit Gaius la exil pentru totdeauna, lipsindu-l de ighemonie, și dând acea a patra parte de stăpânire a lui, lui Irod Agripa, după ce a împărățit 24 ani.

CAPITOLUL II.

ZĂMISLIREA ȘI NAȘTEREA LUI IOAN BOTEZĂTORUL, ȘI A PURURI FECIOREI MARIA, ȘI ZĂMISLIREA DE LA DUHUL SFÂNT A DOMNULUI NOSTRU IISUS HRISTOS.

Zămislirea lui Ioan Botezătorul.

1. Arhanghelul Gavriil arătându-se în Biserică, spune de mai înainte lui Zaharia, celui ce slujea în rânduiala preoției lui, nașterea lui Ioan Botezătorul, zicând: „...fiindcă rugăciunea ți-a fost ascultată, și Elisabeta femeia ta îți va naște un fiu (*Luca 1;13*) în anul de la zidirea lumii 1508?? Iar de a August Cesarul 42”. Drept aceea din aceasta se provestea pentru mirarea bătrâneții și a sterpiciunii Elisabetei, Dumnezeiasca și Fecioreasca nașterea Mariei cei cu totul neprihănite. Deci Ioan se zămislește din făgăduință, precum prăznuiește Biserica în 23 Septembrie pe lângă Isimeria de toamnă (când ziua este deopotrivă cu noaptea) în luna a șasea înainte de zămislirea lui Iisus Hristos cea din Duhul Sfânt. **Nașterea lui Ioan Botezătorul.** Și se naște în 24 Iunie lângă întoarcerea Soarelui cea de vară, precum Biserica legiuiește, din maică stearpă, și trecută în zilele sale, adică bătrână. (*Luca 1;18*) Zaharia tatăl pruncului neputând să grăiască în ziua a opta, cerând tăbliță a scris: „Ioan este numele lui” (*Luca 1;63*) și apoi după ce i sa deschis gura, și-a luat glasul său, umplându-se de Duhul Sfânt, cântă Cântarea a II-a a Noului Testament. „Binecuvântat este Domnul, Dumnezeul lui Israel, că Și-a cercetat poporul și l-a răscumpărat” (8 *Luca 1;68*) **Genealogia Sf: Ioan Botezătorul.** Iar genealogia Sf: Ioan Botezătorul este așa: Varahias naște pe Zaharia, și pe Agheu, Zaharia pe Ioan, iar Agheu pe Salomi femeia lui Iosif teslarul, iar Iosif naște pe Iacob, pe Simeon, pe Iuda, pe Iosi, pe Ester, pe Maria, și pe Salomi.

Zămislirea Născătoarei de Dumnezeu.

2. Zămislirea cea din făgăduință a Născătoarei de Dumnezeu Maria, se prăznuiește de Biserică în 9 Decembrie. Căci vrând Dumnezeu a găti Biserică însuflețită, și casă sfântă pentru locuința Sa, trimite din cer pe Înger (Vestitor) către dreptii Ioachim și Ana, din

care a voit să se nască Maica Sa cea după trup au înainte vestit naștere celei ce nu năștea și sterpei, ca să adevereze că va naște Fecioara. **Nașterea Născătoarei de Dumnezeu. Genealogia Născătoarei de Dumnezeu.** Deci sa născut Pururi Fecioara Maria în ziua 8 Septembrie, a cărei genealogie este aceasta. Din șirul lui Natan fiul lui David, Levi a născut pe Melhi, și pe Pantir, Pantir a născut pe Varpantir, iar Varpantir a născut pe Ioachim, pe tatăl Pururi Fecioarei Maria, care își avea neamul din seminție împărătească, a luat femeie pe Ana fiica lui Matan al 26 strănepot al lui David, și al lui Solomon. Matan luând femeie pe Maria din seminția lui Iuda, a născut pe Iacob, pe tatăl lui Iosif teslarul, și trei fiice, pe Maria, Sovi, și Ana, din care Maria naște pe Salomi moașa, iar Sovi naște pe Episabeta, care avea bărbat pe Zaharia preotul, și a născut pe Ioan Înainte Mergătorul. Ana naște pe Născătoarea de Dumnezeu. Drept aceea Născătoarea de Dumnezeu este nepoată din fiică lui Matan, și Maria femeia lui, iar Elisabeta, și Salomi nepoate de soră a lui Ana, și verișoare Născătoarei de Dumnezeu. **Fecioara se afierosește lui Dumnezeu în Biserică.** Și Ioachim și Ana în Biserica Domnului aduc pe Fecioara, după făgăduință, când avea 3 ani, că dorind ei să nască copii, sau făgăduit să dăruiască lui Dumnezeu pe cel născut. **Adormirea lui Ioachim și Ana.** Iar ajungând Fecioara la 11 ani a rămas sărmană adormind părinții ei după ce Ioachim a viețuit 80 ani și Ana 79. Fecioara Născătoarea de Dumnezeu nu ieșea din Biserică, ci de avea trebuință de vreun lucru, venea numai la Elisabeta rudenia sa, și căci era aproape, având casa nu departe de Biserică. Și era loc osebit în Biserică aproape de jertfelnic, unde rămâneau singure fecioarele, iar celelalte fecioare după otpust mergeau pe la casele lor. **Fecioara este hrănită de Înger.** Iar Născătoarea de Dumnezeu îngăduia în Biserică, fiind hrănită de Înger. **Logodirea Fecioarei cu Iosif.** Iar ajungând la 14 ani nu o lăsau preoții să rămână în Biserică, pentru aceasta au logodit-o cu Iosif teslarul a cărui toiag zic că a odrăslit, și zicerea cea procească a luat sfârșit, adică : „Iată se dă carte pecetluită bărbatului ce știe Carte, adică unuia ce a fost însoțit cu nuntă, și va zice nu pot a

o ceti, că pecetluită este¹⁵¹”. Deci logodindu-se Iosif cu Maria, a adus-o la casa sa, aici viețuind în post și rugăciune, și din casă nu ieșea, ci ședea cu fiicele lui Iosif. **Chipul Fecioarei**. Și era cu statura de mijloc, la față în floarea grâului, cu părul galben cu ochii ascuțiți la vedere, și luminile asemenea rodului măslinilor, cu sprâncene mari, la nas de mijloc, mâinile și degetele lungi, iubea hainele care nu erau boite, precum zice Chedrino.

Buna Vestire când sau făcut.

3.Nu a trecut multă vreme după logodnă, decât numai 4 luni, precum zice Ipolit, și fiind trimis Arhanghelul Gavriil în cetatea Nazaret, bine vestește Fecioarei Maria întruparea lui Dumnezeu Cuvântul, Celui ce avea să se nască din ea zicându-i: „Bucură-te, ceea ce ești plină de har, Domnul este cu tine.” (*Luca 1;28*) de la zidirea lumi 5508 după obșteasca socoteală a Părinților Răsăriteni, precum poate cineva să vadă la Soborul 6 Capitol 3 la ceasocuvântarea (ceaslov) și la crugul Pashăi, iar după socoteala latinilor, la 4004, sau și alt fel după alții, că nu se conglăsuiesc unul cu altul¹⁵², și era luna Martie 25, de către ziuă, în zi de luni, și îndată cu cuvintele Îngerului, sa zămislit cu prea slăvire Domnul nostru Iisus Hristos, Înțelepciunea lui Dumnezeu cea ipostatnică, cu umbrirea Duhului Sfânt, în prea curatul, și fericitul pânțec al pururi Fecioarei Maria. Acest adevăr ne este încredințat de vechea predanie a Bisericii, împreună mărturisim scriitori vrednici de crezare, Epifanie, Hrisostom, Anastasie, Chedrino, Grigoras, Nichifor, și alții, care zic, că Domnul nostru Iisus Hristos, sa zămislit și a înviat, într-o aceeași zi a săptămânii, și al aceeași luni, și toți mărturisesc că Învierea sa făcut foarte de dimineață, iar zămslirea noaptea după Duminică, dar nici unul nu a hotărât în care ceas al nopții, este însă de crezut și adevărat de mulți, că în

---

¹⁵¹ Nu se vede de unde a luat copistul această zicere, că în toată Sfânta Scriptură nu se află, decât la prorocul Isaia 59;11 când zice: „Iar cuvintele acestea vor fi pentru voi cum sunt cuvintele acestei cărți pecetluite asupra căruia, dacă-i va fi dată unui știutor de carte cu îndemnul: „Citește-o!” el va zice: „Nu pot să o cetesc, căci este pecetluită”.

¹⁵² Pentru socotelile copiștilor de hronologiilor Nașterii lui Hristos, vezi sub însemnarea 1 a Introducerii foaia 81.

miezul nopții, în care vreme și sa Născut Hristos, ca să fie întregi cele 9 luni.

4.Iar Fecioara Maria, primind heretisirea de la Arhanghel, și zicând aceasta: ”Iată roaba Domnului facămi-se mie după cuvântul tău”. ***Fecioara merge și heretisește pe Elisabeta.*** A mers cu sânguință în acele zile la cetatea lui Iuda (*Luca 1:38-39*) adică la Betleem, că aceasta era mai sus de Nazaret, și a intrat în casa lui Zaharia, și a heretisit pe Elisabeta, și a spus ei vedenia îngerului, și cum a zămislit prunc de parte bărbătească, și că Zaharia a avut vedenie, vrând să afle de la dânsa pentru această Dumnezeiască ispravă ce i sa bine vestit. Iar Elisabeta auzind heretisirea de la Maria, a săltat pruncul în pânțele ei. (*Luca 1;41*) astfel pruncul cu săltarea în pânțele a dat cuviincioasa închinăciune, pentru că nu putea să facă aceasta cu glasul. Iar Mariam adeverindu-se bine din cuvintele Elisabetei, și umplându-se de Duhul Sfânt, Prea Sfânta cântă întâia Cântare a Noului Testament, zicând: ***Cântarea de Dumnezeu Născătoarei.*** ”Mărește, suflete al meu, pe Domnul, și s-a bucurat duhul meu de Dumnezeu Mântuitorul meu, etc. (*Luca 1;47*) Și după 3 luni sa întors în Galileia. (*Luca 1;56*)

5.Iar Iosif, bărbatul ei, drept fiind și nevrând să o dea pe ea în vileag, a vrut să o lase în ascuns. Și cugetând el acestea, iată îngerul Domnului, i s-a arătat în vis, grăind: „Iosife, fiul lui David, nu te teme s-o iei pe Maria drept femeia ta, fiindcă ceea ce sa zămislit într-însa este de la Duhul Sfânt. (*Matei 1;19-20*) Deci deșteptându-se Iosif, și crezând cuvintelor îngerești, a luat pe femeia sa, și nu o a cunoscut pe ea până ce a născut pe Fiul ei cel întâi născut (*Matei 1,25*) și celelalte. Iar acest până, însemnează aceasta, că nici odinioară o cunoștea de femeie a sa trupește, ca o pururi Fecioară fiind nespurcată.

Iosif cugetă să o lepede pe Fecioara. Este oprit de înger. Fii lui Iosif. Fiicele lui.

6.Iar acest Iosif logodnicul Fecioarei, avea din prima femeie trupească a sa Salomi, fiica lui Agheu care era frate cu Zaharia preotul tatăl lui Ioan Botezătorul, fiul lui Varahie, a fiului lui abia preotul). Deci Iosif avea fii pe Iacob, Iuda, Simeon, și Iosi, și trei fiice, Estir,

Maria, și Salomi, care a fost femeia lui Zevedeu, și maică lui Ioan Evanghelistul, și așa urmează, că Mântuitorul nostru, este unchi lui Ioan, ca un frate a lui Salomi fiica lui Iosif. Iar fiul al lui Iosif se zice Domnul nostru, fiindcă este frate cu fiii lui și viețuiau împreună, și din rudenia sa, precum Fecioara Maria se zice maică a lor, care sa născut din Salomi maica lor, care fusese întâia femeie a lui Iosif tatălui lor, și murise.

CAPITOLUL III

NAȘTEREA DOMNULUI NOSTRU IISUS HRISTOS, TĂIEREA ÎMPREJUR, ÎNCHINAREA MAGILOR, ÎNTÂMPINAREA, FUGA ÎN EGIPT, UCIDEREA PRUNCILOR, ȘI ÎNTOARCEREA LUI ISUS ÎN PĂMÂNTUL LUI ISRAEL.

Nașterea lui Iisus Hristos.

1.Întru același an 42 al lui August, și al 33 al Împărăției lui Irod, a ieșit poruncă de la acest autocrator, să se înscrie toată lumea întru a 13 Ipatie a lui August, și a lui Siluan, în 25 Decembrie. Și când venea Iosif împreună cu Mariam, la Ierusalim ca să se înscrie, pe cale, pe la miezul nopții, despre ziua de Miercuri, precum prăznuiește Biserica noastră, sa născut după trup Domnul nostru Iisus Hristos, Fiul și Cuvântul lui Dumnezeu, în Betleem din Iudeia, din Fecioara Maria fiind ea din seminția lui David, și a lui Avraam, cu adevărat și nu după nălucire, Dumnezeu adevărat cu trupul cel luat, așa născându-se, precum sa zămislit. Că Dumnezeu adevărat fiind Cel ce sa întrupat din ea, nicicum avea trebuință de uși spre intrare și ieșire. Desăvârșit fiind Dumnezeire, și desăvârșit om, unul și același fiind după o fire, și după alta, păzind întru Sine pururi pe firile cele împreunate, întru o față, și întru un ipostas pe însușire, și a strălucit pe pământ Soarele Dreptății, în miezul nopții către ziua de Miercuri, întru care zi de Soarele acesta

al dreptății sa zidit Soarele cel simțit. „Erau și păstori întru aceeași laturi petrecând, și păzeau străjuind noaptea împrejurul turmei lor, și iată Îngerul Domnului a stat înaintea lor, și slava Domnului a strălucit împrejurul lor, și sau înfricoșat ei cu frică mare, și îngerul lea zis: nu vă temeți! Că iată bine vestesc vouă bucurie mare, care va fi la tot norodul, că sau născut nouă Mântuitor ..... Și îndată sau făcut împreună cu Îngerul, mulțime de oaste cerească, lăudând pe Dumnezeu, și zicând: Slavă întru cei de sus lui Dumnezeu, și pe pământ pace, întru oameni bună voire.” (*Luca 1-14*)

Tăierea împrejur a lui Hristos.

2.Iar după șapte zile de la Naștere, întru a opta zi, precum zice prea sfințitul Luca. (2;21) fiind Miercuri ziua, și la **1** Ianuarie, sa tăiat împrejur Iisus de Iosif, precum zice Efrem Sirul, la locul unde obișnuia Iudeii a se tăia împrejur, ori în peșteră, precum zice Epifanie, în cuvântul cel pentru venirea lui Hristos, și întru acea zi „Sau chemat numele lui Iisus, acel numit de Înger, înainte de a se zămisli el în pântece” (*Luca 2;21*) și după ce sa zămislit, când a zis îngerul în vis lui Iosif: Iosife, fiul lui David, nu te teme a lua pe Maria, și celelalte, și în urmă de Kirinie Ighemonul Siriei sau scris, precum zice Tertulian și alții. ***Pentru ce sa dat tăierea împrejur.*** Tăierea împrejur sa dat Iudeilor spre semn ca să arate credința lui Avraam, și de întreaga înțelepciune, și de curata petrecere, nu ca o făcătoare a dreptății, ci mai vârtos pecete, și semn al dreptății ceii din credință a lui Avraam.

Epoca Hristianilor.

3.Dintru această întâia zi a lunii Ianuarie, se începe epoca Hristianilor, și de aici începem precum obișnuim să numărăm anii de la Nașterea lui Hristos, și de însemnăm de pomeniri.

Închinarea magilor când, și unde au fost.

4.În a 14-a zi de la Nașterea lui Hristos, în 6 Ianuarie, ajungând Magii de la Persia, fiind povățuiți de steaua cea prea slăvită, sau închinat lui Hristos în peșteră, sau și în vreo casă, și deschizând visteriile lor, că magii sau închinat lui Hristos în casă cu doi ani după

a lui Naștere, pentru că steaua care sa arătat în țara lor, a vestit singură Nașterea cea după trup a lui Hristos, și nu a putut să aducă în scurtă vreme pe magi la Ierusalim, pentru aceasta și Irod a poruncit să fie omorâți pruncii de la 2 ani și mai jos, după vremea ce cu scumpătate a aflat-o de la magi. Asemena și Ipolit Tebeul în alcătuirea Hronicii sale, zice că a trecut 2 ani de la înomenirea Domnului nostru, până la venirea magilor, iar Ioan Hrisostom, la tâlcuirea Evangheliei de la Matei zice: „Iar steaua cu mult înaintea Nașterii sau arătat magilor, ca în scurte aflând pe Hristos să i se închine.” Cu Hrisostom se conglăsuiește și sfințitul Atanasie (*În cuvântul pentru Întruparea Cuvântului lui Dumnezeu*), Ioan Damaschin (*Pentru drept slăvitoarea credință, Cartea 2 cap: 7*) Teofilact al Bulgariei (*În Tâlcuirea Evangheliei de la Matei cap.:2*), și alții.

Întâmpinarea

5.În a 33 zi de la Tăierea Împrejur, și a 40-a de la Naștere, în ziua de 2 Februarie „Și când s-au plinit zilele curățirii lor după legea lui Moise, L-au dus la Ierusalim ca să-L pună înaintea Domnului” (*Luca 2;22*) pe care primindu-l în brațe Simeon, a binecuvântat pe Dumnezeu, cântând Cântarea a 4-a a Noului Testament: ”Acum slobozește în pace pe robul Tău, Stăpâne, după cuvântul Tău ... (*Luca 2;29*) Însăși aceasta o face într-un același ceas și prorocița Ana, și de acolo „Și Când au săvârșit toate cele după Legea Domnului, s-au întors în Galileia, în cetatea lor Nazaret”. (*Luca 2;39*)

Simeon primitorul de Dumnezeu.

6.Acest Simeon primitorul de Dumnezeu, zic unii că au fost unul din cei 70 de tâlcuitori a Dumnezeieștii Scripturi, în vremea lui Ptolomeu Filadelful, care cetind zisa prorocului Isaia „Iată Fecioara în pânțece va lua” și celelalte, nu a crezut, ca de un lucru ce nu-i cu puțință, drept aceea i sa descoperit că nu va muri până ce nu va vedea împlinită zisa aceasta, și pentru aceasta a zis Evanghelistul: „Și i se vestise de către Duhul Sfânt că nu va vedea moartea până ce nu-L va vedea pe Hristosul Domnului”. (*Luca 2;26*)

Fuga în Egipt.

7.Petrecând Iisus împreună cu părinții lui puține zile în Nazaret, precum zice Epifanie, iarăși în celălalt an l-au suit pe El în Ierusalim, și l-au pus pe el înaintea Domnului fiind ținut de Maica Sa, și de acolo iarăși a intrat în Nazaret. „Iar după ce au plecat ei, iată îngerul Domnului i se arată în vis lui Iosif, zicând: „Ridică-te, ia Pruncul și pe Maica Sa și fugi în Egipt și stai acolo până ce îți voi spune eu, fiindcă Irod vrea să caute Pruncul ca să-L omoare. Și ridicându-se Iosif, i-a luat în timpul nopții pe Prunc și pe Maica Sa și a plecat în Egipt”. (Matei 2;13-14) Iar în care zi, și lună a fost fuga nu este adevărat, dar este adevărat că în Nazaret n-au rămas doi ani întregi, măcar deși unii împreună cu Epifanie zic (*La același loc*) că ar fi trecut un an, și apoi din Betleem să se fi dus la Egipt, în care Betleem magii sau închinat lui Hristos.

Irod omoară pruncii.

8.În anul 2 de la Nașterea lui Hristos, pe la începutul lui Martie, în care vreme cu mult timp înainte murise Rahila „Trimițând Irod i-a ucis pe toți pruncii care erau în Betleem și-n hotarele lui, de doi ani și mai jos, după timpul care îl aflase de la magi.” (Matei 2;16) Fiindcă Evanghelistul zice de doi ani și mai jos, încheie (Epifanie și alții) să se fi făcut uciderea pruncilor, în al 2-lea an de la Nașterea lui Hristos. ***Prima mucenicie în Noul Testament.*** Iar această ucidere este întâia mucenicie în Noul Testament. Tot în acest an mai înainte cu 5 zile de a sa răsturnare Irod, a poruncit să fie omorât fiul lui Antipatru, și mulți din adunarea Iudeilor, și a Fariseilor, care nu au voit a-l recunoaște de împărat după povestirea lui Iosif și a lui Evsevie.

Întoarcerea lui Hristos în pământul lui Israil.

9.Deci rămânând Hristos în Egipt mai 5 ani, după socoteala celor vechi, sau după Epifanie numai 2, și murind Irod de moarte rea, și alții oarecare ce căutau să ia sufletul copilului „După moartea lui Irod, iată îngerul Domnului i s-a arătat în vis lui Iosif, în Egipt, zicându-i: „Ridică-te, ia Pruncul și pe Maica Sa și mergi în țara lui Israel...” (Matei 2;19-20) Iar după Ipolit, Hristos a rămas în Egipt numai un an, că zice: că în Iliupoli (cetatea Soarelui) în țara Memfi a nemernicit

Domnul, cu Iosif logodnicul, și cu Maria maica Sa un an, (cu toate că se găsește o carte a lui tipărită în Hamburg, că trei ani). Însă unii zic, că aceasta sa făcut în al treilea an al vârstei Lui, în 7 Ianuarie, și anul 1 al lui Arhelau celui ce stăpânea a patra parte, adică a urmat întoarcerea din Egipt a Mântuitorului în pământul lui Israil.

10.Când a ajuns Iisus Hristos la vârsta de 12 ani, după ce sa izgonit Arhelau, din frica lui nu Sa suit mai înainte la Ierusalim, și domnind Koponie în Iudeia, suindu-se părinții la Ierusalim după obiceiul praznicului, adică Pasha: **L**-au aflat în templu ..... „și toți cei ce-L auzeau se minunau de priceperea și răspunsurile Lui.” (*Luca 2;46*) Deci sa pogorât cu părinții Săi în Nazaret, supunându-se lor etc.) Și sporea cu darul și cu vârsta, socotindu-se de către toți că are tată pe Iosif, care întru acei ani, precum zic unii, sau săvârșit, însă nu este știut cu încredințare.

CAPITOLUL IV.

TIBERIU CESARUL, CELE CE SAU FĂCUT DE EL, ȘI DESPRE PROPOVĂDUIREA LUI HRISTOS CEA DIN ANUL I.

Tiberiu la anul 15 d.Hr. Caracterul lui Tiberiu.

1.După ce a murit August Octavian în anul 15 d.Hr. a moștenit monarhia autocrată Tiberiu, care chivernisea fără înțelepciune și nebunește, cu rea nemilostivire, cu urâtă și rușinată lăcomie, și cu nelegiuită iubire de argint, și cu rea desmierdare, cu toate că era procopsit, nobil, și sporit la vârstă, căci când a luat sceptrul avea 56 ani. Drept aceea a trecut cu vederea toată tagma ostășească, și se războia cu vrăjmașii fără silință, și cu nenoroc prin aghiotanți. Dar era și cu troposul mult meșteșugăreț, și interesat, întrebuițând cuvintele sale, împotriva voii sale, căci zicea cele împotriva celor ce poftea, se fățărnicia că se mânie, la lucrurile ce nu se mânیا, și la cele ce se mânیا, se fățărnicia blând, vedea pe vrăjmașul său ca pe un prieten, și pe prietenul său ca pe un străin, și vrăjmaș. *Moartea lui Tiberiu.* Deci

bolnăvindu-se Tiberiu, și cerând să mănânce, Gaius fiul cel mai mic al lui Germanico, nu la lăsat zicând, că mâncare îi este vătămătoare, temându-se nu cumva cu mâncarea îl va întări și se va vindeca, și la acoperit cu haine multe și grele, ca adică să se încălzească, și să asude, atât strâmtorându-l, la nădușit cu multe acoperemânte și a murit în 20 Martie, viețuind 77 ani, 4 luni și 9 zile, din care numai 22 de ani 7 luni și 7 zile a împărțit, citește pe Dion (*Istoria grecească 57 și 58*), pe Iosif (*Antichități iudaice Cartea 18, cap: 6*), pe Zonara (*Cartea 11*), și alții, iar din Latini Suetoniu (*Viața lui Tiberiu Cartea 3*), La Aurelie Victor (*Viața lui Tiberiu*) La Eutropie (*Adunarea Istoriei grecești Cartea 7 cap:13*), Ioan Cuspianul (*Viața lui Tiberiu*), la Tacit (*Cronici*) și alții.

Ighemonia lui Pilat din Pont.

2.Întru al zecelea an al domniei sale, Tiberiu trimite de epitrop al Iudeii, pe Pilat din Pont la Ierusalim, după mărturia lui Iosif și a lui Evsevie, la anul 37 d.Hr. domnind 10 ani până la moartea lui Tiberiu. Câte rele întâmplări a pricinuit Pilat neamului Iudeilor, le povestește Iosif (*II Antichități Iudaice cartea 18, cap: 6*). Încă și la Evsevie în *Istoria Bisericească Cartea 2 Capitol 6*. Acest Pilat a amestecat sângele unor oameni cu sângele jertfelor în acest chip: Galilienii, urmând lui Iuda Galileanul, au învățat de la el o bârfire, și rătăcire, căci cu pricinuire de blagocestie nu recunoșteau, Domn, sau Stăpân, nici pe însuși Autocratorul, de aceasta mâniindu-se Pilat, în timpul jertfelor care se aducea după lege, a poruncit să fie omorâți unii din cei ce le aducea, ca sângele celor ce le aducea să se amestece cu sângele jertfelor celor ce se aducea, precum povestește Iosif, la același loc.

Propovăduirea lui Ioan Botezătorul.

3.,Iar în anul 15 al stăpânirii lui Tiberiu Cesarul a grăit Dumnezeu către Ioan fiul lui Zaharia în pustie, ca să propovăduiască botezul pocăinței (*Luca 3; 1-5*) adică dezlegarea Legii Vechi, și venirea lui Mesia.” Și era Ioan când a ieșit din pustie de 31 de ani, și se aseamăna cu Ilie, după zisa lui Ieronim, și prorocii au prorocit până la Ioan, nu

că Ioan a fost sfârșitul prorocilor și al legii, ci Hristos care a fost propovăduit. Iar Ioan este că a luat de la nașterea sa, darul Sfântului Duh, și fiind în pustie, ca și Ilie încins cu brâu și curea, și precum Ilie va să fie Mergător înainte la a doua venire a Mântuitorului, așa și Ioan a fost propovăduitor nu numai în pustie, ci încă și în pântecele maicii sale prin săltări a vestit.

Hristos botezat de Ioan.

4.Deci pe lângă alții se botează și Domnul nostru Iisus Hristos de Ioan în râul Iordan, fiind ca de 30 de ani (*Luca 3;23*) pentru care Mucenicul Iustin filosoful în dialogurile către Trifon, pilda 88 zice: „**H**rănindu-se cu toată hrana, și 30 ani sau mai mulți, sau mai puțin rămânând, până ce a ieșit Ioan vestitorul Lui”. La Canonul 11 al Soborului celui din Neocesareia, hotărât se zice, că Domnul nostru Iisus Hristos la 30 ani sa botezat. Iar Epifanie zice așa tâlcuind graiurile lui Luca. „**C**ă era adică chiar de 29 de ani, și de zece luni, și când a venit la Botez de 30 ani dar nu deplin.” Pentru aceia zice, începând ca de 30 de ani. Asemenea și Grigore Nazianz (*în voroava 41 la Dumnezeuieștile arătări, adică la Botezul Domnului*) și Teofilact (*la tâlcuirea lui Luca Evanghelistul*) Iar alții zic că Domnul sau botezat în ziua a 13 a anului 31 al vârstei sale.

5.Deci botezându-se Iisus în 6 Ianuarie care s-au tâmplat a patra a săptămânii (Mierucii), în al 15 an al Autocrației lui Tiberiu, domnind peste Iudeia Pilat din Pont, în ziua a patra a săptămânii, măcar deși zic alții că în a 5 zi adică Joi, aceiași Săptămâni, și aceiași lună, când în anul 1 al vârstei sale, i sa închinat magii, în peștera cea din Betleem, sau după alții, în casă, precum zic Evsevie și Epifanie, și într-o aceiași zi, în care Dumnezeu pe toate apele cele de sub cer, într-o adunare lea adunat. „**Ș**i după ce a fost botezat, Iisus a ieșit îndată din apă, și iată cerurile I s-au deschis; și Ioan a văzut Duhul lui Dumnezeu pogorându-Se ca un porumbel și venind peste Dânsul. Și iată, glas din ceruri grăind: Acesta este Fiul Meu Cel iubit întru Care am binevoit!” (*Matei 3;16-17*) **Arătarea Treimii.** Din acestea dar, vederat sa arătat taina Sfintei Treimi. Căci în Lege de Moise o Dumnezeuire sa vestit, de către ceilalți proroci de multe ori sa propovăduit Doimea, adică Tatăl

și Fiul, și în sfârșit în sfânta Evanghelie, Treimea sa arătat. Și potopul a fost chip al botezului, căci precum la potop porumbelul a adus lui Noe ramură de măslin, și așa a adevărat că a încetat apa pe pământ, așa și la Botezul lui Iisus, Duhul lui Dumnezeu arătându-se în chip de porumb, mai înainte vestea oamenilor împăcare lor cu Dumnezeu.

Hristos postește 40 zile și este ispitit de diavol.

6.În aceeași zi ieșind Iisus din Iordan, „Și postind El patruzeci de zile și patruzeci de nopți, în cele di urmă a flămânzit. Și apropiindu-se Ispititorul” ...la ispitit, (*Matei 4;1, Luca 4;2, Marcu 1;13*). Iar după ce s-au sfârșit 40 zile Iisus a biruit pe diavolul, și a venit în Galileia. ***Întoarcerea lui Hristos în Nazaretul Iudeii.*** Și a rămas 15 zile în Nazaret precum zice Epifanie, în care an a murit Iosif fiind de 110 ani.

Hristos este mielul mărturisește Ioan.

7.În ziua 1 a Martie, fiind a 56 de la Botez, precum zice Epifanie, a mărturisit Ioan, și a zis către preoții și Leviții trimiși din Ierusalim: „Nu eu sunt Hristosul” (*Ioan 1; 19-20*). A doua zi la văzut Ioan pe Iisus venind către el și I-a zis: „Iată Mielul lui Dumnezeu, Cel ce ridică păcatul lumii!” (*Ioan 1;29*). ***Andrei urmează lui Iisus apoi Petru apoi Filip și Natanael.*** În 3 Martie a urmat lui Iisus Andrei și Petru (*Ioan 1;37*) În 4 Martie a urmat lui Iisus Filip și Natanael, (*Ioan 1;44*) ***Începutul minunilor lui Iisus.*** În 5 Martie fiind a treia zi după chemarea lui Andrei și Petru, sa făcut nuntă în Cana Galileii, „Acest început al minunilor l-a făcut Iisus în Cana Galileii” (*Ioan 2; 11*) într-o zi de Vineri a 60 de la Botez precum mărturisește Epifanie. „După aceea S-a coborât în Capernaum, El, precum și mama Sa și frații Săi și ucenicii Săi; și n-a rămas acolo multe zile” (*Ioan 2;12*)

8.În 28 Martie, în zi de Duminică a lui Nisan, a urmat Pasha evreilor, în anul 1 al învățaturii lui Hristos, în care vreme, Iisus sa suit în Ierusalim, „Și a găsit șezând în templu pe cei ce vindeau boi .... Și făcând un bici de ștreanguri, i-a scos pe toți afară din templu, și oile, ...” (*Ioan 2; 14,15,*) deci au zis Lui Iudeii, în 46 de ani sa zidit Biserica aceasta (*Ioan 2,20*) ... „Mulți au crezut întru numele Lui, văzând minunile pe care le făcea” (*Ioan 2;23*) Iar Nicodim unul dintre

Farisei, boier al iudeilor venind noaptea către Iisus, i-a zis: „**Rabbi**, știm că de la Dumnezeu ai venit învățător (*Ioan 3;2*). Pe la începutul lui Aprilie „După acestea a venit Iisus cu ucenicii Săi în ținutul Iudeii și stătea acolo cu ei și boteza. Și boteza și Ioan în Enon, aproape de Salim” (*Ioan 3; 22-23*) Însemnează, că în câtă vreme boteza Ioan, Iisus nu se propovăduia atât de arătat pe Sine de Mesia, precum la urmă: și iarăși, că minunile ce lea făcut la Ierusalim, la praznic, nu sau scris în Evanghelii (*Ioan 4;45*)

Ioan muștră pe Irod.

9.Către sfârșitul lunii lui Decembrie, Irod Antipa fiind muștrat de Ioan pentru Irodiada nevasta lui Filip fratele său al patrulea stăpânitor, că zicea lui: „Nu-ți este îngăduit s-o ai pe femeia fratelui tău” la legat pe Ioan și la pus în temniță în turnul Maherun. Această femeie a lui Filip se numea Irodiada, încă viu fiind el, Irod luând-o pe ea de la bărbatul ei, și-a făcut-o lui femeie, lepădând pe femeia lui cea legiuită, care era fiica lui Areta împăratul perșilor, despre care vezi la Iosif la Antichități Iudaice volum II. Cartea 18. Cap: 5. Deci după ce a fost închis Ioan, Iisus arătat se propovăduia pe Sine Mesia. Și aceasta pentru anul 1 al lui Ioan și al lui Hristos.

Ioan Botezătorul apoi Hristos apoi Apostolii propovăduiesc Împărăția Cerurilor.

10. Trebuie a ști, că propovăduirea lui Ioan și a lui Hristos, era ca un lucru de mirare Iudeilor, căci au auzit Împărăție a Cerurilor, despre care nici unul din proroci nu a vorbit. Deci în pustie Ioan Mergătorul Înainte cel dintâi a propovăduit cuvântul Împărăția Cerurilor, și că sa apropiat, pe care el zicea că o vor dobândi prin Mesia. Drept aceea și mulți din fii lui Israil, cu propovăduirea pocăinței, și a Botezului spre iertarea păcatelor au crezut în Domnul Dumnezeu lor, spre a pregăti Domnului nostru ales, pentru care pricină a fost El trimis de Dumnezeu. (*Matei 4;17 27*) și ceilalți.

CAPITOLUL V.

PROPOVĂDUIREA ȘI MINUNILE LUI HRISTOS FĂCUTE ÎN AL DOILEA AN DE LA BOTEZ

Trecerea lui Hristos din Galileia în Iudeia.

1.Auzind dar Iisus că Ioan a fost aruncat în temniță, și cum că fariseii s-au mâniat, căci Iisus mai mulți ucenici face, și botează, decât Ioan, au lăsat Iudeia, și sa dus iarăși la Galileia, însă trebuia să treacă prin Samaria (Ioan 4;1-43). Și era ca la al șaselea ceas, și ostenit fiind de călătorie sa așezat lângă puțul lui Iacob, și vorovea cu femeia ceea ce venise din Samaria la puț ca să scoată apă. Iar că închiderea lui Ioan, și trecerea lui Iisus din Iudeia la Smaria sau tâmplat la începutul anului 2 al învățaturii lui Hristos, se înțelege din stihul 35 al Canonului 4 la Evanghelia lui Ioan, unde zice: „Nu ziceți voi, că mai sunt 4 luni și vine secerișul”, Iar după ce a stat acolo două zile sau dus în Galileia, ca să propovăduiască Evanghelia Împărăției lui Dumnezeu, și zicând: „Plinitu-s-a vremea” (*Marcu 1;15*) Împărăția lui Dumnezeu după Dumnezeieștii Părinți, este cunoștința Sfintei Treimi, și venirea, precum: „Vie Împărăția Ta” și dar a ajuns la noi Împărăția lui Dumnezeu.

2.În Capernaum Iisus a făcut minuni slăvite, și de acolo a venit în Nazaret, apoi „Și sculându-se, L-au scos afară din cetate și L-au dus până la sprânceană muntelui pe care le era zidit cetatea ca să-L arunce jos. Dar El trecând prin mijlocul lor, S-a dus și S-a coborât în Capernaum, cetate a Galileii; și îi învăța Sâmbăta. Și erau uimiți de învățătura Lui, căci cuvântul Său era cu putere. (*Luca 4; 23-32*) „Așadar, când a venit în Galileia L-au primit Galilienii (*Ioan 4;45*) Și învăța în sinagogile lor, slăvit fiind de toți”. (*Luca 4;15*)

3.Pe la începutul lui Februarie, a venit Iisus iarăși în Cana Galileii, și acolo cu cuvântul la vindecat pe fiul slujitorului împărătesc zicându-i: „Du-te, fiul tău trăiește!” (*Ioan 46-50*). Și pe când umbla El pe lângă

Marea Galileii, a văzut pe doi frați, pe Simon cel ce se numește Petru și pe Andrei fratele său, care aruncau mreaja în mare, ... și trecând pe acolo, au văzut pe alți doi frați, pe Iacob al lui Zevedeu, și pe Ioan fratele lui .... dregându-și mrejele sale și i-au chemat. Iar ei, îndată lăsându-și mrejele, au mers după El. (*Matei 4; 18-22*). Și cum că s-au făcut aceasta după ce a fost aruncat Ioan în închisoare, arătat o scrie (*Marcu 1;14*) Și a venit în Capernaum. Și îndată intrând El Sâmbăta în sinagogă, îi învăța”. ... a vindecat pe cel ce se îndrăcea. Și după ce au ieșit din sinagogă, a venit în casa lui Simon și a lui Andrei, cu Iacob și cu Ioan.” .. și pe soacra lui Simon fiind aprinsă de friguri și o a ridicat. Și seară făcându-se, pe toți cei ce pătimeau rău, pe cei ce se îndrăceau ia vindecat. (*Marcu 1;34. Matei 4;24. Luca 4;38*) „Și a doua zi foarte de noapte sculându-se Iisus a ieșit, și sa dus în loc pustiu, și acolo se ruga, și a zis lui Simon și celor ce aera cu el, să mergem în satele și cetățile cele ce sunt mai aproape ... și propovăduind în Sinagogile lor, în toată Galileia, și dracii scoțându-i (*Marcu 1;35. Luca 4;22. Matei 4;23*) Și au urmat Lui noroade multe din Galileia, și din Decapoli, și din Ierusalim, și din Iudeia, și de peste Iordan (*Matei 4;25*). Când și leprosul sa curățit cu singur acest cuvânt: „Voiesc curățește-te (*Marcu 1;41. Luca 5;12-13*)

4.Pe la începutul lui Martie, pe cei trei ce voiau să-i urmeze Lui, Iisus, pe unul îl mustră, iar pe doi îi sfătuiește (*Matei 8;20. Luca 9;57*) A certat vânturile și marea, și sa făcut liniște mare. (*Matei 8;26, Marcu 4;39. Luca 8;29*) Pe cel îndrăcit de legiunea de demoni îl sloboade (*Marcu 5;13, Luca 8;29, Matei 8;32*) Întorcându-se în Capernaum vindecă pe slăbănogul cel pogorât prin acoperișul casei (*Matei 9;2. Marcu 2;5. Luca 5;20*) Iisus cheamă pe Matei (*Matei 9;9. Marcu 2;14. Luca 5;27*). A înviat pe moarta fiica lui Iair, și mai înainte de a o învia, a izbăvit de patima ei pe cea ce îi curgea sânge (*Matei 9;18-22, Marcu 5;22-34. Luca 8 41-44*) Trecând de acolo Iisus, a deschis ochi celor doi orbi, și iasă dracul cel surd și mut din om (*Matei 9;27-32 și 12;22. Luca 11:14*).

5.În 10 Aprilie, apropiindu-se Paștele Iudeilor, Iisus sa suit în Ierusalim în 15 aprilie, la acest Paști care era al 2-lea de la

propovăduirea lui Hristos, întâmplându-se Sâmbăta, a vindecat pe slăbănog la scaldătoarea oilor, care zăcea de 38 de ani în acea boală. Pe lângă acestea, a zis pentru Ioan Botezătorul „Ioan era făclia care arde și luminează” (*Ioan 5;1-5-35*). Și în 23 Aprilie, în a doua Sâmbătă după ea dintâi, întru care trebuiau să aducă snopul, pârga secerișului: „iar el va aduce snopul înaintea Domnului, pentru a fi primit în numele vostru; preotul îl va aduce în dimineața de după ziua odihnei.” (*Leviticul 23;11*). „Și a fost într-o sâmbătă – a doua după Paști – El trecea prin holde, iar ucenicii Lui smulgeau spice și le mâncau frecându-le în palme.” (*Luca 6;1. Matei 12:1. Marcu 2;23*) În următoarea Sâmbătă vindecă în sinagogă mâna cea dreaptă a omului cu mâna uscată (*Luca 6;6. Matei 12;9. Marcu 3;1*) De unde îndată la începutul lui Mai, Fariseii, Irodiani, au făcut sfat împotriva lui Iisus ca să-L piardă, iar Iisus cu ucenicii Săi sa dus către Mare, și mulțimile din Galileia i-au urmat Lui, și din Iudeia, și din Ierusalim, și din Iudumeia, și de cealaltă parte de Iordan, și cei dimprejurul Tirului, și a Sidonului, (*Marcu 3; 6-8. Matei 14*) Și certa pe necurații draci, ca să nu-L facă pe EL arătat (*Marcu 3;13*)

6.Pe la mijlocul lui Mai, „El a ieșit la munte să Se roage, și a petrecut toată noaptea în rugăciune către Dumnezeu”. (*Luca 6;12*) Și când sa făcut ziuă a chemat la Sine pe ucenicii Săi, și alegând din toată ceata ucenicilor pe cei 12, să petreacă nedespărțiți și următori ai Lui, marturi și văzători ai vieții, învățaturii, ai Patimii, Morții și mai ales ai Învierii, ai Înălțării Sale, pe care ia numit Apostoli. (*Marcu 3;13*). Le poruncește: „Și mergând, propovăduiți grăindu-le: S-a apropiat împărăția cerurilor!” (*Matei 10;7*) Și pogorându-Se cu dânșii a stat la un loc, șes, și mulțimea ucenicilor Lui, și mulțime multă de norod din toată Iudeia, și din Ierusalim, și de pe lângă marea Tirului și a Sidonului, în care loc multe din cele grăite în munte ucenicilor, le pomenește pe scurt (*Luca 9;2 și 10;9 și 6;17*). Iar după ce a sfârșit de grăit toate în auzul norodului, a intrat în Capernaum (*Luca 7;1*). Și a zis leproșului: „Vreau, curățește-te!” (*Matei 8;3*) și sa curățit de lepra sa. Și pentru sluga sutașului, cum că nu a murit, cu toate că era mort, zicând numai un cuvânt, l-au vindecat, și din pat l-a ridicat. (*Matei*

8;13. *Luca 7;6*) În următoarea zi aproape de orașul Nain, a înviat pe singurul născut al văduvei pe care îl duceau la mormânt, zicând: „Tinere ție-ți spun: Scoală-te!” (*Luca 7;14*) Pe la mijlocul lui Iunie, în temniță fiind Ioan auzind de minunile pe care le făcea Iisus „Și chemând pe doi din ucenicii săi, i-a trimis la Domnul, zicând: Tu ești Cel ce va să vină, sau pe altul să așteptăm?” (*Luca 7;18-19. Matei 11; 2-3*) O femeie păcătoasă din cetate aflând, că Iisus șade în casa fariseului, aducând un alabastru de mir, și stând la spatele picioarelor lui, și plângând a început a uda cu lacrimi picioarele Lui, și cu părul capului ei le ștergea, și le săruta pe ele, și cu mirul le ungea, și așa a luat iertare păcatelor sale, cu aceasta: „Iertate îți sunt păcatele!” (*Luca 7;27-48*)

7.La începutul lunii Iunie a vindecat pe orbul, și pe mutul îndrăcit, iar fariseii auzind, au zis: „Acesta nu-i scoate pe demoni decât cu Beelzebul, căpetenia demonilor”. (*Matei 12;22-24*). „Atunci I-au răspuns unii dintre cărturari și farisei: „Învățătorule, vrem să vedem un semn de la Tine” (*Matei 12;39. Luca 12;29*) Încă vorovind El noroadelor, iată Maica sa și frații Săi, au stat afară, căutând să vorbească Lui (*Luca 8;20. Matei 12;46*) Iarși intrând în corabie, învăța pe norod, care sta pe țărm, cu pildele semănătorului, și a neghinei, a muștarului, a aluatului dospit, a comorilor, a mărgăritarului, și a năvodului (*Matei 13 Marcu 4*) Și a fost când a sfârșit Iisus pildele acestea, a trecut la patria Sa Nazaret, unde acei locuitori se mirau de înțelepciunea Lui cea mare, și de puterea cuvintelor Lui, zicând ei: „Oare nu este acesta fiul teslarului?” (*Matei 13;54-55. Luca Marcu 6;3*)

8.După aceasta înconjura Iisus prin toate cetățile și satele, învățând prin sinagogile lor, și propovăduia Evanghelia împărăției. Și vindecând toată boala, și toată durerea în norod (*Matei 9;35 Marcu 6;6*) Apoi cheamă pe Apostoli, și a început ai trimite, câte doi, câte doi: „Și mergând, propovăduiți grăindu-le: S-a apropiat împărăția cerurilor! (*Matei 10;7-8, Luca 9;2. Marcu 6;7*) care ieșind treceau prin toate satele bine vestindu-le, și pretutindeni vindecând (*Luca 9;6 Marcu 6;12*) Iar însuși Iisus a trecut pe acolo spre a învăța, și

propovădui prin cetățile lor (*Matei 11;1*) În 29 August „Dar prăznuind Irod ziua sa de naștere, fiica Irodiadei a jucat în fața oaspeților și i-a plăcut lui Irod. **Tăierea capului lui Ioan Botezătorul** ..... Dă-mi aici pe tîpsie, capul lui Ioan Botezătorul” Și Irod trimițând pe un speculator, ia tăiat capul lui Ioan în temniță, și venind ucenicii lui iau ridicat trupul, și l-au îngropat (*Matei 14;6-10. Marcu 6;21-27 Luca 9;9*) fiind de 32 de ani despre acest lucru Iosif Flaviu (*Antichități iudaice*) scrie: Irod ucide pe acest bărbat (pe Ioan), care le propovăduia iudeilor pentru fapta bună, și cu dreptate pricinile dintre ei, și către buna cinstire de Dumnezeu, și îi îndemna să se boteze, ca să fie bine primiți .... Și mai jos ... temându-se Irod de puterea influenței lui Ioan cea către oameni, ca să nu- ridice la revoltă (că i se părea căci cu sfatul lui Ioan vor face orice le va porunci) mult mai bine socotește, ca mai înainte de a face le ceva mai nou, apucând înainte să-l omoare pe Ioan, nu cumva prefacerea făcându-se în lucruri, însuși căzând să se căiască, și așa cu prepusul lui Irod, Ioan este legat în temniță la Maheru și din porunca lui Irod i se taie capul.

CAPITOLUL VI.

PROPOVĂDUIREA ȘI MINUNILE DOMNULUI HRISTOS ÎN ANUL 3 DE LA BOTEZUL LUI.

1.Pe la mijlocul lui Martie, a auzit Irod vestea despre Iisus, și toate cele ce le făcea, și a zis: acesta este Ioan Botezătorul, el sa sculat din morți, și venind oarecare au spus lui Iisus, că adică așa socotea Irod, și poate să meșteșugească vreun rău contra lui Iisus, care auzind Iisus sa dus cu corabia de acolo, în loc pustiu deosebi (*Matei 14;1 Marcu 6;14. Luca 9;7*) În ziua din urmă a lui Martie, Vineri fiind, precum zice Augustin într-o aceeași zi a săptămânii, în care sa făcut nunta cea din Cana Galileii, cu cinci pâini de orz și doi pești a săturat ca la 5000

bărbați afară de femei și copii (*Matei 14;19-20. Marcu 6;41. Luca 9;14*) Și cu puțin mai înainte întorcându-se Apostolii, de la propovăduire, și au povestit Lui câte au făcut ei (*Luca 6;30*) Și era aproape Paștele, al 3-lea de la începutul propovăduirii lui Hristos (care a căzut la 5 Aprilie într-o Miercuri praznicul Iudeilor (*Ioan 5;4*) Știind dar oamenii semnul, și minunea pe care Iisus Hristos a făcut-o la înmulțirea pâinilor, zicea: ..... Deci știind Iisus că vor să vie să-L răpească, ca să-L facă pe El împărat, sa dus iarăși în Munte el singur. Apoi fiindcă ucenicii au fost siliți de el a merge mai departe de cea parte de Betsaida, și văzându-i El că se necăjeau (de sila valurilor) vine către dânșii umblând pe Mare, căreia ia poruncit și vântului, sa alinat, și pe Petru, afundându-se îi întinde mâna și îl mântuiește. (*Matei 14;22 Marcu 6;45 și Ioan 6;17*) unde vorbește pentru Trupul Său, și pentru cereasca pâine, până la sfârșitul capitolului.

2.Pe la mijlocul lui Aprilie, umblând Iisus în Galileia, că nu voia să umble în Iudeia, că-l căuta Iudeii ca să-l omoare. „Atunci s-au adunat la El fariseii și unii dintre cărturari, care veniseră din Ierusalim” zicând: „De ce nu merg ucenicii Tăi după datina bătrânilor, ci mănâncă pâine cu mâinile necurate?” (*Ioan 7;1. Marcu 7;5*)

3.La începutul lui Mai ieșind Iisus din Galileia, sau dus în părțile Tirului și a Sidonului, unde a vindecat pe fiica Hananiencii (*Matei 15; 21-22 Marcu 7;24*). Și trecând de acolo au venit pe lângă Marea Galileii între hotarele Decapolei, și au vindecat pe cel surd, și pe mulți alții (*Matei 15;29 Marcu 7;31*) Și iarăși cu șapte pâini, și cu puțini pești satură 4000 de bărbați, afară de femei și de copii (*Matei 15;28 Marcu 8;9*) Și slobozind noroadele, sau suit în corabie, și a venit în hotarul de Magdala, sau și Dalmanutiei (*Marcu 8;10*) unde fariseii iarăși cer semn din cer, și Iisus îi depărtează (*Matei 15;39 Marcu 8;11*) și în Betsaida a vindecat pe cel orb (*Marcu 8;22*)

4.Pe la sfârșitul lui Iulie, venind Iisus în părțile Cesareii lui Filip, întreba pe ucenicii Săi zicând: „Cine zic oamenii că sunt Eu, Fiul Omului? ... Răspunzând Simon Petru, a zis: „Tu ești Hristosul, Fiul lui Dumnezeu-Cel-Viu!” (*Matei 16;13-16 Marcu 8;17 Luca 9;18*). „De atunci a început Iisus să le arate ucenicilor Săi, că El trebuie să

meargă la Ierusalim, și să pătimească multe de la bătrâni și de la arhieriei și de la cărturari și să fie omorât și a treia zi să învie. Și Petru, luându-L deoparte, a început să-L dojenească, zicându-I: Fie-Ți milă de Tine, Doamne!, asta să nu ți se întâmple!” Iar El întorcându-Se, ia zis lui Petru: Mergi înapoia Mea, Satano!; .. că nu le cugeți pe cele ale lui Dumnezeu, ci pe cele ale oamenilor!” (*Matei 16;21-23 Marcu 8;30-33*)

5.În a 6 zi a lui August, (vintoarea a 8-a) Hristos sa schimbat la față înaintea ucenicilor Lui (*Matei 17;1-2 Luca 9;28*) în zi de Duminică. Apoi a doua zi, vindecă pe cel ce se îndrăcea, pe care ucenicii nu au putut să-l vindece (*Matei 17;28 Marcu 9;28 Luca 9;38*). Întru aceeași Lună aflându-se ei în Galileia, și mirându-se toți de cele ce făcuse Iisus, mai înainte spune lor, că se va da Fiul Omului în mâinile oamenilor, și îl vor omori, și a treia zi va învia (*Matei 17;22 Marcu 9;32 Luca 9;44*) Și de acolo ieșind trecea prin Galileia, și nu voia să știe cineva (*Marcu 9;31*) Iar venind în Capernaum, Petru (după cuvântul lui Iisus) aflând un statir în gura unui pește, a plătit dajdie pentru Iisus, și pentru sine (*Matei 17;24*). Și pricindu-se ucenicii pentru șefie,¹⁵³ îi sfătuiește (*Marcu 9;33 Luca 9;46 Matei 18;1*) încă îi învață ca de 70 de ori câte 7 să ierte fratelui, și mai ales din toată inima, încă îi învață și pilda împăratului, celui ce a vrut să încheie socoteala cu slugile sale (*Matei 18;22-23*)

6.Pe la mijlocul lui Septembrie, când se apropia praznicul Iudeilor Înfigerea Corturilor, „Atunci frații Săi I-au zis: Pleacă de aici și du-te în Iudeea, (*Ioan 7;2-3*) A trimis vestitori înaintea feței Sale ..... întru un sat din Samaria, (*Luca 17;11*) ca să gătească Lui și nu L-au primit ... ***Mânia lui Iacob și a lui Ioan.*** „Doamne, vrei să zicem să se coboare foc din cer să-i mistuie, cum a făcut și Ilie?...”. (*Luca 9;54*) Și când Sa suit la praznic la Înfigerea Corturilor nu la arătare, ci cam pe ascuns. „Iudeii Îl căutau și ziceau: Unde este acela?...”. (*Ioan 10-11*) Și era acel Praznic în 15 Tirsi care este 29 Septembrie, într-o Vineri.

Hristos învață în Biserică.

---

¹⁵³ În original protie

7.În 2 Octombrie, înjumătățindu-se praznicul adică în a 4 a zi a praznicului într-o Luni, sa suit Iisus în Biserică, și învăța (*Ioan 7;14*) zicându-le pe lângă altele „De ce căutați să Mă ucideți?... (*Ioan 7;20 și 23* că Sâmbăta am făcut sănătos un om întreg?” adică pe cel slăbănog, pe care la vindecat la scaldătoarea oilor, la al doilea Paști, fiindcă din acea vreme până aici, nu se citește să se fi suit Iisus la Ierusalim. „Iar în ziua cea din urmă – ziua cea mare a sărbătorii – Iisus sta între ei și a strigat, zicând: Dacă însetează cineva, să vină la Mine și să bea! (*Ioan 7, 37*) „Iar unii dintre ei voiau să-L prindă, dar nimeni n-a pus mâinile pe El.” (*Ioan 7;44*). A doua zi iarăși a venit în Biserică „Și cărturarii și fariseii au adus la El o femeie prinsă în adulter” (*Ioan 8;2*). „Și-n timp ce trecea, Iisus a văzut un orb din naștere” (*Ioan 9;1*) căruia Sâmbăta ia deschis ochii în 7 Octombrie. **Alegerea celor 70 de Apostoli.** După aceasta Domnul a așezat pe cei 70 de Apostoli, și ia trimis câte doi, înaintea feței Sale prin toate cetățile și locurile, pe unde vrea El să meargă, și s-au întors cei 70 cu bucurie zicând... pe care îi învăța smerenie și dragoste către aproapele, cu pilda Samarineanului (*Luca 10;1 și 17 și 33*)

8.În luna Noiembrie a intrat într-un sat, iar o femeie cu numele Marta L-a primit în casa ei. (*Luca 10;38*). Învăță cu ce chip se cade a se ruga cineva, la fariseul cel ce-L rugase să vină să prânzească la el, intrând au șezut la masă (*Luca 11;2 și 37*). A zis: „Dar vă spun Eu vouă, prietenii Mei: Să nu vă temeți de cei ce ucid trupul și după aceea nimic mai mult nu pot face”. Asemenea „Și a zis către ei: „Luați seama și păziți-vă de toată lăcomia, căci viața cuiva nu stă în prisosul avuțiilor sale”. „Nebunule!, în noaptea aceasta îți vor cere sufletul. Și cele ce-ai pregătit ale cui vor fi? (*Luca 12;4 și 15-20*). „În acest timp erau de față unii care I-au spus despre Galilienii al căror sânge l-a amestecat Pilat cu jertfele lor. Și El, răspunzând le-a zis .... Dacă nu vă veți pocăi, toți veți pieri la fel”. (*Luca 13;1-2*) Îndemnându-i la pocăință cu pilda smochinului, pentru care a mijlocit vierul: „Doamne, lasă-l și anul acesta” vindecă încă și pe o femeie în zi de Sâmbătă, fiind gârbovă de 18 ani, și trecea prin toate cetățile și satele învățând, și cale făcând spre Ierusalim (*Luca 14; 3 – 8 – 16*) etc.

10.În 7 Decembrie sa făcut Înnoirea în Ierusalim, și era iarnă, și Isus umbla în Biserică, în Pridvorul lui Solomon, și L-au întrebat Iudeii de este El Hristos, și voiau să-L ucidă cu pietre, iar El a ieșit din mijlocul lor, și a intrat iarăși de cea parte de Iordan (*Ioan 10; 22 și 40*) Înfricoșând mai întâi cu pierderea Ierusalimului (*Matei 23;37*) Când cârteau fariseii, și cărturarii, că acesta primește la Sine pe păcătoși, iar El a spus lor pilda oii celei pierdute, a drahmei, și a fiului celui desfrânat (*Luca 15;1*) Dar a zis și ucenicilor Lui despre iconomul nedreptății, încă și pentru bogatul cel nemilostiv, și pentru săracul Lazăr (*Luca 16; 1 și 19 apoi 18;1*) și pentru despărțirea de soție, și mai pe larg pentru acestea scrie (*Matei 19;6 Marcu 10;2*)

CAPITOLUL VII.

ANUL 4 ȘI CEL DIN URMĂ AL PROPOVĂDUIRII LUI HRISTOS ȘI MINUNILE ȘI PATIMILE LUI.

1.La începutul lunii Ianuarie sfătuiește Iisus pe ucenicii Săi, cum să se ferească de sminteli (*Luca 17;1*) Le zice: „De-ați avea credință cât un grăunte de muștar” le spune de sluga ce ara, de „Împărăția lui Dumnezeu că este înăuntrul vostru” unde spune și de ziua judecării (*Luca 17; 6 și 7 și 21*)

2.În Februarie le spune o pildă, „cum că trebuie să se roage-n toată vremea și să nu-și piardă curajul,” zice și de judecătorul nedrept, și de văduva din aceiași cetate, de Fariseu și de Vameș, care s-au dus la Biserică să se roage (*Luca 18; 1 și 2 și 3 și 10*) Și au adus la Dânsul pe prunci, ca să se atingă de ei (*Luca 18;15*) Unul ia zis: „Învățătorule bun, ce bine să fac ca să am viață veșnică?” (*Matei 19;16. Marcu 10;17. Luca 18;18*) „Atunci Petru, răspunzând, I-a zis: „Iată, noi pe toate le-am lăsat și Ți-am urmat Ție”. (*Matei 19;27. Luca18;28*) A spus de stăpânul de casă, cel ce a ieșit îndată dimineață spre a năimi lucrători la via sa (*Matei 20;1*)

3.La începutul lui Martie, a sculat din morți pe Lazăr (*Ioan 11;43*) a sculat pe Lazăr din morți (*Ioan 1;43*). Iar oarecare din Iudei ce erau acolo, sau dus la Farisei, și au spus lor cele ce a făcut Iisus, care împreună cu Arhieriei au adunat sobor, la care venind Caiafa a zis: „că de folos ne este să moară un om pentru popor” și în aceiași s-au sfătuit să-L omoare pe El. Iar Iisus sa dus de acolo la un loc aproape de pustie, la o cetate ce se numea Efraim, și era aproape Paștele Iudeilor, al patrulea și cel din urmă de la începerea propovăduirii lui Hristos. „Deci îl căutau pe Iisus și, pe când stăteau în templu, ziceau între ei: „Ce părere aveți? Oare nu va veni la sărbătoare? (*Ioan 11;46-56*) „Și suindu-Se Iisus la Ierusalim, i-a luat pe cei doisprezece ucenici numai cu El și le-a spus pe cale:” despre moartea și învierea Sa. (*Matei 20;17. Marcu 10;32. Luca 18;32*) „Atunci s-au apropiat de El mama fiilor lui Zevedeu împreună cu fiii ei, închinându-se și cerând ceva de la EL”(Matei 20;20 Marcu 10;35) Ieșind El din Ierihon a vindecat pe Bartimeu orbul (*Marcu 10;46*) și pe alt orb când se apropia El de Ierihon, adică intrând (*Matei 20;29. Luca 18;35*) Zaheu primește pe Hristos: „el s-a grăbit și s-a coborât și L-a primit bucurându-se.” (*Luca 19*) în casa sa unde Iisus a spus pilda cu cele zece mine¹⁵⁴ (*Luca 20*) etc.

4.În 17 Martie, mai înainte de Paști cu șase zile, Sâmbătă a venit Iisus în Betania în casa lui Simon leprosul, care ia făcut cină, acolo era și Marta slujind Lui, și Lazăr (care a fost înviat de Iisus) fiind unul din cei ce ședeau cu El la masă, iar Maria sora lor luând o litră de Mir de mult preț, a uns picioarele lui Iisus, și le săruta, și lea șters cu perii capului ei (*Ioan 12;1 Matei 26;6. Marcu 14;3*) Iar a doua zi adică în 18 Martie zi de Duminică, aflând un asin, Iisus a șezut pe el, și a intrat în Ierusalim (*Matei 21;7. Marcu 11;7. Luca 19;29. Ioan 12;12*) Și în aceiași zi a ieșit afară din cetate la Betania, și sa sălășluit acolo (*Matei 21;17 Marcu 11;11*)

5.A doua zi Luni 19 Martie, ieșind ei din Betania, a flămânzit Iisus, și văzând un smochin care nu avea roadă ci numai frunze la

---

¹⁵⁴ Mină, unitate monetară de 818g aur sau 727g argint.

blestemat zicând: „De acum înainte, roadă din tine nimeni în veac să nu mănânce!” ... Și intrând în Biserică a început a scoate afară pe cei ce vindeau și cumpărau. (*Marcu 11;12-15*) Apoi în Biserică învăța pe norod prin pilde zicând de stăpânul viei care a trimis pe Fiul Său ca să ia de la slugi din roada viei, și de nebunia lucrătorilor ce L-au ucis pe Fiul Său cel trimis, ...despre piatra cea din capul unghiului, și celelalte. (*Matei 21;33. Marcu 19;1*)

6.Marți de dimineață „A doua zi dimineața, trecând pe acolo, a văzut smochinul uscat din rădăcini” ...(*Marcu 11;20*) Și a venit iarăși la Ierusalim, (;27) și umblând El în Biserică, au venit la El Arhieriei, Cărturarii și Bătrânii, zicând Lui: „Cu ce putere faci Tu acestea?” (;28) pe aceștia și El ia întrebat de Botezul lui Ioan (*Marcu 11;30. Matei 21;25*) Așijderea a zis lor: „Dați înapoi cele ale cesarului, și pe cele ale lui Dumnezeu lui Dumnezeu. (*Matei 21;25 Marcu 12;17. Luca 20;7*) În acea zi au venit la el saducheii, care zi a nu fi înviere, pe care îi arată neînvățați (*Matei 22;23 Marcu 12;17 Luca 20;7*) Vorovește încă pentru porunca cea mare, (*Matei 22;37. Marcu 12;29*) și pentru Hristos Fiul lui David (*Luca 20;41*) Pentru cei ce au șezut în scaunul lui Moise, cărturari și farisei, care toate, zice: „pe toate câte vă vor spune faceți-le și păziți-le, dar după faptele lor să nu faceți(*Matei 23;2-3. Marcu 12;38 Luca 20;46*). Laudă pe văduva ea săracă, ceea ce a aruncat doi bănuți în gazofilakion (*Luca 21;2,*) Spune de pierderea cea de istov a Templului, și a lumii acesteia, și ieșind din Biserică multe vorovește cu ucenicii Săi (*Matei 24;1. Marcu 13;1. Luca 21;5*) Spune pilda celor 10 fecioare, a talanților, și cu ce chip Fiul Omului în ziua Judecării (*Matei 25;1*) Și era ziua în Biserică învățând, iar noaptea se sălășluia în Muntele Măslinilor (*Luca 21;37*). Miercuri cu două zile înainte de Paști, Iuda Iscarioteanul unul din cei 12 ucenici ai Domnului Iisus, vinde pe El Iudeilor pentru treizeci de arginți (*Matei 26;2-14. Marcu 14;10-11. Luca 22;1-3*)

7.Joi, în prima zi a azimelor, ucenicii au gătit Pasha, adică oaia, și după mâncare, adeverează Hristos pe Pasha Vechiului Testament, și în locul aceleia luând pâinea, și paharul, rânduiește taina cea mai presus de fire a Noului Testament. (*Matei 26;19-26 Marcu 14 16-22 Luca*

22;14-19) Spală picioarele ucenicilor, și nu mică învățătură și învățătură și mângâiere face ucenicilor Săi (*Ioan Capitolele 13 și 14 și 15 și 16 și 17*) Și întru aceeași noapte Iudeii Îl ridică și mai întâi este adus la Ana socrul lui Caiafa, unde este propovăduit vinovat morții, și Petru se leapădă de El de trei ori.

8.Vineri 23 Martie, după ce sa făcut dimineață, sfat au făcut toți Arhieriei și bătrânii norodului, ca să omoare pe Iisus, și legându-l l-au dus, și l-au dat lui Pilat din Pont Ighemonul (*Matei 27;1*). Și măcar că puteau Iudeii după cuviințele legii lor, să-L omoare fără să ia voie de la Ighemonul, precum este arătat și la uciderea lui Ștefan, și de la *Ioan 18;31* unde zice Pilat: „Luați-l voi și judecați-l după legea voastră!” (Că acest drept li s-au dat de la Romani, însă nu la cele politicești și vreminalicești) au pus ei înainte pricină de vinovăție a lui Iisus, că sa numit pe Sine Împărat, nici o altă pricină găsindu-i, pentru aceasta au zis lui Pilat: „Nouă nu ne este îngăduit să omorâm pe nimeni” (*Ioan 18;31*)

9.În ceasul al treilea L-au răstignit, fiindcă ei împărțeau ziua în patru ceasuri (*Marcu 15;25*) precum am zis la Capitolul 18 paragraf 1 la introducerea acestei Istoriei Bisericești. Iar *Ioan la 19;14* zice: „Și era Vinerea Paștilor, ca la al șaselea ceas; și le-a zis Iudeilor: Iată împăratul vostru!”

10.Și făcându-se ceasul al șaselea, întuneric sa făcut peste tot pământul, până la al nouălea ceas (*Marcu 15;33*) „Iar în ceasul al nouălea, a strigat Iisus cu glas mare zicând: Eli, Eli, lama sabahtani? (*Matei 27;46*) Din care acestea Ili, Ili,¹⁵⁵ sunt cuvinte evreiești, iar următoarele siriene lima savahtani, ca să oboare pe evreii cei ce se fălesc cu limba evreiască, și să învrednicească alte limbi, ca prin ele să se plinească cele zise pentru El: căci urma să întindă această cunoștință la toate neamurile, nu numai la evrei (după Epifanie), și mai lăsând încă glas mare și-au dat Duhul (*Marcu 15;37*) Mai înainte de seară se îngroapă de Iosif și Nicodim (*Marcu 15;42; Matei 27;54 Luca 23;50 Ioan 19;38*) Sâmbătă a zăcut în mormânt.

---

¹⁵⁵ La Biblia din 1914

11. Deci Domnul nostru Iisus Hristos a pătimit de voie pentru noi, fiind Dumnezeu adevărat, și om desăvârșit, amândouă firile cele dintru El, nicicum primind împărțire sau despărțire, că și pe Cruce nedespărțită a rămas iconomia amândurora firelor, întru care se cunoaște Unul din singurul Domnul nostru Iisus Hristos, singur Născut Fiul, și Cuvântul Dumnezeului celui viu, care prin Cruce a răbdat moartea, ca pe toate să le sfințească, cu însuși Sângele Său, și pe noi să ne răscumpere din blestemul Legii, și din silnicia diavolului să ne slobozească, și din tirania morții să ne izbăvească.

CAPITOLUL VIII

ÎNVIEREA LUI HRISTOS ȘI CELE CE S-AU FĂCUT DUPĂ ÎNVIERE.

1.În 25 Martie, în ziua care lumina soarelui într-o zi a Sâmbetelor, adică în aceea ce se numește de ei Duminică, în adâncă dimineață, sa sculat din morți Domnul nostru Iisus Hristos (*Matei 28;1 Marcu 16;1 Luca 24;1 Ioan 20;1*) nu precum au înviat cei mai înainte de El: **Trei în Vechiul Testament** **1.** Fiul văduvei din Sarepta, înviat de Ilie. **2.** Fiul Sunamitencii, înviat de Elisei. **3.** Ostașul, care a fost aruncat în mormântul lui Elisei a sărit ca din foc. În Noul Testament: **1.** Fiica mai marelui sinagogii. **2.** Fiul văduvei. **3.** Lazăr. **4.** Cei ce s-au sculat întru învierea lui Hristos căci toți aceștia iarăși au murit. „știind că Hristos, odată înviat din morți, nu mai moare; asupra-I moartea nu mai are stăpânire.” (*Romani 6;9*) Pătîmind dar Domnul, Dumnezeirea Sa nepătimitoare a rămas, că nici moarte a primit, să nu fie la Hristiani o socoteală ca aceasta! Că nepătimitoare este Dumnezeirea și nemuritoare, ci împreună fiind omenirea cu cea unită cu ea după Ipostas și de o ființă cu noi, adică cu trupul cel asemenea pătîmător cu noi, fiindcă au primit eiși pe trupul cel pătîmător cu

iconomie, dăruiește nouă prin tăinuitoria mâncare, a adevăratului Trup și Sânge al Mielului cuvântător, iertare păcatelor și viață veșnică.

2.Deci înviind nu sa suit îndată la ceruri, ci vrând să întărească pe ucenicii Săi, precum zice sfințitul Atanasie, trebuia să rămână în lumea 40 zile, arătându-se lor, și vorovind împreună cu ei cele pentru pace, pentru iubire, și pentru unire la un gând, și: **1.** Sa arătata Maicii Sale, Prea Sfintei Născătoarei de Dumnezeu, precum cu cuvioșie cred credincioșii. **2.** Sa arătat femeilor celor două pe cale, când au apucat ele picioarele Sale și I s-au închinat. (*Matei 28;9*) **3.** Mariei Magdalena din care scosese 7 draci (*Marcu 16;9*) **4.** Lui Simon Petru (*Luca 24;34*) **5.** Celor ce mergeau spre Emaus (*Luca 24;33*) **6.** Ucenicilor fiind cu ușile încuiate de frica Iudeilor, Toma nefiind acolo (*Ioan 20;19*) **7.** La 1 Aprilie după 8 zile de la Înviere. ”Ucenicii Săi erau iarăși înăuntru, și Toma împreună cu ei. Și a venit Iisus ușile fiind încuiate, și a sta în mijloc și a zis: „Pace vouă!” (*Ioan 20;26*) **8.** Iisus sa arătat iarăși ucenicilor, pe Marea Tiberiadei (*Ioan 21;1*) **9.** Sa arătat la mai mulți de 500 de frați odată (*I Corinteni 15;6*). **10.** Sa arătat lui Iacob (*I Corinteni 15;7*) Iar aceste trei zile nu se știu care, însă este dovedit și fără îndoială, că în cursul a 40 zile Sa arătat ucenicilor „Căroră sa arătat pe Sine viu, cu multe semne doveditoare” precum zice Luca (*Faptele Apostolilor 1;3*) și spunându-le cele pentru împărăția lui Dumnezeu.

3.Și în sfârșit în ziua a 40-a de la Înviere, la 5 Mai, sa arătat ucenicilor umblând împreună cu ei la Muntele Măslinilor, de unde și Sa Înălțat, căci: Le-a poruncit lor să nu vă depărtați de Ierusalim, până ce vă veți îmbrăca cu putere de sus. Ia scos afară până în Betania, și ridicându-și mâinile ia binecuvântat ..... și sa depărtat de la ei, și se suia la cer (*Faptele Apostolilor 1;4* și *Luca 24;50-51*) și a șezut dea dreapta lui Dumnezeu, și va ședeă până la vremea așezării tuturor (*Marcu 16;19* *Faptele Apostolilor 3;21*). „Căci Hristos n-a intrat întru un altar făcut de mâini - închipuirea celui adevărat -, ci în cerul însuși, pentru ca pentru noi să Se înfățișeze înaintea lui Dumnezeu;” pentru noi precum zice Pavel (*Evrei 9;24*).

4.În sfârșit în a zecea zi de la Înălțare, și a 10 de la Înălțare și a 50 de la Înviere în zi de Duminică (este întâia Cincizecime din Noul Testament) în ceasul trei al zilei fiind 15 Mai „Și fără de veste s-a făcut din cer vuiet ca de suflare de vânt ce vine repede și a umplut toată casa unde ședeau” ucenicii adunați (*Faptele Apostolilor 2;2*) **Pogorârea Duhului Sfânt.** Pogorându-se Sfântul Duh în chip de limbi de foc, peste fiecare din ei, fiind ceva mai mulți de 12 cu care era și Maica lui Iisus, și s-au umplut toți și prea îndestula vărându-se peste ei, și au început a grăi în limbi străine, precum le da lor Duhul a grăi (*Fapte 2;4*) Și aceasta nu pentru altceva sa făcut ci pentru ca să se împartă propovăduiască Evanghelia în toată lumea. Deci făcându-se acest glas, sa adunat mulțimea, și sa tulburat, căci fiecare îi auzea pe ei vorbind în limba sa, și se spăimântau toți și se minunau (unde în aceiași zi) stând Petru împreună cu cei 11 a ridicat glasul său, și prin întâia sa învățătură, s-au botezat, și s-au adaos în acea zi ca la 3000 de suflete primind cu bucurie cuvântul lui. (*Fapte 4...*)

Răul sfârșit al lui Iuda.

5.Atunci Iuda Iscarioteanul nu era cu cei 11 ucenici, căci vânzând pe Iisus, și făcându-se călăuză celor ce l-au prins pe El, căzând cu fața în sus, a crăpat prin mijloc, și s-au vărsat toate măruntaiele lui, și pentru aceasta Apostolii și câți erau împreună așteptând (în foișor) întru rugăciuni și cereri, au pus în locul lui pe Iosif ce se chema Barsaba, fiu al lui Alfeu, și frate cu Iacob cel mic, carele sa poreclit Iust, apoi și pe Matia, și rugându-se ei, au aruncat sorți, pentru dânsii, și au căzut sorții pe Matia (fiind și acesta dintre ucenicii Domnului), și a fost ales alături de cei 11 Apostoli, ca să se facă martor al Învierii Domnului. (*Faptele 1;14,18,23,26*)

6.Făcându-se niște isprăvi ca acestea mai presus de fire și Dumnezeiești în acest chip, și arătându-se celor mai mulți, pe vestita și prea slăvita Învierea Mântuitorului nostru Iisus Hristos, și Înălțarea la ceruri ***Pilat scrie lui Tiberiu cele pentru Hristos.*** Pilat care atunci guverna în Iudeia scrie cu amănuntul Cesarului Tiberiu, cele pentru Hristos, vechii obicei fiind la Domnii neamurilor, să înștiințeze pe chivernisitorul împărăției adică pe împăratul, pricinile cele ce de nou

se făceau, ca să nu fie neștiut împăratului cele ce se întâmplau. Auzind celelalte faceri de minuni ale lui Hristos, și că după moarte înviind din morți, se credea de mulți ca un Dumnezeu, Tiberiu a arătat toate acestea Senatului, care precum se zice nu a primit acest cuvânt poate în vedere, căci întâi că Senatul n-a cercat, și nu a întărit lucrul după vechea lege a Romanilor, adică a nu se Teopsi (a nu fi declarat Dumnezeu) cineva fără alegerea și hotărârea Senatului, dar adevărul este, că răutatea și necredința lor au fost de nu au primit cele pentru Hristos. ***Tiberiu arată mare respect către învățătura lui Hristos.*** Iar Tiberiu rămânând în socoteala sa cea dintâi, nici a cugetat nici a făcut ceva necuviincios împotriva învățăturii lui Hristos, mai ales îngrozea cu moarte pe clevetitorii și pe pârâșii Hristianilor, așa Dumnezeiasca Pronie năstăvind (povățuind) în inima lui Tiberiu, ca și cuvântul Evangheliei care atunci a început, să alerge fără oprire în toată lumea. Precum istorisește Evseviev Pamfil la Istoria Bisericească Cartea 2 Capitol II.

Mărturia lui Iosif Flaviu istoricul evreu pentru Hristos.

7.Pentru Domnul nostru Iisus Hristos, Iosif Flaviu scrie așa: „Fost-au în vremea aceasta, un Iisus bărbat înțelept, de se cuvine a-l numi pe el om. Că era făcător de lucruri prea slăvite, învățător oamenilor, celor ce adevărat cu dulceață primea, și mulți Iudei și din elini îi trăgea la sine. Acesta a fost Hristos, și pe acesta, măcar deși nu înceta a-l iubi obștea, însă cu mărturia întâi stătătorilor bărbați ai noștri, Pilat la pedepsit cu Cruce. Dar după trei zile sa arătat lor iarăși viu, așa cum au prezis profeții trimiși de la Dumnezeu, acestea și alte zeci de mii de minuni s-au grăit pentru el. Iar Hristianii care dăinuie și astăzi de la el își trag numele, de la care na lipsit iubirea lui. (*Antichități Iudaice Volum: II Cartea 18 cap: 3.*)

8.Din aceste zise încheiem că Împărăția Cerurilor sa propovăduit de Ioan Înainte Mergătorul, de Hristos și de Apostoli, și cum că aceasta sa apropiat, și că prima temelie a fost Hristos, adunându-le și întărindu-le, cu cinstit Sângele Său lea ocrotit. În Iudeia în Galileia, și în toată Palestina se învăța, și se adeverea cuvântul cu nenumărate minuni. (*Matei 4;17-23 și 10;7, apoi Marcu 1;15 și 6;7 apoi Luca*

9;2,10 și 10;17). Acestea însă au fost mai înainte gătire, și începere, care se mărgineau în micile hotare ale Palestinei (*Matei 15;24*) dar această semănare a Bisericii sa întins în toată lumea, după slăvita Înălțare a lui Hristos. Pentru aceasta și Mântuitorul Hristos sfârșind lucrul, înainte de a se sui la ceruri, a venit în mijlocul lor și a zis Pace vouă! „Așa cum Tatăl M-a trimis pe Mine, tot astfel vă trimit și Eu pe voi”. (*Ioan 20;19-21*) „Mergeți în toată lumea și propovăduiți Evanghelia la toată făptura” (*Marcu 16;15*) „Drept aceea, mergeți și învățați toate neamurile, botezându-le în numele Tatălui și al Fiului și al Sfântului Duh, învățându-le să păzească toate câte v-am poruncit Eu vouă.” (*Matei 28;19-21*). Drept aceea este arătat din aceste zise, cum că le-a poruncit să adune Biserica din toate neamurile lumii, și aceasta întărind-o ei prin Evanghelie, și prin Tainele credinței, pe care Biserica însuși Hristos sa făgăduit să o singureisească și totdeauna să o păzească prin semnele cele ce au urmat. (*Matei 28;20 Faptele Apostolilor 1;8 și 14;3. Epistola către Evrei 2;4*)

CAPITOLUL IX.

PROPOVĂDUIREA APOSTOLILOR ÎN IUDEIA ȘI ÎN CELE DIMPREJURUL EI

Petru vindecă pe schiop.

1.Întru același an, nu după mult timp după praznicul Cincizecimii, suindu-se Petru împreună cu Ioan în Biserică la ceasul 9 de rugăciune, și făcând sănătos pe schiopul cel ce sta la ușa Bisericii cea frumoasă, care era schiop din naștere, zicându-i: „dar ce am, aceea îți dau: În numele lui Iisus Hristos Nazarineanul, ridică-te și umblă!” (*Faptele Apostolilor 3;6*) Și grăind cuvântul Evangheliei, cu îndrăzneală în norod, a întors la credința lui Hristos, ca la 5000 de suflete din cei ce

l-au auzit. Pentru această pricină voievodul Bisericii împreună cu preoții și saducheii, au pus mâinile pe ei, și i-au pus sub pază pentru a doua zi, și așa înfricoșându-i, i-au slobozit, căutând nu au aflat pricină a-i pedepsi. (*Faptele 4;3-4*)

Prin muștrarea lui Petru moare Anania și Safira.

2. Apoi după puține zile, Petru numai muștrând cu asprime omoară pe Anania și pe Safira, pentru că dosiseră ei din prețul țarinii, pe care din voia lor vânzând-o, prețul l-au afierosit lui Dumnezeu. Și așa sau adaos crezând în Domnul mulțimi de bărbați, și de femei, și sa alcătuit o adunare de zeci de mii de bărbați din Ierusalim. Pentru care Arhieriei și Saducheii au pus pe unii din Apostoli în închisoare obștească, adică în temniță, iar Îngerul Domnului noaptea a deschis ușile temeniții și i-au scos pe ei, apoi Arhierul ia ocărât, pentru care răspunde învățătorul de lege Gamaliil (*Faptele Apostolilor 5;5 și 10 și 14 și 18 și 19 și 28 și 34*) povestind pilda cu ***Teuda vrăjitorul***, care în vremea Fadus¹⁵⁶ guvernatorul Iudeii, a înduplecat mult norod, ca să ia averile să-i urmeze până la râul Iordanului, că zicea că este proroc, și cu porunca va despărți râul, le va înlesni calea, și așa a amăgit pe mulți. Fadus însă nu ia lăsat să se bucure multă vreme de nebunia lor, ci a trimis împotriva lor oaste călare, care căzând fără veste asupra lor, pe mulți a ucis, și pe mulți ia prins vii, iar lui Teuda pe care l-au prins viu, i-au tăiat capul, și l-au adus la Ierusalim. (*Evsevie Istoria Bisericească Cartea 2 cap:11 din scrierea lui Iosif*) ***Iuda Galileianul***. Încă aduce pilda cu Iuda Galileianul, care sa sculat după Teuda în zilele scrierii, și a rătăcit mult norod să meargă în urma sa, de unde și el a pierit și câți sau încredințat lui s-au risipit. Deci Gamaliil convingând pe Iudeii cu aceste pilde, au bătut pe Apostoli, poruncindu-le să nu propovăduiască, și ia slobozit. Iar Apostolii din fața adunării mergeau bucurându-se. (*Faptele Apostolilor 5;37, 40, și 6;2*)

Alegerea diaconilor.

---

¹⁵⁶ Trimis de Claudiu să guverneze Iudeia n.tr.

3.În același an, înmulțindu-se ucenicii, Apostolii au chemat mulțimea ucenicilor, și le-a zis: „Nu e potrivit ca noi să lăsăm cuvântul lui Dumnezeu și să slujim la mese. ” .....și a plăcut cuvântul și au ales pe cei 7 diaconi, din care cel dintâi a fost Ștefan, care a fost ucis cu pietre de către Iudei în 27 Decembrie (*Faptele Apostolilor* 6;5, și 7;59-60). ***Iacob fratele Domnului întâiul episcop al Ierusalimului.*** Atunci dar pe Iacob fratele Domnului, adică pe fiul lui Iosif teslarul, care este istorisit că a luat de la Apostoli scaunul episcopiei cel din Ierusalim (*Istoria Bisericească, Evsevie Cartea 2 cap:1 și 23 și Baronie Hronicon Tom I*) Deci dacă scaunul episcopal al Romii se socotește de Latini pentru Petru, cu mult mai vârtos Ierusalimul se cade a fi mai întâi, căci întâiul episcop al Ierusalimului sa făcut Iacob fratele Domnului, și de la însuși Domnul, și căci cel mai întâi drum mucenicesc a săvârșit, și dacă de la felurimea obrazelor se dă întâietatea, negreșit Ierusalimul se cade a o avea, căci și peste Petru, și peste noi toți va avea stăpânirea, și protia, însuși Stăpânul și Ziditorul, întâiul și Marele Arhiereu, izvorul a toată viața, și al Arhieraticeștii rânduieli, care întru această cetate a Ierusalimului, și-a avut și Nașterea și petrecerea, și sa jertfit pe Sine pentru mântuirea lumii. Dar să lăsăm cele ale Latinilor, căci iubirea de stăpânire și de începătorie a lor este deșartă.

4.În anul următor după goana ce au făcut-o Iudeii asupra Bisericii din Ierusalim, ucenicii cei risipiți prin satele Samariei și a Iudeii, au trecut bine vestind cuvântul (*Faptele Apostolilor* 8;1-4), măcar goana aceasta sa ridicat de către vrăjmașii lui Hristos, pentru pierderea și stingerea Bisericii celei întemeiate cu puțin mai înainte, dar însă Dumnezeu spre creșterea ei, a prefăcut-o într-o mai multă înmulțire.

Filip propovăduiește în Samaria. Filip unul din cei șapte diaconi, pogorându-se în cetatea Samariei, propovăduia pe Hristos, celor ce erau în Samaria, și au întors la credința lui Iisus Hristos, pe lângă alții, și pe Simon, care mai întâi era în cetatea aceia, făcând vrăji îi uimea pe cei din Samaria. (*Faptele Apostolilor* 8;9-10) „Iar apostolii din Ierusalim, auzind că Samaria a primit cuvântul lui Dumnezeu, i-au trimis la ei pe Petru și pe Ioan” (*Faptele Apostolilor* 8;14) .....

„Atunci își puneau mâinile peste ei, și ei luau Duh Sfânt” (17) Și în multe sate ale Samariei au bine vestit și s-au întors la Ierusalim. **Filip botează pe famenul Candachiei.** „Și Îngerul Domnului a grăit către Filip, zicând: „Ridică-te și mergi spre miazăzi, pe calea care coboară de la Ierusalim la Gaza; (*Faptele 8;26*) Și ridicându-se el, a mers, ...și a botezat pe Famenul Etiopian puternicul lui Candachia Împărăteasa Etiopiei (*Fapte 8;38*)

5.Întru acea vreme zic cum că Maria Magdalena, împreună cu Marta, cu Lazăr, și cu Iosif din Arimatea, au propovăduit în Marsilia din Galia, precum zice Baronie, sau după alții în Roma¹⁵⁷. Maria Magdalena sa dus înaintea lui Tiberiu, și a povestit nelegiuirea și a sângelui amestecarea evreilor, și aceasta auzind Tiberiu, atâta s-au mâniat, încât venind Pilat în Roma cu Arhieriei, au poruncit să fie omorâți. Zic unii că Maria Magdalena au adus în Efes și piatra cea roșie, care era ca de un stat de om, pe această piatră a fost pus Hristos după pogorârea de pe Cruce, de a fost înfășurat cu giulgiu cel de îngropare, și a fost uns cu mir după obiceiul evreilor. Pe lângă alții mărturisește aceasta și Ioan Kinnamul.

Întoarcerea lui Pavel

6.În anul 36 d.Hr. după 3 ani de la Învierea Lui, în 25 Ianuarie, de la Dumnezeu sa făcut chemarea la credința în Hristos a lui Saul, când mergea el, și se apropia de Damasc, împotriva ucenicilor Domnului, care din prigonitor sa făcut Apostol, și fiindcă au căzut ca niște solzi de pe ochii lui, au propovăduit pe Hristos, cum că Acesta este Fiul lui Dumnezeu. (*Faptele Apostolilor 9*). Mai întâi în Damasc, apoi după 3 ani în Arabia, și iarăși sa întors în Damasc, apoi după trei ani sa întors la Ierusalim, ca să vadă pe Petru (*Galateni 1;17,18*) apoi pe Iacob ceilalți Apostoli fiind duși la propovăduirea cuvântului Evangheliei. Și el era cu dânșii intrând și ieșind în Ierusalim, înfățișându-se întru numele Domnului Iisus. „Și grăia și se lua la întrebări cu evreii Eleniști; dar ei căutau să-l ucidă. Iar dacă au aflat frații aceasta, l-au

---

¹⁵⁷ Mulți se îndoiesc de venirea acestora în Marsilia, cu toate că Baronie se întărește și dovedește că Maria cu fratele său Lazăr, și cu sora lor Marta, au mers la Marsilia. Baronie în Hronică Tom I.

dus la Cesarea și l-au trimis la Tars.” (*Faptele 9;29,30*) Patria lui unde bine vestind credința, pe care o prigonea oarecând, precum și în urmă în părțile Siriei, și a Ciliciei (*Galateni 1;21*)

7.Dar pe lângă acestea ia aminte, cum că Iustin Mucenicul și Filosoful, în dialogul cu Trifon zice către Iudeii: „Și nu numai că nu va-ați pocăit aflând că El (Hristos) a Înviat din morți, ci precum am zis mai înainte, alegând voi bărbați aleși ați trimis în toată lumea ca să propovăduiască, că sa ridicat oarecare nelegiuit eres (ateos) fără Dumnezeu de la unul Iisus Galilian amăgitor, pe care după ce voi l-ați răstignit, a fost luat de pe Cruce, ucenicii Lui l-au furat noaptea din mormânt, amăgesc pe oameni și zic că sa sculat din morți, și că sa suit la ceruri și altele.”

8.Deci încetând mânia, și pornirea Iudeilor ce aveau asupra ucenicilor lui Hristos, fiindcă Autocratorul Tiberiu, cu hotărâre de obște îngrozește cu hotărâre de moarte pe cei ce părăsc pe Hristiani, precum scrie Tertulian (În darea de răspuns pentru Hristiani): „Bisericile în Iudeia, Galileia și Samaria aveau pace, zidindu-se și umblând în frica Domnului (*Faptele 9;31*). **Petru vindecă pe slăbănog. A înviat pe Dorcada (Căprioara)** În vremea în care Pavel propovăduia Evanghelia în Siria, și în Cilicia. Iar Petru atunci pogorându-se în Lida, a aflat pe un om cu numele Enea, ce zăcea în pat de 8 ani, care era slăbănog, și l-a vindecat. Și în Ioppe a înviat pe Dorcada (Căprioara) care era moartă, unde a rămas zile îndestulate lângă Simon Curelarul. (*Faptele Apostolilor 9;32,33,36*) **Vedenia lui Petru.** Iar după ce Cornilie a trimis pe doi din casnicii săi și pe un ostaș, ca să-l cheme pe Petru din Ioppe în Cesareia, „Și a fost că i s-a făcut foame, și voia să mănânce .... Și a văzut cerul deschis și un lucru ca de o față mare de masă coborându-se legată de patru colțuri și lăsându-se pe pământ. În ea erau toate dobitoacele cu patru picioare etc. (*Faptele Apostolilor 10;10,11,12*). Dumnezeu arătând lui Petru prin această vedenie, cum că trebuie să propovăduiască Evanghelia și la neamuri. A doua zi dar intrând Petru în Cesareia, a botezat pe Corneliu cu toată casa lui, care a fost primul botezat din neamuri care

a crezut, aducând lui Dumnezeu pârga neamurilor. (*Faptele Apostolilor 10;24*)

9.Nu după multă vreme suindu-se Petru în Ierusalim, se pricea cu credincioșii din tăierea împrejur, zicând cum că „Ai intrat la oameni netăiați împrejur și ai mâncat cu ei ...” Iar Petru a început și cu de-a rândul le-a povestit, zicând dezvinovățindu-se, zicând că din Dumnezeiască lucrare sa făcut aducerea neamurilor la botez. „Auzind ceasta, ei s-au liniștit și au slăvit pe Dumnezeu zicând: „Așadar, și păgânilor le-a dat Dumnezeu pocăință spre Viață,,. (*Faptele A. 11;2,18*)

Iacob al lui Zevedeu propovăduiește în Spania.

10.În aceiași ani a mers Iacob fiul lui Zevedeu în Spania, ca să propovăduiască cuvântul Evangheliei, precum zic unii, și în toamna acestui an ..... șaptezeci de săptămâni ai lui Daniil, adică anii cei 490¹⁵⁸.

Vitellius guvernatorul Iudeii.

11. Iar fiind numit Vitellius guvernator al Siriei, rânduiește epitrop al Iudeii pe Marcellus, iar pe Pilat îl trimite la Roma să dea răspuns înaintea lui Tiberiu, au trecut 2 ani înainte de a ajunge Pilat la Roma Tiberiu moare. ***Izgonirea lui Pilat.*** Urmașul lui Tiberiu la tron Gaius Caligula îl trimite pe Pilat în exil în Vienna din Galia, unde cade în rele întâmplări, unde deznădăjduit singur sa omorât, (iar alții zic că a fost omorât din porunca împăratului, ci la aceasta nu au dovadă) așa fiind pedepsit el de Dumnezeiasca dreptate în puțină vreme, precum scrie Evsevie la Istoria Bisericească Cartea 2. Capitol 7. Vezi și Iosif Flaviu la Antichități Iudaice Cartea 18. ***Moartea Arhierilor Caiafa și Ana.*** De către acest Vitellius a fost lipsit și Caiafa de dregătoria arhierască, care de întristare singur sa omorât, precum zice Klimis

---

¹⁵⁸ Nesăvârșită e noima, poate că înseamnă, cum că în același an în care a mers Iacob în Spania, s-au plinit cele 70 de săptămâni ale prorocului Daniil. Fiind neștiută vremea când sa început numărarea anilor 490 ce îndeplinesc pe cele 70 de Săptămâni, pentru aceasta și vremea când s-au plinit este neștiută. Deci acela ce dorește să cetească tâlcuirea la Scriptură a lui Ștefan Menohiului.

Romanul, dar încă și Anna socrul lui rău a pierit, și au aflat nelegiuirea Dumnezeiasca dreptate, după Iosif, și Nichifor Callist.

12. Am zis mai sus că în vremea în care sa făcut mare prigoană asupra Bisericii, s-au risipit toți ucenicii pentru necazurile ce s-au făcut în vremea uciderii lui Ștefan, ducându-se nu numai în Iudeia, Samaria și Galileia, ci mai departe au călătorit, ajungând până în Fenicia, Cipru, și Antiohia unde propovăduiau cuvântul Evangheliei, nimănui grăind cuvântul fără numai Iudeilor ..... și era mâna Domnului cu dânșii, și mult număr crezând s-au întors la Domnul. Deci pentru ei a fost auzit cuvântul în urechile Bisericii celei din Ierusalim, și au trimis pe Varnava până la Antiohia, care venind, și văzând darul lui Dumnezeu sa bucurat ..... și a ieșit de acolo în Tars, întru care au aflat pe Saul, și la adus pe el în Antiohia. Și au învățat un an întreg în Biserică, toată gloata îndestul. (*Faptele A. 11;19,20,25*) În Antiohia ucenicii s-au numit prima dată Hristiani, care mai înainte erau numiți Nazarineni și Galilieni, precum sa zis mai sus.

13. Se cade a însemna, că numele Iudeilor, care se chemau și poporul lui Dumnezeu, acum a încetat, fiindcă acel norod a fost șters din Cartea Vieții, pentru defăimarea, care din reaua lor voire au arătat către Mesia, și sa mutat în prea dulcele nume al Hristianilor, adică, a unșilor. Că așa primește Biserica lui Dumnezeu de la însuși Hristos, întru care crede, și numele și facerile de bine ce însemnează numele acesta, precum în vremea veche dreptii au luat numiri vrednice, care sa dat fiecăruia dintre ei după cuviință, și erau potrivite și nimerite. Precum lui Avram i sa dat nume de iubit al lui Dumnezeu și nu se va mai șterge, iar lui Iacob, a se numi Israil, și nu se va preface: Apostolilor a se numi Voanergheș, fii ai tunetului, și nu se va lua de la ei, Și Sfintei Maria a se chema Fecioara, și nu se va schimba. Până aici Epifanie . Iar Ignatie în Epistola către Magnesieni zice: „Să ne face dar vrednici de numirea pe care am luat-o, fiindcă de se va chema cu alt nume mai mult decât acesta, aceasta nu este de la Dumnezeu”.

14. Deci împlinindu-se anul, Barnaba și Saul s-au suit la Ierusalim, aducând milosteniile, pe care Biserica cea din Antiohia le-a trimis către Prezbiterii cei din Ierusalim „Pentru foametea cea mare pe care a

prorocit-o prin Duhul Agav că are să fie peste toată lumea, care s-au și făcut în vremea lui Claudiu Cesarul, (*Faptele A. 11;28-30*). Deci Barnaba și Saul s-au întors din Ierusalim după ce au împlinit slujba, luând, împreună cu ei și pe Ioan care sa numit Marcu. (*Faptele A. 12;25*)

CAPITOLUL X.

ÎMPĂRAȚII GAIUS CALIGULA și TIT CLAUDIU ȘI CELE FĂCUTE DE EI ÎN BISERICA LUI HRISTOS.

Gaius Caligula Autocrator 38 d.Hr.

1.În 15 sau 20 Martie anul 38 d.Hr. Tiberiu care a viețuit 78 ani, împărățind 23 sa săvârșit și la moștenit nepotul lui, Gaius fiul lui Germaniko din mamă Agrippina care se numea și Germaniko Caligula. Acesta la început chivernisea împărăția cu înțelepciune, și cu dreptate. *Caracterul lui Gaius*. Dar la doi ani după ce a luat împărăția, mândrindu-se, și covârșind hotarele firii omenești, sa numit pe sine Dumnezeu și a trimis în toate cetățile și satele statuile sale, ca să se ridice capiști, iar Biserica Ierusalimului a poruncit să fie numit Nou altar. La atâta îndrăcire a căzut, că se îmbrăca în haine muieresti, își împletea părul capului ca și muierile, și gingășindu-se ca muierușcele, și făcând toată fapta de rușine, săvârșea praznice și taine prea slăvite, și atât de spurcat, și necuvios sa făcut, și atâtea fapte de rușine a lucrat, încât se rușinează cineva a le descrie, și banii care au fost adunat în mulți ani de August și Tiberiu, el într-o zi i-au cheltuit. (*Dion Istoria Romanilor Cartea 59, către sfârșit și Iosif Flaviu în Antichități Iudaice Cartea 18 și 19 și alții, iar din Latini Suetoniu, Aurilie, Vistor, și Eutropie.*)

Irod Agripa tetrah al Iudeii.

2.Deci împărățind acest Gaius, îndată peste Terarhia lui Filip și a lui Lisanie, a așezat pe Irod Agripa fiul lui Aristobul și nepotul lui Irod Ascalonitul, care în acea vreme se afla în închisoare din porunca lui Tiberiu. *Irod Antipa este exilat și rău piere.* Irod Agripa a mai primit încă în stăpânire și pe a patra parte de stăpânire, adică Tetrahia lui Irod Antipa, care fiind lipsit de toate averile, și fiind legat împreună cu muierea lui Irodiada, au fost izgoniți în Lugdun din Galia, unde și rău au pierit. *Fiica lui Irodiada are rău sfârșit.* Iar fata ceea ce rău a jucat, a fost înghițită de pământ (încă trăind vipera ceea ce a născut-o (după Iosif și Evsevie (*Istoria Bisericească Cartea 2 cap:15*))

3.Despre acest Gaius povestește Filon iudeul, în cartea a II Pentru Fapta bună, zicând așa: „Deci așa era nepotrivirea în obiceiuri către toți a lui Gaius întru obiceiuri iar mai cu osebite către neamul Iudeilor, pe care cumplit îl ura, că rușele ce erau prin celelalte cetăți le rășluia, începând de la cele din Alexandria, umplându-le de chipuri și de Andrianiți (idoli) ai feței sale. Căci el aruncându-se peste celelalte afierosiri, însuși se întemeia cu putere, iar pe Biserica cea din Cetatea Sfântă, (Ierusalim) care a rămas neatinsă de a lui profanare, unde voia să-și facă lui Nou altar, prea strălucitului Zeu, adică altarul lui Gaius.

Apostasia din Alexandria.

4.Și făcându-se Apostasie în Alexandria, între Iudei și Elini, sau ales trei soli din cele două părți, și s-au înfățișat înaintea lui Gaius, din partea Alexandrinilor începător a fost Apion, care a adus multe hule împotriva Iudeilor, zicând mai vârtos, că Iudeii nu dau după cuviință cinste Cesarului. Iar solii Iudeilor au avut începător pe Filon iudeul filosoful, care nu a luat nici un răspuns de la Gaius, fără numai luare în râs și batjocură, și sa primejduit și cu viața sa (*după Iosif Antichități Iudaice Cartea 18 cap: 8 și Evsevie la Istoria Bisericească Cartea 2. Cap:5*)

Filon iudeul

5.Acest Filon, evreu, născut din neam nobil, și strălucit din Alexandria „Întru învățăturile cele Dumnezeiești și părintești, tuturor

este arătată osteneala cu lucrul la ce strălucire a ajuns, întru filosofia cea din afară la vitejești lucruri, că a râvnit mai ales petrecerea lui Platon, și a lui Pitagora, se povestește că se osebea de toți cei ai lui (*Evsevie la Istoria Bisericească Capitol 2*) Mai ales atâta a urmat grăirea și vorovirea lui Platon, încât cei mai mulți ziceau: „Ori Platon filosofează, ori Filon Platonisește.” A scris multe cărți, pe care le numără Evsevie.

Moartea lui Gaius.

6.Împărățind Gaius, 3 ani și 9 luni, și 28 zile rău și cu necuvioșie, după Istoria Romanilor a lui Dion, în sfârșit a fost omorât de ostașii pretorienii, în 24 Ianuarie fiind de 29 ani. Și murind sa văzut ticălosul că nu a fost Dumnezeu, cel ce cu răpire singur sa intitulat Dumnezeu. ***Tit Claudiu Autocrator 42 d.Hr.*** Moștenește împărăția Tit Claudiu fiul lui Drusus al fiului Liviei anul 42 d.Hr. ***Caracterul lui Claudiu.*** Acesta nu era rău la suflet, a fost învățat și procopsit, se spune că a scris oarece, era însă bolnăvicios, întru atâta că îi tremura și capul și mâinile, pentru aceia de multe ori mintea lui greșea, și niciodată nu cetea însuși cărțile cele pentru pricinile împărăției sale, ci le da vistiernicului său să le cetească, era însă nesățios la benceheturi, și la patimile trupești, și pe lângă acestea atâta de fricos, încât porunca de cerceta cu scumpătate pe câți veneau la dânsul nu cumva să aibă asupra lor arme, și la ospete totdeauna avea pe lângă sine pe unii cu arme pentru paza lui. În această stare de frică fiind, nu putea să socotească ceva cu cuviință, însă când era fără frică, socotea, și făcea multe cuviincioase, după Dion și alții.

7.Mucenicia lui Iacob fratele Domnului.

7.În anul întâi al împărăției lui Claudiu: „Și în vremea aceea regele Irod și-a întins mâinile să le facă rău unora din Biserică. Și l-a ucis cu sabia pe Iacob fratele lui Ioan.” (*Faptele A. 12;1*) Precum zic unii când sa întors Iacob din Spania, unde a propovăduit Evanghelia, în 30 Aprilie care a fost întâi după ce a murit Ștefan, a luat și el chipul muceniei, iar văzând cel ce la clevetit că era dus la locul osândirii sa căit și a căzut la picioarele Apostolului zicând; Iartă-mă! Omule al lui

Dumnezeu, că m-am căit de câte am clevetit împotriva ta. Iar fericitul Apostol îndată sărutându-l, i-au zis: pace ție și iertare greșelii! Iar clevetitorul în auzul tuturor a strigat cu glas mare că este Hristian, pentru care a luat și darul muceniei și sa făcut mucenic. Așa scrie Evsevie din sub însemnările lui Clement, vezi Sinaxarul „Și văzând că e pe placul Iudeilor, a adăogat și prinderea lui Petru – și erau zilele Azimelor” (*Faptele A. 12;3*) ..... vrând ca după Paști să-l scoată în fața poporului. Iar Domnul a trimis pe Îngerul Său și la scos pe Petru din temniță. Deci fiind eliberat Petru din temniță cu minune, sa dus la slujba propovăduirii, mergând într-un alt loc. (*Faptele A. 12*)

Istorie potrivită între Hristos și Petru.

8.Aici trebuie a însemna **1.** Că Irod cel mare a omorât în Betleem pe prunci, Irod Agripa pe Iacob al lui Zevedeu. **2.** Că în ziua în care Hristos a fost îngropat în mormânt după 10 ani, în aceeași zi, și Apostolul Petru așteaptă hotărârea morții sale de la Irod, aici nu se leapădă de Hristos, ci mărturisindu-l arătat. Și iarăși precum Domnul sculându-se noaptea din mormânt, și sa arătat pe Sine viu ucenicilor, a schimbat mâhnirea lor în bucurie, așa și Petru din legături, dezlegându-l Îngerul ca dintr-un mormânt, dormind străjerii la ușa temniței, nevătămat aleargă și bate la ușa porții, și se arată slujnicii Roda, apoi Adunării, care se ruga cu deadinsul pentru el. Drept aceea urmează o potrivită armonie a acestor două Istории, atât către vreme, cât și pentru isprăvi, acolo Înviind Hristos, Îngerul răstoarnă piatra, și Învierea lui Hristos o a vestit înfricoșând pe străjeri, care de frica lui au fugit, și aici iarăși Îngerul pe străjeri ia amăgit, a dezlegat legăturile, a deschis temnița, și la scos pe Petru, și la povățuit unde să meargă, și în sfârșit și după o Istorie, și după cealaltă sa făcut mulțumiri de bucurie către Dumnezeu de către Biserică pentru o facere de bine ca aceasta.

9.Ducându-se dar Petru de la Ierusalim, precum sa zis, a trecut prin Eparhia Pontului bine vestind, Galatia, Capadocia Asiei, și Bitinia precum zic unii (*Petru I. 1;1*) „Și dacă sa făcut ziuă, nu mică a fost tulburarea între ostași:”, căutând Irod pe Petru și neaflându-l a osândit pe străjeri, și apoi după puțină vreme Petru sa pogorât din Iudeia în

Cesareia. **Moartea Irod Agripa.** Și întru o zi rânduită, îmbrăcând hainele cele împărătești, și șezând în Divan dimigorișea (vorbea cu fală către norod), iar mulțimea striga zicând, glas Dumnezeiesc este și nu de om, și îndată la lovit Îngerul Domnului, și fiind mâncat de viermi și-a dat sufletul. (*Faptele Apostolilor 12;18-23*) Iar aceasta sa făcut în anul 3 al domniei lui Claudiu. **Irod Agripa fiul Ighemon Iudeii.** După ce a fost mâncat de viermi, Claudiu a așezat pe Agripa fiul cel tânăr, trimițându-l episcop Samariei, Galileii, și mai încă pe **Felix Antipat și episcop al Iudeii.** Felix¹⁵⁹, al celei numite Peraea precum mărturisește Iosif.

10. Iar prorocilor ce erau în Antiohia le-a zis Duhul Sfânt: Osebiți-Mi dar pe Barnaba și pe Saul, spre lucrul la care i-am chemat pe ei. Atunci postind și rugându-se ei, și punându-și mâinile peste ei, i-au slobozit. Aceștia dar fiind trimiși de Duhul Sfânt, sa pogorât în Seleucia, iar de acolo au trecut prin Cipru, străbătând tot Ostrovul până la Pafos. **Bariisus mincino-proroc. Saul schimbat numele în Pavel.** Acolo au aflat ei pe oarecare vrăjitor proroc mincinos iudeu cu numele Bariisus (Elimas), care era cu proconsulul Sergius Paulus (de la care Saul, schimbându-i-se numele sa numit Pavel) și a crezut Sergius. Plecând Pavel din Pafos, cei de pe lângă Pavel, au venit în Perga Pamfiliei, iar Ioan osebindu-se de dânșii, sa întors la Ierusalim, iar ei trecând pe la Perga au venit la Antiohia Pisidiei. (*Faptele A. 13;2-13*) **Călătoriile lui Pavel și a lui Barnaba.** Și de acolo la Conion, apoi în cetățile Licaoniei, spunând cuvintele lui Dumnezeu, și învățatura cea pentru Hristos, nu numai Iudeilor, ci și neamurilor, nu fără primejduirea vieții lor, și hirotonisind lor Prezbiteri, pentru toate Bisericile. Deci plinind ei lucrul, spre care s-au osebit, de Dumnezeu fiind chemați, s-au întors în Antiohia. (*Faptele A. 14;23-26*)

11.Întorcându-se dar în Antiohia, petrec acolo nu puțină vreme împreună cu ucenicii, iar oarecare iudei nazarineni coborându-se din Iudeia, învățau pe frați că nu e destulă credința în Hristos spre mântuire: „Dacă nu vă tăiați împrejur, după predania lui Moise, nu vă

---

¹⁵⁹ Antonius Felix, al patrulea procurator al Iudeii (52-60 e.n.) (Antichități iudaice) n.tr.

puteți mântui. Și după ce nu puțină împotrivire și gâlceavă au făcut ei asupra lui Pavel și Barnaba, au rânduit ca Pavel și Barnaba și alți câțiva dintre ie să se suie la apostoli și la preoții din Ierusalim pentru această întrebare. (*Faptele A. 15;1-5*) Poate că în această vreme a stat Pavel fățiș împotriva lui Petru, că vinovat a fost, de au fugit din Ierusalim pentru asprimea lui Irod, și a venit în Antiohia, precum sa zis, că mai înainte de a veni oarecare de la Iacob, mânca împreună cu cei de alt neam, iar când a venit trimisul se sfia, și se osebea fățarnicind-u-se, că se temea de cei din tăierea împrejur. (*Galateni 2;11*) Măcar deși zic unii, că acesta nu este Petru Apostolul, ci alt oare care Kifa de un nume cu Petru, unul din cei 70 (*Evsevie Istoria Bisericească Cartea 1. Capitol 12*)

12. Pentru întrebarea aceasta, care sa pus mai înainte în Antiohia, după puțină vreme suindu-se trimișii în Ierusalim „Drept aceea, apostolii și preoții s-a adunat să cerceteze această pricină.” (*Faptele 15;6*). Soborul acesta al Bisericii întâiul sa adunat în Ierusalim pe la anul 50 d.Hr. (vezi sub însemnarea la sfârșitul veacului I unde sunt și alte Soboare ale Apostolilor). La care pe lângă ceilalți Apostoli, erau de față Petru și Pavel, și făcându-se între ei multă întrebare și vorovire, după ce Petru a făcut prin învățatura sa, de sa oprit tăierea împrejur, și păzirea Legii Mozaice, și după ce a zis: „Credem însă că prin harul Domnului nostru Iisus Hristos ne vom mântui ca și ei”. Iacob legiuiește ca: „De aceea eu socotesc să nu-i tulburăm pe cei dintre păgâni se întorc la Dumnezeu, ci să le scriem să se ferească de întinările idolilor¹⁶⁰, și de desfrâu și de sugrumate și de sânge.” (*Faptele Apostolilor 15;11,19,20*) Și fiindcă Apostolii au tăcut cu privire la amănuntele Legii date de Dumnezeu lui Moise, pentru multa lor bunătate, și nemărginita milostivire, ușurând pruncia înțelegătoarei vârstei neamurilor, sau mulțumit a se întoarce neamurile de la slujirea idolilor la credința cea adevărată, și așa câte puțin ascultând ele, cu cuvântul adevărului, să se învrednicească, și să ajungă la îndatoririle cele mai mari ale poruncilor, și la creșterea duhovnicească.

---

¹⁶⁰ De carnea jertfită idolilor.

13.„Atunci sa părut Apostolilor, și Prezbiterilor, și la toată adunarea, ca alegând bărbați dintre ei, să trimită în Antiohia, împreună cu Pavel și cu Barnaba, și pe Sila bărbați de frunte dintre frați, scriind prin mâna lor acestea: „Apostolii și și bătrânii și frații, celor din Antiohia și Siria și Chilia frați, celor ce sunt din neamuri să se bucure. De vreme ce am auzit că oarecare dintre noi ieșind v-au tulburat .....căroră noi n-am poruncit ..... Pentru că sa părut Duhului Sfânt și nouă ..... (*Faptele Apostolilor 15; 28;23,24 Biblia 1914*)

14. Din aceste zise se arată, că cei 12 Apostoli, din vremea pogorării peste ei a Sfântului Duh, până ce sa făcut primul Sobor în Ierusalim, au făcut numai alergări, mai ales către evrei, și iarăși se întorc la Ierusalim, iar după acest Sobor s-au depărtat între ei, încât niciodată nu au mai fost împreună în lumea aceasta, mergând fiecare în partea ce ia căzut prin sorți să propovăduiască cuvântul Evangheliei, după predanie. Origen zice în Istoria Bisericească a lui Evsevie Cartea 3 cap:1: „Sfinții Apostoli, și ucenicii Mântuitorului nostru, împărțindu-se în toată lumea, precum cuprinde predania: Toma a nimerit în Parția, Andrei în Sciția, Ioan în Asia, care petrecând în Efes sa săvârșit. Iar Petru în Pont, Galatia, Bitinia, în Capadocia, și în Asia, pentru a propovădui evreilor celor din diaspora, și întru nimic ne îndoim, că aceasta adevărat negreșit este, că ieșind ei din Ierusalim, după porunca Domnului s-au semănat în toată lumea, care în lume pretutindenii propovăduind Evanghelia, au deschis ușa credinței, și a mântuirii pentru toate neamurile, Domnul împreună lucrând și cuvântul adevărindu-l, prin semnele cele ce urmau (*Marcu 15;20 Romani 18, Colaseni 1;23, Apocalipsa 5;6, Faptele Apostolilor 14;27*)

15. Iar vremea în care Eparhie au mers fiecare Apostol, pe lângă altele se arată în cărțile de pomenire, și în Viețile lor, Dumnezeu încredințându-le plugăria lumii celei înțelenite.

16.Și la această Apostolească călătorie acești propovăduitori de Dumnezeu, au încredințat și împreună călătorilor cu ei, celor 70 ucenici ai Domnului, pe unii îi așeza episcopi, alții Prezbiteri pe la Bisericile din cetăți ridicate de dânșii, care după ducerea de acolo a

Apostolilor, apărând prin întru tot înțeleapta învățătură, și prin fapte îmbunătățite, Bisericele lui Dumnezeu, le păstoreau după porunca Lui fără de lenevire. Căroră Biserici cu toate că erau departe Apostolii, împreună fiind cu Duhul le trimitea Epistole (cărți) întăritoare, de cele ce au auzit și au văzut, și s-au învățat, și așa prin acești Apostoli, care la sfârșit au primit moartea slăvită a muceniei, afară de Ioan, îndată ca o lumină a Soarelui au luminat pe toată lumea cu mântuitorul cuvânt. Drept aceea în toate cetățile și satele, fiindcă se înmulțeau ca o arie, se întemeiau mulțime de Biserici de zeci de mii de bărbați, precum zice Evseviev (*Istoria Bisericească Cartea 2 Capitol 3*) care mai zice încă (*Cartea 1;13*) că Iuda (care se zice și Toma) după Învierea Domnului a trimis pe unul din ucenici, Tadeu către Agar împăratul Edesei, care venind a vindecat pe Agar, ce pătimea de podalgie, și propovăduind cuvântul Evangheliei, ia întors pe ei la credința cea în Hristos.

17.Încă se cade a ști, că Latini zic, că mai înainte de a se împrăștia Apostolii în lume, au alcătuit Simbolul credinței, ca pe o învățătura obștească, care sa numit și Apostolesc, măcar că aceasta nu este mărturisit de cineva din cei vechi.

Apostolul Petru episcop Antiohiei.

18. Asemenea după 5 ani de la Învierea Domnului, mărturisesc și Latini că Petru a stat întâi episcop Bisericii din Antiohia în 22 Februarie, și a ocărmit 7 ani fără 1 lună și 5 zile, după alții 2 ani, și apoi a așezat episcop Antiohiei pe Evodie, a mers la Roma, și a fost întâiul episcop. Deci dacă după socoteala Latinilor, Roma este întâiul scaun, și episcopul ei monarh al Bisericii, nu pentru alta, decât că au primit pe vârfulnicul episcop, mai drept este ca Biserica Antiohiei să aibă protia, fiindcă Petru a fost mai întâi 8 ani episcop Antiohiei, înainte de a fi în Roma.

Moartea Iudeilor la Praznicul Paștilor.

19.În vremea împăratului Claudiu, la praznicul Paștelor, a urmat în Ierusalim atâta zurba și tulburare, unde numai cei ce ieșeau din Biserică, împingându-se în silă, călcându-se unii pe alții au murit ca la

30.000, și praznicul sa făcut plângere la tot neamul Iudeilor, și în toate casele plâns și tânguire, precum zice Iosif Flaviu la Evsevie în Istoria Bisericească Cartea 2. Capitol 19. ***Venirea lui Simon vrăjitorul la Roma.*** În zilele acestui împărat, și Simon vrăjitorul (despre care vom zice în următorul capitol) a venit în Roma, și pe mulți locuitori ia amăgit, și ia câștigat, după Iustin Mucenicul, în Apologia (dare de răspuns spre dezvinovățire) cea către împăratul Antonin cea pentru dogma noastră, care scrie așa: „Și după Înălțarea Domnului la cer demonii puneau înaintea pe oarecare oameni, care se numeau pe sineș Dumnezei, care nu numai că au fost goniți de voi, ci au fost învredniciți cu cinstiri, dintre care unul este și Simon Smarineanul, care în vremea Cesarului Claudiu prin lucrarea demonilor, puteri vrăjitorești a făcut în cetatea voastră împărătească Roma, fiind socotit de Romani Dumnezeu”.

Petru când a venit în Roma.

20.Încă tot în vremea acestui Claudiu, pentru prima dată a venit Apostolul Petru în Roma, semănând propovăduire mântuitoare, și luminând mințile Romanilor cu lumina adevărului, încât mulți dintre dânșii au crezut, și atâta a putut către ei învățătura lui, și cu învățătura lui nescrisă, că au rugat ei și pe Apostolul Marcu, ucenic fiind lui Petru, ca să lase lor în scris aducerea aminte de învățătura cea din gura Apostolului Petru, și așa au fost ei pricina scrierii Evangheliei lui Marcu, precum povestește Evsevie (*Istoria Bisericească Cartea 2. Capitol 15*)

Marcu întâi propovăduiește Evanghelia în Egipt.

21. Pentru Marcu aceasta zic, cum că Evanghelia pe care a scris-o a început mai întâi a o propovădui în Egipt, în anul 11 de la Învierea lui Hristos, și că el este primul care a așezat Biserici în Alexandria. Și a fost Marcu ucenic și fiu înfiat lui Petru, și nepot lui Barnaba, și fiu al Mariei, care ia primit pe Apostoli, precum se vede la Faptele Apostolilor: „Și chibzuind el, a venit la casa Mariei, mama lui Ioan, cel numit și Marcu, unde erau mulți adunați și se rugau”. Avea două nume, pentru aceasta cetește pe Teofilact Tâlcuirea Evangheliei de la

Marcu la cuvântul înainte, pe Eftimie și pe alții. De Marcu sa zis și la Introducere cap: 11 paragraf 3.

22. Clement Alexandrinul, precum mărturisește Evsevie în Istoria Bisericească Cartea 3 cap:30, pentru cei ce zic că nunta este necurată, enumeră pe Apostolii cei ce au fost însurați, zicând: „Dar și pe Apostoli îi vor lepăda, că Petru cu adevărat și Filip au avut copii, și Filip pe fiicele sale cu bărbați le-au căsătorit, iar Pavel încă nu se lenește în oarecare Epistolă, pe soția sa heretisind-o, pe care nu o purta cu sine pentru înlesnirea slujirii sale¹⁶¹”

CAPITOLUL XI.

NERON AUTOCRATORUL, ȘI CELE CE S-AU FĂCUT DE EL ÎN BISERICĂ.

Nero însuș stăpânitor 54 d.Hr.

1.Claudiu Autocratorul împărățind 13 ani, 8 luni, și 20 zile, după Dion (Cartea 6) și alții, a fost otrăvit de muierea sa de a doua, care se numea Agripina,¹⁶² în 13 Octombrie, și a murit, viețuind 63 ani 2 luni

---

¹⁶¹ Conscriitorul citând zisa lui Clement, pe care a cetit-o la Evsevie în Istoria Bisericească, poate socotește că Pavel a fost însurat. Ci singur Clement o zice aceasta, întemeindu-se pe Epistola către Filipeni a Sf. Pavel 4;3 unde zice: „Încă te rog și pe tine, soțule iubite (ori adevărate) ..... (Biblia 1914) ... Dacă ar fi înțeles Pavel pentru femeia sa ar fi trebuit să zică soție adevărată (sau iubită) și nu iuite. Și mai ales că nimeni din Părinți nu au această socoteală pentru Pavel, mai vârtos Tertulian în Cartea I către femei capitol 3 și în cartea pentru o singură căsătorie cap:3 și 8. Ilarie la Psalm? 127, Epifanie, Ambrozie, Ieronim, Augustin, toți vor pe Pavel neinsurat. Însuși Pavel în Epistola I Corinteni 7;7 zice: „Fiindcă vrerea mea este ca toți oamenii să fie ca mine. Dar fiecare își are de la Dumnezeu darul lui: unul așa, iar altul într-alt fel. Celor necăsătoriți și văduvelor le spun: Bine este pentru ei să rămână ca mine.” Dintru acestea dar este arătat, că Pavel a fost necăsătorit. Și să nu socotească cineva că în urmă a luat femeie, căci mai întâi, nu sar fi dat pe sine ca o pildă de feciorie Corintenilor, și al doilea, că atunci era trecută vremea a se căsători, fiindcă era bătrân.

¹⁶² Nu știu cum enumeră conscriitorul pe Agripina de a doua muiere a lui Claudiu, de vreme ce Claudiu a avut 6 muieri, și a fost otrăvit de cea de a 6-a, adică de Agripina. Mai vârtos Istoricii zic că, muierea de a 5-a a lui Claudiu, care se numea Mesalina, a fost prea înverșunată, care pe când încă trăia Claudiu bărbatul ei, a luat bărbat pe Silie călăraș Roman, însă Claudiu a omorât-o la anul 48 d.Hr. Și atunci a luat pe a șasea muiere Agripina nepoata sa, fiica lui Germanicus, și sora lui Caligula, și maica lui Nero din Gaius Dometie Aenobarbu, care ca să înalțe pe scaun de fiul ei Nero care a depărtat de la Roma pe Bretanic fiul lui Claudiu din Mesalina.

și 13 zile. După moartea lui, Testamentul (diata) lui sa făcut nevăzut, a fost trecut cu vederea fiul lui Bretanic, care încă era copil minor, și a răpit împărăția Nero cu autorul lui Agripina maica lui Bretanic în anul 50 d.Hr. Și fiind ea înduplecă pe Claudiu să-l înfieze pe Nero, care se vestește Autocrator (însuși stăpânitor) fiind cu vârsta 15 ani, al șaselea Autocrator al Romanilor, și cel din urmă din dinastia lui August Cesarul. **Caracterul lui Nero.** Acesta la începutul Autocrației sale, 5 ani a întrecut pe toți înaintașii lui cu blândețea, în vitejie, iubirea de oameni, apoi a căzut întru atâta nebunie, mârșăvie, răutate, îndrăcire, și spurcată ucidere, ca nimeni altul, fiindcă pe maica sa, pe frații săi, pe nevasta sa, și alte rude ale sale, și casnici iubiți ia torturat ca pe niște vrăjmași cu multe feluri de munci, și ia omorât cu tot felul de morți. Deci pentru acestea, și alte răutăți ale lui, cu dreptate l-ar numi cineva fiară cumplită și nu om.

2. Iar câte rele, și cumplite întâmplări, a urmat iudeilor după cele cutezate împotriva lui Hristos și în vremea lui Nero, povestește Iosif în Antichități Iudaice, scriind așa: „Felix fiind procurator în Iudeia se aprinde gălceava în Arhieriei către preoți, și către cei mai mari ai Ierusalimului, și atâta nerușinare a cuprins pe Arhieriei, și îndrăzneală, încât au trimis slugi pe la arii de lua zeciuiala cea îndatorată preoților.” Și iarăși acesta zice, că întru aceiași ani, sa arătat în Ierusalim atâta mulțime de tâlhari, încât ziua în mijlocul cetății, omorau pe câți întâlneau, și mai ales la praznice. După acestea adaogă numitul istoric, și altele zicând: „Iar mai mare bătaie a fost asupra Iudeilor, răul ce la făcut mincinosul proroc egiptean, care adunând mai la 30.000 de amăgiți, și aducându-i pe ei din pustie la muntele măslinilor, puțin trebuia să stăpânească Ierusalimul, de nu ar fi ajuns Felix cu armele lui să-l zăticnească pornirea lui etc. (*Evsevie Istoria Bisericească Cartea 2 cap: 20,21*)

Adormirea Născătoarei de Dumnezeu. Întru acești ani sa mutat de pe pământ la cer de Dumnezeu Născătoarea Maria, viețuind 72 de ani pe pământ.

Festus procurator al Iudeii.

3.Nero în locul lui Felix trimite procurator pe Festus. În acest timp întorcându-se de la propovăduire Pavel în Ierusalim, se dezvinovățește de cele ce era clevetit de evrei, și cere să fie judecat de Cesarul. ***Pavel este adus legat la Roma***, unde petrecând 2 ani întregi cu răsufare și fără oprire a propovăduit cuvântul lui Dumnezeu, fiind împreună cu el Aristarh și Luca. ***Pavel merge în Spania***. Apoi după ce sa dezvinovățit a venit în Spania (după predanie) ca și acolo să propovăduiască cuvântul Evangheliei, unde pe lângă alții botează pe Prob împreună cu toată casa lui, precum zice Glica în Hronică partea 3-a. ***Sfârșitul lui Pavel***. Pavel sa întors iarăși la Roma, unde convertește pe paharnicul lui Nero și pe țitoarea lui, apoi a luat fericitul sfârșit. ***Adormirea lui Iacob fratele Domnului***. Văzând Iudeii, că nu și-au plinit pofta împotriva lui Pavel, s-au întors către Iacob fratele Domnului care de toți era numit Oblias, pentru nemărginita sa dreptate, filosofie, și buna cinstire. Și fiindcă a mărturisit pe față pe Domnul nostru Iisus Hristos Fiu al lui Dumnezeu, l-au omorât Iudeii, fiind atunci fără stăpânire pentru moartea lui Festus, care sa tâmplat în Iudeia, anul 64, și a viețuit fericitul Iacob ani 95, al cărui moștenitor sa făcut Simeon a lui Cleopa, precum se va zice mai jos.

Mucenicia lui Andrei și a lui Barnaba.

4.În același an, a fost răstignit Apostolul Andrei în Patra Ahaia. Iar în anul următor Barnaba în Cipru. ***Marcu, Simon și Iuda***. Asemenea și Evanghelistul Marcu în Alexandria în 25 Aprilie, citește pentru acestea Sinaxarul. Încă în acest an au fost omorâți în Persia Apostolii Simon și Iuda.

Episcopii ai deosebitelor Biserici.

5.Iar în Efes cel dintâi se spune că a luat episcopia Timotei. În Creta primul episcop a fost Tit. În Atena după dimigoria lui Pavel cu Atenieni în Areopag, crezând Dionisie Areopagitul, de către Apostoli a fost hirotonit primul episcop. În Corint episcop Dionisie. Apoi ceilalți următori ai lui Pavel: Krisc venind din Roma în Galia de dânsul se mărturisește. Iar după Petru Episcopia Romii o primește

Linus, iar Stahie unul din cei 70 ucenici, a fost episcop al Bizantieii în Tracia de către Andrei, i alții ai altor Eparhii, citește la Evsevie Istoria Bisericească Cartea 3. Cap:4.

6.Înștiințându-se Nero de moartea lui Festus, a trimis eparh al Iudeii pe Albinus, și cu dânsul pe Florus, care a răstignit pe mulți din Iudeii Ierusalim, când au început ei a deschide războiul în anul 12 al împărăției lui Nero, pentru care citește pe Iosif Flaviu și pe Evsevie în Istoria Bisericească Cartea 2 Cap: 23.

CAPITOLUL XII.

PRIMA PRIGOANĂ PORNITĂ DE NERO ASUPRA HRISTIANILOR ȘI FELURITELE PRIHANE ADUSE ASUPRA LOR.

1.Cel dintâi autocrator vrăjmaș al bunei cinstiri de Dumnezeu, sa arătat Nero luptătorul de Dumnezeu, precum zice Tertulian la Evsevie Istoria Bisericească Cartea 2 Cap. 25. „Acolo va afla pe Nero dând această dogmă, mai ales pe tot Răsăritul supunându-l, în Roma era crud cu toți, prigonind etc. Dar se cădea cu adevărat pe lângă toate și aceasta, ca unuia ce el cel dintâi dintre împărați sa arătat vrăjmaș al bunei cinstiri de Dumnezeu.” (*Scrie Evsevie în același loc puțin mai înapoi*) Ridică dar primul prigoană împotriva Hristianilor, care erau în Roma, în anul 66 d.Hr. al 13 an al împărăției sale. **Mucenicia lui Petru și a lui Pavel.** Nero îndemnându-se întâi la tăierea Apostolilor, din care necuviosul a poruncit lui Pavel, să i se taie capul, iar Petru să fie răstignit, precum zic unii Istorici, Bisericescul Gaie, Zefirin episcopul Romii, și Dionisie al Corintului, cum că a poruncit ca lui Pavel să i se taie capul, într-un același an, și aceeași zi¹⁶³, iar după alții, după un an, în

---

¹⁶³ Dionisie zice că Petru și Pavel au mărturisit într-un același zi, într-un același vreme. Prudentie însă în Cartea cea pentru cununie zice, că într-un același zi au mărturisit, dar nu într-un același an, ci între mucenicia unuia și a altuia, numără un an. Cu Prudentie se conglăsuiește și Fericitul Augustin la voraava 28 pentru sfinți. Iar Simeon

29 Iunie, trupul lui cel sfânt sa pus de credincioși, întru același loc, unde era și Petru, iar Evsevie Pamfil Istoria Bisericească Cartea 2 capitol 25 zice că Petru a petrecut la răsărit 12 ani, și 23 în Roma și polițiile Apusen, încât toată vremea propovăduiri lui a încheiat 35 ani. Iar Pavel a propovăduit Evanghelia 21 ani, și 2 ani în temniță, pe cei 2 dintâi și pe cei 10 de pe urmă încât toți anii propovăduirii lui Pavel sunt 35 ani.

Pricina acestei prigoane.

2.Iar pricina prigoanei a fost aceasta: Nero mâniindu-se, sau să zic mai adevărat îndrăcindu-se, ori pentru neîmpodobirea zidurilor Romii, ori vrând să vadă cum cu foc a ars Troia, a îndemnat pe oarecare împreună meseni ai săi, în 19 Iulie, și au luat tăciuni aprinși, poruncindu-le să ardă cetatea, plinind neomenoasa lui poruncă, a ars atunci împărăteasa cetăților, după unii vreme de 6 zile, iar după alții 9 zile, și așa din 14 regiuni, adică părți ale cetății, unde stăpânea pojarul, abia a scăpat patru părți. Iar după ce sa făcut aceasta, a început norodul să-l urască și să-l grăiască de rău pe Nero, iar necuviosul acesta preaspurcatul, pricina arderii, pe care nu o putea scutura de la sine, a aruncat-o fără de sfială asupra Hristianilor, din care mulți fiind pârâți cu nedreptate și minciuni, erau pedepsiți cu mucenicii nepovestite, precum mărturisește Tacit la Hronica Cartea 5.

3.Așa fiind clevetiți Hristianii, pe lângă asta au dat pricină nu mică și neamurile, (ereticii) cu ale lor fapte, zic: Simoniani, Nicolaiții, și Gnosticii,¹⁶⁴ Catafrighii, Pepuzianii, și cei asemenea lor întru necuvioasele lucrări, căci măcar că deși erau eretici prea spurcații, însă vrea a se numi Hristiani. Pentru aceasta ziceau neamurilor și mărturiseau că sunt Hristiani, precum zice Teodorit: „Iar în sufletele

---

Metafrastul, cuvintele lui Dionisie a luat că arată, cum că în aceeași zi a luat cununa muceniei, vârful Apostolilor, că zice: „Gaie bărbat Bisericesc, și Zefirin episcopul Romanilor, și Dionisie al Corintului scriu, că întru aceeași vreme, și împreună au mărturisit Petru și Pavel”. Ci este neadevărată zisa lui Metafrast de Gaie, că Evsevie Pamfil, ce va să dovedească cu mărturiile lui Gaie, și a lui Dionisie că vârful Apostolilor a mărturisit în aceeași vreme nu pomeneste pe Gaie conglăsuind cu Dionisie. Și mai mult se biruiește Metafrast când zice, că Zefirin scrie aceeași, poate cetind la Evsevie, și Zefirin făcându-se episcop, a socotit cum că și el a scris conglăsuind cu acești doi.

¹⁶⁴ Aceștia sunt ereticii, de care se va vorbi la veacul 2 capitol 8 se va vorovi la sub însemnarea paragrafului 10.

lor prea vicleanul demon a răsunat, dând război împotriva propovăduirilor adevărului, și rea socoteală de cei ce soleau cele Dumnezeiești, prin aceștia ispitindu-se a se formălui. Că fiind toți cu aceeași numire toți creștinii erau huliți. Că Hristiani îi numea pe propovăduitorii dogmelor Evangheliei și tot Hristiani numeau pe învățătorii spurcatelor dogme, așa cel ce nu știa osebite, pe toți spurcați îi socotea pe cei ce se împărtășeau de o numire.”

4.Deci pentru această pricină, neamurile cele necredincioase, toate câte ziceau că se fac de mincino-Hristiani, le da asupra adevăraților Hristiani, precum zice Evsevie la Istoria Bisericească Cartea 4, Cap: 7 „Pe aceștia dar întrebuițându-i slujitori demonul cel ce se bucură de rău, credincioșii amăgindu-se între dânșii, așa jalnic întru pierzare să se robească. Iar neamurilor celor necredincioase să le dea multă bogăție de ocară asupra Dumnezeiescului cuvânt. Vestea despre faptele ereticilor, revărsându-se spre ocară a tot neamului Hristianilor, și pentru aceasta necredincioșii de atunci prea necuviosul prepus îl da asupra noastră dar se întâmpla mai de multe ori a se de către păgâni, ca și cum adică nelegiuită amestecare cu maicile și surorile, și hrană necuvioasă consumând”. Pentru acestea dar Hristianii erau clevețiți de cei necredincioși, după cele următoare.

Clevetirile celor necredincioși împotriva Hristianilor.

I.Că toate, cumplitele și relele întâmplări din acea vreme care urmau, arunca vina asupra Hristianilor, pentru care ziceau ei că se mânie zeii cu aceste rele îi pedepsesc pe oameni. *Tertulian întru dezvinovățire Cap: 39.*

II. Uciderea pruncilor, mâncarea de carne de oameni, amestecare de sânge, și necuvioasele împreunări între ei, acestea le arunca asupra Hristianilor, căci cu rea meșteșugire plăsmuia oarecare chipuri înspăimântătoare pentru pruncul cel coperitu sub obescu, la câinele cel legat înaintea sfeșnicului, și pentru altele asemenea ca acestea, pentru care cetește pe *Iustin Mucenicul și filosoful la 1 Dezvinovățire, pe Mikikie Filikul, și alții.*

III. Atei (fără Dumnezeu) îi zicea pe Hristiani, și supuși pedepsei pentru vina apostasiei, că s-au făcut defăimători ai Autocrației. Atei pentru că stricau vechea slujire către zei, pentru aceasta și în amfiteatre strigau necredincioșii cu un glas ridică pe atei, și pentru lepădarea de Hristos *vezi la Evseviev Istoria Bis... Cartea 4. Cap: 13.* Ziceau că defăima Autocrația pentru că nu se închinău și nu aduceau jertfe statuilor împăraților, pentru aceasta Irinarhul Irod și tatăl lui Nichita după putere îndemna pe Policarp șezând lângă el și zicându-i: „Că ce rău este Doamne, Cesarule, și a jertfi, și a te mântui” tot la Evseviev în același loc. Această învinovățire minunat se șterge la *Tertulian în Apologie, și la Arnobiev în Cartea contra neamurilor necredincioase.*

IV. Numeau încă pe Hristiani cinstitori de asin, socoteau păgânii că Hristianii cinstesc capul de asin. Această clewetirea a fost semănată în vremea lui Apion grămăticul, precum se găsește la *Iosif în Cartea 2 împotriva lui Apion, și la Cornilie Tacit,* în sfârșit a fost lipită această prihană Hristianilor, pe care de multe ori îi numărau cu Iudeii, și aceasta a fost născocită de la un Leshniitu (ocărător bârfitor), care a închipuit pe Mântuitorul având urechi de măgar, precum zice *Tertulian, Apologia Cap: 16.*

V.Mai numea încă pe Hristiani închinătorii Soarelui, și a venit prihana aceasta, sau mai bie zis clewetirea, pentru că din început Hristianii ne închinăm cu fața la Răsărit, sau pentru că serbăm ziua Soarelui adică Dumineca, *vezi la Tertulian, la același loc.* De ce ne închinăm cu fața la Răsărit. Ne închinăm cu fața la Răsărit nu pentru că la răsărit a fost sădit raiul în Eden, ci este Apostolească predanie, și căci cele mai de cinste le oferim lui Dumnezeu, și după înțelesul oamenilor răsăritul este cea mai de cinste parte a lumii. Și a luat Biserica a se ruga către Răsărit, de la cei ce au luat pe a se ruga, și aceasta am luat-o de la Sfinții Apostoli, *Iustin.*

VI. Amăgitori, vrăjitori, îi socoteau pe Hristiani înșelători, precum pe însuși Hristos, pentru că ziceau că a demonului ciudățenie sunt minunile cele mai presus de fire pe care Domnul le făcea cu a sa putere Dumnezeiască.

VII.Încă ziceau că Hristianii sunt tâlcuitori de religie nouă, pe care prihănire minunat o surpă *Arnobie, Cartea 1 și 2.*

VIII. Mai numeau pe Hristiani stasioticus, adică răzvrățiți, pentru adunările lor cele de dimineață, și pe sfințitele adunări, necredincioșii le numeau eresuri și comploturi, *cetește pe Tertulian, la Apologie cap: 1. Și Arnobie cartea 4.*

IX. Neprocopsiți, și neînvățați, căci puțini dintre ei se îndeletniceau cu învățăturile acestui veac, și pentru aceasta pretutindeni erau numiți, lesne amăgiți, lesne pățimași, tâmpi la minte, împrilesiți, (demonizați) nebuni, nesimțitori, necuvântători, a căror scrieri ziceau că sunt pline de barbarisme, și de neîntocmite voroave, și cele asemenea, după Arnobie Cartea 1.

X.Erau clevetiți că slujesc mădularelor celor născătoare a celor mai mari, de unde și mădulăslujitori, ca unii ce slujesc mădularelor născătorilor. Această clevetire a ieșit, căci Hristianii stau în genunchi înaintea preoților, și-și mărturiseau păcatele lor cu mâinile strânse la piept (*Minikie Filix*)

XI. Grei de cap, proști, nefolositori îi numea, de la care visteria obștească nu lua folos. Însă cele dimpotrivă în multe locuri mărturisește Tertulian la Apologie c. 2.

XII. Pe Hristiani, cu stricat glas îi numea Hristiani, necredincioșii din răutatea și neînvățătura lor, precum și pe Hristos (care înseamnă Uns) Hristos care se zice trebnic îl numea. (Lactațiu Pentru Dumnezeieștile dogme, Cartea 4 c.7.) Pe lângă acestea nu știau despre Sfintele Taine, și fireasca lor răutate, îi făcea să plăsmuiască acest fel de clevetiri împotriva Hristianilor.

CAPITOLUL XIII.

SIMON VRĂJITORUL, SIMONIENII CEI DE LA DÂNSUL ȘI NICOLAIȚII.

1.Toate tristele întâmplări în Biserica lui Dumnezeu din acea vreme grămăditor și pricinuitoare era Simon vrăjitorul, pe ale cărui spurcate fapte de le-ar asemena cineva cu faptele lui Nero, negreșit le-ar afla mult mai rele. Acesta se trăgea din Gitton care a fost sat oarecând în Samaria, unde a ajuns la vârful vrăjitoriei, făcând multe ciudățenii, și se mirau Samarinenii, și ziceau că este un mare și câți îl auzeau strigau într-un glas: acesta este puterea lui Dumnezeu cea mare. A amăgit și a spăimântat pe mulți cu vrăjile lui care s-au lipit de el. Dar văzând amăgitorul că Apostolii făceau adevărate minuni, și că dădeau Darul Sfântului Duh celor ce veneau la credința în Hristos, cu mulți alții a crezut și sa botezat, precum sa zis mai sus, de Filip diaconul, cel ce bine-cuvântează cele pentru împărăția lui Dumnezeu, și pentru numele lui Hristos. Apoi a adus bani Apostolilor, ca să ia putere, ca prin ea, cu spurcatele lui mâini să împartă darul Duhului Sfânt, socotind ca așa ușor să adune mai mulți bani. Pentru aceasta blestemat a fost de Apostolul Petru, de către care a fost muștrat pentru necuvioasa și vicleana lui socoteală. (*Faptele Ap... 8;9-24*) Sa întors câinele la borătura sa, adică vechiul lui obicei la înrăutățit, cercând cu meșteșugiri vrăjitoarești, și cu farmece, să lipească de Biserica lui Hristos un eres de istov pierzător și stricător, al cărei încheiere este aceasta.

Eresul lui Simon vrăjitorul.

I.Rânduia o nemărginită putere pe care a numit-o înrădăcinarea tuturor, și aceasta zicea că este focul, și că avea îndoită lucrare, una văzută, iar cealaltă ascunsă, din care a ieșit trei perechi, pe care le numea rădăcini din care pe **I-** a numit-o minte și gând, a **II-** a glas și înțelegere, și a **III-**a cugetare și pomenire.

II. Zicea că el este puterea lui Dumnezeu cea mare și nemărginită, care sa pogorât în Samaria ca Tată, iar în Iudeia ca Fiu și Duh Sfânt, și a venit la celelalte neamuri, în sfârșit că a venit în chip de limbi de

foc și la Apostoli, iar pe curva Elleni, sau Luna¹⁶⁵, unde în cele din urmă a stat în Tir din Fenicia, precum zice Iustin la întâia dezvinovățire, nomer 26 pe care o avea șezând împreună, și împreună locuind, și slujitoare la voile lui cele rele, și petrecea împreună cu ea, numea întâia înțelege a minții, adică a minții sale, și maică a tuturor, și cum zice Epifanie Duh Sfânt, pentru care el sa pogorât formându-se după forma ce este în fiecare cer, spre a lua ale sale puteri îngerești.

II. Zicea că prin această întâia înțelegere, adică prin Elena a făcut pe Îngeri, și pe Arhangheli, iar de Îngeri sa zidit lumea nenăscut, asemenea și oamenii, dar fiindcă au zavistuit pe acea Elleni, au reținut pentru ei zidirea, că nu voiau ei să se numească făpturi ale Ellenii, și pentru aceasta el a pus pe acea Elleni în multe trupuri muieresti încă și trupul Ellenii, pentru care sa făcut războiul din Troia. Încă mai bârfea, că pentru această Elleni, Îngerii sau bătut între dânșii, și că fără a pătimi ea vreun rău, ia făcut să se omoare unii pe alții, pentru pofta ce a pus-o ea întru dânșii. Și fiindcă ei o țineau ca să nu se suie ea la ceruri, toți s-au împreunat cu ea prin trupul femeiesc, și prin femeiasca amestecare, prefăcându-se ea din trupuri muieresti, în trupuri de oameni, de dobitoace și de altele. Pentru dânsa dar, adică zicea că pentru hatârul Ellenii, el sa pogorât din ceruri, căci ea fiind ținută de legături, nu putea a se întoarce la tatăl ei, și că aceasta este cea din Evanghelie zisă oaia cea rătăcită, și să mântuiască pe oameni prin cunoștința cea întru dânsul. Și zicea că sa pogorât prefăcut la chip, ca să nu fie cunoscut de Îngeri ce iconomisesc zidirea, că sa arătat în Iudeia ca un om, și că a rămas nepătimit, măcar deși a pătimit.

IV. Zicea că prorocii sunt slujitori ai Îngerilor, și prorocesc din insuflarea lor, pentru aceia celor ce credeau în el porunca, să nu ia aminte la proroci, nici să se teamă de îngrozirile legilor, ci să-și facă cu slobozenie voile lor, fiindcă se vor mântui, nu prin fapte bune, ci cum se întâmplă după rânduirea Îngerilor, care au pus pe oameni în robie cu aceste porunci. Și în sfârșit rătăcitul și nebunul, ca să

---

¹⁶⁵ După ce A. Petru a înfruntat pe Simon, el sa dus încoace și încolo și ajungând la Tir din Fenicia, a luat pe această Elleni de la porpostasion (bordel), și o avea totdeauna urmându-i lui. După moartea lui Simon poate că ea sa întors la starea ei cea dintâi, adică la bordel.

primească mai ușor oamenii bârfele lui, nu mărturisea învierea morților, precum zice *Epifanie, și Augustin, Iustin Mucenicul, Irineu, Evsevie, Teodorit, și din Latini Tertulian, Filastrie, și alții.*

Simonianii.

3.Deci câți urmau lui se numeau Simoniani de la numele lui, căroră, amăgitoarea slavă rea a învățaturii lor, lea deschis ușa nelegiuitelor fapte, adică a înverșunării, a vrăjitoriei, a idoloslujirii, și alte ca acestea, căci formăluind ei chipuri, e tămâiau și le serbau, și li se închina ca lui Dumnezeu, pe Simon în capul lui Dia, iar pe Elleni în felul Atena, și meșteșugind ei oarecare sărbători erotice, și alte meșteșuguri ale vrăjitoriei, ca pe niște Dumnezeiești Taine, pe mulți din cei proști îi amăgea. Împotriva lor au scris Apostolii: *Petru, Iuda, adică Petru în Epistola II-a, iar Iuda în Epistola sa, zugrăvind-i cu vii vopsele, și descriindu-i. Iar bârfele lor le povestește Epifanie.*

4.Sa zis mai sus că acest Simon vrăjitorul, lăsând Samaria după ce a părăsit Dumnezeieștile dogme, a venit în Roma în vremea Autocratorului Claudiu Cesarului, care atât ia spăimântat pe Romani cu farmecele sale, încât a fost socotit de dânșii ca un Dumnezeu, și sa cinstit cu Adriant (chip de om cioplit) înălțat aproape de râul Tibru, între amândouă lucruri cu această subscriere: Lui Simon Dumnezeului Sfânt. ***Simon este ucis prin rugăciunea lui Petru.*** Ci întru tot buna pronie (purtare de grijă) iubitoare de oameni pentru toate, în zilele acestuiaș Autocrator Claudiu, trimite la Roma pe viteazul și marele între Apostoli Petru, care rugându-se, din înălțime a aruncat jos pe Simon, și sa sfărâmat, care vrea să zboare ca Icar a lui Dedal din basme, a stricat puterea lui înaintea Romanilor, și a stins-o arătând osebirea Dumnezeiescul Dar de fermecătorie. (*Evsevie la Istoria Bisericească Cartea 2 cap:14 și la Teodorit*) ***Pricina pentru care postesc Latinii.*** Pentru această pricină, zic unii că ziua aceea, în care sa tâmplat căderea lui Simon, o au Romanii de mare zi, în care credincioșii postesc, și se roagă până astăzi.

Osebitele ramuri ale Simonianilor.

5.Eresul Simoninailor, în următorul an sa împărțit, ca de o prea amară rădăcină în feluri de ramuri puturoase, încât altele se numeau **Simoniacești**, iar altele cu alte numiri, precum **Cleobiacești** de la Clobie, (care după mărturia lui Iustin filosoful a fost contemporan cu Simon, dar alți zic a fi mai vechi, Epifanie la eresul 51 zice că el este, care și Cleobie se numea, precum, Satoriil se numea Saturnin, **Dositeicești**, (de la Dositei), dar unii zic că acest Dositei este mai vechi, precum Ieronim în dialogul împotriva lui *Eofor*, *Origen în tâlcuirea 27 la Matei*, și în *Tomul 13 al tâlcuitorilor la Evanghelia lui Ioan*, și *Klimis Romanul în Cartea 2*. Din acestea se vede că Simon a fost următor lui Dositei, la această socoteală se unește și Evloghie Patriarhul Alexandriei, precum se vede la Fotie Kodica 230. **Gortinești** de la Gorteu, **Masbotești** (*Nichifor Calist Cartea 4, cap 7 în Istoria Bisericească, zice că aceste eresuri au luat început de la Iudei, că sunt mai vechi decât Simon*) **Adrianisti**, **Eutihiti**, **Kanisti**, și celelalte, după Epifanie, Evsevie, și Teodorit. Simonianii însă mici schimbări și născociri adăogând acestui păgânesc eres, nu au rămas pentru multă vreme, ci în fundul uitării s-au dat, precum zice Teodorit: „Că estimea ce nu este de la Dumnezeu, nu va sta, ci într-o vreme sporește, dar nu rămâne pentru totdeauna” vezi pe Origen.

Simonia și Simoniacii de unde se pilduiesc.

6.De la acest Simon, a luat numire Simonia, Simoniacii, sunt unii ca aceștia, câți pentru darurile lui Dumnezeu și pentru cele duhovnicești dau dăruiri, sau iau bani, și se supun blestemului veșnicei anateme, precum este arătat tuturor, *din Canonul 23 al Sfinților Apostoli*, și *Canonul 2 Soborul din Calcedon*, *Canonul 22, și 23 a Soborului 6*, *Canonul 4,5,9 Soborul 2 Niceia*, *din Epistolele Sf. Vasile cel Mare către episcopi săi*, *din ale lui Tarasie către Adrian*, și *din circulara lui Ghenadie*, și *din legile Împăraților*. Citește pentru aceasta la *Faptele Apostolilor 8*. Ci pe cât mai grea cu mult este Simonia decât toate celelalte păcate, cu atâta mai mult fără sfială se lucrează de proestoșii Bisericii, deși se acoperă cu feluri de chipuri, și cuvinte. Însă ceea ce scrie fericitul Pavel „Cei ce lucrează cele sfințite,

din altar mănâncă, cei ce slujesc altarului, din altar se împărtășesc, etc.” mărturisim nu este Simonie.

Nicolaiții de unde au luat denumirea.

7.Nicolaiții, precum toți mărturisesc, au luat denumirea de la Nicolae nemernicul Antiohianul, unul din cei 7 diaconi pe care ceata Apostolilor i-au hirotonit pentru slujirea și odihna văduvelor, despre care se pomenește la *Faptele Apostolilor* 6;6. Iar cum a răsărit acest eres, n se unesc toți la socoteală. Că unii zic, că acest Nicolae sa făcut începător al Nicolaiților, precum Irineu, Tertulian, Epifanie, și Filastrie, iar alții zic că acest Nicolae zic că acest Nicolaie a fost nevinovat la acest eres, ci niște oameni înverșunați, tâlcuind strâmb oarecare faptă, sau cuvânt al lui Nicolae, au pus înaintea ca un întâi pricinuator pe acest Nicolae, precum Clement Alexandrinul în acest chip zice despre dânsul: „Având acesta muiere frumoasă, după Înălțarea Domnului și Mântuitorului nostru, fiind muștrat de Apostoli că își teme muierea, a adus-o în mijloc și a dat voie oricui ar voi să o ia. Și zic că aceasta faptă ar fi urmare a glasului aceluia, adică, că se cade pe trup rău al întrebuița, și urmând ei faptei făcute, atât aceii zise prost și fără mai multă cercetare fără rușine curvesc cei ce țin eresul lui¹⁶⁶. Vezi pe *Evsevie Teodorit, Nichifor, Augustin și Navclir*.

Eresul Nicolaiților.

8.Capetele eresului Nicolaitenilor sunt acestea: **1.** Afară de un Dumnezeu Tatăl Domnului, zicea să fie alt Dumnezeu, pe care îl zicea ziditorul. **2.** Zicea că altul este Hristos, și altul este Iisus, acela Fiul al Tatălui, iar acesta fiu al Ziditorului, la care zicea că sa pogorât Hristos, și a rămas nepătimit în el, și iarăși sa dus. **3.** Pentru nașterea Îngerilor buimăcindu-se zicea, că a fost întuneric, și fund, și apă, iar fiindcă Duhul le-a despărțit pe acestea una de alta, întunericul sa mâniat, și

---

¹⁶⁶ După zisa lui Clement, cum că se cade pe trup rău a-l întrebuița, cei ce se numeau Nicolaiteni, tâlcuind răzvrătit făceau precum ziceau ei pe toată înverșunarea, în vreme ce acest cuvânt al lui Nicolae, nu înțelegea alta fără numai cât, că trebuie a se pedepsi. Dar ori cel fel de bună tâlcuire ar lipi cineva la aceste cuvinte ale lui Nicolae, totdeauna se vede că a grăit fără cuvânt, și cum că în vremea Apostolilor au fost acești eretici, cu același nume al lui Nicolae, precum se vede la Apocalipsă 2;6 Nu se pare lucru de crezut să numească Biserica Nicolaiteni, de nu ar fi fost Nicolae începător acestui eres, și să le potrivească numele acesta fără cuvânt.

vrăjmășea pe duhul, pentru aceea alergând s-au împreunat cu duhul, și a născut o mitră numită, care născându-se s-au îngreunat întru însuși Duhul, iar din mitră au ieșit patru veacuri oare care, și din aceste 4 veacuri, s-au născut alte 14 veacuri, și sa făcut lumină dea dreapta și dea stânga, și întuneric, iar în sfârșit din toate veacurile acestea sa născut un veac grozav, care împreunându-se cu mitra cea mai sus zisă, au născut pe Dumnezeii, pe Îngeri, pe demoni, și cele 7 duhuri, pe care toți împreună cu duhurile, îi chema cu ciudate nume barbare, pentru înfricoșarea oamenilor celor mai proști, pe altul numindu-l ei Barbilo, pe altul Prinikon, și pe altul Kaulaukauh și celelalte 4 și cea de pe urmă, să mănânce fie cine idolojertfite, și să face cele afrodisiace, și împreunările cele rele, zicea că sunt fapte pravelnice, și cuviincioasă oamenilor. Mai ales zicea că de nu se va împreuna omul în fiecare zi, nu va putea dobândi viața veșnică și celelalte și ca să zic în scurt, cu faptele lor cele grozave și necuvioase, covârșea mult pe Simoniani, pe care Hristos după dreptate îi urăște zicând prin Ioan, Episcopul Bisericii cei din Efes Ci acest lucru ai bun, căci urăște faptele Nicolaiților, pe care și eu le urăsc. (*Apocalipsa 2;6*)

9.Împotriva acestora a scris (*precum mărturisește Teodorit*) Clement Alexandrinul, Irineu, Origen, Ipolit episcopul și mucenicul, cu care adaugă și pe Epifanie al Ciprului, și pe Tertulian. *Evsevie la Istoria Bisericească Cartea 3 Capitol 19* zice așa: „Eresul ce se zice al Nicolaiților, a stat puțină vreme, care lucru să nu se înțeleagă prost, că acești cu numele Nicolaiți și-au schimbat numele în numele cinstit al înțelepților (τῶν γνῶστικῶν), și întru al altora, la multă vreme au mers ținând eresul lor, ci deși așa precum aceștia în grabă cu împreună lucrarea lui Satana înverzesc, așa și în grabă cu darul lui Hristos pier¹⁶⁷.

---

¹⁶⁷ Istoricul a împreunat e amândouă neamurile Nicolaiților întru unul, ci este adevărat că au fost două. Cei dintâi nu au fost afurisiți, (despărțiți) de Biserică, decât pentru petrecerea lor desfrânată, și pentru lucrările cele de rușine, și eresul lor era numai întru năravuri, dar nu în dogme, precum se vede la Apocalipsă 2;6. Încă cum că ținea învățătura lui Valaam, mâncau jertfite idolilor, și curveau, Apocalipsa 2;14. Mai mult Sfântul Irineu nu-i înfruntă pentru alte vinovății, și Clement Alexandrinul îi ocărăște numai pentru faptele cele de rușine și trupești ale lor. Și lor este în sfârșit capul al 4 lea eresului care îi pomenește Istoricul nostru. Iar cele trei de mai înainte se cuvin numai celor al doilea, care dintâi fiind Nicolaiteni, au căzut în eresul gnosticilor (înțelepților) mai schimbând ei oare care socoteli, și adăogând altele. Aceștia a început în veacul II după zisa lui Saturian și

CAPITOLUL XIV.

AUTOCRATORII GALBA, OTHO, VITELIE, ȘI PENTRU ÎNTÂIA MOȘTENIRE A APOSTOLILOR.

Moartea lui Nero.

1. Împărățind Nero 13 ani, 8 luni, și 2 zile, cea din urmă s-a sinucis cu sabia sa, cel ce cu asprime a mâhnit pe Hristiani, trăind 30 ani 5 luni, 20 zile. Cu moartea acestui Nero, sa stins și sa pierdut casa Cesarilor Iulie și August, fiindcă s-au mutat moștenirea autocrației la altă casă. ***Galba este proclamat Autocrator.*** Căci înainte de căderea lui Nero Gaius Iuliu Vindix, sfetnicul Romanilor, a hotărât Autocrator pe Serbie Suplichie Galba nobil fiind, care stăpânind peste Iveria, cu ostașii săi la hotărât de Autocrator, și atunci întâi sa descoperit numele acesta ascuns al Autocrației, adică a se putea propovădui Autocrator și Ighemon al Romanilor nu numai în Roma, ci și în alt loc, precum zice Tacit. *Cartea 1 cap:4.* Ci precum Autocrația lui Galba a stat cu zăbavă, așa a durat și puțină vreme, căci celor mai mulți nu sa arătat plăcut, iar mai ales ostașilor pentru bătrânețe, pentru iubirea de argint. Drept aceea călcând ei jurământul și credința cea către dânsul, au început cu neomenie a-l urî și a-l defăima. Iar ostașii cei ce erau în Germania, au făcut epanastasis (s-au sculat cu zurba) și au ales Autocrator pe Aulus Viteliu. Aceasta aflând-o Galba, a înfiat pe Lukie Pison, tânăr nobil, prea încuviințat, și mult covârșind pe ceilalți, nădăjduind în acest chip a se sui pe scaun, de un lucru ca acesta mâniindu-se Othon, are era și rudă cu el, și iubind a lua el împărăția, fiindcă nu a fost înfiat de Galba, a adus în târg ostași înarmați, care făceau gâlceavă, și strigare. ***Moartea lui.*** Iar Galba îmbrăcat în fier alergând către acei ostași, ca să potolească gâlceava, a fost omorât în

---

Karpocrat. Cei dintâi a ținut puțină vreme, precum zice Evsevie la cele de mai sus, cei de al doilea au rămas până la sfârșitul veacului 4.

mijlocul târgului, aceasta numai zicând, și ce rău am făcut, și a murit la 72 ani, 3 zile, din care numai 9 luni, 13 zile a împărățit.

Othon este proclamat Autocrator.

2.Fiind proclamat Autocrator Marcos Silibie Othon a împărățit mai puțin decât Galba, căci numai 3 luni a împărățit. ***Moartea lui.*** Othon este biruit de Aulus Vitelius, care a fost proclamat împărat de cetele cele mai tari ale ostașilor, și mâniindu-se mult pentru războaiele cele ce se făceau între neamul lor, cu o sabie au omorât pe Othon, care a trăit 37 ani. Acesta a fost neviteaz, muieratic, și pentru potrivirea chipurilor foarte drăgăstos.

Viteliu este declarat Autocrator.

3.Dar nici Viteliu nu a rămas multă vreme în scaun, fiindcă era lacom și fără sațiu la mâncare. Nero când trecea prin Elada a trimis în Palestina pe Flaviu Vespasian pentru apostasia Iudelor. Înștiințându-se Vespasian de lupta între Othon și Viteliu a fost proclamat împărat de către ostașii de acolo. Iar Viteliu necinstindu-se ca nimeni altul, în sfârșit a fost omorât de ostași, și a fost aruncat în Tibru ca o urâciune, trăind 54 ani, și împărățind un an fără 10 zile, sau după alții numai 8 luni. Pentru acești monarhi scriu *Dion Nikaianul în Istoria Romanilor, Cartea 61 până la 65. și Iosif Flaviu Istoria Războiului Iudeilor Cartea 4 cap: 9. și Ioan Zonara Tom I a Hronicilor Cartea 11 cap: 11,14,15,16. Iar din Latini Suetoniu Cartea 7, și Victor în Viețile acestor monarhi, și Tacit în Hronicile sale Cartea 6 cap:20.*

4.În anul 13 al împărăției lui Nero, pentru prima dată sa adus vulturul în Iudeia, care este semnul Romanilor, închipuit pe steagurile lor, de care a prezis Hristos: „Deci când veți vedea urâciunea pustiirii, cea zisă de Daniil prorocul, stând în locul cel sfânt, etc” De atunci și până la pustiirea cetății și a Bisericii au trecut 3 ani și 6 luni.

5.Sa zis mai sus, cum că cel dintâi episcop al Bisericii lui Dumnezeu celei de pe pământ sa făcut Domnul nostru Iisus Hristos, și după Înălțarea la ceruri, Apostolii cei aleși de el, și în toată lumea trimiși, au așezat episcopi la fiecare Biserică întemeiată din Eparhii și

cetăți, pe altul din aceeași ceată a Apostolilor. **Întâia moștenire a Apostolilor.** Precum Bisericii celei din Ierusalim pe Iacob fratele Domnului, pe Andrei în Tracia etc. Iar pe alți din cei ce lucrau împreună cu ei, și împreună călători, pe câți după ce ia cercetat ia aflat vrednici de a păstori norod, ca cei mai sus ziși în Capitolul 11 numărul 4,5 și mulți alții, precum scrie *Evsevie în Istoria Bisericii Cartea 3, capitol 17.* „Se cunoștea după aceștia ținând rânduiala cea dintâi a moștenirii Apostolilor, care și fiind de Dumnezeu încuviințați ucenici ai unor acest fel de bărbați, pe temeliile Bisericilor cele puse înainte de Apostoli, zideau în toate locurile, adăogând spre mai mult propovăduirea, și mântuitoarele semințe ale Împărăției Cerurilor, mai întru toată lumea cu îmbelșugare semănându-le, etc”

6.Deci pe acești întâi Episcopi ai Bisericilor i-au moștenit, adică pe Iacob fost Episcop al Ierusalimului 28 de ani, după mucenicia lui, și după luarea Ierusalimului ce atunci îndată sa făcut, la moștenit Simeon a lui Cleopa, care era nepot al Mântuitorului nostru, pentru care scrie *Evsevie în Istoria Bisericească Cartea 3 Capitol 11* așa: „Ce rămași încă în viață din Apostoli și din ucenicii Domnului, de pretutindeni adunându-se la un loc împreună cu rudeniile cele după trup ale Domnului, sfat făcând împreună, pentru cine se cade a-l alege să-l moștenească pe Iacob, și la o socotință, etc”.

Episcopii Alexandriei cei după Marcu.

7.Iar nemernicii cei din Alexandria cel întâi după Marcu Apostolul și Evanghelistul, care a stat episcop 2 ani, au primit slujba Annian în anul 8, al Împărăției lui Nero, fiind om iubitor de Dumnezeu, și întru toate minunat, precum zice *Evsevie la Istoria Bisericească Cartea 2 Cap: 24.* Al doilea Abile în anul 4 al Împărăției lui Dometian. Episcopii Antiohiei. Iar Bisericii celei din Antiohia, întru Episcop se face Evodie, precum sa zis mai sus 27 ani, al doilea Ignatie, după *Evsevie la Istoria Bisericească Cartea 2. Cap: 24. Episcopii Bizantieii după Andrei.* Iar al Bisericii celei din Bizantia după Andrei cel întâi chemat, a stat Stahie cel de dânsul hirotonit, 15 ani.

8.În sfârșit al Bisericii Romanilor, după mucenicia lui Pavel și a lui Petru, urmează Linus, pe care în anul 2 al împărăției lui Tit, îl moștenește Anaclet după mărturia lui Evsevie Istoria Bisericească Cartea 3 cap:22 zicând: „Și 12 ani ținând aceștia slujba, pe aceasta i-o dă lui Anaclet. Iar pe acest Anaclet, după ce a fost 12 ani episcop, îl moștenește Clement, în anul 10 al stăpânirii lui Dometie, citește și pe Irineu, Împotriva Eresurilor Cartea 3. Cap 3.

Osebitele socoteli pentru moștenirea Episcopilor Romii.

9.Iar din Istoricii Latinilor, alții vor că după Petru, episcopi ai Romii urmează: **1.** Linus. **2.** Klitus. **3.** Clement. **4.** Anaclet, precum zice Platinas, în Viețile Episcopilor Romii Sabelicus, Baronie, Galagtirus iezuitul, Belarmin, și Petabius. Iar alții precum Marian Scotul, și Bartolomeu Karagas, lăsând pe **Lin** și pe **Klitus**, pun pe **1.** Clement. **2.** Anaclet, iar Melegitanus Optatus, și Augustin pun așa **1.** Lin. **2.** Clement. **3.** Klitus **4.** Anaclet și în sfârșit Epifanie, lăsând pe Anaclet, pe care toți îl numără, pune așa: **1.** Lin. **2.** Klitus. **3.** Clement. Pentru aceasta Karagas, moștenirea întâilor episcopi ai Romii o numește pricină încurcată, adică nedumerită și tulburată.

Moștenirea episcopilor Romii nu este semn adevărat de a fi adevărată Biserica Latinilor. 1. în Tomul 2 filonikia 1 pentru Soboare și Biserică Cartea 4 Capitol 8.

10. Deci dacă întâia moștenire a episcopilor Romii este atât de nedumerită, și neadeverită, încât sunt atâtea păreri despre dânsa, mai câte capete sunt ale Istoricii, ce poate fi pentru cei din urmă, mai ales pentru cei ce au fost după Nicolae I până la Clement II care au fost episcop mai 200 de ani, vezi pe Onufrie Papuinul la însemnările cele la Platinas, pentru Nicolae I.

11. Din acestea urmează, cum că putredă și slabă este apucătura Latinilor, pe care ei o socotesc a fi prea arătată, și nedelegată, aducând din această diadohie (moștenire) a episcopilor Romii, singur pe Biserica lor, ca pe o adevărată, și prea nemincinoasă, iar pe cele afară de ea, stricate sau și mincinoase, precum se arăt de Belarmin.

12. Pe lângă acestea să știi, că unii din Latini zic, că Anaclet au rânduit, a se împărtăși Hristianii după Dumnezeiasca Liturghie, și clericii a-și tunde perii capului.

CAPITOLUL XV.

VESPASIAN FLAVIU ȘI TIT FLAVIU ȘI CELE FĂCUTE DE EI ÎN BISERICA LUI HRISTOS.

Vespasian Flaviu Autocrator 70 d.Hr.

1.Luând dar sceptrul Romanilor Flaviu Vespasian anul 70 d.Hr. și aflând-o tulburată, din una după alta prefacerile a mai sus zișilor monarhi, cât sa putut a întărit-o. Acesta a fost născut de Flaviu Sabinus, iar din maică Vespasia Polla, și a fost stăpânitor vrednic de toată lauda, pentru bunătatea, blândețea, buna primire, și iubirea către cei învățați, și pentru multe alte fapte bune. Oarecare însă îl prihănesc, pentru iubirea de argint, dar alți zic, că înțelepțește sa făcut iubitor de argint întru acea vreme, căci din fire nu a fost iubitor de argint, ci pentru trebuința haznelii (rezervelor) care erau lipsite de bani, și pentru multele cheltuieli ce trebuiau la obșteștile zidiri, și altele. Povestesc că întru una din zile, Dimitrie stoicul zicând oarecare cuvinte asupra măririi lui, a răspuns Autocratorul: tu cu adevărat faci, și zici acestea, ca să te omor, eu însă pe un câine ce latră nu îl omor. Acesta după ce sa suit în scaun, vrând a merge pe Mare la Roma, a dat în mâna fiului lui Tit, războiul împotriva Iudeilor. Și împărățind 10 ani fără 6 zile, a murit de vintre în 24 Iunie, mai fiind de 70 de ani. Acesta primul dintre Autocratori a lăsat moștenitor adevărat pe Tit fiul său.

Tit Autocrator 80 d.Hr.

2.După moartea lui Flaviu Vespasian, urmează fiul lui Tit Vespasian în scaunul de Autocrator, anul 80 d.Hr. făcându-se slăvit

pentru că a biruit Iudeia și triamvestită?, și vrednic de pomenire pentru covârșirea multelor lui fapte bune. **Moartea lui.** Dar fiind vrăjmasuit de fratele lui Domițian a murit în 13 Septembrie, trăind 42 ani, din care a împărățit numai 2 ani, 2 luni și 8 zile, după zisa lui Dion și alții.

Războiul Iudeilor împotriva Romanilor.

3.Tit fiind comandant al oștilor, a luat sfârșit războiul Iudaic, care a fost început de Vespasian Flaviu fiind încă simplu a fost rânduit de Nero voievod și trimis cu oastea împotriva Palestinei, precum sa zis mai sus. Pricinile acestui război au fost, relele lucrări ale lui Gesius Florus proconsulul Iudeii, și apostasia oarecărora Iudei, al căror începător sa făcut Eleazar fiul lui Anania Arhiereul, poate ca un evlavios, a ridicat armele asupra Romanilor, că mâniindu-se Iudeii pe Florus pentru stricările ce se făceau în fiecare zi rudeniilor și casnicilor lor, de cei din Cesareia și Ascalon, și de alții, pe Florus l-au omorât, și au ridicat război purtându-se cu vrăjmășie împotriva Romanilor. Drept acea întâi au gonit pe Cestius Gallus¹⁶⁸ solul Siriei, și pândeau în Ierusalim. Deci Iudeii întorcându-se biruitori în cetate, au ales mulți voievozi de război, între care și pe Iosif fiul lui Matia (*Iosif Flaviu n.tr*) cel ce a scris războiul Iudaic, și i-au încredințat conducerea la cele 2 Galileia, dar la război a căzut rob. Iar Flaviu Vespasian alergând împrejur cu oștile sale, prin Galileia și prin Iudeia a supus printre altele și Iotapata, a slobozit pe Iosif din legături, nu pentru alta, fără numai pentru că i-a spus de mai înainte, cum că în puțină vreme se va face Autocrator. **Hrismosul¹⁶⁹ lui Iosif.** Căci aflând Iosif un hrismos în slove sfințite, (*precum însuși povestește, pentru Războiul Iudaic Cartea 3 cap: 8 (în traducerea românească n.tr.)*) unde arată cum că va împărăți unul din țara lor în toată lumea, a socotit că hrismosul acesta este pentru Vespasian, și așa a prevestit că el va împărăți.

Împresurarea Ierusalimului.

---

¹⁶⁸ Cestius Gallus a preluat guvernarea Siriei în anul 63, primind ulterior și prerogative militare. (Iosif F.. Istoria războiului Iudeilor ..... n.tr)

¹⁶⁹ Prorocia n.tr.

4.În sfârșit, fiind proclamat Vespasian împărat, după ce a început împresurarea Ierusalimului, a încredințat-o fiului său Tit, în anul 2 al monarhiei sale, în ziua Pashăi, întru care s-au adunat Iudei din toată lumea în Ierusalim, mai 300.000 de norod, se aflau închiși înăuntru ca în temniță, precum istorisește Iosif Flaviu (tot în același loc), iar Tacit (*Hronica Cartea 5*) zice, că înăuntru în cetate se aflau ca la 600.000 oameni, câți au fost în vremea când au ieșit din Egipt. Și întru însuși templul lui Dumnezeu sa plinit zicerea procească, despre urâciunea pustiirii care este vulturul ce era închipuit pe steagul Romanilor, precum sa zis. ***Arderea Bisericii Ierusalimului.*** Și așa a pățimit Biserica aceasta prea vestită desăvârșită pierdere de arderea focului, în 10 August anul 589 de la a doua zidire de Darie, măcar deși Tit nu voia să ardă această Biserică. Iar în următoarele zile pe 8 Septembrie, a ars desăvârșit Ierusalimul cel împresurat, și sa făcut ca un câmp, nerămânând piatră pe piatră, au rămas numai trei turnuri înalte, spre pomenirea mărimii, lățimii cetății, care turn în urmă sa numit al lui Fasail a călărimii, și al Mariamnii, și o parte din zidul cetății. Și aceasta a fost cea mai din urmă zi a mult minunatei și slăvitei cetăți a Ierusalimului, și cea din urmă împresurare a Iudeilor, pentru care Iosif zice așa: „Iar Tit Vespasian luând Ierusalimul, a poruncit Cesarului, ca să risipească acum pe toată cetatea, și Biserica din temelie, și după puțin atât au nivelat locul cei ce risipeau încât să nu se vadă că acolo au locuit oameni cândva. Și zice Sf. Atanasie cel Mare „cu adevărat semn, și mare cunoștință a venirii lui Dumnezeu Cuvântul, este, nici Ierusalimul ne mai stând, nici proroc ridicându-se”. Iar Evsevie în (*Dovada Evangheliei Cartea 5;23*) zice: „Deci Sfințitul lor, și Sfântul loc acel mai dinainte, la aceasta a ajuns acum, încât nimic nu a rămas mai puțin decât răsturnarea Sodomei. Și Nazarineanul, și Ierusalimul însuși, locul necunoscut a rămas”.

5.Iar câte rele au urmat atunci, în fiecare loc, și la tot neamul Iudeilor, și cum au ajuns în primejdie cele mai de pe urmă locuitorii Iudeii, și câte zeci de mii cu grămada, împreună cu femei și cu copii, de sabie, de foame, și de alte nenumărate rele s-au muncit, și în tot felul de soi de moarte au căzut, și câte, și feluri de cetăți Iudaice au

fost înconjurate de oștirile Romanilor, și s-au pustiit, dar și câte rele au pățimit, cei ce ca la o maică a cetăților au năzuit în Ierusalim, acestea covârșesc tot cuvântul omenesc, la care fiind de față Tit, a înălțat către cer mâinile sale, și a jurat lui Dumnezeu, că aceasta na fost lucrarea sa, nici că sa făcut după socotința sa, ci pentru urâta de Dumnezeu îndărătnicie a Evreilor, nici Romanii au pricinuit atâtea rele Iudeilor, ci Dumnezeiasca dreptate i-au pedepsit. Iar cele ce voiește a ști cu deamăruntul și cu scumpătate despre acest război, și cele ce s-au făcut în el, citească Istoria războiului Iudeilor împotriva Romanilor pe care a scris-o Iosif Flaviu, iudeul.

6.Iar alăturându-se toate acestea cu păcatul făcut de ei, sunt mici și puține, că pe Mesia cel ce era prorocit pentru ei, care a venit, nu L-au primit, ci așteaptă pe cel ce nu va veni. Pentru aceasta la toate cele trei robiri, adică la Egipt, la Babilon, și cea din vremea lui Antioh poreclit Epifanus (strălucitul), mai înainte li s-au spus prin proroci, și robirea lor și slobozirea, dar de robirea aceasta de pe urmă nu sa făcut așa, ca să li se spună mai înainte prorociri, pentru că a fost desăvârșită părăsire a lui Dumnezeu, de iau lăsat goli de acoperirea Sa. Deci de câte ori ne aducem aminte de pilda aceasta, și de câte ori vedem pe Idei risipiți prin toate țările și locurile, de atâtea ori suntem datori a lua aminte la ce zice Apostolul Pavel în Epistola către Romani 11;20: „Bine! Ele au fost tăiate din pricina necredinței, dar tu stai prin credință. Nu te îngâmfa, ci teme-te; că dacă Dumnezeu n-a cruțat ramurile firești, nici pe tine nu te va cruța. Vezi dar bunătatea lui Dumnezeu: asprimea față de cei ce au căzut, dar față de tine, bunătatea lui Dumnezeu, dacă vei rămâne în această bunătate; altfel vei fi tăiat.” (adică din rădăcina sfântă) Iar pentru acele ce li lea spus Hristos, și pentru semele acestui război, și pentru Iisus fiul lui Anania,¹⁷⁰ „Glas de la răsărit, glas de la apus, glas de la cele patru vânturi, glas asupra Ierusalimului și a Bisericii, glas asupra mirilor și a mirenelor, glas asupra a tot norodul, acesta ziua și noaptea striga înconjurând toate ulițele. Iar uni din orășeni mâniindu-se și întărâtându-se pentru

---

¹⁷⁰ Acesta a fost țăran din proști, cu 4 ani mai înainte de război, și mai ales când cetatea avea pace și îmbelșugare, venind la Praznic (Evsevie Istoria Bisericească Cartea 3 cap:8 din Istoria lui Iosif)

menirea cea rea, au prins pe om, și l-au căznit cu multe și cumplite lovituri, ar el nimic grăind, nici către cei de față, a continuat să strige așa. Iar cei mai mari socotind ceia ce era, că pornirea omului este mai demonică, l-au adus la eparhul Romanilor, unde fiind zgâriat cu bătăi până la oase, nu a cerut milă, nici a lăcrimat, ci cum se putea glasul jalnic mai pogorându-l, la toată lovitura răspundea ei! Ei Ierusalimului!. Iar numărul celor omorâți în acest război de foame și de sabie adunându-l istoricul Iosif Flaviu, zice că un milion și o sută de mii s-au stricat. Iar ceilalți apostafați și tâlhari, pârându-se unii pe alții au fost omorâți. Iar din tineri pe cei înalți la stat și osebie cu frumusețea trupului, au fost păziți pentru triambu (circ). Iar din cealaltă mulțime, pe cei mai sus de 17 ani, i-au trimis legați la minele din Egipt, iar cei mai mulți au fost împărțiți prin eparhii, și au fost stricați în teatre prin fier și de fiare, iar cei până la 17 ani, au fost vânduți ca robi, aceștia în număr de 90.000, s-au adunat. Și acestea în acest chip s-au făcut, în anul 2 al împărăției lui Vespasian, întocmai după cele zise și cunoscute de mai înainte de Mântuitorul nostru Iisus Hristos, cu Dumnezeiasca putere, acestea ca și cum ar fi fost de față Le-a prezis.” *Evsevie Istoria Bisericească Cartea 3 cap:7.*

Triambul lui Tit.

7.După acest război, Tit sa întors la Roma, și împreună cu tatăl său a ariambeisit, aducând și semnele cele de biruință ce a luat de la Iudei, și celelalte prăzi ale războiului, cu care și sfințitele vase, și legea lui Dumnezeu, pe care apoi Romanii o păzeau în palatul împărătesc, iar vasele le-au pus în capiștea Păcii, care atunci a fost zidită de Vespasian. De care mai amănunțit scriu Iosif în *Războiul Iudeilor împotriva Romanilor Cartea 6 și 7 Evsevie Cartea 3;5,6 și 7 Tacit.*

8.Iar Biserica lui Dumnezeu care era atunci în Ierusalim (adică adunarea ceea ce credea în Hristos) ca să nu cadă întru atâtea, acest fel de rele, pe care le-a grămădit Dumnezeiasca dreptate împotriva Iudeilor, fiindcă ia urgisit Dumnezeu, pentru cele ce au păcătuit îndrăznind asupra Fiului Lui, și pentru că începuseră a-și pune mâinile împotriva Apostolilor și ucenicilor. Biserica lui Dumnezeu zic sa mutat la Pela, ori mai bine după Evsevie Istoria Bisericească Cartea 3

cap: 5. Nu numai ea, ci și tot norodul Bisericii din Ierusalim, sau mutat din cetate mai înainte de război, după oarecare hrismos (prorocie) ce sa descoperit oamenilor celor îmbunătățiți de acolo, și li sa poruncit să locuiască într-o cetate ce se numea Perea, pe care au poreclit-o Pela, în care s-au mutat toți credincioșii Bisericii Ierusalimului, iar pe Ierusalim împărăteasca Mitropolie, și pe toată Iudeia, pământ o au numit. Deci Dumnezeiasca dreptate ia pedepsit pe ei, ca pe cei ce au făcut atâtea rele, atât Stăpânului Hristos, cât și Apostolilor Lui, și neamul acestor necinstitori de tot l-au pierdut, și la șters din neamul oamenilor, vezi și pe Epifanie.

Biserica lui Hristos pe toată ziua creștea.

9.Și nu numai darul acesta s-au dat de la Dumnezeu Bisericii Ierusalimului cei-i din parte, ci și de pretutindeni toată Biserica lui Hristos în vremea acestor prea liniștiți monarhi, atât sporea crescând în toată ziua, cu darul lui Dumnezeu, pe cât Sinagoga (adunarea) cea vicleană a Iudeilor dimpotrivă întru tot mai rău cădea, una că Hristianii se bucurau de pacea ce aveau, și alta pentru că sau întărit sufletele multora care crezuseră, care au arătat au văzut apucăturile Iudeilor că au fost pedepsiți cu tot felul de munci, pentru că au făcut fărădelege. Ci cu cât Biserica lui Hristos în acești ani nu era supărată de stăpânitori, pe atât era tulburată de ereticii Menandru, și Ebion, și de alții ca aceștia.

CAPITOLUL XVI.

MENANDRU, ȘI EBION ERETICII ȘI ERESUL LOR.

Menandru ereticul și eresul lui.

1.Menandru Samarineanul fiind dintr-un sat Havrai, sau după Iustin în I Apologie paragraf 26 zice că se trage din Cappareteea, și

fiind învățat la puțină vreme de Simon a moștenit și vrăjitoria, pentru aceia la multe se unea și la multe nu se unea cu Simon. Se unea căci și el zicea că, lumea nu a fost zidită de Dumnezeu, ci de Îngeri, iar îngerii au fost înființați și plăsmuiți de mintea cea **I** și cum că nu e nevoie de luare aminte pentru lege, cum că sunt iertate oamenilor spurcatele împreunări cele de obște, și toate înverșunările, și alte bârfe de acest fel. Iar la următoarele nu se unea cu Simon: **1.** Numirea lui Hristos care Simon și-o atribuia lui, el pentru zavistie o tăgăduia, și o potrivea luiș. **2.** Zicea că el nu este puterea cea întâia, propovăduia că puterea cea întâia este nepricepută și nearătată, și că de întâia putere a fost trimis el, pentru mântuirea oamenilor, și mărturisirea cum că el este mai mare mântuitor al neamului omenesc decât Simon, și oamenilor atâta putere și știință le făgăduia, cu farmecele sale, unde lesne ei ar putea să biruiască pe puterile cele ce au făcut lumea, și numai aceia să aibă mântuirea, câți se botează în numele lui, care zicea el că sunt mai buni decât alții în această viață, pentru că nu vor muri, ci veșnici făcându-se, și nemuritori, vor rămâne întru această stare în veac. Și cu multe alte basme de acest fel mândrindu-se vrăjitorul acesta, se socotea pe sine fericit. Citește pentru dânsul la Iustin Mucenicul la I Apologia paragraf 26, și la Irineu și Tertulian, care zic că, ori ce zice Simon pentru sine, Menandru zicea că este al lui. Epifanie și alții.

2.Iustin mucenicul și filosoful scrie la același loc, că acest Menandru pe mulți din Antiohia ia amăgit cu vrăjile sale, și cu meșteșugul cel rău al fermecătoriei, și sa arătat în Roma în vremea Autocratorului Tit. *Menandrini cine a scris împotriva lor.* Și câți au urmat basmelor lui, se numeau Menadrini, care eres a luat zicere împotriva de la noi precum scrie Epifanie. Ci și acesta cu puterea lui Hristos sa pierdut, și a pierit. Împotriva acestora a scris (*după mărturia lui Teodorit*) Iustina Martirul, Irineu, și Origen.

Ebion Ereticul.

3.După luarea Ierusalimului, a răsărit la nemernicii Hristiani ai Pereii, ca dintr-o groapă a iadului Ebion ereticul, numindu-se așa pentru sărăcia lui cea de voie, că la evrei Ebion înseamnă sărac. El învăța cum că, unul este cel nenăscut, și acela este ziditorul lumii.

Eresul lui. Iar Dumnezeirea lui Hristos el cel dintâi (pe cât ne este cunoscut) a tăgăduit-o, și îl socotea om gol și obștesc, născut din rudenie, și din sămânța lui Iosif și a Mariei, și cum că se deosebea de ceilalți oameni, numai după fapta bună și curăția, iar pe lângă acestea zicea, că Hristos și diavolul s-au rânduie de Dumnezeu, Hristos a luat soarta veacului fiitor, iar diavolul a luat soarta acestui veac. Încă mai zicea Nazarinienilor cum că păzirea Legii Mozaice este necesară pentru mântuire, drept aceea păzea tăierea împrejur, sâmbetele, și toate obiceiurile Legii vechi, cu chip că nu ar fi posibil a se mântui omul cu singură credința cea întru Hristos, și cu viețuirea Hristianicească, pentru care și numai (zice Ieronim) a fost dat anatema de Sfinții Părinți, nu numai Ebion, ci și Kirint, fiindcă au unit obiceiurile legii cu Evanghelia. Prăznuia încă și Dumineca spre cinstea și pomenirea Învierii lui Hristos.

4. Și văzând aceasta cumplitul șarpe, și săracul de minte, că Pavel i se împotriva la învățătura lui, cu păzirea legii Mozaice, și vrând din rătăcirea sa cu sofiste cuvinte să se întoarcă de la Învățătura lui Pavel, zicea că Pavel nu este Iudeu ci din Tars cu neamul, și sa depărtat de la elini pentru fata unui preot, pe care o iubea când era în Ierusalim, și pentru dragostea ei sa tăiat împrejur, ca să se împreuneze cu ea după Lege, însă nu i sa îndeplinit dorința, și dacă nu a putut lua pe acea fată mâniindu-se a scris împotriva tăierii împrejur, a Sâmbetelor, și a Legii făcându-se apostat. Și nu numai Ebion nu primea epistolele lui Pavel, ci și de celelalte Cărți ale Noului Testament puțin îi păsa, sau și cu totul nu le primea, ci cinstea numai Evanghelia ce se zice a Evreilor (poate că Istoria înțelege Evanghelia lui Matei că numai aceasta o primea Ebion, și nu întreagă, ci lipsă, în două capete, și întocmită de el în multe locuri) iar în locul acestor Sfințite Cărți, a scris altele mult mincinoase, pline de păgânătatea lui, și nu primea pe nici unul din proroci, fără numai pe Moise, și pe Iisus al lui Navi, iar pe David pe Solomon, Isaia, Ieremia, Daniil, și pe ceilalți proroci, luându-i în răs îi anatematisea, oprea fecioria și înfrânarea, silind pe toți a se însura, și toate a se mărita, până și copiii cei nevârstnici, și nu numai cu o nuntă să se facă împreunarea, ci și cu multe nunți, și pe cel ce se despărtea

de nunta sa cea dintâi, îl silea, și îi da voie să-și ia altă soție, și au adaos, și să pândească să prindă pe cei de alt neam, și care s-ar culca cu muiere, sculându-se din pat, să se spele cu apă. Zice Epifanie: „Că toate cele făcute de dânșii fără de rușine se fac.” Acest Ebion lepădând pe Sfântul Pavel, zicea că este ucenic a lui Petru, el boteza, săvârșea taina Euharistiei, turnând numai apă în potir, și pe disc punea numai azimă, de unde se înțelege că eresul azimelor este prea vechi, și nu aflare a Latinilor, ci urmare: și taina aceasta (după Evsevie) o slujea în toate Duminicile Ebion, și mulți Ebioniți numeau Ierusalimul casa lui Dumnezeu, și adunările lor Sinagogas, și nu Biserici. Scriu de dânșii Irineu, Tertulian, Epifanie, Teodorit, Evsevie, Augustin și Nichifor.

Ebioteni. Ebioniți. Ebionei.

5.De la acest Ebion, au luat numirea Ebioniții, care se mai numeau și Ebionio, și Ebonei, toți aceștia nu aveau aceiași socoteală despre Hristos, ci întorcându-și mintea ca la un lucru neîntărit și fără nici o socoteală, alții ziceau altfel, după Epifanie, că unii fugind de covârșitoarea necuviință, a celor zise, zicea că Domnul nostru Iisus Hristos, sa născut din Fecioară, și din Duhul Sfânt, dar că nu a fost mai înainte, fiind Dumnezeiesc Cuvânt și Înțelepciune. Iar alții ziceau că, Hristos este Adam cel întâi zidit, și în fața lui a insuflat Dumnezeu. Alții iarăși că a fost din început, și mai înainte de alții a fost zidit fiind Duh, și mai mare peste Îngeri, și că stăpânește pe toate, și că vine în lume când voiește, precum a venit la Adam, și sa arătat oamenilor, sa răstignit, a înviat, și la ceruri sa înălțat, etc. Asupra acestuia a scris Sf. Ioan Evanghelistul, în Evanghelia sa.

CAPITOLUL XVII.

DOMETIAN FLAVIU AUTOCRATORUL, ȘI A DOUA PRIGOANĂ PORNITĂ DE EL.

Dometian Autocrator anul 82 d.Hr.

1.După cea plătit obșteasca datorie a morții, Tit Vespasian, fratele lui sa încoronat Autocrator Flaviu Dometian, după prânz, prea înrăutățitul, în anul 82 d.Hr. *Caracterul lui.* Care măcar că a început cu bune semne autocratoria sa, și a propovăduit legi aspre împotriva înverșunaților și a nebunilor celor dați la dezmierdări, și așa sa învrednicit să ia laude de dreptate și întreaga lui înțelepciune, dar trecând puțină vreme, sa abătut din cale cea dreaptă, și a căzut în multe și mari necuviințe, și greșeli ale înverșunării, adică a lenevirii, a obrăzniciei, a iubirii de argint, a mâniei, a nemilostivirii, pentru care sa făcut urât la toți, și laudele pe care tatăl și fratele său le-au lăsat neșterse, el în puțină vreme le-a desăvârșit lea șters. Că fiind vrăjmașuitor, și viclean, nu a arătat prietenie adevărată către nici un om, ci pe cel ce hotăra să-l omoare, pe acela se fățarnicea că îl iubește, și era foarte necredincios, și făcătorilor săi de bine, și slugilor sale, era încă prea curvar, și mestecător de sânge, căci fățiș și fără rușinare curvea cu nepoata sa, cu Iulia fiica lui Tit fratele său, și alta nu făcea muieraticul, fără numai vâna șoareci, cu o săgeată ascuțită și tare, în casa unde dormea (aceasta a dat pricină lui Vivius Crispus, unde fiind întrebat oarecând, de se afla cineva în casă cu Dometian, să răspundă și nici un șoarece). Și pe mulți oameni vestiți și nobili, ia omorât fără pricină binecuvântată. Pe cei înțelepți și vestiți, care străluceau întru învățături, îi defăima, și din zi în zi mai rău făcându-se, izvodea noi chipuri de cazne, și de munciri, și oameni vii și nevinovați îi îngropa, și pe mulți slăviți blagorodnici îi izgonea, nu pentru altă, decât să răpească averile lor, și cu dreptate ar fi zis cineva, cum că acesta sa născut mai mult fiară nemilostivă, decât om, fiind întru toate asemenea lui Nero, lui Caligula, și lui Tiberiu, care rău și cumplit au chivernisit împărăția, și nu tatălui și fratelui său pe a căror slavă și laudă acesta a stins-o.

2.În vremea sa a făcut patru ieșiri la război: **1.** împotriva sarmaților **2.** împotriva kaților. **3.** și **4.** împotriva dacilor, ci la acestea toate cu atâta lenevire, și nenorocire, încât a cumpărat pacea cu bani,

și cu toate acestea la Roma făcea triamburi, ca și cum biruitor, mai întâi al kaților, apoi al dacilor. În sfârșit a căzut în acest fel de mândrie, de slavă deșartă și înălțare, încât sa numit pe sine Dumnezeu, și trimitea scrisorile sale către chivernisitori, și către cei mai întâi ai Bătrânimii, cu acest fel de titlu: „Dometian și al vostru Dumnezeu, așa poruncește să se facă.” Și de atunci nu voia altă numire, nici în scrisori, nici în cuvinte, și în voroava oare căror lucruri martor la acestea este Suetoniu la Viața lui Dometian. Iar Andrianții lui erau în Capitoliu, nu voia să fie făcuți din altă materie, fără numai din aur și argint.

3. Pentru acestea și altele asemenea, sa arătat înfricoșat, și groaznic la toți, și după urmare urât, și pentru aceasta a pierit. Căci a fost omorât de complotul prietenilor săi celor prea slăviți și din robie sloboziți, părtașă fiind soția lui Dometia, precum povestește Suetoniu, în anul 45 al vârstei sale, împărățind 15 ani. Iar cel ce la ucis pe el se numea Ștefan, a fost unul din robii lui eliberat, om puternic și tare, care apropiindu-se de le ca să-i vorovească, și prefăcându-se că are a-i da o scrisoare în care arăta pe apostatați, cu un cuțit ce avea ascuns sub brațul din stânga, la împuns, iar Dometian ca un vârtos și mare cu trupul, nu a căzut la întâia împungere, ci aruncând la pământ pe Ștefan, sa nevoit să-i scoată ochii, și striga pe păzitorii de trup ai lui spre ajutor, auzindu-se glasul au alergat și ceilalți din robii sloboziți tovarăși ai ucigașului, și l-au omorât desăvârșit. Precum povestesc Dion, Zonara, și din Latini Suetoniu, Eutropie, Kuspian, Tacit, și Pliniu cel mai nou.

A doua prigoană împotriva Hristianilor.

4. Dometian acesta, care după toate altele, sa făcut pe sine moștenitor al Autocratoriei, și vrăjmaș luptător cu Dumnezeu ca Nero, precum zice Evsevie, sau precum Tertulian scrie în Apologia: „A încercat și Domițianus care poseda o porție din cruzimea lui Nero” Acest Dometian a ridicat împotriva creștinilor a doua goană, în anul 95 d.Hr. pricina acestei goane nici una a fost, decât creșterea Hristianilor sub domnia lui Vespasian, unii din Istorici însă au adaos și această pricină, Hristianii nu voiau să știe, și să zice pe Dometian

Dumnezeu, urmând Romanilor care precum zice Evsevie în Istoria Bisericească Cartea 2 cap: 2 nici un Dumnezeu să nu fie inovat de împărat, mai înainte de a cerca Senatul, căci la dânșii numirea zeilor se da cu cercare omenească, din care pricină zicea: „De nu va plăcea omului Dumnezeu, nu se face Dumnezeu”

Nemilostivirea lui Dometian.

5.Iar neîndurarea și nemilostivirea ce a arătat Dometian, se poate vedea din aceasta: a omorât cumplit și jalnic pe Talabrit cel din ipați, și pe Clement Falviu fiul fratelui tatălui său, care era atunci unul din ipații din Roma, pentru că se făcuseră Hristiani, și pe Dometia femeia lui Flaviu, și pe cea născută din sora sa cea de același nume le-au izgonit, pe una la ostrovul Pandacratia, iar pe alta în Pontia spre pedeapsa lor. Precum scriu Dion și Evsevie la Istoria Bisericească cartea 3 cap: 18.

Mucenicia Sfântului Ioan Evanghelistul.

6.Încă mai ținând goana, de la Efes la Roma este trimis legat Sf. Ioan Evanghelistul, aproape de poarta numită Latina, după ce a fost adăpat cu otravă și nu sa vătămat, a fost aruncat într-un chiup cu untdelemn fierbinte, în 6 Mai într-o Duminică, (precum zice Adrihomius la viața lui Iisus Hristos) și rămânând nevătămat, este trimis în Insula Patmos, izgonit pentru cuvântul lui Dumnezeu, și pentru mărturisirea lui Iisus Hristos, precum însuși zice în Apocalipsă, pe acei locuitori pe toți ia adus la credința în Hristos, într-o zi de Duminică a văzut vedenia scrisă în Apocalipsă. ***Mucenicia a multor sfinți.*** Întru aceste vremi socotesc unii, că a fost omorât în Pergam din Pamfilia mucenicul Antipa, de care se pomenește în Apocalipsă, încă și Apostolul Timotei, și Onisim, Clement, și Dionisie Areopagitul, întru același an, calea vieții lor și-a săvârșit în stadionul muceniei pentru numele lui Hristos, precum zice Chedrino, și Nichifor.

Goana asupra Iudeilor.

7.Deci nu sa mulțumit Dometian cu această prigoană asupra Hristianilor, ci și-a arătat turbarea sa și asupra Iudeilor, poruncind să

fie omorâți câți erau din neamul lui David, sau pentru ura ce avea împotriva lui Hristos, ori că auzise, că din sămânța lui se va ridica împărat, a cărui împărăție va fi mare și veșnică. Pentru aceasta și pe strănepoții lui Iuda care încă trăiau, adică a fratelui Domnului după trup, fiindcă era din neamul lui David, ia adus înaintea sa, și ia întrebat dacă sunt din neamul lui David, răspunzând că sunt, ia întrebat câtă avuție au, iar ei au răspuns, nouă mii de dinari cât prețuia pământul lor, din care ei se hrănesc lucrându-l și dajdia lor o plătesc, și ca dovadă și-au arătat mâinile lor, că erau bătătorite de lucrare. Întrebați fiind și pentru împărăția lui Hristos, de ce fel și unde va fi, și când se va arăta, au zis ei, că împărăția lui Hristos nu este lumească, nici pământească, ci cerească, și se va arăta la sfârșitul veacurilor. Pentru acest răspuns, Dometian socotindu-i ca pe niște oameni de nimic, cu defăimare ia lăsat slobozi, și a încetat goana cu porunca sa. Vezi la Evsevie *Istoria Bisericească Cartea 3 cap 19 și 20*.

Osebire între episcopii Romii cei vechi și cei mai noi.

8. Trebuie însă să însemnăm, cum că cei de după mucenicia vârfurilor Apostolilor Petru și Pavel, au primit după moștenire scaunul Romii celei vechi, până la vremea lui Constantin cel Mare, toți întru cuvioșie și întru sfințenie, împreună cu toți sfinții ce de pretutindenți, au strălucit, pe care de iar asemenea cineva cu episcopii cei de pe urmă ai Romii, negreșit îi va afla mult deosebiți de cei dintâi, precum întunericul de lumină, căci aceia pe pământ fiind smeriți veneau după Hristos, viețuiau urmând Învățătorului lor, și a ucenicilor Lui. Iar aceștia mai de pe urmă sunt mândri asemănându-se stăpânitorului acestui veac, ori și pe aceștia întrecându-i, precum întru slava deșartă, aceia urmau o viață aspră și strâmtorată, iar aceștia viață gingașă și dezmiertată, acia făcători de cuvinte, că mulți din ei, și cununa muceniei au primit, aceștia numai auzitori, și smintitori ai Evangheliei, aceia pășteau turma cea încredințată lor, nu cu silnici nici pentru răul câștig, aceștia cu totul stăpânesc pe cliros din cele ce de aici luminat se va arăta. Până la acești ani, se numără trei episcopi ai Romii, Linus, care a păstorit Biserica 11 ani, Anegklitos sau Klitos după socoteala Latinilor, a păstorit Biserica 13 ani și Clement care a

strălucit în Biserica Romii, după Evsevie 9 ani. În vremea acestui Clement, făcându-se nu puțină prigonire între frații din Corint, Biserica din Roma, a trimis o Epistolă către Corinteni, îndemânându-i spre pace, și mai înnoind credința lor, și predania care atunci au luat-o de la Apostoli, precum istorisește Irineu, vezi și la Evsevie Istoria Bisericească Cartea 5 cap: 6.

NERURA KOKKIUL ȘI CELE FĂCUTE DE EL ÎN BISERICĂ

Nerura Kokkiul autocrator 96 d.Hr.

1.După moartea lui Dometian, cu sfatul și învoirea bătrânimii, la aceasta fiind uniți și ostașii, este încoronat Autocrator Nerura Kokkiniul, din Cretea cu neamul, ighemon vrednic de toată lauda, anul 96 d.Hr. care pe lângă altele, este lăudat și pentru aceasta, văzându-se pe sine că pentru vârsta ce îl îngreua, și pentru slăbiciunea stomacului său, era neputincios a purta sarcina cea cu anevoie de purtat a Autocratoriei, și trecând cu vederea pe toate rudele sale, și pe casnicii săi, a înfiat pe Marcus Ulpius Nerura Traian, care atunci se afla cu oastea în Germania, într-un chip: „Cu buna norocire și a sfatului, și a norodului Romanilor, și a mea însuși, pe Marcus Ulpius Nerura Traian îl fac.” Apoi hotărându-l pe el Cesar, pentru bunătatea și iscusința lui ostășească, la vestit, și ia trimis vestirea scrisă de însăși mâna sa, scriind: „O de ar plăti Daniei (Elinii) lacrimile mele, cu săgețile tale.” Deci viețuind Nerura 66 ani, 4 luni, 9 zile, a fost biruit de o strașnică lingoare, și a murit în 27 Ianuarie. După Xifilin, Evsevie, și alții.

2.Împreună cu acest Autocrator, pe care îl laudă Tacit în Agricola, a strălucit an prea fericit nu numai neamurilor ci și Hristianilor, căci precum acest stăpânitor prea blând, cu hotărârea Senatului, a hotărât să se strice cinstirile (statuile) lui Dometian și legile lui păgânești. Așa pe toți Hristianii pe care Dometian îi ținea în închisoare ca pe niște

vinovați, ia lăsat liberi, și celor exilați le-a poruncit să se întoarcă la casele lor, și să-și ia înapoi averile lor, și de aici nimeni să nu fie prihănit ca păgân, sau pentru obiceiul Iudaic, (cu care și religia Hristianilor se însemna) că mulți fiind cu nedreptate prihăniți erau osândiți, precum pomenește Xifilin în cuvântul lui cel pentru Nerura. ***Ioan Evanghelistul se întoarce din surghiun la Efes.*** Între ceilalți izgoniți ce s-au liberat, și s-au întors la patria lor, și Ioan, care era iubit de Iisus, fiind încă viu, sa întors de la Patmos, unde era surghiunit de Dometian, sa întors în Efes, unde ocârmuia Bisericele cele din Asia, a rămas până la vremea lui Traian. ***Ioan scrie Evanghelia și Epistolele.*** La Efes după mărturia lui Irineu și Clement Alexandrinul scrie Evseviev în Istoria Bisericească Cartea 3 cap: 23, a scris din porunca Sfântului Duh Evanghelia și Epistolele, sau fiind scrise în Patmos au fost scoase la arătate aici în Efes, prin care Dumnezeirea lui Hristos prin cât este cu putință o arată, împotriva lui Ebion și a lui Kirint, precum zice Irineu, Ieronim și Epifanie.

Biserica Hristianilor crește.

3.Întru acea vreme, adică a lui Nerura, Biserica Hristianilor atât sa înmulțit în lung și în lat și s-au adaos, încât după Pliniu, nu numai polițiile și satele erau pline de Hristiani, ci și câmpurile, și țarinile. Căci aveau voie Hristianii să petreacă fără frică, și să vină cu slobozenie la adunările lor, și la Dumnezeiasca slujire, adică la rugăciuni, precum se vede de la acestaș Pliniu, care tâlcuiește lui Traian cu demănuțul din gura Hristianilor cele ce se săvârșesc în adunările lor. Precum scrie Tertulian.

CAPITOLUL XIX.

EREZIARHUL KIRINT ȘI ERESUL LUI.

Kirint ereticul

1. Kirint, care după oarecare se mai numea Mirintu și Hirintu, era de neam Iudeu, contemporan cu Ebion, petrecând cea mai multă vreme în Egipt, unde a învățat filosofia epistimi (teologie simbolică) și apoi a mers în Asia, unul din cei ce au pricinuit tulburarea în timpul Sfinților Apostoli. Când cei dimprejurul lui Iacob au scris o Epistolă la Antiohia zicând: „Că am aflat că unii din noi, venind către noi, v-au tulburat cu cuvintele etc.” Carele au întărâtat și neamurile cele din tăierea împrejur, asupra lui Petru, că a intrat la oameni netăiați împrejur, adică acela Cornilie, și la cei dimprejurul lui. ***Eresul lui Kirint.*** Iar școala relei băsnuiiri și a eresului lui celui vrednic de răs, a sporit mai mult în Asia, și în Galatia, unde învăța, cum că unul este Domnul tuturor, dar lumea nu a fost zidită de el, ci de o putere osebită, și foarte îndepărtată de acel început, care este peste toate, fiindcă nu știa aceasta nici însuși Dumnezeu cel peste toate. Iar pe Iisus Hristos, pe care îl socotea om gol, zicea necuviosul și de Dumnezeu urgisitul, că nu s-ar fi născut din Fecioară, fiindcă i se părea a fi cu neputință, ci din fireasca împreunare a lui Iosif și Maria, asemenea ca ceilalți oameni, pe care zicea că numai cu curăția, cu înțelepciunea și cu știința îi întrecea. Iar Hristos în chip de porumb sa coborât de sus la acest Iisus, și prin el celorlalți oameni, pe necunoscutul Tatăl și Dumnezeu, și Iisus a făcut puteri și minuni, că putere de sus sa pogorât la el, și că în vremea patimii, zicea, au lipsit Hristos, și că a rămas nepătimitu, fiind Duh, iar patima singur Iisus o au pătimit, și el a înviat din morți. Pe lângă acestea învăța că este trebuință de tăierea împrejur pentru mântuire, și celelalte obiceiuri ale legii Mozaice. Iar pe Apostolul Pavel, care mult se împotriva acestei dogme, îl defăima, și primea numai Evanghelia de la Matei, și pe aceasta prescurtată, întrebuintând numai oarecare stihuri, și să fățarnicea că a văzut oarecare descoperiri, , alcătuint la dânsle oarecare învățături și îngroziri. În sfârșit pe Împărăția lui Hristos, după Învierea cea de obște, o zicea că va fi pământescă, și se buimăcea, că vor fi mâncări și băuturi, și nălucea dezmierdări, și benchetuiiri, nunți, jertfe, și praznice că se vor face în Ierusalim, și că acelea până la 1000 de ani,

vor ținea, căci socotea că atâta va ține Împărăția Domnului. Cele pentru dânsul se află la Irineu, Tertulian, Epifanie, Teodorit, Evsevie, Istoria Bisericească Cartea 3 cap: 28 la Augustin, și la Filastratie.

Ioan aflând că Kirint este în baie, îndată a ieșit afară.

2. Irineu în Conscriptura 3 din cele către eresuri, și o Istorie, de neuitat, (precum scrie Evsevie) ca aceasta a dat în scris, că Evanghelistul Ioan intrând oarecând într-un fereceu ca să se spele, și văzând acolo pe vrăjitorul Kirint, a sărit din loc, și a ieșit afară din fereceu, nesuferind să intre înăuntru pe aceiași ușă, unde să intre și Kirint, a sfătuit și pe cei ce erau cu el să facă aceasta, zicând: să fugim mai în grabă, nu cumva să cadă baia și să ne strivească, că este înăuntru vrăjmașul adevărului. Se zice că ieșind Apostolul a căzut baia.

3. Iar câți au urmat socoteala lui Kirint, s-au numit Kirintiani (dintre care unii credeau că lumea sa făcut de Îngeri, și au aflat oarecare veacuri, nu credea Învierea, și mulți din ei ziceau că Iisus n-a Înviat, ci încă se află în mormânt). Și Mirintiani după Epifanie, și Augustin, însă este cu îndoială, de se numea însuși Kirint și Mirint, sau altcineva împreună lucrător și de un cuget cu el, aceasta nu e de nevoie ori așa fiind, ori alt fel, iar toți aceștia se porecleau hilioetite¹⁷¹ (cei 1000 de ani) după Augustin și Filastratie. ***Cine a scris împotriva lor.*** Dar împotriva lui Kirint, și a Kirintianilor au scris afară de Ioan Evanghelistul, și Dionisie episcopul Alexandriei, precum mărturisește Teodorit și Epifanie.

Care din Părinți au căzut în eresul hiliotiților (hiliasmului)

4. Dar în greșeala cea pentru Împărăția lui Hristos, că va fi după obșteasca Înviere pe pământ 1000 de ani, au căzut și mulți din Părinți, și cel dintâi Papias episcopul Ierapolei, fiind om puțin la minte, precum zice Evsevie în Istoria Bisericească Cartea 3 cap:39 și sa făcut pricină de cădere în acest eres și altora, precum Apolinarie, și alții, se osebeau de Kirint însă cu aceasta, Kirint zicea că dezmierdările și

---

¹⁷¹ Hiliasm n.tr.

desfătările oamenilor se vor veseli în 1000 de ani pe pământ și că sunt trupești. Iar Părinții cei ziși, ziceau că sunt duhovnicești. Întru aceiași chip cu puțini animai înainte s-au rătăcit, și Anabapțiștii, Upigalinianii, și cei ce se numeau frați ai Crucii celei roșii.

CAPITOLUL XX.

ÎNVĂȚĂTORII BISERICII LUI DUMNEZEU, ÎN TIMPUL ANILOR CARE S-AU ZIS, ȘI PENTRU DEOSEBITELE LOR SCRIPTURI.

1.Din cele zise se face arătat, cum că în pomeniții ani, în care sa zidit Biserica lui Dumnezeu, nu pe Petru precum zic oarecare Latini neînvățați, ci pe piatra credinței, în urma Acelui Mare Rabbi, au luat învățatori pe Apostoli, și pe împreună călătorii și împreună lucrătorii lor, pe care cu obștească nume îi numim bărbați Apostolici. Care nu numai cu viu glas, ci și cu cărți insuflate de Dumnezeu au întărit Biserica. Precum cele 4 Evanghelii, Faptele Apostolilor, Epistolele, și Apocalipsa Evanghelistului Ioan, despre care sa zis la Introducere cap: 11. Trebuie acum să zicem și despre scripturile ce le-au lăsat bărbații Apostolici, care făcându-se următori ai Apostolilor, și împreună ostași prin viu grai, și prin scrisori ucenici ai lor s-au aflat, și măcar că cele scrise de dânșii nu sunt de aceiași putere cu cele arătate cu dovezi de Apostoli, căci acestea sunt de Dumnezeu insuflate, și acelea s-au noteisit și deeretici, însă primim pe cele numite de Biserică canonice, despre care sa hotărât că sunt scrise cu insuflarea Duhului Sfânt, și mai întâi să zicem de Canoanele Apostolice.

2.Canoanele Apostolice sunt 85, scrise de marele între mucenici Clement, care a fost al 3 -lea episcop al Romii, precum zic unii, așa socotind ei, fiindcă scrie numele său în canonul cel mai de pe urmă, pe care și Dumnezeiescul Luca o zice la Fapte. Pentru că nu cetim în vreuna că toți Apostolilor să se fi adunat la un loc, și obștește să le fi

alcătuit. Trebuie dar că vârfurile Apostolilor să fi învăța pe cei ce au câștigat petrecerea împreună cu ei în multă vreme, și fi poruncit a se scrie. Pentru acestea Ioan scolasticul, cel ce a stat mai înainte prezbiter al Biserici celei din Antiohia, apoi și în scaunul cetății lui Constantin a fost suit de Autocratorul Iustinian, zice la înainte cuvântarea la Adunare de Canoane: „Sfinții Ucenici și Apostolii Domnului, au așezat prin Clement 85 de Canoane, și atâtea se adeverează de Sinodul cel din Trulan.” (*citește la al 2-lea Canon al acestui Sobor*), pe care tâlcuindu-l Balsamon zice: „De Canonul acesta totdeauna adu-ți aminte, ca să astupi cu el gurile celor ce zic, că aceste 85 de Canoane nu au fost scrise de Sfinții Apostoli.” Iar Fotie în Înainte cuvântarea Nomocanonului zice „Dar însă și Canoanele cele ce se zic ale Sfinților Apostoli, deși pentru oarecare pricini oarecare le-au socotit a fi cu îndoială”, dar încă și Matei Vlastar zice: „Și nu-mi este neștiut, că unii din cei vechi au socotit aceste Canoane a fi cu îndoială” Că negreșit aceste Canoane nu au fost scrise de însuși Apostoli, ci de vechi Sfinți, și de bărbați Apostolici, povățuite fiind ele de însuși Apostoli precum sa zis. Pentru care și Autocratorul Iustinian zice în Nera 6: „Și aceasta credem că va fi, de sar păzi luarea aminte a Sfințitelor Canoane, pe care cei după dreptate lăudați și închinători, și însuși văzători ai Dumnezeuiescului Cuvânt o au luat, și Sfinții Părinți o au păzit, și o au povățuit.”

3.Și precum unii din cei vechi pentru oarecare pricini socotind a fi de îndoială Canoanele acestea nu le primeau, așa și Latinii cei de acum, și toți Reformații, le leapădă ca pe niște neadevărate și mincinoase, și nu numai Canoanele Apostolilor, și rânduielile, ci și pe alte oarecare, pe care episcopii Romii le socotesc canonice, precum cele două cărți pentru pătimirea fericților Apostoli Petru și Pavel, Epistolele cele către Bisericile cele Răsăritene sub numele de Linus, Epistolele dogmatice ale lui Clement, lui Anaclet, lui Evarestu, lui Alexandru, lui Telesforu, lui Xist, și ale episcopilor celor ce s-au întâmplat după dânșii, care toate se află în Tomurile Soboarelor.

4.Pentru Epistola I a lui Clement așa zice Irineu la Evsevie Istoria Bisericească Cartea 5 cap: 6: „În vremea lui Clement, nu puțină

tulburare făcându-se între frați, cei ce erau în Corint, Biserica din Roma a trimis Corintenilor o prea îndestulată scrisoare, învoindu-i pe ei spre pace, și mai înnoind credința lor, și predania pe care de curând o au luat de la Apostoli.” Vezi pentru aceasta pe Clement Alexandrinul, și pe *Evsevie la Istoria Bisericească Cartea 3 Cap: 1* zicând: „Deci se poartă o Epistolă mărturisită a acestui Clement, mare și minunată, pe care ca din partea Bisericii din Roma a închipuit-o pentru cea din Corint, când se făcuse tulburare în Corint. Pe aceasta dar, și în cele mai multe Biserici, o știm că e arătată de cei vechi, și în vremea noastră însuș.” Vezi pentru dânsa încă, și pe Fotie în *Bibliotiki*. Iar pentru a 2-a Epistolă scrie Evsevie în *Istoria Bisericească Cartea 3 capitol 38*: „Să știi însă că, a 2-a oarecare Epistolă se zice a fi a lui Clement, pe care nu o primim cu cea 1-a nici ca adevărată a lui.” Aceste două Epistole ale lui Clement sau tipărit în sfârșit în Saxonia, în anul 1677 după Hristos.

5.Iar osebind pe Canoanele Apostolice, acestea toate departe de cele Canonice, și de Biserica Răsăriteană se leapădă. Pentru rânduielele Apostolilor cele așa zise prin Clement Soborul 2 din Trulan zice: „Și pe lângă Canoanele Apostolice, acestea sa poruncit nouă, să primim rânduielele acestor Sfinți Apostoli prin Clement, în care unele din vechi de către cei de altă socoteală s-au alăturat oarecare străine spre vătămarea Bisericii, oarecare neadevărate, și străine Bisericii, care pe frumusețea cea cuviincioasă a Dumnezeieștilor dogme o au înnegrit. Am făcut lepădare a acestora spre a nu primejdui turma Hristianilor și spre zidire. Am judecat noi de cuviință ca nici într-un chip să nu băgăm mișcările eretice și mincinoasele-cuvântări în adevărata și întreaga învățătură a Apostolilor.”

6.Împreună cu acestea, ca neadevărate se socotesc și cartea Faptele lui Pavel, și cea numită **Păstorul**, pe care precum zic a scris-o Ermas, pe care Pavel spune că îl îmbrățișează în Epistola către Romani, carte prea folositoare după cum spune Ieronim, și prea de nevoie. Și iar neadevărate **Descoperire** (Apocalipsa) lui Pavel, Epistola lui Barnaba, care a fost tipărită împreună cu Epistolele lui

Ignatie, cele ce se numesc Învățăturile Apostolilor, Evanghelia cea după Evrei, și cele asemenea, citește pentru aceasta pe Evsevие Istoria Bisericească Cartea 3 cap: 25.

Dionisie Areopagitul.

7.Dionisie Areopagitul a fost de neam Atenian, bărbat ajuns la vârful înțelepciunii elinești prea procopsit, și ucenic al lui Pavel, de el rânduit primul episcop al Atenei, apoi și ai Parizienilor din Galia, precum zic unii, care la începutul Cesarului Tiberiu, a mers în Egipt, ca să vorovească cu înțelepții de acolo, dar era împreună cu el și Apollofan Sofistul, la care a fost ucenic Polemon Lodikeanul în Smirna, și învățător al lui Aristid. Deci în vremea mântuitoarelor Patimi erau amândoi în Iliupoli, din Egipt și făcându-se eclipsă de Soare, nu după fire, că nu era vremea împreună-i călătorii, ci cu mirare sa tâlnit luna cu Soarele, și iarăși de la ceasul al 9-lea, fiindcă dimpotrivă au fost stătut în linia Soarelui mai presus de fire, fiindcă căderea lunii fusese de la răstimpuri, și venise până la marginea Sorescului crug, și iarăși sa întors înapoi, și iarăși ca de la sine n-au fost, și căderea, și curățirea întunericului, ci să se fi făcut dimpotrivă după diametron, precum însuși zice în Epistola cea către Policarp, care nu era cu putință să se facă într-un alt chip, fără numai din iconomia, și cu porunca Atotputernicului Dumnezeu. Făcându-se acestea prea minunate atunci cu un chip ca acesta, a zis sofistul Polifan, prorocind: „O bunul-e Dionisie! Acestea sunt răsplătiri ale unor lucruri Dumnezeiești” Iar Dionisie răspunzându-i a zis: „Ori Dumnezeirea pătimește, ori cu cel ce pătimește, împreună pătimește.” Acesta a scris pentru cele cerești, adică pentru Ierarhia cerească, pentru Ierarhia Bisericească, pentru Dumnezeieștile nume, pentru Teologia tainică și alte oare care, care se văd la Suida, și la alții. **Primește mucenicia.** Și făcându-se plin de zilele cele ale Duhului, au primit cununa muceniei precum sa zis, în vremea împărăției lui Dometian.

Neadevăratele Cărți ale lui Dionisie.

8.Precum din vechi de la început mulți socoteau cărțile lui Dionisie neadevărate, nu le primeau, pe care le adeverează și Teodor

prezbiterul, precum se vede în Mirobiblon a lui Fotie, așa și acum la ereticii Apuseni, adică la Luterani, Kaluinisti (Calvini?) și de mulți alții socotesc că acestea ar fi ale lui mincino-Dionisie, ce a stat episcop după Clement Alexandrinul. Căci face pomenirea pentru aceasta în cartea Ierarhia Cerească. Pe lângă altele a scris Dionisie și pentru însușirile Îngerești, pentru suflet, pentru Dumnezeiasca dreaptă judecată, pentru Dumnezeieștile laude, pentru cele gândite și simțite, pentru Teologiceștile sub-închipuiri, pentru Teologia simbolică, care nu se află. Și cei ce leapădă pe acestea pe lângă celelalte apucături zic, cum că Ignatie în Epistola cea către Filadelfia cuprinde, cum că Timotei, când scria această Epistolă să fi fost mort, precum și în Epistola cea către Efeseni, unde pomeniște pe episcopul Efesului de atunci, care a fost episcop după Timotei, din care acestea, se arată cum cărțile cele pentru Ierarhia cerească, pentru Ierarhia Bisericească, pentru Dumnezeieștile nume, pentru Teologia Tainică, Epistole, etc. ce poartă numele lui Dionisie Areopagitul, să fie neadevărate, pentru că toate acestea au fost scrise și afierosite lui Timotei, când el prin mucenicie se mutase la cereștile locașuri. Citește și îndeletnicirile lui Nicolae Nedeliul întru Epistolele lui Ignatie, și pe toți Luteranii¹⁷².

Ignatie purtătorul de Dumnezeu.

9. Ignatie purtătorul de Dumnezeu al 3-lea episcop la Antiohia, după Apostolul Petru, fiind pornită prigoană de către Traian, au luat poruncă să se lupte cu fiarele, pentru care este trimis legat în Roma, plutind însă, și stând în limanul din Smirna, a scris Epistola către Efeseni, către cei din Magnesia, către cei din Trallu, și către Romani, și pornind de acolo, a trimis și alte Epistole, din care numai 7 se socotesc adevărate ale lui, iar celelalte 5 se numără mincino-suprăscrise, și neadevărate. Deci de dorul ce avea de a pătimi pentru Hristos, sa luptat cu fiarele, și auzind leii scrâșnind a zis: „Grâu sunt al lui Iisus Hristos, și mă rog ca să mă macin și să mă topesc de dinții

---

¹⁷² Au și altă îndreptare de cuvânt, nu vrednică de defăimat câți socotesc neadevărate scrierile care poartă numele lui Dionisie, că se face întru ele cuvânt, zic eu pentru monahi, în vreme ce atunci nu numai că nu erau monahi, ci nici numele acesta nu era cunoscut.

fiarelor, ca să mă aflu pâine curată.” Și așa au pățimit în anul 10 al Împărăției lui Traian. Citește viața¹⁷³.

SFÂRȘITUL TOMUL I PARTEA I.

---

¹⁷³ Istoricul pentru veacul acesta l pomenește, numai de un Sobor al Apostolilor, ci este adevărat, că Apostolii s-au adunat de mai multe ori, și întâi în Ierusalim în casa Mariei, mama lui Ioan cel poreclit Marcu, îndată după Înălțarea Domnului. Pricina acestui Sobor a fost alegerea lui Matia, în locul lui Iuda. Faptele Apostolilor 1. (*Baronie anul 34 d.Hr. mai înainte de numer 236.*) Soborul II al Apostolilor în Ierusalim anul 34 d.Hr. mai înainte de mucenicia lui Ștefan, care a fost ucis cu pietre după Înălțarea Domnului în luna 7-a și mai înainte de întoarcerea lui Pavel cu doi ani. Pricina acestui Sobor a fost, alegerea celor șapte diaconi, Faptele Apostolilor 6. (*Baronie în anul 34 d.Hr. numer 287 și în anul 53 numer 1.*) Soborul III al Apostolilor din Ierusalim la anul 51 d.Hr. sau după alții anul 48 sau 49, iar după întoarcerea lui Pavel la 15 sau 14 ani. Pricina acestui Sobor a fost pentru tăierea împrejur și pentru luarea aminte la obiceiurile a legii lui Moise. Faptele Apostolilor 56. (*Baronie anul 51 d.Hr. numer 26.*) Soborul 4 al Apostolilor în Ierusalim anul 48 sau 46 la care era de față Pavel, împreună cu prezbiterii și s-au sfătuit ce se cuvine a face pentru ridicarea Iudeilor asupra lui Pavel, și au hotărât să se păzească obiceiurile Legii Iudaice, de unde Pavel sa făcut Iudeilor ca un Iudeu. Faptele Apostolilor 21. (*Baronie anul 58 d.Hr. numer 118.*) Soborul V al Apostolilor în Iudeia în vremea Adormirii Născătoarei de Dumnezeu, după mărturia lui Dionisie Areopagitul, în cartea pentru Dumnezeieștile nume cap: 3. Ioan Damaschin în cuvântul 2 pentru Adormirea Născătoarei de Dumnezeu. Andrei Criteanul în cuvântul pentru Adormirea Născătoarei de Dumnezeu, și după Nichifor Calist Istoria Bisericească Cartea 2 cap: 22. **Baronie** pentru anul 48 d.Hr. numer 4 și 24. Soborul VI al Sfinților Apostoli pentru a înceta tulburările și prigonirile unde au dat și Canoane după mărturia lui Pamfil mucenicul, Epistola 18 a lui Inochentie. Fapt. 1. Al Soborului de la Niceia. Pe lângă aceste Soboare, sau făcut și alte adunări și se socotesc de Sfinții Părinți ca niște Soboare, pentru care vezi pe **Baronie** în anul 44 d.Hr. numer 14, 15. Epistola I a lui Clement, la Ciprian pentru darea Sinodului. La **Ambrozie** în cuvântul pentru post, la **Ilie**, și Epistola 81 către Sirikie, la **Epifanie** eresul 72. La **Augustin**, în cuvântul 115 și 181 pentru vreme.

ISTORIA BISERICESCĂ

a lui

MELETIE

Mitropolitul Atenei

**Tălmăcită din elinească în cea proastă elinească, și îmbogățită, cu
multe trebnice și de nevoie sub însemnări, și scumpătățite tabule,
de**

Gheorghe Bendoti din Zachint.

IAR ACUM TĂLMĂCITĂ ÎN LIMBA ROMÂNĂ

de smeritul

VENIAMIN COSTACHI MITROPOLITUL MOLDOVEI

PARTEA I

TOMUL II.

IAȘI

ÎN TIPOGRAFIA SFINTEI MITROPOLII

1841

ISTORIA BISERICĂ

CARTEA II

VEACUL II

CAPITOLUL I.

PENTRU TRAIAN AUTOCRATORUL ȘI CELE FĂCUTE DE EL ÎN BISERICĂ.

Traian monarhul anul 98 d.Hr.

1. Dobândind Autocrazia Marcus Ulpius Krinitus Traianus, în anul 98 d.Hr. fiind de 42 de ani, nu de neam Italian, ci din Iveria, și venind la Roma, a îndreptat starea ei cea rea, și mărirea Autocrației a crescut-o. *Characterul lui.* Cu bună voință către cei buni, și cu urâciune către lingușitori, și către răi, și cu asprime asupra lor. Încă și cu fireasca lui bunătate, cu iubire de oameni către toți, cu blândețe, și cu statornicia vieții sale în toate. Pentru care de Senatul boierilor, și de către norod a fost numit Optimus, adică prea ales. Cu nimic mai prejos și pentru vrednicia și iscusința ostășească, fiindcă a biruit pe Termani, care se ridicaseră cu zurba asupra lui, de unde sa numit și Termanicescu, încă și pe daci, și pe Stăpânitorul lor Decebal l-au sfârâmat, de unde și Dacicesc sa numit. Numai de două metehne îl muștră Istoricii, iubirea de copii, și de beție. Pentru care Iulian Paravatul, îl numește în Kesari Silinon (adică următor lui Bachus) iar lucrul cel mai rău al lui a fost că urmând lui Nero, și lui Dometian, luptătorilor de Dumnezeu, a ridicat asupra Hristianilor a treia goană.

Monarhul acesta nu-l încingea cu sabia pe eparhul ce era trimis, ca cei mai înainte de el, ci o da goală în mâna lui zicându-i: „Ia sabia aceasta, că de voi stăpâni bine pentru mine, iar dacă rău asupra mea aceasta să o întrebuințezi.” Citește pentru el pe Xifilin, pe Zonara, și din Latini pe Aurelius Victor, pe Eutropie, pe Kuspisian, și pe Pliniu.

Episcopii Alexandriei.

2.După Anion la episcopia Bisericii din Alexandria 13 ani stă episcop Abilie, iar la anul **1** al monarhiei lui Traian moștenește episcopia timp de 11 ani **Kedron**, după a cărui adormire, la anul 12 al împărăției lui Traian al patrulea de la Apostoli a luat soarta Bisericii **Primos**, după *Evsevie Istoria Bisericească Cartea 3 Cap: 21 și Cartea 4 cap: 1. Clement al Romii.* (92-101) Iar în anul 3 al împărăției lui Traian, sa săvârșit **Clement** păstorind 9 ani Biserica Romii, învățând Dumnezeiescul cuvânt, urmează **Evarest**, care fiind arhieru 8 ani a adormit, apoi **Alexandru 1** al 5-lea episcop al Romii, după *Evsevie Istoria Bisericească Cartea 4 cap: 1. Alexandru și azimile.* Alexandru primul a arătat azimile în Biserică la anul 120 d.Hr., precum arată **Platin** la viața acestui episcop, și alți Istorici Latini. Deși (*vezi la capitol 16 paragraf 3 foaia 155*) ereticul **Ebion** învață căci cu azime se cade a sluji tainele, precum zice **Epifanie**. Ci la această socoteală a lui Alexandru nu au urmat toți Apusenii, că cei mai mulți dintre ei săvârșeau Dumnezeiasca Taină cu dospită asemenea Răsăritenilor, precum li sa predat din început. Citește pentru ei pe lângă alții și pe **Errikus** iezuitul.

În Ierusalim Simeon a lui Cleopa primește mucenicia.

3.Încă și **Simeon** a lui **Cleopa** episcopul Ierusalimului a fost pârât de cătreeretici în vremea lui Traian, și ipatul **Attik**, încă fiind goana în dric, fiindcă era strănepot al lui **David**, și nepot de soră a li **Hristos**, precum mărturisește **Igisipos** la *Evsevie Istoria Bisericească Cartea 3 cap: 32* și muncit fiind multe zile a luat cununa muceniei, încât se minunau toți, și ipatul, cum fiind de 120 de ani a suferit mucenicia, apoi a fost răstignit, și sa săvârșit. **Iustus**. Deci pe acest **Simeon**, precum zice *Evsevie în Istoria Bisericească, Cartea 3 cap: 35* la

moștenit un Iudeu anume Iustus, unul din cei din tăierea împrejur, care crezuse în Hristos.

Ignatie episcop al Antiohiei.

4. *Evsevie în Istoria Bisericească, Cartea 3 cap:36* zice pentru Ignatie episcopul Antiohiei: „Al doilea moștean al lui Petru, Ignatie ce a fost la Antiohia, luând episcopia, și zice de el cum că fiind trimis din Siria la Roma, că a fost mâncat de fiare, pentru că a mărturisit pe Hristos, care pe străinele cetăți prin care mergea le întărea prin voroavele cele prin cuvânt, și prin sfaturile sale, ca ei mai întâi să se păzească de eresuri, ce răsăriseră și pluteau atunci de curând, îi sfătua și îi îndemna să țină cu amândouă mâinile, predania Sfinților Apostoli, pe care pentru multa neîngrijire socotea și mărturisea că este nevoie a se tipări. A scris Epistole către osebite Biserici, pe care lea adunat Policarp episcopul Smirnei, din care precum sa zis, se găsesc 13.” Deci după acest Ignatie, a fost hirotonit episcop al Antiohiei Iros, care este al 3-lea, și la alte eparhii alții.

Adormirea lui Ioan evanghelistul.

5. Iar Ioan Evanghelistul și ucenicul, care îl iubea Iisus, precum însuși mărturisește, rămânând până în anii lui Traian, a adormit în Efes, de la Mântuitoarele Patimi anul 68 și 101 d.Hr. după mărturia multora, mai ales a lui Ieronim, și a lui Polikratus episcopul Efesului, în Epistola cea către Victor episcopul Romii, la *Evsevie Istoria Bisericească Cartea 3 cap: 31*.

6. *Igisip zice în Istoria Bisericească Cartea 3. Cap: 32:* „Până la acești ani, a rămas Biserica Fecioară curată, și nestrucată, în oarecare neștiut întuneric fiind încuibați atunci, de vor și fi fost oarecare, din cei ce apuca să strice canonul cel sănătos al Mântuitoarei propovăduiri, iar după ce sfințitul danț al Apostolilor au luat feluri de sfârșit al vieții, și a trecut neamul acela, al celor ce cu urechile lor s-au învrednicit să asculte Dumnezeiasca Înțelepciune, atunci începe rătăcirea ceii fără de Dumnezeu, prin amăgirea străinelor învățători, carii și fiindcă nici unul din Apostoli nu au mai rămas, de aici cu capul

gol peste propovăduirea adevărului, se apuca să propovăduiască mincino-numita cunoștință.”

Policarp al Smirnei.

7.Întru acești ani încuviința în Asia, urmașul Apostolilor Policarp, căruia episcopia din Smirna, ia fost încredințată de văzătorii și slujitorii Domnului, pentru care de aicea vom vorovi pe larg.

Papias al Ierusalimului.

8.Asemenea și Papias episcopul Ierusalimului, om după toate foarte procopsit, știutor al Scripturii, și iscusit precum zice *Evsevie în Istoria Bisericească Cartea 4 cap: 33*, deși în alt loc îl ia puțin la minte, fiindcă învățăturile Apostolilor rău le tălmăcește, și întru alt fel luându-le, și ca la 1000 de ani de la Învierea din morți, se va așeza trupește pe pământ Împărăția lui Hristos. Încă mai zice *Evsevie la Istoria Bisericească Cartea 4 cap: 39* cum că acest Papias sa făcut pricinuitor acestei rătăcirii și la mulți alții urmași, precum sa zis mai sus. Acesta a scris 5 Cărți, pentru Tâlcuirea Dumnezeieștilor Cuvinte, după *Irineu Asupra Eresurilor Cartea 5 cap: 33 și după Evsevie Istoria Bisericească Cartea 4 cap: 39*.

CAPITOLUL II.

A TREIA GOANĂ ÎMPOTRIVA HRISTINILOR RIDICATĂ DE TRAIAN MONARHUL

Pricina prigoanei a 3-a.

1.Din două pricini zic că a ridicat Traian cumplită goană împotriva Hristianilor, în anul 10 al împărăției sale, și anul 108 d.Hr. Prima pricină a fost covârșitoarea lui desidemonie, pe care o avea din fragedă copilărie către mincino-numiții dumnezeii păgânilor, căci se

temea nu cumva, petrecând Hristianii cu pace, și cu slobozenie în împărăția lui, să se socotească cum că și el cinstește și evlavisește pe Hristos. Iar cea de a 2-a goană a fost, că văzând pe Hristiani înmulțindu-se din zi în zi, și prepuind (precum zice Sabelius în Istoria lui), sau mai bine zis temându-se, după zisa lui Navclir în Hronicile sale, nu cumva să se ridice apostasie împotriva autocratoriei Romanilor, a pornit a treia goană, trimițând la toți stăpânitorii locurilor, și la ighemoni porunci, a oprit unirile, mai ales sfințitele adunările Hristianilor, precum se arată în *Epistola lui Pliniu Secundul cea către Traian pentru Hristiani Cartea 10 Epistola 97*.

2.Însă în multe locuri atât a sporit goana asupra Hristianilor, încât Pliniu Secundul fiind om însemnat și vestit, ighemonul Bitiniei, sa îndemnat să arate lui Traian mulțimea care a fost omorâtă pentru credința cea în Hristos, arătând și, că a înțeles pentru Hristiani că nu fac necuviințe, nici împotriva legii (adică a pravilii), decât că se scoală de mânecate, și că pe Hristos îl laudă ca pe Dumnezeu, oprind preacurvia, uciderea și altele asemenea necuviincioase păcături, și că petrec după lege. Pentru această înștiințare Traian a poruncit, ca să nu mai fie căutați Hristianii, iar căzând în mâinile stăpânitorilor să fie pedepsiți, aceasta necuviincioasă poruncă frumos o mustră Tertulian. Iar după ce a ieșit această hotărâre, sa stins puțin înfricoșarea goanei, care era împotriva Hristianilor, nici nu lipsea pricinile când de la mulțime, când din poruncile stăpânitorilor locurilor, plăsmuind împotriva Hristianilor clevetiri viclene ca să-i vatăme, încât și fără prigoane la arătare, unii din stăpânitori se aprindeau de mânie, și mulți Hristiani cu feluri de mucenicii se nevoiau, precum scrie Evsevie după Tertulian, *Istoria Bisericească Cartea 3 cap: 33*.

CAPITOLUL III.

CE CHIPURI ÎNTREBINȚAU IGHEMONII PĂGÂNI ÎN PRIGOANE ÎMPOTRIVA HRISTIANILOR.

1. Ighemonii Eparhiilor, cei ce prin legile împărătești erau rânduiți să cerceteze pe Hristiani, se purtau în acest chip: întâi pe câți Hristiani îi aduceau înaintea lor, îi primea cu față lină, cu cuvinte blânde, și cu chip binecuvântat îi îndemna pe cât puteau ca să părăsească Hristianismul, după cuvinte dulci adăoga pedepse și munciri, și îi silnicea ca să se lepede de Hristos. Deci dacă aceia se înduplecau sau din cuvinte, sa de frică îngrozindu-se, mărturiseau că nu sunt străini de cugetul credinței păgâne, erau păziți deoparte spre o mai bună adevărire a lucrului, atunci dovedeau când se închinau înaintea ciopliților zei, și a icoanei Cesarului, da cinste și închinăciune, și jertfeau cu cărbuni aprinși aruncând tămâie și sare, și erau siliți în toate chipurile să hulească numele lui Hristos. Deci câți din Hristiani care stau la judecată făceau așa, îndată erau liberați, iar câți nu se înduplecau, îndată erau dați la prea amare cazne, ca să fie uciși prin munciri și cazne.

2. Iar câți Hristiani se lepădau de Hristos în vremea goanelor, alții adică aduceau jertfe idolilor, iar alții numai tămâiau cu liban, și alții dădeau stăpânitorilor locului libelon, adică hârtie doveditoare, prin care adevereau că nu sunt nici au fost cândva Hristiani, pentru acestea cuprinde Pliniu Secundus, sau luau cu bani de la ighemoni Libelon, prin care pe ascuns se mărturiseau Hristiani, și nu erau siliți nici a jertfi idolilor, nici a se lepăda de credința cea în Hristos. Iar Libelul care îl luau aceștia de la ighemoni, arăta căci cu adevărat s-au lepădat de Hristos, și că jertfeau idolilor, cu care rămânând fără ispită și nevătămați, se politiseau împreună cu păgânii, (și câți jertfeau idolilor și le aducea libanu, cu vin, se numeau libanoti, iar câți luau Libel de la ighemoni prin bani, se chemau Libellatici) cu aceștia se numără vânzătorii aceia, care temându-se de îngrozirile păgânilor, da lor sfințitele cărți ca să le ardă.

3.Câți se lepădau de Hristos, nu toți asemenea cădeau în religia idolo-slujitorilor, că alții de voie și dacă nu erau chemați veneau la zapciu, se lepădau de Hristos, iar alții neîndestulându-se în a lor cădere, îndemneau și pe alții spre aceeași prăpăstuire. Iar alții aducând pe fii lor, în locul acelora, se lepădau de credința care a mărturisit-o la Sfântul Botez, și iarăși alții în acest chip se prăpăstuiau, mărturiseau că fără voie și fiind siliți au căzut, iar alții la început mărturiseau pe Hristos, apoi îngrozindu-se de frica muncilor, se lepădau de El, și în sfârșit alții cu alt chip, citește pentru acestea la *Evsevie Istoria Bisericească Cartea 6 cap 41*.

Care sunt stătătorii și care sunt mărturisitorii.

4.Iar câți în vremea goanei nu cădeau, se numeau stătători, din care alții se numeau mărturisitori, câți mărturisind pe Hristos se puneau în închisori, dar nu ajungeau să fie munciți, și se învredniceau fericitului sfârșit, pe care Ciprian îi numește ca mucenici și binecuvântați. Iar acestor închiși pentru numele lui Hristos Hristianii cei din afară le aduceau hrană, iar învățătorii Bisericii cu cuvinte îi sfătuia, cu care îi îndemna spre mucenicie, îi făcea veseli și osârdnici să rămână în credința cea lui Hristos, și cu statornică cugetare, și cu bărbăție sufletească să rabde muncile și caznele, și pedepsele cele ce zăceau asupra lor , și dacă unii din acești mărturisitori ar fi murit în închisoare mai înainte de a lua munci, era lăudat ca un Sfânt mucenic, după mărturia lui Ciprian. Încă mărturisitori se ziceau, și câți lăsându-și avuția, și cu bucurie sufereau răpirea averilor sale, fugeau din locul acela, ca să nu cadă în munciri, și să se lepede de Hristos. Iar Mucenicii (marturii), câți au primit moartea pentru Hristos, și cei câți au suferit cu bărbăție cazne, și au luat sfârșit, încă fiind în timpul muncirilor, ci încă viețuiau, aceia se chemau mărturisitori și mucenici după voință.

Felurile muncirilor, și ale morților ce au suferit mucenicii.

5.Pe statornicia și bărbăția mucenicilor și martori, cu toate chipurile au cercat elinii să o slăbească, adică cu răpirea, și luarea averilor lor, cu legături cu temnițe, cu cazne, cu răni, cu munciri, și cu

alte nenumărate pedepse, cu ocna, cu exilul, , cu fugiri de înconjurări, cu lupte cu fiare, și cu altele asemenea. Și în sfârșit neputând a-i clăti în credință, sau a-i mișca cât de puțin, și a-i întoarce din statornicia, și nestrămutată dragostea lor întru Hristos, cu multe feluri de morți îi ucidea. Iar felurile muncilor fiind multe, nu se numără aici, iar cel ce voiește să le cetească în viețile Mucenicilor, și în alte scrieri, precum la Evsevie Istoria Bisericească Cartea 5. Cap:1 și Cartea 8 cap: 3 asemenea și felul uciderii lor. Că nu îi omora simplu pe cei ce îi vedea că nu se clătesc cu nici un chip din credință, ci pe unii ardea, pe alții îneca, pe alții îi ucidea cu pietre, pe alții îi lega cu o piatră și îi arunca în Mare, altora capul tăia, pe alții îi înțepa, pe alții îi răstignea cu capul în jos, iar pe alții îi spinteca, și ca să zic în scurt, iscodeau nenumărate feluri de morți, iar cea mai obștească osândă a Martorilor celor pentru Hristos, era lupta cu fiarele, adică cu cruzime erau aruncați la fiare, la lei, la pardali, la urși, la vieri sălbateci, la tauri, și altele asemenea.

CAPITOLUL IV.

CASELE DE RUGĂCIUNI DIN VREMEA PRIGOANEI ÎN CARE SE FĂCEAU ADUNĂRILE, ȘI CU CE CHIP SE SĂVÂRȘEAU SFINȚITELE TAINE ALE HRISTIANILOR.

1.Mai sus am arătat cu Pliniu, cum că Traian pe lângă altele a oprit și sfințitele adunări ale Hristianilor, care le slujeau sculându-se ei de noapte, și intrând în Sfințitele Biserici, spre lauda și slavo-cuvântarea lui Hristos, să vedem acum pentru Biserici, pentru Sfințitele adunări, și pentru Taine.

2.De la întemeierea Bisericii lui Hristos, până la Constantin cel Mare, Hristianii nu aveau Biserici făcute cu încuviințare, și largi, precum s-au făcut de aici, ci erau simple, și ca să zic așa neîmpodobite. Că nu puteau în vremuri de nenumărate prigoane, să facă zidiri încuviințate întru slava lui Dumnezeu,, pe care le numim

Biserici, case de Biserici, și case de rugăciuni, după Evsevie și alții, întru care se adunau împreună aducând slavă lui Dumnezeu în Duhul și în adevăr, și săvârșeau întru ele Tainele credinței Hristianicești după predania Apostolilor. Însă și aceste case de rugăciune nu erau în siguranță, căci crescând goana Hristianii căutau peșterile cele de sub pământ, și găurile cele de prin stânci, unde săvârșeau Sfințitele lor adunări, încă fiindcă goana se făcea ai tare, se adunau prin văi și prin codri, și prin alte asemenea locuri ascunse, iar când înceta goana Hristianii ridicau iarăși case de rugăciune precum puteau, unde aduceau lui Dumnezeu jertfe duhovnicești.

3.Iar ce se făcea întru aceste adunări ale Hristianilor am spus mai sus, unde Pliniu a scris lui Traian despre Hristiani, cum că ia înțeles că nu fac nimic împotriva legii, fără numai că mânecând de dimineață laudă pe Hristos ca pe un Dumnezeu. Și aceasta mai pe larg scrie Sf. Vasile cel Mare, zicând: „Obiceiurile cele ce se țin acum în toate Bisericile lui Dumnezeu sunt asemenea și întocmai. Că de noapte mânecă și la noi norodul către casa de rugăciune, și întru durere și în necaz, și cu vărsare de lacrimi se mărturisindu-se lui Dumnezeu. Ia la sfârșit sculându-se ei de la rugăciune, se așază la cântarea de Psalmi, și se împart în două cete, cântă când unii când alții ..... și după acestea ..... apoi iarăși întorcându-se, ca unul să înceapă cântarea, ceilalți țin ison, și așa întru felurimea Psalmo-cântării petrecând noaptea printre cântări se roagă (*Epistola către clericii din Neocesareia*).”

4.Iar care rânduială păzeau în acea vreme Hristianii săvârșind Tainele, și Sfințitele săvârșiri și slujbe, nu este cu puțință să o aflăm mai cu scumpătate, fără numai din mărturiile Sfinților Părinți, din care cel între mucenici Sfântul Iustin Filosoful în I-a Apologie numer 69 zice așa: „Câți s-ar îndupleca și ar crede de adevărate acestea ce noi le învățăm, și zicem și se fângăduiesc a vieții așa, postind, sunt învățați a se ruga lui Dumnezeu și a cere iertare de cele greșite în trecut, și noi împreună cu ei postim și ne rugăm. Apoi sunt duși de către noi în locul unde este apă, și cu chip de a doua naștere, cu care și noi ne-am născut de a doua oară, se nasc de a doua oară. Că în numele Tatălui și

Stăpânului Dumnezeu, și al Mântuitorului nostru Iisus Hristos, și al Duhului Sfânt, afundându-se în apă, și iar fiind scos, scaldătoare își fac atunci. Iar după ce așa sa scaldat cel ce a crezut, și sa împreunat, îl aducem către frați, unde sunt adunați împreună, făcând cu dinadinsul rugăciuni obștești pentru sineș, și pentru cel luminat, și pentru alții de pretutindeni, ca după ce am aflat cele adevărate, să ne învrednicim a petrece cu fapte bune, și să păzim cele poruncite, așa cu veșnică mântuire să ne mântuim, unii cu alții cu sărutare ne îmbrățișăm, încetând de la rugăciuni. Apoi se aduce înaintea proestosului pâine, și pahar cu apă și cu vin, și luând aceasta, înalță laudă și slavă Părintelui tuturor, prin numele Fiului, și a Duhului celui Sfânt. Și mulțumesc mult, pentru că s-au învrednicit de acestea, care împlinind rugăciunea și Euharistia, tot norodul care stă de față mai laudă, zicând, Amin. Iar după ce a mulțumit proestosul, și a mai lăudat tot norodul, cei ce se numesc la noi diaconi (slujitori), dau fiecăruia din cei ce sunt de față să se împărtășească din pâinea, vinul și apa cea blagoslovită, și le duc și celor ce nu sunt de față, și hrana aceasta la noi se cheamă Euharistie, din care la nimeni altul este cu puțință a se cumineca, decât celui ce a crezut și sa botezat.”

5.Și celor ce în ziua Soarelui, adică Dumineca rămân prin cetăți, sau și prin țarini li se face adunarea la un loc, și li se citesc tâlcuirile Apostolilor, sau scrierile prorocilor, și de aceia până la sfârșit. Asemenea despre acestea scrie Tertulian în Apologie cap: 30. Și Arnobie în Cartea Împotriva Păgânilor, și Augustin în Cetatea lui Dumnezeu Cartea 2 cap: 28 și alții.

Biserica cea din început nu este în simfonie cu cea a Latinilor.

6.Din aceste zise este arătat, cum că Biserica lui Hristos la început, nu întrebuința la cei ce se boteza stropire, ci afundare, după porunca lui Hristos, și după predania Apostolilor, nici azime și ostii (buline) la Dumnezeiasca Euharistie, ci pâini dospite, precum acum la Biserica Răsăriteană, ține cu amândouă mâinile predania cea din început, întrebuințează, lepădând departe izvodirile Latinilor.

7.În anii aceștia a lui Traian, anul 111 d.Hr. și anul 13 al monarhiei lui sa făcut un cutremur înfricoșat, și mai ales în Antiohia către râul Orronti. ***Apostasia Iudeilor***. Iar în anul 18 al împărăției lui, iarăși Iudeii din Egipt, și Cipru, izvodind noi pricini au omorât pe mulți Romani și Elini, pentru care pricină Traian trimițând oaste împotriva lor, a omorât pe mulți. Citește pe Evsevie Istoria Bisericească Cartea 4 cap: 2.

CAPITOLUL V.

ELIE ADRIAN AUTOCRATORUL, EPISCOPII, ȘI CELE MAI ÎNSEMNATE CE S-U FĂCUT ÎN ACEA VREME ÎN BISERICA LUI HRISTOS.

Elie Autocrator anul 117.

1.După moartea lui Traian în 11 August, anul 117 d.Hr., după ce a împărățit 19 ani, 6 luni, și 15 zile, după Dion, iar Evsevie în Istoria Bisericească Cartea 4 cap:3 zice că 20 de ani fără 6 luni, viețuind 64 ani, a moștenit împărăția **Elie Adrian** aflându-se atunci în Antiohia, ca un stăpânitor, fiind rudenie lui Traian pe nepoata lui o avea Adrian femeie, născut din tatăl Afru sfetnicul, Adrian fiind voievod peste oști, și fiindcă a murit Traian neavând fii, pe Adrian la arătat Cesar și Autocrator atât Plotina femeia lui Traian, din prieteșug erotic, și Tatian cel ce se făcuse epitrop lui. Caracterul lui Adrian. Deci luând Adrian împărăția sa arătat blând, și iubit către supuși, căci era om hazliu, și bine apropiat tuturor, cu libertate vorbea și limba latinească, și Elinească, și fiind firește iubitor de învățătură, a scris oarecare cărți gramaticești, și poetice. Și era foarte filotimos pentru care și toate celelalte, până la cel mai mic lucru se iscusea, căci făcea și scria, și tot felul de știință, și de meșteșug întrebuintă, precum medicină, muzică, geografie, pictură, și sculpta chipuri cioplite, și celelalte mai de jos, pentru aceasta și camera lui era plină de tot felul de cuvinte, precum

zice Dion la Istoria Romanilor Cartea 69. Zicea că știe tot meșteșugul pașnic, ostășesc, împărătesc, și prostescu. Pizmuind însă pe toți cei mai buni decât el la învățătură și la iscusință, și pe cei ce luau aminte la învățăturile de acest fel, pe alții ia omorât, iar pe alții ia pierdut. Că vrând a birui pe toți cei ce-l întreceau, îi ura, și căuta cu sârguință ca să-i piardă, pentru aceasta nu este lăudat cât pentru blândețea socotinței, era încă prea bine norocit cât pentru pomenire, luător în răs, glumeț, vânător ca nimeni altul din cei mai înainte de el. A fost însă prihănit de toți, că la începutul împărăției sale, pe oarecare buni cetățeni, și oameni prea aleși, ia omorât cu nedreptate, pizmuind nu numai celor vii, ci și morților, încă era cu totul dat la dragoste cu tânărul Antinous. Și atâta sârguință a arătat a opri năvălirile barbarilor cele asupra eparhiilor Romanilor, încât el cel dintâi le-a îngrădit cu ziduri, cu șanțuri, cu cetăți, pe la toate de multe ori pe jos umblând, le înconjura cu atâta îngăduire de nevoie și de trudă, încât nici pentru frig, sau pentru fierbințeală își acoperea capul, ca ceilalți oameni, socotind să facă barbarilor totdeauna nestrăbătută și neumblată marginea împărăției Romanilor, pentru aceasta și de norodul de obște era numit Roman Iraclis, Iraclis mântuitor și îmbogățitor al lumii. El primul a arătat împăraților Romani să aibă barbă, pentru că cei mai dinainte se rădeau, pentru aceasta Iulian lepădatul de Hristos îl aduce pildă că ar trebui să fie cinstit, pentru barba lui cea lungă, dar alții zic că, nu pentru alte nu-și rădea barba sa, decât ca să nu se vadă oarecare defecte care le avea. În sfârșit bolnăvindu-se și poftind să moară nu putea, atunci plinindu-se rugăciunea lui Sevirian, care fiind de 90 ani, împreună cu nepotul de fiu al lui l-a omorât. Pentru aceasta cu dinadinsul ruga pe slugile sale și pe doftori, să-l omoare ori cu sabie ori cu otravă. Iar plecându-se mai spre rău cu dieta cea stricată, și cu hrana cea vătămătoare, sa sfârșit în sfârșit lângă Baie. **Baie se numește un sat mic aproape de Roma.** După ce a viețuit 62 ani, 5 luni, și 19 zile, din care a împărățit 21 ani fără o lună, citește pentru el la Dion în Istoria Romanilor Cartea 69, și la Evsevie Istoria Bisericească Cartea 4 cap:3, la Zonara, și alții.

Episcopii Romii.

2.În anul 3 al împărăției lui Adrian, Alexandru episcopul Romii a fost episcop 10 ani, sa sfârșit, pe care la moștenit Xist I carele a păstorit 12 ani Biserica Romanilor a adormit, după el a fost hirotonit Telesfor la șaptelea episcop al Romii. *Episcopii Alexandriei*. Încă 12 ani apărând Biserica Alexandriei Primos a răposat, și după el a luat purtarea de grijă Iustos, și după 11 ani sa dus din această viață, pe care îl moștenește Eumenis fiind al 6-lea episcop al Alexandriei.

Episcopii Ierusalimului.

3.Pentru episcopii cei din Ierusalim, 15 zic cum au fost arhieriei până la apostasia Iudeilor în vremea lui Adrian, pentru care se va zice mai jos, fiindcă după cum se vede scurtă a fost viața acestor episcopi, *Evsevie Istoria Bisericească Cartea 4 cap: 5*. Și toți aceștia au fost dintre Iudeii cei ce crezuseră, dintre care cel **1**. a fost Iacob, cel ce se zice fratele Domnului, **2**. Simeon a lui Cleopa. **3**. Iustus, despre care sa zis mai sus. **4**. Zaheu, **5**. Tobias, **6**. Veniamin, **7**.Ioan, **8**. Matias, **9**. Filip, **10**. Senecas, **11**. Iustos, **12**. Levie, **13**. Efris, **14**. Iosif și **15**. Iuda, toți din tăierea împrejur. Căci din început din porunca Apostolilor sa ținut Biserica Ierusalimului de evrei credincioși, ce cu curăție au primit credința lui Hristos, până la această vreme a împresurării de către Romani.

CAPITOLUL VI.

PRIGOANA ASUPRA HRISTIANILOR RIDICATĂ DE ADRIAN.

A patra goană.

1.De către Adrian sa pornit a patra prigoană împotriva Hristianilor, și măcar că nu a fost publicată cu osebită poruncă, însă mare sa făcut și înfricoșată, și a ținut multă vreme. Se vede la Tertulian, în cartea

Către Scapul la ultimul capitol, care zice: „Cum că Arius Antoninus, antipatul din acea vreme, cu mare cercetare gonea pe Hristiani.” Deci acest Antonius, ce era socotit întâiul între ceilalți ighemoni pentru dreptatea sa, și fapta bună, gonea pe Hristiani cu atâta cercetare, ce făceau oare ceilalți, care erau mai necuvioși decât el?.

Pricina acestei prigoane.

2.Pricina acestei prigoane a fost întâi, voia lui Adrian spre a urma cu neschimbare urmelor lui Traian, și alt prea necuvioasele faptele rele ale ereticilor, mai ales asupra celor ce se numeau gnostici (cunoscători), care de mulți se puneau asupra tuturor Hristianilor, fiindcă acești cu totul spurcați eretici se ziceau Hristiani. Mai pune și apostasia Iudeilor, și pe răutatea și vrăjmășia lor cea către Romani, căci credința Hristianilor se socotea mai ca și cea a evreilor, pentru rudirea Scripturilor. Pentru acestea dar urâciunea și pizma care aduceau neamurile, din zi în zi creștea.

Dezvinovățirea lui Codrat și a lui Aristid, pentru Hristiani.

3.Întărindu-se goana, și muncindu-se cu nemilostivire, și cu nedreptate fiind omorâți Hristianii pretutindeni, Codrat episcopul Atenei (după Puplie mucenicul), și Aristidis om credincios, și Hristian filosof, au scris dezvinovățiri pentru cinstirea de Dumnezeu a Hristianilor, le-au adus înaintea lui Adrian când a venit el la Atena ca să vadă căile cele de acolo, precum mărturisește *Evsevie Istoria Bisericească Cartea 4 cap: 3.* și Ieronim, care pentru dulceața acestor scrieri, și pentru iscusința lor, nu puțin și-a domolit mânia cea asupra Hristianilor.

4.Luând Adrian încă și Epistolă pentru ajutorul Hristianilor de la Serenie Granianu strălucitul Antipat al Asiei, în care scria, că nu este drept fără greșală, numai pentru strigarea gloatelor, a se omorî Hristianii. Împotriva au scris moștenitorului lui Serenie, poruncind așa: „Lui Minukie Fundanului, o Epistolă am primit, ce sau scris mie de Serenie Granianu prea strălucitul bărbat, pe care tu l-ai moștenit. Deci nu mi se pare să las lucrul necercetat, ca nici oamenii să se tulbure, nici clevetitorilor să li se dea slobozenie a face rău. Deci dacă

eparhioții pot arătat la această vrednicie să se întărească asupra Hristianilor, încât și înaintea divanului să poată răspunde, la aceasta singură se vor întoarce, dar nu cu rugăminți, nici cu singure strigările. Căci cu mult mai vârtos se cuvine cineva de voie a pârî, aceasta tu să o cunoști. De îi părăște cineva și arată că fac ei ceva afară de legile împărătești, tu așa să hotărăști după puterea greșelii. Că să nu am parte de Iracleu de va pune cineva înainte aceasta pentru clevetire, deslușește pentru greutate, și să porți grijă ca să faci izbândă. La *Evsevie Istoria Bisericească Cartea 4 cap: 9*.

5.Iar pentru scrisorile pomenitului Codrat episcopul Atenei, *Evsevie în Istoria Bisericească Cartea 4 cap: 9* zice așa: „Și încă până acum la cei mai mulți din frați, însă și la noi se află scrisoarea, din care se pot vedea strălucite dovezi atât de mintea bărbatului, și de dreaptă croire Apostolească. Iar el pe vremea sa o arată oarecum, prin cele ce istorisește acestea cu ale sale cuvinte zicând: Iar lucrurile Mântuitorului nostru, pururi erau de față, că erau adevărate, cei vindecați, cei înviați din morți, care nu numai văzut se vindecă, și se scoală, ci și pururi fiind de față, și nu numai când era de față Mântuitorul, ci și slobozindu-i era vreme destulă, încât și în vremurile noastre au ajuns unii din ei.” Asemenea și pentru Aristidie zice: „Și se află până acum la mulți, și scrisoarea acestuia.”

6.Încă trebuie să știm că Elius Lamridius în viața lui Alexandru Sever scrie, că Adrian către sfârșit au voit să ridice o Biserică întru numele lui Hristos, și că a poruncit ca în capiștile cele de prin cetăți să nu fie idoli și chipuri cioplite, ca să intre în ele și Hristianii, dar s-au oprit de oare carii ce i-au zis, că de va face aceasta, toți elinii vor lăsa capiștile zeilor, și vor primi religia Hristianilor.

CAPITOLUL VII.

ÎMPRESURAREA CEA DE PE URMĂ A IUDEILOR DE OȘTI DIN VREMEA LUI ADRIAN, ȘI DESPRE AKILA PONTICEANUL, CEL CE A TĂLMĂCIT SCRIPTURA ȘI PENTRU LUCIAN SAMOSATUL

Adrian zidește Ierusalimul, numindu-l Elia Capitolia.

1. Acest Adrian pe lângă altele, zidind Ierusalimul, la umplut cu bejenari mutați în numele Capitoliei lui Dia, pentru aceasta a numit orașul Elia Capitolia, la care zeu ia ridicat și capiște, acolo unde mai înainte era Sfințita Biserica lui Dumnezeu. ***Apostasia Iudeilor. Barhohebas începătorul apostasiei.*** Și aceasta atât a tulburat pe iudei, încât ei l-au făcut comandant de oști pe Barhohebas, a apostasiat nebunește de sub stăpânirea Romanilor, și a ridicat înfricoșat război, iar acest Barhohebas (nume ce înseamnă fiul stelei) a fost ucigaș și tâlhar, iar în poreclire ca din robi, și pogorât la ei ca un luminător coborât din cer, și spunându-le că a strălucit lor ca o lumină aflându-se ei în obijduire, precum scrie *Evsevie Istoria Bisericească Cartea 4 cap: 6*, și într-o adevăr fiind amăgitor, care îi pleca nu numai pe iudei să-i urmeze, ci și pe Hristiani îi silea să ridice armele asupra Romanilor, și să se lepede de Hristos, pentru care porunca să îi muncească cu grele munci, dacă nu se vor lepăda de Hristos, și de nu l-ar huli pe El, precum scrie Iustin Martirul în *Dezvinovățirea cea către Antonin*. Acestea așa făcându-se, Iudeii apucând în țara lor locurile cele de aruncătură, ca să aibă loc de scăpare și de năvălire, au făcut Romanilor mult rău pe ascuns, și în arătare, venind acolo Iudeii din tot pământul, și fiind ajutați de către mulți din cei de alte neamuri pentru dragostea banilor.

2. Adrian ducându-se atunci de la Egipt, și de la Siria și aflând acestea, a trimis oști împotriva acestor Iudei apostasiați, care supărau pe Romani, fiind atunci ighemon în Palestina Tinnius Rufus prea vestitul voievod al acestor oști, al cărora întâiul era Sevirus Iulius, care a fost adus de la Bretania, care nu a găsit de cuviință să înceapă războiul în fața împotrivorilor, sfiindu-se de mulțimea lor, și de

disperarea lor, ci oprindu-le hrana, ia înconjurat aducând de multe ori după trebuință, spre tăbărâre de război, asupra oarecăror tagme ale evreilor, și îi prăpădea, încât foarte puțini dintre ei au biruit, pentru că cetățile lor cele tari, mai ca la 50 de istov s-au risipit, și au fost junghiați în goane și în bătălii, 580.000 de bărbați, afară de cei ce au murit de foame, de boli, de foc, și s-au stricat, a căroră mulțime fiind nenumărată, sa pustiit toată Iudeia, însă și mulți Romani au pierit în acest război. Acestea au început în anul 133 d.Hr. iar al împărăției lui Adrian anul 16 și sa sfârșit după 3 ani.

3.Deci din acea vreme cu porunca lui Adrian sa dat lege (dogmă adică poruncă pravelnică), au fost opriți Iudeii de a intra în Ierusalim, încât nici de departe să nu vadă pământul părintesc, așa poruncind Adrian, precum scrie *Evsevie Istoria Bisericească Cartea 4 cap: 6*. Ci pentru mai multa lor ocară, la poarta care intra în Betleem, sa pus un porc de piatră, ca prin aceasta să se vadă, că evreii s-au supus stăpânirii Romanilor, și cu căderea Mitropoliei a căzut viețuirea Mozaică. Deci după ce sa săvârșit cea din urmă și pentru totdeauna pustiire, pe care mai înainte cu atâția ani Dumnezeiescul proroc Daniil a spus-o, atunci sa plinit și cuvântul Domnului „Nu va rămâne piatră pe piatră, care nu se va risipi.” Drept aceia este arătat că toată nădejdea Iudeilor cea pentru venirea lui Mesia sa stins și sa îngropat împreună cu risipirea cetăților lor.

Barhoheban mincino-Mesia se propovăduia.

4.Iar mai înainte Barhoheban sa propovăduit pe sine că este Mesia, sa făgăduit să înnoiască și să ridice din cădere Iudaismul, și a târât după sine mulțimea Iudeilor, între care era și Rabbi Akilas, care pe prorocia lui Valaam adică „Răsări-va o stea din Iacob” a zis cu hotărâre că sa plinit la Barhoheban, cel ce se fălea să strălucească ca o minune peste cei obijduți, care sa făcut și începător al apostasiei lor, și al pieirii lor, a fost prins în cetatea Bitrista, aproape de Ierusalim, și și-a primit pedeapsa fiind ucis de un ostaș în anul 18 al împărăției lui Adrian, încă în dricul războiului, aflându-l iudeii pe acesta amăgitor, și mincinos, nu-i mai ziceau Barhohban, adică fiu al stelei, ci Barhosban, adică fiu al minciunii.

Locuirea Ierusalimului de cei de alt neam.

5.Întru acest fel cetatea Ierusalimului ajungând întru pustiirea vechilor locuitori a neamului evreilor și întru deplina stricare a fost populat de cei de neam străin din porunca lui Adrian. Că se cuvenea evreilor spre mărturia lui Mesia Celui ce a venit la dânșii și a fost defăimat de dânșii, să fie smulși din patria lor cea veche, și să fie dezrădăcinați, și cei de neam străin care au crezut în El să se sădească (ca să zic așa) întru dânșii, precum a prezis Hristos „Și Ierusalimul va fi călcat de păgâni.” Și după episcopii din tăierea împrejur, se alcătuieste episcop al Bisericii Ierusalimului Marcu, precum scrie *Evsevîe în Istoria Bisericească Cartea 4 cap: 6.*

Akila tâlcuiește Scriptura Veche.

6.În vremea împărăției lui Adrian, mai sus zisul Akila din Sinope ținutul Pont fiind păgân, sa făcut Hristian, botezându-se în Ierusalim, și fiindcă se îndeletnicea în zădărnicia Astrologiei (cercetării stelelor), a fost lepădat de la Biserică, iar el nesuferind ocară, lepădând Hristianismul, sa scris nemernic (sau lipaciu) Iudeilor, de la care învățând cu de amănuntul limba ebraică, a scos o nouă tâlcuire cu socoteală răzvrătită, după tâlcuirea elinească a celor 72 a Scripturii Vechiului Testament, după mărturia lui Epifanie și a lui Filastri. Și fiindcă era despărțit de Hristiani, multe ziceri ale Scripturii ce se înțelegeau pentru Hristos, pornit de răutate le-a răzvrătit.

Lucian de Samosata hulitorul.

7.În anii aceștia trăia încă și Lucian de Samosata, care sa numit hulitor, ocărător și ateu. Acesta întâi a fost ritor în Antiohia Siriei, și nenorocindu-se în lucrarea aceasta, sa întors la scrierea de cuvinte, și a scris nenumărate. Și zic că a murit mâncat de câini, fiindcă a aruncat cu piciorul asupra adevărului, că scrie în voroavele sale, că cele zise pentru cele Dumnezeiești sunt de răs, și în Viața lui Peregrin atinge Hristianismul, și hulitoarea sa limbă o pornește împotriva lui Hristos, numindu-l răstignit amăgitor, pentru aceasta a luat destulă pedeapsă în veacul acesta, iar în cel viitor va fi moștean focului celui vecinic cu Satana.

CAPITOLUL VIII

ERETICII

SATORNIN, VASILID ȘI CARPOCRAT, ȘI PENTRU CEI CE DIN ACEȘTIA S-AU NUMIT CUNOSCĂTORI.

1.În acești ani Bisericile cele din toată lumea, strălucind ca niște luminători prea străluciți, și sporind credința cea în Hristos întru tot neamul omenesc, urătorul binelui diavolul, vrăjmașul adevărului, și luptătorul mântuirii oamenilor, a întors multe meșteșugiri împotriva Bisericii, se întrarma asupra ei atât cu prigoanele cele din afară, cât și cu oameni răi și vrăjitori, întrebuițând oarecare organe pierzătoare de suflete, și vrăjmășuia cu meșteșugiri. De unde și acum în țarina Bisericii ca pe niște neghină și fiară otrăvitoare a ridicat pe niște ereziarhi, pe Satornin din Antiohia, pe Vasilid din Alexandria, pe Carpocrat și pe cei ziși cunoscători (gnostici) din aceștia odrăsliți, precum zice Clement Stromateanul.

Satronin ereticul și eresul lui.

2.Satornin din Antiohia, pe care Epifanie și Teodorit îl numesc Santoriil, arătându-se din școala lui Menandru, zicea că este un tată necunoscut și nearătat, care a făcut pe Îngeri și pe celelalte puteri, din care șapte oarecare Îngeri a făcut nu numai pe lume și pe cele din ea, ci și pe om neștiind tatăl la alcătuit după luminatul chip, ce sa arătat lor de sus, pe care chip neputând ei a-l prinde, fiindcă îndată sa tras înapoi, au voit să-i facă asemănare, și au zis între sineș aceasta: „Să facem om după chipul nostru și după asemănare,” și așa au făcut pe om. Iar după ce sa făcut omul neputând a se ridica în sus pentru trândăvia și neputința sa, ci trăgându-se și târându-se ca un vierme, Dumnezeiasca putere plecându-se de sus sa milostivit spre însuși chipul său și forma, și a trimis de la sine o scânteie de viață, și

vioșându-l pe nesăvârșitul om la făcut desăvârșit. Iar scânteia, aceasta de viață după dezlegarea omului se întoarce iarăși la neamul său, adică către puterea aceia de la care sa trimis, iar trupul la începuturile sale din care a fost alcătuit dezlegându-se, niciodată se mai scoală.

3. Acest Saturnin întâi a zis, că din început au fost făcuți 2 oameni de Îngeri, unul bun și celălalt rău, din care sa făcut în lume două neamuri de oameni, de buni, și de răi, iar demonii ajutând celor răi, și nevoindu-se împreună cu dânșii la răutate, au venit în zilele cele mai de pe urmă Mântuitorul și Domnul (zicea că este) neprișcut, nenăscut, fără trup, și fără chip, și că numai cu nălucire sa arătat oamenilor, iar întru adevăr nu a fost. Încă mai bârfea că Dumnezeu Iudeilor, este unul din Îngeri, pe care tatăl lui Hristos vrând (uitând nebunul că mai sus la numit nenăscut pe Mântuitorul) împreună cu ceilalți Îngeri, au trimis pe Hristos în lume cu socotința puterilor, pentru pierderea Dumnezeului Iudeilor, precum sa zis, și să mântuiască pe cei ce vor crede întru el. Pe nuntă, mai întâi el a numit-o învățătura a lui Satana, și a naște asemenea lui Satana, pentru aceasta și cei mai mulți dintre ei se feresc de cele însuflețite, ca să tragă către sine pe unii cu fățaria, și cu viața lor rătăcită. Și în sfârșit bârfea că prorociile, altele s-au grăit de Îngerii care au făcut lumea, iar altele de Satana. Iar pe Satana îl zicea că este Înger, și că se împotrivesc, și că se luptă împotriva Dumnezeului Iudeilor și a Îngerilor făcători ai lumii. Împotriva lui scriu Irineu, Tertulian, Epifanie, Teodorit, Augustin și Filastrie. Vai de bârfirea și de orbirea lui, pe care a o purta pământul nu poate. Zic că urâtul de Dumnezeu Saturnin a alcătuit o școală, și a semănat eresul său în Siria, precum mărturisește Evsevius Istoria Bisericească Cartea 4 cap: 7. Ucenicii acestuia se numeau Saturniani. Epifanie a scris în destule împotriva lui Saturnin, surpând eresul lui.

Vasilid ereticul, și eresul lui.

4. Contemporan cu Saturnin a fost și Vasilid Alexandrinul, care pe nălucitoarele băsnuiți ale lui Saturnin, socotindu-le ca pe niște nimicuri, a început să plâsmuiască bârfelnicul său eres, la mai mari graiuri băsnuind, căci a zis că nenăscutul unul este, părintele tuturor,

din care a ieșit mintea, iar din minte cuvânt, din cuvânt cuget, și din cuget putere și înțelepciune, iar din putere și înțelepciune, Începătoriele și Stăpâniele, Îngerii și Arhanghelii, iar din aceste puteri, și din Îngeri sa făcut cerul cel prea înalt, și din curgerea acelora s-au născut alți Îngeri, care au făcut cele 2 ceruri, asemenea celui întâi, și pe alți Îngeri și curgerea lor, ce a făcut până la acest mai de pe urmă al nostru cer, care este al 365-lea din facerea cerurilor, și din curgerea ceea ce sa făcut din Îngeri, de unde și atâtea zile are anul, câte ceruri sunt. Iar Îngerii cei ce locuiesc acest cer mai de pe urmă, pe care îl vedem, au făcut lumea aceasta de sub lună, și au împărțit între ei stăpânirea pământului, și unul din ei care stăpânea pe ceilalți, avea epistasia, și chivernisirea Iudeilor, ce au voit să supună pe toate neamurile, ceilalți Îngeri i s-au împotrivit, ridicând asupra Iudeilor pe celelalte neamuri. Iar Părintele nenăscut văzând acestea, și jelind pe Iudei, a trimis pe întâia născută mintea sa, pe care și Hristos o a numit-o, ca să mântuiască pe cei ce vor să creadă întru el, și să-i libereze din puterea și stăpânirea Îngerilor făcătorii lumii.

5.Iar pe Hristos, zicea că nu sa făcut om, nici că a luat trup omenesc, ci după nălucire a fost în chip de om, și că a făcut minuni, și că nu a pățimit el însuși, nici s-a răstignit, ci Simon Cirineul luând chipul lui Hristos, a suferit patima, socotit fiind că este Hristos, care luând chipul lui Simon, sta departe și râdea de nebunia Iudeilor, și apoi a intrat în Părintele său cel ce la trimis pe el.

6.Și zicea că trebuie a crede, nu în cel răstignit, ci în cel ce sa părut că sa răstignit, că așa pot oamenii să scape de silnicia Îngerilor care au făcut lumea, și singure sufletele lor să se mântuiască (că rău credinciosul acesta tăgăduia învierea trupului), iar cei ce cred în Hristos zicea că încă sunt robi, și că se supun sub stăpânirea Îngerilor care s-au pomenit. Prorociile și el zicea că s-au făcut de la Îngeri, iar legea deosebit sa rânduit de începătorul Iudeilor, care a scos pe evrei din Egipt. Și a poruncit vrăjitorul, ca fără sfială (cei ce îl ascultau) să mănânce din cele jertfite idolilor, și să bea fără oprire din toate cele oprite. A învățat pe următorii săi, tot felul de rea meșteșugire și de înverșunare, și oare care multă amestecare, de rea pricină bărbaților și

muierilor. Pentru aceasta întrebuița oarecare descântece, vrăji și farmece, făcea icoane și chipuri, și nume de Îngeri, cu care însemna, care din ei au cerul cel 1, care pe cel 2 și care pe celelalte după rânduială le epistasesc, iar cel ce le cunoaște acestea, și știe pe toți Îngerii, că au luat în pânțece de la demoni, zicea că este cu neputință, căci sa făcut nevăzut tuturor, batjocorea nevoița care se făcea la luptele mucenicești, pe lepădarea de credința sa cu îndemânare o mărturisea, iar pe necuvioasele tainele sale cu tăcere le coperea. Că amăgitorul zicea ucenicilor săi, că trebuie oamenii să mărturisească adevărul, iar oameni numai noi suntem, iar ceilalți porci, și câini, deci (zicea) să nu aruncați mărgăritarele înaintea porcilor, nici să dați sfintele câinilor, și altele. Zicea căci acestea sunt negrăite, și nu sunt tuturor încăpute și cunoscute, ci dintru o mie unul. Încă și așezările stelelor cu perierghie le pândea, , și în sfârșit pe prea înaltul Dumnezeu lor, îl numea Abrasax, căci din acest nume se încheia numărul de 365, care arată facerea lor de basme pentru cele 365 de ceruri, iar pe Mântuitorul și Domnul îl numea Kavlacul. Vasilid avea și proroci pe Barsaba, și Barcof și pe alți asemenea barbari.

7.Și a semănat al său rău sfat vătămător de minte, și pe spurcatul și făcătorul de rele eresul său mai mult în Egipt, pentru care zice Ieronim că și-a răsturnat viața în vremea lui Adrian, în care timp Barhoheba, începătorul apostasiei Iudeilor a omorât mulți Hristiani cu pre aspre munci. *Isidor fiul lui Vasilid.* Iar Isidor fiul lui Vasilid, precum zice Teodorit, cu oarecare adăogiri întărea băsnuirea tatălui său. Împotriva lui Vasilid și a următorilor lui a scris Agripa, care se poreclește Kastor, pe care îl laudă Evsevie în *Istoria Bisericească Cartea 4. cap: 7, și Irineu, Clement Alexandrinul, Origen, Epifanie, și alți apărători ai adevărului.* Iar următorii lui Vasilid, s-au numit Vasilidiani.

Carpocrat ereticul și eresul lui.

8.Pe toți acești eretici pomeniți, îi covârșește cu hula Carpocrat Alexandrinul, care se zicea Carpocras, care asemenea cu cei mai sus eretici a învățat, cum că zidirea, adică lumea a fost făcută de Îngeri, iar că Iisus sa născut din Maria și din Iosif, ca și ceilalți oameni, și că a strălucit întru fapta bună, și că a luat un suflet curat, și că avea în

minte petrecerea sa cea cu cel nenăscut, și altele ce a văzut sufletul său întru însuși cel nenăscut. Iar pe lângă acestea, zicea că cei care aveau suflet asemenea cu cel al lui Iisus, erau asemenea cu el, iar câți aveau suflet mai curat, erau mai buni decât el. La vrăji și la farmece și la chemările demonilor care îi întrebuița, făcând neastâmpărarea legii, zicea că este iertat tot felul de înverșunări, și nu numai cuviincios oamenilor, ci și de nevoie trebuie a se face, fiindcă una este calea, care duce pe acela ce la face în deplinătate, că socotea necuviosul cum că răutățile, și bunătățile de singur ipolipsis a oamenilor se deslușesc, și nu de adevărata slavă. Bârfea că diavolul înainte a adus sufletul la îngerul care a făcut lumea, și că acela iarăși le dă la alt Înger slujitorul său, ca să fie așezate în trupuri, ca să facă tot felul de înverșunări. Iar cum că cele câte în cea întâia intrare în trup, făcea tot lucrul de rușine, nu le trebuia altă trimitere nici alt trup, iar greșelile puține câte le făcea în viața aceasta, zicea că este nevoie de a se trimite de două, și de trei ori și de mai multe ori, și dintru un trup să treacă în altul, ca dintru o temniță în alta, până vor săvârși toate felurile răutății, căci atunci izbăvindu-se din puterea Îngerilor, trebuie să zboare către Dumnezeu, și să se mântuiască. Spre adevărarea bârfelor celor de acest fel, amăgitorul acesta răzvrătind zisa Evangheliei lui Matei 5:25: în locul pârșului zicea pe diavolul, și în locul Judecătorului, pe începătorul făcător de lume, în loc de temniță pe trup, și în loc de darea înapoi a codratului celui mai de pe urmă, pe împlinirea tuturor faptelor nelegiuite, și rușinate. După *Irineu, Tertulian, Evsevie la Istoria Bisericească Cartea 4 cap: 7., Epifanie, Teodorit și Augustin.*

9.Ucenicii lui, din care cei mai aleși a fost fiul său Epifanie (care învăța nu numai eresul tatălui său, ci încă a adaos într-o carte pentru dreptate că ar fi de asemenea obștime de asemenea la cinste, încă se împotriva împotriva celor zece porunci date prin Moise, mai ales celor două de pe urmă pentru poftă, războia încă și Evanghelia, măcar că se fălea că ar fi următor al Evangheliei). Și acest învățător Prodic (acesta zicea ca să scape cineva de moarte să se lepede de credință. Tăgăduia cinstirea nevăzutului Dumnezeu, și cinstea cele patru stihii, soarele și luna. Oprea ca pe o faptă de rea credință rugăciunea cea

către Dumnezeu, și stând pe picioare și gol, se ruga către stihii, și planete, pe care le cunoștea de făcătoare de bine fapturilor. După Teodorit, acesta a fost începător al eresului Adamiților, deși alții alt fel zic, care precum zice Epifanie în eresul 51 în bisericile lor se rugau goli, după asemănarea lui Adam, fălindu-se că așa urmează nevinovăției și nepătimirii lui Adam, dar însă se îndeletniceau în fapte de rușine). Aceștia împreună cu ceilalți se ziceau Karpokratiani, și Karpokratii, care pentru urâciunea vieții lor, și necuvioasele rușinatele lor chipuri, neputând a se învrednici neslăviții cu alt chip vreunui nume slăvit, fără cunoștință au socotit nebunii să se slăvească pe ei cu numele de Adamiți. **Adamiții și cunoscătorii.** Adamiții și a cunoscătorilor¹⁷⁴ luând ca și cum acest fel de nume de la multa lor știință, pe care ziceau că numai ei o au câștigat. Aceștia erau oameni (de se cade a-i numi cineva oameni, și nu porci, și țapi) foarte necuvioși, și asemenea lor nici odinioară alții s-au arătat. Iar urâtele și spurcatele lor dogme, nici a le auzi, și nici a le descrie cineva nu poate fără frică și cutremur, fiindcă sunt pline de lucruri de rușine și spurcă și limba și auzul. Căci Prodic pe înverșunare o puneă între dogmele lui Karpocrat, și zicea că femeile sunt obștești, pentru aceasta nu numai în bencheturi, și al mese stingând lumânările cele aprinse, fiecare se împreuna cu muierea care se întâmpla, ci încă și praznic tainic socoteau pe acest fel de înverșunare, precum scrie Teodorit aducând

---

¹⁷⁴ Pentru Adamiți sa zis mai sus, iar pentru cunoscători, (gnostici) se vede că vorbește și Pavel, pentru aceia nu pe Carpocrat, nici pe ucenicii lui ia avut începători. Căci Pavel sfătuiește pe Timotei în Epistola 1 către Timotei 1;4, 6 și 7. „Nici să ia aminte la basme, și la genealogii fără de sfârșit, care aduc mai degrabă certuri, decât iconomia lui Dumnezeu cea întru credință,” și mai jos: „de la care unii îndepărtându-se, s-au abătut spre vorbărie deșartă; vrând ei să fie învățători ai legii, nu înțeleg nici ceea ce spun, nici cele care le susțin cu tărie.” Din acestea se vede că eresul cunoscătorilor, a început în veacul 1 și a avut începător pe Alexandru, de care pomenește Pavel în I Timotei 1;20. Afară de socotințele de mai sus le pomenește Istoricul pentru cunoscătorii aceștia, mai avea și multe altele. Mai întâi ei făceau numere de neamuri, (genealogii) a veacurilor) sau a însușirii și a lucrării Dumnezeirii. Și nălucite fiind veacurile acestea, nu se uea între sine, nici pentru nume, nici pentru numere, nici pentru rânduială. Toți cunoscătorii aceștia da facerea și ocărmuirea lumii la veacuri, și nu lui Dumnezeu. Legea Mozaică, și pe proroci, și toate legile ei le atribuiau făcătorului lumii pe care îl deosebea de prea înaltul Dumnezeu, sau de veacurile cerești, care alcătuiau pe plinirea Dumnezeirii. Pe lângă acestea pro aducea o urâcioasă jertfă, pisa întru o puiă un prunc de curând născut, și îl mâncau, și alte fapte de rușine făceau, și atâta de urâcioase încât Sfântul Iustin se îndoia că ar fi făcut ei așa ceva. Eresul acesta a stăpânit la multe locuri, până în veacul IV, ci sa împărțit, și sa făcut atâtea părți a unei maici, nu puțină oarecare osebite. Căci se ziceau Eutihii, Barbehonii, Borboriții, Fibioniții, Stratioticești, Zahaii, Koddiani, Socratiți, Raheni, Leviți, și altele, însă toți se întemeiau pe oare care cărți apocrife (ascunse) prea păgânești.

martor pe pomenitul Clement Alexandrinul, și Epifanie acestea le descrie cu mare necaz. Aveau ei încă și icoane scrise și săpate, între care aveau alcătuită și pe a lui Iisus, precum ei ziceau de Pilat, încă și a Filosofilor, pe a lui Pitagora, a lui Platon, a lui Aristotel și ale altora, pe care icoane avându-le puse de sta, le închina precum păgânii. Ei se osebeau de ceilalți de pe pecetea, care ori cu ardere, ori cu meșteșugul briciului, ori cu acul, o însemna în partea dreaptă a urechii. Cel ce vrea cetească pentru aceștia pe Irineu, pe Epifanie, pe Teodorit, pe Augustin și pe alții.

CAPITOLUL IX.

ANTONIU PIUS BINECINSTITORUL AUTOCRATOR, ȘI CELE CE S-AU FĂCUT ÎN BISERICĂ ÎN VREMEA SA.

*Antoniu Pius sau bine cinstitorul Autocrator 139 d.Hr.,
caracterul lui.*

1. Săvârșindu-se precum sa zis Adrian în 10 Iulie, a moștenit împărăția înfiatul său fiu Antonin, anul 139. d.Hr. după mărturia lui Iuliu Capitolul (în Viața lui Antonin Piu) era om strălucit la chip, vestit la buna înțelepciune, blând la năravuri, nobil la vedere, blajin la suflet, dulce la voroavă, vorbăreț, hazliu, întreg cugetător întru toate măsuratic, ferindu-se de cele străine, și în scurte cuvinte prea bun după toate, pentru care senatul ia dat numele de Pius, adică bine cinstitor, apoi tată al Patriei. Carele în războaie, mai bine voia să păzească întregi și nevătămați pe oșteni, mulțumindu-se să câștige slavă și laudă cu dreptatea, și nu cu lăcomia de mai multă avere, decât a-și întinde hotarele Împărăției sale cu pierderea ostașilor. Zicea adeseori socotința lui Scipion „Cu mult mai vârtos aș voi pe unul din cetățeni a-l păzi, decât o mie de vrăjmași a pierde,” și sângundu-se

pentru dreptate, și pentru supușii săi, era lăudat nu numai de ai săi, ci și de cei străini, încât oarecare barbari megieși, aruncând armele alergau la el, ca să hotărăscă, și să facă judecată la pricinile lor, și multe războaie de nevoie le-a sfârșit, mai mult prin solii, decât prin bătălii. Că a biruit pe Bretani, și pe Magrusii, cu cuvinte convingătoare, și întru atâta i-au silit, încât au cerut de la dânsul pacea, încă și pe Daci, și pe Iudei cei ce apostatisise, desăvârșit ia biruit. La cea de pe urmă stăpânindu-se de o strașnică lingoare, sa sfârșit acest prea bun Autocrator în 7 Martie, viețuind 75 ani, împărățind 22 și lăsând moștenitori pe Marcus Aurelius Antonius, și pe fratele lui Lucius Virus, pe care îi înfiase după ordinul lui Adrian.

Creșterea Bisericii.

2.Întru acești ani, ai acestui monarh, Biserica lui Hristos, deși mai înainte era gonită și bătută de atâtea goane, cu darul lui atâta sa lățit, unde Iustin Mucenicul strălucind întru fapta bună întru acea vreme, scrie așa, în dialogul cel împotriva lui Trifon: „Cu totul nici este vreun neam de oameni, ori de barbari, ori de Elini, ori în scurt din cei ce cu orice nume se numesc, ori din cei ce viețuiesc prin cară¹⁷⁵, ori din cei ce se numesc fără casă, ori de hrănitorii de dobitoace, care locuiesc sub umbrare, întru care să nu se facă rugăciuni și mulțumiri Părintelui și făcătorului tuturor prin numele lui Iisus celui răstignit pe Cruce.” Pe aceasta din urmă o mărturisește și Irineu, *Împotriva Eresurilor Cartea 1;10*. și Tertulian, pe ale căroră mărturii nici un înțelept le va tăgădăui, că în scrierile lor se citesc cele potrivnice a vrăjmașilor credinței Hristianilor, a păgânilor, adică și a Iudeilor, din care Părinți de nu ar fi ele unite, și dovedite, și tuturor mărturisite, nu ar fi scris lesne pentru minciună, li sar fi astupat gura fiind ei vădiți.

Prigoane asupra Bisericii de către păgâni.

3.Unele ca acestea păgânii orbi la minte, și vrăjmași ai Hristianilor nici le vedeau, nici le înțelegeau, ci se sârguiau a stinge din viață pe Hristiani cu tot felul de ucideri, și de cumplite cazne, și deși din partea

---

¹⁷⁵ Car, căruță n.tr.

lui Antonin nu a fost dată nici o poruncă împotriva Hristianilor, însă în toată lumea Hristianii sufereau nenumărate răutăți de la păgâni în toate zilele, și erau omorâți cu nemilostivire, precum mulți mărturisesc, iar mai ales Iustin Mucenicul întru răspunsul în care dezvinovățește pe Hristiani, despre nelegiuitele hotărâri ce se făcuseră împotriva lor, scrie așa către monarhul: „Asupra noastră și numele se ia ca o pâră .... și iarăși dacă vreunul din pârâți lepădat sar face cu glasul, zicând că nu este Hristian, îl lăsați pe el ..... Pentru aceia ne rugăm pentru toate cele ce se zic de noi faptele să se judece, ca pârâțul ca un nedrept să se muncească, dar nu ca Hristian.” Și rugat fiind acest împărat, și de alți frați ce erau în Asia, arătând ei cu câte ocări, și necinste se supără de locuitorul norodul Hristianilor, la rugat să facă milă cu ei, precum zice *Evsevie în Istoria Bisericească Cartea 4 cap: 12*, sa milostivit, sau pentru anaforaua, și pentru înfricoșarea lui Iustin, și a celorlalți ce îl ruga, sau pentru cutremurele, și alte grozăvii ce s-au făcut în vremea aceia, și îngrozindu-se, cu împărătească poruncă a oprit nemilostivirea păgânilor, și mai ales a celor din Asia, ca să nu supere pe Hristiani. Iar din această poruncă se vede însemnat de Iustin Martirul în *2 Dezvinovățire, și de Evsevie în Istoria Bisericească Cartea 4 cap 13* care zice: „De a se zice în scurt nici unul din Hristiani să nu se pedepsească pentru credință, ci chiar de ar fi pârât cineva de oare carele pentru aceasta, pârâțul să se libereze, iar pârșul să se facă vinovat de judecată.”

CAPITOLUL X.

EPISCOPII DE LA CELE MAI ÎNSEMNATE BISERICI ȘI ÎNVĂȚĂTORII CE AU STRĂLUCIT ÎN VREMEA ÎMPĂRATULUI ANTONIU PIUS

EPISCOPII ROMII.

1.În anul 1 al monarhiei lui Antonin, Telesfor (125-136) episcopul Romii, după ce 11 ani a epistat în această Biserică, precum zice Irineu, mărturisit fiind, a luat fericitul sfârșit, pe acesta la moștenit Hyginus, care săvârșindu-se după 4 ani. Biserica Romii a văduvit o vreme apoi a fost hirotonit Pius (140-155), care a păstorit Biserica 15 ani a adormit, și la urmat Anicetus (155-166) în vremea acestui arhieru Policarp episcopul Smirnei fiind viu a venit la Roma, și au vorovit împreună pentru Pasha (adică Paști) precum istorisește Irineu, de care se va zice mai jos, și neunindu-se pentru întrebarea aceasta pusă înainte, sa dus cu pace, precum zice Baronie, și alți Istorigi.

Episcopii Alexandriei.

2.Iar ai Bisericii Alexandriei după Eumen, care a stat episcop 13 ani, arhiereste Marcu, care după 10 ani a adormit, și se hirotonește Keladion.

3.Iar învățatori în acei ani au fost mulți, din care cei mai aleși sunt: Iustin Filosoful și Mucenicul, Policarp (despre care sa zis) Ighisippte, Apolinarie, Melitton, Atinagoras și alții.

Iustin Filosoful și Mucenicul.

4.Iustin Filosoful și Mucenicul, fiul lui Tirsku Bakhu, a fost din Neapoli (cetatea nouă) a Palestinei, care a petrecut cu feluri de filosofi, și după viață, și după cuvinte, și mai întâi după filosofii **1.** Stoici, **2.** Peripatetici, **3.** Pitagora **4.** Platon al cărui nume era atunci mărit, între cei înțelepți. Sinastrofându-să dar cu cei Platonicești, în puțină vreme sa socotit că sa făcut înțelept, și din nătărăie, precum însuși zice, nădăjduia să vadă îndată pe Dumnezeu. Că acesta este sfârșitul filosofiei Platonice. Deci așa fiind așezat în socoteală, și având astfel de ipolipsis (vază), a intrat întrun sat, ce era la malul Mării, pentru liniște, și după o vreme ia urmat un bătrân nu defăimat la privire, arătând un blând, și vrednic de cinste moral, și vorovind împreună în multe zile cu Iustin pentru adevărata înțelepciune, în sfârșit ia arătat cum trebuie să caute adevărata înțelepciune, nu din filosofie, ci din Dumnezeiasca Scriptură, și ia dovedit că nimeni nu o poate înțelege fără numai prin rugăciune, și prin cerere către Dumnezeu. Că a zis lui

acel bătrân: „Roagă-te dar tu mai înainte de toate, a ți se deschide ușile luminii. Că nu sunt tuturor privite, nici pricepute, fără numai celui ce Dumnezeu iar da de a pricepe.” Și îndemnându-l pe Iustin să ia această pricepere, și să o țină cu amândouă mâinile, și să o iubească din tot sufletul, sa dus de la el, și mai mult nu la văzut. Deci de atunci sa aprins în sufletul lui ca un foc, și a iubit pe proroci, și pe prietenii lui Hristos, pentru aceia și întru singură Scriptura se îndeletnicea. Apoi făcându-se însuși privitor statorniciei celei mai presus de om a Hristianilor, unde bucuroși sufereau munci pentru Hristos, și cazne, și morți, a început a gândi, că este cu neputință neamului acestuia al Hristianilor a se afla întru iubirea de dezmierdări, și răutate, pentru aceasta cu tot sufletul său a dorit să se facă Hristian, și făcându-se a stat prea înfocat, și prea fierbinte iubitor al bunei cinstiri, și cu fierbinte râvnă a propovăduit adevărata religie împotriva Iudeilor, și a neamurilor necredincioase, precum se vede din dialogul lui, pe care la arătat împotriva lui Trifon, începătorul Iudeilor celor ce locuiau în Efes, și din amândouă Apologiile pentru Hristiani, în care nerușinându-se pentru ocară Crucii, întrebuințează cu putere slobozenia gurii, și mult ostenindu-se prin religia Hristianilor, în sfârșit petrecând în Roma, oarecare Kriscent, din filosofii cei ce se chemau Kinicești (adică câinești), cu petrecerea fiindu-i potrivnic, și după religie, pe care la numit nebun, fiindcă hulea pe Hristiani, și era lacom la mâncări, înverșunat și desfrânat, și de moarte temându-se îl rușina, de care fiind vrăjmașuit a fost vândut. **Mucenicia lui Iustin și scrierile lui.** Și fiind pârât ca Hristian cu bucurie a primit cununa cea de Cruce, în vremea lui Marc Aureliu anul 168 d.Hr. Afară de dialog, și de amândouă dezvinovățirile, una către bine credinciosul Antonin, și cealaltă a alcătuită către moștenitorii lui, a scris și un cuvânt sfătuitor către neamuri. Vezi pe acest Iustin în Dialogul împotriva lui Trifon, și în Cuvântul 23 al neamurilor, încă și la Evsevie Istoria Bisericească Cartea 4 cap: 8 și la Ieronim în Catalogul Scripturilor cap: 23.

5.În dialogul cel împotriva lui Trifon, pomenește de minunile ce s-au făcut în anii săi prin numele Domnului nostru Iisus Hristos, zicând

aşa: „De demonii, care sunt străini de cinstirea de Dumnezeu, la care mai înainte mă închinam, rugăm pe Dumnezeu totdeauna prin Iisus Hristos să ne păzim, ca să ne aflăm neprihăniți după ce ne vom întoarce la Dumnezeu prin El. Că pe Acela îl chemăm ajutor și izbăvitor, căci de puterea numelui Lui și dracii se cutremură, și astăzi fiind blestemați cu numele Domnului nostru Iisus Hristos, celui răstignit în zilele lui Pilat din Pont, celui ce a fost guvernator al Iudeii, se supun. Ca să fie tuturor arătat și din aceasta, că atâta putere ia dat Părintele Lui, ca și dracii să se supună numelui Lui, și iconomieii Patimii Lui ce sa făcut. Iar dacă cu iconomia Patimii Lui, atâta putere se vede că a urmat, și va urma, câtă va fi aceea care se va face întru slăvită Venirea Lui? .... Și după puține ..... Și acum când noi credem în Domnul nostru Iisus Hristos cel răstignit în zilele lu Pilat din Pont, blestemând pe toți dracii, și pe duhurile cele rele, îi avem supunându-se la cuvintele noastre pentru numele lui Hristos ..... Tot demonul ce este blestemat este biruit și se supune. Iar dacă întru numele celor ce au fost la voi (iudei) ori a împăraților, ori a dreptilor, ori a prorocilor, ori a patriarhilor veți blestema voi pe draci, nici unul din draci nu se va supune, etc.”

Policarp la Smirnei.

6.Policarp a fost ascultător lui Ioan Evanghelistul, și la moștenit pe Vucol I episcopul Bisericii din Smirna, fiind ei așezați episcopi de către Apostoli, întru care multă vreme conducând, și tare îmbărbătând, cu slavă, și prea cinstit mărturisind în zilele lui Marc Antoniu sa săvârșit. Acesta încă trăind a venit în Roma (precum sa zis) și pe lângă pricina Pashăi, pe mulți care acolo au fost înduplecați de dogmele lui Valentin, și lui Markio, și la ceilalți rău socotitori eretici, ia întors la drept slăvitoarea Biserica lui Hristos. Iar după întâmplare întâmpinându-l pe el Markion ia zis: „Cunoaște-ne pe noi Policarpe, și ia răspuns, te cunosc fiu întâi născut la diavolului.” Sau precum se vede la *Evsevie în Istoria Bisericească Cartea 4 cap: 8*: „Te cunosc pe întâiul născutul lui Satana.” ***Mucenicia lui Policarp și scrierile lui.*** În sfârșit în vremea lui Mark Aureliu la Smirna, ținând cu amândouă mâinile credința în Hristos a primit cununa muceniei prin foc. Se

află și o Epistolă a lui către Filipiseni, din care cel ce voiește, și pofteste Istoria poate să afle, caracterul credinței lui pentru propovăduirea adevărului. Pentru această Epistolă unii se îndoiesc de este aceeași care sa dat în tipar împreună cu Epistolele lui Ignatie. Vezi pentru el la *Evsevie în Istoria Bisericească Cartea 4 Cap: 14, 15 și la Ieronim*.

Ighisip și scrierile lui.

7.Ighisip evreu cu neamul, a primit credința în Hristos, și a venit la Roma în zilele episcopului Anicetus, și el a fost primul care a scris Istoria Bisericească în 5 volume, după mărturia lui Evsevie în *Istoria Bisericească Cartea 4 cap: 22, și a lui Ieronim*, și a propovăduit nerătăcita predanie a Apostolilor alcătuită cu scriere simplă, a tâlcuit-o care de vechime sa stricat, cele mai însemnate părți ale scrierilor lui, însă, se află la Evsevie în osebite locuri. Dar a alcătuit și o carte împotriva Idolilor, precum mărturisește *Evsevie în Istoria Bisericească Cartea 4 cap: 8 și Ieronim*.

Apolinarie.

8.Apolinarie episcopul în Ierapole ce este în Asia, care este numărat împreună cu învățătorii Apostolici, a vorovit o dare de răspuns către împăratul Marc Aureliu, pentru credința Hristianilor, și a dat către elini 5 Cărți: Pentru adevăr, 1 și 2. Către Iudei, 1 și 2, și Împotriva eresurilor Frigilor, și altele, citește pe *Evsevie în Istoria Bisericească Cartea 4 cap: 27 și pe Irineu*.

Atinagora și cărțile lui.

9.Atinagora Atenianul, a fost Hristian filosof, asemenea lui Iustin drept aceea și această dezvinovățire pentru Hristiani vrednică de cuvânt, a alcătuit solire, pe care a dus-o către Marc Aureliu Comodus, ca un sol trimis fiind pentru Biserici, întru care surpă stricând cele 3 vinovății de care erau învinuiți Hristianii.

CAPITOLUL XI.

ERETICII

VALENTIN, KEDRON, MARKION ȘI APELIE

1.În acești ani, s-au aflat mulțime de eretici ca niște gropi, întunecate, dintre care cei mai aleși au fost Valentin, Kedron, și Apelis în aceeași vreme toți trei odrăslind, și ca niște scorpii ieșind din osebite borte.

Valentin ereticul

2.Valentin a fost din Egipt, și învățând știința elinească în Alexandria, sa făcut filosof Platonice, care iubind vrednicia de episcop, ca un vrednic pentru vorovirea sa, și pentru agerimea minții sale, și nenimerind pentru că sa învrednicit altul pentru covârșirea mărturisirii și a muceniei, a început câte puțin ași izbândi, nu cu alt chip, decât făcându-se luptător împotriva adevărului, precum zice Tertulian, învățând bârfe băbești, și oarecare dogme vrednice de râs, după mărturia lui Epifanie, pentru 30 veacuri, pe care lipsitul de minte îi numește Dumnezei, și pentru 15 perechi. Iar dina ceste 30 veacuri, pe 15 le vrea de parte bărbătească, și pe 15 de parte femeiască, și tot veacul zicea că este bărbato-muieresc. Și pe toate acestea pe ascuns le-a furat de la Isiod, Orfeu, Stisihoru, și de la alți poeți păgâni.

3.Pentru Hristos zicea cum că trupul lui sa pogorât de sus, ca și o apă prin țevă au venit prin Fecioara Maria, și că nu ar fi luat nimic din feciorescul pânțec, drept aceia zicea că în acest chip sa născut prin Fecioară, și nu din Fecioară. Încă învăța că sunt 3 cete de oameni, trupești, sufletești și duhovnicești. Cei trupești sunt materialnici, pe care îi numea pământești, și că sunt pierduți, și să nu nădăjduiască mântuire, iar cei sufletești că se mântuiesc, de vor viețui însă în fapte bune, și în sfârșit cei duhovnicești (așa îi numea pe cei ce îi urmau lui), zicea că se mântuiesc fără a avea nevoie sau trebuință fără numai

de cunoștința acestora, și tâlcuirile tainelor lor. Aceștia puteau să facă de toate fără frică și fără stânjeneală, din lege, și de la proroci, pe altele le primea, și pe altele nu, întrebuița o Evanghelie a sa, și alte Cărți (apocrife) ascunse, după Irineu, Evseviev, Epifanie și alții.

4. Acesta a semănat eresul său în Egipt, în Roma, și Cipru, ucenicii lui se numeau Valentinieni, ale căror fapte nelegiuite, și spurcatele lor năravuri le povestește Irineu. Aceștia fără osebite prăznuiau împreună cu păgânii idolo-jertfite, întrebuițau obșteasca Afrodită, și urâte și nelegiuite năravuri.

Cine a scris împotriva lor.

Împotriva acestor Valentinieni au scris: Tertulian, Iustin Mucenicul, Miltiad, Irineu, Proclu, Clement Alexandrinul, și Epifanie.

Kedron ereticul și eresul lui.

6. Kedron sa arătat în Siria, de unde a venit la Roma, în vremea episcopului Hyginus, al 9-lea după Petru și Pavel, după mărturia lui Evseviev și Epifanie. A învățat pe ascultătorii săi cum că sunt două începătorii, și doi Dumnezei, unul bun, și celălalt rău, unul nearătat tuturor, și mai prea sus, iar celălalt cunoscut, și Ziditor al Lumii. Acela ca un bun poruncind în Evanghelii: „Celui ce te lovește peste obrazul drept, întoarce-i-l și pe celălalt. Celui ce vrea să se judece cu tine și să-ți ia haina, lasă-i lui și cămașa.” Iar acesta ca un drept, zicea că poruncește în lege să iubească pe prietenul său, și să urască pe vrăjmașul său. Al celui dintâi, zicea, că fiu este Hristos, care a luat nu trup adevărat, ci numai arătare de trup, nici sa născut Hristos din Maria, nici sa întrupat, ci cu nălucire, și cu părere sa arătat, și toate cu nălucire le-a făcut. Învierea slăvea numai a sufletului, nu și a trupului, legea, prorociile, și cele mai multe ale Noului Testament nu le primea. Acesta a venit în Roma în vremea lui Valentian și a vărsat veninul său, când întru ascuns învățând, când mărturisindu-se, și când fiind muștrat de Biserică, pentru câte rău învăța, și despărțindu-se de societatea fraților, precum mărturisește Irineu, la Evseviev Istoria Bisericească Cartea 4 cap: 11.

Markion ereticul.

7. Ucenic al acestui a fost Markion din Pont, din cetatea Sinopi, fiu al oare cărui episcop, filosof stoic, înfrânat și fecioria păzind, care după puțin a stricat pe o fecioară, pentru care a fost izgonit de la Biserică de însuși tatăl său, și cerând iertare, și neluând să dus la Roma, și a alergat la eresul lui Kedron, și îndată ca să arate că altul este cel ce a dat legea, adică Vechiul Testament, și altul pe Noul Testament, a aflat (precum i sa părut) împotrivire întru amândouă Scripturile, și pe cea Veche ca pe cea dată de Dumnezeu cel rău a lepădat-o, iar pe Noul Testament la scurtat, mai ales acolo unde zice de zămislirea și Nașterea lui Hristos, și a adăos altele. Și zicând că trupul a ieșit de la începătoria cea rea, nu mărturisea înviere trupului, ca și dascălul său, și zicea că este numai înviere a sufletului, a vieții, și a mântuirii, altă dată adăogând la aceste două începătorii încă una, au pus trei, una andar pe cea de sus nenumită și nevăzută, pe care o zicea Dumnezeu bun, că nu a dobândit în lume nimic, iar a doua pe cer îl numea Dumnezeu, și ziditor a toate, pe care îl numea și drept, și a treia pe diavolul, fiindcă în mijlocul acestor doi, adică între cel văzut și între cel nevăzut, iar pe ziditorul și făcătorul a toate, îl numea văzut Dumnezeu al Iudeilor, pe care și judecător îl zicea. Dar propovăduia și feciorie, care se afla departe de ea, că feciorie este viață curată, pe nuntă oprea spre a nu se înmulți trupul, care după socoteala lui nu era să învieze, pe cei însoțiți bărbați și femei nu voia să-i boteze, ca pe cei ce nu primeau mântuire, rânduia ca cei ce urmau lui să postească Sâmbăta, zicând, Sâmbăta este odihna Dumnezeului Iudeilor. Acesta nu da numai un botez, ci și trei, și mai multe, iar aceasta o a gândit necuviosul că de va cădea vreunul în păcat precum el în botezul cel dintâi și se va pocăi, să ia pe al doilea, asemenea și pe al treilea. Iar despre Hristos zicea că sa pogorât de sus de la nevăzutul, și nepriceputul Tatăl pentru mântuirea sufletelor, și spre mustrarea Dumnezeului Iudeilor, a Legii și a prorocilor, și a celor ca aceea, și sa pogorât până la iad ca să mântuiască pe Cain, pe Datan și pe Abiron cu ai lor, asemenea și pe toate neamurile care au cunoscut pe Dumnezeu Iudeilor, iar pe Abel, pe Enoh, Noe, Avraam, Isaac, Iacob,

Moise, David, pe Solomon și pe cei asemenea ia lăsat acolo, căci aceștia au cunoscut, precum el bârfea, pe Dumnezeu Iudeilor, și multe altele pline de tot râsul bârfea nebunul. Precum istorisește Evsevie Istoria Bisericească Cartea 4 cap:11 și alții.

8.Șarpele acesta mare, precum zice Epifanie în eresul 42 amăgind pe multă mulțime până acum, a deschis și a așezat la multe locuri învățătorie iar eresul lui încă și acum se află, (adică în vremea în care scria Epifanie), în Roma, în Italia, în Egipt, în Palestina, în Arabia, Siria, în Cipru și în Tebaida, încă și în Persia, și în multe locuri. Iar surpând bârfele lui în scris l-au înfruntat pe el: Tertulian, Rodon despre care pomenește Evsevie la Istoria Bisericească Cartea 5 cap: 13, Iustin Mucenicul, Teofil al Antiohiei, Filip Episcopul Gortinii, Irineu, Modest, Adamanitul, Ippolit, Origen, și Evsevie Emeseanul, precum mărturisește Teodorit. Iar următorii lui se numeau Markioniți.

Apellis ereticul și eresul lui.

9.Între ucenicii lui Markion, mai însemnați au fost Apellis osebindu-se de învățătorul său, cu aceasta, că o singură începătorie cunoștea adică pe bunul Dumnezeu, din carele, zicea că a ieșit celălalt rău Dumnezeu, ziditorul Lumii acesteia, iar pe Hristos îl zicea că a luat trup adevărat, și carne nu din Fecioara Maria, nici din sămânță omenească, ci din materie cerească, sau că sa alcătuit din cele 4 stihii, sa dus sa suit în cer, de unde sa pogorât, iar întru celelalte se conglăsuiește cu Markion. Avea cu sine pe ibovnica sa, pe care o chema prorociță, ale cărei prorocii și descoperiri, care mărturisea că le luat de la dânsa, lea scris întru o carte. Acesta fiind izgonit de dascălul său Markion, fiindcă a preacurvit cu o femeie, a venit în Alexandria, și a adaos în învățăturile lui Markion, cum că Dumnezeu a făcut mulți Îngeri și puteri, încă și o bunătate sau tărie, care de el se zicea Domn, care a făcut pe lume după asemănarea lumii celei de sus, la a cărei săvârșire n-au putut ajunge, pentru aceia sa căit că o au făcut. Ucenicii acestuia se numeau Apelliți, pe care Epifanie îi cheamă Apelliani, iar alții întru alt fel. Pentru dânsul povestește Tertulian, Epifanie, *Evsevie Istoria Bisericească Cartea 5 cap: 15*, Augustin și alții.

10. Din școala bârfitorilor eretici despre care sa zis, împreună se numără, după Teodorit: Notitos, Blastos, Sineros, Prepon, și Piton apoi sau ivit și ceilalți Sitianiții, Ofiții, și Cainiții.

Sitianiții și eresul lor.

11. Sitianiții numiți așa de la Set, pe care îl zicea că este o Dumnezeiască putere, iar pe Dumnezeul tuturor îl numeau om, iar pe gândul lui fiu al omului, și al doilea om, și după aceasta pe Sfântul Dumnezeu, numindu-l parte muierescă, și că să poartă pe deasupra stihiiilor celor de jos, și în apă, iar că stihii sunt întunicul, adâncul, și haosul, și zic ei că omul cel întâi, și cel al doilea au îndrăgit pe frumusețea Duhului, și că a făcut copil pe lumină, pe care o numesc Hristos. După Teodorit. *Ofiți și eresul lor.* Aceștia se numesc și Ofite, și Ofei, și Ofeomorfi (adică cu chip de șarpe), de la șarpele cel ce au amăgit pe Eva, pe care ca pe un Dumnezeu, și ca pe Hristos îl socoteau ei, și îl cinstea, Dumnezeiască putere și tărie dându-i. Pentru aceasta ei hrăneau și un șarpe într-o bortă, pe care la vremea spurcatelor lor taine, venind ei la cuibul li cu jertfe, și grămădind pâini pe masă, cu descântece chemau pe acest șarpe, și se suia el pe masă, și se freca de pâini, și pe aceasta o numeau jertfă deplinită, și se împărtășeau ei din acele pâini, ca din niște sfințite.

Caianiții și eresul lor.

12. Iar Cainiții, pe care îi numesc Cainiții, Cainiți, și Cain, au luat porecla de la Cain, pe care îl cinsteau ca pe un întâi pricinuator al tuturor bunătăților, dobândite de oameni, zicând că el a fost din puterea cea mai tare, și din stăpânirea cea de sus. Iar că binele și răul nu este în oameni după socotință, ci după fire. Împreună cu Cain laudau pe Isav, pe Core, pe Datan, pe Abiron, pe Sodomeni, și pe Iuda Iscoriteanul, de care zicea că vânzând pe Domnul, a făcut lucru bun, adică pe mântuirea noastră. Asemenea și pe câți Scriptura îi osândește, ei ca pe niște sfinți și depliniți îi slăveau. Nici să mântuiește cineva, după socoteala lor, de nu va face tot felul de păcat, lipind ei la fiecare din cei ce îi numeau ei Îngeri, o nelegiuită faptă din cele ce se fac pe pământ. Avea încă și o Carte, care se numea suitoare, care ziceau ei,

cuprinde câte a văzut Pavel, când sa suit până la al treilea cer, după Glika, pentru Sitiani, iar pentru Friți și Caini după Tertulian, Epifanie, Teodorit, Augustin, și Filastrie.

CAPITOLUL XII.

MARK AURELIU (ANTONIU) ȘI LUKIE CEL CE A ÎMPĂRĂȚIT ÎMPREUNĂ CU EL ȘI PENTRU A 5-A GOANĂ ÎMPOTRIVA HRISTIANILOR.

Mark Aureliu și Lukie Ogiru Autocratorii.

1.După moartea lui Antonin bine cinstitorului, după o nouă și prima pildă, au început să împărățească împreună doi: Mark Aureliu care se mai numea Antonin și filosof, și Lukie Ogiru, pe care îndată la făcut părtaş împărăției, în anul 160 d.Hr. unchi, și frați numindu-se. **Caracterul lui Mark Aureliu.** Deși după năravuri mult se deosebeau, Căci Mark Antonin, care se mai zicea și Verus adică adevărat și prea adevărat, sa făcut vrednic de laudă întru toate, că avea o viață liniștită și statornică, încât nici odinioară se vedea în el vreo schimbare, ori pentru frică ori pentru vreo dezmiardare, făcându-se următor dietei filosofilor stoici și câștigării învățăturilor, ascultând și pe mulți alți filosofi, și mai ales pe Sixt cel din Biotia, care se afla atunci în Roma, către care venind adesea și de multe ori, a fost întrebat unde, și pentru ce merge, și el a răspuns: „**B**ine este și celui îmbătrânit a învăța, am fost către Sixt, pentru acesta și filosof sa numit.” Și ca să zic în scurt din tânără vârsta sa strălucea, încât de multe ori Adrian, au voit să-i dea soarta împărăției, ci fiindcă mai înainte o didese lui Antonin bine cinstitorului, a păzit lui pe această moștenire, iar pe acesta la hotărât să locuiască împreună cu bine cinstitorul, pentru încuscrirea ce la unit cu el, ca după moștenirea neamului să urmeze la împărăție. Și când a

ajuns la cea mai mare stăpânire nu sa mândrit, ci era slobod și mare dăruitor întru facerile de bine, bun și măsurat în ocârmuirea neamurilor.

2.Iar dimpotrivă înfrățitul său frate Lukie Ogiru, era dat cu totul la desfrânare și înverșunare, care după ce sa însurat cu sora lui Mark Aureliu a fost trimis împotriva Parților, fiindcă Ogotlogesul a stricat pe mulți Romani și oastea lor și prin voievozii oștilor sale, și mai ales a lui Kassiu cu bună norocire și după socoteală lucrând, împreună cu socrul său au săvârșit triambul (circul). Iar ieșind în urmă amândoi monarhii la oaste al războiul cu Marcomanii, și stricându-se o parte de oaste Lukie sa întors la Roma, și pe cale având apoplexie a murit, împărățind 9 ani cu Mark Aureliu, ori 11 iar singur 3 ani luptând cu Markomanii, și cu aliații lor Kuadii, ia biruit. Și la acest război oastea Romanilor fiind închisă de Kuadi în Munții cei strâmți ai Germaniei, și înghesuită de război, și de sete, încât se afla întru nedumerire, însă a fost liberată din această strâmtoare cu ajutorul Hristianilor, celor ce erau în Melitini, și se numeau Legheon, care împotriva tăbărării ce sa făcut împotriva vrăjmașilor plecându-și genunchii după obiceiul ce avem la rugăciuni, au întins rugăciuni către Dumnezeu și cererile lor, pentru care plecându-se spre milă Dumnezeu, îndată a trimis trăsnete și fulgere, și au fugit și au pierit vrăjmașii lor, iar la împreună ostașii aceștia ce L-au rugat, și au cerut mila Lui, care era să moară de sete, a trimis ploaie răcoritoare, și au scăpat de primejdie. În sfârșit a murit Mark Aureliu în 17 Martie, viețuind 58 ani sau după alții 59 și a împărățit 19 ani și 10 zile, nu de boala care pătinea, ci pentru hatârul fiului lui doftorii l-au otrăvit, precum adeverează Dion în Istoria Romanilor Cartea 70 pricinuind mâhnire la toți, căci era din fire bun, și din învățătura sa făcut mai bun, precum încredințează Istoricii Latini.

3.Ci cu cât Mark Aureliu era bun și slobod, și vrednic de laudă pentru toate, cu atâta pentru disidemonia ce avea din tânără vârstă, mai cu vrăjmășie și cu asprime se purta decât împărații de mai înainte de dânsul, împotriva Hristianilor. Că din copilărie învățând în școala Salevelor, a stat apărător, proroc, și magistru al acesteia, precum zice

Iulie Kapitoleanul la viața lui, pentru care nu era de mirare că a pornit cumplită goană împotriva Hristianilor. **A 5-a prigoană împotriva Hristianilor.** Suplekie Severus numără această goană a fi a 5-a la Istoria Sfințită Cartea 2, și pe aceasta o arată și multe Apologii (dezvinovățiri) care s-au adus de Hristiani la acest împărat, de la: Iustin Mucenicul, de la Meliton episcopul Sardiei, de la Apolinarie episcopul Ierapoliei, și de la Atinagora Atenianul, și atâtea mucenicii a vestiților dascăli ai Bisericii lui Hristos, precum a lui Iustin, a lui Policarp, a lui Pius episcopul Romii și ale altora. Însă nu se vede în scris, ca goana aceasta să se fi făcut cu lege de obște, dar cum că a ținut mult în vremea lui, este fără îndoială și arătat din cele zise.

Pricina încetării acestei goane.

4.Goana aceasta în urmă sa oprit din porunca monarhului, poruncind să nu fie trași la judecată Hristianii numai căci sunt Hristiani, și mai ales câți ar fi tras pe vreunul din Hristiani să fie ars de viu. Pricina unei milostiviri ca acestea către Hristiani, zic că a fost rugăciunea ce a împlinit-o Dumnezeu din Legheonul Meletinei care sa făcut la războiul cu Markomanii, precum se cetește la Iustin Mucenicul, către sfârșitul dezvinovățirii a doua, în Epistola împăratului Mark către Senat, ce zice: „De crezut dar este că aceia, pe care noi îi numim a fi atei (fără Dumnezeu), au Dumnezeu osebit întru știință întărit. Că aruncându-se pe sineși la pământ, nu s-au rugat numai pentru mine, ci și pentru oastea aceasta, ca să fie mângâiați pentru sete, și foamea aceasta. Că de 5 zile apă nu am luat, pentru că nu se afla, iar îndată ce aceștia s-au aruncat pe sineși la pământ, și au început a se ruga lui Dumnezeu, îndată a urmat apă din cer, peste noi prea rece, iar peste vrăjmașii Romanilor grindină cu foc. Deci din pricina aceasta să începem a ierta pe ei ca fără frică să fie Hristiani, și să nu fie trași la judecări pentru credință, etc. Și aceasta voiesc ca și cu Legea Senatului să fie întărit, și poruncesc ca această rânduială a mea în urma lui Traian să se pună înainte, și să fie trimisă în Eparhiile dimprejur.” Vezi la *Evsevie Istoria Bisericească Cartea 5 cap: 5.*

5.Cu covârșire goana aceasta a ținut până aproape de sfârșitul acestui monarh, mai ales în Galia din pricina pornirii dobitocești a

norodului, care se ridica în fiecare cetate, precum zice *Evsevie Istoria Bisericească Cartea 5 cap: 5.* „Și era, anul 17 al monarhului Mark Antoniu, în care vreme, în oarecare părți, ale pământului ridicându-se mai cumplit această goană asupra noastră din năvălirea mulțimii și a noroadelor celor de prin cetăți, zeci de mii de mucenici a strălucit în toată lumea.” În Mitropoliile Lugdunului și Viena din Galia, au primit cununa muceniciei pe lângă ceilalți, Sagitos diaconul cel din Viena, Matusos noul luminat, Antal din Perga, și Vlasina, prin care a arătat Hristos, că cele ce oamenilor li se par proaste, de la Dumnezeu se învrednicesc de mare slavă.

CAPITOLUL XIII

EPISCOPII DIN CETĂȚILE CELE MAI ÎNSEMNATE, ȘI DASCĂLII CARE AU STRĂLUCIT ÎN ANII ACEȘTIA.

Episcopii Romii.

1.În anul 8 al monarhiei lui Mark Aureliu, mai înainte zisul Anicet episcopul Romii sa săvârșit, după 11 ani de episcopie, după care urmează episcop Sotir 166-175 după 8 ani moștenește Elefterie (175-189) al 12 de la Apostoli, precum scrie *Evsevie la Istoria Bisericească cartea 5.*

Episcopii Alexandriei.

2.Iar episcopii Alexandriei după Keladion care a stat 14 ani, urmează Agripa, care se mai zice Agripin. *Episcopii Antiohiei.* Asemenea și Biserica Antiohiei, a 5 Eros, în urmă de Iron, care a fost al 4-lea de la Iron¹⁷⁶ la urmă moștenește Teofil, de care se va zice mai

---

¹⁷⁶ Istoricul aici lasă lipsă, căci între Iron I și Iron II a fost arhiereu Cornilie 5 ani. Însemnează încă, pentru că Istoricul începe a număra nu de la întâiul episcop al Antiohiei, adică de la **1.** Evodie, numărându-l întâi, **2.** Ignatie. **3.** Iron **4.** Cornilie, **5.** Iron și **6.** Teofil.

jos, pe acesta la moștenit Maximin. Iar pentru episcopii Ierusalimului se va zice în următoarele capitole.

Învățătorii Bisericii.

3.În acești ani au strălucit în Biserică dascăli mai însemnați decât ceilalți: Teofil episcopul Antiohiei, Meliton episcopul Sardelor, Dionisie episcopul Corintului și Potinos, tac pe Filip episcopul Gortiniei, care se împotriva lui Markion a scris o carte prea meșteșugită, pe Musano, pe Modest, și pe Piniton, vezi pe *Evsevie la Istoria Bisericească Cartea 4 cap: 21.*

Teofil al Antiohiei.

4.Teofil episcopul Antiohiei, al 6-lea de la Apostoli precum sa zis, era om împodobit cu multe învățături, care întorcându-se din India, precum zice Suida, petrecea în Antiohia, și fiindcă nu avea nici o Biserică osebită, i sa dat voie să intre în toate Bisericile, ca întru a sale, la care avea evlavie împăratul și toți, și se mirau de mărimea faptelor lui bune, și era om mai presus de tot cuvântul, și era o icoană a Apostolilor. ***Cărțile lui.*** A scris trei cărți către Autocratorul clevetitorul religiei Hristianilor, unde arată cu dovezi adevărul credinței Hristianilor, și minciuna păgâneștii relei credințe vădind-o o surpă. O carte împotriva lui Markion, și alta împotriva lui Ermoghen, și alte oarecare catehetice. Vezi pe *Evsevie Istoria Bisericească Cartea 4 cap: 24.*

Meliton episcopul Sardelor.

5.Meliton episcopul Sardelor, om dulce grăitor ajuns la vârful învățaturii, care în vremea în care goana era încă în putere, a adus către Autocratorul Mark Aureliu o carte pentru dezvinovățirea Hristianilor, care erau munciți cu nedreptate, din care puține oarecare pomenește *Evsevie în Istoria Bisericească Cartea 4 cap: 26.* A scris și alte scrieri, și un catalog al Dumnezeuieștilor Scripturi, care se află, *vezi pe Ieronim.*

Dionisie din Corint.

6.Dionisie Corinteanul, om prea cuvântăreț și atâta de dulce la voroavă, îndemânatic plin de Dumnezeiască osteneală, care se întâlnea nu numai cu turma ci și cu străini. *Cărțile lui*. Trebnic făcându-se tuturor cu Epistolele ce trimitea către Biserici, 8 arătătoare de Dumnezeiască învățătură și știință, precum zice Evsevie.

Potinos.

7.Potinos, care avea diaconia (slujba) episcopiei din Lugdun, pe care a moștenit-o Irineu. Potinos ajungând la vârsta de 90 ani și mai mult, slab cu trupul, în zilele lui Mark Aureliu. *Mucenicia lui*. Abia răsuflând, dar întărindu-se de osârdia Duhului pentru dorul muceniei, sa adus și el la divan, și a dat buna mărturisire, pentru care luând de tot felul de răni și abia răsuflând a fost aruncat în temniță, și după două zile și-a dat sufletul.

CAPITOLUL XIV.

ERETICII, TATIAN ȘI URMĂTORII LUI ÎNFRÂNATICII, MONTANOS ȘI KATAFRIGII, CEI CE S-AU ARĂTAT DE LA DÂNSUL, ADICĂ PEPUZIANII, ȘI ERMUGHEN.

Tatian ereticul.

1.Tatian a fost de neam sirian, și filosof Platonice, care fiind ucenic lui Iustin Filosoful acesta trăind încă, sa făcut Hristian, și la început bine se politicea cu dânsul, întărit în credință, și vestit în Biserică, a dat pe lângă alte cărți ale sale și o carte pentru Hristiani, împotriva păgânilor, pe care Ieronim o numește: „Cuvânt foarte minunat, care între toate scrierile sale este mai valoros.” *Eresul lui*. După mucenicia Sfântului Iustin, rămânând ca un orb lipsit de cel ce-l ducea de mână, și lăsându-se pe sine în prăpăstuire, pentru orbirea și mândria sa, a căzut în spurcatele bârfelele lui Valentian, a lui Saturnin, și a lui

Vasilid, zicând cum că nunta a fost lucru al diavolului, și că nici cum se osebește de curvie, pentru aceasta și pe cei însoțiți prin nuntă nu-i primea, nici îi lăsa a se sinastrafisi cu următorii săi, mai zicea cum că Adam nu sa mântuit, la înfrânare zicea că trebuie omul a se osebi de gustarea de carne, și de beutul vinului.

Înfrânaticii.

2.De unde următorii lui se numeau Înfrânatici, și înfrânați de la înfrânare, precum scrie Teodorit, căci ei se înfrânau de nuntă, de mâncarea de carne, și de beutura vinului. ***Puitori de apă.*** Și se ziceau puitori de apă, că la Taina Euharistiei, ferindu-se de vin întrebunțau numai apă. Dintru aceștia sau arătat, Apocaticii (lepădații), care se înfrâna, care se înfrânau, nu numai de la cele zise, ci și de la toate cele lumești, pentru aceasta se ziceau și Apostolești, căci precum ziceau ei urmau Apostoleasca petrecere. Iar alții se ziceau purtători de sac, fățarnicind-u-se cu aceasta că petrec în pocăință. Vezi de Tatian, la Irineu, la *Evsevie Istoria Bisericească Cartea 4 cap 27*, la *Epifanie*, la Teodorit, și la alții.

3.A semănat Tatian eresul acesta mai cu dinadinsul în partea Răsăritului, unde a mers după mucenicia lui Iustin, și mai întâi în Dafne, în Antiohia, și în părțile Ciliciei. Cine a scris împotriva lor. A scris împotriva acestui eres Epifanie, Irineu, Musanos, Clement Alexandrinul, Apolinarie și Origen, precum mărturisește Teodorit.

Evangelia cea prin 4 cine o a scris.

4.Tatian acesta mai întâi decât ceilalți a scris tâlcuirea Evangheliilor, precum zice Evsevie, alcătuind nu știu cum o potrivire, și o împreună adunare a Evangheliilor, și a numit-o ***Cea prin patru***, care până astăzi se poartă în mâinile oarecăroră, la *Evsevie Istoria Bisericească Cartea 4 cap: 29*. (Iar de alții cartea numită ***Cea prin patru*** se numește a Evreilor, sau ***Evangelia după Evrei*** după mărturia lui Epifanie la eresul 46. Iar Baronie zice că această Evanghelie se află în potrivirea (armonia) Evangheliilor lui Alamonie Alexandrinul în Tomul 7 al Bibliotecii Părinților. Iar de alții oarecare se numește ***Evangelia după Evrei***, și Ighisip fiind mai vechi decât Tatian,

pomenește de Evanghelia cea după Evrei, precum scrie *Evsevie la Istoria Bisericească Cartea 4 cap: 22*, încă și Papias pomenește o Istorie din Evanghelia cea după evrei, precum zice tot acest *Evsevie Istoria Bisericească la sfârșitul cărții 3*, iar la Ieronim citim multe, care astăzi nu se cetesc în cele ce se află a lui Tatian, fiindcă se vede că aceasta este alcătuire a oare căruia drept slavnic, și alta nu este fără numai o frumoasă interpretare (tălmăcire mai pe larg) a celor 4 Evanghelii, adică o scurtare. Iar a lui Tatian a fost alcătuită de însăși cuvintele Evangheliștilor, afară numai cele ce cuprind genealogia lui Davidicească a lui Hristos. Însă în ceea ce se află de multe ori Hristos se zice fiul lui David, și fiindcă necuviosul acesta a învățat eresul lui Valentian, și pe al lui Markion, pentru aceasta în această Evanghelie a tăiat genealogia lui Hristos, și altele oarecare, ce dovedesc că Domnul nostru Iisus Hristos, sa născut după trup din sămânța lui David, precum mărturisește Teodorit, care zice că cartea aceasta nu numai următorii lui, ci și oarecare din drept slăvitori iscodind minciuna, și rătăcirea lui, o întrebuița fără socoteală, pentru aceasta din-trânsa sa aflat acest fel de cărți, mai mult de 200 precum mărturisește acesta, zicând: „Am aflat și eu mai mult de 200 de cărți ca acestea care se cinsteau în Bisericile noastre, și adunându-le le-am aruncat din Biserică, și în locul lor am băgat Evangheliile celor patru Evangheliști.”

Sevir ereticul și eresul lui.

5.Eresul lui Tatian la crescut în urmă Sevir, de la care s-au numit Severianii, care la toate se unesc cu Înfrânații, atribuind zidirea (facerea) noastră la începătorii și stăpâniri, și că s-ar afla într-un cer prea înalt și nenumit, și veac, un Dumnezeu bun, iar pe diavolul îl zic că este fiu al marelui începător a rânduiei stăpâniilor, pe care când îl numesc Ialdavaot, când Savaot, pe femeie încă o zicea naștere a lui satana. Iar pe jumătatea omului, de la buric în sus, că este zidire a lui Dumnezeu, iar de la buric în jos, făptură a diavolului, precum scrie Epifanie la eresul 45. Ei leapădă Epistolele lui Pavel, și Faptele Apostolilor. Împotriva lor a scris precum zice Teodorit, Musanos

ajutătorul adevărului, Clement Alexandrinul, Apolinarie episcopul Ierapolii din Frigia, și Origen.

Montanos ereticul.

6. Montanos a odrăslit dintr-un sat al Frigiei numit Ardaban, și făcându-se Hristian după puțină vreme, apoi mândrindu-se pentru iubirea de stăpânire, sa făcut începător unui nou eres, și umplându-se de duhul rău, a început a striga glasuri străine ca un nebun, zicând că el este Mângâietorul Duhul adevărului, cel făgăduit Apostolilor, sau după alții, cum că el a luat pe Mângâietorul întru mai mare plinire decât ceea ce au luat Apostolii. Iar pe înfrânare atâta o lăuda, încât prihăneau nunta, și au hotărât să se despartă cei ce erau însoțiți prin nuntă, nunta a doua o socoteau curvie, și că de Pavel sa iertat, căci na luat deplină cunoștință, ci în parte, pentru că deplinirea la Apostoli încă nu venise. Pentru cei căzuți în păcate tăgăduia pacea și împărtășirea, posturi nouă, și neobișnuite a băgat în Biserică, zicea că Hristianii nu se cade să fie atât de sânguitori spre mucenicie, încât de bună voie să alerge la ele, nici iarăși să nu fugă de mucenicie. ***Mincino-prorocițele Priscila și Maximilla.*** Avea încă cu sine două muieri care se despărțiseră de bărbații lor, pe Priscila și Maximilla, pe care le numea prorocițe, ale căror prorocie în urmă cu vremea s-au arătat mincinoase. Atât Montans, cât și Maximilla sau sfârșit spânzurați, precum zic mulți. Împotriva acestora a scris Apolinarie, mai sus pomenitul, Miltiad, și Apolonie, după *Evsevie Istoria Bisericească Cartea 5 cap: 18*, mai scriu despre ei și Epifanie, Teodorit și Augustin.

Tertulian cade în eresul Montanilor.

7. Și fiindcă eresul acesta arăta o închipuire de sfințenie, nu e lucru de mirare de s-ar fi pângărit și mulți din cei proști, de mirare este că Tertulian, om procopsit întru învățături, și mai înainte vrăjmaș al Montanilor, a căzut în sfârșit în eresul lor, pe care cu multe cărți îl adeverează, care cărți sunt pentru o singură nuntă, pentru posturi, pentru fugă în vremea prigoanei, pentru curăție și altele.

Catafrighii.

8.Următorii lui Montanos, s-au numit Montaniști, și Catafrighi, fiindcă eresul lor s-au început în Frigia, în care sat Ardaban sa născut Montanos precum sa zis. *Pepuzianii și Pepuziții*. S-au mai numit Pepuziani și Pepuziți, de la Pepuza târg oarecând, ori cetate între Galatia și Capadocia, unde a petrecut Montanos mai multă vreme, pe care și Ierusalim o numea, zicând că la dânsul sa pogorât Ierusalimul cel de sus, nu pentru altă, fără numai ca să vie toți către dânsul. *Kintiniani*. S-au mai numit și Kintiliani, de la oarecare muiere numită Kintila, către care, precum ea bârfea, sa pogorât Hristos în cetatea Pepuza, formăluindu-se în chip de muiere, cu podoabă strălucită. Încă se mai numeau și Prisciliani de la Priscila, și Pâinebrânziți, fiindcă la jertfele lor aduceau pâine și brânză, și așa săvârșeau tainele lor, și Taskodurgkiți de la oarecare se numeau, fiindcă tascos ei ziceau la par, și drugkos nasul, că ei când se rugau puneau degetul al doilea, adică pe arătător în nări ca și când ca pentru posomorâre, și voire de dreptate, și ei făceau lucru necuvios, căci zic că la praznicul lor luau un prunc, îi împungeau tot trupul, și îi lua sângele ca pe o jertfă, și de murea pruncul din aceasta îl cinsteau ca pe un mucenic, iar de trăia se făcea mare preot. Aceștia se numeau pe sine duhovnicești, pentru duhovniceștile daruri cu care ei se făleau, iar pe ceilalți ce erau următori ai lor îi numea firești, adică sufletești, precum zice Tertulian.

9.Dintre dâșii alții se numeau după Proclu, alții după Eshin, precum scrie Tertulian, a căroră învățătura era obștească. Și zic, că Sfântul Duh să fi pogorât la Apostoli, dar nu Mântuitorul, care a grăit lui Montanos mai multe decât a grăit Hristos în Evanghelie, și nu numai mai multe, ci mai bune și mai mari. Iar cei după Eshin zic pe Hristos fiu, și tată, de unde se încheia cum că Proclu, împotriva căruia a scris Gaie, precum zice Teodorit în cuvântul 1 asupra relei băsnuiți a ereticilor: „Și Eshin a fost cei mai însemnați ucenici a lui Montanos”, și la aceasta se unesc și alți mulți, cum că aceștia au fost ucenici ai lui Montanos.

10. Aceștia pe lângă altele botezau pe morți, ridicau la treaptă preoțească și la episcop muieri, săvârșeau și alte multe rele necuviințe și necuvioșii. Precum istorisesc Epifanie, Augustin, Tertulian, *Evsevie*

Istoria Bisericească Cartea 4 cap. 16, Teodorit la același loc, și Filastrie.

11. Eresul acesta al lui Montanos și a Montaniștilor, sa propovăduit mai cu dinadinsul mai mult în Frigia, în Capadocia, în Kilikia, și în Bizantia, precum zice Epifanie. Împotriva acestora a scris Caludie, Apolinarie, Apolonie, a căroră se văd oarecare părți de cuvinte la Evsevie *Istoria Bisericească Cartea 4 cap: 16*, Epifanie și alții.

Ermoghen ereticul și eresul lui.

12.În sfârșit Ermoghen Africanul, nu voia pe Dumnezeu a fi făcătorul totului din nimic, ci slăvea că materia este împreună născută, și dintru o vreme cu Dumnezeu, nici că sa născut, nici că sa făcut, ci fără început, și fără sfârșit, și pururi vecuitoare, din care mai pe urmă Dumnezeu a făcut toate. Mai bârfea cum că trupul Domnului sa ținut în Soare, iar diavolul și demonii s-au vărsat în materie. Pe acesta Tertulian îl numește firesc eretic, tulburat la minte, care pe multa grăire, o socotea dulce grăire, și mai mult se îndeletnicea la meșteșugul picturii, precum mărturisește Tertulian.

13. Următorii lui Ermoghen, se ziceau Ermogheniani, pe care Augustin îi numește Ermiani, și pe începătorul lor Ermia și Ermoghen același este.

Care a scris împotriva lor

Iar Tertulian îi numește materialnici de la eresul lor. Împotriva lui Ermoghen: Tertulian, Teofil al Antiohiei, Origen și alții. Urătorul de bineși prea mult iubitorul de răutate diavolul acesta, luptătorul Bisericii, nu a lăsat nici un chip de vrăjmășuire împotriva oamenilor, a ridicat pe pomeniții eretici, ca pe niște fiare aducătoare de moarte, pe care iubitorii de adevăr, și prin nescris și prin scris muștrându-i, ia gonit din Sfânta Biserică.

Bardesan ereticul și eresul lui.

14.Întru acești ani a sporit și Bardesan Sirianul din Edesa om procopsit și învățat în limba siriană, și prea vorbăreț, carele mai întâi a fost ucenic lui Valentin, apoi sa întors de la eresul lui, însă nu a

lepădat desăvârșit un eres ca acesta (și până a cădea în acest eres a lui Valentinian tare a dovedit minciuna lui). Iar apoi după ce a căzut, și iarăși sa întors înapoi de Biserica Catolică se deosebea după trei: **1. Zicea** că afară de Dumnezeu mai era un alt început, ori rădăcină, adică diavolul, pe care îl zicea că este însuși înființat și însuși născut, început și izvor a tot răul. **2. Că Hristos** nu a luat trup din femeie, ci din cer. **3. Zicea** că trupul nu va învia, și a scris și împotriva tuturor ereticilor vremii sale, mai ales o carte pentru soata??, carte vestită precum zice Ieronim în catalogul Conscripturilor. Asemenea *Evsevie Istoria Bisericească Cartea 4 cap: 30* și Teodorit în Cuvântul 1 asupra rău băsnuirii ereticilor.

CAPITOLUL XV.

AUTOCRATORII LUCIUS COMOD, ELUDIE PERTIPAKUL ȘI DIDIUL IULIAN ȘI CELE CE S-AU FĂCUT ÎN BISERICĂ ÎN ANII ACEȘTIA.

Lucius Comodus Autocrator 179 d.Hr. caracterul lui.

1. Murind Mark Aureliu, a moștenit Autocratoria 179 d.Hr. Lucius Comodus Antonin, fiul cel prea rău, al unui prea bun părinte, fiind de 19 ani, care măcar că la crescut tatăl său cinstit, și educat împărătește, însă silit de lingușitori, a ajuns la atâta nebunie și mândrie, încât lăsându-și numele său, se zicea fiu al lui Iraclie și a lui Zeus, și a poruncit să fie numite lunile de la numele său, în acest fel: Amazonie, Comod, August, Iraclie, Roman, Ipereron, Anikit, Eusebis, Eutihis, Lukie, Elie, și Aurile, mai voia ca și Romanii să se zice Comodiani, și Roma Colonia Commodiana, adică mutare Commodiană. Pe anul Ighemonieisale îl numea veac de aur, dezbrăcându-se de haina Romanilor, purta o piele de leu, și ținea o toropală în mână, și așa

singur se lupta cu fiarele și cu oamenii, într-o adevăr aruncând cu bună chibzuire, și de toți era lăudat, și la atâta sălbătăcie și înverșunare, și erele fapte sa dat, la care nu se cuvin monahilor, încât după moartea lui Senatul la numit vrăjmaș al patriei, mai rău decât Dometian, și mai urât decât Nero, și întorcându-se spre vărsarea de sânge, ieșitul din mintea adunat pe toți ticăloșii și vătămați cu trupul, la Teatru, și ia deghizat în năluciri de balauri de la genunchi, ca pe niște uriași cu toropala îi ucidea. Și dormind la locurile cele de luptă, și de acolo întâlnindu-se la praznice cu boierii Senatului, de către toți se prihănea, încât și Martia, pe care o avea mai de cinste între țiitoarele sale, îl prihănea și îl defăima, oprindu-l de la cele ce făcea. **Moartea lui.** În sfârșit, fiind urât de toți pentru necuvioasele faptele lui, a fost sugrumat de Narkis nevoitorul, în baia în care se scălda, cu sfatul Eparhului Lectu, și a lui Ecleton păzitorul patului, și a țiitoarei Martia, împărățind 12 ani, 9 luni și 14 zile, iar viețuind ani 31, și 4 luni.

Pertinax Autocrator 193 d.Hr.

2.După ce a fost sugrumat Comodus la calendele Ianuarie anul 193 d.Hr. a fost încoronat Autocrator Puplius Eluidius Pertinax, de neam libian, de ostași și senat. Acesta mai înainte era dascăl de Gramatică, și moștean a lui Sulpicius Apolinarius învățătorul său, fiind numit bun cuvântător, căci mai mult era bun la cuvinte, decât făcător de bine. **Moartea lui.** Pe acesta la omorât ostașii, și a împărățit numai 87 zile viețuind 68 ani, fără 4 luni.

Didius Iulian 193 d.Hr.

3.Pe acesta la moștenit Didius Iulian, care era Ipat, din Mediolan, cumpărând cu bani stăpânirea și suindu-se în scaun, sa dat îndată la desfătări, și la beții, încât la pricinile politicești era leneș, iar la desfătări prea osârdnic, sa arătat încă și către ostași mincinos, că nici avea atâția bani, nici putea a-i lua din visteria norodului fiindcă Comodus cheltuse toate visteriile împărătești, pentru aceasta ostașii erau mânioși asupra lui, și norodul îl necinstea la Teatru, numindu-l ucigaș de tată și răpitor de stăpânire, din care pricină a fost ucis de către ostași, viețuind 60 ani 4 luni, împărățind numai 66 zile. Pentru

acești 3 împărați cuprinde mai pe larg Dion Nicaeis în Istoria Romanilor Cartea cea de pe urmă, fiind însuși văzător ale celor ce s-au făcut de ei, pentru aceasta mai pe larg scrie Irodion Cartea 1 și 2, și alții. Iar din Latini, Victor la viața acestor împărați, Eutropie Cartea 9 cap: 9, Lampridius, Kapitolinus, Spartianus și Kuspianus în viața lor.

4.Încă să fie știut, că în vremea vechilor Romani stăpânea norodul (adică era democrație) apoi puțini aleși (adică aristocrație) și în sfârșit au ajuns la monarhie (adică a fi un singur stăpânitor), încă din vremea lui Cesar întâiul monarh, și erau cele obștești fără de tulburare, până la vremea lui Mark Antonin, dar după ce a împărăție Comodus se făceau dese revoluții.

Pacea Bisericii.

5.Măcar deși Comodus sa arătat mai josit întru blândețe decât monarhii cei mai înainte de el, precum sa zis mai sus, însă s-au prefăcut cele ale Hristianilor pace făcându-se cu darul lui Dumnezeu la toate Bisericile Lumii, și mântuitorul cuvânt de la tot neamul omenesc, îndemna pe tot sufletul omenesc la bine cinstitoarea religie a Dumnezeului a toate, încât și mulți Romani din cei mai însemnați cu neamul lor s-au întors la mântuitoarea cunoștință precum mărturisește Evsevie. Iar aceasta s-au tâmplat, sau pentru că Comodus nu purta grijă pentru religii, fiind dat la înverșunare și la fapte de rușine, sau căci Martia (iubita lui țitoare) a mijlocit către el pentru Hristiani, și plinea voile ei, fiindcă ea se purta către Hristiani cu bunătate, și multe faceri de bine le-a făcut lor.

Adăogirea credincioșilor.

6.Deci aflându-se atunci Biserica în pace, mulți necredincioși slăviți după neam, nu numai în Midia, și în alte locuri, ci și în Roma, precum sa zis mai sus, au primit religia cea în Hristos. ***Apolonie primește credința cea în Hristos.*** Printre cei ce au primit credința este și minunatul Apolonie al Bisericii Romii, dintre înțelepții de atunci, vestit pentru învățătură și filosofie, care a fost pârât de o slugă a sa, și închinându-se sa înfățișat înaintea Județului, a dat înaintea tuturor mărturie pentru credința sa, și cu hotărârea Senatului i sa tăiat capul,

în alt chip nici era cu putință a se lăsa, căci cei ce erau aduși la judecata Senatului, și nu se întorceau din statornicia lor, nu aveau scăpare, această veche lege stăpânea între Romani. *Evsevie Istoria Bisericească cartea 5 cap: 21.*

CAPITOLUL XVI.

EPISCOPII DIN BISERICILE CELE MAI ÎNSEMNATE, ȘI DASCĂLII MAI ÎNSEMNAȚI ÎN TIMPUL ACESTOR MONARHI.

Episcopii Alexandriei.

1.În anul întâi al monarhiei lui Comodus, după ce Agripin a stat arhieru 12 ani sa săvârșit, și a moștenit pe el Iulian, cârmuind și el 12 ani, iar după alții 10 și adormind, a moștenit Dimitrie. *Episcopii Antiohiei.* Iar la Biserica Antiohiei Maximian după care sa făcut Serapion, al 8-lea de la Apostoli, de care se va zice mai jos.

Episcopii Ierusalimului.

2.Iar Marcu primul episcop al Bisericii Ierusalimului care nu este tăiat împrejur, cetatea fiind atunci rezidită de Adrian era locuită de cei de alt neam, și moștenește scaunul Casian, apoi Pupleie, apoi Maxim, iarăși Iulian, și apoi Gaie, apoi Simah, alt Gaie, alt Iulian, moștenește Capiton Valis, iar a lui Valis urmează Dolihian, și după toți Narcis al 30-lea episcop al Ierusalimului după Apostoli, care în anii aceștia sa făcut vestit, precum zice *Evsevie la Istoria Bisericească Cartea 5 cap: 12.* Însă se dovedește că la Istoria lui Evsevie, a lăsat două nume de episcopi înaintea lui Valent, a lui Maxim și a lui Antonin, care greșeală se cunoaște a fi de la tipografi. Căci dacă Evsevie numără pe Narcis al 15 episcop al Ierusalimului de la vremea lui Marcu, și al 30 de la vremea Apostolilor, nu se poate una ca asta, de nu vom adăoga pe acești doi. Și cu adevărat Evsevie la hronicile sale, după Capiton, la

numărul 26 aduce pe Maxim și după el pe Antonin, apoi Valent, pe Dolhian, și la urmă Narcis.

Episcopii Romii.

3.Iar păstorul Romanilor Elefterie, păstorind 12 ani iar după alții 15 sa săvârșit în anul 10 al împărăției lui Comodus, și s-au încredințat episcopia lui Victor, de care se va zice mai jos.

Dascălii Bisericii.

4.Iar învățători și dascăli ai Bisericii mai vestiți decât ceilalți a fost Irineu episcop de Lugdun, Pontenos, Serapion episcopul Antiohiei, și Teodotion Efeseanul.

Irineu.

5.Irineu cel din Lugdun mai înainte prezbiter, apoi episcop, ucenic a lui Policarp, și a lui Papia ascultătorilor lui Ioan Evanghelistul, om procopist în cuvinte, și prea vestit în cuvioșie, născut în Smirna din Asia, pe care încă prezbiter fiind mucenicii cei ce erau în Lugdun, și în Vieni, trimițându-l lui Elefterie episcopul Romii îl recomanda, mărturisindu-l vrednic, procopsit și îmbunătățit, ruga pe Elefterie să-l aibă la dragoste, ca pe un râvnitor al Testamentului lui Hristos, precum scrie *Evsevie Istoria Bisericească Cartea 5 cap: 4*. Cărțile lui. Acesta a scris multe Cărți, de care pomenește *Evsevie Istoria Bisericească Cartea 4 cap: 20*, Ieronim, și alții, din care nu se află decât 5 Cărți împotriva eresurilor lui Valent, și a altora supra-scriere de el, după Evsevie, spre muștrarea și surparea mincinoșului eres, care nu se află în limba elinească, ci numai în Latină. În sfârșit sa suit la cereasca slavă cu cunună mucenicească împodobit, în vremea lui Sever monarhul.

Pantenos.

6.Întru aceiași vreme a strălucit în Biserica Alexandriei, și învățătoria lor Pantenos, filosoful cel din Stoici, făcându-se Hristian, dascăl a lui Clement Strommateului, om de mare înțelepciune, și desăvârșit procopsit în Dumnezeieștile Scripturi, și în științele cele dinafară, și atât de râvnitor întru a învăța pe oameni Evanghelia lui

Hristos, încât întru nimic socotea ostenele, truda, călătoriile etc. Zic că a mers în India, unde a găsit Evanghelia lui Matei, la oare care credincioși, căroră le propovădui-se cuvântul Evangheliei Apostolul Bartolomeu, precum zice *Evsevie Istoria Bisericească Cartea 5 cap: 1.* și *Irineu în Catalogul scrierilor cap: 36. Cărțile lui.* Aceștia zic că, și cu Scrieri a tâlcuit visteriile Dumnezeieștilor dogme, pe care îndelungarea vremii nu le-au lăsat să se afle și acum.

Serapion.

7.Întru aceeași vreme era și Serapion Episcopul Bisericii din Antiohia, om vestit pentru dulceața voroavei, și pentru înfocata râvnă a învățaturii Hristianilor. ***Cărțile lui.*** A dat multe tâlcuiri, și epistole, precum se vede la *Evsevie în Istoria Bisericească Cartea 6 cap: 12 și la Ieronim în Catalogul Conscripturilor cap: 41* Care pentru lungimea vremii nu se află acum.

Teodotion și Cărțile lui.

8.În anii aceștia au fost și Teodotion Efeseanul, care fiind următor lui Markion, și lăsând eresul lui sa întors la Iudei, și fiind procopsit în limba Elinească, a scos o nouă tâlcuire a Vechiului Testament, pe care de obște a treia o numesc.

CAPITOLUL XVII

MONARHUL SEPTIMIUS SEVERUS ȘI GOANA A 6-A PORNITĂ DE EL.

Împăratul Septimius Sever 193 d.Hr. și caracterul lui.

1.Ucis fiind în palat Didie Iulian după hotărârea sfatului Senatului a fost propovăduit Autocrator Septimius Sever anul 193 d.Hr. om mult prefăcut la socoteală, adânc, iute, atâta de periegru, încât nimic nu a

lăsat necercetat, nici Dumnezeiesc, nici omenesc, care în vreme de pace întru acest chip petrecea, de dimineață lucra, apoi umbla, zicând și auzind cele potrivite împărăției, și așa judeca până la amiază, de nu ar fi fost mare praznic, iar câți judeca împreună cu el, avea slobozenie să grăiască cele orice voia, apoi încăleca pe cal, apoi se scâldea, deci mânca, apoi dormea, după aceasta sculându-se iconomisea cele ale împărăției, și când umbla vorovea cuvinte, grăind Latinește și Elinește, seara iarăși se scâldea, apoi cina. Iar înconjurând cu oști Bizantia 3 ani, și stăpânind-o a stricat libertatea cetății, și dreptul cel politicesc, și a supus-o făcând-o birnică, a dăruit-o apoi Parților, și a stăpânit câteva cetăți ale lor, asemenea și asupra Britaniei, unde și bolnăvindu-se a murit, ajutând la aceasta cu viclesug și fiul lui, viețuind 65 ani și 6 luni fără o zi, împărățind 17 ani 8 luni și 3 zile după Xifilin, Irodion, Zonara, și din Latini, după Lampridie, Eutropie Spartian, și Cuspinian.

2. Sever acesta la început a fost apărător și partinitor al Hristianilor, precum zice Tertulian, necunoscând Hristianii meșteșugirea socotelii lui, care după ieșirea la oaste a Parților sa arătat prea aspru, și nemilostiv. ***A șasea prigoană împotriva Bisericii.*** Că a ridicat pângăritul înfricoșată goană asupra Bisericii lui Dumnezeu, a șasea la număr, pe la anul 10 al împărăției lui, în vremea căruia mulți s-au îmbrățișat și au luat cununile muceniciei, și strălucitele mucenicii ale nevoitorilor celor pentru adevăr, în toate locurile se săvârșea, mai ales în Alexandria, se înmulțea, unde din Egipt, și din Tebaida nevoitorii cu mucenicești biruințe se trimiteau, ca la un prea mare stadion a lui Dumnezeu, cununile de la Dumnezeu luându-le, după răbdarea a feluri de munci, și chipuri de morți, între care și Leonid tatăl lui Origen, fiind prins i sa tăiat capul, cum zice *Evsevie Istoria Bisericească Cartea 6 cap: 1.*

3. Crescând și aprinzându-se goana încât și Platin, ori mai bine să zic, alt împărat stăpânitor după Sever, ce avea de la el mare stăpânire în Eparhie, și alți Ighemoni în alte cetăți se purta vrăjmășește și aspru împotriva Hristianilor, pe a cărora cruzime și nemilostivire văzând Tertulian, și mișcându-se de Dumnezeiasca râvnă, a trimis o Apologie

către Bătrâtime, și către dregătorii Romii, și atâta Carte către Scapul Antipatul Africii, prin care a împlânzit pomirea împotriva Hristianilor.

CAPITOLUL XVIII.

EPICOPII DIN CELE MAI ÎNSEMNATE EPARHII, ȘI ÎNVĂȚĂTORII BISERICII DIN VREMEA LUI SEVIR.

Episcopii Ierusalimului.

1. Proiestos fiind în Biserica Ierusalimului Narcis precum sa zis mai înainte, era om făcător de minuni, îmbunătățit, care cu minciună a fost clevetit de unii, și iubind depărtata viețuire, a fugit pe ascuns, și petrecea prin pustietăți nu era știut de nimeni, pentru care pricină a fost pus episcop în locul lui Dion, apoi, Ghermanion, apoi Gordie, în vremea căruia întorcându-se iarăși Narcis, a fost rugat de cei credincioși ca iarăși să stăpânească Biserica, și pentru bătrânețe neputând să slujească episcopește, au luat credincioșii Ierusalimului pe Alexandru strălucit pentru mărturisirea cea în Hristos, și episcop atunci al Capadociei, din descoperire fiind ei porniți la aceasta, și l-au pus să epistasească împreună cu Narcis, și să ocârmuiască treburile Bisericii¹⁷⁷ precum povestește *Evsevie Istoria Bisericii Cartea 6 cap: 9,10,11. Episcopii Antiohiei.* Iar ai Bisericii Antiohiei, după Serapion, sa făcut Asklipiad slăvit fiind în mărturisirea din vremea prigoanei, de la care se află și tâlcuiri, după zisa lui *Evsevie Istoria Bisericească Cartea 6 cap: 1. Episcopii Alexandriei.* Iar ai Alexandriei după Dimitrie episcop 43 ani, sa făcut Iraclis, precum se va zice mai jos.

---

¹⁷⁷ Ca să nu se curme Capitolele sa găsit de cuviință să rămână în veacul acesta cele pentru Narcis, măcar că trebuia să fie în veacul III. Căci Narcis a luat scaunul la anul 116 și la chivernisit până la anul 196 și atunci a luat împreună ajutor pe Alexandru, apoi însă după puțină vreme, Narcis a luat sfârșit mucenicesc fiind de 116 ani, și de aici a rămas singur Alexandru, de care se va zice mai jos.

Episcopii Romii. Iar Biserica Romanilor fiind păstorită de Victor 10 ani, sa săvârșit, și în anul 9 al împărăției lui Sever, sa făcut Zefirin.

Dascălii Bisericii.

2.Dascăli ai Bisericii în acești ani a stat Clement Alexandrinul, Tertulian, și Minukie Filix.

Clement Alexandrinul.

3.Clement Alexandrinul, care sa numit și Titos Flavios, ori după obiceiul Romanilor, ori spre deosebirea de Clement Romanul, și de alții, fiind ucenic a lui Panten, și sa făcut moștenitor al catedrei de Catehetică din Alexandria, adică învățător a celor ce veneau către luminare Botezului în vremea aceea, drept aceea a stat și dascăl al lui Origen. Acesta era om cu multă învățătură, prea dulce vorbitor, și plin de Dumnezeiască râvnă. ***Cărțile lui.*** A scris și multe Cărți pe care le enumeră *Evsevie Istoria Bisericească Cartea cap: 13.* Și Ieronim la Catalogul 38, în care se află pe lângă Stromate (adică așternătoare) **8** Cuvinte, pe care le-a învrednicit de un Cuvânt Înainte, Irineu: „A lui Tit Flaviu Clement, așternătoarele cuvinte pentru a înțeleptelor tâlcuiri celor după adevărata filosofie.” Întru care a făcut nu numai așternea Dumnezeieștii Scripturi, ci și facerile cele de la elini, încât sa părut de folos ca să se fi vorovit pentru învățăturile elinești. Iar povestind dogmele elinilor și ale barbarilor și mincinoasele slăviri ale eresiarhilor muștrându-le, scote o lungă sub scriere (pilde), și ne pricinuieste nouă multă învățătură, împreună cu acestea mestecă și dogmele filosofilor, și încă trei cuvinte, cu titlul Pedagogul (adică povățuitorul de copii) și pe cuvântul cel de îndemnare către elini, și opt Cărți a Pildelor. Sa săvârșit în Alexandria, și precum socotesc cei mai mulți a avut patrie Atena. (Din grecescul Martirologhion veacul 17 tipărit de Benedict 14 Papa Romii, care se zicea Lampertin, s-au lepădat Clement acesta, și întru o Epistolă a acestuia către Papă către împăratul Portugaliei, se dovedește că acest Părinte nu avea loc în Martirologhion).

Tertulian.

4. Quintus Septimius Florens Tertulianus, cu patria din Calcedon, fiu al lui Kentirion, iscusit și ispitit în tot felul de învățătură și de știință, dar puțin vorbitor și îndemânic, și tare întunecat la noimă, precum mărturisește Lactantie, și îndeletnicit în Legile Romanilor, după *Evsevie Istoria Bisericească Cartea 2 cap: 2.* unde și zice: „Tertulian a fost iscusit la Legile Romanilor, și întru celelalte slăvit, și mai ales din cei străluciți în Roma. *Scrierile lui.* Se află și acum în Cărțile ce se zic Pandecte oare care bucăți din scrierile și răspunsurile lui Tertulian, precum zic cei mai mulți, iar oarecare socotesc că altul ar fi acest Tertulian, și nu pravelistul, precum Valisie. Acest Tertulian vitejește sa nevoit împotriva păgânilor, a Iudeilor și a ereticilor, a lui Marckion, Ermoghen, Praxiu, și a Valentinienii. Iar în urmă ieșind din calea cea adevărată, a căzut în eresul lui Montan, și sa făcut mare surpător Bisericii, câte s-au scris de el, se află hronicile Magdeburgicești la anii 300 la Belarmonie și în cea pentru Scrierile Bisericești, și la alții. Și pentru dânsul la Ieronim în Catalogul Scrierilor capitol 53.

Minikie și Cărțile lui.

5. Minikie Felix vestitul avocat din Roma, a scris un dialog numit Octaviu, de la oarecare Hristian cu numele Octaviu, care vorovea cu un necredincios numit Ceciliu.

Tâlcuirea a 4-a de la Simah.

6. Tot în zilele monarhului Sever, Simah cu Akila și cu Teodotion, au scos o nouă tâlcuire a Vechiului Testament în limba elinească, a patra la rând. Acest Simah fiind de neam Samarinean a tâlcuit și el Dumnezeiasca Scriptură, iar Ieronim zice că Hristian fiind, sa făcut a lui Ebion, al cărui eres este a socoti pe Hristos născut din Iosif și Maria, zicându-l pe el om gol, și se întăresc să păzească Legea mai mul Iudaic, după *Evsevie Istoria Bisericească Cartea 6 Capitol 17.* În acest veac au mai stat și alți dascăli ai Bisericii, care ori cu cuvântul, ori cu lucrarea au întărit dreapta slăvire a Hristianilor, dintre care unii s-au pomenit în urmă pe nume: **1.** Musanos contemporan cu Mark Antoniu Veru, acesta a scris o carte feritoare către oarecare frați ce

căzuse în eresul înfrânaților, după *Evsevie Istoria Bisericească Cartea 4 cap: 38*. Modest care a fost în vremea lui Veru, și a scris împotriva lui Markion, precum zice Ieronim. Apolonie unul din Senatul Romanilor, care a adus către Senat o Apologie pentru sine, fiind pârât că este Hristian, și pentru credința Hristianilor, la *Evsevie Istoria Bisericească Cartea 5 cap 21*. Miltiadis, care a scris împotriva mincino-prorocia lui Montanos, la *Evsevie Istoria Bisericească cartea 5 capitol 17*. Maxim carele a stat către sfârșitul împăratului Comodus, și pe la începutul lui Sevir, acesta a scris pentru acea prigoană eretică, de unde este răul, și pentru răul, din care sa făcut materia. Candidos și Appion care au scris tâlcuiri la Hexaimeron, după Nichifor Cartea 5 cap: 35. Filip dascăl al (Critii) Cretei? În vremea lui Veru și a lui Comod, a scris împotriva lui Markion, după *Evsevie Istoria Bisericească Cartea 4 cap: 25*. Fotinos, care mai în urmă se sa scris Potinos, *vezi în urmă cap: 13 paragraf 7*, acesta a fost episcop al Bisericii din Lugdun, înaintea lui Irineu, pe care îl avea prezbiter, precum se vede la *Evsevie Istoria Bisericească Cartea 5 cap: 1,3,4 și 5* care nu zic nimic pentru Fotino, decât că a mărturisit. Întru o episcopie a Bisericii din Galia către frații cei din Asia, se vede că acesta era bătrân ca de 90 de ani, și că nici de frica caznelor și a muncilor, nici de slăbiciunea trupului pentru bătrânețea sa, s-au clătit din dreapta sa credință, ci mai vârtos și până la cel din urmă sfârșit al vieții, au voit să se facă chip și pildă a statornicieii. Că înfățișându-se înaintea ighemonului, împreună cu ceilalți Hristiani, ca să se muncească, a propovăduit cu îndrăzneală mărturisirea credinței sale. Și întrebând pe el ighemonul, cine este Dumnezeu Hristianilor, Fotino a socotit că acest fel de întrebare se năștea din pofta sa de a învăța despre adevăratul Dumnezeu, ci ighe a întreat din defăimare și din batjocură, sfântul a răspuns lui, de te vei face vrednic, te vei învăța. Și mâniindu-se Ighemonul de un răspuns ca acesta, a poruncit să i se strice gura. Atunci au năvălit toți cei ce stăteau împrejurul ighemonului, și în tot felul băteau pe sfântul bărbat, socotind a izbândi obrăzniciei celei către ighemonul, și către zeii lor, pe care zei sfântul bărbat îi defăima. În sfârșit neputând necuvioșii mai mult să biruiască

cu răni statornicia bărbatului, l-au aruncat într-o temniță întunecată, unde după două zile și-a dat sufletul lui Dumnezeu.

CAPITOLUL XIX.

ERETICII: TEODOT BIZANTEANUL, ARTEMA ȘI PRASIUL

Teodot ereticul.

1. Teodot Bizanteanul cu meșteșugul papuciului, mult învățat după cuvânt, lepădându-se de Hristos în vremea goanei, și ocărât fiind de mulți sa rușinat, și a fugit din patria sa, și sa dus la Roma. *Eresul lui.* Unde fiind cunoscut de oarecine și fiind ocărât, a căutat pentru o dezvinovățire o nouă dogmă zicând, eu nu m-am lepădat de Dumnezeu ci de om, și întrebat fiind de ce om sa lepădat, a răspund de Hristos m-am lepădat, dogmatisind pe Hristos om gol, născut din sămânță trupească și deosebit de ceilalți oameni numai cu dreptatea. De la acesta s-au numit Teodotiani. Pe unii ca aceștia Epifanie îi numește necuvântători căci nu credeau pe Cuvântul. De la acești eretici a ieșit Melhisedekiții, care ziceau că Melhisedec a fost mai presus decât Hristos, ca o putere cerească mai înaltă.

Artemon sau Artemas ereticul.

2. Acest eres la propovăduit și Artemon ori Artemas, pentru care amândoi au fost lepădați de la Biserică, și au fost afurisiți de Victor episcopul Romii, precum se cetește.

Praxias ereticul și eresul lui.

3. Iar Praxias în sfârșit nu mărturisea că sunt trei fețe ale Dumnezeirii, osebite una de alta cu lucru, ci că una singură întreit numindu-se, când Tatăl cu alt cuvânt, când Fiul cu altă ținare și când Duhul Sfânt, după alt cuvânt. Acesta după Tertulian, zicea cum că

Tatăl sa pogorât la Fecioara Maria, și cel născut a pățimit, și în sfârșit că acesta este Iisus Hristos, ori după Tertulian pe Atotputernicul Dumnezeu, și Tatăl că este Iisus Hristos, cel ce a pățimit și sa răstignit și a murit și sa îngropat, și el este cel ce a șezut dea dreapta sa.

Praxianii, Monarhichi, Patropatiții.

4. Acesta a propovăduit eresul său în Asia, în Africa, și în Roma. Ucenicii lui s-au numit Praxiani, Monarhiki, căci slăveau o singură față a Dumnezeirii, și Patropatiții, căci ziceau că Tatăl a pățimit. ***Cine a scris împotriva lor.*** Împotriva lor a scris Tertulian o carte osebită și adâncă. De acești 3 eretici pomenesc *Evsevie Istoria Bisericească Cartea 5 cap 28*, Epifanie eresul 54, Teodorit, Augustin și Filastrie.

CAPITOLUL XX.

DEZBINAREA CE SA RIDICAT ÎNTRE EPISCOPII RĂSĂRITENI ȘI CEI APUSENI PENTRU PRAZNICUL PASHĂI (PAȘTELUI)

Socoteala Răsăritenilor pentru praznicul Pashăi

1. În anii Autocratorului Sever, aproape de anul 200 D.Hr. sa făcut întrebare și mare pricire pentru data Praznicului Pashăi, mai mare decât toate pricirile care sa făcut până acum în Biserica lui Hristos. Căci Bisericile din Răsărit și mai ales cele din Asia din vechea predanie în 14 a luminii lui Martie, mai adăogându-se încă ea, socotea să o pândească în mântuitorul Praznicul Pashăi, în care zi sa legiuit să jertfească Evreii oaia, și în oricare zi a Săptămânii s-ar întâmpla să prăznuiască Paștele Dumineca. ***Paștele la Apuseni.*** Iar cei din Apus, pe cea după plinirea luminii următoare, pe ziua Învierii Mântuitorului nostru, adică Dumineca, socotea să prăznuiască Paști, amândouă Bisericile adevereau prin marturi obiceiul ce se ținea la ei. Bisericile

Răsăritului, prin Apostolii Filip și Ioan și prin alți bărbați Apostolici, iar cele ale Apusului prin Petru și Pavel și alții. Căci Bisericii Apusului și mai ales Romanilor, li se părea nepotrivit și necuviincios lucru a prăznuii împreună cu Iudeii, precum prăznuiau cele din Asia. Drept aceea oarecare din episcopii Romii, dintre cei mai înainte de Victor, au cercat de multe ori să-i tragă pe Răsăriteni de la a lor socoteală, ci în zadar s-au ostenit, fiindcă cei din Asia totdeauna propuneau pe Hristianiceasca slobozenie, și pilda Apostolilor și rugau pace, să nu se facă tulburare Bisericii, pentru o pricină ce nici la o parte surpă¹⁷⁸.

2.În vremea zisului Victor episcopul Romii, s-au pornit iarăși întrebări pentru această pricină, însă cu alt chip, drept aceea se făcea pretutindeni Soboare și adunări de episcopi prin alte locuri și Palestina, între care episcopi mai de frunte era Teofil episcopul Cesareii și Narcis al Ierusalimului, în Pont mai întâi era Palmas ca un vechi, în Galia unde-i episcop Irineu, încă și în Roma, unde-i episcop Victor, toți aceștia cu socotință obștească prin epistole au pecetluit dogmă Bisericească către Hristianii de pretutindeni, ca să nu se săvârșească Taina Învierii din morți a Domnului, decât Dumineca, și numai atunci să dezlegăm postul Paștelui, și această legiuire voiau ei să se păzească și de episcopii din Asia, dar fiindcă și din partea lor sa adunat Sobor, la care mai întâi era Policrat episcopul Efesului, Vavila al Corintului și mulți alții, căroră nu li s-au părut a fi cu cuviință să lase ce au moștenit ei prin predanie, care o păzeau ei fără curmare din vremea Apostolilor Ioan și Filip, precum se vede în Epistola lui Policrat către Victor și către Biserica Romii, care se află la *Evsevie Istoria Bisericească Cartea 5 cap: 24*, care zice: „Eu un frate ce sunt de 65 ani în Domnul și care m-am întâmplat cu frații cei din toată lumea, și pe toată Sfânta Scriptură o am petrecut, nu mă sperii de cei ce îngrozesc. Că alții mai mari decât mine au zis, se cade lui Dumnezeu mai mult a ne supune, decât oamenilor:”

---

¹⁷⁸ O de ar urma și următorii Hristiani pilda Hristianilor, de a nu vărsa atâta sânge omenesc pentru întrebări Teologice, și de multe ori pentru întrebări nici folositoare nici vătămătoare, ci de nimic.

3.Însă Victor al Romii, a cercat ca să taie desăvârșit nemerniciile (adică Eparhiile) cele din toată Asia, și din Bisericile megieșe, ca pe unele ce ar fi de o socoteală străină despre obșteasca unire, și de obște a prihănit prin scrisori, propovăduind pe toți frații de acolo să fie neîmpărtășiți unirii Apusenilor, acestea însă nu li s-au părut plăcute tuturor episcopilor, pentru aceea împotriva poruncesc și hotărăsc lui Papa Victor să cugete cele ale păcii, între care Irineu din partea fraților ce erau din Galia , trimițând scrisoarea, adeverează, cum că se cade numai în ziua Duminicii să se săvârșească Taina Învierii Domnului, și sfătuiește după cuviință pe Victor să nu despartă Bisericile lui Dumnezeu, pentru că păzesc o predanie a unui vechi obicei¹⁷⁹.

4.Și nu numai către Victor, ci și la mulți osebiți ocârmuitori de Biserici prin trimeri au scris cele potrivite pentru întrebarea ce sa

---

¹⁷⁹ Pentru această pricină s-au adunat multe Soboare. În anul 196 sa adunat Sobor la Roma, în Efes, în Palestina. În anul 197 iarăși la Roma, în Cesareia, și în Lugdun. Cei din 196 în Roma în vremea papei Victor, cu hotărâre au rânduit să se prăznuiască Pasha, în zi de Duminică și nu în altă zi. În Efes în vremea episcopului Policratu, Soborul a hotărât să se prăznuiască praznicul Paștelui în 14 a luminii în orice zi. În Palestina, s-au adunat în Ierusalim 14 episcopi, din care mai întâi era Narcis al Ierusalimului și Teofil al Cesareii, care toți au legiuit să se prăznuiască Pasha în 14 a luminii. Deci mâniindu-se Victor pentru că episcopii din Asia au voit, să nu primească socotința Bisericii Romii pentru Pashă, a adunat Sobor în 197 și a voit să despartă și să deosebească Bisericile Asiei, socotind poate că avea acest fel de stăpânire, dar sa amăgit, că Teofil al Cesareii și Narcis al Ierusalimului, Cassiu al Tirului și Klarikos, ori Klaros al Ptolemaidei, la un Sobor din Cesareia Palestinei la anul 197 nimic înfricoșându-se de îngrozirile lui Victor, au legiuit iarăși să se prăznuiască Pasha în 14 a luminii. În sfârșit Irineu episcopul Lugdunului în același an a adunat la Sobor episcopii Galiei, în numele cărora trimite o Epistolă către Victor și către Romani, că se unește cu adevărat cu Victor pentru ziua Paștelui, dar întru aceeași vreme îi zice că nu se cade a se desparte de Bisericile Asiei, pentru că acestea păzesc obiceiul cel predanisit lor. Irineu a dobândit dar ceea ce dorea și sa întors pacea. Însă atât Biserica Romii, cât și cele din Asia, și-au păzit obiceiul lor pentru ziua Pashăi. Din cele zise se face arătat, că este fără cuvânt apucătura Latinilor, ce zic, cum că Biserica Romii este întâia și că de la începutul Bisericii, Episcopul Romii da legi celorlalți episcopi. De ar fi fost așa, trebuia episcopii Asiei să alerge către Victor și cu rugăminte să ceară unirea, ci ba, unirea sa făcut, pacea a venit, și cei ai Asiei au ținut obiceiul cel predanisit lor, nesocotind de este neplăcut episcopului Romii, sau nu. Întâmplarea aceasta însă nu este singură, ci vom vedea mai jos, că de multe ori episcopii celorlalte Biserici s-au împotrivit episcopului Romii și nu-l socoteau de cap al lor.

În veacul acesta, sa adunat și alte Soboare, nu însă pentru această întrebare, un Sobor în Sicilia la anul 125 d.Hr. împotriva lui Iraclion care zicea, că cel botezat ori drept de ar fi, ori păcătos, socotească-se sfânt. Alt Sobor în Roma de Victor, împotriva lui Teodot papucului, unde au fost față 12 episcopi. Alt Sobor în Pergam, cu 7 episcopi, împotriva lui Kolarbazu. Altul la Răsărit pe la 160 d.Hr. de Apolonie episcopul Corintului, asupra kerdonianilor. Sobor în Aghial altul de Sota episcopul, asupra lui Teodot, a lui Montan și a Maximilia. Alt Sobor la Lugdun Galia de Irineu, asupra lui Montan și a celorlalți. Al Sobor la Roma de Victor și 14 episcopi asupra lui Teodot, a lui Ebion și a lui Artimon. Alt Sobor la Ierapoli din Frigia la 170 d.Hr. de Sfântul Apolinarie episcopul acelei cetăți, unde s-au adunat alți 26 și au lepădat de la Biserica pe Montan și pe cei împreună cu el. Soborul al doilea sa adunat la anul 200 d.Hr. de Agripin episcopul Carhedonului, unde s-au adunat episcopii Africii și ai Numidiei, și au legiuit să nu fie primiți nebotezați în Biserica, câți au fost botezați afară din Biserica.

pornit. Deci acestea așa fiind, episcopii Asiei, nebăgând seama de despărțirea unirii cea de la Victor, predansitul lor obicei, îl păzea fără clătire, până în vremea Soborului 1 din Niceia și a lui Constantin cel Mare, unde sa făcut unirea. Citește pentru aceasta pe *Evsevie Istoria Bisericească Cartea 5, cap: 23,24,25. Pe Socrat Istoria Bisericească Cartea 5 cap: 21,22. Și la Sozomen Istoria Bisericească Cartea 7, cap: 19.*

Sfârșitul Cărții a II-a.

CARTEA III.

VEACUL 3.

CAPITOLUL I.

AUTOCRATORII ANTONIN CARACAL ȘI OPILIE MAKRINU ȘI CELE CE S-AU FĂCUT ÎN VREMEA LOR.

Antonin Caracal împărat anul 211 d.Hr.

1.După ce Sever a murit, cu o zi mai înainte de Noni Februarie (adică 4 Februarie), viețuind 65 ani, 9 luni, și 25 zile, împărățind 17 ani, 8 luni, 3 zile, după Xifilin, în Adunarea Istoriei Romanilor a lui

Dion, despre care Senatul cel din Roma a zis: „Bine era nici să se fi născut, nici să fi murit.” Fiindcă a fost cumplit, dar împreună și folositor pentru obște, a fost propovăduit Autocrator al Romanilor fiul său Antonin Basian Caracal, împreună cu fratele său Septimie Geta, la anul 211 d.Hr. după ce au împărțit împreună 1 an și 22 zile, Caracal întrebuițând pe oare care sutași, la ucis pe Geta în 25 Februarie în brațele maicii lui, și la țâțele și pieptul ei, unde a fost năzuit, fiind de 22 ani, 9 luni. Ci Caracal nu numai pe fratele lui l-a omorât ci a vărat și sângele a multor bărbați vrednici de cuvânt. Pentru aceasta și el venind de la Edesa către Kari și pogorându-se de pe cal pentru trupeasca lui trebuință, a fost ucis de Markion, ce se făcuse centurion de Opilie Makrin, pe la sfârșitul lui Aprilie, viețuind 29 ani, și împărțind 6 ani, 2 luni, sau după Evsevie 7 ani, 6 luni, la *Istoria Bisericească Cartea 6 cap: 21*.

Opilie Makrin monarh anul 217 d.Hr.

2.După moartea lui Caracal, Opilie Makrinul cu daruri și cu făgăduințe a tras la sine pe Romani, a fost propovăduit monarh a 4-a zi după moartea lui Caracal, în anul 217 d.Hr. și stăpânind 1 an, 2 luni fără 3 zile, a fost ucis în luna lui Iulie, viețuind 54 ani. Despre aceștia istorisesc Xifilin, Irodian, Zonara, și din Latini Victor, Eutropie, Spartian, Capitolin, Lampridie, Cuspinian și alții.

Voroava între Gaie și Proclu ereticul.

3.În vremea împărăției lui Caracal, și a arhiereului Romii Zefirin, sa făcut voroavă în Roma între Gaie bărbat Bisericesc vestit întru sfințitele cuvinte, și între Proclu vestit următor al lui Montan, la care Gaie a dobândit biruința. Pe această voroavă, sau dispută, o laudă Ieronim în Catalogul cap: 59 pentru care *Evsevie Istoria Bisericească Cartea 6 cap: 20* scrie: „Au venit și la noi, în vremea lui Zefirin și o voroavă ce sa făcut în Roma de Gaie prea cuvântărețul bărbat către Proclu, cel pornit să apere eresul Frigeilor, întru care pe obrăznicia și îndrăzneala celor care au alcătuit noi scripturi a celor împotriva a amuțit-o. Pomenește numai de 13 Epistole a Sfântului Apostol, pe cea

de la Evrei nu o numără împreună cu celelalte. Fiindcă până acum unii din Romani, nu o socotește a fi a Apostolului.”

4.În anii aceștia, Agripin episcopul Carhedonului, cel dintâi îndemnându-se cu oarecare cuvânt de evlavie a lepădat botezul ereticilor, zicea că toate ale ereticilor Biserica catolică se cade să nu le primească. Drept aceea adunându-se episcopii Africii și ai Numidiei, și făcându-se Sobor, au legiuit ca toți care au fost botezați de eretici, să fie botezați a doua oară (Soborul acesta sa făcut la anul 200 d.Hr.) acestei socoteli urmează și sfințitul Ciprian, a întărit această legiuire, și aceasta a făcut să se pornească nu puțină neînvoire și filonikie în Biserică, pentru cum se cade a-i primi pe cei din eretici care vin către Biserică, a boteza de al doilea cum se va zice mai jos.

Al 5-lea ekdosis a Vechiului Testament, nenumită.

5.În cel din urmă al împărăției lui Karakal, sa aflat în Ierihion din Palestina a 5 ekdosis a Vechiului Testament, ascunsă într-un chiup, care nu avea însemnat numele celui ce o a tâlcuit în limba elinească, pentru aceea sa numit nenumită, spre osebirea însă de cea de a șasea găsită se numește Ierihuntia. Vezi pe *Epifanie și pe Evsevie Istoria Bisericească Cartea 6 cap: 16.*

CAPITOLUL II.

ANTONIN ILIOGABAL ȘI CELE FĂCUTE DE EL ÎN BISERICĂ.

Antonin Iliogabal împărat anul 218.

1.Antonin Iliogabal, pe carele Abiton îl numește mincinoantonin, și Sardanapal sirian. Iliogabal sa născut în Siria, și sa suneteisit după rânduiala saracinilor, și a stătit popă jertfitor al unui idol numit Galba,

de unde și-a luat denumirea de Galbas, care venind în Roma, și suindu-se în scaunul împărătesc anul 218 d.Hr. sa făcut rob la înverșunarea a toată rușinea, ca nimeni altul cândva din împărății Romii. Căci nu se îndestula a fi numai bărbat, ci au voit a se face pe sine și muiere, și după urmare a căuta bărbat spre împărtășirea nunții, și dar sub bărbat sa supus prea ocărățul, și era și ca bărbat și ca muiere, și de amândouă pătimea prea desfrânat, și sa tăiat la partea cea ascunsă, și se ferea de carne de porc. Pe lângă acestea era și foarte vărsător de sânge, și după moartea lui nu a lăsat alt nume fără numai înverșunare, împietrire și prihană, a trăit 18 ani și împărățind 3 ani, 9 luni și 4 zile. **Moartea lui cumplită.** Acesta fiind omorât împreună cu mama sa de ostași, a fost târât prin toată cetatea și tăiat în mici bucăți, a fost aruncat în râul Tibru legat cu piatră ca să nu iasă afară și să nu fie învrednicit îngropării. Citește la *Irodion Cartea 5 la Xifilin în adunarea Istoriei Romanilor a lui Dion, și la cei mai sus ziși în viața lui.*

Episcopii Romii.

2.În anul întâi al acestui Antonin, a murit Zefirin episcopul Romii, A fost episcop 18 ani, după care a fost hirotonit Calist, care viețuind în scaun 5 ani a lăsat moștenitor pe Urban, în vremea împărăției lui Alexandru fiul Mamei. **Ai Alexandriei.** În vremea căruia murind Asclipiad episcopul Antiohiei, a fost pus Filitos. **Ai Ierusalimului.** Și săvârșindu-se și Alexandru al Ierusalimului, s-au prohirisit Mazambanis.

Dascăli ai Bisericii. Ipolit.

3.În acești ani a strălucit în Biserică dascăli Ipolit Mucenicul și Iulie Africanul. Ipolit pe care *Nichifor în Istoria Bisericii Cartea 5 cap: 15*, și alții îl numesc episcop al Romii, bărbat prea înțelept, și prea sfințit, pe lângă altele a scos o carte pentru Paști, așternând în ea o scriere de ani, și canon de 17 ani adăogând pentru Paști, în anul 1 al împăratului Alexandru, țârcoscrie vremile. **Cărțile lui.** Iar celelalte Cărți ale lui sunt tâlcuiri la: Facere, (Hexaimeron), Ieșire, Cântarea Cântărilor, părți de la Iezechil, Isaia, Daniil, Zaharia, Psalmi, Paremii,

(sau pilde) Ekklesiastu, și la Apocalipsă (descoperire), încă și către Markion, și către toate eresurile, și o carte pentru Saul, și de Pitonissa, de Antihrist, de Înviere, și pentru lauda Mântuitorului, de care pomenește Evsevie Istoria Bisericească Cartea 6 cap: 22 și Ieronim, din care acum puține se află, și dina aceste puține, unele sunt socotite neadevărate de către unii, ci că ar fi de străină mână.

Ipolit se face pildă lui Origen de a tâlcui Scripturile.

4.De la acest Ipolit, a început și Origen a scrie tâlcuiri la Dumnezeieștile Scripturi, îndemnat de oarecare bărbat învățat bine cinstitor, cu numele Ambrozie, care slăvind eresul lui Valentian și a lui Markion, și vrând a-l arăta și lui Origen, și muștrat fiind de adevărul pe care el îl cinstea, a strălucit și sa luminat mintea lui, și a crezut în adevăr. Deci acesta a îndemnat nu numai prin cuvinte ci și prin daruri bogate, a silit să urmeze lui Ipolit, că ia adus șapte grabnici scriitori, ca să-i povățuiască pe ei, și mulți scriitori de cărți, și fete iscusite întru a scrie, căroră Ambrozie cu multă îmbelșugare le da cheltuială, și așa la făcut să tâlcuiască Dumnezeieștile Scripturi, și atâta râvnă a arătat Ambrozie pentru tălmăcirea însemnărilor Dumnezeieștilor cuvinte, încât mărturisind multa sânguință și silința lui, Origen a scris către un prieten al său: „Sfințitul lui Dumnezeu Ambrozie cel cu curățenie afierosit, mult te heretisește” și întru alt loc, zapciu de lucru la numit, citește pe *Evsevie Istoria Bisericească Cartea 6 cap: 22 la Nichifor în Catalogul cap: 61, și la Ieronim.*

Iulie Africanul. Scrierile lui.

5.Iulie Africanul scriitorul cărților intitulate Kesti adică cusute cu acul, în 14 cuvinte. African scriitor, Hristian fiind, a scris Hronografie în 5 Cărți de la Zidirea Lumii, adică de la Mozaica Facere a Lumii, după mărturia lui Fotie. Însă este pe scurt, dar nu lipsită de cele de trebuință, ajunge până la venirea lui Hristos, și de atunci cam pe scurt, până la Markian împăratul Romanilor, când în același an precum zice și Istoria, a luat sfârșit anul, care era 5723¹⁸⁰ din care partea cea mai

---

¹⁸⁰ De la Zidirea Lumii n.tr.

multă se află în Hronicile lui *Evsevie Istoria Bisericească Cartea 6 cap: 31*. Iar aflându-se el în Palestina, a fost trimis către Iliogabal, solitor pentru zidirea și înnoirea Nicopolii, care mai înainte se chema Eamus, și fiindcă a fost ascultată cererea sa, în anul următor sa zidit iarăși cetatea. Zic că sa împrietenit cu Origen (și ia scris o Epistolă pentru Istoria Susanei, pe care o socotea neadevărată, dar Origen ia răspuns, cum că nu se cade neînțelepțește, sau fără știință a lepăda cărțile cele primite de Biserică) și cu ucenicul lui Origen Iracla, după Evsevie. Se află încă o Epistolă a Africanului către Aristid, în care simfonisește (adică potrivește) pe împotrivirea ceea ce se vede a fi între Evangheliști Matei și Luca pentru genealogia lui Hristos.

CAPITOLUL III.

ALEXANDRU SEVER AUTOCRATORUL, ȘI CELE FĂCUTE DE EL ÎN BISERICĂ.

Alexandru Sever Autocratorul 222 d.Hr.

1.După Iliogabal moștenește tronul nepotul său, adică vărul (că cei vechi pe veri îi numea nepoți) Alexandru Sever fiul mumei surorii lui Iliogabal, în anul 222 d.Hr. Și stăpânind împreună cu maica sa, chivernisea toate prin porunca și sfatul ei, care întărind stăpânirea despre toate părțile, îl sfătuia să judece des, ca zăbovind întru acestea, să nu aibă vreme de a face necuviințe. *Caracterul lui.* Din fire era blând, dumesnic, și iubitor de a face bine, pentru aceea a stăpânit împărăția fără a face vărsare de sânge, cu toate că unii erau vinovați de multe greșeli, încât după moartea lui Marku, mulți se mira de împărăția acestui Alexandru. Încă prihănea și pe maica sa și foarte se supăra, văzând-o lipită de iubirea de argint, și că învisterea bani mulți din nedreptate, el iarăși era silit de maica sa a se îndeletnici în multe pricini, căci îl stăpânea maica sa, și îl oprea a face fapte de rușine necuviincioase împăraților, și chema pe ascuns dascăli a tot felul de

învățătură, ca să-l învețe, dar el zăbovea la luptări, și la Teatre, defăimând și depărtând pe dascăli, și la urmă atâta sa stricat, încât pe toți comedianții, și pe cei de la teatrele de obște, ia cinstit cu cele mai înalte dregătorii. **Moartea lui.** Pentru această urât făcându-se, a fost omorât de ostași, împreună cu mama sa, stăpânind 14 ani. Citește de aceasta mai mult la Herodot, și pe Spartian.

2.Iar mama împăratului Mammea, zice Eliul că sa făcut Hristiană, pentru care Evsevie scrie așa: „Iar maica Autocratorului cu numele Mammea, femeie prea cinstitoare de Dumnezeu mai mult decât oricare alta, și evlavioasă cu purtarea, vestea lui Origen răspândindu-se pretutindeni, încât a ajuns și la auzul ei, mult a dorit a se învrednici la privirea bărbatului, și a cerca înțelepciunea lui în cele Dumnezeiești care era lăudată de toți, aflându-se ea în Antiohia a trimis gardă să-l ia pe Origen, la chemat la sine, lângă care vreme petrecând, ia arătat cele mai multe spre slava Domnului și pentru fapta bună a Dumnezeieștii învățături, la zăbovirile cele obișnuite se grăbea.” Drept aceea și fiul ei se purta cu dragoste către Hristiani, foarte simțind zicerea aceasta a Evangheliei: „Ceea ce tu urăști, nu face altuia,” și poruncind să se scrie aceasta pe pereți, și să se propovăduiască prin vestitori de obște la toți. Acest împărat a vrut să zidească și Biserica în numele lui Hristos, pe a cărui icoană o avea în palat, și să-l înscăuneze între Dumnezei, dobândind și Hristianii loc de rugăciune, și pentru sfințita slujire. Iar zicând oarecare către Împăratul, că această icoană se cuvine a fi la cârciumi, a răspuns că mai bine este a se afla un Dumnezeu în palat, și să-l cinstească cu orice fel de chip, decât a se da cârciumarilor. Pentru aceasta goana cea împotriva Hristianilor nu numai că sa împlânzit, ci erau și cinstiți cei ce credeau în Hristos.

Dascălii Bisericii.

3.Dascăli ai Bisericii în vremea lui Alexandru, mulți înfloreau din care cei mai însemnați erau: Virilos, Origen, Iraklas, și Ammonie Alexandrinul.

Viril.

4.Virilos episcopul de Bostron în Arabia, drept și Dumnezeiește păstorind Biserica, la sfârșit a ieșit din canonul Bisericesc, și a cercat să izvodească oarecare străine de credință, și îndrăznind a zice pentru Mântuitorul și Domnu, cum că nu a fost mai înainte după osebită țâcoscrere de ființă, înainte de venirea la oameni, nici că are însușită Dumnezeire, ci pe singură cea Părintească. Cu toate acestea mulți din Episcopi întrebări și voroave făcându-i, între care a fost și Origen, l-au adus la cea mai dinainte sănătoasă socotință. Acesta cu Epistole și cu scrisori feluri de filocalii (adică învățătoare de iubirea bunului) a lăsat. De acesta pomenește *Evsevie la Istoria Bisericească Cartea 6 cap: 33 și Ieronim în Catalog cap: 60.*

Origen.

5.Origen cel de diamant, (Adamantius) egiptean, a avut tată pe Leonid episcop și mucenic. Încă copil fiind trimite către tatăl său Epistola întru care îi dă sfat zicând: „Ia aminte că nici noi altceva cugetăm¹⁸¹.” A stat ucenic lui Clement Alexandrinul, ager fiind la cuget și la minte, din tânără vârstă, și mult întrebător, înțelegând noimele Dumnezeieștii Scripturi, mai adânc o cerceta, măcar că tatăl său îl certa să nu cerceteze mai departe decât înțelege vârsta lui, care și venind noaptea, și văzând pe pieptul lui, ca dinăuntru lui afierosit Dumnezeiescului Duh, îl săruta pe el, și se ferecea pe sine pentru bunul fiu. După moartea tatălui său, fiindcă averea familiei sa luat la obște, a fost hrănit de o femeie bogată din Alexandria, până la vârsta de 18 ani, din care vreme a început a preda Gramatica, și în urmă a fost rânduit profesor de Catehetică în Alexandria. Iar întru înfrânare și curăție, atâta sa iscusit pe sine din tânăra vârstă, încât cu 4 bani se îndestula într-o zi pentru hrana vieții sale, și mulți ani a făcut aceasta, și dormea pe o rogojină pe pământ, și puțin din noapte odihnindu-se, a domolit puterea trupului și tinerețea, pentru aceasta sa făcut vestit întru filosofie, în toată învățătura și mai ales întru Dumnezeiasca Scriptură, a tras la cinstirea de Dumnezeu nu numai Elini și Filosofi și eretici procopsiți, ci și pe cei Hristiani mai mult întărindu-i, îi

---

¹⁸¹ Să nu cumva să-ți schimbi părerea din pricina noastră.” N.tr. Origen Comentariul la Evanghelia după Ioan Cap. 1 Viața lui Origen.

adeverea într-o dreaptă slăvire, vezi pe *Evsevie Istoria Bisericească Cartea 6 cap: 3.*

Origen tâlcuiește Scriptura.

6. Acest mai întâi între Hristiani, a scos tâlcuire la toată Scriptura, prin îndemnul și dare din belșug a celor de trebuință și de nevoie, a pomenitului Ambrozie. El întâi a alcătuit încă o încheiere deplină a credinței Hristianilor, cuprinsă în cărțile cele semnate de el, pentru începători. ***Origen se scopește.*** În vremea când preda catehismul în Alexandria, a făcut un lucru ca acesta, de puțină minte, însă de viteză voință și credință și arătător dovedit întregînțelept, cetind: „Sunt fameni, care s-au scopit pe sine pentru împărăția lui Dumnezeu, prost și vitejește luând-o și-a tăiat boașele, *Evsevie Istoria Bisericească Cartea 6 cap: 8.* Această faptă după puțină vreme sa socotit necuviincioasă, când Origen pentru nevoia Bisericii a intrat în Elada, și sa norocit fiind hirotesit prezbiter de la Episcopii din Cesareii pe unde el trecea, atunci Dimitrie episcopul Alexandriei a cercat să dovedească greșită această faptă necuviincioasă a lui Origen, și îl prihănea pe el, și pe episcopii cei ce l-au hirotonit.

7. În anul 10 a lui Sever, venind Origen din Alexandria, mergând spre Cesareia, a lăsat moștean la școala Catehetică din Alexandria pe Iraclan, și de acolo venind la Tir. ***Cărțile lui Origen.*** La Tir a scris în tâlcuiri Dumnezeiasca Scriptură, și a început să alcătuiască cartea cea ostenicioasă a Scripturilor, adică pe cea înșesită, căci luând cele șase tălmăciri ale Scripturii, și alcătuiind Scriptura cea evreiască cu slove evreiești, și cu a sale cuvinte pe o foaie, și punând de cealaltă parte pe foaie cu slove elinești, dar cu cuvinte evreiești spre știința celor ce nu știau slovele cele evreiești, ca să cunoască cu cele elinești puterea cuvintelor evreiești, și așa într-o cele zise de el, înșesite, ori înoptite, pe cele două foi ebraice, și pe cele șase ale tălmăcitorilor împrejur punându-le, mare folos a dat iubitorilor de buna lucrare, precum scrie *Epifanie la eresul 64 și Evsevie Istoria Bisericească Cartea 6 cap: 6.* A mai dat și alte cărți, într-o atâta încât a alcătuit 6000 de Cărți, precum în același loc mărturisește Epifanie.

Socotelile muncitoare ale lui Origen.

8.Deci vestit sa făcut Origen la toți, ca nimeni altul în lucru și în cuvânt, pe a cărui viață, ascuțimea minții, multa învățatură, îndemânarea, iscusința și cele asemenea, toți le laudă și se minunează, dar na rămas până în sfârșit nestinsă o slavă ca aceasta, căci multa ispitire, i sa făcut pricină de cumplită cădere, de vreme ce vrând a cerceta toate ale Scripturii a căzut în mare greșeală și păcat, și a zis cuvinte de moarte. Că de la acesta a luat pricină și Arie, și de acolo înainte necuvioșii eretici, făcându-se el începător a tot eresul. El dogmatisea pe singur Născutul Fiul lui Dumnezeu zidit, și străin de a Sa slavă, și de ființa cea Părintească, și pe Duhul cel Sfânt, îl scotea din vrednicia Părintească, și de la Fiul zicând: că nici Fiul vede pe Tatăl, nici Duhul pe Fiul, precum nici pe Duhul îl văd Îngerii, nici pe Îngeri oamenii. Iar pentru înomenirea Fiului lui Dumnezeu, păgânește zicea, că Hristos na luat din Fecioară trup însuflețit, ci de la întemeierea lumii Fiul lui Dumnezeu sa unit cu mintea pe care o plăsmuia aleasă, și clătire neipostatnică, că și cu dânsa la cele mai de pe urmă sa înomenit și că a luat trup fără de suflet gânditor și cuvântător, și iarăși dogmatisea că Domnul a lepădat trupul, pe care la fost luat, , și că împărăția va avea sfârșit, și învăța cum că și dracii se vor întoarce la starea Îngerească de mai înainte, și că iadul și munca lui este vremelnică, și nu veșnică, și că se face numai pentru curățirea păcatelor, și după curățire, toți se vor așeza în ceata a noua, și oamenii și demonii, și alte hule ca acestea băsnuia, pentru care încă în viață fiind, a fost lepădat din adunarea credincioșilor, și după moarte sa osândit împreună cu Arie, cu Eunomie, cu Machedonie, cu Apolinarie, cu Nestorie, și cu Eutihie, de către *Soborul 5. Fapta 8. Canonul 2*, a trăit 69 ani, la începutul stăpânirii Autocratorului Gelu a murit, *după Evsevie*¹⁸².

---

¹⁸² De vreme ce între dascălii Bisericii, fără de grăire împotriva a stat cel mai înțelept Origen, pentru care se poartă feluri de socotele, am judecat de cuviință să descriu cele pentru el, încă mai pe larg, decât scrie Istoricul nostru. S-au născut acest bărbat în Alexandria, în anul 185 d.Hr. iar fiind de 17 ani tatăl său se afla în temniță pentru credință a vrut să meargă în închisoare la tatăl său, dar la oprit mama sa ascunzându-i hainele, cu toate acestea el a mers, dar nu a putut să vorovească cu el, pentru aceea a scris Epistola catehetică către el. În anul 18 al vârstei sale, a moștenit școala cea din Alexandria, și între ucenicii lui, cei mai mulți au primit cununa muceniei, întru atâta încât se părea că învață mucenicia, și nu Teologia. În școala lui intrau nu numai bărbați,

Iraclas.

9.Iar între ucenicii lui Origen, Iraclas era mai vestit decât toți, după mărturia lui *Evsevie, Istoria Bisericească Cartea 6 cap: 15*. Pe care la ales Origen dintre ceilalți, ca pe unul ce era procopsit întru cele Dumnezeiești, cuvântăreț, și împărțit de filosofie avându-l părtaș al catihisirii, dând pe mâna lui pe toți cei ce începeau a fi catehizați, adică mai înainte de luminarea Botezului. Și după săvârșirea lui Dimitrie episcopul Alexandriei, moștenitor sa făcut Iraclas, 16 ani arhieru, și sa săvârșit în vremea împăratului Filip.

Ammonie.

---

ci și femei, și fecioare, și ca să scape de osândă sa scobit pe sine. În anul 211 d.Hr. sa dus la Roma, de unde sa întors a scos multe cărți, și a câștigat mare laudă. Aflându-se Origen în Cesareia, a început a preda și a tâlcui Scripturile, spre aceasta a fost chemat de episcopii cei de acolo, măcar că nu era sfințit (preot) de care mâniindu-se Dimitrie episcopul Alexandriei, la chemat înapoi, și l îndatorat să-și primească iarăși lucrarea cea dintâi. În urmă a fost chemat de Mammea maica împăratului Alexandru Sever, dar nu a rămas multă vreme, ci sa întors în Alexandria, învățând până a anul 228 apoi a purces pentru Ahaia, și trecând prin Palestina, a fost hirotonit preot de episcopii cei de acolo la vârsta de 42 de ani, de care iarăși sa mâniat episcopul Dimitrie, fiindcă sa hirotonit fără voia sa, de unde Origen sa întors iarăși în Alexandria, ca să-l împlânzească, dar Dimitrie la gonit de la sine în anul 231 și la afurisit, încă la un Sobor din Egipt la caterisit. Atunci sa dus la Cesareia Palestinei, unde a așezat o vestită școală, apoi a mers la Atena, și de acolo iarăși la Cesareia, de unde a fost chemat în Arabia, și a întors pe Viril episcopul Bostrelor. De al a mai fost chemat în Arabia la o adunare de episcopi, și a întors la dreapta slăvire pe cei ce credeau cum că sufletele mor și înviază. În sfârșit la a 7-a goană asupra Hristianilor din vremea lui Deciu, a suferit toate caznele cele ce poate să le afle răutatea omenească, însă cu cât erau mai amare caznele acelea, cu atât muncitorii se sileau în tot chipul ca să nu moară Origen, ca mai multă vreme să se muncească, dar le suferea cu nespusă îngăduire, ca nimeni altul. Dar zic unii că Origen ca să scape de munci a jertfit idolilor fățărnicindu-se, însă aceasta nu este adevărat, că Epifanie care scrie despre aceasta, zice, cu greșeală scrie că aceasta sa tâmplat în goana lui Maximin, când Origen era în mare cinste lângă episcopii Palestinei. Și negreșit de ar fi jertfit Origen Idolilor, nu iar fi dat așa mare cinste. Și mai ales, de ar fi fost aceasta adevărată, cum de nu l-au tras la judecată, pentru aceasta de vreme ce cleveau cele neadevărate asupra lui. Ci plăsmuiau și clevetiri mincinoase asupra lui, în sfârșit a murit viteazul acesta după, ce a fost slobozit din închisoare, la anul 254 având 69 ani, în Tir în vremea împăratului Gallu. Din cărțile cele multe ce a lăsat, nu se află decât o cârtică împotriva lui Celsiu, feluri de voroave cu Tâlcuiri la Scriptură, Filocalia, și alte mule cârticele, oarecare ruperi din cele înșesite, o carte Pentru principii, (începătorii), însă nu elinește ci numai o talmăcire Latinește, care este și neterminată. Întru această carte se cuprind socotelile lui cele greșite. Mare întrebare a urmat între Părinți, și feluri de socotele, de a fost Origen eretic, sau ba. Epifanie, Ieronim, Augustin, Teofil, Iustinian, și Soborul 5 a toată lumea, și cu care se simfonisește și Istoricul nostru l-au osândit ca pe un Arian. Dimpotrivă Didim, Atanasie cel mare, Vasile, Grigore Nazianz, Ioan Hrisostom, Rufin, și mulți alții îl aduc de multe ori împotriva Arienilor, (Zice traducătorul din cea elinească) însă nu tăgăduiesc că Origen slăvea și primea multe care nu sunt primite de dreapta credință, ci iarăși zic că orice învăța aducea înainte socotinții și a hotărârii altora, și nu că voia să întărească cu neînduplecată socoteală. Și mai ales în toate cărțile sale se vede măsurarea, blândețea, smerenia, o nemărginită învățătură, și mai ales viețuirea lui era de o neprihănită curăție. Râvnitor a propovădui adevărul Evangheliei. Sănătatea și stricat cu deseale privegheri și cu posturile, și de a căzut în oarecare greșeală (socoteală) slabă, aceasta sa făcut, fiindcă voia a se împotrivi cu mai multă ferbințeală Maniheilor, și Filosofilor. Între Istoricii care a u scris de Origen, a fost și vestitul Alloax Iezuitul. Citește mai ales, și pe Ilie Dunicul la Tomul I în Biblioteca Scriitorilor Bisericești.

10.În sfârșit Ammonie Alexandrinul, Hristian filosof, contemporan cu vremea în care înflorea Origen, procopsit, și ajuns la vârful învățaturii. Ammonie are ucenic pe Plotin egipteanul 10 ani. Precum se vede la *Evsevie Istoria Bisericească Cartea 6 cap: 19*, împotriva acestuia a plăsmuit clevetire Porfirie zicând: „Ammonie Hristian între Hristian părinți hrănindu-se și crescând, când sa atins a cugeta și de filosofie, îndată sa prefăcut către viețuirea cea după legi (pravele)” Pe această clevetire o surpă Evsevie la același loc, zicând: „Lui Ammonie cele întregi ale Dumnezeieștii filosofii, și nepotrivite, și până la cel din urmă sfârșit al vieții a rămas, precum cu adevărat și ostenele bărbatului încă și până acum mărturisesc, prin cărțile ce el le-a lăsat, care la cei mai mulți sunt bine primite.” Citește și pe *Ieronim în Catalog Cap: 55*. Între Cărțile lui cele vrednice de cuvânt, a lăsat și un cuvânt supra-scris pentru simfonia lui Moise și a lui Iisus, și Canoane ale Evangheliei, unde punea armonia Evangheliștilor, după zisa lui Tatian.

11.În anii lui Alexandru Sever, sa aflat a șasea tălmăcire a Vechiului Testament în limba elinească, în Nicopoli, pe care Origen nu o pomenește în înșesitele scrieri.

CAPITOLUL IV.

MAXIMIN TRACUL, PENTRU ANTICESARI (VICE CESARI) ȘI PENTRU A ȘAPTEA GOANĂ ÎMPOTRIVA HRISTIANILOR.

Maximin Autocrator 235 d.Hr.

1.Ucis fiind Alexandru și maica sa, a luat împărăția Maximin Tracul, 235 d.Hr. care a întrebuințat stăpânirea prea aspru și cu frică, se nevoia să prefacă neamul, din blândă împărăție, într-o nemilostivă

tiranie. **Caracterul lui.** Căci atât după neam, cât și după nărav, era firește barbar, având părintească moștenire a omorî, din care pricină se purta greu, și cumplit, și nu numai asupra Hristianilor, ci asupra tuturor. Era ocărător, iubitor de argint, nedrept, ucigaș, și arătat tiran. Îndată ce sa suit în scaun, a gonit pe toți cei ce se supunea, și petreceau împreună cu Alexandru, și vrând a ascunde mojiția sa, necinstea pe cei de bun neam, și apropia pe cei de neam josit, și îi cinstea. Și dorind a fi el singur în tagma ostașilor, și nimeni altul din nobili, pe mulți dintre ei ia omorât, prepuind toate vrăjmășirile viclene. Deci ieșind cu oști împotriva Germanilor, a prădat țara lor, și împărățind, mule lucruri necuviincioase și spurcate a arătat la Răsărit, luând averile supușilor, și din toate părțile adunând bani. Pentru niște răutăți ca acestea sa făcut urât la toți, și mai ales era prihănit de ostași că sa ales de Autocrator. **Gordian este declarat împărat de către ostași.** despre care înștiințându-se ostașii cei ce erau în Libia, au vestit de Împărat singur stăpânitor pe Gordian, om bătrân, din Sfat, și fără voia lui. Acesta îndată a trimis la Roma ca să arate ridicarea sa. **Maxim Pipiunul și Albinul Autocratori.** Și zăbovind trimișii, Romanii nu au mai suferit tirania lui Maximian, au apostatisit, și au ales pe doi voievozi oșteni, pe Maxim Pipiniul, și pe Albinul, numindu-i Autocratori, și mai ales i-au numit **Părinți** ai Senatului.

2.Dar înștiințându-se de acestea Maximin, a năvălit în Italia și fiind biruit de Maxim aproape de Akilina. **Moartea lui Maximin.** Și apostatisind ostașii și garda lui, a fost omorât împreună cu fiul său, în cortul său, viețuind 65 ani, din care a împărățit numai 2 ani, 6 zile. Citește pentru aceasta la Irodian, și Capitolin.

3.Anticesarii prigonindu-se între ei, și ostașii purtându-se cu vrăjmășie împotriva lor, nu de sine porniți, ci din smintelile Sfatului și ale norodului, și legându-i pe amândoi, i-au purtat prin toată cetatea, cu batjocuri și cu cazne, și în sfârșit ia omorât, din care Maxim era de 74 ani, iar Albinu 60 ani și au împărățit 22 zile, iar după alții 3 luni.

Episcopi ai Romii.

4.Iar în vremea împărăției lui Maxim tracul, arhiereu al Romii este Urbanus 8 ani (222-230), apoi Pontian. *Episcopii Antiohiei*. La Antiohia după Filiton sa prohirisit Zebinu.

Goana a 7-a asupra Hristianilor.

4.Iar după ce moștenește împărăția Maximin, a ridicat goană asupra Hristianilor, care este a 7-a la număr, și a poruncit să fie omorâți Dascălii, și propovăduitorii Tainelor lui Hristos, și ai învățaturii Evangheliei. *Pricina goanei*. Iar pricina acestei prigoane o scrie Evsevie Istoria Bisericească, că adică din vrăjmășia ce avea împotriva lui Alexandru, a pornit goana, fiindcă el cinstea pe cei ce credeau în Hristos, și avea în palatul său mulți Hristiani. În vremea acestei goane mulți bărbați vrednici au primit cununa muceniciei, între care se numără, Ambrozie filosof, cel ce a îndemnat pe Origen să scrie tâlcuirea Scripturilor, și Protoktistos prezbiterul nemerniciei celei din Cesareia. Dar fiindcă monarhia lui Maximin nu a ținut multă vreme, pentru aceea și goana sa sfârșit odată cu sfârșitul lui.

CAPITOLUL V.

MONARHII GORDIAN ȘI FILIP ARAPUL, ȘI BĂRBAȚII DUMNEZEIEȘTI CE AU STRĂLUCIT ÎN BISERICĂ.

Gordian împărat 238 d.Hr.

1.Gordian care a fost ridicat la tron de ostașii din Libia, îndată ce a ajuns la Roma bolnăvindu-se a murit, lăsând moștean pe fiul său, și acesta tot Gordian se numea, măcar că după unii din Istorici, aceștia amândoi odată au fost numiți monarhi în Libia, după 1 lună și 6 zile a fost ucis, de a cărora moarte înștiințându-se Senatul din Roma, a ridicat pe Anticesari și aceștia fiind uciși și Maximin, a luat împărăția Gordian nepotul lui cel din fiică, anul 238 d.Hr. Care punând eparh pe Temistocle socrul său, om înțelept, și vrednic de laudă, și oștind

asupra perșilor, au biruit pe vrăjmași, și multe cetăți ale Romanilor le-a luat înapoi. Iar după ce a murit Temistocle ostașii au apostatisit împotriva Împăratului. **Moartea lui Gordian.** Fiind pricinuitor de foamete, a fost omorât la 26 ani, în luna Martie, împărățind 6 ani, fiind îndemnați la aceasta de Filip Arapul.

Episcopii Romii.

2.În vremea împărăției lui Gordian, sa săvârșit Pontian papa Romii, fiind arhiereu 6 ani, și la moștenit Anteros, care după o lună sa săvârșit, și după dânsul a fost ales Flavian prin Dumnezeiască alegere, precum istorisește *Evsevie Istoria Bisericească Cartea 6 cap: 9.* Că zic, cum că fiind adunați Hristianii în Biserică să aleagă episcop, se afla și Flavian, care atunci împreună cu alții se întorsese de la țarină, nimeni nu a scos cuvânt pentru el, ca să-l aleagă pe el episcop, fiindcă erau alții slăviți și vestiți, de care se grijea Hristianii pe care poate să-i aleagă. În acea vreme îndată a zburat un porumbel, și sa așezat pe capul lui Flavian, și atunci toți care se aflau acolo cu un suflet, și cu un glas, au strigat axios (vrednic este) axios, și fără zăbavă l-au suit în scaun. **Episcopii Antiohiei.** Atunci Zebin al Antiohiei adormind, a moștenit Vavila episcopia. **Ai Alexandriei.** Iar în Alexandria după Dimitrie sa făcut Iraclas, și după el Dionisie.

Filip Arapul împărat 224 d.Hr.

4.Iar după ce a fost ucis Gordian, precum sa zis, este proclamat împărat Filip Arapul Autocrator, împreună cu fiul său Filip, la anul 224 d.Hr. Și a fost acesta din Bostre, unde în vremea împărăției sale a zidit o cetate, numind-o Filipocetate, de la numele său. **Caracterul său. Se face Hristian.** Și era blând către Hristiani mai ales precum zic, precum și Evsevie, s-au adaos către credința cea în Hristos, și sa făcut Hristian, și în ziua cea de pe urmă a privegherii Pashăi, a voit să se împărtășească de rugăciune cele ce se făceau în Biserică împreună cu Hristianii, și cu bucurie și-a mărturisit păcatele, căci întâi stătătorul nu primea la împărtășirea Bisericii de nu mai întâi și-ar fi mărturisit păcatele, și de nu ar fi fost împreună cu cei ce se pocăiesc. Și zic, că și la aceasta sa supus Autocratorul, arătând cu fapta curăția și așezării

sale cea pentru temerea de Dumnezeu. Și împărățind 6 ani și 6 luni, a fost omorât de ostași, împreună lucrând Deciu, și îndată a fost omorât și Filip fiul său. *Irodian Cartea 8 și Capitolin.*

Dascăli Bisericești. Dionisie Alexandrinul.

1.În anul 3 al împărăției lui Filip, adormind Iraclas care a fost 16 ani arhieru în Alexandria, a primit episcopia Dionisie Alexandrinul, ucenic al lui Origen, și mai întâi a lui Iraclas, diadoh în a lucra ca și Catihet, și apoi la episcopia Alexandriei, om vestit întru fapta bună, care a scris multe împotriva ereticilor lui, Sabelie, Samosata, Navat, și asupra Nepotului Egipteanului, Hiliastului. Încă și Epistole multe a scris, din care și cea către Vasilid episcopul, unor nemernici din Bentanion, și cuprinde feluri de capete, pe care le-au primit ca pe niște canoane, încă și alte cărți, pe care le numără Evsevie *Istoria Bisericească Cartea 6, cap: 46, și Cartea 7 cap: 20.* În sfârșit suferind multe izvodiri și goane, sa dus către Domnul cu sfârșit mucenicesc, în vremea lui Galin împăratul, apărând Biserica 17 ani. Și se unește la o socoteală cu Ciprian, adică se cade a fi botezați a doua oară cei botezați la eretici. Și afară de aceasta, a strălucit în Biserică în vremea acestor împărați, și alți, din care **1.**

Grigore făcătorul de minuni și fratele lui Atenagoras.

6.Este Grigore episcopul Neocesareii celei din Pont, care sa numit făcător de minuni, de la minunile cele multe și mai presus de fire săvârșite de el, și de semnele cele mai presus de om. Care încă tânăr fiind, și numind-se Teodor, a mers la Atena ca să învețe, apoi ieșind din școlile Atenei, sa dus în Birit și a învățat cele ale pravilii. Dar auzind că Origen tâlcuia Sfinta Scriptură în Cesareia Palestinei, a mers la dânsul împreună cu fratele lui Atenadoros, care iubea mult unele ca acestea. Și petrecând 5 ani cu Origen, atâta sa procopsit în cele Dumnezeiești, încât încă fiind ei tineri, amândoi s-au învrednicit a se face episcopi, *la Evsevie Istoria Bisericească Cartea 6 cap: 30.* Pentru acest Grigore, zice *Socrat la Istoria Bisericească Cartea 4 cap: 27.* „Mult e cuvântul atât în Atena și în Birit, și în toată locuința din Pont, cât și a zice în toată lumea,” pe care el îl numește Grigore Ponticescu,

spre osebirea de Grigore de Nazianz, și de cel de Nissa, și de Grigore din Alexandria, pe care Arienii în vremea fugii lui Atanasie, l-au așezat episcop, pe care acesta îi enumeră. Iar *Evsevie Istoria Bisericească Cartea 6 cap: 30* pe acest Grigore, și pe Atinodoru fratele lui, îi numește păstori ai nemerniciilor celor din Pont, și cu alții a strălucit în Soborul cel ce sa adunat în Antiohia, asupra lui Pavel de Samosata. După acest Sobor sa mutat la cereasca slavă în zilele împăratului Galin. ***Cărțile lui.*** A scris un cuvânt prăznuitor către Origen pentru mulțumire, parte de mărturisire a credinței din Apocalips a Apostolului Ioan, zice Grigore al Nisei, o Epistolă canonică, care cuprinde 12 canoane, pe care le tâlcuiește Balsamon, 12 capete de credință pentru suflet, trei cuvinte la Buna Vestire, tâlcuire la Eclesiastul, a alcătuit feluri de Epistole și de cuvinte.

Agapit episcop de Sinadon.

7.Agapit episcop de Sinadon, pe care mult îl laudă Evsevie Pamfil, și pomenește minunatele semne cele făcute de el, adică mutare de munți și de râuri, sculări din morți, și fiind el ostaș a voit Maximin să-l omoare ca pe un Hristian, fiindcă auzea că mulți lăudau ceea ce făcea. *Citește la Suida.*

Ceciliu Ciprian.

8.Ceciliu Ciprian născut în Carhidon, vestit pentru neam și bogăție, și pentru dregătoria Senatorială, ascultător ucenic al lui Tertulian, pe care îl avea la acest fel de cinste și de slavă, încât nu suferea să treacă nici o zi fără a ceti din vreo cartea de a lui, precum mărturisește *Ieronim în Catalog cap: 53*. La început acest Ciprian preda retorica apoi după puțină vreme, prin osârdia prezbiterului Ceciliu de la care a și luat porecla, venind la credința Hristianilor, întâi a stat prezbiter, apoi episcop al Calcedonului, lăsând multe învățături vrednice de cuvânt, fiindcă era ascuțit la minte, vorbăreț, dulce, și împodobite cu toate faptele bune firești, și cu cele mai câștigate, drept aceea a dobândit și mare slavă. Dar nu până în sfârșit a păzit acest mare învățător această slavă. Căci a căzut în amăgirea celor ce zic, cum că câți se vor întoarce de la vreun eres, să se boteze de al doilea

când sunt primiți la dreapta credință. În sfârșit în goana cea pornită asupra Hristianilor de Valentian, și de Galin acesta cel dintâi dintre episcopii Carhidonului a primit cununa muceniciei, și i sa tăiat capul din porunca lui Galeriu Maxim Antipatul. Vezi pentru el și cuvântului Grigore Nazianz cel la Sfințitul Ciprian.

9.Însemnează că urmașii Bisericii Romane, pentru noua lor izvodire la Sfântul Botez, pe acest Ciprian îl aduc martor, zicând că întocmai poate stropirea cea de la ei, ca și Botezul cel desăvârșit, fiindcă zice Ciprian: „Că stropirea are puterea scaldătoarei” în *Epistola 76 către Marcu*.

CAPITOLUL VI.

ERETICII ELKESAȚII ȘI VALISIENII.

1.În vremea lui Filip Arapul, s-au arătat oarecare eretici Elkesaiți, și Valisii, și cei din Arabia, care ziceau, că sufletul omenesc, moare și se strică împreună cu trupul, iar la vremea Învierii, că se suie împreună trupurile, precum scrie Evsevie Istoria Bisericească Cartea 7 cap: 38.

Elkesaiții ereticii și eresul lor.

2.Elkesaiții, care se mai zic și Elkesei, de la oarecare Elkesan începător al eresului lor, care se numea Elkeseu. Aceștia mărturiseau pe Hristos numai cu numele, socotindu-l zidire, și totdeauna căzut, și că mai întâi sa zidit din trupul lui Adam, și că lasă trupul acesta când voiește, și se numește Hristos, și Sfântul Duh este soră a lui, având chip femeiesc, și că înălțimea lui Hristos și a Sfântului Duh este de 96 de mile, și lățimea de 24. Învățau ei că este lucru fără pagubă a se lepăda cineva de Hristos. Întrebuințând ziceri ale Sfintei Scripturi Vechi și Nou, însă defăima pe unele din ele, mai ales Cărțile Sfântului

Apostol Pavel. Ei au alcătuit și o carte, care zicea, că a căzut din cer, și că cel ce ascultă, și crede acea carte, câștigă iertare păcatelor sale, afară de iertarea ceea ce a dăruit-o Hristos. Încă erau dați și la Astrologie, și la vrăjitorie, cu care se făleau să prospere¹⁸³ cele ce vrea să fie, cu toate că pururi se arătau mincinoși. Aceștia se numeau și Sampseni, și mai ales însuși se numeau pe sine **Prognostici** (înainte cunoscători)

3.Eresul acesta sa semănat mai mult în Arabia, și a rămas până la vremea lui Epifanie, precum însuși mărturisește, măcar deși la *Evsevie Istoria Bisericească Cartea 6 cap: 38* zice: „Iar atunci a început și altă răsturnare, eresul ce se zice al Elkesaiților, care îndată ce a început sa și stins.” Împotriva acestora a scris Origen la Psalmul 82. Eresul la fost întărit Elkesan cel ce se trăgea din Apamia Siriei.

Valisienii eretici și eresul lor.

4.Valisienii, care se numeau așa de la oarecare Valitu, se vede că era rămășiță a lui Karpocrat, căci ei toți urmau lui Origen, (după socoteala celor mai mulți), scobindu-se pe sine, și tăia de la sine, ca unii ce defăimau nunta, și când luau vreun ucenic, până nu se scopea pe sine, nu-l lăsa să mănânce din cele însuflețite, iar după ce îl îndupleca, și se scobeia (castra) atunci îl lăsa să mănânce orice voia, fiindcă de aici nu mai năștea, și mai mult nu era în primejdie, ca prin felurite mâncări să se îndemne spre îndulcire, și să-i vie poftă. Citește pentru aceasta la *Evsevie Istoria Bisericească Cartea 6 cap: 38. Și la Epifanie, la Teodorit, și Augustin.*

CAPITOLUL VII.

DECIU AUTOCRATOR ȘI CELE FĂCUTE DE EL ÎN BISERICĂ

---

¹⁸³ A spune dinainte n.tr.

Deciu Autocrator 250 d.Hr.

1.După Filip moștenește Deciu, anul 250 d.Hr. Se spune la *Evsevie Istoria Bisericească Cartea 7 cap: 1 și Epifanie* că: bătându-se Deciu cu goții a pierit împreună cu toată oastea lui, aproape de un loc mlăștinos, unde a căzut împreună cu fiul său și multă mulțime de Romani, încât nici trupurile lor nu s-au găsit, fiindcă au fost înghițite de mâl. Citește la Zosim în *Viața lui Dekie*. Și din Latini pe Victor, Eutropie, și Cuspinian la *Viața lui Dekie*.

A 8-a goană asupra Hristianilor.

2.Suindu-se în scaun, a ales pe Valerian spre ocârmuirea împărăției, și îndată dându-se spre luptarea cu fiarele, a ridicat goană asupra Hristianilor, care se numără a 8-a, dar erau și unii, că pentru vrăjmășia ce avea împotriva lui Filip cumplit sa pornit Deciu împotriva Hristianilor. Fiindcă Hristianii erau în cinste la Filip, precum sa zis, la *Evsevie Istoria Bisericească Cartea 6 cap: 39*. Că atâta a turbat împotriva celor credincioși, încât a dat o Carte cu îngroziri, și îngrozea cu moarte pe Antipați, de nu vor stinge neamul Hristianilor, din toate Eparhiile, sau cel puțin să-i aducă la slujirea de idoli ai neamurilor și ai elinilor, și la disidemonia lor. Mulți sfinți în această goană ca printr-o covârșitoare furtună și tulburare, au lăsat viața aceasta, prin nenumărate munciri s-au mutat la cereasca împărăție, împodobindu-se cu cununi mucenicești. Între care au strălucit Flavian episcopul Romii, Alexandru al Ierusalimului, Vavila al Antiohiei și mulți alții, vezi la *Evsevie Istoria Bisericească Cartea 6 cap: 39 și 40*. la care se găsește și o Epistolă a lui Dionisie al Alexandriei, către Flavian episcopul Romii, țârcoscriind nevoințele celor ce au mărturisit în Alexandria în vremea lui Deciu: „Nu din împărătească poruncă sa început goana, ci cu adevărat un an întreg a ajuns ..... Herimon episcopul cetății numită Nilu, fiind foarte bătrân, fugind în muntele Arabiu împreună cu soția sa, nu sa mai întors, ci încă nici sa mai putut vedea, măcar că mult cercetând frații,

nici pe ei, nici trupurile lor au aflat,” de unde mulți socotesc că vii s-au mutat la cer.

Episcopii Romii.

3.Iar pomeniții arhieriei mutându-se la Împărăția Cerurilor, la Roma în locul lui Flavian, episcop **Cornelius**. **Antiohia**. Iar la Antiohia în locul lui Vavila episcop **Flavie** care se scrie și **Flavian**. **Ierusalim**. La Ierusalim în locul lui Alexandru se face episcop **Mazaban**.

Legea lui Deciu împotriva femeilor Hristiane.

4.Deciu pe lângă celelalte asupra Hristianilor, a dat lege în Roma, precum scrie Kedrino, ca femeile Hristianilor să nu umble coperite, ci descoperite, socotind căci cu această necinste le va atrage la slujirea de idoli, ci ele umblau așa descoperite, și aveau spre slava lor, păruta la oameni necinste cea pentru Hristos.

5.Iar între acestea auzindu-se schimbare la împărăție, și că a venit împărat blând, cu bunătate către Hristiani, se domolește goana, în care unii dintre Hristiani acum luaseră cununa muceniei, iar unii căzând din mucenie, de nevoie au jertfit slujind idolilor, și au mâncat cele jertfite, apoi s-au căit, și au alergat către mărturisitori și Mucenici, ca să dobândească milă prin pocăință, alții fiind din tagmă ostași, alții din clerici precum din prezbiteri diaconi, și alții, *după Epifanie*.

6.Dar fiindcă era obiceiul pentru cei ce cădeau din credință, mai întâi să vină la Mucenici, și la mărturisitori. Aceștia care se lepădau ca unii ce sta rînd spre nevoie cu lașă și rușinata lor împuținare de suflet, îi vătăma mai mult pe mucenici decât pe ceilalți, pentru aceasta dar veneau la ei ca să ia iertare, și cărți de recomandare, cu care Mucenicii și mărturistorii îi recomanda către episcopii locurilor. Iar după ce Mucenicii și mărturistorii da lor astfel de scrisori, cereau ei pacea Bisericii prin aceste cărți, și ca o datoare lor iertare, să li se dea fără întârziere, măcar și fără de vreme au cerut. Ciprian Episcopul Carhedoniei cei din Africa, pe această împăcare silită pentru cei căzuți din credință, nici cu Dumnezeiasca Scriptură, nici cu

Bisericeasca învățătură socotind că nu se unește la socoteală nici spre mântuire celor căzuți, zicea cum că mai întâi se cade să zăbovească pricina întrebării acestei până se va face liniște în toate Bisericile Hristianilor, atunci să se sfătuiască pentru împărtășirea celor căzuți, și pentru reprimirea lor. Și se unea la o socoteală cu Ciprian, Episcopul Romii, și mai toți ceilalți episcopi.

CAPITOLUL VIII

SHISMA (DEZBINAREA) CARE SA RIDICAT ÎN CARHIDON, PENTRU CEI CĂZUȚI DIN CREDINȚĂ ÎNTRE CIPRIAN ȘI NOATU ȘI FILIKISIMU, ÎNCĂ ȘI ÎNTRE CORNILIE EPSICOPUL ROMII, ȘI ÎNTRE NOATU, ȘI PENTRU ERESUL LUI NOATU, ȘI SOBOARELE CE S-AU ADUNAT ÎMPOTRIVA LOR.

1. Acestea așa făcându-se, și Ciprian nefiind în Carhidona oarecare prezbiteri din Eparhia lui, se învoia cu cei căzuți ce s-au lepădat de Hristos, și aceasta făcând-o prezbiterii, nu numai că îi învrăjbea pe cei căzuți asupra lui Ciprian, că și pe Mucenici, și pe mărturisitori cu acest chip îi pornea asupra lui Ciprian, ca a unuia ce scrisoarea lor întru nimic o socotea, iar apărători ai lor era Nouatu, și Filikisim episcop supus lui Ciprian episcopului Carhidonului.

2. Deci schisma făcându-se, Filikisim săvârșea adunările sale întru un munte, de unde și următorii lui se numeau munteni, și nu se împărtășeau cu cei de o cugetare cu Ciprian. Pe acesta judecându-l Ciprian nevrednic de împărtășire, pentru dezbinare, răpire, preacurvie, și ale necuvioase fapte ale lui, a trimis scrisori către clerul și norodul Carhedonului, prin care îl lepăda pe acela de Biserică, și străin de cumenecația sa, și de a Hristianilor, care lucru sa și făcut.

3.Iar Noatu fiind un organ, și trâmbiță a prigonirii, și a dezbinării, poftind totdeauna lucruri nouă, și plin fiind de vicleșuguri, de amăgiri, de călcări de jurământ, și de minciuni, (precum Cornilie în *Epistola către Flavian* ce se află la *Evsevie Istoria Bisericească cartea 6 cap: 43* pe el îl perigrapsește, asemenea și Ciprian în *Epistola 49 către Cornilie* pentru Noatu). Acest Noatu lăsând Africa, pentru necuvioasele fapte ce a lucrat, pentru care sa făcut neîmpărtășit, a năzuit la Roma nălucindu-se să se facă episcop al Romii. Dar fiindcă a fost ales Cornilie în locul lui Flavian, sa unit Nouatu cu Navatian, pe care îl mestecă oarecare cu Noatu, (că altul a fost Noatu și altul Navatian precum dovedește *Ieronim în Catalog pentru Navateni cap: 70*). Prezbiteru oarecare Romanu, care tânjea pentru alegerea și suirea lui Cornilie în scaun, și cu o mincinoasă lucrare a făcut cele de acest fel contra lui Cornilie, adică luând trei țărani episcopi din Italia, și pe proști, i-au amăgit să propovăduiască episcop pe Navatian, care lucru ei l-au săvârșit, în vreme ce mâncau, și erau beți, pe la 10 ceasuri din zi, cu oarecare închipuitoare și zadarnică hirotésie, împotriva Soborului, după mai sus pomenita Epistolă a lui Cornilie către Flavian al Antiohiei.

4.Sa zis mai sus cum că Nouatu aflându-se în Africa învăța pe oameni împreună cu Filikisim împotriva lui Ciprian, că adică se cade a primi pe cei căzuți fără întârziere de vreme. Iar după ce a venit în Roma și-a schimbat socoteala, și propovăduia dimpotrivă. Că atâta de mult poate mândria, drept aceea se împotriva lui Cornilie, care primea pe cei ce au căzut, și se căiau, pe care Nouatu și Navatian lepădați îi propovăduia, ca și cum nu mai au nădejde de mântuire, nici de ar face, cele ce se cuvin pentru o adevărată întoarcere, și curată mărturisire, precum zice *Evsevie Istoria Bisericească Cartea 6 cap: 43*.

5.Iar pravățul (scopul) și socoteala lui Navatian, și a lui Nouatu era precum zic unii, nu că nu se dă de la Dumnezeu nădejde de mântuire și iertare, celor ce au căzut și se pocăiesc, ci și cum că nici Arhieriei și slujitorii Bisericii nu aveau stăpânire de a-i dezlega pe ei de păcatul căderii, și a apostasiei, și a-i primi în Biserică, fără numai

a-i îndemna la pocăință, iar iertarea acestui păcat o lăsa la Dumnezeu, care poate a ierta păcatele. „Că e a lui Dumnezeu stăpânire numai, și nu de a preotului zicea că se atârână, iertare celor ce au păcătuit păcatul, pe care Scripturile Dumnezeiești îl numesc păcat de moarte.” Precum zice Socrat, Sozomen, Ambrozie, și Onufrie în sub însemnările cele către Platinu pentru Cornilie, și pentru alții. Citește încă pentru aceasta pe Epifanie *la număr 59*, pe Teodorit *la Eretica rea băsnuire, cuvântul 10*, pe Constantin Armenopul *la Eresul 14*, pe Augustin *Pentru Eresuri Cap: 38 și pe Filastrie la număr 81*.

6.Deci făcându-se Navatian mincinepiscopul Romii, îndată a trimis cărți la Bisericile de pretutindeni, cu osârdie și cu silință sfătuia pe episcopii lor să nu primească la Sfintele Taine pe câți au jertfit idolilor, iar Cornilie adevăratul episcop al Romii a scris cele împotriva, adică să fie nădejde de mântuire, și de iertare celor ce după Botez au căzut, de unde sa ridicat tulburare în Biserici, și mare gâlceavă, pentru care Dumnezeieștii dascăli, și Epitropii Bisericilor au arătat nu puțină purtare de grijă și silință ca să înceteze tulburările, și să liniștească Bisericile. Dar Navatian întru nimic socotea mântuitoarele sfaturi și înțelepțiile lor, încât în cele din urmă adunându-se Soboare în Africa și în Italia, și judecând pe Navatian, l-au făcut străin și lepădat de Biserica lui Hristos.

Soborul din Africa.

7.În Africa încetând goana sa adunat Sobor de Ciprian episcopul Carhidoniei, la care cetim că s-au adunat 84 episcopi, pe care darul lui Dumnezeu ia păzit întregi și sănătoși cu credința lor, încă au fost față la acest Sobor și cei potrivnici, Filikisim, și prezbiterii lui Navatian. Soborul acesta a dogmatisit cum că pe drept cuvânt trebuie să se facă lepădat de la Catoliceasca Biserică începătorul eresului, și toți câți s-au unit cu el, citește Epistola lui Ciprian către Antonian, în care arată pe larg cele ce s-au făcut la Soborul acesta, care se află în oarecare prescrieri după Balsamon (în tâlcuirea Canonului acestui Sobor), anume se află cuprinse socotințele a 84 de episcopi, ce s-au unit au socotit deopotrivă cu Sfântul Ciprian, care două Soboare a adunat pentru această pricină.

Hotărârea Soborului.

8.La Soborul acesta întrebând Iovian episcopul, de se cade a fi botezați cei ce se întorc din vreun eres, Părinții au dat această hotărâre în chip de Canon, cum că cei ce au fost botezați de eretici, sau de schismatici, când se întorc la Catoliceasca (toticeasca) Biserică, să se boteze iarăși, înțelegând schismatici pe cei din jurul lui Novatu, de acest botez pomenește și Marele Vasile, în întâiul său canon (În Epistola Canonică către Amfilohie) laudându-l pe el, ci fiindcă se face după iconomie, nu ar avea tărie. Că Soborul **2** Lumnicea rânduiește împotriva e acesta, după Canonul **2** Trulan, unde se arată că hotărârile acestuia nu s-au primit de toți Părinții.

Soborul din Roma.

9.Cu Soborul din Carhidon, în aceeași vreme sa adunat Sobor în Roma cu un glas aceeași legiuind. S-au adunat 60 Episcopi, iar prezbiteri și diaconi mai mulți. Pe Novatu și pe cei împreună următori cu el, cu neomenie urători de frați ce se uneau cu nemilostiva socoteală, au rânduit să fie afară de Biserică, iar frații care au căzut la această întâmplare să se doftorească, și să fie vindecați cu leacurile pocăinței, după *Evsevie Istoria Bisericească Cartea 6 cap: 44*, care atunce o Istorie din Epistola lui Dionisie episcopul Alexandriei, zicând *Istoria lui Serapion*: „Era la noi un bătrân credincios Serapion, fără prihană viețuind vreme multă, iar în vremea ispitirii a căzut¹⁸⁴. Acesta de multe ori se ruga, și nimeni îl lua aminte, căci jertfise, iar căzând în boală, 3 zile a petrecut fără glas și nesimțitor. Iar puțin mai sculându-se a 4- a zi, a chemat pe nepotul său de fiică, și ia zis până când o fiule! Mă țineți, rogu-mă grăbiți, și în grabă sloboziți-mă, cheamă vreun prezbiter, și zicând acestea a rămas fără glas. A alergat copilul spre prezbiter, însă era noapte, și acela era bolnav. Deci cu adevărat nu a putut prezbiterul a se duce, dar dând eu poruncă, ca pe cei ce se duc din viață, de ar cere, și mai ales de sa tâmplat și sa rugat și mai înainte să-i ierte, ca și cu bună nădejde să se ducă din viață, dând copilului o părticică de Euharistie, și ia poruncit să o ude, și să o bage în gură să-i

---

¹⁸⁴ Sa lepădat de Hristos n.tr.

o dea. Deci sa întors copilul aducând, și aproape ajungând mai înainte de a intra, mai ridicându-se iarăși Serapion a zis ai venit fiule? Că prezbiterul cu adevărat a veni nu a putut, iar tu fă ceea ce ți sa poruncit, și scapă-mă. Copilul a muiat părticica, și îndată o a turnat în gura lui, și acela puțin înghițind, îndată și-a dat duhul. Deci dar nu în zadar sa păzit, și a așteptat până să se dezlege, și ștergându-i-se păcatul, să poată a se mărturisi pentru multele bunătăți pe care le-a făcut.”

Navatian primește mucenicie.

10. Deci Navatian făcându-se lepădat de la Biserică, și înstrăinat de dânsa, viețuind până în vremea împăratului Valentian celui ce a ridicat goană asupra Hristianilor, neîmpărtășit fiind de Biserică încă a mărturisit, precum mărturisește *Evsevie Istoria Bisericească Cartea 4 cap: 28*. Navatian aceasta a fost filosof, mai ales stoic, și prea frumos vorbitor, *după mărturia lui Ciprian*.

Navatian

11. De la acest Navatian, s-au numit Navatieni, poreclindu-se curați, fiindcă nu se împărtășeau cu cei căzuți în păcat. Eresul lor sa lățit mult, și cu toate că sa fost călcat iarăși sa ridicat. Mai întâi în Roma, de unde a început, iar apoi în toată Italia, Galia, și în cetatea lui Constantin, unde a ținut multă vreme, căci în cetate se aflau totdeauna eretici Navatieni sub episcopul lor. *Cei ce au scris împotriva lor*. Împotriva Navatienilor a scris Cornilie episcopul Romii, Ciprian al Carhidonului, Dionisie al Alexandriei, Pakian episcopul Barkinoniei din Spania, și alții.

CAPITOLUL IX.

ÎMPĂRAȚII GAL, EMILIAN, VALERIE ȘI GALIN, ȘI CELE CE S-AU FĂCUT ÎN ANII LOR ÎN BISERICĂ.

Gal împărat 252 d.Hr.

1.După Deciu, sa făcut împărat Gal la anul 252 d.Hr., pe care unii din Istorici îl numesc Solosian, ca pe unul cu două nume, iar alții zic pe fiul lui chemându-l Vulosian, care stăpânea cu tatăl său. Deci stăpânind Gal, sa împrietenit cu barbarii, învoindu-se ca barbarii să ia în fiecare an dajdie de la Romani, iar aceasta nimeni mai înainte de le nu a făcut. În zilele lui au intrat sciții în Italia, de unde au alergat în Macedonia, Tesalia, și în Elada. În aceeași vreme a urmat și ciumă în Arabia, și de acolo sa revărsat în toate cetățile și țările, a pustiit Răsăritul și Apusul, și multe cetăți le-a deșertat de locuitori, fiindcă a ținut 15 ani.

Gal răspândește goana asupra Hristianilor.

2.Gal sa făcut greu către Hristiani, și goana fără de vreo scăpare ce a pornit-o Deciu, a urmat-o Gal, precum zice Dionisie al Alexandriei, scriind aceasta către Ermamon, precum se cetesc la Evsevie Istoria Bisericească Cartea 2 cap: 1: „Ci nici Gal știa întâmplarea lui Deciu, nici a socotit ce la împiedicat oarecând pe acela, ci de aceeași piatră care la împiedicat pe acela sa poticnit, care mai înainte era înaintea ochilor lui, care mai înainte purtându-se pentru el împărăția, și treburile sporind după socoteală, pe Sfinții bărbați, care mijloceau către Dumnezeu pentru pacea și sănătatea lui, ia pierdut.” Drept aceea împreună cu aceia a izgonit și rugăciunile care se făceau pentru sine. În vremea aceia pe lângă alții s-au încununat cu mucenicia episcopii Romii Cornilie, și Lukie urmașul acestuia. Pentru Cornilie, scrie epistolă Ieronim, în Catalogul cap: 56 întru această vreme, Ciprian a dat pentru Hristiani o vrednică de laudă Apologie către Dimitrian Antipatul Africii, prin care asemenea cu Tertulian, și cu alții clevetirile păgânilor bărbătește le-a dezlegat.

Emilian împărat anul 254 d.Hr.

3.Iar Gal fiind omorât împreună cu fiul său de ostași, nici 2 ani împărățind, după Evsevie, ori după alții 2 ani și 8 luni. Moștenește

tronul Emilian, care era din Libia, voievod al oștilor din Misia. Emilian a fost făcut împărat de către ostași, a scris la Senat făgăduind multe, dar nu a ajuns să împlinească nici una din cele făgăduite. Când ridicându-se Valerian, și ostașii cei ce erau împreună cu el, socotind pe Emilian ca pe un neslăvit și josit, iar pe Valerian mai apropiat pentru împărăție, și că mai împărătește va chivernisi pricinile, l-au omorât pe Emilian, și fără gălceavă au dat stăpânirea lui Valerian.

Valerian și Galin împărați anul 254 d.Hr.

4.Deci a primit stăpânirea Romanilor Valerian împreună cu fiul său Galin, la anul 254 d.Hr. Pentru acești monarhi scrie Zosim, și urmașii Istorici, iar din Latini Victor, Eutropie, și Kuspian la Viețile lor.

5.Valerian acesta la începutul stăpânirii sale, era blând și cu bună cugetare către oamenii lui Dumnezeu, ca nici unul din cei mai înainte de el nu sa arătat așa de blând și priincios, nici pomeniții Hristiani care s-au făcut arătați, au fost ca aceștia, ce la începutul împărăției sale, prea cu iubire și prea cu priință, și arătat îi primea și îi iubea împreună cu toată casa lui, care era plină ca o Biserică de Hristiani. Ci urătorul binelui diavolul, care totdeauna pizmuiește mântuirea oamenilor, a ridicat pe oarecare vrăjitor egiptean, care a tras pe împărat la rătăcirile cele diavolești. ***Goana asupra Hristianilor de Valerian.*** Acesta văzând că vrăjile sale nu lucra la Hristiani, atâta sa pus către împăratul, încât la adus la hotărârea să șteargă numele Hristianilor. Și mai vârtos ca să fie vădiți credincioși a rânduit ca oricine va preda pe un Hristian să-i ia jumătate din averea Hristianului. ***Mucenici întru această goană.*** Cu acest chip păgânesc au jertfit pe mulți Hristiani, între care a fost și Ștefan papa Romii, și papa Sixt, Ciprian episcopul Carhidoniei, Lukie Montanul, Iulian, Victorin, Teoghen, Frotudie, și mulți alți episcopi, încă și Sfântul Lavrentie, pe care de viu l-au fript pe un grătar, și mulți alții, goana aceasta sa numit a 9-a. Vrăjitorul acesta îndemna și zicea că bărbații cei curați și cuvioși să fie uciși, și să fi goniți ca niște vrăjmași și ca cei ce împiedică vrăjile cele spurcate și urâte. Căci și au fost și sunt destui Hristiani, față fiind, și văzându-se și numai vorovind să risipească bântuielele viclenilor draci. Și

sfătuind și învățând acest vrăjitor să se facă praznice necurate, și farmece spurcate, ierurgii, nelegiuite, și să junghie copii și fii ai ticăloșilor părinți să se jertfească, și să spintece pieptul celor de curând născuți, și să taie pe cele ale lui Dumnezeu, și să meșteșugească plăsmuiri, încât din acestea cei ce urmau învățaturii lui să se îmbogățească. Cel ce a văzut acestea cu ochii lui Dionisie al Alexandriei scrie în Epistola cea către Ermamon, ce se află la *Evsevie Istoria Bisericească Cartea 7 cap: 1*.

Pedeapsa lui Valerian.

6. Această neomenie și cruzime a lui Valerian în scurtă vreme a pedepsit-o Dumnezeu, dându-l pe el în mâinile lui Sapor împăratul perșilor, după ce a împărățit împreună cu fiul său 7 ani. Împăratul perșilor luând în robie pe Valerian, a ajuns rob în loc de împărat, în anul 77 al vârstei sale, că Sapor când vrea să încalece pe cal, nu întrebuița alt scaun de picioare, afară de Valerian, care plecându-și grumazul, și Sapor călcând pe el se suia pe cal, în sfârșit a fost omorât cu ticăloșie.

7. Iar Galin temându-se și cutremurându-se de pilda tatălui său care din însăși alegerea sa era filotimos, și vrând a da tuturor și orice cerea de la el lua, măcar că mai înainte era vrăjmaș al Hristianilor, ca și tatăl său. ***Încetarea goanei în zilele lui Galin împăratul.*** Însă după căderea în robie a tatălui său, mai cu pace chivernisea împărăția, și îndată cu ucazuri a dezlegat goana cea împotriva Hristianilor, poruncind în scris întâi stătătorilor, să-i lase să-și facă cu libertate obiceiurile lor. Aceasta începea așa: „Autocratorul Cesarul Pupliul Likiniul Galin,” și se află la *Evsevie Istoria Bisericească Cartea 2 cap: 13*.

Episcopii Romii.

8. În anii acestor împărați, episcopi ai Bisericilor celor mai însemnate au stătut: la Roma Cornilie, care păstorind 3 ani sa săvârșit, sa ridicat la scaun Lukie care după 8 luni de episcopie sa săvârșit cu mucenicie, așa Ștefan moștenește episcopia. Acesta după 2 ani a adormit întru Domnul, și a luat scaunul Sixt, care după 10 ani sa săvârșit, și Dionisie la moștenit. ***Episcopii Antiohiei.*** Iar ai Bisericii

din Antiohia, pe Flavie la moștenit Dimitrie, după acesta sa suit în scaun Pavlu de Samosata. *Episcopii Ierusalimului*. După săvârșirea lui Mazaban, sa hirotonit Imeneu, care a îndreptat scaunul 24 ani. În anii aceștia cel dintâi dintre cuvioșii bărbați au început a locui în pustie, Pavel pusnicul numit Tebeul.

CAPITOLUL X.

ÎNDOIALA CE SA RIDICAT ÎN BISERICĂ DE SE CADE A BOTEZA DIN NOU ERETICII CARE VIN LA BISERICĂ.

1.Împărățind Valerian, mulți din cei botezați la Navatieni, lăsând eresul au alergat la Catoliceasca Biserică, pentru care sa făcut multă neînțelegere, pentru cei botezați de eretici, și apoi venind la Biserica Catolicească dacă trebuie botezați din nou.

Sobor în Iconia.

2.Deci episcopii Asiei, care au venit în Iconia, din Capadocia, Cilicia, Galatia, și de la alte eparhii ziceau: Precum se cade a lepăda toate cele făcute de eretici, așa și botezul lor să nu fie primit, și după urmare au legiuit, cum pe cei botezați la eretici să fie botezați iarăși din nou. Adică cei ce vin către Biserica Catolicească de la vreun eres, și sunt catehizați, să se sloboadă încă, și să se curețe de tina vechii dospituri, precum se arată în Epistola lui Dionisie al Alexandriei, către Sixt episcopul Romii moștean al lui Ștefan, la *Evsevie Istoria Bisericească Cartea 7 cap: 6*. Că ei așa socotea, că deși schismaticii nu greșesc întru dogme, însă după Dumnezeuiescul Apostol, fiindcă Capul Bisericii este Hristos, de la care toate mădulărele viază, și primesc Dumnezeuiasca creștere, iar ei despărțindu-se de armonia mădulărelor trupului, nu a mai rămas întru ei darul Sfântului Duh, și cum mai puteau să-l împartă dându-l și altora, însăși dogma aceasta a

fost legiuită și de alte Soboare ale Asiei, precum tot acest Dionisie zice în aceeași Epistolă. Și sa adunat acest Sobor în anul 256 ori 258 și în același an s-au mai adunat multe alte Soboare tot pentru această pricină, mai ales Soborul ce se zice al Sinadelor, care a legiuit, și a întărit cele ale Soborului din Iconia.

3.Ci și în Africa atât lui Ciprian, cât și altor episcopi, iarăși și aceasta li sa părut a fi cuviincios, care și acum și mai înainte a fost hotărât Agripin, care era episcop la Carhidon mai înainte de Ciprian, (care Agripin a adunat Sobor cu toți episcopii Africii în Carhedona anul 217, care a dat lege să fie a doua oară botezați cei ce vin de la eres) Că oarecare episcopi întrebând pe Soborul ce sa făcut pentru această pricină în Carhedona, a răspuns Ciprian într-o unire cu Soborul: „Obiceiul cel din vremea lui Agripin au apucat a ține, trebuie a se păzi, și nimeni afară de Biserică să nu se poată boteza.” Că un botez s-au rânduit înăuntru Bisericii, precum acestaș Ciprian zice în a 70 Epistolă către Ianuarie, și către ceilalți episcopi ai Numidiei.

4.Iar dacă cineva mai înainte botezat fiind în Biserică, și apoi sar împărtăși împreună cu ereticii, și iarăși fugând de la dânșii, iarăși ar veni la Biserică, unul ca acesta măcar deși a fost botezat la eretici, nu se cade a se mai boteza, iar câți nu se mulțumea cu socoteala aceasta, puneau înainte pe obiceiul cel ce se ținea mai înainte de Agripin. Însuși acesta s-au pus înainte de alte 2 Soboare, mai mari în Carhedona adunate de Ciprian (în același an precum sa zis mai sus s-au adunat aceste 2 Soboare de Ciprian mai ales la cel 2 a fost față și episcopii din Libia, și din Numidia. Încă și alte 3 Soboare au adunat Ciprian în Carhedona tot pentru această întrebare, în care erau față 87 episcopi) și ceea ce se urma cu puțină vreme mai înainte în zilele lui Agripin, și la Soborul 1 rânduită fiind, și iarăși mai pomenindu-se sa întărit cu acest fel de luare aminte, ca celor ce cugetează, cele dimpotrivă să nu l se mai adaoge schisma, ci fiecare să slăvească după a sa socoteală, pentru ca să se păzească unirea și pacea a unora către alții.

5.Însă Ștefan episcopul Romii nu cugeta tot acestea, ci cum că nu se cade din nou a se croi ceva afară de vechea predania care se ținea, nici să fie botezați de nou cei botezați la eretici, ci pentru aceștia să

întrebuințeze numai rugăciunea cea prin punerea mâinilor peste ei, după obiceiul ce din vechi, și așa să-i primească, și fiindcă se nevoia să pună în lucrarea socoteala sa, a socotit cuviincios să facă neîmpărtașiți cu sine pe episcopii ei din Asia, care din nou botează pe eretici, și învață cele împotriva învățaturii lui, după mărturia lui Dionisie al Alexandriei din Epistola care sa zis. Apoi Ștefan aflând socoteala episcopilor Africii, din Epistola Sobornicească a lui Ciprian trimisă către el, a surpat a lor hotărâre zicând: „Nimic ceva se cade a izvodi din nou, nici de al doilea a mai boteza pe cei de eretici botezați.” Și a scos rânduirea aceasta cuprinzând: „Pe Hristianii cei ce se întorc din eresuri, să nu-i boteze, ci cu rugăciunea cea prin punerea mâinilor peste capetele lor, să-i curțească pe ei.” Ștefan acesta a adunat și Sobor la Roma la anul 157, împotriva episcopilor Asiei, și mai ales în Sinodicon se cetește așa: „Sobor Dumnezeiesc și sfințit localnic, adunat în Roma de papa Ștefan sfințitul mucenic, care depărtează pe cei de la Soborul din Africa ce fără cuvânt s-au apucat să boteze pe cei ce de la oricare eres vin către Catoliceasca Biserică.”

6.Iar văzând Ciprian acest răspuns de la Ștefan a zis: Ștefan nu va să zică alta cu acestea, decât să îndrepteze pe eretici împotriva Bisericii, pentru aceasta de multe ori cu amar îl atinge, nici odinioară înduplecându-se hotărârilor lui, pentru că nu-l cunoștea pe papa judecător nemincinos al pricinilor Bisericești și a îndoielilor, precum vor să dovedească Latinii aceștia de acum. Că de l-ar fi cunoscut de acest fel, negreșit că ar fi făcut ceea ce îi poruncea papa. Iar Firmilian episcopul Cesareii Capadociei, cu o râvnă prea fierbinte, pe Ștefan la numit schismatic, fiindcă pe atâtea și astfel de Biserici ale Răsăritului, le-a propovăduit neîmpărtașite cu sine.

7.Shisma (dezbinarea) aceasta a Bisericilor a ținut puțină vreme, precum se vede în Epistola cea către Ștefan a lui Dionisie al Alexandriei despre care sa zis mai sus, în care îi zice: „Să știi acum frate! Cum că s-au unit toate Bisericile Răsăritului cele mai înainte dezbinat, etc.” Se vede însă că Ciprian, după Augustin, că și-a schimbat socoteala cea mai dinainte, căci pe lângă altele, au zis acest Mare Părinte, „fiindcă unii din cei din Asia au socotit ca pentru

iconomie botezul curaților, (adică Donatieni) a se primi, fie primit.”
Vezi pe Blastar. Pe lângă acestea însemnează că, Augustin în Cartea 3 Pentru Botez zice: „Putea Ciprian să zică împotriva episcopului Romii, până când s-ar face Lumnice Sobor.”

8.Iar care dintre eretici la drept slăvitoarea credință viind de iznoavă să se boteze, și care numai se ung (cu Sfântul Marele Mir) citește Canonul 19 al Soborului din Niceia, al celui din Laodiceia 7 și 8, al celui din Constantinopol 7, al Soborului 6 pe al 95-lea, al Soborului 2 Niceia pe al 8, al Marelui Vasile pe al 47.

CAPITOLUL XI.

ERETICII NOITOS, SABELIE ȘI PAVEL DE SAMOSATA.

1.Deși atunci îndoielile cele gâlcevitoare ce se ivise pentru propusa întrebare a Botezului de al doilea, a pricinuit nu puține tulburări în Biserică, însă tulburări mai mari au pricinuit ereticii, care s-au arătat în vremea aceia, Noitos, Sabelie, și Pavel Samosatul cu eresurile lor.

Noitos ereticul.

2.Noitos (înțeleptul) pe care Epifanie la numit cu dreptate anoitos (neînțeleptul), sa născut în Smirna din Asia. *Eresul lui.* Ucenicind a înnoit eresul lui Praxiu, zicând că numai o față este în Dumnezeu, și că se cheamă cu osebite nume, și acea față este, Tată, Fiu și Sfântul Duh născându-se cu trup, și pătimind. Acesta când sa cunoscut întâi, viind către prezbiterii Bisericii și întreat fiind de are acest eres cu privire la fețele Treimii, la început a tăgăduit, iar apoi mândrindu-se și trăgând către sine 10 ucenici, din care cei mai însemnați erau Kleomenis, și Kallistos, arătat propovăduiau acest eres, și ca să-și acopere hulele sale cu nume de cinste, zicea că el este Moise, și fratele

său Aaron, *după Epifanie*, sau Ilie, *după Filastrie*. Iar fiind chemat a doua oară de prezbiteri, fără de omenie zicea către dânșii, ce rău am făcut, un Dumnezeu slăvesc, un Dumnezeu am cunoscut, și nu pe altul decât pe acesta născut, care și a pățimit, etc. Și fiind sfătuit de ei din destul, nu și-a lăsat socoteala sa, ci ținând-o cu amândouă mâinile, se pune tare ca să o întărească, pentru aceasta a fost lepădat de la Biserica lui Hristos, și în sfârșit răpit din viață, nu s-a învrednicit îngropării, ci a fost aruncat ca un câine. (*după Epifanie*)

Nontiani.

3.Ucenicii lui Nontiani, sau Nonti *precum zice Teodoret*, slăveau o față, ori un ipostas, pe Tatăl, pe Fiul, și pe Sfântul Duh, ci cu trei nume, adică are 3 nume, nu pentru alta, decât că în Vechiul Testament, ca un Tată a dat Legea, iar în Noul Testament ca un Fiul om sa făcut, și în sfârșit ca un Duh Sfânt peste Apostoli a venit. Acesta întrebuița cărți ascunse, și mai ales Evanghelia cea ce de ei se zice Egipteană. Deci a început eresul lui din Ptolemaida Pentapoli, și de acolo sa semănat în Mesopotamia, și în celelalte cetăți, până și în Roma. Următorii lui Sabelieni s-au poreclit, iar cu nume obștesc Nontianii și Sabelienii. *Patropatiții cine sunt.* Patropatiții (adică pentru că slăvea că Tatăl a pățimit) se zice, pe care mai mult decât pe ceilalți îi surpă și Dionisie Alexandrias, și Epifanie al Ciprului. Împotriva lui Nontu sa adunat Sobor în Asia la anul 245 încă și la 258 sa adunat Sobor în Roma întru care sa osândit și eresul lui Nontu, și a lui Sabelie. Și Sobor în Alexandria de Dionisie episcopul împotriva lui Sabelie.

Pavel de Samosata ereticul.

5.Iar în vremea lui Galin Împăratul, după Dimitrie episcopul, marele scaun al Antiohiei îl ia Pavel de Samosata, (acesta era alt Pavel ce au înnoit slăvirea Maniheilor), a căruia Patria a fost Samosata cetate a Siriei, care este aproape de Efrat. *Eresul lui.* Acesta nu numai după Nontu și după Sabelie, zice că este un ipostas, adică o față a Dumnezeirii, ci zicea că altul este Fiul lui Dumnezeu, și altul Hristos. Căci Fiul lui Dumnezeu este cuvântul lui, dar nu ipostaticesc, ci

dogmatisea că este vorovicesc. Iar că Hristos este om gol, și după singur dreptatea pe ceilalți oameni întrecând, și că nu a fost mai înainte de a se naște din Fecioara Maria, și că întru el a locuit Dumnezeiescul cuvânt, precum și în ceilalți proroci. Pentru aceasta și două firi despărțite una de alta, și desăvârșit neîmpărțășite una cu alta mărturisea că sunt în Hristos, adică că altul este Hristos însuși și altul Dumnezeiesc Cuvânt cel ce s-au sălășluit întru el.

Sobor în Antiohia împotriva lui Pavel.

6.Împotriva acestui Pavel de Samosata, în vremea împăratului Aurelian sa adunat Soborul cel din Antiohia, la care a strălucit Firmian episcopul Cesareii Capadociei, Grigore al Neocesareii făcătorul de minuni, și fratele lui Atenodor, Păstorii Eparhiilor din Pont, Elenos la Eparhieii cei din Tarso, Imeneos de Ierusalim, și mulți alții. Iar Dionisie al Alexandriei, rugat fiind să vină la Sobor, a găsit pricinuire bătrânețea, și trupeasca sa neputință, și a zăbovit cu venirea sa, ci prin epistolă a arătat socotința sa în pricina ce se căuta. (Soborul acesta sa adunat la anul 272. Însă mai înainte sa adunat și altul tot împotriva acestuia, și tot în Antiohia, la anul 266.

7.Iar Pavel fiind isteț la minte și amăgitor, mai întâi nu sa arătat ca eretic, deși cuvinte și întrebări se făcea în fiecare adunare, fiindcă toți câți aveau eresul Samosatului, se sârguiau a-și ascunde străina lor socoteală, iar cei drept slăvitorii făcând iarăși adunări, aveau mare sârguință s-i golească, adică să-i facă s-și vădească eresul lor la toți, și pe hula cea împotriva lui Hristos. Așadar în sfârșit arătându-se într-o adunare, și cunoscându-se de toți, fățiș s-au lepădat de la Biserica lui Dumnezeu, și a fost scos din episcopie, măcar și fără voia sa, că în nici un chip nu voia să iasă din casa Bisericii. Dar împăratul Aurelian fiind rugat pentru aceasta de către Sobor, a hotărât să se dea casa acelora, ce ar hotărî episcopii cei din Italia și de la Roma. Acesta Pavel Samosata a fost cel dintâi episcop, care sa făcut începător de eres. El mai înainte de a lua episcopia era cu totul sărac, dar apoi din răpiri, și furări de cele sfinte și din nedreptăți, a strâns nenumărate bogății. Atâta era deșert, încât când ieșea avea mulțime care îl întovărășea, înaintea lui mergeau 100 de oficiali, tot atâția în urma lui.

Întru învățăturile ce făcea numai slava sa căuta, și câți nu îl lăuda, îi necinstea nu numai cu cuvântul, ci și cu fapta. Din pricina unei deșertăciuni ca aceasta, a ridicat pe oarecare muieri curve, de cânta în Biserică laude și Psalmi întru fala lui. Iar mai vârtos atâta iubea pe muieri, și atât de desfrânat era, încât voia ca totdeauna să-i urmeze.

8.La acest Sobor a fost muștrat Samosatul pentru că ascundea mai mult decât ceilalți, de Marhion cel ce vorovea cu el, fiind om și întru celelalte cuvântăreț, și pentru covârșitoarea sa curăție a credinței sale celei în Hristos, și prezbiter al nemerniciei cele de acolo. *Evsevie Istoria Bisericească Cartea 7 cap: 29.* Canoane ale acestui Sobor nu se află, iar Simbolul cel așezat de Părinți adică mărturisirea credinței împotriva lui Pavel de Samosata, se văd în Practicalele Soborului 3 din Efes, în cele date la lumină de *Teodor Peltanu în Tomul 4 cap: 1.*

Pauliani și noi Iudei.

9.Iar câți au primit eresul lui, s-au numit Pauliani, Pavlikiani, Pavliți și Paulianiști, încă și Samosatei, și noi Iudei, pe care unii din cei mai de pe urmă îi oselesc în cei vechi și mai noi, precum Sokinianii. Din cei vechi îi surpă pe aceștia Dionisie al Alexandrei, și Epifanie al Ciprului, iar din cei mai de curând, acei câți au scris împotriva Neofotinianilor, adică a Sokinianilor. Vezi pentru acești trei eretici la *Evsevie Istoria Bisericească Cartea 7. cap: 27.* Și la *Socrat Istoria Bisericească Cartea 2 cap: 19,* și la alții.

CAPITOLUL XII

A PREA SFÂNTULUI DIONISIE PATRIARHUL ALEXANDRIEI

EPISTOLĂ PROGLĂȘUITOARE FĂCUTĂ SPRE ÎNDREPTARE CĂTRE PAVEL DE SAMOSATA EPISCOPUL ANTIOHIEI

1.,,Și scriind tu mai înainte, ți-am scris și noi, trăgându-te spre a spune lămurit cele ce voiești, și acum precum se poate îți scriem pentru cele ce de al doilea ai zis, arătându-ți cum că de obște fiecare grai din cele ce ai zis este putred, neavând dovadă de încredințare. Și cu îndestulare putem a le surpa pe cele ce ți se par și obraznice, că hotărâtor le zici. Două ipostasuri tu zici, două fețe ale unuiaș singur Hristos, doi hristoși, și doi fii pe un firesc Hristos, și pe un fiu al lui Dumnezeu, și al doilea că în vremile veacului cele mai de pe urmă au fost, și că după buna voința lui Dumnezeu au luat numele fiului, precum cetatea pe a stăpânului, și casa pe a ziditorului. Vrând ai uitat o prietene! Că unul sa propovăduit, și singur născutul Fiul lui Dumnezeu, și care se numește Hristos Iisus, este Domnul slavei precum sa zis de El, cel ce și mântuiește pe ce cred întru El, cu patima Sa, cu Dumnezeiască mântuire nu cu omenească, că Acesta zice, va mântui pe norodul Său de păcatele lor. Că singurului Dumnezeu îi este cu puțință a mântui din păcate, ca și și cel ce împrumută datornicului. Căci, carele Dumnezeu este, precum zici tu scoțând fărădelegile, și trecând nedreptățile? Ascultă dar și înțelege cele zise de tine, și ia aminte la cele ce se zic de mine: Omul se face bineplăcut la Dumnezeu cu mai mari daruri cinstindu-se, când și el mai mult se va face bine plăcut cu cuviincioasă și îmbunătățită viețuire. Dar nici una din acestea se privește întru (la) Hristos, nici pentru înțelepciune, nici pentru iubirea de osteneală, nici pentru întreaga înțelepciune, nici se ferea de hrana obișnuită cu care se nutresc oamenii, altfel Ioan nici pâine mânca și era lăudat, nici vin nu bea, și petrecând în pustie, împlinea viață pusnicească împlinind voia lui Dumnezeu. Iar Iisus împreună cu Apostolii, viețuia printre oameni femei și ceilalți, nedespărțindu-se de petrecerea cu dânșii, și au nu afară de aceasta, se arăta mare osebire a lui Hristos comparat cu Ioan întru curăție, și cu neasemănată dreptate, dar la Hristos firește, drept acea este cu necuviință a zice că Hristos este om, și că a bine plăcut lui Dumnezeu, mai mult decât toți oamenii spre lăcuința lui Dumnezeu, fără de

pusniceasca și ostenicioasa dreptate. Iar numele Hristos (Uns) pentru ungerea în Duhul zice cuvântul, după ce sa întrupat din Fecioara Maria, precum și pruncul, Dumnezeu tare și mai înainte de a se naște din femeie, se zice și că hainele lui s-au împărțit, și că sa necinstit mai înainte de a se necinsti. Că nu după lucrare s-au zis acestea pentru Hristos, ci după prorocie. Deci cum să nu fie închipuire a unui Hristos, numele Hristos numindu-se, nefiind doi. Că cetatea cu stăpânul nu se numără întru un număr, nici casa împreună cu cel ce a zidit-o, precum că nici același va lucra cetatea cu împăratul, nici casa cu cel ce o au zidit, nici împăratul se va numi cândva cetate, nici va pune cetatea legi precum pune împăratul, nici casa se va zidi singură, nici va învăța pe alții meșteșug. Că întru una se numără cele de un neam, precum omul cu om, și Dumnezeu cu Dumnezeu, precum a se zice că poate a lucra aceleași ca Dumnezeu, nici unul pe amândoi, ca pe o față, iar chip al lui Dumnezeu, și Înțelepciune Fiu al lui Dumnezeu, și Dumnezeu acestaș s-au mărturisit, o față dar, și un ipostas de față nici pot fi acestea la om. Căci cuvântul omului, și înțelepciunea, și puterea și chipul, sunt părți neipostanice ale unui om. Acestea cu adevărat așa sunt, căci chipul omului, și cuvântul lui a fi față nu poate de sineș deplinită, fiindcă chipul lui Dumnezeu, și Cuvântul lui, s-au mărturisit Dumnezeu, și Fiu al lui Dumnezeu. Deci și sofisma aceasta a ta s-au arătat neputincioasă, om zicând tu pe chipul omului, pentru că este Dumnezeu chipul lui Dumnezeu, iar Hristos Dumnezeu cel ce au înviat din morți, este Domnul al viilor și al morților, și întru el viază toate. Că zice Apostolul, deci sau de viem, sau de murim, ai Domnului suntem, că spre aceasta a murit și a înviat Hristos, ca să strălucească și peste morți și peste vii. Că firește este Dumnezeu cel ce stăpânește peste toți, precum și din răni cunoscându-se L-au mărturisit Toma zicând: „Domnul meu și Dumnezeul meu”. Iar Dumnezeu al Apostolilor nu era cel din fire om, ci cel din fire Dumnezeu, cel ce moștenește neamurile, și carele judecă tot pământul, precum sa zis, „Scoală-te Dumnezeule judecă pământul, că tu vei moșteni întru toate neamurile”. Iar fiul moștenitorul în urmă a murit¹⁸⁵ după proorociei

---

¹⁸⁵ Matei 21;38.

robii săi. Asemenea zice în Evanghelie. Deci nu este om Hristos, și nu Dumnezeu adevărat, și de toată zidirea închinat, căci Cuvântul lui Dumnezeu din Sfânta Fecioară s-au întrupat, pentru aceea și patima pentru noi au primit, deșertându-se pe sine și smerindu-se până la moarte, și moarte pe Cruce, asemenea lui Dumnezeu fiind, precum sa zis, și ascultător lui Dumnezeu făcându-se, și sub lege Dumnezeiește legiuindu-se. Că și ce trebuie cele mai multe? Unul este Hristos, o față, văzut și nevăzut, adică după Dumnezeire, și prost după simțire, de sus și de jos, împreună alcătuit din Dumnezeu, și din Femeie. Ziditorul cu adevărat cel zidit, nepătimitor și pătimitor, mai presus de lume și înlumescu, sfințind și sfințindu-se, unul acestaș văzându-se, și crezându-se însușit lucru al său este a sfinți și a se sfinți, că pentru sine zice, eu mă sfințesc pe mine, care omului este cu neputință a sfinți, precum și lui Dumnezeu a se sfinți, și singur acestuia sfințește zice, ceea ce este cu putință lui Dumnezeu cel ce sa făcut om după trup, fiindcă este și Dumnezeu, și om acestaș după o singură față. Deci aceasta așa fiind fără de împotrivă zicere, afară s-au aruncat toate ale tale cele cu hotărâre zise, zicând tu că alt bărbat tu că este Hristos afară de Dumnezeu Cuvântul, ci nu cu vrednicia și cu lucrarea dregătoriei osebindu-se, și un Hristos întru Hristos locuind, și lucrurile Dumnezeieștii dreptăți lucrând. Întoarce-te dar! Orice necuvântător, și neînsuflețită materie pe Hristos tâlcuindu-l, ca un pământ ce se ajută de soare și se luminează, că pământul este un fel neavând voia sa, că așa ai zis, pentru neputința Fiului este un fel neavând voie a sa, că așa ai zis, pentru neputința Fiului de Dumnezeu sa ridicat, precum sănătatea sufletului, de către uscăciune. Vezi la atâta necuviință pogori când zici (pe Hristos) bărbat împleticit de Dumnezeu Cuvântul, încât același nici om să poată a fi, voia de sine a Lui ridicând-o, căci nici după însușita stăpânire (îl vrei a fi) că numai oamenilor este însușirea aceasta și Îngerilor. Pustiit zice pe Mântuitorul Hristos, deznădăjduindu-se de sine, pentru că a zis fiind el pe Cruce: „Dumnezeul meu pentru ce m-ai părăsit”. Pe Domnul cel firește, și Cuvântul Tatălui, prin care sunt toate, și pe cel zis de Părinți că este de o ființă cu Tatăl, l-ai zis că nu este Fiul lui Dumnezeu, pe Hristos fiul omului. Nici de Petru te vei rușina, care prin descoperirea Tatălui, pe

Fiul Omului, „Fiul lui Dumnezeu-Cel-Viu!” l-a mărturisit, și pe Toma, Domnul și Dumnezeu al său din lucrurile sale la cunoscut. Pentru noi dar se chinuiește, precum și toate patimile trupești le-a răbdat pentru noi, precum zice Isaia: Acesta neputințele noastre le-a luat, și bolile le-a purtat, și că pentru noi zice se chinuiește, pentru noi Dumnezeiescul Cuvânt sa întrupat. Că într-un alt chip nu era cu putință a pătimi Domnul nostru Isus Hristos, de nu s-ar fi întrupat el după asemănarea omului, însuflețit gânditor, ca ceea ce nu a isprăvit omul, acesta Cuvântul lui Dumnezeu întrupându-se să o isprăvească. Că nu este din femeie totul Hristos, ci după omenire, fiindcă Duhul este din Duhul lui Dumnezeu. Că într-un alt chip nu se putea, cândva a se numi cândva Maria de Dumnezeu Născătoarea, sau Iudeii ucigașii Domnului, de nu ar fi Dumnezeu Hristosul, după Teologul, dar nici fără de păcat ar fi putut fi fără să se nevoiască, nici înțelept fără învățători, de nu ar fi fost Dumnezeu cel ce stăpâna pe al său trup, și lucra ca un Dumnezeu. Drept aceea vrând a murit, și vrând sa sculat din morți ca un fiu al lui Dumnezeu singur născut, și Dumnezeiască slava sa o avea mai înainte de a se face lumea, nefiind pustiit de ea, și mai înainte de a cere, precum și Sfânt fiind, sfințenie primește. Și pe Duhul Sfânt dăruindu-l, după a sa însuflare, și mai înainte fiind el din Dumnezeu, după pururi vecuire cu Dumnezeiască naștere, luând din femeie început de a fi trupește, și pentru aceasta este firește drept Dumnezeu, după nevoie și osteneală ca fiecare om din cei cinstitori de Dumnezeu, cărora și vreo meteahnă de nevoie le urmează. Că nu este, zice, drept pe pământ, care să facă binele, și să nu greșească, pentru aceea și nevoițele și osteneala cinstitorilor de Dumnezeu și mijlociri se fac pentru cei ce greșesc, și în sfârșit de iubirea de oameni a lui Dumnezeu, și de mila lui toți avem trebuință. Deci ce vei mărturisi pe Hristos? Spune-mi? Nici unul nici doi putând a-l zice, nici om, nici Dumnezeu, că aceasta este hotărârea celor zise de tine, nici îl zici pe el firește ca drept Dumnezeu. Că acesta este Dumnezeu firește, care bun sar zice pentru el, drept aceea îl zici pe el ca pe un om nevoitor al dreptății. Că așa se îndreptează omul. Te vezi că ai căzut în neștiință, nimic având a zice pentru Hristos, apoi zici că după împărtășire sa îndreptat Hristos, nu că firește este drept, cu chipul acesta însemnând

deasa luare, precum zice și înțelepciunea lui Dumnezeu, fiul meu! Dă-mi inima ta ca să te faci înțelept la cele mai de pe urmă, precum și întru alt chip alt proroc zice: Voia celor ce se teme de el o va face. Voia lui Dumnezeu se dă împotriva vocii cuvioșilor, și cei ce-l mărturisesc pe El înaintea oamenilor, îi va mărturisi și El înaintea Tatălui Său celui din ceruri, precum însuși zice, și cei ce pătimesc împreună cu Hristos, asemenea se vor slăvi împreună cu El. Că aceasta este adevărata împărtașire a oamenilor către Dumnezeu, dar fără de credință și fără faptele cele vrednice de aceasta, nu este cu putință a se arăta.

CAPITOLUL XIII.

AUTOCRATORII CLAUDIU, KENTILIANU, TAKIT ȘI FLORIAN ȘI CELE CE S-AU FĂCUT ÎN ANII LOR ÎN BISERICĂ.

Flaviu Claudiu Cesar anul 268 d.Hr.

1.După ce a fost ucis Galin Autocratorul aproape de Mediolan de ostașii lui Avriilu voievodul Iliricului, pe la 12 Aprilie, după ce împărățise 15 ani împreună cu tatăl său. Senatul din Roma înștiințându-se de uciderea lui, îndată a omorât pe fratele, și pe fiul aceluia, și au proclamat Autocrator pe Flavie Claudiu, în anul 268. **Caracterul lui.** Om bun și drept, către care venind oarecare muiere ia zis: „Claudiu eparhul m-a nedreptățit” (că mai înainte de a se urca pe tron, i-a luat satul ei ca dar împărătesc) Împăratul Claudiu ia răspuns: „Ceea ce Claudiu prost fiind ți-a luat, (adică atunci când nu-i păsa de lege) acum când împărățește ți-o înapoiază”. Deci Claudiu arătându-se bun și drept, în Sirmion unde zăbovea sa îmbolnăvit, și a murit, împărățind 2 ani (*după Evsevie*) iar după alții nu 2 ani întregi.

Iudeii se pornesc asupra Hristianilor.

2.În vremea stăpânirii lui Claudiu, Iudeii au ridicat zurba asupra Hristianilor, Claudiu a trimis pe Felix, poruncindu-i să-i pedepsească, iar ei adunându-se în sfințitele capiște, de trei ori sa auzit glas întru cele ascunse, zicând, să fugim de aici.

Kintilian Cesar 270 d.Hr.

3.Iar murind Claudiu pe la sfârșitul lui Martie, de către Senat s-a vestit Autocrator Kintilian fratele lui Claudiu, care se zice și Kintillos, om prost, nepractisit, și nepotrivit la pricinile politicești. ***Moartea lui.*** Aflând că oastea a ales împărat pe Aurelian, și-a tăiat vâna de la mână, și curgându-i sângele a murit, împărățind numai 17 zile.

Aurelian împărat 270 d.Hr.

4.Aurelian ridicându-se împărat, era prea bun povățuitor de oști, și foarte iscusit la cele pentru oaste. Iar după socoteală era neastâmpărat, și pornit spre nemilostivire, care luând stăpânirea Romanilor la 270 d.Hr. În multe războaie a biruit, și multe cetăți a supus, și birnice le-a făcut Romanilor. ***Caracterul lui.*** Dar fiind ucigător, și rău, pe mulți din cei mai însemnați din cetăți ia omorât, încât nici pe rudele lui de sânge nu le-a iertat, că și pe femeia fiului său, a omorât-o fără pricină. Și ca să zic pe scurt, în toată vremea era supărător, și neapropiat, și îndreptător al cetei ostașilor și năravurilor celor stricate. Pentru aceasta se cade a zice de el trebuitor ostaș decât ales împărat.

5.La începutul stăpânirii sale el era cu bună priință către Hristiani, și a primit adunarea lor, împotriva lui Pavel de Samosata, ca să-l scoată din Biserică, de unde nicicum nu voia să iasă, precum sa zis mai sus. Iar după vreme sa schimbat, și cugeta să ridice goană asupra Hristianilor, și gătea porunci împotriva celor ce cinsteau pe Hristos pentru aceasta, dar Dumnezeiasca judecată a oprit pornirea răutății lui, tăindu-i viața. (*După Evsevie Istoria Bisericească Cartea 7 cap: 30, Suplikie Sevir, și Rosios, iar Augustin zice că Aurelian a pornit goană asupra Hristianilor, pe care o numără a 9-a, citește pe Baronie*). Aurelian împărățind 6 ani, și având iscoditor de la care afla toate câte

se făcea, și ce se zicea, întru una din zile la îngrozit pentru o pricină. **Moartea lui Aurelian.** Temându-se dar iscoditorul a izvodit o pricină mincinoasă: a falsificat iscălitura împăratului, și scriind nume de boieri, ca și cum sunt dați la osândă de împăratul, a arătat lor scrisoarea, care temându-se de viața lor, au năvălit asupra lui Aurelian și l-au omorât în luna Ianuarie.

Tacitos împărat 276 d.Hr.

6.După Aurelian, de către ostașii din Roma a fost proclamat împărat Tacitu, la anul 276 d.Hr. om bătrân, care a fost ieșit la război cu Florian eparhul, asupra Sciților care intraseră în Capadocia, și pe mulți din ei i-au ucis, și încă au așezat ighemon al Siriei pe oarecare Maximin rudenie a lui, carele rău întrebuița Ighemonia, a fost ucis de ostași. **Moartea lui.** Care temându-se de urgia împăratului l-au omorât și pe el, după ce a împărățit o lună, iar alți Istorici zic că 7 luni.

Florian împărat. Moartea lui.

7.După moartea lui Tacit, a moștenit împărăția Florian, care abia a împărățit 3 luni, și a fost ucis de ostași.

Episcopii Antiohiei.

8.În anii pomeniților împărați, episcopi ai Bisericii au fost: la Antiohia după căderea din Biserică a lui Pavel de Samosata pentru hula împotriva lui Hristos, Părinții adunați la acel Sobor, au prohirisit pe Domnon, om împodobit cu toate faptele bune, care se cuvin Arhiereului, precum scriu Părinții în Epistola lor, pe care o așterne *Evsevie Istoria Bisericească Cartea 7 cap: 30. Episcopii Alexandriei.* Iar cei ai Bisericii din Alexandria, Dionisie cel vestit întru fapta bună și întru învățatură, ducându-se către Domnul în anul 12 al împărăției lui Galin, a fost arhiereu 18 ani, precum sa zis mai sus, după acesta se face episcop Maxim. **Episcopii Romii.** Dionisie episcopul Romii a stat 9 ani, înainte de goana pomenită, la moștenit Felix. **Episcopii Ierusalimului.** După Imeneu a luat episcopia Zambdas sau Lambdas.

CAPITOLUL XIV

MANET ȘI CEI CE DE LA EL S-AU NUMIT ERETICI MANIHEI.

Manis sau Manent ereticul.

1.Împărățind Aurelian, sau după alții Prov, în Persia a odrăslit nebunul și lipsitul de minte Manent de trei ori blestematul, de un nume cu nebunescul eres. Mai înainte se numea Cubricos, și fiind rob sa mai numit Manis, (vorbitor după limba perșilor) deși cu adevărat că de la nebunia sa numit Manis. Acesta a luat abaterea cugetului său, și amăgirea atee (fără Dumnezeu) din niște cărți ale oare căruia Scitian negustor saracin, și de la cele aflate la văduva lui Terebint ucenicul lui Scitian, care la fost cumpărat pe el la vârsta de 7 ani, și la învățat carte Persană, și în sfârșit liberându-l, la rânduit moștenitor al tuturor averilor sale.

2.Deci după ce sa slobozit Manent, precum Istorisește Epifanie, sa dus către episcopul Kasharilor Mesopotamiei, ca să vorovească, dar fiind biruit de el, pe ascuns a fugit la Diodoxida, țară megieșă cu Kasharii, unde vorovind cu Sfântul Trifon prezbiterul, desăvârșit de dânsul sa tulburat, încât puțin a lipsit să-l ucidă norodul cu pietre, dar l-a păzit Arhelau episcopul. Iar întorcându-se în Persia, împăratul perșilor de despuiat de viu cu trestii, și la aruncat la câini, fiindcă sa făcut pricinuitor morții fiului împăratului. Că aflându-se bolnav, și cercetat fiind de feluriți doftori, Manent nebunind de mândrie, a fagăduit să-l vindece fără de doftori, pentru aceea retrăgându-se doftorii, în loc să-l vindece la omorât¹⁸⁶.

---

¹⁸⁶ Manent sa născut în Babilon, și a luat eresul de la oarecare Scitian, care venind să locuiască în Alexandria, a scris multe cărți, ca să dovedească cu că lumea fiind plină de împotrivnice, de bune, și de rele, trebuia să fie și două începătorii, una a binelui, și alta a răului. Budas ucenicul lui Scitian, a adus cărțile lui la Ierusalim, și murind le-a lăsat lui Terebint ucenicul său. Acesta a mers în Babilon unde a voit a se numi Budas, a zis că sa născut dintr-o fecioară, și că a fost hrănit și crescut de un înger în Munți, și a început să propovăduiască socoteala dascălilor săi pentru cele două începătorii, și pentru mutarea sufletelor dintru un trup într-un altul. A

3.Iar băsnuirile și dogmele atee al acestui eres drăcesc, care a fost scos de satana pentru vătămarea multora, le povestește mai pe larg sfințitul Augustin, carele 9 ani a fost tulburat, și orbit în eresul Maniheilor, precum însuși se tânguiește în cartea cea împotriva Epistolei lui Frundamentu.

4.Deci precum istorisește Augustin, că Manent zicea **1.** Că sunt două începătorii a tuturor, începătoria binelui căreia îi este supusă lumina, iar altă începătoria a răului căruia i se supune întunericul. **2.** Că din războiul acestor două începătorii sa făcut o amestecare în ființa zidirilor celor bune și a celor rele, așa încât ființa Dumnezeului celui bun, după bucată, și parte este cuprinsă în toate zidirile, care trebuie a se curăți și a se despărți de cea rea, care de nu s-ar curți și nu s-ar despărți, trebuia împreună cu ființa cea rea în veac să se muncească. **3.** Iar această curățire să se facă, cu Dumnezeiasca putere nu numai prin mijlocirea a toată lumea, și prin aleșii Maniheii, pe care ca pe niște mai sfinți decât ceilalți ascultători ai lor îi osebea, de câte ori mâncau ei, că trebuia, ca părțile cele ce se aflau în bucate prin pânțele lor să se despartă și să se curețe, iar că la ceilalți oameni, încă și la ceilalți ascultători ai lor dimpotrivă se întâmplă, foarte strâmtorate părțile acestea împreună se leagă, și împreună se spurcă, și ca cele nedespărțite nu se mistuie. **4.** Totul ce ar fi curățit de acest fel, zicea că se suie prin soare, și prin lună, ca în două corăbii la împărăția cerurilor, ca la scaunul lor, și că aceste două corăbii s-ar fi alcătuit din

---

locuit în casa unei văduve, care mai înainte de a muri ia lăsat toate averile sale, și cărțile lui Scitian. Văduva aceasta a înfiat pe un băiețel de 7 ani, care se numea Kubriku, acesta sa spurcat cu rătăcirea lui Scitian, prin cetirea cărților lui, cele tălmăcite de el din limba elinească în cea Persană, cu adăogire de multe basme. A voit a se numi Manis (de unde și Manent) și-a așezat locuirea în Ktisifonta, au adunat următori, și a trimis 2 ucenici în Egipt, și în Scitia ca să propovăduiască învățătura sa. Împăratul Perșilor la pus în temniță, pentru moartea fiului său. Deci aflându-se Manent în temniță, a început să potrivească învățătura sa cu a Hristianilor. Sa numit Mântuitor, și se nevoia să afle în scripturile evreilor, și a Hristianilor dovezi ale învățaturii sale pentru cele două începătorii. A găsit chip, și a fugit din temniță, și sa dus în cetatea Arabionii, la hotarul Persiei, și Eparhiei Romanilor. De acolo a scris o Epistolă către oare care Markel locuitor al Kasharilor prin care își arăta învățătura sa, și dorul ce avea a vorovi cu el pentru aceasta. Markel a cetit această Epistolă lui Arhelau episcopul acelei cetăți, care a primit cererea a vorovi împreună. Mai înainte de a ajunge Manent, unul din propovăduitorii eresului lui Manent, care se numea Tirbon, a tălmăcit pe larg lui Arhelau eresul acesta, ci fiind biruit sa întors la dreapta slăvire. În sfârșit a ajuns și Manent, și a vorovit cu Arhelau de două ori, de unde rușinându-se Manent a fugit, și vrând să meargă la Arabiona, a întâmpinat pe ostașii împăratului Persiei, întru a cărora mâini a căzut, l-au prins, și după puțină vreme l-au despuiat de viu și l-au aruncat la câini, precum sa zis mai sus.

adevărat ființa lui Dumnezeu. **5.** Că stihiiile cele rele ar fi 5 adică: fumul, întunericul, focul, apa, și vântul. Că în fum se nasc vietățile cel cu două picioare, iar în întuneric, cele târâtoare, în foc cele cu patru picioare, și în apă cele ce înoată, și în vânt cele zburătoare. Și ca să se biruiască acestea se trimit alte 5 stihii de la împărăția și ființa lui Dumnezeu, și în războiul care îl fac c acelea se amestecă aerul cu fumul, și lumina cu întunericul, focul cel rău cu cel bun, apa cea bună cu apa cea rea, și vântul cel rău cu vântul cel bun. **6.** Că sufletele ascultătorilor lor se învăluiesc în hrana celor aleși ai lor, în care curățindu-se de aici nu se mai întorc în alt trup, iar că sufletele celorlalți oameni se mută în feluri de dobitoace, și în saduri, și în toate cele ce răsar din pământ, care pentru aceasta viază așa, ca să simtă pe viața ceea ce este întru acelea, și de vătămarea care o pătimesc, să se amărască, pentru aceasta socoteau ei de necuviință a se dezrădăcina ierburile, și a curăți țarinile de spini. Că unele ca acestea ascultătorilor lor pentru aceasta le sunt neștiute, căci de acolo dau aleșilor lor hrana, întru a căror pânțece curățindu-se ele, Dumnezeiasca ființă ca să se curețe, iartă greșelile celor ce se oselesc de ei. **7.** Zicea că Adam și Eva s-au născut din începuturile fumului. **8.** Pe Hristos, pe care Manent îl socotea în locul șarpelui celui din rai, care pentru hrana din pomul oprit, a dat celor întâi zidiți pe cunoștința binelui și a răului, îl zicea că în vremurile cele de pe urmă are să se pogoare în lume, ca să libereze numai sufletele, nu cu adevăratul trup, ci cu oarecare subțire nălucire, și cu vremelnică închipuire de trup omenesc, și că nu numai moartea lui, ci și învierea lui să fi fost după nălucire. **9.** Că Dumnezeu cel ce prin prorocul Moise a dat legea, și a grăit prin proroci, nu ar fi adevărat Dumnezeu, ci unul din boierii întunericului. **10.** Că Noul Testament să fie mincinos, pentru aceia a luat câte ia plăcut, și câte nu le-a lepădat, și pe acestea iarăși ca și cum nu ar fi arătat adevărul, multe din cele ascunse adăogea. **11.** El se nălucea că ar Mântuitorul cel de Hristos trimis și însuși Duhul Sfânt, pentru aceasta în Epistolele lui numea pe sine Apostol al lui Iisus Hristos, și fălindu-se întru nebunia sa ca și cum el ar fi Hristos, a adunat 12 ucenici părtași ai săi la kenotomie (la noua croire). **12.** Că Botezul prin apă și prin Duh nu dă nici o mântuire, așa hulea urgisitul de Dumnezeu, pentru aceasta pe

nici unul din ai săi îi boteza, precum Hristianii. **13.** Că începutul păcatelor, nu e de la voința stăpânirii de sine, ci de la ființa potrivnicului neam, care sa amestecat cu oamenii, și că tot omul trupesc, n-ar fi făptura lui Dumnezeu, ci a gândului celui rău. Iar pofta trupească, după care trupul pofteste împotriva duhului, că nu ar fi întru noi din materia cea stricată a omului celui întâi zidit, ci că ar fi o ființă potrivnică, atâta de lipită cu noi, și s-ar fi întorcând în firea sa, și ar fi viețuind de aicea fără de moarte. Și că două suflete și două minți, unul bun, și altul rău, să se împleticesc întru un om, și că se războiește când trupul pofteste împotriva duhului, și duhul împotriva trupului, și că acest fel de răutate, și gâlceavă nici odinioară se vindecă, ci că după ce se va despărți de noi această ființă a celui rău, și că se va sfârși lumea, ființa cea de acest fel a celui rău se va pune întru o sferă, ca într-o temniță veșnică.

5. Și acestea sunt ateistele dogme mincinoase ale lui Manent, care, precum zice *Evsevie Istoria Bisericească Cartea 7 cap: 31*: Din zecile de mii de eresuri adunate alcătuindu-se mai înainte din vechi, și potrivindu-le cu ale perșilor, le-au vărsat ca pe o otravă aducătoare de moarte în lumea cea locuită de noi. Despre acest eres Istorisesc Evsevie, Socrat, Epifanie, Teodorit, Constantin Armenopolul, iar din Latini Filastrie, Augustin, și Onorie Augusto-Dionisie.

Următorii lui Manent se numesc Maniheii.

6. Următorii lui Manent, se numesc Maniheii, se împărțeau în două cete, în Aleși și Ascultători. Aleșii erau cei 12 care urmau învățătorului lor și se numeau învățători, la care adăogau pe un al 13 ca Începător, iar Episcopi 72 pe care îi hirotonea dascălii, iar Episcopii hirotoneau pe prezbiteri, , și episcopilor se supuneau și diaconii. Nu mâncau carne și ouă, căci socotea, cum că din însuflețitele cele omorâte, fuge Dumnezeiasca ființă, și puținul cel ce ar fi rămas din hrana aceasta, nu ar fi fost vrednică de a se curăți în pântecele celor aleși, și însăși Dumnezeiasca ființă din ouăle cele ce se strică moare, nici lapte beau, nici vin, vinul îl numeau boier al întunericului, nici must bea, măcar deși struguri mâncau. Iar nunta

pentru cei aleși era necuviincioasă, iar pentru ascultători era cuviincioasă și potrivită.

Ucenicii cei mai aleși ai lui Manent.

7.Între ei mai însemnați erau: Toma, Apota, Erma, cei ce erau mai deosebiți între ucenicii lui Manent, încă și episcopul Faust capcana cea mare a diavolului, și Furtunat prezbiterul Adimantul Filix Secundariul, care cu scripturi s-au surpat de Sfințitul Augustin, măcar ca a amăgit multe suflete cu limbuția, și cu retorica lor, și cu covârșitoare silință, eresul lor cel prea pierzător l-au semănat în multe locuri. *Carii au scris împotriva lor.* În afară de Sfințitul Augustin, împotriva lor au mai scris: Arhelau episcopul Kilikeilor, Gheorghe din Laodiceia, Evsevie din Fenicia, Alexandru Licopolitul, Didim și alții vădind și stricând eresul lor cel prea rău.

CAPITOLUL XV.

AUTOCRATORII AURELIU PROB, AURELIU KARU, DIOCLIȚIAN ȘI MAXIMIN ȘI CELE CE S-AU FĂCUT ÎN BISERICĂ ÎN TIMPUL ACESTORA.

Aureliu Probul împărat 276.

1.După ce a murit Takit și Florian, precum sa zis mai sus, Auriliul Probul silit a primit stăpânirea de la ostași, în anul 276 d.Hr. *Caracterul lui.* Măcar că îi îngrozea că-i va ține întru nevoie, însă ei totdeauna se plecau sub acest vrednic povățuitor, fiindcă era om învățat blând, iubitor, și darnic, pentru care era iubit de toți. Și ieșind cu oști asupra multor neamuri, a dobândit biruință împotriva lor, și a îndreptat pe oblăduitorii, care pricinuiau tulburările, și scornirile cele de nou, și ia oprit de la neorânduiele lor. Barbarii atât din Apus, cât și din Răsărit, tremurau de biruitoarele armele lui. De la un ostaș mare ca acesta atât de înfricoșat, roma nădăjduia o adâncă pace, și să nu mai

aibă trebuință de oameni de oaste. **Moartea lui.** Însă ostașii nesuferind instrucția ce li se făcea, au ales împărat pe Aureliu Karu, și aflând garda lui Prov, că ostașii au declarat împărat pe Karul, au ucis pe Prov, care a împărățit 6 ani.

Karul împărat 283.

2.După ce Karul a luat împărăția la anul 283 d.Hr. îndată au încoronat pe fii săi pe Karin și pe Numerian cu diademă împărătească. **Caracterul lui.** Și era Karul cu neamul din Galata, viteaz și iscusit la oaste, asemenea ca Prov. A mers la Răsărit să se războiască cu Perșii cu al doilea născut al său Numerian, iar pe Karin cel întâi născut la rânduit împotriva vrăjmașilor celor din partea crivățului. Tot Răsăritul sa cutremurat de venirea lui Karu, Mesopotamia sa supus, Perșii dezbinați nu au putut sta împotriva. **Moartea lui.** Și în vreme ce se făceau unele ca acestea a fost omorât de un trăsnet. **Numerian împărat.** Și în locul lui este proclamat împărat Numerian, care fiind în război cu perșii a fost prins de ei, și a fost despuiat de piele și a murit, (iar unii zic că a fost omorât prin vicleșugul lui Arrius Appius socrul său, pentru aceasta Dioclițian, luând sceptrul împărăției, ar fi poruncit să fie omorât Apius) aflându-se Dioclițian în lageru, care de mult dorea acest lucru. **Moartea lui Karinus.** Iar Karinus aflându-se la Roma, și viețuind cu înverșunare, și gonind pe fugari (cai), a fost ucis de un ostaș al său, pe a cărui muiere o stricase, și așa împărăția sa slobozit de un om nesuferit. Iar acei trei împărați nici 3 ani împărățind, a rămas împărăția numai lui Dioclițian în anul 286.

Dioclițian împărat anul 286. Caracterul lui.

3.Deci Dioclițian era de neam din născători proști din Dalmația, iar după socoteală era isteț la minte și viclean, care pe metehnele firii sale, le acoperea cu agerimea minții, și cu priceperea, și pe fiecare lucrare rea și aspră, o rânduia la alții, ca să nu fie el văzut făcând-o. Mai cu dinadinsul era silitor, și fără preget la sfaturile acelor pricini, ce era de nevoie a se săvârși, și pentru aceasta multe slujbe de ale împărăției le-a prefăcut, și a cinstii, afară de obiceiurile Romanilor, din care pricină se arăta nesuferit supușilor săi. **Maximian împărat**

288. Dar el ca să se întărească împotriva a atâtor vrăjmași ai săi dinăuntru, și dinafară, în al 2-lea an al împărăției sale (sau după alții al 4-lea) a luat împreună părtaș la ocârmuire, pe Maximian Herculie, și aceasta a făcut-o ca să-și păstreze adevărata lui stăpânire, aceștia fiind uniți s-au arătat cumpliti gonaci ai credinței lui Hristos. Pe mulți sfinți i-au mucenicit, pentru care goană se va zice mai jos. Amândoi și-au făcut câte un Cesar. ***Galerie Maximian și Constantie Buhabul Cesari.*** Dioclițian a făcut Cesar pe Galerie Maximian ginerele său, iar Maximin pe Constantie ginerele său, care a fost poreclit Buhabu, pentru gălbinarea feței lui, și așa acești 4 împărați, abia se apărau de greutățile felurilor de cetăți ce aveau.

4.În sfârșit Dioclițian fiind îngreuiat de Roma, fiindcă o găsea foarte slobodă, sa dus dintru dânsa, și a mers să locuiască în Nicomidia, unde era cinstit și închinat ca un Dumnezeu, după obiceiul păgânilor. Iar Maximian sa dus în Mediolan din Italia. Iar întru acea vreme fiind biruiți perșii de către Galerie, au lăsat Romanilor multe locuri și Eparhii. Iar apoi fălindu-se Galerie pentru multele biruințe, nu mai voia să fie supus, și nu se mulțumea cu numele de Cesar, pentru aceasta căuta prilej ca să se facă desăvârșit împărat. Deci o grea boală a oborât mândria lui Dioclițian. ***Dioclițian și Maximian se lasă de împărăție.*** Și Galerie cu toate că îl avea socru, la silit ca să lase coroana de Autocrator, pentru care a fost silit și Maximin ca să ajute, și el însăși să lase stăpânirea la Constantie uscăciosul, după 20 ani de împărăție ai lui Dioclițian, care după ce sa lăsat de împărăție, zicea că sa lăsat ca să se liniștească despre multele griji, iar întru ascuns zicea prietenilor săi, că sa lăsat pentru că nu a putu să biruiască pe Hristiani, și să stingă Hristianiceasca propovăduire, precum zice Metafrastul. Iar alții zic, că nu de aceasta a lăsat împărăția, ci silit de Galerie. Deci așa Galerie Maximian au luat Răsăritul, iar Constantie Buhabul Apusul.

Moartea lui Dioclițian și a lui Maximian.

5.Dezbrăcându-se de împărăție, și de stăpânirea monarhică, acești doi, Dioclițian ședea în cetatea Solona din Dalmația, de unde se și trăgea cu neamul, iar Herculie în Lucania din Italia. Zice Evsevie: Și Dioclițian ieșindu-și din minți, cu o boală îndelungată și chinându-se,

și-a aruncat spurcatul său suflet cu sila¹⁸⁷. Iar Maximian sa spânzurat din porunca lui Constantin cel Mare, și a murit, precum se va zice mai jos, Citește pentru aceștia la *Evsevie Istoria Bisericească Cartea 8 cap: 13. și la Zosim în Viața acestor împărați, la Zonara, Hronica Tomul 1 Cartea 12 cap: 31, 32, 33, 34. Și din Latini Victor, Eutropie, Cuspinian, și pe Flavie Bopiscopul, la Viața acestor împărați.*

CAPITOLUL XVI.

GOANA A ZECEA ȘI CEA DE PE URMĂ PORNITĂ DE DIOCLIȚIAN ȘI MAXIMIAN ÎMPOTRIVA HRISTIANILOR.

A zecea și cea din urmă goană împotriva Hristianilor.

1.Din vremea stăpânirii împăratului Valerian, cele ale Hristianilor au început a crește din zi în zi, și cuvântul blagocestiei la toți, elini și barbari zic să ia atâta slavă și îndrăzneală, încât cu anevoie poate cineva a descrie adunările Hristianilor cele de zeci de mii de bărbați și mulțimile Hristianilor cele ce se adunase prin toate cetățile. Căci atunci împărații mai lesne încredința Hristianilor ocârmuirile neamurilor și cetăților, decât celorlalți, și mai cu osebite îi primea slugi în casele lor, mai bine pe Hristiani, decât pe cei din neamuri, și dintre slugi iubeau mai mult pe cei Hristiani, decât pe cei de altă lege. Pentru aceasta Hristianii nu se îndestulau cu vechile case de rugăciuni, și fiindcă vedeau adunările lor crescând și înmulțindu-se, zideau din temelii Biserici cu mare înălțime, în toate cetățile și satele. Acestea așa fiind, și lucrurile Hristianilor sporind din zi în zi creșteau și se măreau, Dioclițian și Maximian perechea diavolului, unindu-se au ridicat

---

¹⁸⁷ În anul 305 demisionat Dioclițian de Împărăție, și se liniște în Salona patria sa, unde sa dat cu totul a lucra bine grădina sa. Iar auzind că Constantie a omorât pe Maximian, și pe fiul lui numit Maxentie, atâta groază și frică a dobândit, încât mai mult nu voia să guste mâncare, pentru aceea a și murit de foame, în anul 313 de 68 de ani fiind cu vârsta.

goană asupra Hristianilor, mai cumplită decât toate cele dinainte și fără omenie, pe care Istoricii o numără a 10-a, și cea de pe urmă, căci din tot sufletul, ori mai bine a zice nebunește, cei doi au vrut să șteargă numele Dumnezeului nostru Iisus Hristos din toată lumea.

Pricina goanei.

2.Iar pricina goanei acesteia, zic să nu fi fost alta, decât libertatea cea mare a Hristianilor, și fățarnici și amăgirea care se politica întru dânșii, precum mărturisește *Evsevie Istoria Bisericească* scriind acestea în elenă, pe care spre ale înțelege le tălmăcim: „Iar ca și cum din multa liberate ale noastre s-au schimbat în trândăvie și în lenevire, fiindcă zavistuiam unii pe alții, și ocăra, și în scurte cuvinte, înșine cu sininia fiindcă ne războim, cu arme de s-ar fi tâmplat, și cu sulițele ce se aruncă cu ocărătoarele cuvinte, și fiindcă boieri cu boieri, și noroadă cu noroadă se apuca a se gâlcevi, și fățarnicia cea multă, și luarea în răs mergea spre mai multă și mai mare răutate, și altele. Și Păstorii cei înțelepți, fiindcă au ridicat, și au trecut cu vederea legea Dumnezeieștii cinstiri, se războiau între dânșii cu învingeri de cuvinte. Deci acestea numai, și pe cele ca acestea, adică învingerile de cuvinte și amenințările și zavistia, și vrăjmășia cea a unora împotriva altora, și urâciunea o creșteau, și pe niște Ighemonii pe iubirea de stăpânire le căutau cu poftă, *Cartea 8 cap: 1.*

3.Deci cumplita și nemilostiva această prigoană, a început întâi de la Hristianii cei ce erau prin oști, apoi în anul 16 al împărăției lui Dioclițian în luna Martie, în care intra prăznuirea Patimilor Mântuitorului nostru, se publicau pretutindeni scrisori, ca Bisericile să fie risipite din temelie, și cărțile Dumnezeieștilor Scripturi să fie aruncate în foc, și câți din Hristiani au luat dregătorii să se necinstească, și câți se află în slujbă, de vor rămâne neschimbați în credința cea în Hristos, să fie lipsiți de slobozenia lor. Apoi după puțină vreme au trimis ei și alte Cărți, unde porunceau ca proestoșii Bisericii, adică episcopii, mai întâi să se dea la legături, iar apoi cu tot felul de chipuri să se înduplece spre a jertfi idolilor, și în sfârșit câți nu se vor supune, cumplit să se omoare.

4.Deci atunci mulți episcopi și prezbiteri ai Bisericii, nevoindu-se cu grele munci cu osârdie, s-au mutat în împărăția cerească. Și atât de mulți Hristiani în toate cetățile și satele, s-au nevoit pentru mărturisirea cea întru Hristos, încât cu anevoie se pot număra, pentru că pe însăși mucenicia o protimisea mai mult decât tot altceva al lumii. În sfârșit obosind luptătorii de Dumnezeu de junghierile și jertfirile nevinovaților, a poruncit să lipsească pe Hristiani de ochiul drept, și să li se sfărâme piciorul drept, și să fi osândiți la băile cele de mademuri din fiecare Eparhie. Citește pentru această prigoană pe *Evsevie la Istoria Bisericească Cartea 8 și pe Suplikie Segnur*.

Episcopii Romii.

5.În vremurile acestor împărați luptători de Dumnezeu, episcopi ai Romii după Felix, care a arhierit 5 ani, sa făcut Eutihian, care nici 10 luni fiind arhieriu a adormit, Gaius care a zis: „Dar eu pot să arăt semnele Apostolilor, că de vei voi să mergi la Vatican, sau la drumul Ostis, vei găsi semnele de biruință ale celor ce au ridicat Biserica aceasta.” Gaius fiind episcop 15 ani, după el se face Marcellin. ***Episcopii Antiohiei.*** Iar al Bisericii din Antiohia după Domnon sa făcut Timeul, și moștean al lui sa făcut Chiril, și după el Trianos, care a arhierit 13 ani, în vremea în care se întărise războiul împotriva Bisericii, și tirania sa făcut nesuferită. ***Episcopii Alexandriei.*** Iar al Bisericii din Alexandria după Maxim care a arhierit 18 ani, după ce a murit Dionisie, sa făcut episcop Teonas, care a arhierit 19 ani, și sa săvârșit, apoi s-au făcut în locul lui Petru cel Cuvios, a încuviințat scaunul 12 ani, în sfârșit tăindu-i-se capul, a primit cununa muceniei. Acesta a scris cuvântul pentru pocăință, în care Canonul 15 este asupra latinilor. Și alt cuvânt de Istorie Bisericească pentru Sfânta Pashă. Zice pe lângă altele pentru cuvântul acesta: că descoperindu-se de la Dumnezeu nepocăința lui Arie (pe care diacon fiind l-au caterisit) a arătat ucenicilor săi lui Ahila și lui Alexandru. ***Episcopii Ierusalimului.*** În sfârșit al Bisericii cei din Ierusalim sa făcut Ermon după Zamda (iar alții îl zic Lamda) are a arhierit 10 ani. Și acest Ermon au fost cel mai de pe urmă din episcopii cei până la

goana cea asupra noastră, precum mărturisește *Evsevie Istoria Bisericească Cartea 7 cap: 32*.

CAPITOLUL XVII.

ÎNVĂȚĂTORII CEI SLĂVIȚI, CARE AU ÎNCUVIINȚAT ÎN BISERICĂ ÎN ANII ACEȘTIA.

Dascălii Bisericii.

1.În anii aceștia, Biserica lui Hristos, nu numai din sângele mucenicilor, ci și din roua învățaturii Dumnezeieștilor și bărbaților aleși sa adăpat din destul. Că dascălii ai ei mai vestiți decât ceilalți au strălucit, dintre elini adică Petru Alexandrinul, de care sa zis mai sus, Meletie, Metodie, Anatolie episcopul Laodiceii, Piereie prezbiterul Alexandriei, Lukian Askitul și Mucenicul, și alții din Latini, Arnobie, și Laktantie.

Meletie.

2.Meletie a fost episcop al Bisericii Pontului, pe care învățații cei de atunci îl numeau miere a elinismului, caracterizându-l cu această numire, pentru voroava lui cea de miere curgătoare care o avea, și pentru deplina viețuire întru faptele bune, și mai ales că era frumos vorbitor, nu poate nimeni a lăuda destul, și pentru bunătatea petrecerii, pentru învățatură, întru știința logici, prea meșteșugos și prea cuvântător, ar fi zis cineva că el este cercând procopseala lui. Deci Marele acesta în vremea goanei a fugit în părțile din Palestina 7ani, precum ne-am adevărit, zice *Evsevie Istoria Bisericească Cartea 7 cap: 32*.

3.Metodie episcopul întâi în Olimp din Likia, adică Patara, și apoi la Tir, înflorea în vremea lui Dioclițian, om nu la fiecum sfințenie, și

de învățătură. **Cărțile lui**. Metodie a alcătuit o carte de cuvânt cu meșteșug asupra lui Porfirie, și **Benketul** a zece fecioare, de care zice Fotie: „Însemnează că dialogul acesta care are titlul de **Benket**, sau pentru curăție, este mult mincinos (adică smintit) de alții. Pentru aceasta vei afla întru el amestecate și dogme ariene, și băsnuri ale altora oarecărora rău slăvitori.” Și sa tipărit în anitariul Bibliotecii Părinților, și un prea bun Cuvânt pentru înviere, și asupra lui Origen **Penpionissa**, Pentru stăpânirea de sine, și o **Hronică**, **Tâlcuiri la Facere**, și la **Cântarea Cântărilor**, și la **Apocalipsa**, pe care le enumeră Ieronim în Catalog cap: 83 iar acum află părinții din cuvântul cele pentru **Înviere** împotriva lui Origen, la Epifanie, și la Fotie, a lăsat și multe alte cărți, și prea bune, după Sofronie și alții. În sfârșit a mărturisit pentru Hristos în Halkida Răsăritului luând cununa muceniciei.

Anatolie.

4.Episcopul nemerniciei din Laodikia, moștean bun al bunului Evsevie. De neam era din Alexandria, iar pentru învățătură, pentru voroava lui, pentru știința și filosofia lui, a luat locul cel întâi între cei iscușiți, pentru că sa suit la vârful înțelepciunii, că știa Arititica, Astronomia, și tot meșteșugul cel vorovitor, dar încă și fireasca privire, și învățătura retorică. **Cărțile lui**. Pe lângă celelalte a lui fapte bune, a scris și multe cărți, Loghion, și o carte de înaltă știință pentru Paști, Introducere Aritmetică în 11 scrieri, și alte multe Cărți ale îndeletnicirii sale iscusite în cele Dumnezeiești, sa săvârșit el înainte de a începe Dioclițian prigoana.

Pierios.

5.Pierios prezbiterul din Alexandria, om desăvârșit, nevoitor câștigător de petrecere îmbunătățită, cercat și iscusit în filosofie, întru privirile Dumnezeiești cercat, și în tâlcuiri, și în predicile înaintea mulțimii. Acesta sa numit și Origen cel mic, pentru tâlcuirile și voroavele lui cele din Scripturi.

Lukian.

6.Lukian Skiteanul și mucenicul, care cetind mai înainte cele date la vedere a Dumnezeieștii Scripturi (adică tălmăcirile cele până atunci), și pe cele Evreiești, și socotind cu scumpătate cele ce lipsea, sau și ce prisosea, și îndreptând graiurile adevărului, la locul lor, a dat fraților Hristiani, A șaptea ekdosis (scoatere), apoi după nevoința, și mucenicia lui, după goana pornită de Maximian, și de Dioclițian, sa aflat scris de însăși mâna lui în Nicomidia în zilele Marelui Constantin la Iudei, într-un perete de zid, lipită împrejur cu tină, spre păzire. Scris-au și multe alte Cărți, dar nu se află, unii l-au clevetit că se unește la o socoteală cu Pavel de Samosata, însă Atanasie, Hrisostom, și Ieronim l-au privit totdeauna de învățător dreptcredincios.

Arnobie.

7.Iar din Latini, Arnobie Afrul în vremea împăratului Dioclițian, a predat retorica meșteșug prea frumos în cetatea Siki din Africa precum zice *Ieronim în Catalogul cap: 79*, iar apoi lăsând mincino-slăvirile păgânești, a alergat la Biserică. Iar de episcopii Bisericii, pentru cea mai dinainte a lui nemilostivire și cruzime împotriva Hristianilor, și urâciunea ce arăta spre ei, fiindcă a fost filosof păgân, sa trecut cu vederea, și sa învrednicit îndată Sfântului Botez, măcar că din tot sufletul îl cerea. ***Cărțile lui.*** Drept aceea gonind de la sine pe tot potrivnicul prepus, a scris 7 Cărți împotriva păgânilor, între care o Voroavă pentru nebuneasca păgână religie a neamurilor, și adeverează credința Hristianilor. (Zic alții că ar fi greu de înțeles Cartea cea împotriva păgânilor, și că nu întărește pe credința Hristianilor, cu acea luminaș și adevărire, cu care surpă pe religia păgânilor). Iar Arnobie care a scos Tâlcuiri la Psalmi, este altul, aflându-se la anul 445 după zisa lui Belarmin.

Laktantiul

8.Ucenicul lui Arnobie a stătut Lukie Keliul Laktantiul Firmian, poreclit așa de la cetatea Firmu din Italia, care se află în țarina deasă, unde sa născut, și a fost un scriitor prea procopsit, și de o potrivă cu Tulie Cicero, de unde și se poreclește Cicero hristianul. Acesta a predat retorica în Nicomidia, în vremea împăratului Dioclițian, și fiind

întru adânci bătrânețe a scris către Crisp fiul Marelui Constantin. Vestea lui Laktantie a îndemnat pe Marele Constantin ca să-i dea epistasia lui Crisp fiului său. În cărțile lui se vede mai mult retor și filosof, decât dascăl teolog. **Cărțile lui.** A scris 7 Cărți frumoase pentru Dumnezeieștile rânduieli, pentru zidirea lui Dumnezeu, pentru mânia lui Dumnezeu, și urmând învățătorului său, atât asupra mincinoasei religii a păgânilor, și-a pornit condeiul, încât a trecut măsura, după Ieronim, și Baronie.

Vasile al Ankirei.

9. Vasile al Ankirei, doftor cu meșteșugul, a scris asupra lui Markel, și pentru feciorie, și altele nu puține, când împărăția Constantin, și a început religia Mekedonă, cu Eustatie Sebastianul. Întru acest veac mai strălucea și Teognost al Alexandriei, care a scris 7 cărți de învățături pentru tainele credinței, și mai ales pentru Treime. Victorin episcop în Petavi din Panonia, care a scris și tâlcuiri la Apocalipsă. Teoctist episcop la Cesareia Palestina, cunoscut lui Alexandru al Ierusalimului, prieten al lui Origen, din a cărui învățătură a luat mare folos. La mare cinste și laudă era lângă cei din Palestina, și a fost cel întâi la un Sobor din Antiohia împotriva Navatienilor, vezi pe *Evsevie Istoria Bisericească Cartea 6 cap: din sfârșit.* Pamfil cel ce se zicea prezbiter din Laodikia, și prezbiterul lui Evsevie din Cesarea Palestina, acest Evsevie la atâta dragoste îl avea, încât a voit să se numească a lui Pamfil. Se află în ziua de astăzi o dezvinovățire a lui Pamfil, pe care a scris-o spre ajutorul lui Origen. A mărturisit cu slavă în vremea împărăției lui Maximin, vezi pe *Evsevie Istoria Bisericească Cartea 7 cap: 32 și pe Ieronim la Catalog.* În veacul acesta s-au adunat multe late Soboare, mai multe decât cele însemnate mai sus: **1.** Sobor Carhedona de Agripin episcopul locului, anul 217 întru care sa legiuit ca să nu primească clericii epitropii. **2.** Sobor în anii 230 și 231. **3.** Două Soboare în Alexandria anul 235 împotriva lui Origen adunat de episcopul locului Dimitrie. **4.** Sobor în Alexandria după oarecare, întru care Iraklas al Alexandriei au întors la drept slăvitoarea credință pe Amonie. **5.** Sobor în Roma anul 237 adunat de Flavian împotriva lui Origen. **6.** Sobor la Lampesa din Afirca an 240

sau 242 împotriva lui Pribatu ereticul, întru care au fost față 90 episcopi. **7.** Sobor în Bostra din Arabia an 247 ori 249 asupra celor ce ziceau că sufletele sunt muritoare, în care a fost față și Origen, care a nimerit să-i întoarcă peeretici la dreapta credință, *vezi la Evsevie Istoria Bisericească Cartea 6 cap: 31.* **8.** Sobor la Roma anul 250 sau 253 adunat de clerul Romii, și de episcopii cei de aproape și a fost rânduit ca în primejdie de moarte să fie iertați cei ce au căzut (din mărturisirea credinței) după ispoveduire, și pocăință. **9.** Sobor la Roma anul 252 sau 255 în care 18 episcopi împotriva lui Navatian. **10.** Sobor la Antiohia la 252 de Dimitrie episcopul asupra lui Nauat. **11.** Sobor anul 255 sau 257 în Karhidona de Ciprian pentru îndreptarea buneirânduieli Bisericești, în care Sobor a fost muștrat episcopul Terapiei pentru că a hirotonit preot pe un Victor, fără a face o deplină pocăință, sa rânduit încă să nu se aștepte ziua a 8-a a se boteza pruncii, ci și mai înainte să se boteze. *Vezi mai pe larg Epistola 55 a lui Ciprian.* **12.** Sobor în Karhidona anul 256 sau 258 adunat de Ciprian în care au fost față 36 episcopi, și au caterisit pe Vasilid episcopul Legeonului, și pe Markial episcopul Asturikăi, Augustii, adică din Astogia din Spania, ca pe niște vinovați de multe greșeli, și în locul lor au ales pe Savin, și pe Filix. Încă fiindcă acești doi caterisiți au amăgit pe papa Ștefan, și i-au primit întru împărtășire, soborul acesta a întărit alegerea lui Sabin, și a lui Filix. **13.** Sobor în Narbona din Galia, în acest Sobor minunat sa dezvinovățit Pavel întâiul episcop al Narbonului, de o rușinoasă păcă, pe care doi diaconi o plăsmuiseră asupra lui. **14.** Sobor în Roma la anul 263 pe dezvinovățirea lui Dionisie al Alexandriei, care a fost păcăt ca și cum ar avea eresul lui Sabelie. *Vezi pe Baronie la anul 263 numer, 34.* Pe Atanasie pentru slăvirea lui Dionisie împotriva Arienilor, și pe Vasile pentru Duhul Sfânt, către Amfilohie capitolul cel mai din urmă.

ADUNARE PE SCURT

PENTRU ÎNVĂȚĂTURA, BUNA RÂNDUIALĂ, ȘI MORALUL BISERICII DIN ACESTE PRIMELE TREI VEACURI¹⁸⁸.

1.Biserica lui Hristos fiind Una, Sfântă, Catolicească și Apostolească, se cade ca și învățătura ei să fie una, sfântă etc. Căci dacă Biserica nu ar fi învățat învățătura lui Hristos cea prin Apostoli, s-a de ar fi învățat întru alt chip, atunci nu ar fi Biserică. Apostolii precum s-au învățat de la Hristos adevărul credinței noastre, așa au și predanisit, și au învățat pe Biserica pe care ei au întărit-o. Deci ținând în mâini învățătura Bisericii, învață pe cei ce năzuiesc la dânsa. Adevărul este că măcar deși Biserica a învățat totdeauna, și va învăța pe Apostoleasca învățatură, dar nu a întrebuințat totdeauna același chip al zicerii, de pildă, mai înainte de a se arăta eresurile, și cerea stare dimprejur. La aceasta nu este nouă scornire, (ori kenotomie), precum oarecare bârfesc fără rușinare, fiindcă din început aceasta învățatură a fost a Bisericii care a fost și în urmă. Dar adevărat este și aceasta, că în veacurile ceii întâi, se aflau mulți care nu slăveau drept, dar socoteala lor nu sa socotit ca o învățatură, a Bisericii, ci ca o socoteală a unora careva. Iată dar ce credeau Hristianii Bisericii celei din început, și credem și acum noi dreptslăvitorii.

2.Hristianii acelor vremuri credeau scripturile și predania, și întru aceasta se unesc cu Luterocalvinii, însă lăturiș, fiindcă pe alocurea leapădă predaniile Bisericii celei din început, și pe alocurea le primesc, precum de pildă, când cred pe Duhul cel Sfânt purces de la tatăl, și Fiul, aceasta cu adevărat este predania unor careva, și nu învățătura Scripturii, că nici odată undeva zice Scriptura anume că

---

¹⁸⁸ În Capitol 13 partea I a introducerii Istoricul cel elinesc (adică autorul cărții) zice că la sfârșitul fiecărui veac, adaoge o scurtă cuprindere de cele ce cuprind acel veac „În manuscrisul (zice talmăcitorul din cea elinească și tipăritorul celei de pe care se talmăcește aceasta Moldo-Românească) ce o am în mână, această cuprindere se află numai la două veacuri, care nu este alta, fără numai o scurtă scară a capetelor celor ce sunt cuprinse în acel veac. Deci de vreme ce după fiecare veac nu se află această cuprindere scurtă, și mai ales că această carte împodobită de scumpătățite scări sau tabele, mi sa părut de cuviință, ca în locul acelei cuprinderi pe scurt de cele cuprinse în fiecare veac, să adunăm o adunare scurtă de învățătura, de buna rânduială, și de moralul Bisericii din fiecare veac. Și fiindcă în cele 3 veacuri de la început, foarte puțină osebite au fost în Biserică, pentru aceasta la sfârșitul veacului 3, adunarea cuprinde pentru cele trei veacuri. Adunarea aceasta este ca o strângere de flori din Istoria aceasta, și de la mulți alți Istorici iubitori de adevăr.

Duhul precede și de la Fiul. Ci eu povestesc ceea ce credeau Hristianii cei din început, și nu cei ce mincinoșesc slăvire. Pentru aceasta zic cum că Hristianii cei din început credeau și învățau pe alții să creadă pe un Dumnezeu nevăzut, veșnic, nesticat, mult milostiv, lepădând slăvirile elinilor pentru mulți Dumnezei, și mincino-dumnezei. Învătau un singur Dumnezeu care a făcut totul, în trei fețe, Tatăl și Fiul și Duhul, Dumnezeu fără început pe Tatăl, Dumnezeu fără început pe Fiul, și Dumnezeu fără început pe Duhul. Ei propovăduiau că Fiul era din veșnicie, a fost lângă Tatăl ca o față, socoteau cum că-i cuvântul, adică Fiul, sa arătat în osebite vremi, și cu osebit chip Patriarhilor, ei credeau că însuși Cuvântul sa întrupat, și cum că Iisus Hristos a fost Cuvântul, cel ce sa înomenit, și cum că întru aceeași vreme a fost Dumnezeu și Om desăvârșit, și că a luat trup adevărat, nu după nălucire, în sânul Fecioarei Maria, cum că a pățimit, și a murit. Credeau că sa întrupat ca să mântuiască neamul omenesc, cel căzut pentru păcatul lui Adam celui întâi zidit, că a venit pe pământ ca să învețe pe oameni adevărul, ca să se facă lor chip, și pildă, credeau pogorârea Lui în iad, și slăvita Lui înălțare, credeau că va să vie să judece pe toată lumea, ca să răsplătească celor buni, cu viață veșnică, iar celor răi muncă veșnică. Ei învățau că omul cel căzut din buna sa norocire, cea pentru neascultare lui de mai înainte și că măcar deși omul are stăpânire de sine, are trebuință de ajutorul lui Dumnezeu, adică de Dumnezeiescul dar, ca să facă binele. Credeau că omul are nevoie de botez, și isprăvile Botezului ei le puneau în mâinile episcopilor pe darul și puterea de a se pogorî Duhul cel Sfânt peste cei ce se botează, învățau că Biserica are putere a ierta pe păcătoșii care se pocăia. Credeau cu inimă curată că este de față ființa a trupului lui Iisus Hristos în Taina Euharistiei, laudau fecioria, neosândind nunta, cinsteau pe mucenici, și aduceau multă evlavie către Fecioara Maria. Iată în puține cuvinte credința și învățătura Hristianilor din primele trei veacuri. Unii împreună cu Papia credeau, cum că împărăția lui Hristos ce a de pe pământ era dl 1000 de ani, alții socoteau cum că prea degrabă vine a doua venire a Fiului lui Dumnezeu, și alte oare care, însă aceasta nu era socotința a toată Biserica, nici ca o dogmă a credinței. Aceasta este învățătura Bisericii celei ce au întărit-o

Apostolii, și care sa întins în cele patru părți ale lumii. Să zicea dar puțin și pentru buna rânduială a Bisericii.

3.Buna rânduială a Bisericii nu a fost totdeauna aceeași, nici fiecare loc de o potrivă, căci când și când se osebea în multe Biserici. Buna rânduială a Bisericii cei din început este temelia Bisericii noastre, și măcar că întru cele dinafară să fi suferit puțină schimbare, dar întru cele dinăuntru a fost totdeauna aceeași. Buna rânduială a Hristianilor, celor din primele trei veacuri, nu era decât proastă, se aduna în ziua Domenicii (adică Dumineca) în rânduite locuri de rugăciune, se citea Scriptura, și des episcopul învăța pe frați cuvântul lui Dumnezeu. Până de la vremea aceea se prăznuia Nașterea lui Hristos, Pasha, și Penticosti (adică ziua a cincizecea). Hristianii nu plecau genunchii în Dumineci, nici de la Înviere până la Penticosti. Când se rugau se întorceau către Răsărit. Locurile unde se adunau ca să se roage lui Dumnezeu erau proaste, fără împodobiri și fără fală. Icoane nu erau spre obșteasca întrebuințare, adeseori făceau oarecare ospete, pe care le numeau Agapis (adică dragosti), unde se primeau toți Hristianii, se rugau lui Dumnezeu pentru morți, făceau pentru ei proaduceri, și săvârșeau Sfânta Liturghie pentru pomenirea lor. Hristianii se sărutau unii pe alții, și se numeau împreună frați. Rugau pe Mucenici, și serbau ziua muceniei lor, și credeau că ei se roagă lui Dumnezeu pentru cei vii. Câți se făceau Hristiani, și în destul se învăța, cu mare prăznuire se boteza, când se învăța se numeau Catehumeni, când se botezau erau afundați de trei ori în apă, chemând peste ei pe Prea Sfânta Treime, Botezul nu se da decât în Praznicul Învierii și al Cincizecimii, după Botez se ungeau cu unt de lemn, și la multe Biserici și gusta din dânsul, și din miere, apoi episcopul își punea mâinile peste cei ce se botezau chemând peste ei pe Prea Sfântul Duh. Când Hristianii după botez cădeau în păcate, și se mărturiseau înaintea preoților, se canoniseau spre pocăință, adică se lipsea de Biserică și de toată petrecerea împreună cu credincioșii, și erau datori să postească, și să facă și alte nevoințe, nu numai întru ascuns, ci și la arătare la ușile Bisericii. La unele Biserici au ajuns la atâta asprime, încât câți cădeau în slujirea de idoli nu erau iertați, nici

nu erau primiți în adunările credincioșilor, sau cei ce ucideau, sau prea curveau. Cu vremea sa mai îndulcit asprimea pentru prea curvari, și ucigași, și în urmă și pentru idolo-slujitori, care erau iertați numai când li se primejduia viața, sau cu o îndelungă pocăință. Clericii care cădeau în oare care păcate, nu numai că erau lipsiți de lucrarea lor, ci se supuneau și unei pocăințe la arătare, și câți își făceau pocăința în arătare, nu mai erau primiți între clerici. Câți din credincioși tulburau Biserica, ori cu eresuri, ori cu o rușinată petrecere, se afurisea (adică se osebea) de la adunarea împreună cu cei credincioși.

4.Credincioșii proaduceau pâine și vin cu puțină apă la vremea Euharistiei. Episcopul sau prezbiterul citea puține rugăciuni asupra pâinii și a vinului, și după rugăciuni se despărțea pâinea în bucăți, și diaconii dau celor ce se aflau acolo, asemenea și din vin. Hristianii primind pâinea și vinul, credeau că primesc Trupul lui Iisus Hristos. Asemenea și pruncii se împărtășeau din pâine și din vin, sau măcar din vin, cele mai de multe ori, o slujire ca aceasta care se numea Jertfă și Euharistie se făcea dimineața, preotul se ruga atât înainte de jertfă, cât și după jertfă. Hristianii de câte ori se aflau la adunare, se împărtășeau și socoteau că este de nevoie petrecerea cea după Evanghelie, ca să se împărtășească cu vrednicie. Nunta se săvârșea înaintea preoților, și se întărea cu jertfă, nunta a doua era urâcioasă, mai ales mulți se fereau de dânsa.

5.După săvârșirea Păstorilor Bisericii celor aleși de Apostoli, Păstorii erau aleși de către norod sau Biserică, dar se sârguia să aleagă pe aceia, care erau chip și pildă de viețuire și de moralitate tuturor fraților. Episcopul era mai sus decât preoții, care erau aleși iarăși de alți episcopi prin punerea mâinilor lor peste capul celui ales, iar preoții prin punerea mâinilor episcopilor, și a clericilor. Diaconii care au fost rânduiți din vremea Apostolilor, din început au luat funcția slujirii, și a slujbei Bisericilor. Diaconițele, și ele erau după o veche rânduire, Ipodiaconii și alte cete, în urmă s-au rânduit. Episcopii Mitropoliilor (ai maicilor cetăților), Eparhiilor, au luat de har oarecare pronomiri¹⁸⁹

---

¹⁸⁹ Întăietate. N. tr.

și drepturi asupra Bisericilor care țineau de aceiași cetate sau Eparhie. Biserica Romii, a Alexandriei și a Antiohiei, s-au arătat a fi cele mai întâi, pentru aceasta și episcopii lor se bucurau de multe pronomii. Hotărârea Soboarelor, adică socotința tuturor Bisericilor, era ca un dreptar negreșit al credinței. Câți erau osebiți de arătata adunare a Bisericii se socoteau afară de nădejdea mântuirii. Preoții nu se deosebeau de pe haine, ci de pe sfințenia viețuirii, Tainele le dau în dar, nu luau dajdie, și se hrăneau în dar de la Biserică, ori din ce oferea norodul Hristianilor Bisericilor, întrebuința spre hrana preoților și a săracilor, și episcopul chivernisea acestea spre buna întrebuințare a acestor noroad. Păstorii Bisericii nu se depărtau de turma lor, fără numai pentru oarecare nevoie, și nu se ierta unui preot a lăsa o Biserică și a merge la alta, pentru câștig sau pentru deșartă slavă. Preoții aveau voie să viețuiască cu legiuite soțiile lor, pe care le aveau mai înainte de a intra în funcțiunea preoției, dar nu se ierta a-și la soție după ce au luat lucrarea preoției. Monahi și călugări atunci nu erau, dar erau mulți bărbați și femei care viețuiau în curăție și feciorie, și goanele au silit pe mulți să alerge în pustie. În veacul 3 s-au aflat multe fecioare, care au hotărât să-și păzească fecioria în tot timpul vieții lor.

6. Nici unul din Hristiani nu mâncau sugrumat, sânge, sau din jertfa idolilor, una că aceasta se socotea mare greșeală. Mai înainte de Praznicul Învierii posteau, cine mult, cine puțin, după obiceiul osebitelor Biserici. Mai mult rămâneau postind cu dinadinsul până la ceasul al nouălea (15) atât Miercurea cât și Vinerea a fiecărei Săptămâni, și cei mai mulți din Hristiani în aceste zile se îndeletniceau întru rugăciuni, și la această faptă se zicea **stare**. Posteau încă atunci când erau întâmplări de nevoie, precum ciumă, foamete, cutremur, și altele. Duminicile, și în zilele cele de la Înviere până la Cincizecime nu posteau. Când se ducea la Domnul vreunul din Hristiani, nu îl ardeau ca păgânii, ci îl îngropau sub pământ.

7. Însă cele de acest fel nu erau întrebuințate la fel în toate Bisericile de obște, nici întru aceiași vreme, ci o Biserică avea un

obicei, și alta altul. Însă în veacul 3 erau multe obiceiuri, care în cel 1 și 2 nu erau. Să vorbim și pentru moral.

8.Moralul Evangheliei au stătut totdeauna același, precum și învățătura, adică niciodată nu a luat prefacere, mai ales deși oarecare răi Hristiani nu viețuiau după moralul Evangheliei. (De vom osebi pe eretici, care pe jumătate erau Hristiani) încă nici un Hristian era care defăimând moraliceștile socotințe ale Evangheliei, să propovăduiască socotințe potrivnice, mai ales nu sa auzit cândva în Biserică pricini pentru moral. Hristianii urmau după zicerea poruncilor Evangheliei, se îndemneau între dânșii să urmeze îmbunătățita viețuire a lui Hristos, pe care o cunoșteau, și cu curăție o vedeau de chip și pildă a petrecerii celei întru Dumnezeu.

9.De ar voi cineva să povestească toate năravniceștele porunci ale acestor prime trei veacuri, trebuia să alcătuiască cărți. Pentru aceasta vom zice cele mai de ființă. Credincioși păzeau nu numai cele zece porunci și Legea firească, ci și plinirea și săvârșirea Hristianii nărviri. Ei învățau că cel mai bine plăcut lucru lui Dumnezeu, este aducerea unei inimi curate, și din toate mai presus de toate a iubi pe Dumnezeu, este de nevoie să fie omul drept, și câți de frică lucrează nu sunt adevărați drepți, cum că mai bine să rabde Hristianul tot felul de munci, și mai bine să moară de multe ori, decât să facă ceva care să pricinuiască cea mai mică îndoială în inimile Hristianilor pentru credința cea în Hristos, cum că trebuie să iubească pe aproapele, ca pe sine, să-l ajute, să-l înlesnească la trebuința sa, să nu urască pe cineva, să răsplătească cu bine în loc de rău, și să iubească pe vrăjmașii săi. Îndemna pe Hristiani spre milostenie, la cercetarea săracilor și a bolnavilor, și a celor închiși pentru credință. Sfătuia pe toți bogații să ajute cu prisosul lor la lucrurile cele plăcute lui Dumnezeu, să nu se dea la desfătare și la benketu, ci să se îndestuleze cu cele de nevoie. Pe femeile învăța să se poarte cu bună rânduială întru toate, și mai ales la împodobiri. Sfătuia pe Hristiani să respecte, și să se supună împăraților, Judecătorilor, bărbații să-și iubească pe femeile lor, pe fii să se supună și să asculte de Născătorii lor, pe slugi să fie ascultători, și credincioși stăpânilor lor, și pe stăpâni să se poarte cu blândețe către

slugile lor. Pe credincioși îi învăța a se supune păstorilor săi, și pe Păstori a avea râvnă și iubire către credincioși. În sfârșit învăța pe credincioși toate năravurile poruncilor Evangheliei, și să viețuiască cu fapte bune, și după plăcerea lui Dumnezeu, și ceea ce este mai de mirare, Părinții primelor trei veacuri, nu propovăduiau numai cu cuvântul acest fel de năravuri, ci îl și arătau cu lucrul.

Sfârșitul veacului 3.

CARTEA IV.

VEACUL 4.

CAPITOLUL I.

AUTOCRATORII CONSTANTIE BUHABUL, GALERIE, SEVIR, MAXIM ȘI MAXENTIE, ȘI CELE CE SAU FĂCUT DE DÂNȘII ÎN BISERICĂ.

Împărații Constantie Buhabul și Galerie anul 304.

1. Dioclițian Iobius, și Maximian Herculus de voie lăsând împărăția, și uneltind viață simplă și mojicească, Constantie și Galerie s-au făcut Cesari Autocratori anul 304 d.Hr. care au împărțit între ei

stăpânirea Împărăției Romanilor, lucru care nici odinioară sa făcut, și nici își aduce cineva aminte să mai fi fost una ca asta. Părțile Apusene a monarhiei Romanilor, adică Spania, Galia, și Africa, le-a luat Constantie tatăl Marelui Constantin, iar Galerie cealaltă parte a Asiei, cu toate căci Constantie apoi i-au lăsat pe Italia și Africa. Iar îndată ce sa suit în scaunul împărătesc, Galerie au propovăduit de Cesari pe Sever și pe Maxim, nepoți din sora sa. Iar Constantie au propovăduit de Sebastos întru aceeași vreme pe fiul său Constantin.

Caracterul lui Constantie.

2. Acest Constantie se trăgea din neam blagorodnic Roman sânge, fiind fiu lui Eutropie blagorodnicul și a fiicei fratelui lui Claudiu împăratul. Acesta din tinerețile sale a câștigat respectul și cinstea de la toată lumea pentru bunele proterimata (adică vrednicii și isprăvi), încât că pentru smerenia, Autocratorul Karos au vrut să-l propovăduiască de fiu înfiat al său, de nu l-ar fi oprit moartea.

Starea Bisericii de la Apus.

3. În vremea lui Constantie Buhabului, starea Bisericii Apusene adică a Galiei, Italiei și marii Bretanii era de liniște nemărginită, că acest fericit și rea blând împărat, care singur dintre împărații noștri, precum zice *Evsevie Istoria Bisericească cartea 8 cap: 13 cuvântul 1, pentru Viața lui Constantin cap: 18*, cheltuind vremea stăpânirii cu vrednicie, și fiind iscusit și cu purtări nobile, pe Hristianii cei supuși lui îi iubea, și nu se unea cu goana cea împotriva Hristianilor, ci păzea nevătămați pe cei blagocestivi, nici Biserici nu risipea, nici pe Hristiani nu supăra, ci mai vârtos da învoire Hristianilor să facă cele ale religiei lor. Pentru aceasta și Bisericile care se aflau în cuprinsul stăpânirii lui, se bucurau de liniște, și pe toată ziua creșteau, și supușii lui se bucurau, aflând-se bine norociți sub stăpânirea lui, însă în puțină vreme. ***Moartea lui Constantin Buhabul.*** Fiindcă sa săvârșit în anul 2 al împărăției sale, lăsând pe fiul său adevărat clironom și Autocrator, citește pe *Evsevie Cuvântul I. cap: 18 și 21., pentru Viața lui Constantin, și pe Sozomen la Istoria Bisericească Cartea 1 cap: 6.*

4.Galerie dimpotrivă sa născut din părinți proști în Dacia, și în tinerețea sa păștea vite, de unde sa numit și Armetanios, adică păstor. **Caracterul lui.** Dar frumusețea unită cu un dar firesc al unui oștean voievod viteaz, a strălucit întru el mai mult decât în alții, însă aceste vrednicii s-au înnegrit de asprimea, nemilostivirea, trufia, și de nemărginita lui iubire de argint, mai ales pentru multa ură ce avea către Hristiani. Că din început a făcut multe rele împotriva Hristianilor, căci urmând goană asupra Hristianilor, mai rea și mai cumplită a fost decât cea pornită de Dioclițian, și Maximian Herculie, precum se va zice în următorul capitol.

5.Cu toate acestea Împărăția sub ocârmuirea lui Galerie multe a suferit pentru asprimea lui, iubirea de argint, și pentru cumplita prigoană cea asupra Hristianilor,. Tânărul Constantin fiul lui Constantie Bugetul, fiind Sebastos (Cesar), și aflându-se în curtea lui Galerie, sa arătat că este vestit pentru vitejiile sale, pentru care mult îl zavistua Galerie, și nu lipsea a-l pune totdeauna în primejdie, și pe ascuns îl vrăjmășea ca să-l piardă. Această socoteală avea când la trimis împotriva Sarmaților cu puțină oaste, pe care afară de toată nădejdea omenească ia biruit, prinzând rob pe însuși voievodul oștilor lor, Galerie au voit iarăși întru altă vreme, ca însuși Constantin să se lupte cu un leu prea mare și prea înfricoșat în Teatrul cel de obște, unde cu toate acestea Constantin cu mare mirare l-au omorât și s-au bucurat privitorii. Dar în cele din urmă înțelegând Constantin că Galerie îl vrăjmășuia a fugit pe ascuns, și ca nă nu-l ajungă pe cale, omora caii, care nu erau lui de trebuință, ca să nu-l găsească cei ce îl goneau, să-l prindă, și așa a ajuns cu bună norocire la tatăl său, unde pentru mai multa sa norocire la aflat în viață, însă la cumpăna morții, la care îndată sa propovăduit diadoh, și Autocrator. **Constantie se vestește Hristian.** Evseviev zice la Cuvântul 1 cap: 17, cum căci Constantie, sa făcut Hristian mai înainte de a muri, propovăduind înainte de a muri Hristianismul său.

Maxentie se vestește împărat.

6.Întru aceiași vreme Maxentie fiul lui Maximian Herculie, și ginerele lui Galerie, dorind de demult să ia sceptra împărăției, cu bani

a cumpărat pe Senatul Romii, și încă împărățind Galerie, l-au propovăduit Autocrator (aceasta auzind Galerie sa tulburat mult, și îndată sa declarat între ei război). Întru acea vreme și chipul lui Constantin ce a fost trimis la Roma (spre semn că a luat scaunul tatălui său, după obicei) a fost aruncat la pământ din porunca lui Maxentie, spre semn că nu vrea să-l recunoască împărat, drept aceea din toate părțile se gătea război. Galerie a trimis pe Sevir împotriva lui Maxentie, care înconjurând Roma cu oști, la făcut pe Maxentie care era înăuntru să se îngrozească întru atâta, încât văzând primejdia, a chemat pe tatăl său spre ajutor, și la făcut să lase singurătatea în care se afla, îndemnând și pe Dioclițian să-și lase grădina, pe care în Salona o îngrijea cu sârguință, dar nu a fost ascultat de el. Iar ostașii auzind de numele lui Maximian Herculie că a intrat a doua oară în priveliștea lumii pentru a fi Autocrator, au lăsat pe Sevir, care a fugit la Ravena ca să se păzească. **Moartea lui Sevir.** Iar Maximian la îndemnat să vină în Roma, făgăduind că va rămâne nesupărat, dar îndată ce sa înfățișat, și-a călcat făgăduința, și cu vicleșug la omorât, faptă necuvioasă unui monarh, și a rămas Maximian stăpân pe Împărăția Italiei.

Răutatea lui Maxentie.

7.Cu acest chip, sa întărit Maxentie în scaunul Romii împreună cu tatăl său, însă nu erau uniți la socoteală, căci tatăl său îl defăima și îl socotea nevrednic de a fi împărat, fiindcă nu făcea, decât fapte de spurcăciune și de înverșunare, preacurvind fără omenie cu femeile nobililor și a boierilor Senatului, necinstind și ucigând pe mulți aleși, și alte multe necuviințe lucra. Cu toate că la începutul Ighemoniei sale se fățarnicea cu credința Hristianilor pentru plăcerea și lingușirea gloatei Romanilor, și așa fățarnicindu-se a poruncit să înceteze goana asupra Hristianilor, poleindu-se cu blagocestie, însă precum se arăta, nu se și nădăjduia să fie unul ca acesta cu faptele, *după Evsevie Istoria Bisericească Cartea 8 cap: 14 și Cartea 9 cap: 9, și l Socrat Istoria Bisericească Cartea 1 cap: 2.* Pentru acestea și altele asemenea Maximian defăimând pe fiul său, au socotit să-i ridice sceptrul, și să rămână singur a doua oară monarh. Dar ca să nimerească pravățul său,

și să fie fără frică de împotrivirea lui Galerie, au dat de femeie lui Constantin pe Fausta fiica sa, ca să-l aibă ajutor, pricepând Maxentie o pricină ca aceasta, se împotrivea, și a silit pe tatăl său să fugă din Roma, dacă ar voi să-și mântuiască viața, și să găzduiască în Galia la Constantin. Constantin care la primit, la aflat vrăjmășuindu-i viața cu vicleșug, care după multe vrăjmășuiri împotriva lui Constantin, au făcut și cea mai de pe urmă. Sa încrezut în Fausta fiica sa, ca să-i ajute ca să-l omoare pe Constantin, de către care sa amăgit și în loc să omoare pe Constantin, a omorât pe un famen, care a fost pus în așternutul lui Constantin. **Moartea lui Maximian.** Deci vădindu-se o vrăjmășuire ca aceasta, îndată a fugit ca să meargă spre pază la fiul său, însă Constantin trimițând gonaci, l-au ajuns la Marsilia, și acolo l-au spânzurat. Iar alții zic că însuși sa spânzurat, și așa a luat răsplata răutăților sale, cu acest fel de moarte rea.

8.Însă Galerie după moartea lui Sevir, ia trebuit să aibă pe cineva ajutător. **Liciniu August.** Pentru aceasta Galerie îndată a pus în locul lui Sevir, pe un prieten al său, cu numele Liciniu, propovăduindu-l August, și tovarăș al împărăției, și ia dat lui ocârmuirea Iliricului, și a Traciei. Dar aceasta a tulburat pe Maximin foarte, căci aflând-se în dregătorie de Cesar, era mai apropiat a se face Autocrator, decât Lukinie. **Maximin se propovăduiește Autocrator.** Drept aceea însuși sa proclamat Autocrator la Răsărit.

9.Deci împărțind împărăția în deosebite părți, Galerie a lăsat pe Liciniu ca să ocârmuiască partea ce o stăpânea, și el a ieșit cu oști asupra lui Maxentie, ca să-l gonească din Italia, dar socotind că oastea sa ajuta mai mult pe Maxentie decât pe el, fiindcă sa biruit de vitejia lui Maxentie, a lăsat lucrarea aceasta, temându-se ca nu cumva să-l părăsească oastea sa, și nu va nimeri țelul său, și de necaz sa bolnăvit pe cale. Moartea lui Galerie. Îngreunat de boala trimisă de la Dumnezeu în tot trupul său, mai ales în părțile cele ascunse s-au născut viermi, care au mâncat tiranicul lui trup până ce a murit, pentru cumplita goană ce a urmat împotriva Hristianilor, măcar deși înainte morții lui căindu-se a poruncit să înceteze goana, precum se va zice

mai jos, însă Dumnezeiasca judecată nu l-a lăsat nepedepsit, până ce sa sfârșit cu pre iuți dureri , împărățind 13 ani întregi.

Constantin și Liciniu Autocratori.

10. După moarta lui Galerie, Constantin și Liciniu s-au cunoscut de adevărați Autocratori, fiind propovăduiți Auguști de Constantie și de Galerie. Drept aceea Constantin a luat ocârmuirea Apusului, și Liciniu a Răsăritului. Iar Maximin aflându-se la Răsărit ca un Autocrator, cu chip tiranic luând titlul acesta, nu a voit să se supună lui Liciniu, asemenea și Maxentie în Italia întrebuința stăpânire monarhică, amândoi vrăjmași de moarte, și vrăjmași prea cumpliți ai Hristianilor, întru atâta, cât unde stăpâneau au ridicat o prea cumplită goană, începând după moartea lui Galerie. Ci Constantin și Liciniu au sârguit pe cât sa putut să domolească, și să piardă desăvârșit pe acești doi tirani și gonaci ai Hristianilor, și mai ales pentru dese rugăminți ale boierilor celor mai aleși, care fugeau de asprimea lui Maxentie, și năzuiau la dânșii, ca să îndemne să alerge împreună la Roma și să o slobozească de atâtea tiranii ale lui Maxentie.

Constantin pornește război asupra lui Maxentie. Îndoiala lui Constantin pentru biruință.

11. Deci Constantin întărind cât a putut oștile sale, sa pornit cu ele spre Italia, și mai înainte de a ajunge la hotarele Italiei, aflându-se în gânduri și în întristare pentru neștiința biruinței, și cugetând cum să învingă și să oboare pe tiranul, și pe care Dumnezeu să-l cheme în ajutor la război, căci era închinător la idoli, îndemnat de Fausta femeia sa spre râvna idolilor, însă socotind că cei din jurul lui Dioclițian nici un folos au luat, cinstind pe dumnezeii elinilor, și că tatăl său care se îngreșoșa de religia elinilor, a viețuit cu bună norocire. ***Semn arătat pe cer.*** Aflându-se dar în niște socoteli ca acestea, și plimbându-se cu feldmaresalii săi întru o parte pe la ceasul de amiază, fiind cerul senin curat, împreună cu cei care erau cu el vede, pe cer un stâlp de lumină în chipul Crucii, în care erau slove, care ziceau: „întru aceasta biruiește”, adică întru puterea acestui semn vei birui. ***Vede în vedenie pe Iisus Hristos.*** Și mai vârtos în noaptea următoare vede pe Iisus

Hristos, zicând să facă un steag, după închipuirea semnului ce sa arătat, și să-l pună în sulita sa și desăvârșit va birui pe potrivnici. **Biruința lui Constantin.** Deci făcând Constantin acest steag și aproape de Roma lovindu-se cu Maxentie, care avea ca la 190.000 de ostași, iar Constantin mult mai puțini, și urmând războiul deasupra podului Bolbiul sau molbiul (adică de plumb), a fost biruit Maxentie, și întorcându-se la Roma, a căzut podul și sa înecat în râu împreună cu calul său, și așa a luat și el rău sfârșit, după ce a împărățit în Italia 6 ani.

12. Biruința aceasta a făcut pe Constantin stăpân a toată Italia și a Africii, și după această biruință a intrat cu mare cinste și laudă în Roma, pe care o a liniștit, și a liberat-o din robia și tirania în care se afla, poruncind să se înalțe semnul Crucii în mijlocul unei uliți, cu o frumoasă scriere deasupra, cu slove aurite. **Învoielile între Constantin și Liciniu.** Apoi unindu-se cu Liciniu în Mediolan, au făcut între ei tratate și învoieli, să ocârmuiască el părțile Răsăritului și să nu supere pe Hristiani, iar Constantin să ocârmuiască părțile Apusului, și au întărit aceste învoieli cu însoțirea prin nuntă a surorii lui Constantin cu Liciniu, și cu voia libertății credinții Hristianilor în toată Autocrația Romanilor.

13. Nunta lui Liciniu și a Constantie sora lui Constantin în Mediolan sa făcut pricină a morții lui Dioclițian, aflându-se el în Salona cetate a Iliricului, căci a fost chemat de tinerii Autocratori ca să vină la nuntă, a pus pricină d bătrânețe și nu a venit, de aceasta a fost muștrat de monarhi, că mai multă dragoste și unire a avut către Maxentie și Maximian, decât către ei. **Moartea lui Dioclițian.** De unde temându-se Dioclițian nu cumva să cadă în vreo primejdie sau goană de la ei, au beut otravă, și și-a aruncat spurcatul să suflet, precum istorisesc toți, afară de Evseviev, în al 9-lea an de când sa lăsat de monarhie, trăind 68 ani sau după alții 73 și a murit și el ca un om, nălucindu-se ca fiind ceva mai presus de om voind a i se da cinste ca unui Dumnezeu.

Liciniu merge cu oști asupra lui Maximin.

14.Liciniu și Constantin după ce au isprăvit pricinile, s-au întors Liciniu la Răsărit unde stăpânea, cu socoteala să gonească pe Maximin, care necăjea pe Hristiani cu tiraniile sale încât poate a socoti cineva, și multe răutăți a pricinuit în împărăția Iliricului, care era supusă lui Liciniu. Și Maximin nu voia să-l recunoască de legiuit Autocrator și fiind gonit din Iliria și din Tracia, a fugit în Tarson, unde gătindu-se să înceapă iarăși război cu Liciniu, sa săvârșit de o boală asemenea cu cea a lui Galerie, că i-au putrezit carnea și i s-au scurs ochii, și văzându-i cărnurile bucăți, bucăți, și-au aruncat spurcatul suflet în anul 314 d. Hr. Însă mai înainte de a se sfârși a poruncit și el să înceteze goana împotriva Hristianilor, dându-le libertate să facă cele ale religiei lor, și să se roage Dumnezeului tuturor pentru sănătatea lui, ci această mincinoasă întoarcere a lui, nu la folosit. Acest fel de sfârșit spurcat au luat acești tirani și gonaci ai Hristianilor, care în mulți ani au tiranizat Biserica lui Hristos, pricinuind mulțime de Mucenici. Zic de tiranii Maximian, și Dioclițian, perechea diavolului, și după dânșii Galerie, Maxentie, și Maximin, pe care Dumnezeiasca judecată nu ia lăsat nepedepsiți aici spre arvuna veșnicilor munci.

Vrajbă între Constantin și Liciniu.

15.O biruință ca aceasta a lui Liciniu a pricinuit o nouă vrajbă între Constantin și Liciniu, care voia să țină locurile și Eparhiile, pe care le-a scos cu biruință de la Maximin. De aceasta a părut rău lui Constantin, fiind împotriva tratatelor. Drept aceea cerând Constantin întocmai o parte din locurile acestea, și Liciniu nu a vrut să-i dea, sa ațâțat gălceavă, încât sa pornit război, și de două ori a fost biruit Liciniu, și a fost silit să dea lui Constantin împărăția Daciei, a Machedoniei, Misiei, și a Dalmației, ținând Liciniu celelalte părți ale Răsăritului și a Egiptului. Drept aceea Constantin cu acest chip a rămas singur Autocrator și stăpân pe tot Apusul, împreună înălțându-se cu dânșul în scaun și credința Hristiană, care până atunci mult a suferit despre goanele Împăraților închinători la idoli.

Episcopii Romii.

16.În zilele acestor Împărați, episcopi ai Bisericii au fost aceștia: în Roma Markel, sau Markelin I, care a fost în scaun 2 ani, după el urmează Evsevie I în anul 302¹⁹⁰ care adormind în anul 8 al Arhieriei sale, sa făcut Miltiadis I în anul 310, și apărând Biserica și el 4 ani, sa făcut Silvestru I în anul 314. *Episcopii Antiohiei.* În Antiohia după Tiranul care a stat 13 ani episcop, sa prohirisit Vitali, a stat 6 ani episcop, și la moștenit Filoghen care a apărat Biserica 5 ani, și a lăsat diadoh pe Paulin. *Episcopii Alexandrei.* În Alexandria după Ieromucenicul Petru, care din porunca lui Galerie și a lui Maximin, a fost pus în temniță, și apoi i sa tăiat capul, și bărbătește a mărturisit înaintea lor pe Hristos Fiul lui Dumnezeu celui adevărat, acesta a oprit pe Arie a de împărtașirea cu cei drept-slăvitori, încă diacon al Bisericii sale fiind, precum istorisește Teofan, care sa făcut Patriarh, și a păstorit 10 ani, și apoi sa prohirisit Ahilas, și păstorind 1 an, a lăsat moștean pe Alexandru. *Episcopii Ierusalimului.* Iar ai Bisericii Ierusalimului a fost episcop Ermon, care după 9 ani, a lăsat moștean pe Macarie, despre care se va zice mai jos.

CAPITOLUL II.

PRIGOANA A 10 DIN URMĂ A ÎMPĂRAȚILOR TIRANI AI CREDINȚEI HRISTIANILOR: GALERIE, MAXIMIN, ȘI MAXENTIE

---

¹⁹⁰ Mare osebite este între Istorici pentru acești Episcopi ai Romii, și pentru vremea lor. Evsevie va ca Markelin sa sfârșit în anul 304 și a rămas după el Biserica Romii văduvind 3 ani și 6 luni și 25 zile. Unii mestecă, precum Istorical nostru, pe Markelin cu Markel, ci acesta a moștenit pe Markelin în anul 308 ori îndată, ori după ce au văduvit Biserica 3 ani și jumătate, precum sa zis mai sus, și apoi după 2 ani sa săvârșit, deși unii vor că a mărturisit, și în locul acestuia sa făcut Evsevie, care apărând Biserica puține luni sa săvârșit, unii zic că a murit izgonit, însă nu este adevărat, apoi s-au suit atunci în scaun Miltiadis, pe acesta la moștenit Silvestru în anul 314.

1.Demisonând din împărăție Dioclițian și Maximin tiranii și gonacii Hristianilor, au lăsat diadohi asemenea lor în prigoanele cele împotriva Hristianilor, (afară de Constantie care era blând și iubitor e Hristiani), pe prea păgânii Galerie, Maxentie, și Maximin, pe cei mai cumpliți gonaci, decât toți de la care a pățimit până atunci Biserica lui Hristos, care nu au lipsit a afla în fiecare zi nouă chipuri de mucenicie. Cinstea fecioarelor celor tinere nu era mai puțin silnicită decât credincioșilor, Sfințitele Cărți se căutau cu mare osârdie și se ardeau, ca să se piardă pomenirea la credincioși, pe care Hristianii nu îndrăzneau a le avea în casele lor, nici a le ceti, și nu lăsa chip, și aflare cu care să nu-i necăjească, și să nu-i tiranisească încât cu chipul acesta mulți Hristiani de frica muncilor ce li se gătea, fugeau în locuri pustii și neumblate, că nu era târgușor al Răsăritului, care să nu se ude cu sânge mucenicesc. Încă Galerie ca un mai întâi al răutății, nu a lipsit a-și lua pedeapsă vrednică de păgânătatea sa, și logodirea muncii cele ce vrea să-l primească care cu dreptate le-au pățimit. Că la ajuns Dumnezeiasca Judecată precum sa zis mai sus, începând pedeapsa de la trupul lui, a ajuns până la suflet, făcându-se la cele dinăuntru ale lui o apotismă năprasnică, apoi o rană țăvioasă (adică fistulă) întru adânc, și o nevindecată topire în măruntaiele cele mai dinăuntru ale lui, din care prin o rană, la părțile lui cele ascunse ieșeau nenumărați viermi, și puțea o putoare aducătoare de moarte tot trupul lui, și din multa hrană, mai înainte de boală, sa umflat, și sa îngrășat, și apoi a putrezit, și sa făcut nesuferită privire celor ce se apropiiau de el. Iar din doftori, alții neputând a suferi cât de puțin multa duhoare și putoare, și neputând a-l vindeca erau tăiați de dânsul, iar alții crescându-se patima se deznădăjduiau de tămăduirea lui, pentru care și ei erau omorâți. Deci luptându-se el cu atâtea rele, abia și-a venit în simțire pentru răutățile care a îndrăznit a le face Hristianilor.

Poruncă pentru Hristiani.

2.Viindu-și în sine, și simțind lucrul, mai întâi a căzut înaintea Dumnezeului tuturor și se ruga pentru mântuirea sa, apoi chemând pe supușii săi a poruncit fără zăbavă, cu dare de lege și cu dogmă, să înceteze goana cea împotriva Hristianilor, să se zidească Bisericile lor,

să se adune, și să-și facă neoprit obișnuințele lor, și să se roage pentru împăratul. Deci cuvântul îndată făcându-se lucru, se trimitea prin toate cetățile și satele poruncile împărătești, care rânduiau cele potrivnice împotriva recentei nemilostivei prigoane, *după Evsevie Istoria Bisericească Cartea 8 capitolul ultim.*

Maximian a primit această hotărâre.

3.Iar această prefacere a lui Galerie, Maximin nepotul lui de soră, care s-au fost vestit Cesar, împreună cu fratele său Sevir, de însuși Galerie, pe acest Sevir la fost trimis în Italia, și pe Maximin la Răsărit, în vremea când Marele Constantin se propovăduia Sebastos de tatăl său Constantie. Acel Maximin zic fiindcă și el sa arătat prea păgân tiran asupra Hristianilor Răsăritului, și prea luptător buneii cinstiri cei către Dumnezeu tuturor, nu sa mulțumit de poruncile cele scrise de Galerie, ci tulburându-se pentru prefacerea lui Galerie, defăimând poruncile, însă neputând a se împotrivi voii și hotărârii mai marelui său, au ascuns legea de care sa zis, și nu a publicat-o, și ca să nu se arate cu totul potrivit, a rânduit cu poruncă nescrisă către boierii supuși lui, și către ocârmuitori, să înceteze goana cea asupra Hristianilor, și muncirile, și să rămână nesupărați, și ei arătau porunca lui între dânșii prin scrisori. Deci unul dintre ei mai cu osebite cinstit Eparh, și mai întâi decât ceilalți după dregătorie, și după stăpânire anume Sabinos, a făcut cunoscută împărăteasca poruncă și hotărâre întâi stătătorilor, și stăpânitorilor celor ce se aflau prin fiecare orașe și locuri, pentru încetarea goanei cei asupra Hristianilor și a muncirilor, scriind pentru aceasta o Epistolă Romană, pe care o însemnează *Evsevie Istoria Bisericească Cartea 9 Cap: 1.* Deci câți erau pe la Eparhii, crezând ca adevărată hotărârea, au arătat și au propovăduit judecătorilor și mai marilor peste oșteni, împărăteasca poruncă și scrisorile.

4.Și nu numai prin scrisori, și prin cuvinte se făceau unele ca acestea, ci și cu lucrul în grabă, vrând a împlini împărăteasca voie, arătau celor ce se aflau în legături pentru mărturisirea cea în Hristos, și îi slobozea, încă și pe cei ce erau pentru pedeapsă prin ocnele cele de

metale îi eliberau, și aceasta o socoteau ei cu adevărat că se face din poruncă împărătească.

5.Săvârșindu-se acestea după acest chip, ca dint-o întunecată noapte îndată ca o lumină strălucind, se adunau blagoceștii prin toate cetățile, și se umpleau Bisericele, și neoprit se făcea obișnuitele Taine cele Hristianicești, pentru care nu puțin se mirau cei necredincioși de atâta prefacere, și fie cine era silit a striga: „Cu adevărat Mare este Dumnezeu Hristianilor!”

Slobozenia credincioșilor.

6.Iar din Hristiani, câți cu adevărat nevoindu-se au trecut nevoița goanelor cu credință și cu bărbăție, iar dobândeau înfățișarea cea către toți și petrecerea împreună. Iar câți bolnăvindu-se întru credință, erau înviforați cu sufletul, cu bucurie se sârguiau pentru vindecarea lor, rugându-se, și cerând mână de ajutor de la cei sănătoși, și statornici în credință, rugându-se întru tot înduratului Dumnezeu să le fie lor milostiv. Încă și vitejii nevoitori cinstitorii de Dumnezeu, slobozindu-se din reaua pătimire a ocnelor de metale, se aduceau în patria lor umblând prin cetăți cu bucurie și cu față strălucită și veselă.

Maximin iar începe goana.

7.Unele ca acestea Maximin neputând să le sufere în vreme de 6 luni, urătorul de bine, și vrăjmășuitorul tuturor bunătăților, după ce Galerie a fost osândit cu urgia trimisă de la Dumnezeu, și a moștenit el stăpânirea, a aflat vreme potrivită, și a început iarăși goana, și mai întâi a cercat să oprească pe Hristiani de adunările ce se făceau ca să îngroape morții, găsea la aceasta o pricinuire a relei lui socotițe, apoi pornindu-se împotriva Hristianilor, și sa făcut pricinuitor morții la mulți, și în sfârșit prin cetăți, care lucru nici odată sa făcut, precum zice *Evsevie Istoria Bisericească Cartea 9 cap: 7*. Hotărâri de cetăți împotriva Hristianilor, și copii de porunci împărătești săpate pe stâlpi de aramă se ridica. Cuprinsul acestei scrisori este însemnată la locul menționat mai sus la *Evsevie* în care se arată urâciunea de Dumnezeu și obrăznicia bărbatului, a spurcatului Maximin, iar goana cea pornită de el, și mai rea decât cea dintâi, fuga proestoșilor celor de prin toate

Eparhiile, și meșteșugite și plăsmuite prihăniri și vrăjmășuiuri, sunt menționate la același Evsevie Istoria Bisericească Cartea 9 cap: 3 și 4, 5 și 6. Că pe cei ce credeau în Hristos nu câte pe unul, sau câte pe doi, sau trei, ci cu cârdul îi gonea, și mii, și zeci de mii îi omora. Și prin oarecare orașe și cetăți, unde erau Bisericile pline de bărbați și de femei, le ardea, și în însăși ziua Mântuitoarelor Patimi, în care și Patimile, și în rând prăznuim și Sfânta Înviere, toate Bisericile cele ce se aflau în stăpânirea Romanilor le-a stricat, precum istorisește Teodorit.

Poruncă mincinoasă pentru Hristiani.

8.Iar între acestea după biruința și căderea lui Maxentie celui din Roma, Constantin și Liciniu cu un glas și cu o socoteală, au tipărit Lege pentru Hristiani, care s-au trimis și către Maximin ce se afla la Răsărit, și se fățarnicea de prieten, dar el mâhnit de cele ce s-au făcut asupra lui Maxentie, și nevrând a arăta cum că se supune altora, nici că defăima porunca, de frică a scris o carte mincinoasă, ca din a sa voie pentru Hristiani, însuși mințind asupra sa întru aceasta. Deci cartea cea către Sabin trimisă pentru Hristiani, da voie ca să se păzească fără schimbare, dar adunări să nu facă, nici Biserici să zidească, nici alte săvârșiri să facă, cu toate că ajutorii păcii, și apărătorii blagocestiei Constantin și Liciniu și însuși Maximin, îi scria ca să lase pe Hristiani în liniște și în voie să-și săvârșescă toate obiceiurile, precum și ei celor de sub stăpânirea lor, cu porunci și cu legi le ierta și le lăsa slobodă petrecerea, precum mărturisește *Evsevie Istoria Bisericească Cartea 9 cap: 9.*

Maximin se întărită asupra popilor idolești.

9.Dar după ce a trecut puțină vreme, în război tiranul Maximin și fugind a venit la locurile sale, unde îndată cu mânie nebunească a ucis pe mulți popi și proroci, ai zeilor cărora el li se închina, ca pe niște vrăjitori, și mincinoși și mai ales ca pe unii ce s-au făcut vânzători ai mântuirii sale, din hrismosul cărora a ridicat războiul. În sfârșit fiind în Tarsu unde gătea război împotriva lui Liciniu, de năprasună fiind lovit cu chinuri și cu dureri în tot trupul, ca unul ce urma a-și da

sufletul a alergat la Dumnezeu tuturor, cerând ajutor. **Maximin dă Hristianilor libertate.** A rânduit lege pentru libertatea Hristianilor, și cu rânduire nouă a rânduit ca fiecare să aibă voie, să meargă la acea religie, pe care și-a ales-o, și să zidească Biserici, și toate dreptățile Hristianilor, case sate și altele a poruncit să fie repuși în vechile lor drepturi.

10.Așadar de la cesteia, la care mai înainte Hristianii erau socotiți păgâni și atei, și vătămători la toată viața, unde nu numai cetate sau oraș, ci nici prin sate nici prin pustie aveau voie să locuiască, încă și porunci aspre împotriva lor, și legiuiri nelegiuite se publicaseră, și tot felul de munci și de cazne, și moarte jalnică sufereau de la Maximin, au luat voie cei ce erau socotiți atei, să viețuiască cu slobozenie, și să ia și plată de la împărăție, și dreptăți, precum istorisește Evsevie Istoria Bisericească Cartea 9 cap: 10 unde zice că porunca aceasta a publicat-o după cele dintâi, care se tipăriseră pe stâlpi.

Sfârșitul goanei.

11. Apoi în puțină vreme, desăvârșit fiind ars de arderea cea neîncetată a mădulărilor sale, și tiranisindu-să el ca Galerie și Maximian, cu rea moarte și-a răpus viața, precum sa zis mai sus, și așa a luat sfârșit goana cea împotriva Hristianilor, cea pornită de acești tirani, și de la împărații cei mai dinainte de ei, care în osebite vremi tiranizau Biserica lui Hristos.

CAPITOLUL III.

CONSTANTIN CEL MARE

ÎNTÂIUL ÎMPĂRAT AL HRISTIANILOR ȘI CELE CE S-AU FĂCUT DE EL ÎN BISERICĂ.

1.Iată dar epoca cea bine norocită, în care balaurul cel sângeros și stăpânitorul lumii în veacurile trecute, a fost aruncat din ceruri, din

slava sa în adâncuri. Și sa făcut strălucită arătare înaintea ochilor a toată lumea, Triambul Mielului, și în sfârșit a strălucit vremea cea bine norocită, în care sa eliberat credința Hristianilor, de tiraniile și goanele gonacilor slujitorilor de Idoli, se bucură și se veselește în pace, cu apărătorul ei, veselă de strălucitele razele prea înseninatului cer, și de buna, și lina norocire. Iar în ce stare se vedea pe sine, pentru covârșirea bucuriei ce avea, cu care nu numai Roma, și toată împărăția Romană, ci și toată Lumea au prăznuit slăvitele isprăvi de biruință ale eroului Constantin, și pentru sfărâmarea lui Maxentie, precum sa zis în capitolul de mai sus. Fiindcă credința Hristiană cu acest chip era întinsă întru toată împărăția, unde în pizma atâtor goane, cei mai mulți dintre cei cu dregătorii, și mulțime de norod au îmbrățișat-o, încât că și însuși Maxentie la începutul împărăției lui, ca să aibă bun nume în norod, se fățarnicea a fi Hristian, și ca să fac o cuprindere a Istoriei eroului acesta Constantin zic, pentru mai multa înțelegere a cetitorilor, iată că încep cu chip de scurtime să o descriu.

Constantin Autocrator anul 306.

2. Luând bine norocit, și de trei ori fericit sfârșit al vieții Constantie Buhalul Autocratorul, în cetatea Boracu a Bretoniei în 25 Iulie anul 306 la vârsta de 56 ani, și al 15 al ighemoniei sale, adică de la vremea când sa propovăduit Cesar, iar al Autocratoriei sale anul 2, când fiul său Constantin era Sebastos, se afla cu Galerie, ci ajungând când tatăl său își da sufletul, când a fugit din fața lui Galerie, care îi vrăjmășuia viața, a luat buna norocire și sa propovăduit îndată moștenitor, și Autocrator de însuși tatăl său, în anul 35 al vârstei sale, și în anul 1 al Olimpiadei 271 după *Socrat Istoria Bisericească Cartea 1 cap 2* și după *Nichifor la Istoria Bisericească Cartea 7 cap: 19* iar de la Hristos anul 306 în care an împărăția Romii se despărțise în 5 stăpânitori, adică în Marele Constantin, în Galerie, care a arătat 2 Cesari, pe Maximin în părțile Răsăritului, și pe Seviru în cele ale Italiei, și în Maxentie, care cu tiranie stăpânea Roma. Seviru trimis de Galerie împotriva lui Maximian, prin amăgire a fost ucis de însuși Maximian tatăl lui Maxentie. Acestaș Maximian învrăjbindu-se cu fiul său Maxentie, și ca să-și păzească viața, a fugit către Constantin, și

fiind vădit uneltitor, a fost ucis din porunca lui. Aflând Galerie de moartea lui Seviru, a ales în locul lui Cesar și tovarăș de împărăție, pe Liciniu, vechi prieten al său. Iar auzind Maximin, că Galerie a propovăduit de tovarăș al său pe Liciniu, în vreme ce trebuia a fi el propovăduit întru această vrednicie, sa mâhnit foarte, pentru aceasta sa propovăduit singur Autocrator la Răsărit fără voia lui Galerie. Însă Galerie pornind război asupra lui Maximian, și bolnăvindu-se pe cale, din Dumnezeiasca urgie a murit, și a rămas Liciniu diadoh al Autocratoriei, iar ceilalți Maxentie și Maximin tirani. Maximin aflându-se la Răsărit, silnicește, și nevrând a se supune lui Liciniu, făcea multe tiranisiri acolo unde stăpânea, și mari goane împotriva Hristianilor, asemenea și Maxentie în părțile Italiei și a Romii făcea aceleași.

Constantin se ridică cu oaste împotriva lui Maxentie.

3.Constantin și Liciniu, ca niște adevărați Autocratori, au pus toată silința și puterea ca să dezlădăcineze pe acești doi tirani și gonaci ai Hristianilor. Constantin aflându-se în părțile Apusului, și dorind să slobozească pe Hristiani din tirania lui Maxentie, și mai ales pentru îndemnul a multor nobili și aleși ai Romii, care fugind de la Maxentie, alergau către el. *Semnul Crucii pe cer biruiește pe Maxentie.* A pornit război asupra lui Maxentie și îndoindu-se pentru biruință, fiindcă Maxentie avea mai multă oaste, au luat îndrăzneală de la semnul Crucii, care sa arătat pe cer în ceasul miezu-zilei, cu slove prin mijloc, care zicea: „Întru aceasta biruiește!” Pe care semn punându-l la sulita sa, și cu această îndrăzneală și credință pornind, a biruit pe Maxentie, care fugind a căzut de pe un pod, și sa înecat în râu, și a rămas Constantin Biruitor și stăpânitor la tot Apusul, fără de multă osteneală, și al Africii în anul 313 întru al 7-lea an al împărăției sale, în 25 Septembrie.

4.Constantin intră biruitor, în cetatea împărătească a Romii, cu laude și cu multă bucurie fiind primit, că bărbați și femei, copii, și slugile cu toată cealaltă mulțime, îl numeau izbăvitor, și mântuitor și binefăcător, cu mari strigări îl binecuvântau. Triambul lui Constantin. Iar el nu sa mândrit pentru laude, ci simțind încă, și cunoscând

Dumnezeiescul ajutor, mulțamea Celui ce ia pricinuit biruința, și prin scrisori, și prin stâlpi propovăduia la toți, Mântuitorul Semn, și ridicând în mijlocul cetății Semnul acesta mare al biruinței, într-o sulită înaltă, în forma Crucii, în mâncă chipului său ce era făcut în Andriant, l-au pus deasupra unui stâlp din cei vestiți ce erau în Roma, și așezându-l într-o parte a cetății, cu acest fel de scriere cu litere Romane: „Cu acest Semn mântuitor, cu adevărata vădire a bărbăției, cetatea voastră izbăvindu-se de tiranicul jug o a slobozit, încă și pe Senat, și pe norodul Romanilor, i-am așezat într-o luminare și strălucirea slobozeniei celei din început.” *Evsevie în Cuvântul 1 cap: 40 la Viața lui Constantin, și la Socrat Istoria Bisericească Cartea 1 cap: 9, și la Sozomen Istoria Bisericească Cartea 1 cap: 8.* și alții, și au prăznuit Romanii 7 zile praznic de biruință, slăvind pe Domnul, și mărink pe Constantin, precum scrie Teofan la Hronică.

Libertatea Hristianilor.

5. Apoi după aceste Triamburi, primul lui lucru a fost, a se da voie Hristianilor să facă fără oprire cele obișnuite ale credinței lor, și a poruncit să se adune moaștele Sfinților Mucenici, și cu curioșie să fie îngropate. Și după acestea a publicat porunci în toate locurile împărăției sale, prin care se da fiecăruia averile sale, care le răpiseră mai înainte ceilalți stăpânitori, și câți cu nedreptate erau izgoniți, se întorceau la casele lor, și se slobozeau din legături, și din primejdii, câți erau păgubiți cu tiranice cruzimi. Iar pe slujitorii lui Dumnezeu chemându-i la sine, cu cinste îi primea, și cu cuvântul și cu lucrul îi odihnea, fiindcă erau afierosiți lui Dumnezeu, precum se va zice mai jos.

6. Dar fiindcă era bolnăvicios, și trupul lui avea oarecare răsuflături din rea umezeală, și rea materie, încât între doftori se asemana cu Loka, și cu lepra, care nu puteau să-l vindece, și lepădând el nelegiuirea vindecare a popilor lui Die din Capitoliu¹⁹¹, i s-au arătat noaptea în somn doi bărbați, zicând că sunt Petru și Pavel Apostolii lui Hristos,

---

¹⁹¹ Popii lui Die i-au propus lui Constantin să se scalde în sânge de prunci nou născuți. (Din Viața Sfântului Silvestru 2 Ianuarie) n.tr.

care au zis lui: „De voiești să te faci sănătos, și să te vindeci sufletește și trupește, să chemi pe Silvestru episcopul Romii și el va vindeca Loca trupului tău, și te va învrednici și vieții celei veșnice.” ***Împăratul Constantin se botează de Silvestru.*** Deci venind Silvestru, care pentru goana ce era asupra Hristianilor era ascuns, și catehisind (adică învățându-l) pe Constantin cuvântul bunei cinstiri de Dumnezeu, l-au botezat, și ieșind din scaldătoarea Botezului, sa făcut sănătos, căzând de pe trupul lui răsuflăturile ca niște solzi, și sa curățit desăvârșit, care lucru văzându-l norodul, nenumărați s-au botezat, asemenea și Crispus fiul lui de Evsevie al Nicomidiei Arian cu eresul sa botezat. Câți zic însă căci Constantin sa botezat în Nicomidia, mint, precum zic cei mai mulți, precum Teofan, în Hronică, Kedrinos, Zonara în Hronică, Tomul 2 Cartea 13 cap: 2.

Voroavă între Hristiani și Iudei.

7.Iar în anul 4 al împărăției sale, sa făcut în Roma voroavă între Hristiani și Iudei, dintre Hristiani cel întâi era Silvestru episcopul Romii, iar între Iudei, cu mulți alți învățați de lege erau Zambri evreul și vrăjitorul și fermecătorul (această voroavă o descrie Kedrinos în Tomul I) apoi mirându-se Iudeii fiindcă au văzut o minune, pe care o a săvârșit Silvestru, au căzut la picioarele lui, rugându-l să-i învrednicească Dumnezeiescului Botez, precum sa și făcut.

Liciniu biruiește pe Maximin.

8.Iar făcându-se acestea la Apus de Constantin, Liciniu care se afla la Răsărit, pornește război asupra lui Maximin, cu voia lui Constantin și fiind biruit Maximin a fugit în Tarsu, unde sa păzit, dar acolo bolnăvindu-se, a murit de aceeași moarte ca și Galerie, precum sa zis, în anul 314 și așa sa sfârșit tiranul acesta și sa făcut în toată lumea pace Bisericii, dând și însuși Liciniu poruncă pentru slobozirea Hristianilor, precum a făcut și Constantin. ***Prigonire între Constantin și Liciniu.*** Dar Liciniu nu a rămas totdeauna întru aceeași socoteală, căci după un an de la răsturnarea lui Maximin, a intrat în prigonire și în gâlceavă cu Constantin, și întorcându-se de la buna socoteală ce avea, de iznoavă pornește goană asupra Hristianilor, și a început a face

asemenea ca tiranii cei mai înainte de el, și fiind stăpânit de socotele elinești, după zisa lui Socrat, în ascuns ura pe Hristiani, însă se sfia de frica lui Constantin și porni arătată goană, iar în ascuns pe mulți îi trăgea la elinismos. Unele ca acestea nu au rămas ascunse față de Constantin, prietenește îl sfătuia, ca să depărteze de acestea, și să nu gonească pe Hristiani. Ci Liciniu cu mincinos prieteșug, împreună și jurându-se și călcând jurământul, zicea, cum că niciodată va cugeta tirănicește, nici va porni goană asupra Hristianilor.

Liciniu pornește goană asupra Hristianilor.

9.Iar în sfârșit tulburându-se cu Constantin, a început a spori goana și să vrăjmașuiască pe Hristiani, călcând cu aceasta învoielile și tocmelile ce avea cu Constantin, ca să nu supere pe Hristiani. Și sa făcut această goană numai locat, adică numai în locurile unde stăpânea Liciniu, și întâi a data Lege (pravilă) și a trimis-o către supușii săi, poruncind ca nici odinioară să se adune episcopi, nici să aibă voie să intre vreunul în Biserica megieșului episcop, nici Soboare și chipzuirii să se facă, pentru cele folositoare, și de nevoie, iar a doua lege a dat, ca bărbații și femeile să nu vină împreună la Biserică, fiind lucru necuviincios, nici la învățătoriile cele cucernice ale faptei bune, și în locașurile cele de nevoiță, să nu intre neamul cel femeiesc, nici să nu învețe episcopii pe femei cuvinte de cinstire a lui Dumnezeu, numai femeile să învețe pe femei. Al treilea spre oprirea Bisericilor meșteșugește zicând, că adunările Hristianilor trebuie a se face afară din cetate, în câmp deschis, căci aerul cel slobod este mai pricinuitor de sănătate.

10. Pe lângă acestea poruncește ostașilor celor de prin cetăți, să fie lepădați din stăpâniri, câți nu vor vrea să jertfească idolilor, și nu numai acestea ci și alte multe legi a scos, ca un fără de rușine, și prea fără de lege. În sfârșit foarte gonea pe episcopi, mai ales pe câți vedea potrivnici lui. Pe prietenii iubitorului de Dumnezeu Constantin îi socotea vrăjmași lui, și nu se mulțumea a căzni pe Hristiani, cu foc, cu sabie, și cu cruce, ci a mai aflat o nouă muncire, a poruncit să fie lipsiți credincioșii de o parte din luminile simțirii, adică de ochiul drept, și să li se sfarme fluierul picioarelor, și apoi să fie aruncați în

ocne de metale, precum sa zis mai sus. Iar câte a făcut urgisitul de Dumnezeu în Amasia de la Marea Neagră, covârșesc toată nemilostivirea, fiindcă din Biserici altele din pământ se risipea, și altele erau închise de stăpânitorii locurilor, ca să nu între credincioșii după obiceiul lor, și să dea după datorie lui Dumnezeu legiuite slujbe, fiindcă socotea necuviosul că rugăciunile acelea, și cererile nu se fac pentru dânsul, ci pentru Constantin. Aceasta socotea să o facă și la celelalte Biserici, și nu ar fi încetat din acest fel de nemilostivire, dacă nu l-ar fi fost oprit de Dumnezeu, prin Constantin.

Constantin pornește război asupra lui Liciniu.

11. Constantin era tulburat foarte de cele ce făcea Liciniu, mai ales pentru că nu asculta sfăturile, și îndemnurile ce adese i le da, spre a nu goni pe Hristiani, a hotărât să apere lucrurile lui Dumnezeu, împotriva unui necuvios și păgân tiran, și cu sabia în mână să slobozească Biserica, adunând pentru aceasta și o mulțime de oaste, de 120.000 de pedestri, și 100.000 de călăreți, și a pornit cu această oaste împotriva lui Liciniu, care era mai puternic căci avea 10.000 de ostași mai mult, aflându-se tăbărât în rânduială de război sub Adrianopol. ***Constantin biruie pe Liciniu.*** La biruit cu puterea închipuirii Crucii arătate pe cer ca mai înainte pe Maxentie la sfârșit desăvârșit. Așa în sfârșit, și pe cel mai din urmă gonaci al Hristianilor, pe rău credinciosul Liciniu, biruindu-l în trei războaie la golit de toată vrednicia împărătească, și prin mijlocirea lui Constantia sora sa, ia lăsat viața, și la surghiunit la Tesalonic, să viețuiască acolo prosteste. Ci și în această cetate văzut fiind făcând vicleșuguri și meșteșugiri împotriva lui Constantin, din porunca lui a fost spânzurat, împreună cu Markian, care de el se propovăduise mai înainte Cesar, și așa a mers și acesta în întunericul cel mai dinafară.

12. Sfârșit au luat neîmblânziții vrăjmași ai Hristianilor, zic de: Dioclițian, Maximian, Galerie, Maximin, Maxentie, și Liciniu. ***Constantin singur monarh a toată lumea anul 324.*** Singur cinstitorul de Dumnezeu Constantin a rămas Autocrator și Domn a toată lumea în anul 324. ***Desăvârșita libertate a Hristianilor. Rânduiri pentru Hristiani.*** A stins desăvârșit rânduiriile cele împotriva Hristianilor, pe

cei izgoniți cu porunci ia chemat înapoi, și ia adus la ale lor, și împreună cu el a legiuit și Crisp fiul său. Pe cei ce au fost necinstiți pentru numele lui Hristos, îi așeza în dregătoriile lor cele mai dinainte, iar pe cei cărora lea fost confiscată averea îi îmbogățea și Ighemoniile Eparhiilor le da Hristianilor, și porunca ca ei singuri să iasă la războaie, și să stăpânească neamuri, și oști și capiștile idolilor le dea celor afierosiți lui Hristos. Mai vârtos Bisericile cele risipite, și altele nu puține din ele, le-a înnoit iarăși din temelie, cu cheltuială de la împărăție, și cele ale coturilor, (adică cotul suirii Nilului), a poruncit să se mute la Biserică, să nu rămână lui Serapis, pe care elinii îl cinsteau ca pe un zeu, precum se obișnuise între elini, care ziceau că Serapis înălța (înmulțea apa Nilului) pentru a adăpa Egiptul, și așa să se fi legiuit la capiștea lui Serapis. După *Socrat Istoria Bisericească Cartea 1, cap: 18*. A afierosit ziua de Duminică și Vinerea pentru slujba lui Dumnezeu, adică Vineri spre pomenirea Patimii Mântuitorului nostru Iisus Hristos, iar Dumineca pentru slăvita Învierea Lui, și întru acestea să înceteze toți de la Judecătorii, și de la alte slujbe, asemenea să nu lucreze nimeni în cele două Săptămâni ale Patimii și a Învierii lui Hristos.

13. Pe lângă acestea, a scutit de dajdii pe toți cei ce se făgăduia că știu meșteșuguri și științe, să ia aminte ca sfințitele Cărți să se scrie cu îndreptare, și să se păzească prin Biserici. A oprit drăceștile jertfe ale păgânilor, măcar deși mulți rămăseseră în rătăcirea și credința lor cea rea, nevrând a o lepăda, fiindcă nu ia silit, ci ia lăsat în libere. Și ca să zicem pe scurt, toată silința, sânguința și osteneala, și dat ca să statornicească, să întărească și să crească Hristianismul. Pentru aceasta cu pilda bine credinciosului monarh, lepădând părinteasca păgână slujire la idoli, se împreunau cu Hristos, încât cu vreme a câștigat Biserica mulțime nenumărată de credincioși. Căci în vremea lui crezând în Hristos s-au botezat și Indienii cei mai slăviți, Iviriții (georgienii) și Armenii, precum se va zice mai jos. Răsărind dar la Răsăritul lumii, un Sfânt ca acesta Apostolesc Luceafăr, Bisericile Răsăritului, și ale Apusului și de pretutindeni, mărturisea haruri lui Hristos, și propovăduia prăznuitoare cuvinte, serbau înnoiri, și cu

laude slăveau pe Hristos făcătorul de bine al tuturor, cântând, și viersuind Domnului, care le povestește mai pe larg *Evsevie Istoria Bisericească Cartea 10 și la Viața lui Constantin Cuvântul 1, 2 și 4, și la Socrat Istoria Bisericească Cartea 1 cap: 3, și la Sozomen.*

Elena maica lui Constantin se botează.

14.Întru acestea aflându-se pururi pomenita Elena maica lui Constantin încă nu era botezată, se ruga să fie catehizată și să se boteze. Dobândind dar ceea ce dorea, și cunoscând pe adevăratul Dumnezeu, au văzut să vadă locurile unde frumoasele picioare ale lui Hristos au umblat, care au bine vestit pacea. ***Merge la Ierusalim.*** În sfârșit luând cu sine pe Sfântul Silvestru a mers la Ierusalim, unde întâmpinând-o pe ea Macarie patriarhul Ierusalimului cu cinstea cuviincioasă, împreună cu ea a făcut căutarea Cinstului Lemn. ***Teofan la Hronică. Află cinstitul Lemn al Crucii.*** Ajungând dar ea la Sfintele Locuri, și închinându-se la Sfântul Mormânt al Domnului, și aflând Dumnezeiasca Cruce, au zidit Biserici cu multă cheltuială și mult împodobite. ***Sfârșitul ei.*** Și întorcându-se la Constantin fiul ei, și ajungând în adânci bătrânețe, sa mutat la veșnice locașuri, viețuind 80 de ani, pe care o a îngropat fiul ei împărătește, în Biserica Sfinților Apostoli.

Caracterul ei.

15.Și era Elena Împărăteasa înzestrată și împodobită cu toate faptele bune. Dar avea și urmare lui Hristos pe smerita cugetare către toți, mai ales către sfânta shima monahicească, că pe cei ce păzeau feciorie pentru toată viața lor, de multe ori cercetându-i, și aducându-i pe așternuturi, singură le slujea, punând înaintea lor mâncări, și le dregea să bea, și dându-le să-și spele mâinile, și slujindu-i ca o slujnică, în acest chip învăța și pe pururi pomenitul fiul său să aibă cugetare nu mândră, și smerită a faptei bune, să aibă multă îngrijire de petrecerea sa, și să slujească lui Dumnezeu cu frică, și cu cutremur, și multe poruncindu-i pentru cinstirea lui Hristos, i-a dat și parte din Cinstita Cruce, pe care el a luat-o, și punând-o în toc de aur, a dat-o episcopului spre pază, poruncind să se facă praznic, și să se cinstească

Arătarea Cinstitei Cruci, pomeniri în fiecare an, după Teodorit, Suida, Nichifor și alții.

16.Întru toate acestea ce se făceau spre întărirea, creșterea, și strălucirea credinței celei în Hristos, zavisnicul diavol, zavistuind creșterea credinței celei în Hristos, și libertatea de care se bucurau credincioșii sub acest vrednic de laudă Autocrator, nu se putea stâmpăra mai înainte de a băga o nouă orbire și ticăloșie, care lucru la împlinit prin eresul lui Arie preotul Bisericii din Alexandria, care tăgăduia Dumnezeuirea lui Hristos Domnului nostru, publica învățătura lui cea rea și hulitoare, prin care a pricinuit atâta tulburare și vătămare în lume. Drept aceea ca să dezlege și să despartă pe o pricină ca aceasta, Constantin, a propovăduit pe *Soborul I a toată lumea în Niceia din Bitinia, la anul 325 d.Hr. la care s-au adunat 318 Părinți* purtători de Dumnezeu, și au osândit și au dat Anatema pe Arie, precum se va zice mai jos pentru acest Sobor, la care se afla însuși iubitorul de Hristos împăratul, și nepoata sa, și a primit hotărârea Soborului, ca pe un hrismos Dumnezeiesc, iar Arienii cu totul rușinați își ascundeau fața lor, și în tot chipul se sileau să se afle sub acoperământul lui.

17.În vreme ce cu atâta înțelepciune și bărbăție chivernisea atât cele Dumnezeiești. Cât și pe cele lumești, și când toate neamurile de frică i s-au închinat, și i s-au supus, din partea lor avea liniște. ***Constantin omoară pe fiul său Crispos.*** A luat tulburare odihna familiei sale, din meșteșugirile soției sale Fausta, care a pârât pe Crispos fiul lui Constantin din altă femeie, cum că a vrut să o siluiască și să o necinstească, și a cerut izbândire. Constantin crezând cuvintele muierii, fără a cerceta pricina cu scumpătate, a omorât pe Crispos fiul său, iar apoi cercetând și aflând nevinovat pe fiul său, izbândește pentru moartea lui, omorând pe Fausta într-o baie fierbinte. (Atât moartea lui Crispos, cât și a Fauste mulți din Istorici le adeverează și mulți nu. Mai ales un lucru ca acesta îl tac, atât Socrat, cât și Evsevie care pe larg descrie viața lui, Constantin, negreșit trebuia să nu-l tacă, de ar fi fost adevărat, și dar singură tăcerea lui Evsevie e destulă să pricinuiască îndoială pentru aceasta)

Zidește Țarigradul.

18. După 4 ani au înnoit Bizantia, și tare a mărit-o numind-o cu însuși numele său Constantino-cetate, și nouă Romă, împodobind-o cu feluri de minunate zidiri și cu Biserici vestite, și cu alte lucruri vrednice de laudă, și cu mari pronomii pentru cei ce locuiau întru ea, și pentru câți ar fi voit să meargă spre a locui acolo.

19. Iar sfârșindu-se acestea, și alte oare care întâmplări cu Arieni, care prin mijlocirea Constantiei sora împăratului, ce se rătăcise în dogmele lui Arie, întru atâta a lucrat, încât cu puțin înaintea morții împăratului sa îmblânzit către Arieni, și a iertat pe Arie, amăgit fiind de el cu viclene jurăminte, că primește pe Soborul a toată lumea, la chemat înapoi din surghiun, și dimpotrivă trimițând pe Atanasie în Marsilia, a dat voie lui Arie să meargă în Alexandria să-și ai Biserica sa, însă nu a ajuns să se împlinească această ispravă, că i sau vărsat măruntaiele și a murit. ***Sfârșitul lui Constantin.*** Apoi după toate acestea, sa apropiat și termenul vieții lui Constantin, căci vrând să înceapă războiul cu Sapor împăratul Persiei, a intrat în Mesopotamia cu o mare oaste, unde aproape de hotarele Pitiei de unde întorcându-se în Nicomidia din Bitinia a murit la 65 de ani, și 32 ani a împărățit, în anul 337 d.Hr. lăsând moștenitori pe trei fii ai săi: Constantin, Consta și Constantie, care au adus trupul lui la Constantinopol, în raclă de aur, și l-au îngropat cu cinste în Biserica Sfinților Apostoli, unde pentru asta o zidise după Evsevie în Cuvântul 1 cap: 58 în Viața lui Constantin, și după Socrat Istoria Bisericească Cartea 1 cap: 16 și 40.

Episcopii Romii.

20.În vremea bine-cuvântatului acestui împărat, episcopi ai Bisericii din Roma au fost aceștia: Silvestru I, care după 28 ani de episcopat, la moștenit Marku I și după un an la moștenit Iulie I.

21.Însemnează că Lucrătoarea închipuire, ce zic căci Constantin a dat lui Silvestru episcopul Romii este mincinoasă, și plăsmuire în

urmă născută¹⁹², că nici Evsevîe de dânsa pomenește, nici Soborul 1 cel din Niceia, și mai ales, de și sar fi dat, o surpă Soborul acesta în Canonul 6 zicând: „Obiceiurile cele din început să se țină”, și în sfârșit încheie, la Episcopul ul Romii aceasta se obișnuiește. Citește pe Macarie al Ancirei cap: 33.

Episcopii Alexandriei.

22. Iar ai Bisericii Alexandriei după Sfințitul Mucenic Petru, sa prohirisit Ahila, pe carele după ce a fost episcop 1 an, l-a moștenit Alexandru, care încuviințând în Episcopie 23 ani, a lăsat diadoh pe Marele Atanasie. *Episcopii Antiohiei.* Iar ai Bisericii din Antiohia, după Filoghen, pe care îl mai numesc și Filogonion, *după cum zice Evsevîe* după Filoghen urmează în scaun Paulin episcopul Tirului 5 ani, iar *după cum zice Sozomen* Romanos (nimeni altul nu pomenește de Romano, că a fost episcop Antiohiei. Că a fost diacon, și că a mărturisit în Antiohia, numai *Nikita la Paflagonilor, în Visteria*

---

¹⁹² Papii Romii ce n-au gândit, ce n-au aflat ca să întărească o stăpânire peste toate Bisericele lumii, în sfârșit au născut și pe Lucrătoare închipuire, ca să-și întindă stăpânirea nu numai întru cele duhovnicești, ci și în cele politicești, nu numai asupra Bisericeilor, ci și asupra împărățiilor. Lucrătoare închipuire, Latinește Pragmatica Constituția, este un pronomion, ori hrisov scris de însuși mâna Marelui Constantin, prin care îl dă lui Silvestru Episcopul Romii o covârșitoare cinste. Îl ridică în vârful stăpânirii peste episcopii Antiohiei, Alexandriei, Ierusalimului și ai Constantinopolului, și peste toate Bisericele lumii. Încă și Constantin, împreună cu toți satrapii săi, cu tot Senatul, cu toți cei mai aleși, și cu tot norodul cel supus monarhiei Romanilor, dăruiesc lui Silvestru toate semnele Autocrației, și cetatea Roma, și Italia, și pe toată Galia, și Eparhiile părților Asiei, pe cuteterele Galliele, și amândouă Ispanille, pe Germania, pe Bretania și toate locurile și cetățile, și multe ce cuprinde această Lucrătoare închipuire, pronomion aceasta, pe care pentru scurttimea cuvântului îl tac. Aceasta a fost un mijloc, și mai adevărat, de a vedea Papii pe toată Europa, și pe toată lumea sub picioarele lor, și pe împărați cu genunchii plecați rugând să-și poată lua împărăția lor, cu tocmele ce ar fi plăcut Sfântului Părinte, Împăratului a toată lumea. Dar în sfârșit sa descoperit minciuna. Că mai întâi se adevărește de Rufin Cartea 1 cap: 11 și de alți Istorici, cum că Silvestru sa săvârșit cu 5 ani mai înainte de a se boteza Constantin în Nicomidia, sau de sa și botezat în Roma de Silvestru în anul 317 precum zice Nichifor Cartea 7 cap: 33 și alții, atunci negreșit Constantinopolul nu era. Iar în Pragmatica Constituție, Constantin a patra zi, după ce sa botezat, dăruiește lui Silvestru pe covârșirea peste scaunul Patriarhal de Constantinopol, al cărui Constantinopol? al celui ce încă nu era. Simah Eparhul Romii, întru o epistolă către împăratul Valentian, Teodosie și Arcadie, se roagă din partea Senatului ca să nu facă ei ceva împotriva religiei neamului Roman, deci Senatul Romii se afla în idolocinstire, și nu primise încă Hristianismul, dar însă Constantin împreună cu Senatul dăruiesc lui Silvestru dreptățile stăpânirii. Mai înainte de săvârșirea lui Constantin, amândoi fii lui, Consta, și Constantie erau propovăduiți Cesari, și după săvârșirea tatălui, au luat fiecare partea moștenirii sale după părinteasca rânduire, și cu toate acestea în lucrătoarea Constituție, Constantin dăruiește lui Silvestru și moștenitorilor lui atâtea împărății. Sunt încă multe alte pricini prin care sau dovedit minciuna Lucrătoarei Constituții, pe care le tac, iar care voiește a le ști mai cu amănuntul citească Magdeburgiceștile sutimi de ani, și pe Macarie al Ancirei, pe Marsilie din Patagiu, pe Lavrentie Balla, pe Antonin Arhiepiscopul Florenței, pe Kusanul Cardinalul, pe Enea Silbiul, pe Ieronim Paul Catalanul, și pe Rafail Bollateranul.

Credinței Pravoslavnice Cartea 5 cap: 5. pune pe Romano de episcop Antiohiei, ci și el a luat din cuvintele lui Sozomen) care zice, că după Romano, nu a luat nimeni episcopia din cauza goanelor nu sa mai putut face Dumnezeiasca Liturghie, ca mai înainte, apoi după acest Roamno, sa prohirisit Eustatie de către Părinții cei ce s-au adunat la Niceia. ***Episcopii Ierusalimului.*** Și în sfârșit slujba Bisericii din Ierusalim după Ermona, care a stat 9 ani, i sa încredințat lui Macarie, bărbat potrivit cu numele, și împodobit cu toată fapta bună, precum mărturisește *Teodorit la Istoria Bisericească Cartea 1 cap: 3* și a fost episcop 20 ani, după el a moștenit scaunul Maxim, și acesta om blând și vestit, care a suferit multe cazne pentru Dumnezeu în vremea goanei, fiind lipsit și de ochiul drept.

Bizantia este episcopie a Mitropolitului Iraclias.

23. Pe lângă acestea trebuie a însemna, că Marele Constantin pe cetatea cea ridicată în numele său, nu numai cu multe din cele de afară, și cu afierosiri a împodobit-o, ci și pe Bizantia care mai înainte era episcopie a Mitropolitului de Iraclia Tracia, ca fiind dăruită de Autocratorul Sever Parților după ce a luat cetatea Bizantia. Deci pe această cetate Bizantia a ridicat-o la cinstea de Arhiepiscopie, păstrând protiile (întâietatea) cinstii Romii celei mai bătrâne, pentru vechimea ei, fiindcă de acolo sa mutat împărăția în Constantinopol. Iar Mitropolitului Irakliei i sa dat singură hirotonia Arhiepiscopului Constantinopolului, fiindcă mai înainte de el se hirotonia episcopul Bizantie.

Enumerarea Episcopilor Bizantie.

24. Deci de vreme ce de aici înainte trebuie să păzim și Catalogul celor ce au fost episcopi în Constantinopol, am socotit de cuviință să numărăm dintru început. **1.** Andrei Apostolul cel întâi chemat, este primul episcop propovăduind cuvântul Evangheliei, și a zidit casă de rugăciune de cea parte de Arghiropoli, cu puțin ani mai înainte sortită ia fost această episcopie, mai înainte de a ajunge fratele său, după ce fusese al Antiohiei, la episcopia Hristianilor celor din Roma. Deci dacă Biserica Romii, după bârfele Latinilor cere protia pentru Petru,

negreșit Bizantia este întâia pentru Andrei, care este cel întâi chemat, și întâiul frate.

25. Stahie I. unul din cei 70 de Apostoli sa hirotonit 1 episcop al Bizantieii de Dumnezeiescul Apostolul Andrei cel întâi chemat, de Stahie pomenește Apostolul Pavel în Epistola către Romani, și a fost episcop în vremea lui Tiberiu, lui Gaius, și lui Claudiu monarhii, și după mai amănunțite *Ano-scritori*, sa făcut episcop în anul 37 d.Hr. și a fost episcop 16 ani. După dânsul au luat scaunul Onisim, în anul 53 în vremea împăratului Claudiu și a fost episcop 24 ani, sa făcut Policarp, anul 67 în vremea împărăției lui Nero, lui Galba, lui Ototn, lui Vitelie, lui Vespasian, lui Tit, și a lui Dometian, *după Armenopulu*, și după alții, și a chivernisit scaunul 18 ani, și în anul 14 al Arhierii lui, a fost cucerit Ierusalimul. Plutarh în anul 85 în vremea împărăției lui Dometian, a lui Nerua, și a lui Traian, și a fost episcop 16 ani. Sedekion în anul 101 în vremea împăratului Traian a fost episcop 9 ani. Diogen în vremea lui Traian și a lui Adrian în anul 110 și a fost episcop 15 ani. Elefterie în anul 125 în vremea lui Adrian și a fost episcop 7 ani. Felix în anul 132 în vremea lui Adrian și a lui Antonin bine cinstitorului, a fost episcop 4 ani. Acesta părăsind casa de rugăciune ce era în Arghiropoli, unde se făceau adunările Hristianilor pentru deseale năvăliri ale gonacilor credinței, a zidit altă casă de rugăciune la locul ce se zice Elea Maslin, și întru aceea săvârșea cele ale arhieriei. Ezovie în anul 141 în vremea lui Antonin bine-cinstitorului, și păstorind Biserica 16 ani sa săvârșit, și sa făcut Lavrentie în anul 157 în vremea lui Antonin bine-cinstitorului, și a lui Mark-Aureliu, și a lui Veru, care a fost episcop 11 ani, și 6 luni, sa făcut în locul lui Alipie în anul 168 în vremea lui Mark Aureliu, și a lui Veru, și a lui Comod, și a fost episcop 11 ani și 6 luni, sa făcut în locul lui Alipie în anul 168 în vremea lui Mark-Aureliu, și a lui Veru, și a lui Comod, a lui Pertinax, și a lui Septimiu Sever, și a fost episcop 19 ani, acesta în urmă ridicat Biserica în locul ce se numește Smochini, care acum se zice Galata, în numele Sfintei Irina, și acolo aduna pe credincioși. Apoi Olimpian anul 201 în vremea lui Septimiu Sever, și a lui Antonie Karakalu, și a fost episcop 11 ani. Deci sa făcut

Marku în anul 212 în vremea lui Mark Antoniu și a lui Iliogabal, și a lui Alexandru Sever și a fost episcop 13 ani. Apoi Chiriac în anul 225, sau după Xantopul, Kirillian și a fost episcop 16 ani. După aceasta Kastin ori Kistin în anul 241 în vremea lui Gordian, și a lui Filip Arapul, și a fost episcop 7 ani, acesta a ridicat Biserica în locul ce se numește Petrii, în numele Sfintei Eufimia, unde atunci ea a mărturisit. Apoi Tratos ori Titos în anul 248 în vremea lui Filip Arapul tatăl Sfintei Evgheniei, și a urmat și în vremea lui Deciu, Gal, a lui Emilian, a lui Valerian, a lui Galiei a lui Claudie, a lui Kentilian, Aurelian, Tacit, Florian și a lui Prov împăraților acesta a stat episcop 35 ani. După acesta sa făcut Dometian , care se zice și Dometie, fratele cu Prov împăratul, anul 283 în vremea lui Prov fratelui său, și apoi în vremea lui Karu, Dioclițian și Maximian, Galerie, Maxim, Maxentie și a lui Constantin Buhabul împărații, și a fost episcop 24 ani, și 6 luni. Acesta fiind frate a lui Prov împăratul, zic că sa întors de la necredință la credința cea adevărată, pentru aceia lăsând Roma a venit la Bizantia, și acolo a primit soarta episcopiei, iar după dânsul sa făcut fiul său Prov în anul 308, în zilele Marelui Constantin, și a fost episcop 12 ani. **Mitrofan I Patriarh al Constantinopolului**. Apoi Mitrofan prea sfințitul fratele lui Prov, și fiul lui Dometian, a fost hirotonit în anul 320 în zilele Marelui Constantin, care este numit de Soborul I a toată lumea primul Patriarh al Constantinopolului, și a stat Patriarh Mitrofan 10 ani, și la moștenit Alexandru 1 anul 330 în vremea Marelui Constantin și a fiilor lui, stă Patriarh 23 ani.

26.În acești ani văzând Iudeii și Perșii că înflorea Hristianismul în Persia, au clevetit pe Simeon Arhiepiscopul Ktisifontii și al Seleuciei, înaintea lui Savorie împăratul Persiei, ca pe niște prieteni ai Romanilor, și că-i informează de pricinile perșilor. **Goană împotriva Hristianilor ridicată de împăratul Savorie**. Încât sa pornit o mare goană în Persia, mulți au luat cununa muceniei, și pe lângă alții 100 de clerici, și episcopi au mărturisit într-o zi, și mulțime multă a luat cununile muceniei. Iar de prin cetățile cele mai însemnate 18.000 de mucenici, care s-au sfârșit după înfricoșate cazne din porunca lui Savorie. Constantin însă în zadar sa ostenit îndemnând pe Savorie să

contenească goana, și să primească credința în Hristos. Cu toate aceste mijlociri ale lui Constantin, deși nu a întors pe Savorie la credință, însă a pricinuit oare care ușurare de către tiran către Hristiani. *După Teofan Hronică.*

CAPITOLUL IV.

PENTRU SHISMA DONATISTENILOR

Pricina Shismeii Donatistenilor.

1. La începutul domniei Marelui Constantin, sa făcut shisma Donatistenilor, a cărei pricină este aceasta. Era oarecare episcop al Carhidoniei anume Mensurie, către care în vremea goanei pornite de Dioclițian, a scăpat Felix, care pentru vestita Epistolă ce o scrisese către tiranul, se zice că i se vrăjmășuiește viața de către dânsul. Și făcându-se cunoscută fuga și scăparea lui Felix, Mensurie care tăgăduia că îl are ascuns pe Felix, a mers însuși la Roma, că ia poruncit împăratul ca ori să-l predea pe Felix ori să se înfățișeze el însuși (*după Magdeburgiceștile Ekatontaetiride*) au mers singur. Iar când vrea să meargă, a dat spre pază sfințitele vase, și podoabele Bisericii în mâinile celor mai bătrâni, lăsând și un izvod în mâinile unei bătrâne credincioasă, poruncind femeii, ca izvodul ce ia lăsat, dacă el nu se va mai întoarce, să-l dea la episcopul moștenitorul său. Deci mergând el către împăratul, și dezvinovățindu-se i sa poruncit să se întoarcă la ale sale, dar el nu sa întors, ori că a murit, ori pentru altă întâmplare. Drept aceia moștenitor al lui sa făcut Cecilian, fiind hirotonit de numitul Felix. Acesta dar luând izvodul pomenit din mâna bătrânei femei, și cerând de la bătrâni lucrurile Bisericii cele date lor spre păstrare, după izvod, nu au luat, căci ei biruindu-se de iubirea de argint, nici au voit a le întoarce cele ce au luat, nici a se împărtăși cu

Cecilian, având împreună ajutor pe Botru, și pe Kelsie, care își alcătuiau episcopie împotriva lui Cecilian, împreună cu o muiere foarte bogată Lukia din Ispania, care fiind tulburătoare, și iubind scandalul, și ocărâtă fiind de Cecilian oarecând, încă de când a fost diacon, aflând atunci vreme, a ridicat pe mulți asupra lui, ca să-și izbândească. Mânia acestei muieri a adus atunci dezbinare, precum *zice Megitanul Optatul în Cartea 1 asupra lui Parmenian*, care shismă a fost hrănită de iubirea de cinste, și iubirea de argint a întărit-o.

Donatos.

2.Între acești iubitori de tulburare, și cei ce întărâta noroade, cel întâi era Donatos, care se trăgea cu neamul din colibebe negre ale Numidiei, și împotrivindu-se lui Cecilian, a hirotonit episcop pe Maiorinul, acesta mai întâi ridicând jertfelnic împotriva jertfelnicului, *precum Milegitanos Optatul zice și de la Augustin. Donatisti.* Următorii acestui Donat, s-au numit Donatisti, sau Donatistenii, sau precum place lui *Kreskonie Donatiani*, deși de la alt Donat ce a stat în locul mincino-episcopului Maiorinu li sa părut lor mai în urmă a se numi.

3.Deci aceștia striga, cum că hirotonia lui Cecilian de către nesupusul Felix, a fost nelegiuită, și clevetind cu mincinoase vinovății pe Cecilian ziceau, cum că liturgia lui nu-i valabilă, precum și a tuturor episcopilor care se împărtășesc cu el, fiindcă și ei sunt răi. Pentru aceasta făcându-se shismă (dezbinare), nu se împărtășeau împreună cu dânșii, mai ales botezau din nou, pe cei botezați de Cecilian. În sfârșit Donatistii jeluindu-se către Marele Constantin împotriva lui Cecilian, și cerând să fie judecată pricina aceasta din Galia, Monarhul a rânduit să fie judecată această pricină de Miltiad episcopul Romii, și alți episcopi, dintre care 3 din Galia: Retikie, Meterios, și Marinos, aceștia i-au dat dreptate lui Cecilian, și au fost osândiți Donatistii, împreună cu apărătorul lor Donat, adunându-se la acest Sobor 19 episcopi.

4.Deci sa poruncit lui Donat să iasă din Carhidon, și Cecilian să nu meargă acolo, pentru a fi pace și să nu mai fie sminteală, și cercând

monarhul să-i împăce, care zăbovea atunci în Brixia cetatea Italiei, nu a isprăvit nimic, au fost trimiși de el doi episcopi în Africa, Eunomie și Olimpie, ca să hirotonească alt episcop, fiindcă Cecilian și Maiorin au fost duși deosebi, ci Donatistii s-au împotrivit. Drept aceea cei doi episcopi nu au isprăvit nimic, s-au întors fără lucrare, care după ce au rămas 40 zile în Africa au hotărât, cum că aceea este Biserica Sobornicească, care se află semănată în toată lumea, și nu Biserica din Africa, precum bârfeau Donatistii. Pe lângă acestea Donat luând voie cere de la monarhul să se întoarcă în Africa, degrabă a și ajuns acolo. Despre acestea înștiințându-se Cecilian sa întors la turma sa, unde iarăși a început prigonirea. Căci Donat cu ai săi nu au primit judecata lui Miltiadu și a celorlalți episcopi, iarăși cheamă pe monarhul, și cere alți judecători, greu pârând pe Felix, care la hirotonit pe Cecilian. Deci din porunca monarhului cercetându-se petrecerea lui Felix, sa aflat nevinovat despre toate prihămirile, și căutându-se iarăși pricina lui Cecilian de Soborul ce se adunase în cetatea Arelatis, pe la începutul lui August, la care Sobor se aflau episcopi de prin osebite locuri, Cecilian sa îndreptat, iar Donatistii au fost osândiți ca și clevetitori, dar fiindcă și de al treilea chemau ei pe monarhul, li sa poruncit să se adune la Roma, apoi în Mediolan, unde în cele din urmă însăși monarhul ia osândit la izgonire, măcar că pedeapsa dată de monarh pentru izgonire până la urmă nu sa adevărit.

Donatistii din shismă cad în eres.

5.Deci osândiți fiind Donatistii de atâtea ori ca niște mincinoși, sau întors cu socoteală întărită și nestrămutată, din shismă în eres, zicând cum că Biserica Catolicească (Sobornicească ori totnică) pentru vinovățiile lui Cecilian, sa stricat în toată lumea și sa păzit numai în Africa la Donatisti, iar că ceilalți prin vătămarea împărtășirii cu Cecilian s-a stins. Precum zice *Augustin Împotriva Eresurilor cap: 69*. Asemenea botează din nou pe toți cei ce erau botezați de Biserica Sobornicească, pe care îi socotea ca pe niște necurați și spurcați, și când ei că taina celor răi este nefolositoare și fără tărie. Iar cât de rea a fost shisma aceasta a Donatistilor, mărturisește *Augustin în Cartea 2 împotriva Epistolelor lui Petilian*.

Osebite numiri ale Donatistilor.

6.Din acești Donatisti alții se numeau Agonistiki, de la Agon, neam fără omenie și nemilostiv, pentru care scrie *Augustin Împotriva Eresurilor cap: 69 și în Cartea 3 Împotriva lui Kresconie cap: 46 și în Epistola 122 către Victorin*. Iar alții Rogatisti, de la Rogatu, alții Maximianisti de la Maximian, alții Parmeniasti de la Parmenianu, și în sfârșit alți Kritinsini, de la Kirti cetate a Numidiei, unde odată sa adunat adunare de Donatisti, încât este arătat și însuși shismaticilor că n-au lăsat ei shisme.

7.A început eresul acesta mai întâi în Carhidon, apoi a sporit prin Africa în țările de această parte de Mare, și sa revărsat în Spania, Italia, și în Galia. Cei ce erau în Roma se numeau Munteni de la Munți, în care ei ieșeau din cetate și-n munți făceau adunările lor, aveau și episcop al lor, *după Augustin care zice că*, episcopul acela ori din Africa a fost trimis acolo, ori că din alții ce au fost trimiși în Africa ar fi luat hirotonia în Roma.

8.Au fost osândiți Donatistii nu numai în Roma de Miltiadu, și de alți episcopi, ci și în Soborul din Arelati, și de însuși monarhul Constantin. Împotriva lor a scris Optatul Milegitanul în 7 Cărți pentru shisma Donatistilor, împotriva lui Parmenian, și Augustin Împotriva Epistolelor lui Parmenian, Împotriva Epistolelor lui Petilian, și Împotriva Gramaticului Kersconiu, 2 Cărți Împotriva lui Taudentie 7 Cărți pentru botez Împotriva Donatistilor, alte cărți pentru unaticul Botez, și pentru unirea Bisericii, și alte oarecare scrieri, care se află în Tomul 7 din cele scrise de el. Și mulți alții.

CAPITOLUL V.

SHISMA MELETIENILOR CELOR DIN EGIPT.

1. Mai întru același an, întru care a fost dezbinarea Donatistilor, a izbucnit și dezbinarea Meletianilor din Egipt. Aceștia s-au numit Meletiani, de la Meletie episcopul cetății Licu din Egipt. Petru episcopul Alexandriei care a mărturisit în vremea lui Maximian, la caterisit pe Meletie, lepădându-l din vrednicia de episcop, mai ales fiindcă în goana pornită de Dioclițian, Meletie sa lepădat de credință și a jertfit idolilor, și pentru altă pricină, ce o scrie *Epifanie la eresul 68* arătat Meletie a fost gonit de Sfântul Petru. Deci Meletie sa făcut eresiarh ocărând, și fără rușinare rușinând pe Petru, și pe ceilalți episcopi, dar având și pe mulți la a sa cugetare, și împreună următori, ca pe nimic au socotit certarea și caterisirea sa, cea de la Petru. Pentru aceasta venind în cetatea Licu (adică a lupului), a hirotonit pe mulți, și săvârșea celelalte arhieresti Liturghii și slujiri, fără de evlavie, și fără rușinare în toate zilele, *Socrat Istoria Bisericească Cartea 1 cap: 6*.

Dogma Soborului din Niceia asupra Meletianilor.

2. Nu fiecum sa ridicat dezbinare în Bisericile cele din Egipt, care în cele din urmă, după ce sa făcut rânduială de Soborul din Niceia, sa potolit, adică: „ca Meletie să rămână în cetatea sa, și să nu aibă voie a prohirisi episcopi, nici să hirotetisească (adică punând mâinile să blagoslovească felul de cleric) nici în vreo cetate, sau în vreun sat să se arate ca un episcop, ci un singur nume gol să aibă, iar câți au fost hirotonisiți de el, fiindcă pe urmă s-au adeverit cu o tainică hirotonie, să aibă împărtașire cu ceilalți, și să aibă voie a liturghisi, însă fără sminteală să fie al doilea după apărătorii cei de prin toate nemerniciile (enoriile), și Bisericile, și supuși Prea cinstului, și al nostru Consuljitorului Alexandru de care s-au hirotonisit.” *Vezi Sinodala Epistolă la Teodorit Istoria Bisericească Cartea 1 cap: 9*.

3. Iar după ce sa întors Alexandru în Egipt ia predat Meletie Bisericile, pe care cu călcare de lege le supusese lui-și, și ședea în Licon. Iar după puțină vreme vrând să moară, au așezat în locul său episcop pe un prieten al său cu numele Ioan, afară de dogma Soborului din Niceia, și iarăși sa făcut pricină de neorânduială în Biserici. Că după moartea lui văzând Arieni pe Meletiani că mai mult născocea lucruri nouă decât întâi, împreună cu ei tulburau și ei

Bisericile, și amândouă tarafurile acestea, adică Meletianii și Arieni măcar că mai înainte se osebea între dânșii, îndată ce au văzut pe Atanasie suit în scaunul episcopal al Alexandriei, și pe mulțimea ce îi urma, au întărâtat la zavistie pe Iereii Bisericii Catolicești, și sa împrietenit cu ei. ***Arienii și Meletienii uniți clevetesc pe Atanasie.*** Deci clevetesc pe Atanasie către împăratul Constantin, ca pe un pricinuitoare de prigonire și de tulburare în Biserică, și că oprește pe cei ce vor să intre în Biserică, și îl pâra pentru ucideri, legături, bătaii nedrepte, și de rane, și de arderi de foc, atât pe el, cât și pe episcopii supuși lui, și pe mulți alții.

4.Și fiindcă împăratul n-au băgat în seamă pârerea lor ca pe niște mincinoase, au dat voie lui Atanasie să se întoarcă la Eparhia sa, și a scris către norodul Alexandriei să mărturisească bunătatea, și dreapta credință, și să-l primească cu bucurie, și să fie prea încredințați, că Atanasie este om îmbunătățit, și Dumnezeiesc, și că de zavistie pornindu-se ereticii au scris împotriva lui, și că a fost nevinovat. Iar auzind împăratul, cum că mulți egipteni încă se tulbură din pricina lui Arie, și a lui Meletie, cu osebită Epistolă a sa ruga pe Hristiani să privească la Dumnezeu, și să lase la Dânsul judecata, și să se iubească unii pe alții, și pe aceia câți îi vrăjmășuiesc să-i gonească cu unirea cât pot.

5.Iar Atanasie după multe alte clevetiri, care erau semănate asupra lui, și ereticii le-a arătat în fața împăratului. ***Epistolia lui Constantin către Atanasie.*** De la împărat i s-a scris: „Să poarte grijă cu sârguință de preoție, să administreze, și pentru blagocestia norodului, și ca pe un nimic să socotească vrăjmășuirile Melitianilor, fiindcă însuși a înțeles, că zavistia ia îndemnat la acest fel de minciuni, și prea plăsmuite clevetiri, și gâlceviri, și tulburările Bisericii nu le va lăsa împăratul să se facă, ci să fie judecător după legile politicești, de nu se vor liniști, și să i se facă dreptate izbăvindu-se de dânșii, care nu numai cu nedreptate vrăjmășuiesc pe cei nevinovați, ci și buna rânduiala Bisericii, și blagocestia o vatămă cu necuvioșie.” Și pe lângă acestea au mai poruncit, ca această epistolă să se cetească înaintea a tot norodul. Din acea vreme temându-se cei ce cugetau cele a lui Meletie

pentru îngrozirea monarhului, s-au liniștit. Deci fiind în pace toată Biserica Egiptului, și de un Arhiereu ca acesta fiind îndreptată, în fiecare zi creștea. Citește pe *Sozomen la Istoria Bisericească Cartea 2 cap: 21, 22, și 23.*

CAPITOLUL VI.

ARIE ȘI ERESUL LUI.

1. Mai mult decât pomenitele shisme a Donatistilor, și a Meletianilor, eresul lui Arie au tulburat Biserica lui Hristos, care au început în Alexandria de la Arie Libianul, care era iscusit cu limbuția vorbitoare. Acesta venind în Alexandria sa numărat în catalogul prezbiterilor, și i sa încredințat tâlcuirea Dumnezeieștilor Scripturi. Dar văzând că i sa încredințat lui Alexandru ocârmuirea Preoției, din zavistie nu a putut suferi, ci căuta pricini de gâlceavă și de sfadă. Și fiind Alexandru oarecând, în fața prezbiterilor, și a celorlalți clerici supuși lui, filosofând mai cu dinadinsul pentru Sfânta Treime, a fi în Treime și în Unime Teologhisea. Arie socotind pe episcop că ar fi tâlcuit dogma lui Sabelie din prigonirea împotriva Libianului (adică a sa), împotrivindu-se sa întors, și în scurt întâmpinând cele zise de episcopul, (Arie) spune: „Dacă Tatăl au născut pe Fiul, cel născut are început când nu era, și din aceasta se face arătat, că era, (adică vreme) când nu era Fiul, și de nevoie urmează ca din cele ce n-a fost a-și avea ipostasul,” precum povestește despre acestea *Evsevie Istoria Bisericească Cartea 1 cap: 5 și Teodorit Tij Cartea 1 cap: 2.*

2. Drept aceea ne-a învățat Arie cum să-i cercetăm noima, mai întâi **1.** Cum că Dumnezeu n-a fost dea pururi Tată, ci a fost (vreme) când Dumnezeu nu era Tată, **2.** Că nu este din veșnicie Fiul, ci că sa făcut din cele ce na fost, **3.** Fiul nu este asemenea cu Tatăl după ființă, nici

adevărat, și firește cuvânt al Tatălui este, nici adevărată înțelepciune a lui este, ci cu rea întrebuițare Cuvânt și Înțelepciune sa făcut. **4.** Cu însuși Cuvântul lui Dumnezeu, și cu Dumnezeiasca Înțelepciune, cu care și pe toate, și pe Dânsul la făcut, pentru aceea este și schimbăcios, și se preface după fire, precum și toate cuvântătoarele, și străin și potrivnic și depărtat este Cuvântul de Înțelepciunea lui Dumnezeu, și Tatăl este nearătat Fiului, că nici desăvârșit, și cu scumpătate cunoaște Fiul pe Tatăl, nici poate a-L vedea desăvârșit pe Tatăl, fiindcă a Sa ființă Fiul nu o știe, precum acela (adică Tatăl), că pentru noi el sa făcut, ca pe noi prin el, ca prin un organ (sau unealtă) să ne zidească Dumnezeu, și nu s-ar fi adus în ființă de nu ar fi voit Dumnezeu să ne facă pe noi. Iar că toată aceste dogme păgânești sunt ale lui Arie, se arată în Epistola lui Alexandru episcopul Alexandriei, cea trimisă către împreună lucrătorii Bisericii celei de pretutindeni, și care se află în *Istoria Bisericească a lui Socrat Cartea 1 cap: 6, și la începutul Practicilor Soborul 1*, asemenea și din cea către Alexandru al Constantinopolului, care se află la *Teodorit în Istoria Bisericească Cartea 1 cap: 4.* și în practicile Soborului celui împotriva lui, și din însăși Epistola sa către Evsevie al Nicomidiei, care se află iarăși la Teodorit la același loc, și din Simbolul Credinței, care a fost dat de Soborul de la Niceia, și se află în Tomul I al Soboarelor.

Itighen aflătorul eresului lui Arie.

3.Iar lucrător al acestui eres nu sa făcut Arie însăși, că cel dintâi Itighen printre celelalte stricate socoteli, a învățat că și singur Fiul lui Dumnezeu zidit, și străin de ființa Tatălui este, și că nu poate vedea pe Tatăl, și că și însuși Fiul este nevăzut, și nepriceput de Duhul. Însă hulele acestea erau scrise în cărțile lui, și nu erau propovăduite în arătare, ci Arie lea făcut arătate, și nu numai în Biserică, ci și în adunări, intrând la întâlniri și prin case, trăgea în rătăcire pe câți putea, și după urmare a adus pe mulți la păgânătate, și a umplut Biserică de gâlcevi, și de dezbinări. Pentru aceasta Alexandru apărătorul și ajutorul dogmelor Apostolice, mai întâi a cercat cu sfaturi și îndemnuri să-l tragă pe Arie de la eresul lui. ***Soborul din Alexandria a dat anatema pe Arie.*** Dar de vreme ce la văzut ca pe un ieșit din

mente propovăduind arătat păgânătatea, sa mâniat și a adunat Sobor de episcopi din Egipt și Libia, 100 la număr, și la scos pe el din sfințitul Catalog, și pe cei de o cugetare cu el, și ia dat anatema precum scrie însuși Alexandru în Epistola sa care se află la Socrat. Iar Arie văzându-se lepădat de la Biserică, și dat anatema, nu putea a se liniști, ci a scris și el către Evsevie episcopul Nicomidiei, prieten vechi al său, pe care la aflat ajutor și apărător și altă dată, care primind Epistola lui, a borât și el păgânătate, precum se vede în Epistola sa cea către Paulin egumenul Tirului ce este la *Teodorit Istoria Bisericească Cartea 1 cap: 6* și prin aceasta și către alții. Și așa sa semănat în Egipt și la răsărit hula lui Arie, se făcea învingeri de cuvinte, și gâlcevi prin toate cetățile și sate. Și acestea auzindu-le Împăratul, mai întâi a cercat mai întâi să usuce izvorul acesta al răutăților ce se aprinsese, drept aceea a trimis scrisori către Alexandru și către Arie prin Osie Cuviosul episcop al Cordobei. Iar nenimerind după nădejde, a adunat Sobor în cetatea Niceia, la care fiind osândit Arie cu eresul său a fost izgonit.

4.Iar fiindcă Atanasie diaconul Bisericii din Alexandria, care era la mare cinste înaintea lui Alexandru episcopul cetății, vitejește sa nevoit și sa împotrivit lui Evsevie episcopul Nicomidiei, și celorlalți care erau de o cugetare cu Arie ce se aflau în Soborul din Niceia la 5 luni episcopul Alexandru al Alexandriei sa săvârșit, și Atanasie sa făcut moștenitor lui. ***Atanasie nu primește pe Arie.*** Și Atanasie nu a primit pe Arie, care venise în Alexandria cu voia împăratului. Deci îngreunându-se, și supărându-se de pândirile cele cu vicleșug și de vrăjmășuirea Meletianilor, și a Arienilor, și de clevetirile lor, în sfârșit la Soborul cel adunat în Tir din porunca monarhului, de 60 episcopi, a fost caterisit la anul 335 fiindcă sa dus de acolo, mai înainte de a se face hotărâre, deși vitejește și după cuvânt a dezlegat toate clevetirile cele puse asupra lui. Năzuind dar Atanasie la monarhul, și iarăși fiind biruit cu clevetirile obșteștilor vrăjmași. ***Atanasie este izgonit în Tribeni.*** La care mâniindu-se monarhul cel prea blând, în următorul an la izgonit pe Atanasie, la al 30 an al împărăției sale, și a poruncit ca el să șadă în Tribeni cetate din Galia, unde a petrecut 2 ani și 4 luni. ***Se întoarce iarăși în Alexandria.*** Atanasie s-a întors iarăși în Alexandria

din porunca împăratului Constantie, fiul Marelui Constantin, care a scris în ajutorul și recomandarea lui Cărți către Biserica Alexandriei, care se află la *Teodorit în Istoria Bisericească Cartea 2 cap: 2*. Citește pe *Socrat Istoria Bisericească Cartea 1 cap: 27*, pe *Teodorit Istoria Bisericească Cartea 1 cap: 26*, pe *Sozomen Istoria Bisericească Cartea 2 cap: 25* și din *Latini pe Rufin, Cartea 2 cap: 15*.

Pricina pentru care Constantin aduce pe Arie iarăși în Alexandria.

5.Am zis mai sus că Arie cu voia împăratului a venit iarăși în Alexandria, pricina este așa. Cu Constantia sora împăratului și oarecând soția lui Liciniu, era un oarecare prezbiter prieten și lăudător al dogmelor lui Arie, care găsind prilej, sa înfățișat înaintea ei, și se tânguia prihănind cum că Arie cu nedreptate a fost izgonit din patria sa, și de la Biserica sa, pentru zavistia și vrăjmășia lui Alexandru. Ea crezând cuvintelor lui, și fiind înduplecată, încât era în viață, n-au ajuns să se schimbe din cele socotite bine-cuvântate în Soborul din Niceia, dar fiindcă se bolnăvise și-și prepunea moartea, când a venit fratele ei la ea să o cerceteze, ia zis să ceară harul cel mai de pe urmă ce ar fi voit, iar ea la rugat să iubească pe zisul prezbiter, pentru aceasta împăratul arăta mare iubire către acel prezbiter, și el avea multă îndrăzneală către împăratul, care arătându-i cele ce la rugat sora sa, a găsit de cuviință că se cade să se cerceteze iarăși cele cu privire la Arie, și socotind că cele asupra lui Arie ar fi clevetiri, sau făcând hatârul surorii sale împăratul în puțină vreme a adus înapoi pe Arie din surghiun, și a poruncit să dea scrisoare, și mărturisire a credinței sale. ***Mincinoasa mărturisire a lui Arie.*** Și el scriind altă tălmăcire, jura cum că așa crede și cugetează. Vezi această tălmăcire la *Sozomen Istoria Bisericească Cartea 2 cap: 27*. Socotind dar împăratul că Arie cugetează dogmele Soborului de la Niceia, sa bucurat de aceasta. ***Constantin trimite pe Arie în Ierusalim, cu cărți către episcopi.*** Și împăratul la trimis la episcopii cei ce se adunaseră atunci la Ierusalim, ca ei să sfințească Biserica cea din Ierusalim, pe care Constantin a zidit-o la locul Căpățânii în anul 13 al împărăției sale, și se numește Mare Martirion, scriindu-le să cerceteze tâlcuirea credinței ce a dat-o

Arie, de se va arăta că cugetă drept, și din zavistie a fost clevetit. ***Arie este primit la împărtășire de cei de o cugetare cu el.*** Deci cu prilejul scrisorilor împăratești aflând vremea cei ce se sârguiau spre acestea, l-au primit la împărtășire, împreună cu Ezovie, și au scris ei către însuși împăratul, și către Biserica Alexandriei, și către episcopi, și clerici în Egipt, în Tebaida, și în Libia, poruncindu-le să primească cu osârdie pe Arie și pe Ezovie, fiindcă mărturisește și împăratul căci credința lui este dreaptă, pe care cu însăși Epistola lor o au suspus (adică tălmăcirea lui Arie ce a dat-o către împăratul o a trimis împreună cu scrisoarea lor), și Soborul (zic ei) împreună au hotărât, după judecata împăratului.

6.Iar după Soborul cel adunat în Ierusalim, Arie a venit în Egipt, și Atanasie nu la primit, precum sa zis Iarăși vine la Constantinopol, împărățind atunci Constantie al căreia episcopul Alexandru¹⁹³ împreună cu Atanasie se împotriveau a-l primi pe Arie, pentru care mâniindu-se cei ce erau cu Evsevie, fiindcă pe Alexandru nu puteau a-l îndupleca cu cuvinte, fără rușine ei s-au înfățișat înaintea lui adeverind cu înfricoșare, că d nu va primi pe Arie în zi rânduită la împărtășire, Alexandru va merge la surghiun, și va fi gonit din Patriarhie, iar diadohul său se va împărtăși cu Arie. ***Alexandru de frică primește pe Arie.*** Mai vârtos înfricoșa pe Alexandru și împăratul întru atâta, încât la înduplecat să facă cele poruncite. Deci mai întâi de ziua rânduită (că era atunci Sâmbătă și aștepta Dumineca, spre a se face adunarea la Biserică, și a liturghisi împreună cu Arie). ***Rugăciunea lui Alexandru.*** Intrând în sfântul altar a căzut cu fața la pământ, și toată noaptea sa rugat lui Dumnezeu cu deadinsul, să nu lase lupul să se mestece cu oile, și în sfârșit să-l oprească din sfaturile sale, și nevoiță mare, când aceia înfricoșa, și Alexandru lui Dumnezeu se ruga. ***Moartea înfricoșată a lui Arie.*** Iar întru acea zi, ieșind Arie de dimineață din curtea împărătească, înconjurat de următorii lui Evsevie, prin mijlocul cetății fiind văzut de toți, și ajungând aproape de târgul numit al lui Constantin, unde este stâlpul cel de porfiră, la stăpânit pe Arie o frică, și împreună a început și

---

¹⁹³ Alexandru episcop de Constantinopol n.tr.

pântelele lui a chiorăi, și întrebând de este acolo aproape vreun Wc., și aflând că era acolo din dos, a intrat pentru trebuința sa, atunci la cuprins un leșin, și îndată cu pornirea pântecelui, a ieșit și mațul cel drept, adică ia căzut fundul trupului său, și sa pornit multă curgere de sânge, împreună și mațele cele subțiri, sângele se vărsa în splină, și în ficat, și așa i s-au vărsat mațele, și s-au dus în focul cel mai dinafară, sfârșind cu acest fel de moartea rea și groaznică. Aceasta auzindu-se în toată cetatea, și în toată lumea, mulți următori ai eresului lui, căindu-se s-au întors la dreapta slăvire. Bine cinstitorii se bucurau împreună cu Arhiereul lor, cu credinciosul Alexandru, și slăveau pe singurul Dumnezeu care face minuni mari. Arieni împreună cu părtașii lor prea se rușina, și împăratul la Hristianismos mai mult se pleca, zicând căci cu adevărat de la Dumnezeu sa adevărit credința, ceea ce în Niceia sa întărit. Vezi pe *Socrat la Istoria Bisericească Cartea 1 cap: 38*, pe *Teodorit Istoria Bisericească Cartea 1 cap: 14*, pe *Sozomen Istoria Bisericească Cartea 2 cap: 29*, pe *Atanasie la Epistola care se află la Sozomen, și din Latini pe Rufin, Cartea 1 cap: 12 și 13*.

7. Acest fel a fost sfârșitul lui Arie. Iar chipul cu care următorii lui au câștigat ajutor și apărător pe Constantie (fiul Marelui Constantin), și pe eresul acesta Arian, pe care încă viu fiind Marele Constantin, ei cu fățarnicie l-au semănat în toată lumea, arătat cu goane rele cutremurând pe cei drept-slăvitori, și cum ei osebindu-se între ei, au căzut în felurite eresuri, mai jos se va zice în Capitolul cel pentru fii lui Constantin, iar acum numai pentru Arie, și Arieni vom vorovi. De care pe lângă cele zise cetește și pe *Evseviev în Cuvântul 2 cap: 61*, pe *Epifanie la Eresul 68*, pe *Teodorit, în Cuvântul 4 pentru băsnuirea ereticilor*, pe *Teofan în Hronică*, pe *Constantin Armenopol eresul 1*, și din *Latini pe Rufin la același loc*, pe *Filastric eres 66 și 89*, pe *Augustin eresul 49*, pe *Leon cel Mare în voroava 3 la Nașterea Domnului*, și pe *Onorie Augustodionisiev la eresul 60*.

8. Cu acești rău cinstitori mai mult decât toți a luptat împotriva lor Nevoitorul lui Hristos Atanasie, Marele Vasile, Grigore de Nisa, Grigore Nazianz, Epifanie, Chiril al Alexandriei, și din Latini Ilarie,

Augustin, Ieronim, Ambrozie, și alții care cu o gură surpă acest blestemat eres, și îl dau anatema.

CAPITOLUL VII.

SOBOARELE FĂCUTE ÎN VREMEA MARELUI CONSTANTIN

1.Dăruind Dumnezeu pace Bisericii, s-au adunat multe Soboare în vremea Marelui Constantin, din care unul adică cel din Niceia Bitinia, este Lumnic (din toată lumea), iar celelalte localnice (adică în diferite locuri), din care cele mai vestite sunt aceste Soboare: Sobor *1* Arelat în care sa vânturat eresul Donatistilor, și ca pe o pleavă l-au dat focului celui mai dinafară, în Ancira, în Neocesareia, cel Elibertinesc, și al 2-lea Arelat. Cu toate că unele din Soboare acestea sunt mai întâi făcute în vreme, dar noi luăm mai întâi pentru cel din Niceia, ca pe unul ce e mai vrednic de cuvânt, și care întrece cu mult pe celelalte Soboare cu proterimata (cu importanța).

Soborul Lumnic 1 în Niceia.

2.Soborul acesta sa adunat la porunca lui Constantin cel Mare, în Niceia Bitinia, în anul 325 d.Hr. în vremea Ipatiei lui Paulin și a lui Iulian, a prea străluciților Eparhi (voievozi ai călărimii), mai mult pentru eresul lui Arie, care zicea că Fiul lui Dumnezeu nu este de o ființă cu Dumnezeu și Tatăl, ci zidire, și pe Duhul lui Dumnezeu, și Tatălui prea păgânește îl hulea. Iar acesta se zice Sobor a toată lumea, Lumnic, și la număr 1.

3.S-au adunat acolo cu cheltuiala monarhului, care a rânduit cai năimiți, cu catări și cu trăsuri să vină episcopii, și ceilalți în 20 Mai Indictionul 13 *după Nichifor*, bărbați străluciți întru fapta bună, și întru sfințenie de la toate Bisericile din Europa, Africa, Asia, care se

aflau, asemenea și Sirieni, din Cilicia, Fenicia, Arabi, Palestinieni și Egipteni, Tabei, și Libieni, și cei din Mesopotamia pornindu-se, era de față și episcopul Persiei, nu lipsea din ceată nici Scitul, Pont, și Asia, Frigia, și Pamfilia, avea acolo față pe cei mai aleși ai lor, încă și din Traci, și Makedoni, și din Ahaia, din Epir, Romani, Spanioli, și alți nenumărați, precum mărturisește *Evsevie la Cuvântul 3 cap: 7 și 8*. Între aceștia prezbiteri, diaconi și mulți alții, fiind nenumărați, numai episcopi erau 318 dintre care alții încuviințau cu înțelepciunea și cu cuvântul, iar alții cu statornicia vieții, și cu răbdarea îngăduirii, și alții împodobiți cu altele. Căroră a poruncit împăratul săli se dea tainurile cu îmbelșugare, și cu prisos, vezi *la Evsevie la același loc*.

Cei mai însemnați ai Soborului.

4.Între episcopii încuviința Potamon de Iraklia din Egipt, de care vorovește Atanasie, Pafnutie de la Tebaida de sus, lipsit de ochiul drept, și de mâna dreaptă, pentru Hristos, a pătimit în goana pornită de Maximian, Spiridon făcătorul de minuni, Osiul Kudrubis al Alexandriei, Eustatie al Antiohiei, cu care deopotrivă se numără și Atanasie, diacon fiind atunci al Bisericii din Alexandria, Macarie al Ierusalimului, și mulți alții, care *după Apostolul* rănile Domnului nostru Iisus Hristos purtau, și peste tot era să vadă cineva mulțime de Mucenici, adunați în același loc, din care cei mai mulți erau asemenea cu Îngerii, și erau făcători de minuni, unii morți au înviat, și multe lucruri prea slăvite au făcut. Iar Silvestru al Romii vechi pentru adânci bătrânețe, și neputință nu a putut să vină, ci a trimis în locul său prezbiteri din aceeași Biserică, pe Victor și pe Vichentie. Nici Mitrofan al Constantinopolului pentru bătrânețile sale și pentru slăbiciune, dar a rânduit în locul lui pe prezbiterul Alexandru. Iar Exarhi și întâi ai Soborului, au fost Macarie al Ierusalimului, Alexandru al Alexandriei, iar pentru al Romii cei doi prezbiteri pomeniți, iar Biserica Antiohiei văduvind, au întărit Soborul pe Evsevie episcopul Verriei din Siria.

5.Era încă unii, care întăreau socoteala lui Arie, Evsevie zic al Nicomidiei episcop, Teognie al Niceii, și Marin al Halkidonului, și alți mulți episcopi împreună ajutând lui Arie, și însuși Arie, dar erau de

față și norodnici mulți iscusți la meșteșugul vorovirii, de ambele părți osârduindu-se adiafenteisi.

Smerenia lui Constantin către Sfântul Sobor.

6.Iar după ce s-au adunat toți, împăratul, a poruncit de sa împodobit o casă mare în curtea Împărătească, cu scaune, și cu multe jilțuri, destule pentru numărul Arhiereilor, și așa fiind împodobită, a dat voie să intre, și să se sfătuiască pentru pricinile ce le zăcea înaintea. A intrat împăratul în urma celorlalți, având stat vrednic de laudă, și frumusețe vrednică de iubit, iar mai minunată îi era rușinarea ce îi ședea pe frunte, adică cucernicia chipului, și a stat în mijloc, și fiind pus un scaun mic în față nu a voit să șadă, de nu l-ar fi rugat mai înainte episcopii să șadă, atâta evlavie și rușinare avea către Arhierei, și acei Sfinți Bărbați, și tot danțul acela a stătut împreună cu el.

Cuvintele lui Constantin către Sobor.

7.Deci șezând toți împreună, cel întâi Eustatie care avea întâietatea Bisericii Antiohiei, după Teodorit Istoria Bisericească Cartea 1 cap: 7, îndată cu florile orațiilor a încununat capul împăratului, și îi răsplătea pentru osârdia sa către cele Dumnezeiești cu bune cuvântări și blagoslovenii. Iar acesta încetând și făcându-se tăcere, a zis Împăratul cu glas Roman: „Mulțumesc lui Dumnezeu, și pe a voastră adunare văzând mă bucur o prieteni! Că m-am învrednicit să adun Ierei ai lui Hristos, etc.” Pe lângă acestea vorovind cuvintele cele pentru împreună-cugetare, și împreună-glăsuire, cu care îi îndemna cu toate chipurile să păzească împreună cugetarea, și dragostea în Biserica lui Hristos, și pentru dogme cu multă silință să socotească, și să dezlege toată prigonirea și pricirea, după Sfințita Evanghelie, care se afla în mijlocul lor. Deci i-a lăsat să zică socotința lor.

8.Apoi au luat toți voie a zice fiecare cum crede, mai întâi de toate, precum marele Eustatie povestește la Teodorit în Istoria Bisericească Cartea 1 cap: 8, cartea hulitoare a lui Evsevie a fost pusă înaintea, care fiind cetită înaintea tuturor, pentru abaterea din adevăr, îndată a pricinuit multă tulburare, celor ce au auzit hulele lui, iar celuia ce o a scris rușine nemăsurată, care fiind plină de păgânătate, s-a rușinat

înaintea tuturor. Și pornindu-se voroavă, și învingere de cuvinte nu puțină, împăratul asculta cu răbdare, și cu multă suferință cuvintele amânduror părțile, și se unea cu cei ce grăiau drept, iar pe cei ce se filonikisea îi oprea de prigonire, vorovind către toți cu blândețe, precum putea și înțelegea, căci era știind limba elinească.

9.Iar apoi după multă filonikii (învingeri de cuvinte) în sfârșit s-au conglăsuat toți Arhieriei, și alcătuind **Simbolul Credinței**, cu dinadinsul l-au întrebuițat, ca să astupe tot izvorul răutății, și toată dezbinarea, cu această zicere a ființei, și de o ființă, hotărând, că Fiul este de o ființă cu Tatăl, și din ființa lui Născut, precum se arată în Simbol, vezi la *Socrat Istoria Bisericească Cartea 1 cap: 8*, la *Teodorit Istoria Bisericească Cartea 1 cap: 12*, la *Rufin în Cartea 1 Cap: 6.*, **Simbolul Soborului I** fiind așa: „Credem întru Unul Dumnezeu Tatăl Atotțiitorul, făcătorul tuturor, celor văzute și celor nevăzute, și întru Unul Domn Iisus Hristos, Fiul lui Dumnezeu, născut din Tatăl singur-născut, adică din ființa Tatălui, Dumnezeu din Dumnezeu, Lumină din Lumină, Dumnezeu adevărat din Dumnezeu adevărat, Născut nu făcut, de o ființă cu Tatăl, prin care toate s-au făcut, și cele din cer, și cele de pe pământ, care pentru noi oamenii, și pentru a noastră mântuire sa pogorât și sa întrupat, și sa făcut Om, a pățimit, și a treia zi a înviat din morți, și sa suit la ceruri, și șade dea dreapta Tatălui, și iarăși va să vină să judece vii, și morții, a Căruia Împărăție nu va avea sfârșit, și întru Duhul Sfânt.” **Iar pe cei ce zic**, cum oarecând era, când nu era (adică, era vreme, când nu era Fiul), și mai înainte de a se naște nu era, și că sa făcut din cele ce nu sunt, sau din alt ipostas, sau zic că este ființă, sau zidit, sau cu schimbare, sau prefăcut pe Fiul lui Dumnezeu, pe unii ca aceștia îi dă anatema Sfântul Catolicescul și Apostolescul Sobor.

Care sunt cei ce au iscălit Simbolul și care nu.

10. La început se zice că numai 17 laudau socotința lui Arie, după *Sozomen Istoria Bisericească Cartea 1 cap: 20*, îndată și dintre aceia, cei mai mulți dintre ei s-au mutat la cea de obște cuviință, și toți au iscălit Simbolul Credinței. Mai întâi Exarhul Soborului și apărătorul lui Osie al Cordobei, apoi cei doi Prezbiteri din Roma, Victor și

Vichentie, și după urmare ceilalți, precum se vede în Practicalele acestui Sobor, asemenea și însuși episcopi Arieni Evsevie al Nicomidiei, de asemenea cugetare cu el, afară de doi episcopi Secundu al Ptolemaidei Libiei, și de Teona al Marmarikiei cu toate că la început, zăbovind se împotriveau, însă de frica izgonirii, la scrisoarea credinței, adică la Simbol conglăsuindu-se au iscălit ci după cum arătat vremea, au iscălit numai cu mâna, iar cu mintea și cu cugetarea nu. Iar la caterisirea lui Arie nu s-au învoit, nici au iscălit, precum mărturisește Sozomen la același loc, Evsevie al Nicomidiei, Teognie al Niceii, pentru care caterisindu-i Soborul ia izgonit, care în urmă trimițând scrisoare de căință, către cei mai de seamă episcopi, au fost chemați din surghiun, cu poruncă împărătească, și și-au luat iarăși Eparhiile, scoțând pe cei hirotoniți în locul lor, pe Amfion Evsevie, iar pe Hrist Teognie. Iar Cartea aceea de căință a lui Evsevie, și a lui Teognie, o scrie Socrat, unde istorisește și cele zise, la *Istoria Bisericească Cartea 1 cap: 14. Arie este dat anatema și trimis în surghiun*. Iar Arie cu toate socotințele sale, și cu cei de o socotință cu el, fiind lepădați de la Biserică, și dați anatema, au fost trimiși de monarhul în surghiun.

11.Săvârșindu-se acestea, Soborul a scris și Epistolă circulară la Alexandria, Libia, și la Pentapoli, cu care au arătat lepădarea lui Arie, a lui Secundu, și a lui Teona, dar însemna și pentru Meletie, ca să petreacă de sine în cetatea sa, și să se liniștească, iar cei hirotonisiți de el să se întărească cu mai tăinuitoare hirotonie, încă au scris și pentru Paști a nu mai face Paștele cu Iudeii, ci cu chipul ce se face în Italia, adică să se prăznuiască în zi de Duminică precum scrie Teofan. Asemenea și monarhul trimite noroadelor, și episcopilor poruncă. ***Arienii se numesc și Porfiriani.*** Porunca, ca pe Arie și pe cei de o socoteală cu el, să-i numească răi și Porfiriani, și necinstitori de Dumnezeu, iar cărțile lor să fie arse, îndată să se omoare, precum se vede la *Socrat Istoria Bisericească Cartea 1 cap: 9*. Încă a scos și Lege împărătească ca să ia sfârșit unele ca acestea.

12. După pricina lui Arie, și a eresului lui, sa pus înaintea acestui Sobor, și vechea neînțelegere pentru sfântul praznic al Paștelui, care

până atunci nu puțin deosebea Bisericile una de alta. Deci dezlegând și aceasta Dumnezeieștii Părinți, au legiuit ca într-o zi și în aceeași zi, în următoarea Duminică cea de după Luna plină a isimeriei (echinocțiului) de primăvară, toți Hristianii de pretutindeni, să prăznuiască Paștele. Pentru care cetește *Epistola Marelui Constantin trimisă către Biserici, care se află la Evsevie în Cuvântul 3 cap: 18. la Socrat în același loc, și la Teodorit Istoria Bisericească Cartea 1 cap: 10, asemenea și la Epistola Sobornicească, cea dată Bisericii Alexnadriei, și care se află la Socrat în același loc.*

13. Pe lângă acestea privindu-se pricina dezbinării lui Meletie, precum sa zis mai sus în Capitol: **5 & 2** sa isprăvit. Iar cu cuvântul pârii pornite de Meletie asupra Episcopului Alexandriei, au hotărât în Canonul **6** zicând: „Obiceiurile cele din început să se ție, cele în Egipt și în Libia și în Pentapoli, ca episcopul cel din Alexandria peste toate acestea să aibă stăpânire. Asemenea și cel din Antiohia etc.” Și vrând acest Sobor să îndrepteze viața celor ce petrec în Biserici (adică a celor Bisericești), au rânduit și alte Canoane.

Soborul prin îndreptarea lui Pafnutie rânduieste clericii să fie căsătoriți.

14.În sfârșit, episcopii socoteau să rânduiască o altă pravilă nouă, precum istorisește Socrat la același loc cap 11 ca cei hirotoniți (adică sfințiți) să nu se împreune cu femeile lor, pe care le aveau încă fiind norodnici. Dar sculându-se în mijlocul Soborului Pafnutie, măcar deși era neînsurat și fecior, a strigat tare să nu pună jug greu asupra celor sfințiți zicând: „Nunta este cinstită și patul nespurcat.” Ca nu cumva cu covârșirea aceasta mai mult să vatăme pe Biserică, decât a o folosi, că nu vor putea toți a suferi nevoița nepătimirii, ci că ajunge, ca cel ce sa făcut cleric să nu mai aibă altă nuntă, după moartea soției lui, după vechea predanie Bisericească, iar care și-a luat femeie mai înainte de a se face cleric să nu o despartă de sine. Deci Soborul sa înduplecat la cuvintele Părintelui Pafnutie, pentru aceasta la căutarea pricinii acesteia au tăcut, cu socotința acelor ce voiau a se depărta de însoțirea cu soțiile sale. Vezi pentru aceasta și pe *Sozomen la Istoria Bisericească Cartea 1 cap: 23. Câte Canoane a dat acest Sobor.*

Canoanele acestui Sobor adunat la Niceia, sunt 20 la număr. Iar Rufin dintru un canon făcând două, numără 22. Citește în *Tomul 1 al Soboarelor la Pidalion*.

15. Iar dându-se jalobe la însuși împăratul asupra oarecăroră episcopi, nici le-au cetit, nici le-a adus la cercetare, ci înaintea tuturor le-a ars zicând: **De** aș vedea eu însumi pe un Arhieru păcătuind, l-aș acoperi cu Porfira mea. În sfârșit au adus pe Dumnezeieștii Părinți de la Niceia în cetatea ce o a zidit a Constantinopolului.

16. Pe lângă acestea, în Sobor a fost față și Akesie episcopul Navatianilor, pe care la întreat Marele Constantin, de primește hotărârile Soborului și hotarul credinței, și rânduirea Praznicului Paștelui și el a răspuns că le primește, și mai întreat împăratul, dar pentru ce te osebești? El spunea cele ce s-au făcut în vremea lui Deciu din pricina goanei, și amănunțimea asprului Canon, cum că nu se cade a-i primi pe cei ce după Botez au păcătuat (pe care Dumnezeiasca Scriptură numește păcat de moarte) să se învrednicească Dumnezeieștilor Taine, ci să-i îndemne spre pocăință, și să nu aștepte nădejde de mântuire de la preoți, ci de la Dumnezeu cel ce poate a ierta păcatele. Zicând acestea Akesie, zic, că ia zis împăratul, pune dar scară Akesie! Și singur suie-te la cer. Vezi la *Socrat Istoria Bisericească Cartea 1 cap: 10*.

Împăratul pofteste pe Părinți la ospăț.

17.Așa împlinindu-se cele ale Soborului, și apropiindu-se praznicul a 20 de ani de când împărătea, bucurându-se împăratul de biruința cea asupra vrăjmașilor Bisericii, a chemat pe toți Părinții la ospăț, șezând însuși între Părinți, și ia cinstit strălucit cu daruri cuviincioase. Iar lui Pafnutie și celorlalți mărturisitori cu dulceață le săruta ochii cei scoși și mădulările lor cele sucite, de vrăjmașii Hristianismului, pentru ca să primească sfințenia lor, și sfătuia pe toți episcopii să aibă pace și unire în credință, și dragoste de aproapele, și să nu ocărăscă nici să necinstească pe aproapele, să viețuiască fără pricină de sfadă, și în sfârșit ia rugat să se roage lui Dumnezeu pentru dânsul, și pentru fii lui și pentru împărăție, făcând ei rugă către

Dumnezeu în toate zilele. Apoi gătind să fie hirotonit al doilea episcop al Constantinopolului, adică pe sfințitul Alexandru, fiindcă pururi pomenitul Mitrofan se odihniise, au lăsat pe fiecare să meargă la Eparhia sa. Și a poruncit lui Macarie episcopul Eliei (Ierusalimului) ca să caute făcătoarea de viață Cruce, și mormântul de Dumnezeu primitorul și toate sfintele locuri, și a dat voie celorlalți episcopi, să ceară fiecare ce voiește, spre gătirea Bisericii sale. Acest fel de sfârșit a luat prea sfântul, și prea strălucitul acesta Sobor, făcând Constantin praznic al anului 20 al Împărăției Constantinopolului.

18. Iar eresul lui Arie, deși a fost atâta osândit, și dat anatema, însă nu a pierit din rădăcină, pentru a nu mai răsări iarăși în altă vreme, căci după sfârșitul lui Constantin eresul acesta iarăși sa propovăduit, și sa publicat în Biserică mai mult decât întâi, precum se va zice mai jos. Și acestea sunt de ajuns pentru Soborul din Niceia, să zicem oarece puțin și pentru celelalte.

Sobor în Arelati.

19. Primul Sobor în aceste vremuri sa adunat în Arelati (cetate a Galiei Narbon) din porunca Marelui Constantin, pentru shisma Donatistilor, care nu voiau să se simfonisească cu judecata ce sa făcut la Soborul acela adunat mai înainte în Roma, tot din porunca lui Constantin. La acest Sobor Kelikian sa îndreptat, iar Donat sa osândit, precum sa zis mai sus la **Cap: 4 & 4**. Pe lângă acestea Soborul acesta a rânduit și 23 Canoane, cele folositoare, și trebnice învățaturii Bisericești, și moralurilor, care se află în Tomul 1 al Soboarelor, și în altele. Acest Sobor sa adunat în anul 314 la care au fost 33 episcopi, 16 prezbiteri, 26 diaconi, 2 anagnoști, și 5 giurători. Alții zic că de tot au fost 200. Vezi la *Evsevie Istoria Bisericească Cartea 10 cap: 5*.

Soborul din Ankira.

20. Soborul cel din Ankira Mitropolia Galatiei, asemenea sa adunat mai înainte de cel din Niceia, în anul 314 după Baronie, al cărei Exarh era Vitelie al Antiohiei Siriei, Agrikolau la Cesareii Capadociei, și Sfințitul Mucenic Vasile al Amasiei, care în vremea lui Liciniu a luat cununa muceniciei, afară de aceștia erau și alți 15 episcopi, căroră

cercetare era de se cade a se primi cei ce în vremea goanei au jertfit idolilor, și vin la Biserică. Deci pentru cercetarea aceasta, cum și pentru altele, au așezat 25 Canoane, între care însemnează 10 asupra Latinilor, care silesc pe clerici să petreacă viață singuratecă, și pe al 14-lea asupra celor ce se feresc de mâncarea de carne, Și sunt canoanele acestea în Tomul I al Soboarelor. Iar unii zic, că numai 23 de canoane au așezat Soborul acesta, iar celelalte 2 să fie adaos a lui papa Damasus.

Sobor în Cesareia.

21. Puțin după Soborul din Ankira, în același an, sa făcut Sobor în Cesareia Pontului, și acesta mai vechi decât Lumnice I pentru starea Bisericii. La acesta s-au adunat 17 Părinți, între care a fost și Sfântul Vasile episcopul Amasiei, și au rânduit 15 Canoane, pentru buna rânduială Bisericească, mai ales potrivite, și la moralurile credincioșilor cu cuvioșie, și cu Sfințenie îndreptându-le, care se află în Tomul 1 al Soboarelor, etc.

Sobor în Ilibertinescul.

22. Ilibertinescul, sau din Elibertinescul Sobor numit de pe Iliberi, sau și Eliberi cetate din Spania, se zice că sa adunat în anii Soborului Lumnice de la Niceia, la care au venit 19 episcopi, iar prezbiteri 36 și câțiva diaconi împreună cu norodnici, precum se vede în Tomul I al Soboarelor și au rânduit 81 Canoane, pe care cetește-le în același loc al Soboarelor.

Sobor II în Arelati

23. În sfârșit Sobor II în Arelati, de obște se zice să se fi adunat, și acesta în zilele Marelui Constantin, după Soborul cel din Niceia, în anul 326 precum se vede din Canonul 10. Măcar că alții cercetând cu scumpătate, vor să se fi făcut acesta în zilele lui Constantie, aducând mărturie Canonul 16 al acestui Sobor, în care se pomenește de Fotiniani care s-au arătat în anii lui Constantie. La acest Sobor sa dat 37 Canoane, din care 12 din urmă nu se cetesc în izvoadele cele vechi.

CAPITOLUL VIII.

DASCĂLII BISERICII CEI MAI ÎNSEMNAȚI, ÎN ACEȘTI ANI.

1. Am spus despre Soboarele din vremea Marelui Constantin, să zicem puține pe scurt, și pentru dascălul Bisericii cei mai vrednici de laudă, care au strălucit în fapta bună și în sfințenie în anii aceștia. Atanasie al Alexandriei (tac de mai înainte zisul Pafnutie, de Grigore al Armeniei celei mari, de prea cuviosul Spiridon, și pe alții asemenea, pentru care vezi pe *Socrat Istoria Bisericească Cartea 11 și 12*), Evsevius a lui Pamfil, Eustatie al Antiohiei, Marele Antonie, Macarie Egipteanul, Osie la Cordobei, Iubegkos prezbiterul, etc.

Atanasie și cele pentru el.

2. Atanasie viteazul nevoitor al lui Hristos, și Dascălul Bisericii cel prea strălucit, a fost mai întâi diacon al Bisericii din Alexandria, iar după adormirea lui Alexandru sa făcut și episcop, apărător, lucrător a Drept-slăvitoarei Credențe, și vrăjmaș al Arienilor mai mult decât ceilalți, tare luptându-se cu dânșii nu numai în Soborul din Niceia, ci și în toată viața sa. Drept aceea lupte, vrăjmașii, clevetiri, izgoniri, și primejdii toată viața a suferit, că fiind izgonit de Constantin în Galia, petrecea în Tribeni, mai mult de 2 ani, și de acolo iar este chemat de Constantin a fost dat iarăși Bisericii sale, și apoi după puțină vreme, iarăși clevetit și dușmănit de Evsevieni, prin ei a câștigat urâciune de la Constantie, de care fiind scos din Biserica Alexandriei, sa făcut episcop Grigore, și Atanasie a fugit în Roma, și mergând la Constantin împăratul, a arătat vrăjmașia Arienilor, care au făcut asupra sa, rugându-se lui și cerând să cugeteze asemenea cu tatăl său, și să poarte grijă de dreapta-cinstirea lui Dumnezeu, la care Constantie a scris de această pricină fratelui său Constantie, și cu socotința de obște a amândurora sa vestit Sobor la Sardica, la care era față și Atansie, și vederat a arătat la toți nevinovăția sa, ci Constantie nu la primit,

fiindcă era apărător Arienilor. Pentru aceasta Consta prin Epistole înfricoșă pe fratele său Constantie zicând cum că el va da Hristianilor celor ce cu mâhnicie îl doresc, și oilor celor cuvântătoare pe păstorul lor Atanasie, de care îngrozire temându-se Constantie, a adus pe Atanasie la turma sa, fiindcă puțin mai înainte Grigore a fost omorât de către cei din Alexandria. Deci întorcându-se iarăși Atanasie, cu bucurie la primit turma sa, cu multă dragoste, și cu nemăsurată veselie, și a stat în scaun până la sfârșitul vieții lui Consta, căci după moartea lui, Constantie sa pus asupra lui Atanasie cu mai multă mânie, a trimis mai mult de 5000 de ostași, cărora le-a poruncit nu numai din scaun să-l izgonească, ci și să-l omoare. Însă Atanasie amestecându-se cu mulțimea cântăreților, a scăpat din mâinile ostașilor, și a rânduit Constantie episcop în locul lui Atanasie, pe Gheorghe Capadoceanul, care avea ajutor pe oarecare voievod Sebastian din catalogul ostașilor, mai cu nemilostivire decât lupul, decât ursul, și decât pardalul întrebuința oile, precum mai cu de amănuntul povestește *Teodorit Istoria Bisericească Cartea 2 cap: 14*. Iar Atanasie se tânguia până la vremea împărăției lui Iulian, în vremea căruia iarăși a luat scaunul său, iar apoi Iulian unindu-se cu cei ce rupeau măruntaiele și vrăjitorii filosofi, căuta pe Atanasie ca pe un potrivnic al acestora ca să-l omoare, care iarăși sa izbăvit cu puterea lui Dumnezeu, și scăpând din curse, batjocorea sfaturile păgânilor, căci după ce Iulian și-a răpus viața sa, sa făcut Autocrator Iovian, care cinstea mult cuvioșia lui Atanasie, l-a chemat iarăși la scaunul lui cu scrisori cinstite, unde de aici înainte a viețuit cu cinste, până la vremea Ighemoniei lui Valentian, și a lui Valent, întru care ani după multe și felurite lupte, și nevoițe cu care ca nimeni altul din dascălii Bisericii a luptat pentru dânsa, căci de biruințele lui, și de eroicele lupte este plin pământul, până și Marea după stih: ***Adormirea lui***. Cu pașnic sfârșit sa dus către Domnul fiind episcop 46 ori 47 de ani. ***Cărțile lui***. Și lăsând multe și folositoare și înțelepte Cărți, și Epistole, între care se judecă a fi Canonică cea către monahul Amun, parte din cea prăznuitoare, și cea către Rufin.

Evsevie a lui Pamfil.

3. Mai întru aceeași vreme cu Atanasie, sa făcut episcop Evsevie a lui Pamfil episcopul Cesareii Palestinei, ceii ce mai înainte se zicea Turnul lui Straton. Și sa numit al lui Pamfil, pentru covârșitoarea iubire către Pamfil mucenicul, pe care și Marele Constantin, pentru învățătura, și bunătatea lui, bine la priceput de multă vreme, precum însuși zice în Epistola cea către norodul Antiohiei, care se află în *Cuvântul 3 la Viața lui Constantin în cap: 60*. Și acest fel de prieteșug a urmat între dânsul și între Constantin, încât în Epistolele ce îi scria împăratul îl numea frate prea iubit, precum oarecare poate să vadă la acestaș *Evsevie în Cuvântul 2 la Viața lui Constantin cap: 46*, la *Ieronim în Catalog cap: 81*, la *Suida* îl numesc pe el procopsit în Dumnezeieștile Scripturi, și a Dumnezeieștii Biblioteci împreună cu Pamfil mucenicul prea osârduitor urmăritor. ***Mai Înainte Arian***. La început a fost în eresul lui Arie, precum se vede în Istoria sa Bisericească, că în multe locuri se înțelege Arianisind. Pe la începutul Cărții sale, aduce martor pe David, unde zice: „El a zis și sa făcut, etc.” Zice pe Tatăl și făcător, ca făcător, și atot-stăpânitor a se socoti căci cu împărătescul Duhul a poruncit, iar că Dumnezeiescul Cuvântul acestuia, este cu supunere lucrând la părinteștile porunci. Și după puține el zice, ca și cum ar fi a Tatălui putere, și înțelepciune, și a fi al doilea să i se fi încredințat a împărăți peste toți, și întru stăpânire, și alte multe ca acestea. Pentru aceasta și *Suida* zice de el „Evsevie ..... fiind plecat la eresul Arian etc.” ***Iscălește hotărârea cea împotriva lui Arie***. Iar în Soborul cel din Niceia aflându-se față cu ceilalți Dumnezeiești Părinți, a iscălit și în Simbolul Credinței, și la caterisirea lui Arie, deși mai înainte mult se împotrivea, și se oprea precum însuși mărturisește în Epistola trimisă către cei din Cesarea, care se află la *Teodorit în Istoria Bisericească Cartea 1 cap: 12*. ***Cărțile lui***. El a scos multe cărți, din care cele mai alese sunt acestea: Hronică de la Zidirea Lumii, până la anul 20 al Marelui Constantin, care acum se află în feluri de însemnări și sholii a lui Iosif Scaligiru, care bărbat a ajuns la vârful faptei bune. 10 Cărți Istorie Bisericească, în care cuprinde o Istorie de 324 ani, mai de la Nașterea lui Hristos, până la Soborul din Niceia el fiind cel întâi Istoric (Bisericesc), în *Viața lui Constantin cel Mare 4. Cuvinte*, și 15 Cărți pentru progătirea

Evanghlicească, și 20 Cărți pentru dovada Evangheliei, în care vitejește dovedește adevărul religiei Hristiane, Împotriva Păgânilor, și Împotriva evreilor, și alte multe. Citește pentru el pe *Suida*, pe *Nichifor*, pe *Ieronim la catalogul cap: 81* și pe alții asemenea. A scris și o carte cu Vieți de mucenici, au mai scris și către Marin căruia îi zice, că Biserica lui Hristos două vieți legiuiește, și două chipuri, pe unul mai presus de fire, și peste omeneasca viețuire, precum viața singuratecă, iar cea de a doua, mai josit și mai omenesc, care iartă a se împărtăși cu nunta.

Eustatie Sidis.

4.În vremile acestea încuviința și Eustatie Marele apărător al adevărului, și părtinitorul blagocestiei, și nevoitorul întreg-înțelept, după *Teodorit* și prea lăudat bărbat după *Sozomen*, care a înflorit în Sidi din Pamfilia, și a stat cel întâi episcop al Veriei, apoi Filogonie episcopul Antiohiei mutându-se la viața veșnică, fără voia sa a fost silit de Arhierei și de prezbiterii Soborului din Niceia, să primească purtarea de grijă a păstoriei Antiohiei, fiind om procopsit, cuvios, evlavios, și împrietenit cu Osie Cuviosul episcopul Cordobei și vrăjmaș Arienilor cu mult mai mult decât ceilalți, precum învață Soborul cel din Niceia, și cele zise în scris împotriva Arienilor, de care pomenește *Ieronim în catalogul 85*. Nu este dar de mirare de a pățimit și acesta, câte a pățimit și Atanasie, și a fost izgonit pentru clevetirea ce au plăsmuit-o asupra lui pentru prea-curvie, la Soborul ce sa făcut în Antiohia, citește pe *Socrat Istoria Bisericească Cartea 1 cap 24*, care nu știu de cine fiind adus, și iarăși pus în scaunul său, iarăși de Constantin, și a treia oară de Valent a fost trimis în izgonire, și întru aceasta a murit într-o cetate a Traciei. „Acesta se numește de Sozomen la *Istoria Bisericească Cartea 2 cap: 19*, bărbat și întru celelalte bun, și fără răutate, și pentru buna vorovire cu dreptate fiind lăudat, precum se poate înțelege din cuvintele lui cele ce se poartă, cu vechime de voroavă, și cu întreg înțelepciune de noime și cu frumusețe de nume, și cu dar de rostire bine plăcând.” ***Cărțile lui.*** A scris Pentru suflet, Tâlcuire la Exaimeron, Pentru Engastrimitu, Împotriva lui Origen,

care a fost tipărită cu feluri de însemnări ale lui Alatie, în Lugdun la anii 1629 și alte Cărți, și multe Epistole, după mărturia lui Sofronie.

Antonie Egipteanul.

5.Antonie după eponimie numit Mare, de neam egiptean din părinți nobili, și din moși învățat credința cea în Hristos, și rămânând orfan de părinți, țarinile moștenite din părinți le-a dăruit locuitorilor localnici, iar cealaltă avuție vânzând-o, a împărțit banii la săraci, și lucrând viață ascetică, atât a întrecut pe toți, încât sa făcut pildă urmașilor, și cel dintâi după *Sozomen Istoria Bisericească Cartea 1 cap: 13* sau cu prea puțini sa făcut (lucrător) petrecerii acesteia mai presus de om. Pe acesta ce strălucea în pustiu Egiptului, pentru faima faptelor lui bune, l-au făcut prieten Marele Constantin împăratul, și prin Epistole îl cinstea, și îi da voie să ceară cele ce avea trebuință. Antonie a câștigat și mulți ucenici bine plăcuți, în Egipt, Libia, și aceștia iarăși au încuviințat în Palestina, și în Siria, și în Arabia, pe care cu puțin mai înainte de a se muta la Domnul, îi sfătuia să fugă cu toate chipurile de Meletieni și de Arieni. Iar după ce a viețuit 105 ani, sa dus către Domnul. Citește viața lui care a fost scrisă de Sfântul Atanasie cel Mare, vezi și la *Sozomen Istoria Bisericească Cartea 1 cap: 13 pe Rufin, și pe Ieronim.*

Macarie Egipteanul.

6.Ucenic al lui Antonie, monahul Macarie egipteanul, petrecând întru fapta bună din tinerețe, și aceasta iubind și îmbrățișând, sa făcut locaș Dumnezeiesc al Sfântului Duh. A scris 50 de voroave, pline de învățătura Hristiană, și de roadă duhovnicească, pe care citește-le în Biblioteca Părinților, și în osebita carte a sa. Deci viețuind și acesta cu Dumnezeiască plăcere 90 ani, din care cheltuind 60 de ani în pustie, sa mutat la viața cea de sus, și la fericirea cea pururi vecuitoare.

Macarie Alexandrinul.

7.Asemenea cu el întru toate a stătut Macarie Alexandrinul numai cu aceasta osebindu-se de egipteanul, pentru că era mai lin decât acela, către cei ce se întâlnea cu el, și mai blajin, pentru aceasta și mai lesne

aducea la nevoință pe noii începători, a scris și acesta multe. Vezi pentru aceștia doi la *Suida, și Minologhion, în luna Ianuarie în 19 zile.*

Osie al Cordobei.

8.Osios (Cubiosul) episcopul Cordobei (cetate în Spania) mărturisitor al lui Hristos prea vestit, purtând tipărite pe el rănilor pentru numele lui Hristos, pe care le-a dobândit în vremea lui Dioclițian, și venind la vârful învățaturii și al sfințeniei, pentru care era în cinste la Marele Constantin, de care a fost trimis cu cărți împărătești în Egipt, ca să îndrepte, și să potolească gâlcevile, și învingerile pe care le ridicase Arie, încă a stat și întâiul în Soborul din Niceia, și a îmbrățișat Simbolul cel așezat de Sobor, și sa făcut mare ajutor și apărător al lui Atanasie, împotriva celor ce îl cleveau la stăpânitori, și mai ales în Soborul din Ostrovul Sardica, nicicum socotind înfricoșările lui Constantie, drept aceea după cuviință se propovăduiește de Teodorit în Istoria Bisericească Cartea 2 cap: 8 și 15. Dar cu toate ca a fost astfel de bărbat, și mia înalt decât toată lauda, a pățimit oarece omenesc. Căci cu puțin mai înainte, a fost trimis în izgonire din vicleşugurile Arienilor, iar prin îndemnul celor ce s-au adunat la Soborul cel din Simia, împăratul la înștiințat, și nevrând la adus, și cu suciturile ce atunci i sa dat, a fost înduplecat de cele zise, și a iscălit, vezi pe Socrat Istoria Bisericească Cartea 2 cap: 31 fiind mai bătrân de 100 de ani, precum scrie de la Iulie Suplikie în Istoria Sfințită Cartea 2. Iar Atanasie zice în Epistola către Monarhi, că fiindcă a prihănit, și a ocărât mult cumplita silnicie a Arienilor, pe erezul lor la osândit.

Iubegkos.

9.Iubegkosprezbiterul Spaniol, sa născut din părinți de neam bun, și fiind foarte învățat, a tălmăcit cele patru Evanghelii, precum zice Ieronim în Catalog cap 88. Iar Ioan Tritemie îl numește bărbat blagorodnic, foarte învățat, filosof, poet, ritor, și vestit teolog, cu atâta în zăbava celorlalte, încât cucernic în știința Scripturilor Bisericii.

În vremea lui Constantin multe neamuri au crezut în Hristos.

10.În sfârșit se cade a ști, că în vremea Marelui Constantin, la multe neamuri a răsărit lumina cunoștinței de Dumnezeu, precum Indienilor prin Frumentie Alexandrinul, pe care Atanasie al Alexandriei l-a făcut Arhiereu, și la trimis la plugăria neamului. Iar la Iviri, prin o femeie Hristiană robită, care din fragedă tinerețe petrecea viață cinstită, și întreg înțeleaptă, iar prin Iviri (Georgieni) s-au luminat Armenii, și prin megieșii-le seminții, Perși au venit la credința lui Hristos. Și fiindcă cu vremea mulți din ei s-au făcut Hristiani, și au început a se aduna în Bisericile lor, aceasta nu puțin mâhnea pe vrăjitori, și pe Iudei. **Savorie Împăratul Perșilor ridică goană asupra Hristianilor.** Vrăjitorii și Iudei care au clevetit către Savorie împăratul perșilor, pe Simenon atunci Arhiepiscopul Seleuciei, și al Ktisifontului, care fiind înduplecat de clevetirile lor, a ridicat goană asupra Hristianilor celor ce petreceau sub stăpânirea lui, către care a scris Constantin, a ispitit să fie prieten Hristianilor. *Vezi la Socrat, Teodorit, și pe Sozomen.*

11. Pentru Armeni scrie în Viața Sfântului Grigorie Iero-mucenic Arhiepiscopul Armeniei celei mari, prin care regele Armenilor Tiridat îmbrățișează credința lui Hristos. Regele Tiridat trimite pe Grigore la Leontie¹⁹⁴ Arhiepiscopul de Cezareea Capadocia, l-au trimis rugându-se să-l hirotonisească pe el Arhiereu. Deci hirotonindu-se acest bărbat Dumnezeiesc, sa întors în Armenia, și a fost primit de Tiridat cu cinste, a botezat pe toți Armenii în râul Eufrat, unde împreună cu regele lor Tiridat au primit credința lui Hristos, nu numai Armenii ci și Perși, Asirieni, Midi și pe alții fiind peste 4.000. 000. de suflete. Citește viața lui. Tiridat a venit și la Soborul I din Niceia a fost primit cu mare cinste de împăratul Constantin cel Mare, precum și Arostan Arhiepiscopul catolicesc al Armeniei, pe care Grigore tatăl său l-a hirotonit.

---

¹⁹⁴(A căruia iscălitura se află în practicele Soborului I Lumnic, așa Leontie al Cezareii Capadociei al Galatei, și al Armeniei celei maici, și al celei mari)

CAPITOLUL IX.

AUTOCRATORII FII MARELUI CONSTANTIN ȘI CELE FĂCUTE DE DÂNȘII ÎN BISERICĂ.

Autocratorii Constantin, Constantie și Consta anul 337.

1. Săvârșindu-se Marele Constantin în Nicomidia din Bitinia în ziua Pogorârii Sfântului Duh, în 22 Mai, viețuind mai 65 ani, și împărățind 32 ani fără 2 luni, a fost pus trupul lui în raclă de aur, dus la Constantinopol, și așezat în Biserica Sfinților Apostoli, care pentru aceasta a fost zidit-o (*după Evsevie Viața lui Constantin în cuvântul 4 cap 58 și Socrat Istoria Bisericească Cartea 1 cap: 16*). Făcându-se aceasta cei 3 fii ai lui, Constantin, Constantie, și Consta, care s-au născut din Fausta fiica lui Maximian, cărora încă viu fiind le-a împărțit toată împărăția, după testamentul ce la încredințat prezbiterului, care i-a fost recomandat de Constantia sora împăratului, poruncindu-i, precum sa zis acest prezbiter sa împrietenit cu împăratul, și a poruncit să-i dea lui Constantie fiindcă atunci când sa săvârșit nici unul din fiii lui nu erau de față, și și-au împărțit între ei toți trei împărăția, la anul 337 d.Hr. dintre care cel mai mare Constantin a luat Spania, Galia, Bretania și toată soarta moșească, iar Constantie a luat stăpânirea Răsăritului, iar partea cea dintre acesta, Consta cel mai tânăr, adică Italia, Africa, Sicilia împreună cu celelalte Ostroave Iliricul, Dalmația, Macedonia, și Creta, citește pentru aceasta pe *Evsevie în Viața lui Constantin la Cuvântul 4 cap: 51*, pe *Socrat*, pe *Teodorit*, pe *Sozomen*, pe *Zosim*, iar din Latini pe *Victor*, pe *Eutropie*, pe *Cuspinian*, și pe *Rufin*.

Gal și Iulian nepoții lui Constantin se fac anagnoști.

2. Întru această vreme, nepotul Marelui Constantin Gal, și Iulian frații, s-au făcut anagnoști la Biserica Antiohiei, și au zidit Biserică Sfântului Mamant, de la care partea ce se zidea de Iulian, dimineața se găsea risipită până la fața pământului, iar ce se zidea de Gal nu. Iar

tăindu-și Iulian perii capului se fățarnicea că se nevoiește în cele duhovnicești.

După adormirea Marelui Constantin iar se ridică eresul Arienilor.

3.Iar după săvârșirea lui Constantin, Evsevie al Nicomidiei, și Teognie, și Arieni cei dimprejurul lor, socotind că au aflat vreme potrivită, s-au nevoit să șteargă din Biserică credința Celui de o ființă, și să bage credința Arienilor, care lucru credeau ei că lesne îl vor isprăvi, de ar fi împiedicat întoarcerea lui Atanasie din surghiun. Și gătea aceasta având organ pe pomenitul prezbiter, precum și ceilalți fameni, și Evsevia femeia împăratului, cea vestită pentru frumusețe, și în sfârșit însuși împăratul, care pe ascuns bea otrava eresului. Pe lângă acestea, pentru acest eres și voroviri se făcea în curtea împărătească, în cetate, și în alte Eparhii și cetăți, și în grabă răul acesta alerga, și în toate locurile se auzea tulburarea și prigonirea. Vezi pe *Socrat Istoria Bisericească Cartea 2 cap: 2* și *Sozomen Istoria Bisericească Cartea 3 cap: 1*.

4.Iar întru acești ani Constantin fratele cel mai mare, aducându-și aminte de părinteasca voie, a dat libertate lui Atanasie să vină din surghiun, și a trimis cărți către norodul Alexandriei, care se află la *Socrat în Istoria Bisericească Cartea 2 cap: 3* la *Teodorit asemenea Cartea 2 cap: 2* și la *Sozomen tij, Cartea 3. cap: 12*, care venind a fost a fost primit de toți cu bucurie, afară de Arie, care iarăși au întrebuintat meșteșugirile lui Evsevie, și Teognie și următorii lor, potricălind urechile împăratului, și a lui Iulie episcopul Romii, și clevetind pe Atanasie, ca pe un iubitor de pricire, și că în afara pravilii sa întors din surghiun de sineș, fără de socotința episcopilor, și că venirea lui sa făcut pricină a multor răutăți, și că nu numai Egiptul este tulburat, ci și Palestina, și Fenicia, și celelalte neamuri megieșe, și cum că grâul, ce din îmbelșugarea, și iubirea de oameni cea împărătească a Marelui Constantin, s-au făcut rânduit a se da săracilor, și nevoiașilor Egiptului și ai Libiei, el l-a furat, și la închis pentru lăcomia sa.

5. Aflând Atanasie de o vrăjmășie ca aceasta, a trimis soli către episcopul Romii, prin Soborul ce se adunase în Alexandria, pentru a se dezvinovăți la clevetirile Evsevianilor. Iar Evsevianii văzând căci cu ușurință sunt biruiți, arătat fiind muștrați de cei Catolicești, cer Sobor ca să se dovedească vinovățiile lui Atanasie. Deci sa propovăduit Sobor în Roma, și după legea Bisericii li sa poruncit Arienilor și lui Atanasie să se înfățișeze. Atanasie primind chemarea, îndată a mers, iar ceilalți ce știau vicleșugul, și îl formăluise nu au mers la Roma. Deci rămânând Atanasie în Roma 1 an și 6 luni, așteptându-i pe ei în zadar, sa întors la ale sale.

6. Iar cei de pe lângă Evsevie, au adunat Sobor în Antiohia, cu pricină de Înnoirea (adică sfințirea) Bisericii sobornicești celei în 8 colțuri, pe care a început a o zidi Marele Constantin, și a săvârșit-o fiul său Constantie în anul 10 din temelie, ci adevărul a fost, că pentru a surpa credința Celui de o ființă (adică a întări eresul lui Arie, că Fiul nu este de o ființă cu Tatăl) precum mărturisește *Socrat Istoria Bisericească Cartea 2 cap: 8. Grigore Arianul se prohirisește episcop Alexandriei în locul lui Atanasie*. La care Sobor în locul lui Atanasie, a fost prohirisit episcop al Alexandriei Grigore Arianul, măcar că Evsevie al Emesei fiind Sabelian nu la primit. Însă a venit acest Grigore în Alexandria cu mulțime de ostași și cu voievodul Sirian care era Arian, care a zburat ca gândul, etc. și a răpit scaunul, fugând Atanasie pe ascuns, și venind la Roma. Iar acest Grigore 6 ani a întrebuițat turma mai cu sălbătăcie decât fiarele, și făcând multe ucideri, a luat vrednică pedeapsă, cu amar fiind ucis de oi, precum se vede în Epistola cea scrisă pe larg de Atanasie către Pravoslavnici, care se află la Baronie, și la alții.

Episcopii Constantinopolului după Pavel mărturisorul.

7. În anii aceștia adormind întru Domnul Alexandru al Constantinopolului, a stat episcop 23 ani, și a viețuit 98, urmaș al lui s-a făcut Pavel mărturisorul, pe care împăratul Constantie la pogorât din scaun, și a dat scaunul lui Evsevie al Nicomidiei, care luând dregătoria de Patriarh, zicea împăratului, că poștește să vadă Ierusalimul, și mult vestita lucrare zidită, și așa amăgind pe împărat a

purces de acolo cu cinste, împreună cu Teognie al Niceii, și au trecut la Ierusalim. Iar de acolo întorcându-se în Antiohia, și unindu-se cu alții de aceeași cugetare, au gonit pe Marele Eustatie care cugeta dreapta credință, ticluind asupra lui o mincinoasă vină de prea curvie, îndemnând pe o spurcată curvă spre prihănirea lui, și la surghiunit în cetatea Iliricului, și în locul lui a prohirisit pe Eulalie, după al căruia sfârșit, puțin în urmă sa făcut Sofronie, care după hirotonie a trăit 1 an și puține luni, și murind, a luat scaunul Plakit apoi Eudoxie. Și toți cei ce au fost după Eustatie, aveau înăuntrul lor ascuns eresul lui Arie. ***Pravoslavnicii de ce erau numiți Eustațieni de către Arieni.*** Pentru aceasta mulți din drept credincioșii din Antiohia au ales Ierosiți (adică sfințiți prin hirotonie), și norodnicii lăsând împreună adunare Bisericească se adunau între dânșii, pe care Arieni îi numeau Eustațieni. Căci după ieșirea lui Eustatie s-au dezbinat de dânșii au hotărât să nu se împărtășească cu adunarea lor. *Teodorit Istoria Bisericească Cartea 1 cap: 22.*

Pavel iarăși se suie în scaun.

8.Iar Evsevie puțin după Soborul din Antiohia, răpuindu-și viața, norodul Pravoslavnic din Constantinopol iarăși au suit în scaun pe Pavel, iar următorii lui Arie au hirotonisit pe Machedonie, din care pricină sa ridicat în Constantinopol cumplite gâlcevi, tulburări, și războaie Bisericii. Auzind aceasta Constantie care zăbovea în Antiohia, a poruncit stratilatului Ermoghen, care se trimitea la traci, să pogoare pe Pavel din scaun, pentru care pricină mâniindu-se norodul, au omorât pe Ermoghen, și au ars casa lui. Auzind acestea împăratul, au mers însuși la Constantinopol, și a gonit pe Pavel, care a ieșit la Roma, unde a aflat pe Atanasie al Alexandriei,¹⁹⁵ pe Asclipa al Gazei, pa Marcel al Ankirei, și pe Lukie al Adrianopolii, care erau prihăniți și izgoniți de la Eparhiile lor către Iulie episcopul Romii, care cu cărți de recomandare, ia trimis la Răsărit, dând fiecăruia pe a sa Eparhie, și atingând cu mustrare pe cei ce i-au gonit.

---

¹⁹⁵ Alții nu primesc aceasta, aducând dovadă Epistola episcopului Iulie al Romii cea către Răsăriteni, în care nu pomenește de Pavel, precum zice de Atanasie, și de ceilalți, de unde se vede că atunci când petrecea Atanasie în Roma, Pavel nu se afla acolo, că trebuia Iulie să pomenească de Pavel, ca și pe ceilalți.

9.Iar împăratul în Antiohia auzind acestea, adică că Pavel va să ia iarăși scaunul Constantinopolului, a scris și a trimis poruncă către Filip eparhul, să gonească pe Pavel, și să suie în scaun pe Machedonie. Deci fiind iarăși scos Pavel, este trimis surghiun în Tesalonic, la patria sa cea din strămoși. Iar Atanasie temându-se de îngrozirile împăratului, căci îl înfricoșa că îl va omori, sa făcut nevăzut. Iar apoi după puțină vreme venind în Italia, se tânguia de întâmplările sale. Și papa Iulie al Romii de vreme ce nu a isprăvit nimic cu scrisorile de recomandare pentru Pavel Atanasie și ceilalți episcopi ai Răsăritului, au arătat cele pentru dânșii la Consta împăratul. Împăratul scrie fratelui său să întoarcă înapoi lui Atanasie și lui Pavel Eparhiile lor, și nimic isprăvind, cei din partea lui Pavel, și ai lui Atanasie l-au rugat să facă iarăși Sobor. Pentru aceasta sa adunat Sobor în Sardica, de la care fugind Arieni, au făcut adunare osebită la Filipi. Sa mai întărit Soborul cel din Niceia, și s-au adevărit credința lui. Iar Atanasie, Pavel și ceilalți episcopi s-au așezat iarăși în scaunele lor, cu toate că așezarea lui Atanasie nici odinioară o ar fi primit Constantie, de nu s-ar fi sfiit de înfricoșătoarele scrisori ale fratelui său împăratul Consta.

Moartea împăratului Consta.

10. Iar fiind ucis Consta prin vicleană vrăjmășuire, mai al 4 ani după Soborul din Sardica, împărățind 18 ani, fiind peste 30 de ani cu vârsta. Constantie iarăși aflând vreme, mai întâi a poruncit să fie izgonit Pavel din Constantinopol, pe care ce ce-l duceau la Cucus Capadocia l-au înecat, răpind scaunul Machedonie. Iar din ceilalți Arhieri altul a fost izgonit, altul în fieră legat a fost băgat în temniță, precum Lukie al Adrianopolii, și altul după alt chip. Iar Atanasie aflând acestea și înștiințându-se dinainte câte hotărâse împăratul, a fugit, și așa a scăpat de îngrozirile împăratului, precum sa zis mai sus. ***Gheorghe Capadoceanul.*** Iar scaunul lui la luat Gheorghe Capadoceanul. Și câte a făcut acesta Alexandriei, Atanasie este însuși martor văzător, și le arată în cuvântul cel de dezvinovățire pentru fuga sa, ce se află la *Socrat Istoria Bisericească, Cartea 2 cap: 28*, asemenea și în Epistola cea pentru cele ce s-au făcut în Arimi. Cât

pentru Gheorghe Capadoceanul, că sa scos din Alexandria, nici nu este cuvânt, pentru că era un om care nici în viața lui cea mai dinainte nu a avut bună mărturie, nici măcar fiind Hristian, ci numai pentru vreme fățarnicindu-se cu numele Hristianității, socotind blagocestia câștig, pentru aceasta nimeni îl va prihăni, fiindcă nu știa, nici cele ce zicea, nici de cele ce adeverea, ci la toate urma ca un nebun.

Eudoxie Patriarh Constantinopolului.

11. Iar Machedonie *I* an a stat episcop în Constantinopol și fiind scos, precum se va zice mai jos, a luat scaunul Eudoxie, care după Leontie răpise scaunul Antiohiei, și ieșind acesta a rămas Antiohia fără păstor, pentru aceasta cei ce erau în tovărășia lui Arie socotind că Dumnezeuiescul Meletie va fi de o cugetare cu dânșii pentru eresul lor, au cerut de la Constantie, să dea scaunul Antiohiei lui Meletie, fiind îndestulat întru a vorovi și a îndupleca, care fusese rânduit episcop în Sebastia din Armenia după ce a fost caterisit Eustatie, iar de la Sebastia a fost mutat în Berria din Siria apoi chemat la Antiohia. Deci ales fiind de toți cei din Antiohia, și luând scaunul, a propovăduit norodului adevăratul canon al Teologiei, și cu cuvântul și cu lucrul. Că fiind rugat de norod să le dea o scurtă învățătură pentru Sfânta Treime, a arătat cele trei degete ale mâinii sale, apoi împreunând pe două, și lăsând pe unul, acest glas vrednic de laudă a slobozit: Trei sunt cele ce gândesc, dar ca întru una se vorovesc.

12. De unde cei ce cugetau ale lui Arie mâniindu-se de aceasta, au spus împăratului Constantie, cum că Meletie cugetă cele ale lui Sabelie, și l-au înduplecat, să-l surghiunească la Patria lui, și îndată ei au pus în locul lui pe Evzovie, ajutorul vederat al dogmelor lui Arie, iar mulțimea cea sănătoasă, adică credincioșii, osebindu-se de cei rău slăvitori, se adunau în Apostoleasca Biserică ce se afla în Antiohia veche (că Antiohia se alcătuia din multe cetăți, din care una se zicea veche, fiind zidită mai întâi, întru care era și Biserica pe care Teodorit o numește Apostolească, adică întemeiată de Apostoli, unde Apostolul Petru a fost cel întâi episcop. Drept aceea și însuși Biserica se numește veche și pentru vechime și pentru că este maica tuturor Bisericilor. O numește veche și scriitorul Hronicii Alexandriei, unde vorovește

pentru întoarcerea lui Meletie în zilele lui Iulian, asemenea și Marele Atanasie în Soborniceasca Epistolă o numește așa) Că 30 de ani, după vrăjmășuirile ce s-au făcut asupra laudatului Eustatie, au suferit ei Ariana urâciune, așteptând și oarecare bună prefacere. *Socrat, Teodorit, și Sozomen.*

Episcopii Ierusalimului.

13. Iar Chiril al Ierusalimului, ce sa prohirisit după Maximin, fiind caterisit cu mulți alții, și scos, de cei împreună cu Acachie al Cesareii, a luat Biserica Ierusalimului, și după acesta Iraclie, apoi Ilarie, până la împărăția lui Teodosie, când Chiril iarăși sa întors la scaunul său, precum scrie Sozomen. Acest Chiril încă fiind episcop al Ierusalimului a scris către Constantie, că în vremea tatălui lui, s-au aflat cinstita Cruce, iar în vremea lui iarăși sa arătat pe cer. La al treilea ceas din zi, a cincisprezecea zi după Paști, sa arătat la Ierusalim semnul Crucii, alcătuită din lumină strălucitoare.

Magnentie Tiranul.

14. Iar după moartea lui Constantin, stăpânind Magnentie părțile Apusului, sa pornit Constantie în Europa cu oști împotriva tiraniei aceluia. Pe Constantie l-a înduplecat Arienii să adune Sobor în Mediolan (cetate din Italia) unde din Episcopii Răsăritului au venit puțini, iar din părțile Apusului peste 300. În care Sobor cei de la Răsărit mai înainte decât toți rugau să se facă obștească hotărâre asupra lui Atanasie, ca după ce se va face aceasta, să nu mai calce picioarele lui în Alexandria, iar la această hotărâre au semnat toți cei din Apus, ori de frică, ori că au fost amăgiți, ori nu știau cum stau lucrurile. Singuri aceștia de mai jos, strigând cum că nu a fost adevărată pâra cea împotriva lui Atanasie, nu au iscălit: Evsevie al Uerkelilor, Paulin al Tiberiei, Dionisie al Mediolanului, Lukifer al Calabriei al Mitropoliei Sardiei. ***Episcopii Romii.*** Și Liberie episcopul Romii, care după papa Iuliu a păstorit 15 ani Biserica Romii, din pricină că nu a semnat, Liberie a fost trimis în Surghiun de Constantie.

15. Iar fiind trimis Liberie în surghiun în Berria din Tracia, în locul lui a fost pus Felix, iar după 2 ani întorcându-se Liberie la scaunul

său, prin rugămintea unor oarecărora boieri de stare mare, Felix ducându-se din Roma a locuit în altă cetate, după Teodorit.

16.Însemnează că acest Felix a fost hirotonit de eretici, și cu dânșii deseori se aduna, iar Liberie după ce a venit din surghiun, în scris sa împărtășit de credința ceea ce sa tâlcuit în Antiohia, însă din parte, și mărturisirile de la papa le-a luat Vasile al Ancirei, și Eustatie al Sebastiei, și Evsevie, care lepădau pe cei ce nu ziceau pe Fiul este după toate asemenea cu Tatăl, și sa făcut Liberie arătat Arian, la care martor este Ieronim în catalog.

17.Și dintru acea vreme la toate cetățile și Bisericile, se trimiteau îngrozitori, care înfricoșau pe episcopi cu surghiunul, iar pe norodnici cu legături, și cu răpirea averilor, de nu ar fi iscălit la osândirea lui Atanasie, și de nu s-ar fi împărtășit cu Arienii. Vezi la Epistola lui Atanasie cea către monahi. Între ceilalți și Cuviosul(Osie) al Cordobei, și Ilarie episcopul Poitiers pentru neschimbarea credinței au fost trimiși în surghiun. În urmă Cuviosul și fără voie venind la Soborul cel din Sirmia, cu bătaie de toiege, și cu sucituri, nicicum nu a iscălit la cele plăcute Arienilor.

Prigonire între eretici.

18. Mai ales între Arieni, în sfârșit sa ridicat vrajbă și prigonire, că aceasta este însușirea la eretici, a nu se împreună glăsui între dânșii, că alții precum Aetie, cel ce la urmă sa numite Ateos, Eudoxie, Evnomie, Acahie, și ucenicii lor, Aetiani, Eudoxiani, Evnomiani și Acachiani, ziceau că Fiul nu este asemenea cu Tatăl, de unde se și numeau neasemnietori. Iar alții dimpotrivă, vrând a se arăta mai măsurăți decât ceilalți Arieni, cu toate că nu mărturiseau pe Fiul de o ființă cu Tatăl, însă zicea că este asemenea la ființă, dând ei pe asemănare, încât îi lua din unime. Că de unime, asemănarea lui mult se osebește, precum de pildă, chipul cel zugrăvit al trupului omenesc, este asemenea cu omul, iar nu adevărul omului, precum zice *Suplichie Sevirul la Istoria Sfințită Cartea 2.*

Sobor în Arimina.

19. Monarhul Constantie poruncește să adune episcopi din Apus la Sobor în Arimina din Italia pentru a cerceta și potoli gâlcevile Arienilor. Iar în Răsărit în același în Sobor în Seleucia. Arieni Soborului din Arimina, care s-au aflat acolo ziceau, toate cele zise pentru credință să rămână nelucrătoare, ci să se primească o mai nouă tălmăcire, pe care au așezat-o cu puțin mai înainte adunându-se ei în Simia, care se vede la *Socrat Istoria Bisericească Cartea 2 cap: 30*. Întru acea tălmăcire ziceau pe Fiul asemenea Tatălui întru toate, iar numele Ființei, ca un ce nu se cuprinde în Scripturi, și ca un ce pricinuieste sminteli, să se șteargă, și nicicum să se facă cuvânt despre ființă la Dumnezeu. Iar drept slăvitorii, care erau mai mulți la număr, sculându-se au zis, nu am venit aici având trebuință de credință, fiindcă o păzim întreagă pe aceea ce o am primit de la început. Dar de ar face cineva o nouă croială întru credință, să o oprim, și prin urmas Soborul din Niceia, și credința iarăși au întărit-o. Iar tălmăcirea cea mai nouă, ce se cetise s-au adaos, și sa unit, pe care a osândit-o Soborul, pe cei din jurul Valent, și a lui Ursachie, și pe ceilalți că nu au primit să dea anatema socotința Arienilor, care având apărător pe împăratul Constantie. **Sobor în Nicopole**. Și plecând din Italia, au făcut adunare în Nicopole din Tracia, și tălmăcirea credinței cei din Arminia au cetit-o, tălmăcind-o în Elenă, o au adevărit, ca pe una ce ar fi fost propovăduită la Soborul din Niceia, vrând să amăgească pe cei mai proști cu asemănarea numelui. Pe aceasta episcopii Apuseni a surpat-o cu cele ce a scris către Iliri, între care era Damasus papa Romii (366-384), care a luat scaunul după Liberie. Damasus om împodobit cu multe fapte bune, precum scrie *Teodorit Istoria Bisericească Cartea 2 cap: 22*.

20. Iar întru acestea prin scrisori monarhul a dat lui Tagru Eforului să nu dezlege (adică să nu sloboadă) Soborul din Arminia, mai înainte de a iscăli toți în tălmăcirea cea mai nouă, și de nu vor vrea unii, cel mult 15 pe aceștia să-i trimită în surghiun. Iar chipul cu care Părinții adunați la Soborul din Arminia, una de înfricoșările și îndemnul lui Tagru, iar alta cu amăgiri și viclesuguri de la Arieni, s-au plecat, acestea le povestește *Suplichie Sevirul Istoria Bisericească Cartea 2*.

Sobor în Seleucia din Isauria.

21. Iar celălalt Sobor al Părinților din Răsărit, sa adunat în Seleucia pentru cercetarea credinței, sa despărțit în două, căci dintre ei alții Acachieni, (având începător pe Acachie al Cesarei din Palestina) voiau ca desăvârșit să se strice credința (Simbolul), care a fost așezat în Niceia Bitinia, și să așeze alta, iar alții, care erau mai mulți la număr, ziceau să strice numai zicerea de o Ființă, și celelalte să se întărească, apoi după multe filonikii și voroviri, potrivnicii Acachienilor, întărind credința cea făcută în Antiohia, au lepădat zicerile de o ființă, și asemenea ființă, și glasul cel neasemenea, cu anatema l-au tăiat din ea, iar cei de pe lângă Acachie, au dat altă tălmăcire de credință lui Leona Eforului Soborului, și lui Lavrichie stăpânitorul de acolo al oștilor, întru care pe aceleași le mărturisea și le strica, și fiind întrebați, ce cuvânt au această credință tălmăcită, ca să fie asemenea Fiul cu Tatăl? au răspuns Acachienii: numai după voie, iar nu și după ființă, iar ceilalți toți au zis hotărât și după ființă. Și în sfârșit chemații fiind cei cu Acachie ca să judece cele ale lui Chiril al Ierusalimului, fiindcă ei nu au venit au fost caterisiți de Sobor, însuși Acachie, Gheorghe al Alexandriei, Ursachie al Tirului, Eudoxie și alții. *Vezi pe Socrat Istoria Bisericească Cartea 2 cap: 40.*

22. Aceștia ai lui Acachie, ajungând mai înainte de ceilalți care au fost în Sobor, la împăratul spre a arăta cele hotărâte de dânșii, mai întâi i-au clevetit pe ceilalți la împăratul, care petrecea atunci în Constantinopol, ca să nu primească credința cea tălmăcită de dânșii. ***Sobor în Constantinopol.*** Ci cât mai în grabă să propovăduiască Sobor în Constantinopol, la care s-au adunat și episcopii Bitiniei, 50 la număr, (între care se numără și Marin la Halchidonului) și au dat o nouă tâlcuire de credință, arătat ștergând din ea pe zicerea ființei, și pe a ipostasului, și dogmatisind ca Fiul să se zică asemenea Tatălui, după Scripturi. Pe lângă acestea fiind osândit Aetie, și fiind surghiunit de împăratul, cu care întru adevăr nu se osebea întru socoteli, (adică era de o cugetare cu el), au osândit și pe oarecare din potrivnici, precum pe Machedonie al Constantinopolului, pe Elevsinie al Cizicului, pe Vasile al Agkirii, și pe alții oarecare, pentru diferite vinovății ale

fiecăruia ce erau puse înainte. Cel ce voiește cetească la *Socrat Istoria Bisericească Cartea 2 cap: 40* și la *Sozomen Istoria Bisericeasca Cartea 4 cap: 24*.

23. Acestea așa făcându-se, Acachie și Eudoxie obștește pe cât putea au pus toată sârguința în lucrare, ca să aducă pe toți în uitarea celor dogmatisite în Niceia, și Epistola ce sa cetit în Ariminia, cu cele ce s-au adaos, a trimis-o la tot norodul supus ca și cum ar fi îndreptat, și cei ce nu vor iscăli întru ea, după porunca împăratului au poruncit să fie surghiuniți, iar aceasta a fost începutul unor mari întâmplări. Adică sa făcut tulburare întru tot supusul norod, și prigoană întru toate Bisericile, mai deopotrivă cu cele ce se făceau în vremea împăraților necredincioși, Căci la câți se arăta mai cu măsură, decât la prigoanele cele de la elini, după pedepsele trupești, însă se arată mai cumplită după cuviință la cei înțelepți, pentru rușinea că se fac unele ca acestea întru împărăție Hristiană, precum istorisește *Sozomen Istoria Bisericească Cartea 4 cap: 26*.

24. Încă să știi, că și între Arieni se făceau despărțiri, pentru aceste prigonitoare întrebări, în fiecare zi la multe necuviințe îi aducea. Căci fiindcă Biserica crede, că Dumnezeu este Tată al Fiului, și Cuvântului, s-au căutat de dânșii, de se poate, ca și mia înainte de a Ipostatisi pe Fiul, a se chema Tată? Căci slăvind ei căci Cuvântul lui Dumnezeu, nu din Tatăl se naște, ci că din cele ce nu a fost s-au ispostatisit, greșind la cea dintâi, și prea înalt capu, după cuviință pentru un nume gol, au căzut în necuvioasă filonikie. Dorotei din Antiohia înștiințat de dânșii zicea, nu se poate a fi Tată sau a se numi, neînființându-se Fiul. Iar prin Dorotei din traci ei au chemat pe Marin, aflând vreme de prilej, că se mâhnea că Dorotei era mai presus de el, ajuta cu cuvântul împotriva lui, și se făcea despărțire între ei pentru acest cuvântel, și fiecare deosebi își făcea adunarea sa, zicând pe Tatăl, că era Tată, neînființat fiind Fiul, și aceștia se chemau Psatiriani, de la oarecare Teoctist Pstatiropul Sirianul, care fierbinte întârea cuvântul acesta. A urmat lor și Selenas episcopul goților, și aceștia la rândul lor puțin mai în urmă s-au osebit, făcându-se pricire între Marin și Agapie, pe care el l-au prohirisit episcop al Efesului. Și aceștia nu pentru religie, ci pentru

întâietate împuținându-se la suflet, se gâlceveau, și se despărteau unii de alții timp de 35 de ani până la Teodosie cel mic.

CAPITOLUL X.

ERETICII FOTINO, MAKEDONIE, AETIE, EUNOMIE, EUDOXIE, ACACHIE ȘI AUDEU.

Fotinos ereticul.

1. Fotinos, era din Galatia mică, sa făcut episcop de Sirmiu care este în Neonia cea mai de jos, care înnoind eresul lui Pavel de Samosata, și înțelegerea dogmelor lui propovăduind-o cu alte nume, pe plinirea Treimii a tăgăduit, nici o față zicând, nici a lui Dumnezeu Cuvântului, nici a Sfântului Duh, căci zicea, precum zice Sozomen Istoria Bisericească Cartea 4 cap: 26. Că Dumnezeu cu adevărat Unul este Atotțiitor, care cu cuvântul pe toate lea zidit, iar pe estimea și Nașterea Fiului cea mai înainte de veacuri, nu o primea, ci învăța-u că Hristos sa născut din Maria, zicându-l pe el a fi om gol, și că nu a fost mai înainte de umbrirea cea din mitra Pururi Fecioarei. Deci pentru acest eres a fost caterisit de Soborul din Sirmiu, și a fost scos din dregătoria de episcop. Iar silindu-l pe el episcopii, și făgăduind că-i vor da înapoi episcopia de va lepăda eresul său, și se va face cu ei împreună hotărâtor la a lor hotărâri, nu a primit, ci îi chema la voroavă. Deci adunându-se episcopi în ziua rânduită, și judecătorii din porunca împărătească, au luat asupra-și voroava cea către Fotino numitul Vasile episcopul Agkirii. Și la mult ceas făcându-se lupta la întrebări și răspunsuri, întru amândouă părțile, scriind grabnici scriitori cuvintele amânduror părțile, a biruit Vasile, iar Fotino a fugit fiind osândit, nu a încetat luptându-se să întărească dogma sa, și scriind cuvinte în limba Romană, lea împărțit în obște, prin care a

cercat să dovedească mincinoase socotințele celorlalți, precum mărturisește *Socrat Istoria Bisericească Cartea 2 cap: 29 și Sozomen*.

2.Și era Fotinos ager la minte, și împodobit cu tot felul de învățătură, și întrecând pe mulți la buna vorovire, iscusit întru a rosti și a convinge, încă și a alcătui în limba elenă și romană, precum se vede în Cărțile lui cele elinești și romane, precum poate să vadă fiecare la *Epifanie, și la Socrat Istoria Bisericească Cartea 2 cap: 30 și la Vichentie Lerininsiul*. Și a fost ucenic al lui Marcel episcopul Ancirii, de la care se zice că sa adăpat cu eresul, pentru care vezi pe *Socrat tij cap: 19 și pe Sozomen Istoria Bisericească Cartea 2 cap: 33*. Ci eresul lui Marcel mai mult sa arătat cu numele lui Fotino, decât cu a lui Marcel, și următorii acestui eres sunt numiți Fotiniani, și nu Marceliani. Iar aceștia ce au zis pe Hristos om gol, mai dovedește *Baronie* că se numeau Omeniani.

3.Însă eresul acesta al lui Fotino, a rămas puțină vreme, și încă viu fiind el sa risipit, precum mărturisește *Epifanie*, și se arată de la *Teodorit* că nici nu a rămas vreo pomenire. Iar după puțini ani iarăși l-au înnoit, și l-au chemat înapoi, *Mihail Serbitul, Leliul Faustul Sokinul și alții. Noii Samosateni. Noii Fotiniani, Sokiniani*. Pe care mărturia celor ce au mărturisit ceea ce sa făcut în *Augusta numărul 1* îi numește: *Noi Samosateni*, iar alții îi numesc *Fotiniani și Sokiniani. Cei ce au scris împotriva lor*. Iar acest eres păgânesc îl surpă *Atanasie, Epifanie, Grigore Nazianz, Diodor episcopul Cicliciei, și din Latini Ambrozie, Vichentie Lerininsiul, Ilarie și câți mai în urmă au scris împotriva Sokinianilor*. Iar pentru *Ereziarhul Fotino* că rău și-a răpus viața în la 12 an al împărăției lui *Valent*, mărturisește *Ieronim*.

Machedonie ereticul.

4.**Makedonie**, sa făcut episcop al Constantinopolului, după ce împăratul *Constantie* l-au scos pe dreptslăvitorul episcop *Pavel*. Acesta suindu-se cu împărăteasca putere la această vrednicie, a fost pricinuitor a multă vătămare. Că în vreme ce eparhul era să-l înscăuneze, când se apropia la Biserică, fiindcă era multă mulțime de norod, și nu i-au dat loc să intre în Biserică, îmbulzindu-se dar

mulțimea din cauza strâmtorării, nu era cu puțință a se despărți oamenii, ostașii socotind că norodul se împotrivesc, și înadins opresc trecerea, au început a întrebuița sabia, deci au murit în îmbulzeala și împingerea aceea ca la 3150 de oameni, unii fiind tăiați de ostași, iar alții stricându-se de strâmtorare, și de înghesuirea norodului. Vezi la *Socrat Istoria Bisericească Cartea 2 cap: 16*. Deci Machedonie luând scaunul de episcop, și câștigând la împăratul mare îndrăzneală, a pornit război Hristianicesc, nu mai puțin decât cel ce l-au pornit tiranii. Întru acest război a lui Machedonie, câți cugetau pe Fiul de o ființă cu Tatăl, erau izgoniți, nu numai de prin Biserici, ci și din politii, și îi silea ca să se împărtășească cu dânsul, alții cu tot felul de tiranii și cu sucituri ale mădularelor, alții cu confiscarea banilor și a averilor, alții cu izgoniri, și alții cu alte chipuri. Și aceasta nu numai în Constantinopol ci și în alte eparhii, precum zice *Socrat la Istoria Bisericească Cartea 2 cap: 27*. Deci pentru această nemilostivire și neomenie a sa, și pentru alte asemenea pricini, și că mândrindu-și a scos trupul celui întru Sfinți Constantin cel Mare din Biserica Sfinților Apostoli, și l-au pus în Biserica Sfântului Mucenic Acachie, care iarăși a fost mutat în Biserica Sfinților Apostoli de împăratul Constantie. Pentru aceasta pe lângă celelalte mâniindu-se și supărându-se împăratul, nu puțin fiind îndemnat de Acachieni, în adunare ce sa făcut în Constantinopol de episcopii cei din Bitinia, l-au pogrât din scaun, arhierind 1 an, și în locul lui l-au înălțat Patriarh pe Eudoxie.

5.Deci ieșind Machedonie din Constantinopol petrecea întru un sat ce era lângă porțile Constantinopolului, unde și-a răpus viața. Acesta (Machedonie) nu avea numai eresul lui Arie, la care învăța că fiul lui Dumnezeu nu ar fi de o ființă cu Tatăl, ci că-i asemenea Tatălui după toate, dar încă se lupta și cu Dumnezeirea Sfântului Duh, zicând că este zidire, slugă, și slujitor al Tatălui, și al Fiului, și cum că toate câte zice cineva pentru Îngeri, nu păcătuiește (a le zice și pentru Duhul Sfânt), precum mărturisește *Socrat Istoria Bisericească Cartea 2 cap: 27*. și *Sozomen Istoria Bisericească Cartea 2 cap: 45*.

6.Eresul lui a început în Constantinopol, și de acolo sa semănat în Bitinia, în Tracia, în Elespont și la neamurile cele megieșe, și sa întărit în Soborul către Lampsacul. Makidonienii luptători de Duhul. Părtașii acestui eres se porecleau Makedonieni, și Luptători de Duhul, între care vestit era Maratonie, om ager la minte, și cuvântăreț, care fiind sameș obștesc la ostașii de sub Eparhi, adunând multă bogăție, și încetând, și lăsându-se de oștire, s-a făcut diacon al lui Machedonie, apoi episcop al Nicomidiei, și cu osârdie și cu banii atâta sa pus în acest eres, încât unii dintre Makedonieni, îl numea Maratonie, după *Sozomen la același loc*.

7.Aceștia la viețuirea și petrecerea lor, nu erau prihăniți, căci la acestea mai ales caută norodul, căci umblarea lor era cucernică, petrecerea lor asemenea monahilor, cuvântul și voroava lor smerită, și morala lor destul spre a îndupleca, precum zice *Sozomen la același loc*. Deci fiind prigoniti și obijduiti de Acahieni, înaintea lui Liberie episcopul Romii, au mărturisit în scris, că ei sunt din cei ce cred pe Fiul lui Dumnezeu de o ființă cu Tatăl, și cum că osândesc pe Arie, și aceasta sa făcut în vremea împăratului Valent. Deci unindu-se puțin ceva cu cei Catolicești, s-au întors iarăși la borătura lor ca și câinii, în vremea când Gordian împăratul a dat prin Lege voie religiilor, ca fiecare să facă precum sa aflat, căci atunci ridicându-se ei la Antiohia Siriei iarăși au dogmatisit să se lepede de glasul (adică de a zice pe Fiul lui Dumnezeu că este cu Tatăl) de o ființă, și să nu se împărtășească cu cei cinstesc credința cea din Niceia întărită, precum povestește *Socrat Istoria Bisericească Cartea 4 cap: 11, și cap: 4, și 5, și Sozomen Istoria Bisericească Cartea 6 cap: 10 și 11 și Cartea 7 cap: 2*. Iar în sfârșit au fost osândiți de Teodosie cel Mare în Soborul 2 Lumnic din Constantinopol, precum se va spune la locul cuviincios. ***Cine a scris împotriva lor***. Pe aceștia ia stricat (adică ia anerisit) mai mult decât ceilalți Sfinții Părinți, Atanasie, Epifanie, Vasile, Grigore Nazianz, și alții sfărâmând eresul lor ca pe o țesătură de păianjen.

Aetios ereticul.

8. Aetios, cel din Antiohia Siriei sa arătat din născători săraci și proști,¹⁹⁶ al căruia tată fiind cel mai sărac între cei recrutați în oaste, a murit, lăsându-l pe acesta copil nevârstnic, care pentru nemărginita sa sărăcie, mai întâi sa făcut argintar și aurar prea iscusit, apoi dându-se la priviri (teorii) logicești (cuvântătorești), sa făcut sofist (aflător și înduplecător) și teolog și doftor, că firea lui poftea la mai mari învățături. În sfârșit a fost hirotonit diacon al Bisericii Antiohiei, de episcopul ei Leontie de atunci. *Eresul lui*. Dar fiind iubitor de priciri, și îndrăzneț la graiurile cele pentru Dumnezeu, sa făcut prea fierbinte apărător al hulei lui Arie, o a crescut, încât pe Fiul lui Dumnezeu, nu numai zidire a învățat că este ci și la toate nu este asemenea cu Tatăl, pentru care pricină sa arătat de altă slăvire, a fost caterisit împreună cu cei de o cugetare cu dânsul, în Soborul adunat la Constantinopol de Acachieni, și fiind scos din Biserica lor, de împăratul Constantie a fost izgonit în pustietățile Munților din Frigia, drept aceea socotea el să se lepede de împărtășirea cea cu dânsii, ca și cum nu ar fi cuviincios a se împărtăși ei cu Arie, pentru că au călcat jurământul, când căindu-se (Arie) sa jurat înaintea împăratului Constantie să cugete și să conglăsuiască cu Părinții care au dogmatisit în Soborul cel din Niceea. Iar de acolo a fost chemat înapoi de împăratul Iulian lepădatul de Hristos, căci era împrietenit cu fratele lui Gal. Acest Aetie era și întru petrecere necuvios, că zice Epifanie, că avea știință din predania celor ce l-au auzit, că a zis că de va împreuna cu muiere fără de bărbat (slobodă) nu este păcat, ci atâta numai, ca și cum cineva s-ar scărpină la ureche, că această lucrare este nevoie trupească. Deci pentru această răutate a sa, și pentru că vorovea despre Dumnezeu fără de chibzuire, și cum îi venea, sa numit Ateos (adică ce nu crede în Dumnezeu), ca unul ce cu obraznicie îndrăznea că are în sine scumpătățită cunoștință pentru Dumnezeu, și nu prost că știe pe Dumnezeu întru cunoștința credinței, ci după chipul, cu care cineva știe lucrul cel ce se vede, și să pipăie, precum piatra, lemnul, și pe cele asemenea, cu acestaș chip Ateul mărturisea că eluș este Dumnezeu, și că mai mult decât pe sine îl pricepea. *Aetieni*. Următorii lui s-au numit Aetieni.

---

¹⁹⁶ În limbajul vechi prost avea sensul de simplu n.tr.

Eunomie ereticul.

9. Ucenic și adevăritor al lui Aetie, sa făcut Eunomie al Galatii, fiind făcut episcop al Cizicului de Eudoxie al Constantinopolului, în zilele împăratului Valent, în locul lui Eleusie Makedoneanul ca unul ce cu puterea cuvintelor putea trage la sine pe noroade. El era om lepros la trup, și dinlăuntru la suflet, și în afară de sfințita boală (epilepsie), stricat, filonicu, că aflându-se cu dascălul său a urmat aceluia chipul cel filonic (iubitor de a birui cu vorba), îndeletnicindu-se la zicerile, și făcând în sine sofisme nu simțea. Și din acestea mândrindu-se a căzut în hulă, urmând dogma lui Arie, și pe dogmele adevărului luptându-le, după mărturia lui *Rufin la Istoria Bisericească Cartea 1 cap: 25*, a lui *Socrat*, și a lui *Sozomen Istoria Bisericească Cartea 6 cap: 26* care zice: „Zic unii că mai întâi acest Eunomie, a învățat a se face botezul întru o afundare, și că a mincinosit predanisia de la Apostoli ceea ce se păzește de toți până acum, și că urmașii lui nu ar fi fost lăudați de buna lor viețuire, de socoteala, de iubirea de săraci, și de milostivire către cei nevoiași, dacă nu ar fi slăvit asemenea cu dânsul. Și că cu cât cineva biruie în cuvinte cu gâlcevire, cu silogisme și se arată biruitor, atât mai mult decât blagocestiv să se socotească.” Însă aceasta, nu este de mirare, căci acest Eunomie atât de vrăjmaș era bunelor moraluri, încât zicea, că acela ce crede învățătura lui, să nu se teamă că va merge în iad, măcar de ar face orice fel de păcat. *Eunomienii.* (după *Constantin Armeanul*.) Pentru aceasta zicea numai pentru frică se propovăduiește munca și gheena celor ce păcătuiesc. *Teodorit Istoria Bisericească Cartea 2 cap: 29*, zice de Eunomie, pe a căruia teologie și meșteșug de vorbire o a dovedit, și a zis că a borât hulele sale asupra singurnăscutului Fiului lui Dumnezeu, și asupra întru tot Sfântului Duh, și zicea că Fiul este întâia și mai osebita zidire a Tatălui, iar pe prea sfântul Duh îl zicea, că de Fiul sa făcut mai înainte de celelalte zidiri, și altele, întru o glăsuire cu Aetie dascălul său, pe al cărui eres, ce cu oarecare chip se stinsese, iarăși la adus în mijloc, și mai cu îndrăznire decât dânsul la deschis. Pentru aceasta și oamenii de la Aetie care mai întâi stârniseră acest eres, următorii lui se numeau Aetieni, iar de la

acesta s-au numit Eunomieni. Epifanie zice, că fiind în vremurile sale Eunomie, boteza din nou pe cei ce erau botezați atât la pravoslavnici, cât și pe cei de Arieni, zicând: în numele neziditului Dumnezeu, și al ziditului Fiul, și a Duhului celui ce sfințește, care-i zidit de Fiul, și multe altele povestește Epifanie despre el (la eresul 76). Eunomie a scris și la Epistola către Romani 7 Tomuri, după *Socrat Istoria Bisericească, Cartea 4 cap: 7*, și alte cuvinte, cu toate că era puțin învățat întru sfințitele litere, încât nici putea a le înțelege. În sfârșit cei din Cizic nu au mai suferi trufia vorovirii și mândria lui, și l-au gonit din cetatea lor, iar el venind la Constantinopol, se afla împreună cu Eudoxie, și petrecând afară la sate, și deosebi prin case, strângea și aduna norodul, și cu cuvintele ce făcea, și îndupleca pe mulți din norod să slăvească asemenea cu dânsul, încât în puțină vreme sa făcut norod de mulți oameni în eresul cel de unu nume cu dânsul, pentru care pricină împăratul Teodosie la surghiunit, apoi după vreme destulă în surghiun și-a răpus viața, a fost îngropat în satul Dakora, sat din Cesareia, precum istorisește Sozomen.

Eudoxie

10. Eudoxie care mai întâi a fost episcop al Germanikiei cetate megieșă cu Tavro, apoi al Antiohiei, și în sfârșit al Constantinopolului, acest scaun la răpit după ce a murit Leontie, după *Teodorit Istoria Bisericească Cartea 2 cap: 25*. Ca un vier sălbatec stricând și păgubind Dumnezeiasca vie. Că nici își acoperea răul nărav asemenea lui Leontie, ci la arătare turba împotriva dogmelor Apostolilor, și pe cei ce îndrăzneau a zice împotriva lui, în multe chipuri cumplit îi pedepsea. Deci fiind pârât către împăratul Constantie și fiind vrăjmaș celor ce cugetau pe Fiul lui Dumnezeu de o ființă cu Tatăl, a fost caterisit de Soborul cel din Sicilia. Iar apoi cu ajutorul Acachienilor, a luat scaunul Constantinopolului, și suindu-se în strana întâi stătorului Iereului la Biserica cea mare, pe care o numesc Sofia (înțelepciunea), ca și cum învățând pe norod, a slobozit glasul cel dintâi: zicând: „Tatăl este necinstitoriu, iar Fiul binecinstitorul.” Iar făcându-se gâlceavă și sfadă între Hristianii de acolo pentru aceasta, el a zis, nu vă tulburați, pentru ceea ce sa grăit de

mine. Că Tatăl este necinstitor pentru că pe nimeni cinstește, iar Fiul bine cinstitor, pentru că cinstește pe Tatăl. Acestea zicând Eudoxie, gâlceava sa potolit, dar în locul gâlcevii a sunat mult râs în Biserică, precum mărturisesc *Socrat și Sozomen*. Deci lăsând el pielea cea de leu, și îmbrăcându-se cu cea de vulpe, eresul neasemănaților, pe care îl încălzea în sânul său, nu numai el la ascuns ci îl îndemna și pe Eunomie să facă aceasta. Iar despre altă parte, ca și Acachienii cu toate chipurile se silea să-i facă pe toți să uite cele rânduite la Soborul din Niceia. Despre acesta zice *Teodorit*, că pe lângă păgânătate întrebuița și viață dezmiertată, și a râvnit viața lingușitorilor, la *Istoria Bisericească Cartea 2 cap: 27*, în sfârșit, după 10 ani de episcopat și-a răsturnat viața la Constantinopol precum zic.

Acachie ereticul

11. Acachie cel cu un ochi a stat ucenic lui Evsevie Pamfil și moștean la Episcopia lui cea din Cesareia Palestinei, care la început împreună cu ai lui ucenici, zicea că Fiul este asemenea cu Tatăl întru toate, și după ființă. Iar la Soborul cel din Seleucia schimbându-și socoteala, a mărturisit pe Fiul asemenea cu Tatăl numai după voie și nu după ființă, și fiind caterisit în acest Sobor, a fugit și a mers în Constantinopol, către împăratul, unde făcându-se adunarea episcopilor din Bitinia, ia stricat nu numai pe cei ce nu se împreună glăsuia cu Soborul, ci și pe Aetie, pe cel ce cugeta asemenea cu Acachie, precum sa zis mai sus la Cap: 8 & 12. Acesta a scris alegeri de întrebări la Dumnezeuasca Scriptură.

12. Ucenicii acestor patrueretici, deși se numeau după numirea învățătorilor săi, Aetieni, Evnomieni, Eudoxieni, și Acahieni, se numeau de obște Anomii și Exukontii, adică neasemănați și neînființați, căci pe Fiul lui Dumnezeu propovăduiau că nu e asemenea cu Tatăl, și că nu este nu din cele ce a fost, osebit de ceilalți Arieni, care mărturiseau că Fiul nu este de o ființă cu Tatăl, iar că ar fi din cele ce nu sunt fugea a zice, împotriva acestora au scris mai întâi Epifanie, Vasile cel Mare, Grigore Nazianz, Ambrozie și alții.

Audeu ereticul.

13. Audeu, ori după Epifanie Audie, a fost din Siria cea peste Eufrat, adică din Mesopotamia, contemporan cu Arie, vestit pentru cinstea vieții și râvna credinței în patria sa. Epifanie zice de el, căci la multe ocări greșelile clericilor cu obraznicie, și mai fără rușine decât se cădea, încât că ocărât și bătut a fugit din Biserică.

Audienii eretici.

14. Deci acesta să făcut începător Audienilor, care întru un glas cu dascălul lor, învățau că Dumnezeu are chip de om, și mădulări asemenea cu a lor, de unde și se numeau Antropomorfiți și Antropiani, după *Lactantie*. Pe lângă acestea pe Dumnezeu îl băsnuiau că nu este făcător, nici al focului, nici al întunericului, nici al zidurilor, precum și Manet bârfeau, acestea și câte ca acestea le ascund cei ce sunt tovarăși aceluia. Și zic că se osebeau și de adunările Bisericești, precum mărturisește *Teodorit*. Prăznuiau Pasha în aceiași zi cu Iudeii, surpând ei adunările Soborului celui din Niceia. Și dacă aflau în Biserică pe cei ce făceau cămătărie și din cei ce aveau posadnice, făceau osebite adunări, ori precum zice *Teodorit*: „Socotesc să fugă de împărțirea Bisericii, pentru cei ce luau camătă, și pentru cei ce locuiesc împreună cu femei străine.” Iar cei mai mulți dintre ei locuiau în Monastiri și în pustie, *Teodorit*, Istoria Bisericească Cartea 4 cap: 10 și 30.

15. Atâtea dar zică-se pentru acești eretici. Iar cel ce voiește a afla mai pe larg despre dânșii cetească pe *Socrat Istoria Bisericească Cartea 2 cap: 27 până la 35* pe *Sozomen*, *Epifanie*, *Teodorit*, și din Latini pe *Rufin*, *Filastrie*, *Augustin* și pe *Vichentie Lerininsiul*.

CAPITOLUL XI.

SOBOARELE ȘI MINCINO-SOBOARELE CE S-AU FĂCUT ÎN ACEȘTI ANI.

1. Nici într-o ighemonie a Hristianilor nu s-au făcut mai multe și dese Soboare, câte s-au făcut, în Autocratoria fiilor Marelui Constantin, mai ales în vremea lui Constantie, ale căror pricină erau dese tulburări ale Arienilor, și vrajbele cele dinăuntru Bisericii. Vom zice întâi de Soborul adunat în Gangra.

Sobor în Gangra.

2. Soborul din Gangra Mitropolia Paflagoniei, sa adunat asupra oarecărui Eustatie, și a celor la o socoteală cu el, iar anul în care a fost nu se împreună-conglăsuiesc Istoricii, este însă fără de zicere împotriva, că mai înainte de cel adunat în Antiohia, după Sozomen, care pomenind pe Eustatie Episcopul de Sevastia cei din Arabia zice: „Iar apoi fiindcă nici învăța, nici făcea, nici cugeta, a fost scos din episcopie, de către cei ce s-au adunat împreună. Iar la Soborul din Antiohia, a fost prins în călcarea de jurământ, etc¹⁹⁷.”

Eustatie al Sebastiei.

3. Acest Eustatie acum și mai înainte a fost caterisit de însuși Evlavie tatăl său și Episcopul Cesareii cei din Capadocia, fiindcă a îmbrăcat podoabă nepotrivită Iereilor (preoților), iar aicea la Soborul ce sa făcut din pricina lui, a fost osândit pentru că făcea multe afară de Bisericeștile pilde, căci oprea nunta, și învăța să se ferească de mâncări, și pe mulți căsătoriți îi despărțea, vezi la *Socrat Istoria Bisericească Cartea 2 cap: 43.*, și pe *Sozomen Istoria Bisericească Cartea 3 cap: 14.* Soborul acesta a așezat 29 Canoane, și în toate a rânduit pe anatema, spre surparea eresului învățând, cum că așa trebuie câți vin la Biserică din eresul lui Eustatie, pe toate eresurile lui, câte unul, unul, să le dea anatema, vezi pe Balsamon și pe Zonara¹⁹⁸.

---

¹⁹⁷ În Istoria Bisericească Cartea 4 cap: 24 Soborul acesta sa adunat între cel ce sa făcut în Niceia, și între cel din Antiohia, adică nici mai înainte de anul 325 nici după Soborul din 341.

¹⁹⁸ La tâlcuirea acestui Sobor, care sa adunat nu împotriva lui Eustatie al Sebastiei, ci asupra altuia. Că Vasile mai întâi povestind în amândouă Epistolele sale cele scrise în zilele lui Valent, toate socotințele cele Ariene ale lui Eustatie, nu zice nici un cuvânt pentru cele judecate de Sobor. Al doilea, Eustatie al Sebastiei, fiind osândit de atâtea ori mai înainte, pentru slăvirile lui Ariene, precum de către însăși tatăl său, și de către alții, nici odinioară sa osândit pentru cele judecate de către Soborul din Gangra. Pentru aceasta se vede că ori este vorba

Anatema când se potrivește.

4.Însemnează aici, că Sfântul Sobor Lumnic 4, a întrebuițta această anatemă, numai pentru cei ce s-au hirotonit pe bani, și la monahii și clericii care mai mult au ales chipul ostășesc și nu se pocăiau. Iar Hrisostom, în voroava pentru că nu se cuvine a da anatema, găsește de cuviință ca omul credincios nicidecum să nu zică anatema, căci aceasta desparte desăvârșit pe om de la Hristos, și îl dă diavolului, ca unul ca acesta să nu aibă mântuire, căci se înstrăinează de Hristos și de adunarea credincioșilor, cel ce se face anatema, se sortește către satana, și precum cele afierosite lui Dumnezeu, se deosebesc de lucrurile cele obștești și omenești, așa dimpotrivă cele osebite vicleanului, se despart de cele Dumnezeiești. Se pare că pentru aceasta Tomul Sobornicesc, care sa făcut în vremea lui Constantin porfironăscutului, și a Patriarhului Alexandru sa atetisit, care dă anatema pe apostaiii împăraților, pe cei ce ridică armele împotriva lor și cugetează tiranie. Drept aceea cuvintele marelui Părinte Hrisostom se cade să aibă mai multă tărie, ori cele ale Soborului Lumnic 4 și ale acestuia din Gangra, precum însemnează Vlastar.

Sobor mai de frunte în Roma.

5.Iar între Soboarele cele fără îndoială adunate în vremea stăpânirii pomeniților Autocratori, mai întâi a fost cel din Roma adunat de papa Iulie, în anul 340 d.Hr. Prin rugăminte Evsevianilor, pentru pricina întoarcerii lui Atanasie la Alexandria, pe lângă alții au chemat și pe Atanasie și Evseviani. Ci Atanasie știindu-se pe sine nevinovat de pârile cele aduse asupra sa, a venit cât mai în grabă la acest Sobor, așteptând în zadar venirea potrivnicilor săi Evseviani 18 luni, căci prăznuindu-se de Constantie înnoirea Bisericii cele zidite în Antiohia, au zis ei că le este cu neputință a se afla în Soborul cel adunat în Roma, deci Soborul acesta cercetând pricina lui Atanasie, și neaflându-i vină, Părinții l-au dezvinovățit, dându-i voie să meargă la ale sale. S-au cetit încă în acest Sobor și jalbele lui Markel al Ancirei,

---

de alt Eustatie, ori după Baronie (care și este mai potrivit cu adevărul) în loc de Eustatie zice de Eutact care a fost monah al Armeniei după Epifanie.

și ale altor episcopi osândiți de către Arieni, și în sfârșit Soborul acesta, l-a osândit du adevărat pe Arie, iar pe Soborul din Niceia adunat l-au întărit.¹⁹⁹

Sobor în Antiohia.

6.Iar între acestea a urmat, Constantie după 5 ani de la adormirea tatălui său, prăznuind înnoirea împodobitei Bisericii în Antiohia, cu îndemnul Evsevianilor a adunat Sobor de Episcopi în anul 341 d.Hr. cu pricinuire ca și cum pentru înnoirea Bisericii, iar într-o adevăr, pentru surparea credinței Celui de o ființă, și pentru caterisirea lui Atanasie, și cu toate că cei mai mulți dintre acești episcopi erau catolicești, și nu Evseviani, că au fost față 96 toți,²⁰⁰ dintre care cel dintâi era episcopul Bisericii Antiohiei, adică Plakit ereticul, iar al Constantinopolului Evsevie cel mai înainte al Nicomidiei, și Maxim al Ierusalimului, acesta căindu-se căci sa făcut împreună cu cei ce l-au coborât pe Atanasie din scaun prin amăgire, pentru aceasta zic că să fi fugit de la acest Sobor, însă cei de o cugetare, fiind și prieteni ai împăratului, ca să pogoare pe Atanasie, cu toate că lipsea²⁰¹, au biruit după chipul acesta, să pună în locul lui în scaunul Alexandriei pe Grigore fiind înconjurat de ostași, precum sa zis mai sus, apoi după aceasta au ispitit să prefacă credința, precum zice *Socrat Istoria Bisericească Cartea 2 cap: 10*, măcar deși nu au prihănit nimic din cele ce au fost legiuit la Niceia, iar adevărul este că pentru schimbarea și stricarea credinței pentru a nu mărturisi pe Fiul de o ființă cu Tatăl, făcând dese Soboare, și învățând a se scrie hotarul credinței, uneori într-un chip și alte ori într-un altul, ca și câte cu puțin să întoarcă pe oameni la slăvirea Ariană, care adaogă (*Socrat Istoria Bisericească Cartea 2 cap: 10*), și Epistola credinței cea învățată de dânșii, în care se mărturiseau pe eiși, că nici sunt următori lui Arie, nici știu altă

---

¹⁹⁹ S-au adunat două Soboare în Roma pentru aceeași pricină de papa Iulie, unul în anul 341 la care au fost față 50 episcopi. Iar altul în anul 342 într-o care sa dezvinovățit Markel.

²⁰⁰ Au fost de față 97 de Episcopi după *Ilarie Pentru Soboare*, iar după *Atanasie în Cuvântul pentru Soboare*, 90, iar după *Sozomen Istoria Bisericească Cartea 3 cap: 5*, au fost 99, din care 36 Arieni, cu toate că fățărnicindu-se, s-au unit cu cei catolicești.

²⁰¹ Atanasie fusese convocat în aceeași vreme la Sobor în Roma de papa Iulie la cererea Evsevianilor. N.tr.

credință, fără numai pe ceea ce sa așezat din început o știu, și o primesc, însă adaogă ei la această Epistolă și hotarul credinței, întru care nici cum pomenesc de ființa Tatălui sau a Fiului, sau de numele de o ființă, după *Sozomen*, însă scria cu îndoită înțelegere, ca nici cei ce cugeta cele ale lui Arie, nici cei ce urma Soborului de la Niceia, să poată desluși din alcătuirea graiurilor, fiind necunoscute Dumnezeieștile Scripturi. Și fiindcă li s-au părut foarte de lipsă, a vorovi pentru Dumnezeirea Fiului, zăbovindu-se în Antiohia învățând iarăși altă alcătuire, căindu-se de cea dintâi precum se vede, ori ca și cum ar defăima pe aceia, întru care mărturiseau pe Domnul nostru Iisus Hristos Fiul Singur-Născut a lui Dumnezeu, prin care toate s-au făcut, născut mai înainte de toate veacurile din Tatăl, Dumnezeu din Dumnezeu, totul din totul, singur din singurul, desăvârșit din cel desăvârșit, Împărat din Împărat, Domnul din Domnul, cuvânt viu, înțelepciune, viață, lumină adevărată, povățuitor adevărului, Înviere, Păstor, ușă, neschimbat și neprefăcut.

7. Afară de aceste două Simboale, că au așezat ei încă unul a treilea și al patrulea, dovedește Baronie *la Hronică Tomul 3 anul 341 numer 22*, atâta de la Atanasie, cât și de la Soborul din Arimin, și în acele Simboale pe lângă altele și însăși graiurile, cu care Hristos se zicea chip al ființei Tatălui, s-au lăsat precum la Atanasie, în *Cuvântul cel pentru Soboare*, și al Baronie, *la același loc*, fiecare poate să vadă, ci nici aceste Simboale pe cele dintâi nu le surpa, ci pe toate patru le primea, de care toți se minunează. Că puteau ei din acele patru să aleagă numai pe unul, pe cel ce le părea mai de crezare, ca să-și acopere amăgirea lor. Soborul acesta adunat în Antiohia, a așezat 25 Canoane, spre folosul obștesc al Bisericii, pe care cel ce voiește poate a le vedea în Tomul I al Soboarelor și întru aceleași Cărți, și au cinstit pe Biserica Ivirilor (Georgiei) care mai înainte era supusă Bisericii Antiohiei, căci arhieriei Iviriei se obișnuia a se hirotoni în Antiohia.

Sobor Lumnic în Sardica.

8. În anul 11 de la sfârșitul Marelui Constantin după Socrat, adică în anul 347 d.Hr. cu obștească socotință a amândurora împăraților Consta și Constantie, a unuia adică ce prin scrisori au cerut, iar al

celuilalt al Răsăritului, ce cu lesnire au ascultat, să propovăduiască iarăși Sobor Lumnic,²⁰² în Sardica (iar aceasta este cetate a Ilirului, care de obște se zice Triadița) unde au venit din părțile Apusene 300 episcopi, precum zice Atanasie (întru a 2 a dezvinovățire), iar de la Răsărit 76 cărora exarh a fost Cuviosul Curdubos, ca de iznoavă să judece pricinile lui Pavel al Constantinopolului, a lui Atanasie, și altora, pe care Arienii din scaunele lor i-au izgonit.

9.Deci Arienii cei ce veniseră împreună de la Răsărit, văzând sănătatea Soborului în Dumnezeieștile porunci și neînduplecarea, iar pe Atanasie fiind față, nu voiau să vină în fața celor Apuseni, zicând că întru alt chip nu vor intra la voroavă, de nu vor goni pe Atanasie și pe Pavel din Sobor, fiindcă Protoghen episcopul Sardicei și Cuviosul Curdobas nu primea a nu veni cei din partea lui Pavel și a lui Atanasie, îndată Arienii au fugit din Sobor. Drept aceia Părinții cei adunați în Sardica ia hotărât pe Arienii fugari, apoi au gonit din dregătoria lor pe prigonitorii lui Atanasie. Că cercetând clevetirile lor cele asupra lui Atanasie, cât și cele asupra celorlalți episcopi care a fost scoși de către Arienii, pe acești prigonii i-au hotărât curați și nevinovați, scriind și către Eparhia fiecăruia, de unde să știe norodul tuturor Bisericii, curăția Episcopilor lor, iar pe cei ce au năvălit ca niște lupi asupra Bisericii acestora, adică Grigore al Alexandriei, Vasile din Ancira și pe Kintian din Gazi, nu numai i-a pogorât din rânduiala lor, ci au hotărât să nu li se mai zică episcopi, nici Hristiani, nici să aibă adunare cu ei cât de puțin, nici să primească cărți de la ei, nici pravoslavnicii să scrie către ei, asemenea cu aceștia, și pe alți oarecare episcopi din sistemul Arian cu obștească hotărâre Soborul acesta ia stricat. În sfârșit întărind, și statornicind hotarul credinței cel așezat în Niceia, și scoțând numele de neasemenea, iar pe de o ființă mai tare l-au însemnat (adică dogma Arienilor ce zicea că Fiul nu este asemenea cu Tatăl lepădând-o, pe a pravoslaviei, că adică este de o

---

²⁰² Lumnic 2 sar fi căzut să se numească acest Sobor, ca unul ce a fost mai înainte decât cel din Constantinopol, și s-au adunat la el atâția episcopi din Galia, Spania, Italia, Africa, Macedonia, din Pont, din Tebaida, din Siria, din Tracia și din Mesopotamia, însă nu se numără împreună cu Soboarele Lumnice, fiindcă nu a scos tâlcuirea a credinței, nici au făcut alta, decât că au întărit pe Soborul din Niceia, pentru care pricină se numără la un loc cu acela din Niceia.

ființă cu Tatăl au arătat mai descoperit). Vezi pe *Socrat Istoria Bisericească Cartea 2 cap: 20*. Iar Epistola cea trimisă de ei către episcopii de pretutindeni care arată pe larg cele lucrute la acest Sobor, o vei afla la Teodorit Istoria Bisericească Cartea 2 cap: 8. Pe lângă acestea Părinții cei adunați la Soborul acesta din Sardica au așezat 21 Canoane, care privesc spre rânduiala Bisericească, pe care citește-le în Tomul I al Soboarelor, și în alte Cărți.

Adunarea din Filipopoli.

10.Însă în vreme ce se făceau acestea de Pravoslavnici, Arieni ce au fugit de Soborul din Sardica, au trecut în Tracia în Filipopoli, unde făcând oarecare adunare, pe care ei îl numeau Sobor Sardica, au dat arătat anatema pe zicerea de o ființă, iar dogma Ariană neasemenea scriind-o prin Epistole, pretutindeni o trimiteau. Pe lângă acestea, cele ce li sa părut pentru Atanasie, Pavel, Markel și Asklipea întărindu-le, au caterisit pe Iulie episcopul Romii, pe Cuviosul Curdubis, pe Maxim al Triberiei, pe Protoghen episcopul de Sardica și pe Gagdentie, pe cei ce se împărtășise cu Atanasie, și cu ajutorii lui. Acestea hotărând au arătat tuturor episcopilor, ca nici să-i apropie la împărtășire nici să petreacă împreună, nici să li se scrie nici să primească scrisori de la ei, pentru care povestește pe scurt *Socrat Istoria Bisericească Cartea 3 cap: 11*.

11. Cu toate că Atanasie prin rânduiala Soborului din Sardica, sa întors la Eparhia sa, însă după puțină vreme murind Consta împăratul, Arieni iarăși au ridicat gâlcevi și tulburări asupra lui, întărindu-se cu toate chipurile ca să-l izgonească din Alexandria, drept aceea au plecat pe cel ce lesne se îndupleca, cel ce primise boala ereziei, pe Constantie împăratul zic, să adune Sobor în Mediolan (cetate Italia) și pe toți care vor intra întru acest Sobor, să-i silească a se uni cu rânduielele cele alcătuite mai înainte, fiind alcătuite împotriva lui Atanasie, și a-l scote pe dânsul din Biserică. ***Sobor în Mediolan.*** Deci se vestește Sobor în Mediolan de către împăratul Constantie anul 355 d.Hr. La care Sobor din Răsărit au venit puțini, cei mai mulți lepădându-se, ori pentru bătrânețe, ori pentru boală trupească, ori depărtarea locului, iar din părțile Apusului s-au adunat peste 300, a

fost încă la Sobor și împăratul cu ai săi. Pentru aceasta nu-i de mirare că au biruit Arieni pe cei drept slăvitori, unde Arieni rugau să facă mai întâi hotărâre obștească împotriva lui Atanasie, ca desăvârșit să fie gonit din Alexandria, dintru care ceilalți Pravoslavnici ori pentru frică sau au fost amăgiți, sau din neștiința lucrurilor s-au înduplecat, numai Dionisie al Mediolanului, Evsevie al Urkelelor, Lukifer Mitropolitul cel din Ostrovul Sardiniei, Liberie al Romii, Paulin al Triberiei, toți aceștia buni episcopi și propovăduitori ai adevărului, au strigat că nu se cade așa lesne a fi osândit Atanasie, că făcându-se aceasta nu va înceta răul etc. Dar în zadar bătea văzduhul, că însuși împăratul se mărturisea pe sine pârâș lui Atanasie, și cu obștească poruncă au hotărât, îndemnând și pe ceilalți să iscălească în hotărârea osândeii lui, iar pomeniții episcopi înfățișându-se și muștrând la arătare pe împăratul, ca pe unul ce a hotărât pe nedrept și păgânește. Acești buni au fost izgoniți de la Bisericile lor, și a locui la marginile lumii au fost osândiți. După dreptate Ilarie a numit acest Sobor adunare de făcători de rele în cel pentru Soboare vezi pe *Socrat Istoria Bisericească Cartea 2 cap: 36*, pe *Teodorit Istoria Bisericească Cartea 2 cap. 15*, și pe *Sozomen la Istoria Bisericească Cartea 4 cap: 9*.

Sobor în Sirmia.

12. Se adună de Arieni Sobor în Sirmia din porunca lui Constantie, pentru eresul lui Fotino, care era acolo Arhieru, anul 357 d.Hr. după *Baronie*, căci ducându-se împăratul de acolo, mai vederat și-a arătat Fotino dogma sa, care nesuferind-o episcopii Apuseni, cât și cei ai Răsăritului, s-au adunat acolo, de la Răsărit pe lângă Gheorghe al Alexandriei, Vasile al Ancirei, și Marcu Aretusul, iar de la Apus Ualis Murson, și vestitul Cuviosul Curdubas fără de voie fiind de față. Și dovedind pe Fotino căci cugetează dogma lui Sabelie și a lui Pavel de Samosata, îndată l-au oborât din treapta lui. Iar după acestea iarăși afară de cele trei tâlcuiri date de mai înainte pentru credință, au mai dat una, pe care a izvodit-o Marko Aretusiul în Limba elinească iar celelalte două în Latină, care nu se conglăsuia, nici pentru zicere, nici pentru alcătuire, nici între dânsele, nici cu cea elinească, precum zice

Socrat Istoria Bisericească Cartea 2 cap: 36. Iar pe cele ce se cuprind în aceste tâlcuiri, în scurt le arată *Sozomen Istoria Bisericească Cartea 4 cap: 6*. Pe lângă acestea să fie știut, căci Cuviosul Curdubis cu vrăjmășuirea celor ce cugetau cele ale lui Arie, puțin mai înainte fiind osândit să trăiască în surghiun fiind om de 100 de ani, prin îndemnul iarăși al lor a fost chemat din surghiun înapoi de împăratul, căci socoteau ei că de s-ar face Curdubis împreună hotărâtor cu dâșii, ori din îndemnare, ori prin silă, ca un mai însemnat și de toți lăudat, va martor lor vrednic de crezare, care mai întâi nu voia a se învoi cu dâșii la hotărârile arătate, iar silit fiind și bătăi suferind fiind bătrân, a fost înduplecat și a iscălit, precum sa zis mai sus.²⁰³

13.Săvârșindu-se Soborul cel din Sirmie, și Arieni dezbinându-se, spre judecata lor, și pentru cele din nou izvodite în Antiohia și pentru altele, i sa părut împăratului a fi de cuviință, să facă Sobor în Nicomidia din Bitinia, însă cutremurul cel mare ce sa făcut acolo a oprit adunarea aceasta, din care cutremur a căzut cetatea Nicomidiei, în anul 359 la 28 August, pentru care pricină se sfătuiau ei să mute Soborul în Niceia cetatea cea megieșă, ci și la aceasta s-au căit iarăși, fiindcă întru aceasta urmase vechea întrebare cea pentru dogma credinței. **Sobor în Arimina. Sobor în Seleucia.** În sfârșit, au propovăduit Sobor mare întru același an, pe care deosebindu-l a poruncit să se facă altul în Arimin cetate în Italia, iar altul în Seleucia din Isauria. Deci la cel din Arimin s-au adunat numai Apuseni mai mulți de 300, iar la acesta numai Răsăriteni mai mulți de 160. Dar la acest Sobor precum erau împărțiți episcopii după locuri, așa erau și după socoteli. Și mai cu lesnire se alcătuia e cei puțini, decât de cei mai mulți. Pentru care Soboare vezi pe *Socrat Istoria Bisericească Cartea 2 cap: 37 și 39 la Teodorit Istoria Bisericească Cartea 2 cap: 18 și 26 și la Sozomen.*

---

²⁰³ Nu sa făcut numai un Sobor în Sirmia împotriva lui Fotino, ci trei, unula în anul 349, apoi în anul 351, la care au fost față 24 episcopi Evseviani, și Sobor în 355 întru care a iscălit Cuviosul Curdubis.

CAPITOLUL XII

BĂRBAȚII CE AU STRĂLUCIT ÎN CUVIOȘIE ÎN VREMURILE POMENIȚILOR ÎMPĂRAȚI.

1.Deși în vremile acestea Arienii ca niște lupi pierdeau turma lui Hristos, însă Dumnezeu întru bunătatea Sa, a ridicat în acești ani și păstori credincioși norodului Său. *Nicolae episcopul Mirelor Likei*. Între care tac pe Nicolae episcop în Mira Likiei, pe înfocatul râvnitor și sfințitor al Hristianilor, cel ce avea multă îndrăzneală către Dumnezeu, care nu a scris, dar sa arătat în vis stând înaintea împăratului Constantie, și pe trei Stratilați ce din oarecare clevetiri erau osândiți, ia mântuit din moarte, și până în ziua de astăzi nu încetează a izbăvi din toată nevoia pe cei ce-l cheamă în ajutor, încă tac și pe alții asemenea lui, care au strălucit în cuvioșie și fapte bune.

Pavel al Constantinopolului.

2.Pavel episcopul Constantinopolului, care avea patrie Tesalonicul, dar a stat diacon al Bisericii Constantinopolului, iar după moartea lui Alexandru, s-au făcut și episcop al ei, om învățat, și cu strălucire învăța în Biserică, iar întru stările împrejur ale vieții, și întru mărturisire înaintea stăpânitorilor, nu era iscusit, precum au mărturisit despre el Alexandru cel mai înainte de dânsul, către clericii cei ce l-au întrebat, ca după moartea lui cui să încredințeze Biserica, zicând el de căutați bărbat bun întru cele Dumnezeiești, împreună și învățătoresnic, să alegeți pe Pavel. Acesta a fost pre înfocat râvnitor al Soborului din Niceia, și prea viteaz apărător până la moarte, pe care nu odată l-au pogorât din scaun Constantie, iubitorul și ajutorul lui Machedonie, întâia dată ca și cum nu s-ar purta bine, și în sfârșit a fost osândit la surghiunire, și a fost prin uneltirea Arienilor înecat în Kukus din Capadocia, vezi la *Socrat Istoria Bisericească Cartea 2 cap: 6, pe Sozomen, tij Cartea 3 cap: 3 și Teodorit iarăși Cartea 2 cap: 5.*

Chiril al Ierusalimului.

3.Chiril, ce mai întâi a fost prezbiter al Bisericii din Ierusalim, apoi episcop tot acolo, om covârșitor, și prea luptător apărător al dreptei credințe, acesta la început de multe ori fiind scos din Biserică prin prigonirile Arienilor, și iarăși luând scaunul, în sfârșit în anii cei mai de pe urmă ai vârstei sale, a ținut neclătit scaunul episcopiei sale, în vremea lui Teodosie 8 ani, precum scriitorul *Ieronim* consemnează în scris la *Catalogul cap: 102*. A fost față și la Soborul **II** Lumnicească din Constantinopol, fiind chemat la Sobor, prin Epistolă Sobornicească, care se află la *Teodorit Istoria Bisericească Cartea 5 cap: 9*, prea cucernic, și prea iubitor de Dumnezeu, pe care îl mărturisesc Părinții cei adunați la acest Sobor, că a fost hirotonit canonic de episcopii Eparhiei, și mult a luptat împotriva Arienilor în osebite locuri. Se află catehisis ale lui, pe care le-a scris în tinerețile sale, după *Ieronim la același loc*, iar catehisirile cele taino-povățuitoare, și cele către Constantie, și către Augustin, care se numesc ale lui, zic să nu fie adevărat ale lui, precum Ribetos, și Kokos.

Iulie al Romii.

4.Iulie episcopul Romii moștean lui Marcu celui ce puțin a stat episcop. Acesta a fost înfocat apărător al credinței celei întărite în Niceia, și apărător al lui Atanasie, și mai mult decât alții ajutor, precum se vede în Capitolele de mai sus, pentru care multe luări peste picior, și luări în răs luând de la Soborul Arienilor cel adunat în Antiohia, în sfârșit a fost caterisit de mincino-soborul din Sardica, împreună cu alți drept slăvitori, precum sa zis mai sus. Acesta ajungând la adânci bătrânețe, și păstorind 15 ani Biserica lui Hristos, sa dus către Domnul.

Iulie Firmicul

5.Iulie Firmicul, cu Marten Matematicul în cel loc, nu este știut locul și părinții ce l-au născut, aceasta numai este cunoscut că în vremea lui Consta și Constantie fiind în stare, a scris către dânșii o tâlcuire vrednică de laudă, pentru tainele și greșelile spurcatelor religii, prin care îi îndemna să dezrădăcineze din temelie Idoloslužirea.

Ilarie al Pictagilor.

6. Ilarie²⁰⁴ episcop de Poitiers din Galia, după *Rufin Istoria Bisericească Cartea 1 cap: 31* era prea iscusit în Dumnezeieștile Scripturi, din fire blând și lin, și îndemânativ a convinge și iscusit. Acesta a sta cu vitejie împotriva eresului Arienilor, a fost surghiunit în Frigia, apoi după 4 ani a fost chemat de acolo în Soborul din Seleucia, își de acolo împreună cu trimișii soli de Sobor, au venit în Constantinopol, unde văzând primejdia cea mai de pe urmă a credinței, cu trei jalbe a cerut voie de la împărat spre vorovire cu potrivnicii credinței cărora nu lea plăcut, în sfârșit ca și cum ar fi fost pricinuit, pentru neînvoirile și sfezile celor din Răsărit, i sa poruncit de împăratul să se întoarcă în Galia. Acesta a scris 12 Cărți pentru Sfânta Treime împotriva Arienilor, o carte pentru Soboară, una Împotriva lui Constantie, și a lui Auxentie, Tâlcuiri la unii Psalmi, și la Matei, și alte oarecare mici cărțicele, și multe Epistole. Sa săvârșit în patria sa, în vremea împărăției lui Valentian, și a lui Valent.

Evsevie Urkelon.

7. Evsevie episcop de Urkelon din Italia, cu neam din Sardinia, mai întâi a stat citeț în Roma, apoi episcop Urkelon, care fiindcă nu se unea la socoteală cu Arienii, la Soborul din Mediolan, spre a iscăli la caterisirea lui Atanasie, a fost surghiunit de Constantie la Skitopoli, și de acolo la Capadocia, iar izbăvindu-se de surghiun în vremea împăratului Iulian, înconjura părțile Răsăritului, și prin Italia arătându-se de doftor, și de preot, și întărind Bisericile lui Dumnezeu întru credința cea sănătoasă. Deci s-au săvârșit în vremea împărăției lui Valentian și a lui Valent. Pentru acești doi episcopi Ilarie și Evsevie, zice Rufin, că au strălucit ca două mari lumini încuviințate ale lumii, și au luminat Iliricul, Italia, și Galiile, încât toți cei de prin aceste cetăți, au fugit de strânteles unghiuri ascunse ale ereticilor.

---

²⁰⁴ Ilarie de Poitiers (315-368 d.Hr.) supranumit „Atanasie al Apusului” n.tr.

CAPITOLUL XIII

IULIAN ÎMPĂRATUL, ȘI CELE CE S-AU FĂCUT ÎN VREMEA LUI ÎN BISERICĂ.

Iulian împărat anul 361 d.Hr.

1.După moartea lui Constantie în Krinele lui Mopsu, între Cilicii și între Capadocii, care sunt către râul Tavru, pe la 3 Noiembrie, anul 361 d.Hr. de o lingoare (febră) ce la stăpânit, și de venin, și sa botezat în Antiohia de Evzovie Arianul, viețuind 45 ani, din care 13 a împărătit cu tatăl său, iar 25 în urma lui, în vremea când Iulian era în Tracia, care aflând de moartea lui, a intrat în Constantinopol pe la 10 Decembrie și sa vestit Autocrator, nu era departe de neamul împărătesc, căci era din mamă Gali, nepot de soră a Marelui Constantin, din fragedă vârstă învățat în bine cinstitoarea religie, și fiind tânăr sa făcut cetăț al Bisericii din Nicomidia, apoi la arătare ieșind din religia Hristiană, a căzut întru a păgânilor, încât și după un spurcat Ariereu s-au făcut, de unde cu dreptate a fost poreclit apostatul sau paravatul.

2.Iar luând Iulian împărăția, gândea cu ce chip să tragă dragostea noroadelor, și fățarnicindu-se, și ascunzând urâciunea ce avea supra Hristianilor, de care i se ardea măruntaiele, se arăta blând, și milostiv către dânșii, nearătându-și păgânătatea sufletului, căci foarte se temea de ostașii care primiseră în sufletele lor învățătura buneii cinstiri, pentru aceasta pe episcopii care fuseseră izgoniți de la Bisericile lor ia întors la ale lor, asemenea întorcea și averile răpite, și a legiuit să nu fie dosădit nici osândit care nu vrea să jertfească, și câți au fost nedreptățiți de hadâmbi să-și ia înapoi cele ce rău li sa răpit. Însă a mai intrat odată în Biserică în ziua praznicului nașterii sale, ca și cum să se roage, apoi cu viclesug a început a război credința Hristiană, pentru aceasta el a scris trei cărți împotriva Hristianilor pe care el în batjocură îi numea Galilieni, le-a interzis cele cuviincioase celor slobozi a se

înscrie în oaste, sau în școli de învățătură, ori să învețe, ori să se învețe, și a legiuit aceasta cu Lege obștească. După aceasta gonind din curte pe toți Hristianii, între care erau Iovian, Vlaentian, și Ual, care după dânsul s-au suit în scaunul împărătesc, și numai pe păgâni îi rânduia în boierii și în dregătorii cu cinste. A mai legiuit ca fiecare să petreacă după osebitul erezul său, cu slobozenie, și după plăcerea sa, negreșit ca să ațâțe gâlcevile și învingerile lor, cele ale păgânilor socotindu-le sfințite, cu obiceiurile Hristianilor le-au împreună-formăluit, și cu vremea cu biruri și cu multe chipuri bănești, vederat a scurs pe Hristiani de toate averile lor. Bisericele lor lea risipit până la fața pământului, iar capiștile păgânilor cu cheltuiala Hristianilor le-a înnoit, și a poruncit ca în grabă să se deschidă capiștile, Asemenea și Atanasie a fost surghiunit, care cu iscusită sfătuire amăgind pe gonaci a scăpat, și în sfârșit a da voie și a iertat nemilostivelor și prea păgânilor neamuri, ca să se poartă cu tot felul de cruzimi împotriva Hristianilor, precum se vede la *Amahie*, vezi și pe *Suida*. Acest călcător de lege înconjurând oarecând prin Halkedona, Maris episcopul locului, îl numi pe el vrăjmaș și lepădat de Hristos, iar el fățarnicindu-se a fi suferitor, du-te ia zis, ticălosule și plângeți orbirea ochilor tăi, căci pătimea de curgere, și de reumatism la ochi, iar el ia răspuns, mulțumesc Mântuitorului Hristos, că mai înainte a făcut purtare de grijă pentru mine, de m-a făcut să nu văd prea păgânească și nerușinoasa fața ta.

3. Prescrierea feței acestui Iulian, năravurile, și faptele necuvioase, lepădarea de Dumnezeu, istețele viclenii și amăgiri, încă și sârguința și meșteșugirea de a goni pe Hristiani, toate acestea le descriu pe larg Grigore Nazianz, Chiril al Alexandriei și alții din Sfinții Părinți. Împreună cu goana pornită de el a amestecat și pe convingere, precum mărturisește Nazinaul, din care pricină sa făcut și mult mai vătămător, și mai pierzător decât tiranii de mai înainte de el, și se silea să cheme pe oameni la idolo-slujire mai mult cu cinstea, decât cu sila, și decât cu a răsuci mădulările cu uneltele de tortură, nu atât omorând și ucigând trupurile Hristianilor, cât socotind cu viclene lucrări și meșteșuguri cu amăgiri să deștrădăcineze Hristianismul din temelie. S-

au poreclit Iulian (*după Nazianzul*) Idolian, fiindcă pe capiștile idolilor cele închise de Marele Constantin, el le-a deschis și le-a dat păgânilor, Bisericile le-a golit de averi, zicând proestoșilor cu luare în batjocură „Fericiți cei săraci.” Cu totul era dat la meșteșugul farmecelor, și la vrăjile păgânilor ce se făceau prin a lua aminte la măruntaie. Au dat încă voie evreilor să zidească templul lui Solomon, ca spre rușinarea Hristianilor, de unde luând Iudeii hotărâre, și începând lucrul cu înfocată râvnă, ieșea foc din temelie, și îi ardea, pentru care sa făcut locul lor neapropiat. Încă și din alte semne temându-se Iudeii au lăsat construcția Templului ce începuse a o zidi. Vezi pe *Socrat Istoria Bisericească Cartea 3 cap. 1* pe *Teodorit Istoria Bisericească Cartea 3 cap: 2 și 3* și pe *Sozomen Istoria Bisericească Cartea 5 cap: 2 și 3*.

Moartea lui Iulian.

4.În sfârșit a fost ucis acest necinstitor de Dumnezeu și urmaș al păgânilor împărat, în războiul contra Perșilor, fiind însulițat de un călăreț, în 26 Iunie, fiind de 32 ani, împărățind 1 an și 8 luni, de care zic, că îndată ce a luat lovitura, și-a umplut mâna de sânge, și a aruncat în văzduh, și a zis: ai biruit Galilianule, în același timp a mărturisit și biruința și hulă a îndrăznit, vezi pe *Teodorit Istoria Bisericească Cartea 5 cap: 2 și 3*. Și așa mult urgisitul de Dumnezeu, a turbat împotriva lui Hristos Dumnezeu, și asupra Bisericii Lui, care amăgit fiind din hrismosuri,²⁰⁵ visa biruința, și amenința ca după războiul cu perșii să-i războiască pe Hristiani. Asemenea cu acesta, și Libanie sofistul așteptând biruința, și nălucind îngrozirile lui Iulian, a întrebat în Antiohia pe un povățuitor de copii luând în răs ale noastre, zicând: „Ce face fiul teslarului? Ia răspuns: Gătește un sicriu de lemn spre moartea lui.” (*după Sozomen Istoria Bisericească Cartea 6 cap: 2.*) în care după puține zile a fost pus vrăjmașul lui Hristos și dus la mormânt, vezi pe *Teodorit la același loc cap: 23*.

5.Pentru acest necuvios multe pomenește Zosim la viața lui, pe care mult îl înalță ca pe cel de un cuget cu el, și din Latini Ammian Marcelin. A scris păgânul acesta, pe cei ce se numesc Cesari, și cartea

---

²⁰⁵ Din citirea vrăjitoarească a măruntaielor. n.tr.

cuprinde pe Împărații Romii de la Cesarul August, și altă carte pentru cele trei ruperi, și cele ce se numesc Cronia, și pe misopogona, pentru de unde-s relele după cei învățați, către câinele Iraclit²⁰⁶, cum să se politeisească, și tot felul de Epistole, vezi pe Suida.

CAPITOLUL XIV.

IOVIAN ÎMPĂRATUL ȘI CELE FĂCUTE DE EL ÎN BISERICĂ

Iovian împărat 363 d.Hr.

1.După junghierea lui Iulian, nu au întârziat voievozii oștilor, împreună cu eparhii, a doua zi au pus împărat pe Iovian, bărbat viteaz și de bun neam, fiul lui Baronian Comitul, în 27 Iunie, anul 363 d.Hr. care nu voia să fie împărat, iar fiind îndemnat de sila ostașilor, a strigat că nu voia să împărătească cu oameni Elini, fiind el Hristian, și făcându-se un glas ostășesc toți mărturisind că sunt Hristiani, a primit împărăția. Vezi pe *Socrat Istoria Bisericească Cartea 3 cap: 22 pe Teodorit tij Cartea 4 cap: 1 și Sozomen tij Cartea 6 cap. 3.* Și fiindcă din cercare știa, că din Dumnezeiasca mânie asupra celui ce a împărățit mai înainte de el rău pătimeau supușii, nu a întârziat, și a scris proestoșilor Bisericii să se adune într-o ele, și cu osârdie să slujească lui Dumnezeu, și singură credința Hristianilor să fie cinstire supușilor, și a pus Lege, ca episcopii care nu au ajuns a fi chemați înapoi la Eparhiile lor de Iulian, a poruncit să se întoarcă din surghiun, și să ia înapoi Bisericile cei ce au păzit nepătată credința cea întărită în Niceia. A scris și lui Atanasie rugându-l să-i scrie în amănunt învățătură pentru cele Dumnezeiești, iar Atanasie a adunat pe episcopii cei mai aleși, ia răspuns rugându-l să păzească credința cea

---

²⁰⁶ Acesta a fost un filosof kinicos, adică câinesc.

tâlcuită în Niceia, ca pe una ce este unită cu dogmele Apostolice, care se află la *Teodorit în Istoria Bisericească Cartea 4 cap: 3*.

2.Pe lângă acestea a scris și altă lege pentru grâu, poruncind a se da înapoi Bisericii tainatul, pe care Marele Constantin le-a fost miluit, iar Iulian le-a lipsit. Încă a închis și toate sfințeniile elinilor, și orice mai înainte pentru folos și pentru cinstea religiei le-a restituit, orice a fost legiuit de Constantin, și de fii lui, și în urmă a fost luat de Iulian, iarăși le-a restituit, făcând câte ajutau spre creșterea și adăogirea credinței Hristianicești, că era foarte blagocestiv. Iovian fiind polcovnic, când Iulian legiuind a poruncit ostașilor ca ori să jertfească idolilor, ori să iasă din oaste, au ales mai bine să lepede brâul care era cinstea ostașilor decât să săvârșească porunca unui împărat păgân. Vezi pe *Socrat Istoria Bisericească Cartea 3 cap: 29*.

3.Au început însă și proestoșii eresurilor a se prici între sineș, și mai întâi Makedonienii au dat anafora către împăratul Iovian, rugând să fie scoși din Biserici cei ce mărturisesc pe Fiul lui Dumnezeu a fi asemenea cu Tatăl și să-i bage pe dânșii, căroră nu lea răspuns nimic împăratul, fără numai au zis: pricirea o urăsc, iar pe cei ce aleargă la unime, îi iubesc și îi cinstesc. Și auzind aceasta cei ce voiau a se prici, au încetat a se obrăznici și a se prici. Pentru aceasta Acachienii fiind gâlcevitori, și aflând aceasta, s-au adunat în Antiohia Siriei, unde adunând Sobor, cu obștească socotință au scris o carte scriind în mărturisire pe Fiul lui Dumnezeu de o ființă cu Tatăl, și pe credința cea din Niceia au adus-o împăratului, precum se vede la *Socrat Istoria Bisericească Cartea 4 cap: 15* și la *Sozomen tij Cartea 6 cap: 4*, căroră împăratul le-a răspuns, că nu vrea să se arate nimănu supărător, din cei ce cât de cât cred, ci va să iubească și să cinstească pe cei ce vor începe unirea Bisericii, precum zice Socrat la același loc. Deci așa a oprit împăratul pornire bârfelor pe care o voiau ereticii, care când Iulian împărătea, fiindcă de obște Hristianismul se primejduia, avea liniște, și toți de obște rugau pe Dumnezeu ca să le fie milostiv.

4.Purcegând însă atunci în grabă împăratul din Antiohia, a mers în Tarsul Ciliciei, unde a îngropat trupul lui Iulian, și săvârșind toate cele legiuite pentru îngropare. *Săvârșirea lui Iovian*. Și de năprasnă sa

săvârșit în satul Dadastan din Bitinia, sa săvârșit în 17 Februarie, ori precum zic unii după ce a cinat și a mâncat bureți otrăvitori, căci era prostătec la mâncare, ori de duhoarea casei în care a dormit, fiind de curând văruiță, și avea umezeală, și pereții jilavi, fiind întrânsa și foc aprins, căci era iarnă. Deci pentru aceste pricini a murit în anul 364 d.Hr. împărățind 7 luni, și 22 zile, viețuind 33 de ani, pe care nici Harito femeia lui nu a ajuns să-l vadă împărat.

CAPITOLUL XV.

VALENTIAN ȘI VALENT ÎMPĂRAȚII ȘI CELE FĂCUTE DE DÂNȘII ÎN BISERICĂ.

Valentian împărat anul 364.

1. După săvârșirea lui Iovian din 17 Februarie, ostașii din țara Galatenilor, venind după 7 zile în Niceia, cu obștească alegere, au proclamat împărat pe Valentian, care a omorât cu mâna sa pe Neocoru, și a fost trimis de Iulian în turn, fiind om împodobit nu numai cu bărbăția, ci și cu înțelepciune, și cu înfrânare și cu dreptate, și cu mărimea trupului, care nu voia să primească însemnele monarhiei, fiindcă anul de atunci era bisect, alegerea monarhului cădea în neadevărată și nepotrivită zi, pentru aceea în următoarea zi, în 25 sa suit în scaunul monarhic, pentru care pricină a fost cinstită și cetatea Niceia fiind vestită Mitropolie, fiindcă de acolo a fost proclamat împărat Valentian. *Valent împărat anul 364.* Unde ostașii vrând, și cerând să-i dea părtaș la împărăție, le-a zis: lucrul vostru a fost o ostașilor! Nefiind împărat, să-mi dați ocârmuirea împărăției, iar fiindcă am primit-o eu, este datoria mea, și nu a voastră, să socotesc pentru pricinile obștești ale împărăției, precum zice *Teodorit Istoria Bisericească Cartea 4 cap: 6 și viind în Constantinopol și chemând*

din Neonia pe Valent fratele său, la făcut părtaş împărăției, precum nu se cuvinea după 30 zile de la încoronarea sa, și dându-i sceptrul Răsăritului, a oprit pentru sine Europa în anul 364.

Episcopii Constantinopolului.

2.În vremea acestor împărați răpuindu-și viața Eudoxie (care se tâlcuiește bine slăvitorul) episcopul cel rău slăvitor al Constantinopolului, rău arhierind 11 ani, Arieni au făcut diadoh al lui pe Dimofil, iar cei drept-slăvitori au ales pe Evagrie, pe care la hirotonit Eustatie episcopul Antiohiei, fiind chemat înapoi din surghiun de Iovian, nu la găsit viu, și pe ascuns petrecea Eustatie în Constantinopol, pentru ca să învețe pe cei de o socoteală cu el, să rămână întru aceleași socotițe pentru cele Dumnezeiești, precum scrie *Socrat Istoria Bisericească Cartea 6 cap: 13* și pornindu-se pricire de către Arieni pentru hirotonia lui Evagrie, și auzind acestea Valent, care petrecea în Markianopoli, și temându-se nu cumva să se primejduiască cetatea pentru tulburarea și pricirea aceasta, a trimis ostași din Nicomidia în Constantinopol, ca să prindă pe Eustatie și pe Evagrie, care fiind prinși a poruncit ca Evagrie să petreacă în Bizia cetate din Tracia, iar Eustatie să meargă aiurea.

Episcopii Alexandriei.

3.Iar în Alexandria purtătorul de biruință Atanasie, după multe nevoițe dobândind dezlegare de osteneli, și arhierind 46 ani și adormind, a primit Petru episcopia, om ales, și împreună părtaş lui Atanasie la primejdiile cele de tot felul. ***Petru este izgonit de Arieni.*** Făcându-se acestea Evzovie Arianul cel ce era în Antiohia, trimis de împăratul Valent împreună cu Magnu păzitorul visteriei împărătești, prinzându-l pe Petru la închis cu pază, și a dat Biserica Alexandriei lui Lukie rău cinstitorului. De unde sa ridicat gâlceavă de către norodul Hristianilor, și în clerici, și mulți au căzut în pedepse și întru ele s-au săvârșit, Petru a fugit pe ascuns, și intrând întru o corabie a mers la Roma. ***Petru iarăși sa întors la scaunul său.*** Iar ducându-se Valent de la Antiohia, și Petru întorcându-se din Roma cu Cărți de la Damas episcopul Romii, care adeverea așezarea lui Petru, Alexandrienii au

gonit pe Lukie, și l-au primit pe Petru, care viețuind puțină vreme, a lăsat diadoh pe Timotei fratele său.

Episcopii Antiohiei.

4.Iar în Biserica Antiohiei a încuviința sfințitul Meletie, întorcându-se din surghiun după ucazul dat mai înainte de Iulian, unde trupul cel sănătos al Bisericii s-au osebit în două, că cei din început pentru dragostea prea lăudatului Eustatie se osebeau de ceilalți, se adunau deosebi, asemenea și cei ce erau de partea Sfințitului Meletie, osebindu-se de tovărășia Arienilor, săvârșeau Dumnezeieștile Liturghii în cetatea cea veche, și era cu adevărat și acestora, și acelora una mărturisirea credinței, ci singură pricire îi osebea unii de alții, și așezarea sufletelor cea pentru întâi stătătorii lor, precum scrie *Teodorit Istoria Bisericească Cartea 2 cap. 31. Citește pe Socrat tij Cartea 2 cap: 42, pe Sozomen tij Cartea 7 cap: 3 și pe Teodorit tij Cartea 4 cap: 20 și 21.*

Ambrozie ighemonul se hirotonește episcop.

5.În vremea lui Valentian, după Auxentie Arianul sa făcut episcop în Mediolan Ambrozie, cu acest chip, precum zice Teofan în Hronica sa. Norodul pricindu-se pentru alegerea episcopului, adică pe cine să aleagă episcop, Ambrozie atunci fiind Ighemon al cetății, a fost trimis de împăratul, care atunci acolo petrecea, ca să oprească pricirea, fiind el încă nebotezat, însă era foarte drept, și pe boierii cei mai mari cu vitejie îi muștra fiindcă nedreptățeau. Iar mulțimea norodului încetând de gâlceavă, cu un cuget au ales pe Ambrozie episcop, auzind aceasta Valentian, a poruncit să fie botezat și hirotonit episcop, mulțumind lui Dumnezeu înaintea tuturor și zicând: „Mulțumesc Ție Stăpâne Atotțiitorule Mântuitorul nostru, că ai încredința suflete omului acestuia, care stăpânea trupuri, și a fost ridicat de mine ca să stăpânească, și că ai arătat alegerea mea a fi dreaptă.”

Mulți Saracini se fac Hristiani.

6.În aceste vremi, Magia împărăteasa Saracinilor făcând multe rele împotriva Romanilor, a cerut să se facă pace, și a cerut să le dea de

episcop pe un oarecare Moise ce viețuia în pustie pentru Hristianii ce erau în patria ei. Iar împăratul făcând aceasta cu osârdie, Moise nu a primit să fie Hirotonit Arhiereu de Arianul Lukie, ci de vreun drept slăvitor, din cei ce erau surghiuniți, care s-a și făcut. Și luând Magia episcop, pe mulți Saracini ia întors la credința cea în Hristos, vezi pe Teofan la Cronica sa. Mai însemnează rogu-te! Că în vremea lui Valent au venit Goții în pământul Romanilor, și au pustiit multe eparhii, în Misia, Tracia, Macedonia, și Ahaia, și toată Elada 20 Eparhii.

Starea Bisericească în vremea acestor împărați.

7. Precum acești frați se osebeau cu socotința și slăvirea, așa și starea Bisericii era diferită sub cele două stăpâniri. Căci Valentian cinstea credința dea întărită în Niceia, iar Valent sa plecat la dogma Arienilor, având învățător al său când sa botezat pe Arianul Eudoxie episcopul cetății Constantinopolului, și pe soția sa Domnica care era Ariană desăvârșit care în fiecare zi îl silea, și îl amăgea. Drept aceea amândoi aveau râvnă la cele ce slăvea fiecare, iar după chipul guvernării erau foarte depărtați. Căci Valentian cugetând cele ale Soborului de la Niceia, ajuta pe pravoslavnici, iar Valent socotea că este rău dacă nu va sili pe toți să vină la o slăvire cu dânsul. Pentru aceasta Biserica la Apus unde stăpânea Valentian, se bucura de pace, iar la Răsărit unde stăpânea Valent era tulburată. Cu toate că atunci când a luat împărăția era împodobit cu dogmele Apostolești, dar în urmă fiind amăgit de cuvintele muierii sale, și de înșelăciunea lui Eudoxie, era ajutând pe Arieni și î apăra, iar drept slăvitorilor Hristiani sa arătat cumplit vrăjmaș și luptător. Numai la una silindu-se, ca să piardă desăvârșit dreapta credință, și să semene pretutindeni Arianismosul. Încă a dat voie Elinilor, să facă jertfele și prăznuirile lor, asemenea și Iudeilor, pe care îi cinstea, și numai pe drept slăvitori îi gonia și îi vrăjmășuia, după Teodorit la Hronica sa.

Ucazul lui Valent împotriva Pravoslavnicilor.

8. Deci a dat ucaz, poruncind mai marilor neamurilor ca despre fața sa, ca episcopii care au fost caterisiți în vremea lui Constantie, și în

vremea lui Iulian au luat iarăși episcopia, să-i gonească din Biserică. Mulți dar din cei de atunci, nu numai episcopi, ci și Prezbiteri și diaconi au fost osândiți la surghiun. Dumnezeiescul Meletie al Antiohiei exilat la Armenia, iar Marele Eustatie de Samosata exilat în Tracia, și alții aiurea. Iar între ceilalți, era o goană aproape ca elinsmosul, și fugiri, și izgoniri ce cugetau pentru cei ce nu se plecau la erezia lor, și casele de rugăciuni erau luate de la unii și date la alții, precum se mărturisește la *Sozomen Istoria Bisericească Cartea 6 cap: 10*.

9.Valent venind la Antiohia în Siria multe rele a arătat împotriva celor drept slăvitori, pe mulți omorând cu sabia, și pe alții ia înecat în râu. Încă ajungând și în Edesa mai rele a făcut, poruncind Eparhului Modest să prindă pe norodul care se afla în Biserica Sfântului Toma, și să-iucidă. Iar împăratul către monahi cu mai multă vrăjmășie se purta decât cu ceilalți, îi silea să meargă la oaste. Asemenea și pe drept slăvitorii din Constantinopol, după hirotonia lui Evagrie, pătimind cele mai nesuferite din partea Arienilor, a judecat a fi cuviincios să roage pe împăratul, care atunci petrecea în Nicomidia Bitiniei, ca să le dea repaus de relele ce pătimeau, și au ales pentru aceasta 80 de oameni Bisericești, din care cel mai întâi era Urban, Teodor, și Menedim, care viind acolo, au dat jalbă la împăratul arătându-și durerile. Mâniindu-se împăratul a dat poruncă Eparhului Modest, să-i prindă, și să-i omoare, în sfârșit sa făcut moartea lor în mijlocul sânului Astacicesc, unde ia ars împreună cu caicul lor. Asemenea late multe rele au pătimit drept slăvitorii în aceasta goană, pe care o descrie *Socrat Istoria Bisericească Cartea 4 cap: 10*. și *Sozomen tij Cartea 6 cap: 14*, și *Teodorit tij Cartea 4 cap: 17*, și pe care după căderea lui Valent, adunându-se Episcopii în Constantinopol, au descris aceasta mai clar în Epistola cea trimisă către Soborul din Roma, care se află la *Teodorit Istoria Bisericească Cartea 5 cap: 9*.

10. Această multă nemilostivire a lui Valent, numitul Temistios²⁰⁷ filosoful, a lămurit-o, prin sfătuirea cuvintelor într-o scriere, că nu se

---

²⁰⁷ Temistios retorul și filosoful, care pentru farmecul voroavei, a fost poreclit Eufradis, (bun vorbăreț) a dăscălit în Nicomidia, în Antiohia, în Roma, și întru alte cetăți cu atâta veste, încât a întrecut pe toți filosofii vremii sale.

cade a se mira împăratul de neunirea dogmelor Hristianilor, și sfătuia pe împăratul să înceteze goana, din care cuvânt sa mai îmblânzit împăratul, însă nu a lăsat desăvârșit mânia, precum arată *Socrat Istoria Bisericească Cartea 4 cap: 32. Moartea lui Valent*. Iar războiul Hristianilor în Constantinopol a încetat din pricina barbarilor ce au călcat prin Tracia, și desăvârșit sa stins această goană împotriva Hristianilor după ce Valent a fost răpus la războiul cel împotriva Goților în Tracia, când fugind el într-un sat din Adrianopol, unde a fost ars de barbari vrăjmașul bunei cinstiri împreună și satul la 9 August, a fost ars într-o șură de paie unde a mers să se ascundă împreună cu câțiva boieri ai săi, și așa în acest chip vrăjmașul lui Hristos a mers în focul cel mai dinafară, turbatul câine și prea spurcatul, trăind 50 ani, și împărățind împreună cu fratele lui 11 ani, și după fratele său 3 ani, căci Romanii l-au vestit August²⁰⁸ pe el după moartea lui Valentian. *Moartea lui Valentian*. Iar Valentian mult mâniindu-se pentru sargomați, și tare răcnind la reaua norocire a stăpânirii Romane, a zis: „A împărățit Valentian ca să bată război cu un neam de nimic ca acesta” și lovindu-și mâinile prea tare, a crăpat o vână împreună cu artera, și curgând mult sânge, a murit în Bergition o cetățuie din Galia, în 17 Decembrie, viețuind 84 de ani și împărățind 11 ani. A lăsat diadoh al împărăției în Apus pe fiul său Grațian, pe care în primul an al împărăției sale la vestit August. Și era Valentian într-o pune legi gata, purtând grijă și pentru dreapta învistiere ce luau de la împărăteștile dajdii, iar la alegerea stăpânilor socotitor, rânduind numai pe cei vrednici, și pedepsitor al celor ce nu se

---

A viețuit cea mai mare parte a vieții sale în Constantinopol, Constantie la pus Eparh, și la cinstit cu o statuie. A fost cinstit încă și de Iulian și de Valent, către care a adus înainte cuvânt sfătuitor, pentru aceasta Valent a încetat goana cea împotriva drept slăvitorilor Hristiani. Teodosie cel Mare la rânduit ighemon al Constantinopolului, și măcar că era elen necredincios, la ales învățător al fiului său. Urmează să fi fost prea bun om, pentru că a fost prieten apropiat lui Sfântul Grigore Nazianz, încă se află feluri de cuvinte ale acestui Temistios.

²⁰⁸ Acest Valent când a luat de la fratele său Răsăritul, a vrut să-l lase cutremurându-se de apostasia lui Procopie, care era bine norocit împotriva lui, a luat îndrăzneală, și biruindu-l ia tăiat capul. Acesta gonea nu numai pe pravoslavnicii, ci și pe mulți necredincioși filosofi, ca pe niște magi ia omorât, care semănând vorbă că diadohul lui este un om al cărui nume începe așa: Teod atunci Valent a prepus pe oarecare păgân Teodor, și au poruncit să fie ars Teodor, și magilor să li se taie capetele, a omorât încă și pe toți, al cărora nume începea așa: Teod, între care și tatăl împăratului Teodosie. Apoi ieșind cu oștile împotriva goților a fost biruit desăvârșit aproape de Adrianopol, precum sa zis mai sus.

supuneau, iar la războaie prea bun viteaz. A zis oarecând către fratele său, când îi cerea ajutor pentru ostași, că nu este drept să ajut unui om ce bate război cu Dumnezeu, mai mult este drept să opresc semeția, și obrăznicia lui.

Goții se fac Arieni.

11.În sfârșit pe lângă acestea trebuie să știi, că goții din vechime primind razele cunoștinței de Dumnezeu, se hrăneau cu Apostoleștile dogme, iar trecând peste Dunăre, și împrietenindu-se cu Valent, au primit Arianismul, prin episcopul lor Ulfila, care foarte se supunea, acesta venind la Constantinopol la amăgit Eudoxie patriarhul cu cuvinte și cu daruri, și la făcut să se împărtășească barbarii împreună cu împăratul Valent. Vezi la Socrat Istoria Bisericească Cartea 4 cap: 33, Teodorit tij Cartea 4 cap: 37 și pe Sozomen tij Cartea 6 cap: 37. Iar oarecare din Navatieni a început să prăznuiască Pasha împreună cu Iudeii, adunându-se în satul Pazo, din aceștia au odrăslit cei ce se numesc Sabatieni, de la oarecare Sabatie²⁰⁹.

CAPITOLUL XVI.

SHISMA LUI LUKIFER ȘI A LUI URASBIANU.

Cine a fost pricinuitorul acestei shisme.

1.Al acestei shisme pricinuitor sa făcut Lukifer, episcopul Mitropoliei din Sardinia, om învățat, și apărător viteaz al credinței cei din Niceia împotriva Arienilor, și a lui Constantie, pe care Marele Atanasie, în Epistola trimisă către el, îl numește întru adevăr Lukifer

---

²⁰⁹ Soborul acestora sa adunat în anul 375, și au hotărât să prăznuiască Paștele cu Iudeii, această hotărâre a întărit-o un oarecare Sabatie, pe mulți din Bizantini ia amăgit, de la care se zic Sabatieni.

(purtător de lumină) fiindcă după kognomen (eponimia) el a adus pe lumina adevărului și a pus-o în sfeșnic, spre a lumina la toți, Biserica a Mântuitorului, și soare al vremii prin care a vorbit Duhul Sfânt.

Când a luat început această shismă.

2.Iar shisma aceasta sa aprins în vremea împăratului Iulian călcătorul de lege, când a chemat înapoi din surghiun, între care era și Marele Atanasie, care întorcându-se în Alexandria, a adunat Sobor de mulți episcopi spre îndreptarea pricinilor Bisericești, și spre adevărirea credinței celei întărite în Niceia, care l-au mărturisit pe Duhul Sfânt de o ființă cu Tatăl și cu Fiul, și Treimea au numit-o etc. Și fiindcă pe acea vreme, cercetare aceea pentru ființă, și pentru ipostas tulbura Bisericile, au hotărât și pentru zicerile acestea, însă au pus la cale ca pe episcopii cei ce s-a împărțit împreună cu ereticii, și s-au spurcat pe ei cu unirea cu aceia, să-i primească în Biserică în treapta în care au fost mai înainte, de se vor lepăda de eresul. În acest Sobor a vorovit Atanasie, și cuvântul cel dezvinovășitor pentru fuga sa. Și întru același an, întorcându-se din Tebeia celei de sus mărturisitorii cei doi surghiuniți Evsevie Urkelon și Lukifer Kalareon, au făcut sfat, cu ce chip să nu treacă cu vederea canonul ce a fost stricat, ci să adune pe Biserici întru o unire, deci sa părut lor a fi de cuviință ca Lukifer să meargă în Antiohia Siriei, iar Evsevie în Alexandria. Trimițând Lukifer în locul său pe un diacon împreună cu Evsevie în Alexandria, prin care mărturisea că primește cele ce de Sobor s-au închipuit. A mers el în Antiohia, unde trupul cel sănătos al Bisericii era despărțit în două, alții drept cugetând, se numeau Eustatieni, de la Eustatie prea lăudatul, pe care Arieni îl scosese din Antiohia, iar alții Meletieni de la minunatul Meletie, cu care Eustatienii cu avea cuminecație, una căci Meletie cu adevărat avea hirotonie din alegerea Arienilor, și alta, că cei ce urmau lui erau botezați de Arieni, între care era și cel mai întâi Evzovie.

3.Deci ajungând în Antiohia Lukifer, și grăind multe cuvinte pentru pace celor potrivnici, pe Paulin prezbiterul povățuitorul Eustatienilor, l-au hirotonit episcop, nădăjduind cu acest chip că va da sfârșit tulburărilor, ci nenimerind, „Untdelemn a adaos în cuptor”

(după paremie), și a făcut mai mare dezbinarea, că a ținut acea osebită 85 ani, până ce a luat arhieria Alexandru, care pe partea cea osebită, a împreunat-o cu cealaltă parte a Bisericii. Iar Evsevie după Sobor venind în Antiohia, și cunoscând că din reaua doftorie sa făcut rană mai anevoie de vindecat, nu a zis nimic în arătare, sa dus, și făgăduind adunării episcopilor, că va îndrepta cele ce s-au făcut. Iar Lukifer socotind aceasta o defăimare pentru sine, sa osebit și de Evsevie, și de cuminecația celorlalți Catolicești, și cele ce a dogmatisit Soborul din Alexandria, adică la episcopii cei ce în vremea goanei au căzut din mărturisirea dreptei credințe, să fie primiți după căința și pocăința lor, el pentru pizma sa vrea să le surpe, ci în zadar se lupta. Căci era legat de însăși mărturisirea sa, că primește cele pecetluite de Sobor. Drept aceia neputând a-și plini pizma sa, a mers la scaunul său, și acolo adăogând alte oarecare, în dogmele Bisericii, a arătat un nou eres s-au dezbinare celor ce de la dânsul de numeau Lukiferiani, care ținând multă vreme în urmă sa stins, și sa dat uitării, precum zice *Teodorit Istoria Bisericească Cartea 3 cap: 4 și 5, și Socrat tij Cartea 3 cap: 5, 6, 9, și Sozomen tij Cartea 5 cap: 12 și 13.*

4.Iar *Rufin tij la Istoria Bisericească Cartea 1 cap: 30*, zice că nu este adevărat, Lukifer întorcându-se la Sard, sau că sa sfârșit cu moarte grabnică, nu a avut vreme să-și schimbe socotelile, s-au că ar fi păzit neschimbată, sunt încă și alții care zic cum că Lukifer întru învățătura credinței, nici o prefacere a făcut, pentru care Lukefirianii nu sunt scriși în rândul ereticilor nici de Epifanie nici de Filastrie Istorici Bisericești, că îi socotea numai ca niște shismatici, și nueretici, precum însemnează Augustin la eresul 81. Împotriva Lukefirianilor a scris și Ieronim un dialog, pe care cel ce voiește poate a-l vedea în cărțile acestuia. A murit Lukifer în vremea lui Valentinian, rămânând în shismă, nu puțină tânguire lăsând celor Catolicești, pierind cu un chip ca acesta, și a murit un om care a încuviințat în Biserică.

Shisma Ursikinianilor.

5.Iar shisma Ursikianilor, care a urmat în vremea lui Valentinian și a lui Valent împăraților, în anul 367 și au fost numiți așa de la unul

care se numea Usikinie (pe care alții îl numesc Usakie, iar alții Ursinu) fiind acesta diaconul Bisericii celei din Roma. ***Cine e începătorul.*** Fiindcă după săvârșirea lui Liberie, a fost ales de cei mai mulți de episcop al Bisericii Romii, și de către episcopii cei mai buni fiind ales Damasus. ***Pricina.*** Fiind ales și Ursikin, care nu a suferit a nu-și împlini nădejdea, sa silit să facă osebită adunare în Biserică, și a plecat pe oarecare însemnați episcopi, și proști, ca pe ascuns să-l hirotonească, care împotriva lui Damasus l-au hirotonit într-un loc ascuns al împărăteștii numite Sikini. Iar făcându-se aceasta, gâlceavă și pricire a căzut într-un norod, nu pentru vreo credință sau eres, ci pentru că voiau în scaunul episcopal unii pe unul iar alții pe altul, precum zice *Socrat Istoria Bisericească Cartea 4 cap: 29*. Pentru aceasta au fost și multă prigonire și tulburare într-un norod, încât a ajuns răul până la răni și ucideri, după *Sozomen tij Cartea 6 cap: 23* și într-o zi s-au aflat leșuri de 137 de oameni junghiați, în împărăteasca Sikini (adică în Somchinișu) precum scrie Ammian Marcelin în Cartea 27 și pentru aceasta mulți norodnici și clerici au fost pedepsiți de Maxim Eparhul de atunci, și așa Ursikin a încetat din cutezarea sa, și urătorii lui s-au domolit. Dar fiindcă adeseori se mai pornea această shismă mult mai cu nemilostivire, și nu ar fi încetat de nu ar fi fost surghiunit într-un loc depărtat în Galia, împreună cu următorii săi. Vezi pentru el la același Marcelin la același loc, acestea sunt destule pentru shisme, să zicem puține oarece și despre ereticii vremii aceleia.

CAPITOLUL XVII.

ERETICII: APOLINARIE, AERIE ȘI MESALIAN.

Apolinarie ereticul.

1. Apolinarie cel din Laodicia în Siria bărbat procopsit ajuns la vârful învățaturii, de care unii zic că ar fi stat episcop al acestei cetăți, precum arată Suida și Rufin, iar alții că ar fi fost prezbiter zic Sozomen, Socrat. Era de neam din Alexandria, a predat Gramatica mai întâi în Birit, apoi ducându-se de acolo, a venit în Laodikia, unde a născut fiu numit tot Apolinarie, amândoi înflorind, și fiind prieteni cu Epifanie sofistul, încă și cu Atanasie când umbla prin Laodicia după întoarcerea cea din vremea lui Constantie. Și temându-se episcopul Laodicieii, nu cumva să se plece spre elenism prin deasa lor întâlnire cu Epifanie, ia oprit de a mai merge la dânsul. Iar ei întru nimica socotind porunca episcopului, iubeau prieteșugul lui Epifanie. În urmă Gheorghe diadohul lui Teodot fiind Arian, văzându-i, și prieteni ai lui Atanasie, și iubiți, că erau potrivnici și nu se împărtășeau cu el, fiind el Arian, și silindu-se să-i dezbine, și neputând a isprăvi, ia despărțit pe amândoi de împărtășirea sa, fiind clerici, adică tatăl prezbiter, precum sa zis, iar fiul citeț al Scripturilor, și rugându-l de multe ori ca să-și iarăși împărtășirea, și neînduplecându-l, tatăl întristându-se, iar fiul socotind acestea ce s-au făcut ca o defăimare, au tulburat Biserica, cu meșteșug și cu cuvinte, răzbunându-se pe vrăjmaș. Căci dacă asemenea cu Teodot, ar fi primit și Gheorghe pe Apolinarie după ce sa căit, nu ar fi fost eresul cel numit cu numele lui, Apolinarismul, precum socotește *Sozomen Istoria Bisericească Cartea 6 cap: 25*. Deci amândoi Apolinarie, tatăl și fiul, s-au făcut începători ai eresului. Pentru aceasta Istoricii când numesc acest eres la tatăl când la fiul, însă mai de crezut este că fiului i se cade a i se scrie, căci era mai tânăr și prin urmare mai înfocat spre a izbândi mai cu biruință prin eres, precum se înțelege de la Socrat și de la Sozomen. Și zic unii împreună cu Socrat că sar fi filonichisit aceștia cu Gheorghe, nu atâta pentru pricina ce sa zis, cât pentru că îl vedea că dogmatisește dogme străine, și ciudate, și că uneori mărturiseau pe Fiul asemenea cu Tatăl, iar alte ori abătându-se la socotința Arienilor, pentru aceasta luând ei pricină oarecum binecuvântată s-au dus.

Eresul lor.

2.Iar eresul lor era, că atunci când Fiul lui Dumnezeu sa făcut om, cum că Hristos a luat suflet numai sadnic, adică și simțitor, iar nu și cuvântător, adică minte, ci că Dumnezeu Cuvântul este, în locul minții în omul cel luat din dânsul²¹⁰. Teodorit mărturisește, cum că în deșert cugetătorul și lipsitul acesta de minte a hotărât că sunt trepte de vrednicii la Dumnezeieștile feței, adică pe Sfântul Duh, numindu-l nu mai mare, iar pe Fiul mai mare, și pe Tatăl pre mare, amestecând în Dumnezeieștile Evanghelii oarecare basme, asemenea și însușirile ipostasurilor le mesteca, și au făcut către Treime, ceea ce au îndrăznit la Dumnezeiasca iconomie, pentru aceasta au primit și prihana lui Sabelie. În Epistola cea către Nectarie al Constantinopolului, Grigore Nazianz zice: „o carte a lui Apolinarie au venit în mâinile mele, în care cuprinde cele ce formăluiesc toată răutatea eretică, că încredințează că nu a agonisit trupul cel după iconomie al Fiului lui Dumnezeu, pe care l-au luat luiș pentru prefacerea firii noastre, ci din început că firea aceea trupelnică ar fi întru Fiul. (*Aceste cuvinte le așterne Sozomen în Istoria Bisericească Cartea 6 cap: 27*) și că însuși singur născut Fiul lui Dumnezeu să fie muritor, și întru Dumnezeirea sa ar fi primit patimă, și în moartea trupului cea de 3 zile, că și Dumnezeirea ar fi murit cu trupul. Încă a căzut Apolinarie și întru vătămarea de minte a Mieșilor, mărturisește Ieronim și Vasile, care zice: „cu lesnire de a scrie către toți, având pricină ..... întru mulțime multe și au greșit” (Epistola 74).

Care a scris împotriva lor.

3.Apolianrie a fost osândit de Soborul din Constantinopol, și de Soborul din Roma în zilele lui Damas, vezi la Teodorit Istoria Bisericească Cartea 5 cap: 9 și 10 și la Rufin tij Cartea 2 cap: 20. Cu

---

²¹⁰ Metafiziki împart sufletele în trei stări: cuvântător, simțitor, și sadnic. Cuvântător suflet, este estimea cea nematerialnică, care este numai în oameni, prin care gândește, voiește și alege. ... Simțitor suflet, este puterea aceea, care este în vitele cele necuvântătoare, prin care simt durerea, foamea, setea etc. Sadnic suflet, este puterea aceea, care este în saduri, prin care cresc și se hrănesc, care mai cu dreptul se poate numi organismos. Sadurile, copacii și cele asemenea lor, îl au numai pe sufletul cel sadnic, deși unii din cei mai noi le dau acestora, și pe cel simțitor, zicând ei, că de vom înțepa vreo frunză, îndată se vede întru ea o mișcare, pe care ei o numesc simțire. Vitele, adică dobitoacele cele necuvântătoare, au și pe cel sadnic, și pe cel simțitor, căci și ele cresc ca și ierburile, și simt durerea și celelalte. Vita cea cuvântătoare, pentru că crește ca și sadurile, simte ca dobitoacele cele necuvântătoare, gândește, socotește, și judecă, pentru că are sufletul cuvântător.

scrisori la răsturnat și Atanasie, Epifanie, Grigore Nazianz, și Grigore de Nisa, și alții.

4.Ucenicii lui Apolinarie, se numeau și Dimeriți pentru că mărturiseau întru Hristos două părți ale omenirii, adică pe trup și pe suflet, iar a treia, pe sufletul cel gânditor, adică pe mintea lui, la pogorământul cel cu trupul al lui Hristos, îl tăgăduia, (vezi sub însemnarea ce din urmă) după Epifanie. **Vitalie**. Între care cei mai însemnați au fost Vitalie prezbiterul Antiohiei, bărbat mai vestit decât ceilalți cu viața și cu petrecerea sa, precum mărturisește *Sozomen Istoria Bisericească Cartea 6 cap: 27*. **Vitalieni**. Care Vitalie despărțindu-se de împărtășirea lui Meletie, precum și de a lui Paulin (*după Epifanie*) s-au împărtășit împreună cu Apolinarie, și cu cei ce slăveau aceleași, și era proestos în Antiohia, pentru cucernicia petrecerii lui, și de la dânsul s-au poreclit Vitalieni. **Timotei**. Și Timotei pentru care Părinții cei adunați în Constantinopol zic în Epistola Sobornicească: „Să știți că pe spurcatul Timotei cel de demult, pe ucenicul lui Apolinarie ereticul, împreună cu păgâneasca lui dogmă l-am stricat” (*citat din Teodorit Istoria Bisericească Cartea 6 cap: 27*) Pe lângă acestea trebuie a se ști, că ucazul împăratului Iulian, care a oprit pe Hristiani a se împărtăși de învățătura Elinească, mai arătați a făcut pe cei doi Apolinarie, așa căci Apolinarie tatăl, ca un grammatic, cărțile lui Moise, și alte multe, le-a prefăcut în stihuri Iroicești, iar Apolinarie fiul, fiind îndemânatic spre a spune Evangheliile și dogmele Apostolice, le-a pus în tipar prin cuvinte, ca și Platon la Elini, vezi la *Socrat Istoria Bisericească Cartea 3 cap: 16*.

Aerie.

5.Aerie de carele Epifanie zice, că încă și acum viază în trup și este de față cu viața (adică contemporan) a fost Arian, împreună ucenic cu Eustatie al Sebastiei, pe care văzându-l episcop, și că la întrecut pe el, fiind prezbiter, măcar fiind hirotonit de însuși Eustatie, zavistuind sa dus de acolo. **Eresul lui**. Și învăța zicând că prezbiterul nu este mai josit decât episcopul, nici se deosebește decât el, căci una este rânduiala, una cinstea, și una vrednicia, (ori dregătoria). Încă zicea că nu se cade a se prăznui Paștele, nici a ne ruga pentru cei

morți, nici a postii Mercuri și Vineri, și celelalte posturi ale Bisericii a nu le păzi, că toate acestea sunt Iudaice, adică de sub jugul robiei. Că de voiește cineva a postii, slobod să postească, ori în care zi i sar părea a fi potrivit, pentru aceasta următorii lui, *după Epifanie*, în zilele în care drept slăvitorii dezlegau, ei posteau, și dimpotrivă, aproape de zilele Paștelui când la noi se fac culcările pe pământ, curățiri, (adică mărturisirea păcatelor) relele pătimiri ale trupului de bună voie, mâncare uscată, rugăciuni, privegheri, posturi, ei de dimineață fierb cărnuri, beau vin, și umplându-și pânțele, râd batjocorind pe cei ce slujesc această sfântă slujire a Săptămânii Patimilor.

Aerienii.

6.Următorii acestui Aerie se numeau Aerieni, și silabiki (adică Litireni) căci se iau din literele cele pentru Dumnezeu, adică din acestea: „**D**in carele, pentru carele, și întru carele, se întărea să arate cu dovadă osebite a firii Dumnezeiești în cele trei fețe.” Se numeau încă și Egkratiți (adică înfrânați), etc. ***Cine a scris împotriva lor.*** Pe ei îi strică mai mult decât pe alții, Epifanie și Marele Vasile, în cuvântul cel pentru Sfântul Duh.

Mesalienii și rugătorii eretici.

7.Mesalienii, pe care îi numesc și rugători, pentru că se rugau des. Aceștia se trăgeau din elini, și mărturiseau: **1.** Mulți dumnezei, însă cinsteau numai pe unul, care se numea Atotțitorul, și acestuia singur se închina, iar Ipostasurile Tatălui și a Fiului și a Sfântului Duh, zicea că întru o Dumnezeire se dezleagă. **2.** Dumnezeiasca fire, se preface și se schimbă cu lesnire către oricare voiește a se amesteca cu sufletele cele vrednice ei. **3.** Că sămânță și cuvânt a căzut în pânțele Macii lui Dumnezeu. Pe Dumnezeu se făleau că îl văd cu ochii cei trupești, și că simțitoarește primesc venirea prea sfântului Duh, și vederat pe a lui venire însemnând-o. Pe lângă acestea învățau pe ascultătorii lor, că Botezul spală numai păcatele cele dinainte, iar pe rădăcina păcatului nu o taie desăvârșit, nici poate botezul pe dracul cel legiuit să-l gonească, că zicea, că tot omul născut, precum o trage pe fire de la strămoșul cel întâi zidit, așa și pe robia dracilor, care cu alt chip, n se

gonesc, fără numai cu rugăciunea deasă și cu luare aminte, drept aceea atâta se rugau, încât cu anevoie credea cei ce auzea. Avea și alte oarecare bârfiri. *Citește pe Panoplia lui Zigadin, Titlul 26.*

Martirtain. Satanici.

8.Aceștia se numeau și cu alte nume, precum Martirtain, de la cei ce au suferit mucenicia pentru idoli, ce au fost în sistima lui Satanici, că-l cinstea pe cel ce pricinuieste multe rele oamenilor, ca să nu ia de la dânsul vreo bântuire. ***Eufimiții.*** Eufimiții adică laudătorii, că laude și împăcări oarecând făcând de la cei osârduitori ai lor, ca și cum îmblânzindu-l pe Dumnezeu, le cânta.

Entusiaști.

9.Entusiaști (împreleștiți, fanatici), că se făleau că li se făceau descoperiri, și că prorocesc cele ce vor să fie, și se apucau și le spuneau mai înainte, întocmai cu cei îndrăciți. ***Duhovnicești.*** Și în sfârșit duhovnicești, zicând că s-au lepădat desăvârșit de lume, și de lucrarea mâinilor desăvârșit se fereau ca de un rău, și dormind nălucirile visurilor le numeau prorocii, pe Dumnezeiasca împărtășire ziceau că nu folosește, nici vatămă, și întrebându-se pentru acele nelegiuite învățături, și muștrându-se, cu jurământ ascundeau, cele ce aveau în sufletele lor.

Începătorul acestui eres.

10.Începător al acestui eres (*după Teodorit*) sau făcut Dadons, Savva, Adelfie, Ermas, Simeon și alții. Împotriva lor a scris Litoios episcopul Meletinei și Amfilohie episcopul Iconiei. Pe acest Adelfie, chemându-l Flavian al Antiohiei de la Edesa, și cu meșteșug amăgindu-l și fățarnicindu-se că vrea să învețe de la dânsul ia dat pricină de a vărsa otrava dogmelor sale celor ascunse, iar după ce sa vădit boala aceasta, au fost izgoniți din Siria, și au sporit în Pamfilia, și pe aiurea. De acești eretici pomenesc *Socrat Istoria Bisericească Cartea 2 cap: 46, Sozomen tij Cartea 6 cap: 25, Epifanie, Teodorit, Evtimie Zigadinos, și din Latini Rufin, Filastrie, Augustin, Vichentie Lerinsiul, și Casiodor.*

CAPITOLUL XVIII

SOBOARELE ȘI MINCINO-SOABOARELE CELE CE S-AU FĂCUT DE ACEȘTI ÎMPĂRAȚI.

Soborul din Alexandria.

1.În vremea împăratului Iulian, în anul 362 d.Hr. fiind chemați înapoi episcopii din izgoniri, Atanasie după întoarcere, pentru a ridica Biserica din starea căzută din pricina prigoanei a adunat Sobor în Alexandria, de la care Sobor sa dat poruncă pentru a fi primiți de Biserică în treapta de mai înainte, cei ce se leapădă de Arianism, după cuviincioasa pocăință, și împlinirea canonisirii, asemenea și pe cele hotărâte de Soborul cel din Niceia le-au adevărit: de o ființă cu Tatăl, și cu Fiul pe Sfântul Duh l-au mărturisit, și pentru sufletul cel cuvântător, adică pentru gândul lui Hristos, împotriva lui Apolinarie, adică a tâlcut cum că trebuie a se slăvi au tâlcut, că om desăvârșit cu suflet, au luat luiș Dumnezeiescul Cuvânt. În sfârșit fiindcă cercetarea cea pentru ființa și ipostasul tulbura Bisericele, și erau dese gâlcevi și sfezi, cu acest chip sa săvârșit, după *Sozomen Istoria Bisericească cartea 5 cap: 12* adică ca nu îndată de la început să se întrebuinteze la vorovirea de Dumnezeu numele acesta, fără numai când cineva s-ar cerca să lepede socoteala lui Sabelie, pentru ca nu cu nedumerirea numelor, să se pară cineva, că pe aceiași (față) o numește cu trei nume, ci că fiecare îndeosebi, să se înțeleagă, în trei fețe, vezi *Rufin Istoria Bisericească Cartea 1 cap: 29*.

Alt Sobor în Alexandria.

2.Alt Sobor sa adunat în Alexandria de Atanasie, în vremea împăratului Iovian, celui ce la moștenit pe Iulian, în anul 363 pentru o pricină ca aceasta. Iovian a scris către Atanasie rugându-l să-i scrie

amănunțita învățătură pentru cele Dumnezeiești, iar Atanasie adunând Sobor de cei mai procopsiți episcopi, ia scris o Epistolă Sobornicească, prin care mai întâi laudă buna voința împăratului cea iubitoare de a învăța, și dorul ce are de cele cerești, apoi mulțămind ei Domnului de aceasta, tâlcuiesc lui credința cea mărturisită de Părinții în Soborul de la Niceia, rugându-l să păzească, ca pe una ce este conglăsuită cu dogmele Apostolice, și de o hotărâre cu toate Bisericile cele din Pont, în sfârșit supuind, și scriind întrânsa cuprinsul credinței, și Sfântul Simbol cel mărturisit în Niceia, la adeverit cu aceste cuvinte: „Întru această credință prea de Dumnezeu iubitorule Auguste! De nevoie este a rămâne cu statornicie, fiind Dumnezeiască și Apostolească, și nimeni să o mai clătească pe ea cu înduplecătoare cuvinte, și cu sfadnice voroave, care lucru la făcut din început nebunii Arieni, zicând ei, că Fiul lui Dumnezeu este făcut din cele ce na fost.”
Vezi pe *Teodorit Istoria Bisericească Cartea 4 cap. 3.*

Sobor în Antiohia.

3.Întru același an sa adunat Sobor în Antiohia de către Meletie de 27 episcopi, pe a căroră nume le scrie *Socrat tij Cartea 3 cap. 25* scriind carte cu obștească socoteală, mărturisesc numirea de o ființă, și credința cea mărturisită în Niceia adeverind-o cu iscăliturile lor, nu numai cei catolicești, ci și Acahienii, care au făcut aceasta, fiindcă vedeau pe Meletie al Antiohiei cinstindu-se, care cu puțin mai înainte se osebise de dânșii, și se unise cu cei Catolicești, de către împăratul, carele în acea vreme ședea acolo, și adus-o împăratului. Iar Cartea aceia, adică anafora scrisă către Autocratorul Iovian, se află la *Socrat Istoria Bisericească Cartea 3 cap: 25 și la Sozomen Istoria Bisericească Cartea 6. 4.*

Mincino-Soborul din Lampsac.

4.În vremea împăraților Valentian și Valent, în anul 365 sa făcut în Lampsac un mincino-sobor, (iar aceasta este o cetate în partea Răsăritului lângă boazul Elespont) unde s-au sfătuit două luni pentru alcătuirea credinței, în sfârșit au hotărât ca singură credința, ceea ce sa așezat în Antiohia și Seleucia de demult, să le urmeze toate Bisericile,

iar pe ceea ce au osândit în Arimin, apoi au făcut hotărârea cea asupra lui Eudoxie, și a lui Acachie, căci cu dreptate sa lepădat, și sa gonit din Biserica Catolică, și pe cele lucrute în Constantinopol ca pe niște lucruri neîntărite, cu sânguința lor le-au hotărât a fi, și în sfârșit, pe cei caterisiți de Anomi (neasemănați), care zic pe Fiul lui Dumnezeu că ar fi asemenea cu Tatăl, aceia să-și ia iarăși scaunele, că fărădelege s-au scos din Bisericile lor. Și fiindcă, precum zice *Sozomen Istoria Bisericească Cartea 6 cap: 7.* „Au chemat ei pe cei de o socoteală cu Eudoxie, și le-a dat vreme de pocăință, iar aceia nu au ascultat, cele ce au fost hotărâte de Bisericile cele de pretutindeni, le-au arătat.” Iar de la *Socrat Istoria Bisericească Cartea 4 cap: 4* se arată, cum că asemenea la Soborul acesta, dogma lui Machedonie, după care nu este mărturisită Dumnezeirea Duhului, se face mai arătată. Din care pricină Socrat socotește acest Sobor pricinuator al creșterii ereticilor lui Machedonie în Elespont.

Sobor în Iliria.

5.Întru același an, pentru dezbinările ce se ridicaseră în Asia și în Frigia, sa adunat Sobor în Iliric, care adevărind credința cea mărturisită în Niceia, au dogmatisit că Fiul este de o ființă cu Tatăl, și pe tălmăcirea celui de o ființă, au dat-o pentru Sofisticii Arieni, care vrând să amăgească pe cei mai proști, zicea, că s-ar arăta numele, asemenea, prin numele, de o ființă, pe care acest Sobor ia dat Anatema, mărturisind că una este ființa Tatălui, și a Fiului și a Sfântului Duh în trei fețe, adică în trei deplinite Ipostasuri, vezi pe *Teodorit Istoria Bisericească Cartea 4 cap: 9.*

Sobor în Laodicia.

6.Soborul cel din Laodicia Siriei Kapatiane în care an sa adunat nu se unesc Istoricii. Căci unii zic că pe la sfârșitul lui Liberie episcopul Romi, iar alții că pe la începutul episcopatului lui Damasu. Sunt însă unii care zic, că sau adunat din feluri de Eparhii ale Asiei, mai înainte de Soborul cel din Niceia, carele pentru credință nu se vede să fi rânduie nimic, iar hotărâri Bisericești 59 sau 60 de Canoane, câte sunt spre folosul Bisericii care era lipsită de la cea mai dinainte de dânsle,

care se văd în Tomul I al Soboarelor. Mai de crezut se pare să se fi adunat acest Sobor între cel din Anghira, și între cel din Neocesareia. Iar episcopi au fost 32 unii despart Canonul 59 și așa fac 60.

Sobor în Roma.

7. Sa mai adunat Sobor în Roma 3 Soboare în vremea lui Damasus episcopul Romii. ***Soborul I în Roma*** în anul 367 a fost caterisit Uraschie, și Uali, și ceilalți Arieni, și a fost adeverită credința cea din Niceia, deci spre arătarea osândirii, și a caterisirii Arieniilor, și a mai adeveri credința cea mărturisită din Niceia, Damasus a trimis către Bisericile de pretutindeni.

Sobor în Roma.

8. La ***Soborul II Roma***, care sa făcut în anul 370 unde au fost 90 de Părinți din Italia, și din Galia, a fost osândit Auxentie episcopul Mediolanului, și cei împreună cu dânsul fiindcă scornise, și afară de învoirea ce se întărise de către cei Sfințiți din Apus, a adeverit dogmele lui Arie, și pentru căci cugeta asemenea celor ce mărturiseau pe Duhul Sfânt a nu fi deopotrivă, după ce au cercat pe urmă, și au legiuit să rămână credința cea predanisită de Soborul cel adunat în Niceia. Vezi Epistola Sobornicească a acestui Sobor, către episcopi cei ce se afla în Iliric, care este la *Teodorit în Istoria Bisericească Cartea 2 cap: 22 și la Sozomen tij Cartea 6 cap: 23.*

Sobor în Roma.

9. Și în sfârșit ***Soborul III Roma*** în anul 372, iar după alții 373 d.Hr. pe care la adunat Damas, asupra eresului lui Apolinarie, nu numai asupra a însuși Apolinarie și ucenicii lui, adică Vitalie, Timotei, și Arie, Sabelie, Machedonie, Fotinos, și alți eretici au fost osândiți, și dați anatema, precum se vede în Epistola lui Damas, către Paulin episcop în Macedonia, care se află la *Teodorit Istoria Bisericească Cartea 5 cap: 10.*

Sobor în Sida.

10. Și Soborul ce sa făcut în anul 383 în Sida împotriva Mesalienilor, adică a Rugătorilor, sau Adelfienilor. Întru acest Sobor

întâi șezător era Amfilohie episcopul Iconiei, fiind împreună cu el și alți 25 episcopi.

CAPITOLUL XIX

BĂRBAȚII CE AU STRĂLCUIT CU VIAȚA ȘI ÎNVĂȚĂTURA ÎN VREMEA ACESTOR ÎMPĂRAȚI

Vasile cel Mare.

1. Vasile, care și cu adevărul și cu numele sa poreclit mare, episcopul cetății din Cesareia Capadocia, care mai înainte se numea Mazaca, bărbat cuvântăreț, ajuns la vârful învățaturii și a științei, pedepsindu-se la acestea în Cesareia, în Antiohia în Constantinopol, și în Atena, întru care cetăți a avut împreună cu sine ucenic pe Grigore Nazianz, care având adevărat prieteșug și curat, s-au făcut amândoi ascultători lui Imerie, și lui Proerisie, precum ucenicind în urmă împreună în Antiohia Siriei, și ducându-se către Libanie au învățat desăvârșit retorica. Iar apoi întorcându-se în Cesareia, Vasile lucra împreună cu Evsevie, ce era atunci acolo episcop, și ajutor la ocârmuirea Bisericii, fiind prohirisit diacon de Meletie al Antiohiei. Întru acestea văzând Evsevie că s-au deosebit prin oarecare făcători de rău clevetiri, și lăsând de bună voie locul, sa dus la Mănăstire, de unde întorcându-se în vremea lui Valentian, și a lui Valent, care cugeta să facă rău Cesareii, și Bisericii ce erau întru dânsa, s-au împăcat Vasile cu Evsevie, care săvârșindu-se, la moștenit Vasile. Iar câtă sârguință a pus pentru Biserica lui Dumnezeu, și pentru surparea Arienilor, care prea mult s-au îndrăcit asupra drept slăvirii, poate fiecare să afle din Epistolele lui. A adormit împărățind Grațian în al 8-lea an al episcopatului său. *Scripturile lui.* Lăsând multe și folositoare scripturi, pe care le enumeră *Ieronim în catalogul cap:*

116, *Suida* și alții, și 3 Epistole Canonice către Amfilohie episcopul Iconiei, împărțite în 84 de Canoane, și alte oarecare capete pentru felurite pricini. Vezi pentru el pe *Grigore Nazianz* în *Cuvânt la îngroparea lui Vasile*, și la *Socrat Istoria Bisericească Cartea 4 cap: 26*, pe *Teodorit* tij 4. 19. pe *Sozomen* tij 5. 18 și *Cartea 6 cap 17* și pe alții.

Grigore Nazianz.

2.După Vasile se pune Grigore Nazianzul, ca unul ce a fost trebuitor prieten al lui, obicinuit, și cunoscut, bărbat prea cuvântăreț, nu numai grammatic, și la poetici iscusit, și la filosofie mult mai procopsit și retor mai puternic decât alții. Sa născut slăvitul acesta în Nazianz loc megieșit cu Cesareia Capadociei, unde și episcop a stat, după ce sa paretisit, (a desmissionat) de episcopia Zasilor și în sfârșit a luat scaunul Constantinopolului în vremea lui Teodosie cel Mare, dându-se și încredințându-i-se scaunul de către tot Soborul, fiindcă mult a ostenit, și sa nevoit, de au păzit Biserica de stricăciunea eresurilor, ci și scaunul acesta de voie la lăsat, văzând pe oarecare Arhieriei că veniseră ce veniseră de la Egipt și îl zavistua. Și vorovind mai înainte cuvântul cel pentru împăcare a ales viață monahicească într-un sat al Constantinopolului 10 ani, și ajungând la vârsta de 90 ani, ori și mai mult, în anul 13 al împărăției lui Teodosie sa săvârșit, lăsând multe scripturi. Către el a scris Alexie Antoros aceste îndoite stihuri: „Ca o altă stea nerătăcită și purtătoare de lumină, aduci nouă tainice învățături Părinte, către lumina soarelui Treimei, măritule Grigore gura cea de foc.” Iar mai cu osebite a fost numit Teolog, ori pentru înălțimea noimelor dogmelor scrise de el, ori pentru cele 5 Cuvinte teologice, *după Baronie*. Vezi pe *Istorici* cei mai de sus, și pe alții, citește și *Viața Sfântului Grigore Nazianz*, scrisă de Grigore Prezbiterul, și din Latini pe *Rufin*, și *Ieronim*.

Grigore de Nisa.

3.Iar acestora le urmează Grigore episcopul Nisis, fratele Marelui Vasile, bătrân cu vârsta, bărbat prea dulce vorbitor, și plin de învățătură, și mai mult plecat către retorică, a strălucit într-ună aceasta ca

nimeni altul, pentru aceasta a scris multe și frumoase cărți și le-a lăsat urmașilor. Zice *Nichifor Istoria Bisericească Cartea 12 cap: 13* că acesta stând de față la Soborul din Constantinopol, a adus cele de lipsă ale Simbolului Soborului din Niceia pentru prea Sfântul Duh. Sa săvârșit în vremea Marelui Teodosie. A scris și pentru Sfânta Treime, pentru Înviere, pentru cele 8 Fericiri, Viața lui Moise, pentru adevărata feciorie, la Cântarea Cântărilor, la primele trei Capitole de la Ecclesiastul, etc. și o Epistolă Canonică către Litoie Episcopul Meletiniei.

Epifanie al Ciprului.

4.Epifanie episcopul Constantiei Ciprului, care mai înainte se numea Salamina, sa născut în satul Bisaduki în Eparhia Elefteropoli din Palestina, iar toate temeliile învățăturilor, și a faptei bune le-a învățat în Egipt, folosindu-se de la îmbunătățiți monahi, de povățuitori, și pentru aceasta petrecând multă vreme în Egipt până la 20 ani al vârstei sale, sa făcut și deținător în monahiceasca filosofie. ***Cărțile lui.*** Apoi întorcându-se în patria sa Palestina, a zăbovit petrecând aceeași viață monahicească, și într-o viață liniștită, a scris cartea cea împotriva celor 80 de eresuri, pe care le-a numește prea Sfântă, și Panaria, care de cei învățați pentru lucruri se citește, iar de cei proști pentru graiuri, precum zice Suida, fără îndoială este că a scris, căci Sozomen scrie că a Epifanie a petrecut în Palestina în vremea împărăției lui Valentian și a lui Valent, și în al 7-lea an al lui Grațian. Întru acestea făcându-se episcop în Constantia din Cipru, cu fapta bună a intrat în chivernisirea trebilor politicești, în puțină vreme sa făcut cunoscut cetățenilor, și străinilor, fiindcă strălucea într-o Cetate mare, și până la marginea mărilor era lăudat de toți, și după cuviință. Căci afară că știa 5 limbi cu scumpătate, adică, evreiește, elinește, siriană, și cea egipteană, și latină, pentru care Ieronim îl numește pentaglossos, strălucea într-o sfințenie și în cuvioșie, ca nimeni altul. La purtare era simplu, ajungând în adânci bătrânețe sa săvârșit într-o Domnului, precum mărturisește *Socrat Istoria Bisericească Cartea 6 cap: 10.*

Efrem Sirul.

5.Efrem Sirul minunatul a avut patrie Nisibi în Mesopotamia, sa nevoit în monahiceasca filosofie, sa făcut prea cuvios pustnic, apoi fiind diacon al Bisericii celei din Edesa, și întrebuințând limba siriană, atâta a muștrat pe amăgitorii elinilor, și pe neputința a toată eretica rea meșteșugire o a golit. Și fiindcă Armeniul al Vardisanului a alcătuit multe oarecare cântări, și dregându-și păgânătatea cu dulceața cântării, rosgolea, și trăgea pe cei ce-l auzea și îi vâna spre vătămare, luând de acolo Efrem armonia cântării, au amestecat pe blagocestie, și o aducea înaintea celor ce asculta, gustoasă și folositoare doftorie, precum zice *Teodorit Istoria Bisericească Cartea 4 cap: 29*, și Sozomen scrie, că și Marele Vasile se mulțumea de omul acesta, și lauda a lui faptă bună. **Cărțile lui.** Și a scris Efrem în limba siriană mai 300.000 de stihuri. Iar Ieronim mărturisește, că acesta a scris multe cărți în limba Siriană, care au ajuns întru atâta laudă, încât după citirea Sfintei Scripturi, se citea în multe Biserici, și până acum se văd tălmăcite în limba elinească, după Sozomen, vezi pe Fotie, și în 28 Ianuarie.

Titos Bostron.

6.Titos episcop de Bostron în Fenicia în zilele împăraților Iulian și Iovian, a scris cărți împotriva Maniheilor, pe care în Catalog Ieronim le numește tari.

Didim.

7.Didim Alexandrinul, vestit scriitor Bisericesc, care începând a învăța literele și durându-l ochii, a orbit, iar Dumnezeu în locul ochilor celor simțitori, precum zice *Socrat Istoria Bisericească Cartea 4 cap: 25* ia dat ochi gânditori. Căci câte nu putea să învețe cu văzul, le învăța cu auzul, vezi și pe *Teodorit la Istoria Bisericească Cartea 4 cap: 29*, „Sa împărțit de învățăturile pinticești, retorice, Aritmetica, Geometria, Astronomia, Silogismele lui Aristotel, a buneii voroviri a lui Platon lea primit prin auz, nu ca pe unele ce învățau adevărul, ci ca pe unele ce sau făcut arme adevărului împotriva minciunii. Însă a învățat și Dumnezeieștile Scripturi nu numai literele, ci și noimele acestora, pentru aceasta a fost și întâi stătător, și învățător al Sfințitei școli ale sfințitelor învățături celei din Alexandria, după *Sozomen*

Istoria Bisericească Cartea 3 cap: 16 mărturisește și Rufin. Pe lângă acestea era și tare vrăjmaș Arienilor, precum se vede din cărțile lui, iar al lui Origen mult apărător, pentru care nu numai că a căzut în rătăcirea aceluia, ci a vărsat otrava și în ucenicii săi, din care pricină îl muștră Ieronim, carele îl lăuda și îl mira, și zicea că a viețuit peste 83 ani, și sfârșitul lui a fost în vremea lui Teodosie cel Mare.

Diodor.

8.Diodor singuratecul, episcopul Bisericii Tarson, a înflorit în anii lui Iulian, Iovian și Valent, după Suida, a fost învățătorul Sfântului Ioan Hrisostom, a scris mai la tot Noul și Vechiul Testament după slovă tâlcuindu-l.

Chesarie.

9.Chesarie fratele lui Grigore teologul, bărbat prea înțelept, pe lângă altele a scris și 4 dialoguri, la întrebările ce a fost aduse înaintea sa, când preda la Constantinopol, în vremea lui Constantie sa tipărit în Tomul I al Părinților.

Filon la Carpatului.

10. Filon episcopul Carpatului a fost hirotonit de Epifanie, după descoperire, a scris tâlcuiri la Cântarea Cântărilor, citește Viața lui Epifanie.

Dorotei.

11. Dorotei, nu Tiriul prezbiterul și Mucenicul, ci altul, acesta a scris Sinopsis (adunare) pentru Viața Prorocilor, și Viața Ucenicilor lui Hristos, Evsevie nu aduce aminte deloc de acesta, nici Ieronim, vezi la Suida.

Damasos episcopul Romii.

12. Damasos episcopul Romii de neam spaniol, care sa urcat în scaun după moartea lui Filicu și Liberie, împodobit cu petrecere vrednică de laudă, și vrând să zică și să facă totul pentru Dumnezeuieștile dogme, după *Teodorit Istoria Bisericească Cartea 5 cap: 2.* cunoscut și prietenit lui Ieronim, care zice: „Damasos

episcopul Romii fiind ager spre buna lucrare, multe și scurte stihuri iroicesc au făcut,” *la catalog cap: 103*. Unii zic că a scris și oarecare Epistole către Aureliu, și către episcopii Numidiei, dar nu sunt adevărate ale lui, ci ale lui Anastasie Bibliotecarul, precum zice Belarmin, și Baronie. Se află și câteva adevărate Epistole ale lui Damas, afară de cele către episcopii Numidiei. Iar cartea Pontificon, adică adunare vieții, epistolelor, rânduielilor, și ale altor oarecare rânduieli ale Papilor celor mai înainte de el, este lucru al papolatrului Anastasie Bibliotecarul. A adormit Damasus în vremea împăratului Teodosie. Acesta scriind către episcopii cei de la Răsărit zice: „Iată odată am dat pildă, ca cel ce se știe pe sine Hristian, aceea să păzească, care a fost predanisit de Apostoli. Că zice, Sfântul Pavel, dacă cineva bine vestește-vouă, afară de ceea ce ați primit, anatema fie!” Iar în Epistola cea către Paulin Episcopul Tesalonicului care se află la *Teodorit Istoria Bisericească Cartea 5 cap: 11.:*

Oricine nu va zice că Duhul cel Sfânt dint Tatăl este, chiar și întru adevăr, precum și pe Fiul că este din Dumnezeiască ființă, și Dumnezeu Cuvântul, anatema fie!

Oricine nu va zice că Duhul cel Sfânt toate le poate, și toate le știe, și pretutindeni de față este, ca și Fiul și Tatăl, anatema fie!

Oricine va zice pe Duhul cel Sfânt că este făptură, ori că prin Fiul sa făcut, anatema fie!

Oricine nu va zice, că toate prin Fiul cel întrupat, și prin Sfântul Duh Tatăl lea făcut, adică pe cele văzute și pe cele nevăzute, anateam fie!

Oricine pentru Tatăl, și pentru Fiul bine va cugeta, iar pentru Duhul Sfânt nu crede drept este eretic. Că toi ereticii pentru Fiul lui Dumnezeu, și pentru Duhul cel Sfânt rău cugetând, se vădesc că sunt întru necredința Iudeilor, și a neamurilor păgâne.

Optatul Miletineanul.

13. Optatul Miletineanul episcop în Africa, bărbat ce a viețuit întru învățătură și cuvioșie, sa făcut vestit în vremea lui Valentian, și a lui

Valent, la surpat pe Parmenian diadohul lui Navatu în 6 Cărți înfruntându-l, după *Ieronim în Catalog cap: 110* zice, iar de obște se adaogă și a 7-a carte, dar aceasta nu-i adevărată a sa, precum socotesc cei mai mulți. Augustin îl numește pe el bărbat de aducere aminte înzestrător, și al Catoliceștii Cumenicații împreună părtaș cu Ambrozie, cu Ciprian, cu Lactantie, și cu Victorin.

CAPITOLUL XX

ÎMPĂRAȚII GRAȚIAN, VALENTIAN CEL NOU, ȘI TEODOSIE ȘI CELE CE S-AU FĂCUT DE EI ÎN BISERICĂ.

Grațian împărat 376.

1. Grațian a fost fiu al împăratului Valentian, de care a fost încoronat împărat, în 24 August, și era părtaș al împărăției, până ce Valentian era viu, dar după moartea tatălui său singur a primit sceptrul Europei, în anul 37 d.Hr. Iar fiind ucis Valent, și neavând fiu, Grațian a luat Răsăritul, și celelalte părți ale Libiei. Acesta era foarte bine cinstitor, și îndată mai vederat sa arătat, și buna sa cinstire, și pârgă a adus Împăratului a toate. Căci pe Valent unchiul său nu la lăudat pentru socoteala ce a avut, pentru cei ce nu se împărtășeau cu el, au poruncit, și s-au întors toți Păstorii, pe care ia surghiunit unchiul său, și să se așeze pe la turmele lor, și Dumnezeiștile Biserici să se dea drept slăvitorilor. A trimis împreună cu ucazul și pe Sapiru voievodul oștilor cel de atunci vestit, poruncindu-i ca pe următorii lui Arie ca pe atâtea fiară să-i gonească de la Sfintele Biserici, și să așeze întru ele pe păstorii chemați. Asemenea a scos și altă lege, dând voie oricărui să țină orice religie voiește, și să se adune la locurile de rugăciune ale lor, afară de Maniheii, Fotiniani, Eunomieni. Aflând încă că Tracia era prădată de barbari, care arseseră pe Valent, și venind de la Italia în

Panonia, au arătat asupra lor voievod ostășesc pe Teodosie, om prea vestit atât pentru strălucirea strămoșii săi, cât și pentru vitejia sa, care atunci se zăbovea în Spania, unde se născuse, și se hrănise. ***Teodosie este proclamat Autocrator anul 379.*** Și în sfârșit la hirotonit împărat în Sirmion la 16 Ianuarie, anul 379 și ia dat lui sceptrul împărăției lui Valent, la trimis la stăpânirea cea dată lui, iar însuși au năvălit în Italia, care în sfârșit a fost ucis de Andragatie voievodul lui Maxim Tiranul, trecând râul cel dinaintea Lugdunului, și cu nechibzuire căzând în mâinile lui, la anul 383d.Hr. viețuind 24 ani și împărățind 15, adică 9 în viața tatălui său, și 6 după moartea tatălui. Alții zic că a împărățit cu tatăl său 7 ani 3 luni fără 7 zile, și singur 7 ani, 8 luni, și 8 zile. Și era Grațian atât de bine-chitaci săgetător, încât se zice că săgeata lui Grațian avea minte.

Valentian cel tânăr împărat anul 377.

2.Iar fratele lui cel mai tânăr Valentian, sa propovăduit împărat, după ce a murit tatăl său Valentian, de ostașii ce erau în Italia în Akogko cetate în Italia, care lucru propovăduindu-se, s-au mâniat atât Valent, cât și Grațian, nu pentru că sa făcut împărat fratele lui Grațian, și nepotul lui Valent, ci pentru că sa hirotonit fără socotința amândurora, însă amândoi au hotărât să i se statornicească împărăția, și așa tânărul Valentian s-au înscăunat în locul tatălui său, care fiind tânăr făcea toate după voia lui Iustina maica lui, de la care a învățat învățătura Ariană, și sa întors de la drept-slăvitoarea credință. Căci această Iustina văzând frăgezia minții fiului său, și că e lesne de înduplecat, a arătat lui semințele pe care ea lea primit de la oarecare Arieni, care socotind sfaturile maicii sale folositoare, a căzut în rătăcirea lor, drept aceea după moartea fratelui său, a dat legi (pravile) împotriva drept-slăvitorilor, pentru hatârul Arienilor, și pe Ambrozie episcopul Mediolanului, pe neprietenul și vrăjmașul Arienilor, fiind amăgit de clevetirile maicii sale, au voit să-l gonească din Eparhia sa cu multă putere de ostași, și să-l surghiunească, ci în zadar se ostenea, căci mulțimea norodului Bisericii lui întâmpinând pe ostași, au hotărât mai bine să moară, decât să treacă cu vederea pe Arhiereul lor. Și dar sfătuindu-se prin scrisori de către Maxim Tiranul, ca în tot chipul să se

depărteze și să nu gonească Biserica drept-slăvitorilor, și temându-se a nu pătimi ceva de la el, însuși de voia sa din Italia a venit în Tesalonic, către Teodosie, care atunci petrecea acolo, de la care a învățat dreapta credință. **Sfătuirea lui Teodosie către Valentian cel tânăr.** Că zicea Teodosie lui Valentian, cum că rânduiala împărătească stă nu în armele, ci din bunele lucrări, și știi zicea, Valentiane, de la împărații cei bine cinstitori, cum că oastea fiind liniștită, biruința sa isprăvit, și vrăjmașii s-au supus, sau făcut birnici, și supuși. Așa ridicându-se și Marele Constantin, a stricat pe Lichinie tiranul, așa și pe Valentian tatăl tău prea bună norocită împărăție, și nevătămată despre vrăjmași chivernisind-o a o a ținut. Dumnezeu pentru el izbândind și nenumărate războaie și nenădăjduite biruințe a dobândit, de multe feluri și mulți barbari ucigând. Iar Valent unchiul tău, mâniind pe Dumnezeu a spurcat Biserica pângăritul, prin junghierea Sfinților, și prin izgonirea Iereilor, care cu vrerea lui Dumnezeu a fost înconjurat de goți, sa sfârșit. Drept cinstește pe Hristos cel ce cu dreptate tea scos din stăpânire, a ta necredință se face folositoare lui Maxim, dacă când ne rugăm nu vedem pe Hristos când ne luptăm. Acestea și altele sfātuindu-l Teodosie pe Valentian, l-au adus la dreapta credință. Drept aceea cu săvârșirea lui maxim în Galii, făcea toate cele spre ajutor Hristianilor. **Moartea lui Valentian.** În sfârșit împărățind 16 ani, 5 luni, și 24 zile, a fost sugrumat de fameni când dormea în patul său, de către eunuci, prin vrăjmășia lui Eugenie Tiranul, și a lui Arbogaste voievod al oștilor, în Sâmbăta de dinaintea Pogorării Duhului Sfânt, anul 392, după Epifanie. Însă Valentian nu era încă botezat, atunci se catehiza, și cerea botez de la Ambrozie, pe care la chemat să vină la el, și a fost răpit mai înainte de moarte năprasnică, nu sa învrednicit a câștiga rugămintea, precum zice Epifanie în cuvântul cel de îngropare la Valentian.

Teodosie cel Mare singur monarh.

3.Teodosie cel Mare, carele a fost chemat din Spania, și a fost încoronat împărat de Grațian, precum sa zis mai sus, a stănut un prea bun monarh, foarte deosebindu-se de ceilalți, și în războaie și în vreme de pace. **Caracterul lui.** Deși era puțin iute la mânie, încât și la

pricinile cele mai mici se tulbura, dar iarăși se întorcea, la care este arătat semnul acesta, că în Tesalonic a omorât 7000 de oameni nevinovați cu vinovați, precum zic, pentru pricina lui Berih, sau Buterihu cel omorât atunci, voievod al oștilor Iliricului, de norodul cel răsculat al Tesalonicului, fiindcă nu lea dat pe vizitiul? ce îl avea în temniță, după povestirea lui Teodorit și a lui Sozomen la Istoria Bisericească Cartea 7 ap: 25. Drept aceea după biruința lui Eugenie Tiranul, venind împăratul în Mediolan, și intrând în Biserică să se roage, Ambrozie la muștră și la oprit să nu intre, până nu și-ar face canonul de pocăință, pe care venindu-și în sine a primit, și fiind silit de căință, ci și pravilă a legiuit, ca hotărârea judecătorilor asupra celor vinovați de greșeli, să nu ia îndată sfârșit, ci după 30 zile.

Starea Bisericii în vremea lui Teodosie.

4.A fost botezat Teodosie de Asholie episcopul Tesalonicului, și acolo bolnăvindu-se, și iar dobândind sănătatea, a venit în Constantinopol, și nu avea altă lucrare mai trebuitoare decât să păzească și să lățească drept slăvitoarea credință. Drept aceea a dat Lege să fie izgonite și să fie lepădate toate eresurile. Și singura credința Catolicească drept-slăvitoare să se audă în hotarele lui, în care vreme a dat și ucaz (poruncă) pentru a se ști, care se cade a se numi Catolicești, și care eretici, acest ucaz se află în Condica sa. Întru același an găsind Biserica din Constantinopol tulburată, sa sârguit să o liniștească și să o aducă la unime, pentru aceasta a confiscat casele cele de rugă ale Arienilor, pe care le aveau de 40 de ani, fiindcă s-au depărtat ei de unirea cu împăratul, și lea dat drept-slăvitorilor, în 26 Noiembrie, apoi în anul 3 al împărăției sale, a chemat Sobor Lumnice de episcopi în Constantinopol, împotriva luptătorilor Sfântului Duh ale adeptilor lui Machedonie, care adunându-se, au adevărit Dumnezeirea Sfântului Duh, împotriva următorilor lui Machedonie, și credința care a fost mărturisită în Niceia au întărit-o, cu adăogire de oarecare graiuri făcând pe aceasta arătată, și au hirotonit episcop Constantinopolului pe Nectarie, acesta era din neam de senatori, după socotință bun și întru toate lăudat. Întru care vreme, a scos și hotărâre pravilă, ca episcopul Constantinopolului să aibă protia (întâietatea)

cinstii după episcopul Romii, fiind aici Noua Romă. Vezi la *Socrat Istoria Bisericească cartea 5 cap: 6*.

Sârguința lui Teodosie pentru sporirea Bisericii.

5.Pe lângă acestea, avea multă sârguință pentru a stinge slujirea idolească, drept aceea a oprit jertfele, și a poruncit, ca și capiștile idolești, și mai ales capiștea lui Serapion cea vestită din Alexandria, să fie risipită din temelii. A dat lege aspră împotriva apostatilor, și pe însuși Valentian, care pentru hatârul maicii sale ajuta Arienilor, la unit cu Pravoslavnicii Catolicești, precum sa zis, și ca să zic în scurt, nu a lăsat nimic din cele ce folosea și adeverea, și adăoga credinței Pravoslavnice, pe care mai cu osebite o iubea, prea bunul împărat nu a lăsat blagocestiva buna cugetare, și înfocata râvnă. Drept aceea cele ale Pravoslavnicilor a ajuns la mare înflorire în zilele acestui împărat.

Adormirea lui Teodosie.

6.În sfârșit a adormit întru Domnul apărătorul Bisericii lui Dumnezeu, și diafendeisitorul în Mediolan de hidropică, după ce a ajuns acolo din Constantinopol Onorie fiul său, fiind Teodosie de 60 de ani, anul 395 d.Hr. în 17 Ianuarie, împărățind 17 ani, care mai înainte de a se săvârși a rânduit, și a făcut împărat al Răsăritului pe Arcadie, iar al Apusului pe Onorie și acelaia ia rânduit episcop pe Rufin, iar acestuia pe Stilicon. Iar după 40 zile aducându-i trupul în Constantinopol, l-au îngropat. Acest cuvios împărat adeseori zicea (*după Augustin*) cum că se bucura mai mult că era mădular al Bisericii lui Dumnezeu, decât că a împărățit pe pământ.

7.Acela ce voiește a ști mai multe de cele zise pentru acești împărați citească la *Socrat Istoria Bisericească Cartea 5 cap. 6, 9, 10, 12, 14, și 16*. pe *Teodorit tij Cartea 5 cap: 1. 5. 24 și 25*. pe *Sozomen tij Cartea 7 cap: 2 și alții*, iar din Latini pe *Victor, Ammian Marcellin*, pe *Cuspinian*, la *viețile acestora*, și pe *Rufin la Istoria Bisericească Cartea 2 cap: 14, 15, 17, 18, 21 și 23*.

Episcopii Romii

8.În vremea acestor împărați, episcopi a fost Damasos (366-384) păstorind 18 ani pe cei credincioși, a lăsat diadoh pe Siricius. *Episcopii Alexandriei.* Iar în Alexandria după Petru, Timotei cel vestit sau prohirisit de pravoslavnici a căruia se află 15 Canoane, după întrebare și răspuns, acesta sa săvârșit după 8 ani, în locul lui a fost hirotonit Teofil. *Episcopii Antiohiei.* Iar Biserica Antiohiei a fost împărțită în 3. După Ezovie a ținut scaunul Dorotei Arianul, iar din pravoslavnici alții se rânduiau lui Paulin, și alții lui Meletie, iar în vremea în care împărații au scris lege pentru Pravoslavnici, și a trimis-o cu un voievod de oști către Răsărit, care ajungând în Antiohia a aflat prigonire dinspre Paulin, care se împotriva, și voia episcopia, și despre Apolinarie care alerga să ia scaunul, iar Sfințitul Meletie fără prigonire se liniștea. Iar Flavian cel ce era atunci prezbiter, fiind împotriva lui Paulin, și care a rușinat pe Apolinarie, a îndemnat pe voievodul Sapiru, și a dat scaunul lui Meletie.

9.Atuncea Marele Meletie, a hirotonit episcop Tarsului pe Diodor. Evsevie episcopul de Samosata întorcându-se din surghiun, a hirotonit mulți episcopi în deosebite cetăți, iar viind în Doliki ca să hirotonească episcop pe Marin, și intrând în cetate a fost ucis de o femei Ariană, care dintr-un loc înalt a aruncat o cărămidă asupra sfințitului cap al Sfântului, pentru care Marele Grigore zice: „Caut pe iubita mea jertfă cea de ieri a voastră, pe bătrânul Avramian.” Iar după ce a adormit Meletie, Flavian sa făcut moștenitor al lui, care împreună cu Teodor a suferit pentru mântuirea Hristianilor multe nevoițe. Iar lui Paulin, celui ce voia să ia stăpânirea Bisericii, ia stat împotriva ceata Iereilor zicând, cum că acesta nu a primit sfaturile lui Meletie, nu se cade ca după moartea lui să ia scaunul lui, și aceasta a pricinuit la Răsărit mare urâciune între Romani și între Egipteni, pentru că sa prelungit despărțirea Bisericilor, și mai ales a celei din Roma, până la vremea lui Teodosie celui Mare, care la cea mai de pe urmă rugând pe papa Inochentie, a putut să isprăvească unirea, precum zice *Teodorit Istoria Bisericească Cartea 5 cap: 23* și după murind Paulin, cei ce erau uniți cu dânsul s-au făcut pricinuitori să fie hirotonit Evagrie.

Episcopii Constantinopolului.

10. Iar în Constantinopol stăpâna Biserica Dimofil ereticul, iar câți fugeau de dânsul își făceau adunările (pentru rugăciuni) deosebi. Căroră Constantinopolitani, după ce a împărățit Teodosie, li s-au dat episcop cu alegerea multor episcopi, Grigore teologul, de la Episcopia Nazianz mutându-se la Constantinopol, care după doi ani demisionând sa făcut stăpânind scaunul Nectarie. Citește pe *Teodorit la același loc cap: 6 pe Sozomen Istoria Bisericească Cartea 7 cap: 5*. În acești ani sfințitul Chiril a venit iarăși la scaunul său în Ierusalim.

CAPITOTLUL XXI.

ERETICII PRISCILIAN, ELUDIE, IOVIAN, ȘI COLULURIDIENII

Priscilian ereticul.

1.Priscilian era norodnic, însă de bun neam, și bogat, ascuțit la minte, nestatornic, cu bună limbă, în multă cetire nevoit, spre a face silogisme prea gata ar fi fost bine norocit, și de laudă, dacă în puțina lui vreme nu ar fi stricat o minte prea bună, etc, precum scrie *Suplichie Sevirul în Istoria Sfințită Cartea 2*.

Eresul lui.

2.Acesta învățându-se de la o muiere însemnată, și de bun neam, care se numea Agapi, și de la retorul Eleuntie, (care era din eresul gnosticilor), a semănat eresul său în Spania, care era alcătuit din păgâneștile dogme ale lui Sabelie, ale Maniheilor, și ale Gnosticilor, ale căror eresuri sunt acestea: **1.** Că una și aceiași ar fi fața Tatălui, și a Fiului și a Sfântului Duh. **2.** Că sufletele omenești ar fi de aceiași ființă cu cel al lui Dumnezeu. **3.** Că formăluirea trupurilor omenești să fie făptură a diavolului, și că sămânța în pânțelele femeilor prin lucrarea dracilor se închipuiesc. **4.** Că oamenii să se fi ținind de

îmbelșugările stelelor, și de a norocului, și că trupul nostru se alcătuieste după cele 12 zodii. **5.** Că de căsătorii (adică de nunți) să fugă, și pe cei necăsătoriți să-i cheme spre a le vorovi. **6.** Zicea că mâncarea de carne să fie oprită.

Sobor în Constantinopol împotriva lui.

3. Și fiindcă a tras pe mulți, nu numai bărbați și muieri, ci și episcopi, între care a fost Instantie, Saluian, sa adunat Soborul în Cesar-Augusta, la care împreună cu acești amăgiți au fost osândiți și Priscilianii, care cu ajutorul episcopilor celor osândiți împreună cu el, din norodnic l-au făcut episcop al Abulinsenilor. Deci luând episcopii cei de atunci adică Idakie, și Itakie decretul cel de la Grațian, care porunca ca ereticii să fie izgoniți, au isprăvit ca episcopii Prisciliani să se ducă de acolo de buna voia lor, însă la urmă prin amăgire iarăși s-au întors.

Sobor în Burdegali.

4. Pe lângă acel Sobor, sa adunat și acesta în Burdegali, care iarăși a osândit pe Prisciliani, de care înștiințându-se Priscilian, au chemat întru apărarea sa pe Maxim Tiranul, și venind în Triberi, și fiind cercetat de el, a fost osândit cu tăiere de sabie, împreună cu mulți alți ai săi pentru că sa vădit răutatea lui, fiindcă a mărturisit înaintea Eparhului Evodie (căruia Maxim ia dăruit această judecată) cum că se îndeletnicește la fapte necuviincioase, și făcea noaptea adunări cu muieri, și mai ales prihănite, și necinstite, și că obișnuia a se ruga lui Dumnezeu gol, etc. precum arată pe larg Suplichie Sevirul la același loc, care adaoge că aducându-se stârvurile lor în Spania de ai lor sar fi îngropat cu cinste, și următorii acestui eretic, după îngroparea lui, mai mult adevărind eresul lui, sa prelungit multă vreme.

Priscilianii.

5. Împrăștiindu-se dar eresul acesta, creștea mai mult în Spania, în Galia, și a ținut mulți ani. Cei ce s-au smerduit de eresul acesta, sau numit Priscilianiști, care ca să-și acopere voințele lor cele rele, precum zice Augustin, întrebuițau minciuni și jurăminte mincinoase, și ca

niște articule aveau obiceiul între dânșii să zică, ca un semn al credinței lor cea rea, îi punea să jure să nu descopere taina. Deci spre surprerea aceste dogme necuvioase, a alcătuit sfințitul Augustin o carte împotriva minciunii, precum însuși mărturisește cartea.

Eludie ereticul.

6.Eludie ucenicind lui Auxentie, era om fără învățătură, mojicos, și abia știa azbuchiile, precum mărturisește despre el Ieronim, el propovăduia că Pururi Fecioara Maria, după ce a născut pe Hristos, sar fi împreunat cu Iosif și că ar fi născut din el mulți fii. Următorii lui sa au numit Eluidiani, Antimariți, și Antidicomarianiți. Iar cuvântul acesta sa vestit (*după Epifanie*) de către bătrânul Apolinarie, sau de către alții care au învățat de la dânsul. Pe aceștia mai mult decât alții ia surpat Epifanie, și Ieronim care a și scris o carte împotriva acestuia, și alții.

Iovian ereticul.

7.Un Iovian oarecând din rânduiala monahilor, tăgăduia fecioria Mariei Maicii Domnului nostru Iisus Hristos, precum scrie Augustin. Acest eretic zicea cum că născând sa stricat, încă zicea, că omul după ce va lua Sfântul Botez nu poate să cadă în păcat, nici să folosească postul, și ferirea de mâncări. Încă și că fecioria celor ce petrec în întreaga înțelepciune, și înfrânarea celor ce o au ales întru sfințenie viață monahicească, este asemenea cu întreaga înțelepciune a credincioșilor celor însoțiți (căsătoriți). Pe acestea așa tare le învăța în Roma, încât multe femei mai mari fiind cu vârsta, care petreceau întru feciorie și cucernicie, au luat pricină și se măritau. Dogmele lui le scrie Ieronim, care și zice, cum că o răsplătire se va da tuturor celor ce păzesc același Botez. Baronie citează de la Ambrozie, cum că Iovian nu mărturisea că Fiul lui Dumnezeu a luat trup adevărat. Iar Iovian a fost osândit de episcopul Siricius al Romii, la anul 390. Împotriva acestuia a scris Ieronim, și Augustin. Următorii lui Iovian, se mai numeau și Ioviani.

Kolliridieni eretici.

8.Și precum Eludienii, și Iovianienii foarte prost, și fără socoteală socotea pentru Pururi Fecioria Mariei, așa dimpotrivă plecându-s în cealaltă parte Kolliridienii, mai mult de ceea ce se cuvenea slujea Fecioarei Maria ca lui Dumnezeu, și Korbiriței (de la care și-au luat numirea Kolliridienii de la Kolliridia,? adică de la covrigei) aduceau înainte în numele Mariei, și altele. Începători ai acestui eres au fost oarecare muieri, în Arabia, vezi pentru aceasta pe *Epifanie la eresul 78 și 79*.

CAPITOLUL XXII

PENTRU CONTRAZICERILE ȘI OSEBITELE ÎMPREUNĂ NEVOINȚE ÎNTRE IOAN EPISCOPUL IERUSALIMULUI, ȘI ÎNTRE EPIFANIE EPISCOPUL CONSTANTIEI CIPRULUI, PRECUM ȘI ÎNTRE RUFIN, ȘI ÎNTRE IERONIM DESPRE GREȘELILE LUI ORIGEN.

1.În anii cei mai de pe urmă ai lui Teodosie s-au ațâțat feluri de învingeri între Ioan episcopul Ierusalimului, (care a luat scaunul după Chiril), și între Epifanie episcopul Constantiei Ciprului, încă și între Rufin și Ieronim, pentru cuvântul greșelilor, ca să nu zic a hulelor lui Origen, pe care Ioan al Ierusalimului împreună cu Rufin le-au formăluit și se întăreau a le adeveri de drept socotite, iar Epifanie, și Ieronim dimpotrivă se nevoia să le strice și să le surpe.

2.Deci fiindcă Ioan episcopul Ierusalimului mult se nevoia să apere greșelile lui Origen, vederat îl muștră pe el Epifanie, și îl sfătuiește, ca să se lase de acestea. Din care pricină mâniindu-se Ioan, prin feluri de Epistole ce se trimiteau înapoi și încolo cu multe învinovățiri la oborât pe Epifanie, încât a pornit ura multora asupra lui, iar Epifanie însuși nu înceta prin Epistole a-l sfătui să lase eresul lui Origen. Iar Ioan cu atât mai mult se tulbura și se mânia. Unde Ieronim cugetând într-o glăsuire cu Epifanie, a scris către Pamahie o

Epistolă împotriva lui Ioan în care surpră clevetirile pe care Ioan lea lipit de Epifanie și pe eresul cel ce pe ascuns se târa de Ioan, și de iznoavă se odrăslea de către dânsul îl vădește.

3.Iar capetele eresului lui Origen, pe care Ioan le întărea, erau opt precum din Epistola 84 a lui Ieronim către frații Panahie și Ocean se arată: **1.** Precum este nepotrivit a zice cineva, că poate Fiul să vadă pe Tatăl, așa nepotrivit este și a zice că Duhul cel Sfânt poate să vadă pe Fiul. **2.** Sufletele ce sunt în acest trup, ținute ca în temniță, mai înainte se aflau într-o cerești împreună cu alte zidiri cuvântătoare, până a nu se face omul în rai. **3.** Că diavolii, și oamenii cei necinstitori de Dumnezeu vor veni oarecând la pocăință, și în sfârșit în vremurile cele din urmă vor împărăți împreună cu Sfinții. **4.** Că noi trebuie să înțelegem, în locul hainelor celor de piele pe care le-a dat Dumnezeu celor întâi zidiți după călcarea poruncii, că sunt trupurile cele omenești, ca și cum înainte de neascultare ar fi fost zidiți în rai fără de trup, vine și oase. **5.** Noi la obșteasca Înviere nu vom avea aceste mădulări, care acum le avem. **6.** Istoria raiului, trebuie să o înțelegem alegoric, și în locul pomilor celor din el, pe Îngeri, în locul râurilor, cereștile puteri. **7.** Că apele cele mai presus de ceruri, nu ar fi alta, decât puterile cele prea înalte și sfinte, iar apele cele de pe pământ, și cele de sub dânsul, ar fi lucrările și puterile drăcești. **8.** Că chipul și asemănarea lui Dumnezeu, după care a fost zidit omul, nu s-ar fi stricat.

4.Apărau aceste vătămări de minte ale lui Origen, împreună cu Ioan pe lângă alții și Rufin prezbiterul Bisericii din Akilina, pentru care pricină a stăut și cel mai urât vrăjmaș al lui Ieronim, ei care mai înainte au fost prieteni iubindu-se, deși mai pe urmă dezlegându-se vrăjmășia lor s-au potolit. Dar iarăși în vremea împăraților Arcadie și Onorie sa ridicat vrajbă mult mai sălbatecă, în Roma când Rufin tălmăcind cărțile lui Origen, a înnoit greșelile lui, pentru care vezi Epistola 76 a lui Ieronim către Rufin, și dezvinovățirea lui împotriva lui Rufin, care se află în Tomul II al lui Ieronim, asemenea și prihămirile lui Rufin asupra lui Ieronim, pe care le-a scris în loc de dezvinovățire.

5.Osebit de prigonirea în cuvinte cea între Ioan al Ierusalimului, Epifanie, și Ieronim, sa tâmplat și altă pricină de sminteală, aceasta: Epifanie viind la Ierusalim spre a se închina Sfintelor Locuri, a hirotonit acolo un prezbiter, pe Paulin fratele lui Ieronim, fără a lua voie de la Ioan, pentru care Ioan mâniindu-se, Epifanie a răspuns că a făcut aceasta după obiceiul ce se păzește în Cipru, unde fără opreală arhieriei cei din alte Eparhii hirotonisea. Iar Ioan neînduplecându-se cu această dezvinovățire, a grămădit Canoane prihănitore asupra amândurora, atât asupra lui Epifanie cât și asupra lui Ieronim, și jeluindu-se pentru aceasta a scris atât către Siricie episcopul Romii, și către Teofil episcopul Alexandriei. Iar Teofil trimițând la Ierusalim spre cercetare pe oarecare prezbiter monah cu numele Isidor, puțin a lipsit să se surghiunească Ieronim, de nu ar fi ajuns să vină Paulina Romana și să dezlege vrajba lor. Citește pentru aceasta și în Cartea numită Tomos Agapis fila 502.

CAPITOLUL XXIII

SOBOARELE CE SAU ADUNAT ÎN ANII ACESTOR ÎMPĂRAȚI.

Soborul Lumnic 2.

1.Soborul I din Constantinopol, care se zice și Sobor II Lumnic, în anul 381 d.Hr. adunat de împăratul Teodosie, în vremea Ipatiei lui Flavie Egherie și a lui Flaxie Evagrie, ca să întărească credința cea propovăduită în Niceia, și să hirotonească episcop în Constantinopol. Deci s-au adunat din cei ce credeau în Fiul lui Dumnezeu de o ființă cu Tatăl episcopi 150 între care cei mai întâi Timotei al Alexandriei, Meletie al Antiohiei și Chiril al Ierusalimului, care chiverniseau aceste sfinte scaune. Dar încuviința întru acest Sobor, Grigore Teologul, Grigore al Nisei, Amfilohie al Iconiei, etc. Iar Damasos al Romii nu a venit, nici delegați a trimis, iar din Macedonia 30 între care cel mai

întâi Evsevîe al Cizicului, Marchian al Lampsacului, vezi la *Socrat Istoria Bisericească Cartea 5 cap: 8* unde zice că ai Machedoniei au fost 36 și pe *Sozomen Cartea 7 cap: 9*.

2.Ci să spunem pentru episcopul Constantinopolului pentru care pricină sa adunat Soborul. Pricina este așa: Grigore Nazianz venind în Constantinopol, la început se trecea cu vederea, iar apoi hule punându-se asupra Arienilor, și adăpând poporul lui Dumnezeu cu învățături ale Evangheliei, au început toți a-l lăuda, încât a fost ales episcop al Constantinopolului de către cei Catolicești împreună voind și pentru al Alexandriei, iar după mutarea lui Grigore după puțină vreme, episcopii cei din Egipt trimiși de Petru al Alexandriei, a trimis împotriva lui Grigore pe Maxim cel din sistemul clericilor din voința sa, pentru care pricină sa ridicat mare tulburare, și așa Maxim a fost izgonit din cetate. Deci văzând aceasta împăratul Teodosie, îndată a chemat Sobor ca să înceteze tulburările, și ca să cunoască cine se cade a fi recunoscut episcop al Constantinopolului.

3.Deci adunându-se Soborul, la început a fost cercetată pricina lui Grigore și a lui Maxim, și cu obștească hotărâre sa adevărit alegerea lui Grigore, iar hirotonia lui Maxim a stat fără tărie și fără putere, și sa anerisit (stricat). Apoi pentru unirea Machedonienilor împreună vorovind, a cerut Părinții de la dâșii, că de voiesc să se unească cu Biserica Catolicească, să iscălească că sunt de acord cu hotărârile Soborului din Niceia, ci ducându-se din Sobor adunarea Sfințiților Părinți, au adevărit și propovăduit Simbolul Soborului din Niceia. ***La Simbol Părinții adaogă.*** Adăogând întru dânsul împotriva luptătorilor de Duh aceste graiuri, prin care mărturisim căci credem: **Și** întru Duhul cel Sfânt, Domnul de viață făcătorul, cel ce din Tatăl purcede, cel ce împreună cu Tatăl și cu Fiul este închinat, ... care în toate zilele se citește în Biserici. Iar cel ce a alcătuit acest Simbol, zic să fie Grigore Teologul, aducând spre mărturie Soborul din Halchidon, care zice în cuvântul către împăratul Romanilor: „Cei ce sau nevoit în Sardica împotriva rămășiților lui Arie, judecata o trimitea la cei din Răsărit, iar cei de aici care au vădit tulburarea lui Apolinarie au făcut cunoscută pe hotărâre la Apus, și între aceia la socotință era exarh

Osios, iar acestora Nectarie împreună cu Grigore au avut conducerea, și altele. Deci fiindcă acest Sfânt Simbol sau pecetluit de Dumnezeu Scripturi, și de Sfânta Evanghelie, adevărat și neclintit până la o cirtă sa socotit a fi la toți bine cinstitorii de Dumnezeu.”

4.Soborul acesta a rânduit și 7 Canoane pentru buna rânduială a Bisericilor, care și cele acum zise se cuprind. Însă sunt unii care unul din cele 7 îl împart și numără 9. Între acestea vrednic de însemnat este Canonul 2 întru care hotarul ocârmuirii împotriva episcopilor egipteni, ce l-au hirotonit pe Maxim Kinicosul episcop Constantinopolului iarăși se rânduiește, și Canonul 3 întru care sa legiuit, ca Episcopul Constantinopolului să aibă protie (întâietate) cea după episcopul Romi, pentru că aceasta este noua Romă, vezi pe *Socrat, și pe Sozomen*.

Ce protie sa dat Constantinopolului.

5.Se cade a însemna aici, că nu de obște sau dat protii, ci cinstea protiei au dat-o Dumnezeu Părinți episcopului Constantinopolului după episcopul Romii, au dăruit numai urmarea cinstii episcopului Ierusalimului, fără oarecare mitropolitană sau patriarhală stăpânire peste ceilalți episcopi, precum se vede în Canonul 7 al aceluiași Sinod, așa încă și prin acest Canon 3 al Soborului din Constantinopol, episcopului ei îi dăruiesc protia cinstei și a stăpânirii și întâia ședere, nu ca de zabetlăcu. Întru o glăsuire cu aceasta rânduiește și Iustinian în neara 132 cap: 2 „Legiuim după hotărârile canoanelor Bisericești, ca prea sfântul papa Romii cei mai bătrâne, să fie cel mai întâi între toți Arhieriei, iar Prea fericitul Arhiepiscopul Constantinopolului Romii cei nouă, să ție a doua rânduială, după prea sfântul scaun Apostolic al Romii cei bătrâne, iar decât toți ceilalți să se protimisească.” Dumnezeu Părinții au dat protiiile Romii cei mai vechi după cuviință, pentru că aceea împărăția, precum zice Canonul 28 al Soborului Halchidon, nu pentru că a stănut scaun al Apostolului Petru, precum zic Latinii.

6.Au urmat însă atunci Sobor, unde Meletie episcopul Antiohiei bolnăvindu-se, și săvârșindu-se, a se sfătui pentru diadoh. Deci

Grigore Nazianz, și câți alții din cei mai înțelepți Părinți n-au judecat de cuviință a se hirotonisi alt episcop Antiohiei, fără decât Paulin, căci și Antiohienii au fost de acord. Mai înainte de a muri Meletie, pe toți cei aleși de episcopie 6 fiind la număr, adunându-se Părinții i-au legat cu jurământ, a nu se face episcop, decât numai cu cel puțin 2 episcopi, adică de Meletie și de Paulin, ci să lase ei la episcopul cel rămas, să ia scaunul celui mort, precum arată *Socrat Istoria Bisericească Cartea 5 cap: 5*, și *Sozomen tij Cartea 7 cap: 11*. Iar cei ce ziceau cele împotriva au biruit, și l-au hirotonit episcop Antiohiei pe Flavian, măcar că făcuse Flavian jurământ să nu primească hirotonie de episcop, și din aceasta iarăși sa făcut tulburare mare în Biserica Antiohiei, pe care Timotei al Alexandriei împreună cu egiptenii cei ce erau cu dânsul, o creștea mai mult, și câțiva episcopi Machedonieni, cei ce nu se bucurau pentru adevărirea lui Grigore. Căci nu credeau ei că se va face cândva aceasta, (adică alegerea lui Grigore de a fi Patriarh Constantinopolului).

Grigore își dă demisia de Patriarh.

7.Iar Dumnezeuiescul Grigore văzând atâta mare tulburare și gâlceavă ce urmează din pricina sa, pentru dorul lui de liniște și de pace, din voia sa a demisionat din întâietatea Episcopiei cei din Constantinopol, după ce a apărât Biserica 2 ani, mai întâi vorovind înaintea adunării un scurt cuvânt (Sintactirios) cu care cerând slobozirea, și lăsarea de la Sobor o au aflat. Cuvântul acesta este vrednic de pomenit și de toți este lăudat, și întru acestea ce cere vreun diadoh, zicând: „Deci pe care vom rânduî în loc (de ar zice cineva) și va găsi luiș Domnul păstor spre apărarea turmei, precum a găsit oaie spre ardere de tot, aceasta numai cer, fie cineva din cei ce se zavistuiesc, nu din cei ce se miluiesc, nu din cei ce le face tuturor pe voie, ci din cei ce știu și a greși pentru lucrul cel mai bun întru unele. Căci (a greși cineva) aicea este prea plăcut, iar plata cea de acolo (adică din isprava binelui) este prea de folos.”

8.Paretisindu-se Grigore de scaunul Constantinopolului, păstorii cei mai aleși cari sau aflat la Sobor, înduplecându-se la sfaturile lui, au hirotonit episcop al mării cetăți a Constantinopolului pe Nectarie din

Tarsul Ciliciei bărbat împodobit cu strălucirile de neam senatorial, și strălucit cu feluri de fapte bune, înaintea împăratului iubitorului de Dumnezeu Teodosie, și a tot clerul, și a cetățenilor. Iar pe Maxim ca pe unu ce sa împărtășit cu hula lui Apolinarie, golindu-l de Arhiereasca vrednicie l-au caterisit, și l-au lepădat. Și toate săvârșindu-le sau întors, și au mers iarăși la locurile lor, vezi pe lângă Istoricii cei ziși mai sus, și pe *Teodorit la Istoria Bisericească cap: 8.*

Soborul din Achilinia

9.Soborul din Achilinia sa adunat mai înainte de celălalt Sobor din Constantinopol, din pricina lui Paladie și a lui Secundian, care plângând înaintea împăratului Teodosie mult se tânguia, ca și cum cu nedreptate au fost clevetiți că au fost căzuți în eresul Arienilor, și cereau să se propovăduiască Sobor spre dezvinovățirea lor. Deci sau adunat în Achilinia 32 episcopi, a căror nume le vei găsi în Tomul I al Soboarelor.

Sobor în Constantinopol.

10. Soborul din Constantinopol, asemenea vestit de Teodosie, în vara cea viitoare după Soborul I adunat în această cetate, pentru tulburările Arienilor, carii vrea să ție casele de rugăciuni, vezi Socrat și pe Sozomen.

Sobor în Roma.

11.Întru același an sa adunat Sobor în Roma în zilele lui Damas, la care se chema Părinții cei ce venise în Constantinopol prin Epistolă de către Părinții Bisericii Apusene, ci ei sau lepădat de a călători, dar au trimis pe prea cucernicii și prea cinstiții episcopi Chiriac, Evsevie, și Persician cu cărți Sobornicești. (de unde se vede că și alt Sobor sa adunat în Constantinopol) în care cărți arătau pricinile, pentru care nu puteau ei să vină, și în scurt și Apostoleasca lor cugetare, și cele lucrate în Sooborul cel din Constantinopol de mai înainte, *după Teodorit.*

12. Iar în Soborul acesta Roman, pe care Teodorit îl numește prea mare, cu adevăre nu se vede, fiindcă nu se află lucrările lui. Însă de

mulți se crede că ari fi vorovit împreună pentru cele ce sau făcut în Antiohia între Paulin, și între Vinian, sau Flavian, și că scaunul episcopal din Antiohia sar fi dat lui Paulin. Căci după Sozomen „Că nu puțin sa tulburat episcopul Romii și toți Iereii din Apus, și îi scriu ei lui Paulin episcopul Antiohiei obișnuitele Epistole, prin care le numesc Sobornicești, iar către Flavian păzea tăcerea. Și era de față la acest Sobor, afară de Apuseni, de la Răsărit Paulin al Antiohiei, Epifanie la Ciprului, și cei trei trimiși de Sobor, precum sa zis mai sus.”

Sobor în Cesar-augusta Spania.

13. Soborul cel în cetatea cesar-augusta a Spaniei, este acel care a stricat pe episcopii cei rătăciți de Prisciliani, adică pe Istantie, și Saulin, precum sa zis mai sus în Capitol 21 & 3. Se află oarecare părți ale acestui Sobor, pe care lea îndreptat Baronie.

Sobor în Burdegali (Portugalia)

14. Soborul cel din Burdegali sau Portugalia, a fost vestit de Maxim Tiranul în anul 386 d.Hr. pentru Priscilian, care iarăși prin corespondența lui Grațian sa așezat episcop pe care la tras Itachie către Maxim, pârându-l pentru eres și pentru alte vinovății. Acest Sobor a oborât pe Istantie ca pe un nevrednic de episcopie, făcându-se aceasta Priscilian cunoscând că și el urmează a fi osândit, a chemat spre apărarea sa pe Maxim precum sa zis mai sus în cap: 21 & 4.

Sobor în Triberi.

15. Soborul cel din Triberi, sa vestit de același Maxim, în anul 386 d.Hr. pentru hatârul lui Itachie pârâșul lui Priscilian, căci ei stând față înaintea lui Maxim, și dovedindu-se eresurile și faptele lui Priscilian, a isprăvit a se hotărî împotriva lui Priscilian, și a celor de o credință cu el tăierea capului, pentru care pricină era socotit de mulți drept-slăvitori pricinuitor vărsării de sânge și era socotit nevrednic a sluji cele sfinte. Deci pentru aceste pricini el a rugat pe Maxim să adune Sobor în Triberi din Germania, la care Sobor a fost propovăduit nevinovat.

Sobor în Mediolan.

16.În sfârșit Soborul din Mediolan cetate a Italiei, sa adunat la anul 390 d.Hr. împotriva lui Iovian. Căci acesta fiind osândit la Soborul cel din Roma adunat de Siricie episcopul Romii, nu se stâmpăra, pentru care pricină Biserica cea din Mediolan, din care a fost lepădat Iovian, ca să fie mai adevărată pentru osândirea acestuia, a trimis Siricie scrisori către dânsa pentru cele lucrate la Soborul din Roma, pe care primindu-le episcopii cei din Mediolan, și împreună cu episcopii cei adunați din Galia cât și din orașele cele din jur, și cetindu-le, toți cu hotărâre obștească au mai adevărit pe hotărârea cea făcută asupra lui Iovian²¹¹.

---

²¹¹ În veacul acesta sau adunat și alte Soboare. Și dintre acestea Sobor în anul 303 adunat în Crit din Numidia, de Secund episcopul Tirici?, întru care au fost față mulți episcopi, care în vremea goanei au predat Sfinte Cărți, și care sau pocăit, și au hirotonit episcop Critului pe ipodiatonul Siluan, Augustin asupra lui Cresco Cartea 3 cap: 26, Optat Mitel Cartea 1 anul 305. Tot în acest an 303 sa adunat Sobor în Sinuesa cetate din această pricină: Marcelin episcopul Romii a fost pârât cum căci în capiștile Estiei, și Isidii a jertfit idolilor, drept aceea spre cercetare cu amănuntul sau adunat 300 episcopi întru o peșteră a aceleiași cetăți, care se numește Cleopatra, ce fiind peștera strâmtă, intrau numai câte 50, și ieșind aceia intrau alții 50. Markelin și-a mărturisit greșeala, și îmbrăcându-se cu sac, s-au căit zicând, am greșit înaintea voastră, și nu-mi este cu puțință a mă număra împreună cu voi în sfințitul Catalog. În anul 304 sa făcut Sobor în Africa de mulți episcopi, și s-au sfătuit să nu se împărtășească împreună cu cei ce au predat Sfințitele Cărți. În 305 sau 306 Sobor în Alexandria adunat de Petru episcopul locului întru care a fost caterisit Meletie Licupoleos. În anul 306 ori 311 sa făcut o adunare în Carhidon de 70 episcopi Donatiști, împotriva lui Cecilian, unde a fost hirotonit Maiorin. În anul 314 în Seleucia din Persia fiind întâi șezător Milissie episcopul de Susa, spre caterisirea lui Papa episcopul Seleuciei, și în locul lui a fost hirotonit Simeon. În anul 315 ori 321 în Alexandria de Alexandru episcopul ei, și de alți 100 de episcopi, între care a fost dat anatema Arie. În anul 119 ori 124 în Alexandria, întâi șezător fiind Ossios al Cordubei împotriva Arieniilor, Meletianilor, Colurtienilor, și a Sabelineilor, la Socrat Istoria Bisericească Cartea 3 cap: 5 și Baronie în Hronic la anul 319 Nomer 22. În anul 322 în Palestina pentru deosebirea lui Arie. În anul 326 în Alexandria, întru care Atanasie a luat scaunul Alexandriei. În anul 327 ori 328 în Nicomidia, ori în Antiohia, întru care Eustatie fiind pârât ca un curv, și Sabelian, au fost osândiți de 250 episcopi. În 333 în Carhidon, unde sau adunat 270 episcopi, însă toți Donatiști, care se împărtășeau împreună cu cei ce au predat Sfințitele Cărți, Augustin în Epistola 48 către Vichentie, și Baronie în Hronică anul 38 numer 28 și 29. Sobor în anul 334 în Cesareia Palestieni împotriva lui Atanasie. În 336 în Constantinopol de Evsevieni, și de Arieni pentru Marcel al Agkirei, întru care sa hotărât surghiunirea lui Atanasie în Triberii din Galia. În anul 337 în Roma de papa Iulie și de 116 episcopi Pravoslavnici, întru care a fost osândit Arie, și sa întărit credința cea propovăduită în Niceia. În 340 în Alexandria de 80 ori 100 de episcopi Pravoslavnici pentru Atanasie. În 344 ori 345 în Mediolan, de către Pravoslavnici. În 347 în Latopoli din Egipt de Pahomie, și de alți mulți episcopi, și monahi. În 348 în Numidia de Donatiști. În 348 ori 349 în Karhidon de Gratu episcopul locului, pentru liniște Bisericilor, au dat 14 Canoane. În 348 în Antiohia de Arieni, în care a fost caterisit Ștefan episcopul Antiohiei. În 349 în Ierusalim, întru care Maxim episcopul, și cei ce au iscălit împotriva lui Atanasie sau pocăit. În 350 în Corduba de Osiu episcopul locului, după cel din Sardica, în care sa judecat, și sa întărit ca și cel din Sradica. În 350 la Ierusalim, întru care a fost caterisit Maxim, și a fost hirotonit Chiril. În 352 în Roma la începutul Arhieriei lui Liberie, pentru Atanasie. La 354 în Antiohia împotriva lui Atanasie. La 357 în Vitera, ce de obște se zice Vezier întru care prin amăgirea lui Satrunin de Arelati a fost surghiunit Ilarie episcopul de Poitiers. La 358 în Melitini, în care a fost caterisit Eustatie al Sebastiei. Întru același an, a fost osândit și în Cesareia. La 358 în Agkora, jumătate de Arieni. La 359

CAPITOLUL XXIV

BĂRBAȚII CE AU STRĂLUCIT CU ÎNVĂȚĂTURA ȘI CU CUVIOȘIA ȘI OARECARE FEMEII CUVIOASE.

Amfilohie al Iconiei.

1. Amfilohie episcopul Iconiei din Licaonia, om ce a ajuns la vârful sfințeniei, și la învățătura cea din afară și ce Bisericească, care atât îl lauda Ieronim în Catalog încât îl scrie împreună cu Marele Vasile, și Grigore Nazianz, cu care a mers și la viața pusnicească, și era prieten

---

în Ahaia de 20 episcopi împotriva Aetienilor. La 360 în Antiohia, prin care Sobor Meletie al Sebastiei sa mutat în Antiohia. La 361 în Antiohia adunare de Arieni spre caterisirea lui Meletie. La 362 în Paris, întru care credința celui de o ființă sau întărit, și au fost caterisiți cei ce zic pe Fiul lui Dumnezeu că nu e de o ființă cu Tatăl, ci de asemenea ființă. La 365 ori 366 în Sicilia întru care sa întărit credința cea mărturisită în Niceia sa întărit. La 366 la Tiana de Pravoslavnici, în care sa aflat față Grigore Nazianz, Evsevie al Cesarii Capadociei, și alții, vezi pe Vasile la Epistola 74. La 371 în Egipt de 70 episcopi pentru Atanasie asupra proestoșilor Soborului din Arimina. La 373 în Iliric și sa întărit credința cea propovăduită în Niceia, La 372 ori 376 sa făcut adunare în Cizic, în care sa făcu nouă tălmăcire, care în locul zicerii, de o ființă, cuprinde pe zicerea, de asemenea ființă. La 372 ori 373 în Alexandria, pentru Markel al Angkirei. La 372 în Mediolan întru care Eparhul Ambrozie se alege Episcop. La 375 în Valentia Galia pentru buna rânduială bisericească, care a dat și 4 ori 5 Canoane. La 375 adunare de Arieni a fost în Agkira Italiei de Demosten episcopul Pontului, întru care a fost părât Grigore de Nisis, și în același an sa adunat în Nisis unde Grigore a fost învinovățit, și ca vinovat a fost judecat Grigore, măcar deși nu era de față. La 376 în Capadocia, la carele Vasile a adus înainte Cartea sa cea pentru Sfântul Duh, și sa adeverit. La 378 în Antiohia întru care sa întărit zicerea de o ființă. La 379 ori 380 în Antiohia pentru Bisericeasca buna rânduială. La 380 în Mediolan, spre dezvinovățirea Indikei fecioarei sfinte, fiind părâtă că și-ar fi stricat fecioria, vezi la Ambrozie Epistola 44. La 386 în Roma de Siricie, și de 80 de episcopi, pentru buna rânduială Bisericească. La 386 iarăși în Carhidon pentru buna rânduială. La 389 în Antiohia vezi pe Sozomen la Istoria Bisericească Cartea 7 cap: 15. Tot la 389 în Tesalonic împotriva lui Bonosu ereticului. La 390 în Carhidon de către Genetlie episcopul, și au dat 13 Canoane. La 393 în Carhidon sa făcut adunare Maximianiții împotriva lui Primianu. Întru același an în Ipona Africa pentru buna rânduială, și au așezat 9 Canoane. În anul 394 în Constantinopol pentru Arapie, și Bagadie, fiecare pretinzând episcopia Bostrilor, practicele acestui Sobor se află la Balsamon. În anul 394 tij sa făcut o adunare în Bagueie Numidia de 310 Primianiți împotriva Maximianiților, vezi pe Augustin împotriva Kestron, Cartea 3 cap: 58. În anul 397 în Augusta Tavriniilor în care sa adunat episcopi Galiei, și au așezat 8 Canoane. Întru același an 397 sa făcut Sobor și în Carhedona la care sau adunat 127 Părinți împotriva Donatienilor, și a altoreretici, și au așezat 50 Canoane. În anul 398 iarăși sa făcut în Carhidon la care sau adunat 214 episcopi și au așezat 104 Canoane. Întru același an sau adunat acestă Sobor în care a fost 73 episcopi, și au așezat 25 Canoane. În anul 399 sau adunat în Alexandria, și în Ierusalim împotriva Origeniștilor. În anul 400 sa făcut Sobor în Constantinopol, și sau adunat 25 episcopi din Asia, pentru Antonin episcopul Efesului.

cu dâșii, iar pentru cărțile lui pline de filosofești socotințe a zis: „Nu știi ce ești dator mai întâi a lăuda întru ele, pe învățătura veacului acestuia, sau pe știința Dumnezeieștilor Scripturi.” Acesta ruga pe împăratul Teodosie ca să izgonească din cetatea împărătească pe Arieni, fiindcă huleau pe Fiul lui Dumnezeu, sau măcar să nu aibă voie a face adunări. Fiindcă vede că împăratul nu are tragere de inima spre aceasta, au păzit vrea, când Arcadie ședea în paradă cu tatăl său, și a intrat, deci împăratului Teodosie ia dat cuviincioasa cinste, urația și închinăciune, iar către Arcadie a zis așa prost: „Bucură-te copile.” La aceasta sa mâniat împăratul, socotind aceasta ca o defăimare pentru fiul său, dar Sfântul ia zis: „Tu cu adevărat om fiind, nu ai suferit necinstea fiului tău, și socotești că Dumnezeu și Tatăl, pe cei ce hulesc pe Unul Născut Fiul său, nu îi urăște, și nu-i vrăjmășuiește, nici nu se mânie asupra celor ce dau lui voie de a petrece împreună cu cei drept slăvitori, și de a strica pe mulți.” Deci mirându-se împăratul de această aflare a Sfântului, a oprit adunările Arienilor. *Optimos*. Asemenea cu acesta a fost și Optimos, care în vremea aceia era vestit întru învățatură.

Arsenie.

2. *Arsenie cel Mare*, a fost diacon al Bisericii din Roma, vestit în cuvinte și în fapte bune, pe care de la Roma la adus Teodosie, ca să învețe pe Arcadie și pe Onorie fii săi învățătura cea în cuvinte și cea în moraluri, și i-a poruncit, ca să se poarte către dâșii, nu ca și către împărați, ci ca niște oameni de rând și proști, și să-i bată de îi va vedea că se lenevesc la învățături, care făcându-i odată aceasta lui Arcadie, fiindcă a greșit la învățatură, puțin a lipsit ca să-l omoare cu vicleșug. Ci înțelegând Arsenie a fugit pe ascuns din curtea împărătească, și venind la schit a petrecut viață monahicească, și sa făcu asemenea cu Îngeri.

Diodor episcopul Tarsului și Teodor episcop de Mopsuestias.

3. În anii Soborului din Constantinopol, s-au aflat doi mari bărbați, adică Diodor episcopul Mopsuestiei, care au luptat împotriva Arienilor, a lui Macedonie, și a lui Apolinarie, și au tâlcuit cealaltă

Scriptură, și în mare cinste fiind a murit, și nimeni fiind ei vii nu lea găsit metehne, ci mulți au scris către ei laude, căci îi laudă și Marele Vasile și Hrisostom. Iar în urmă pornindu-se dogma lui Nestorie, a fost silit Chiril, cel ce mai înainte îi lauda, să scrie împotriva cărților lor, pentru că de la dânșii își întărea Nestorie dogma sa. Căci tâlcuind ei Dumnezeiasca Scriptură nu au rămas până la cuviință, ci vrând să împartă glasurile cele ce sunt în Sfânta Scriptură, pe unele adică Dumnezeirii, iar pe altele omenirii, sau aflat două ipostasuri a lui Hristos, și punând ei despărțire, pentru aceasta Chiril a fost silit să scrie împotriva lor. *Praxis 4 a lui Leontie Sholasticul Bizantianul.*

Ambrozie al Mediolanului.

4.Ambrozie episcopul Mediolanului, sa născut în Galia din tată Simah Eparh, care sârguindu-se la buna vorbire Latinească, a vorovit dimigorii vrednice de laudă, până la o vreme în adunări și în judecătorii, iar în urmă a fost cinstit cu vrednicia de Ipat de la eparhul Prov, a fost trimis să ocârmuiască Liguria. După aceasta murind Auxentie Arianul episcopul Mediolanului, fără voia sa a fost ridicat la scaunul de episcop al Mediolanului deși afară de Canonul 2 al Soborului cel din Niceia. A strălucit întru el curăția sufletului, buna cunoștință, slobozenia de a vorovi, sârguința la învățăturile Bisericii, și tot felul de faptă bună. Iar cât de vrăjmaș era Arienilor îl arată, nevoințele sale, pe care lea pus împotriva lui Iustina Ariana maica împăratului Valentian. Și ajungând în adânci bătrânețe, sa mutat către Domnul în vremea lui Arcadie și a lui Onorie împăraților. Pentru aceasta zice *Marele Vasile în Epistola 55.* „Însuși Domnul de la judecătoria pământească tea mutat pe scaunul Apostolilor.”

Ieronim prezbiterul.

5.Ieronim prezbiterul Antiohiei, sa născut din tată Evsevie în cetate megieșă cu Stridonii, precum însuși scrie în Catalog capitolul din urmă, aproape de Dalmația și de Peonia. A învățat Gramatica de la Dalmat cel mai însemnat gramaticu, iar întru cele evreiești pe iudeii Varabamon și Leteon și la teologie pe Didim Alexandrinul, și pe Grigore Nazianz. Și fiind prezbiter al Bisericii Antiohiei, și rănindu-se

de dragostea vieții monahicești, a lăsat Antiohia, ca să-și plângă păcatele în câmpii și în locuri pustii, și ca să atragă la sine iubirea de oameni a lui Dumnezeu, precum însuși mărturisește în Epistola 61. Deci încercând o mare Bibliotecă sa dus la Alexandria, unde viețuia în pustie, și făcând așa câteodată venea în alte locuri, în urmă intrând în pustia cea mai dinăuntru a petrecut acolo 6 ani, în rugăciuni, psalmodii în privegheri, și zăbovind în osteneli. După aceea a fost chemat la Roma de papa Damasus, la care prin Epistole sa făcut iubit, la atâta cinste și vrednicie au ajuns, încât după moartea lui Damasus sa găsit de către toți cuviincios a urma în scaunul episcopal, ci clericii lau obijduit cu clevetirile, sa întors înapoi în Betleem, unde Paula Romana gospodină blagorodnică, a zidit 4 Mănăstiri, 3 de femei, cărora le purta de grijă, iar cea de a 4 -a e bărbați, în care a petrecut Ieronim 20 ani în rugăciuni, și în cântări, și întru îndeletnicirea Dumnezeuieștilor Scripturi, și în sfârșit sa mutat către viața veșnică, în vremea împăraților Onorie și Teodosie. **Cărțile lui.** Acesta a scos două tălmăciri a Dumnezeuieștii Scripturi, pe una a celor 72 din limba Elinească în cea Latinească, iar cealaltă din izvodul evreiesc, după rugămintea lui Damasus. El întâi decât Latinii a scris tălmăcirea, tâlcuirii însă mai al toate Cărțile Scripturii, și mult lupta împotriva ereticilor, și ca să zic așa, Epistole nenumărate. Și în sfârșit a scris și Catalogul cel pentru Scriitorii Bisericești.

Pachian.

6. Pakian episcopul cetății Barkion din Spania, om vestit la viață, și la cuvânt, a scris în Latină multe cărți cu frumoasă alcătuire precum zice *Ieronim în Catalogul cap 106* din care se află în Biblioteca Părinților 3 Epistole vestite, către Simpirichian, și Navat sfătuindu-i către pocăință, și cuvânt pentru botez. Și ajungând la adânci bătrânețe, a adormit în vremea lui Teodosie, după Ieronim, la același loc.

Filastrie episcopul.

7. Filastrie episcopul Brixiei din Italia, despre care zice Sfințitul Augustin, că la văzut în Mediolan împreună cu Ambrozie, unde au stătut împotriva ereticului Aetie Arianul, până la toigiri și răniri, a

scris pentru eresuri, atât pentru cele ce sau ridicat mai înainte de Nașterea lui Hristos, cât și pentru cele după Hristos, până la anii săi, din care se vede că era om prost, și de judecată.

Rufin.

8.Rufin prezbiterul Akiliei, oarecând prea simpatic lui Ieronim legați și nedespărți în dragoste frățească, precum mărturisește acestaș *Ieronim în Epistola 4 către Florentie*, și la urmă potrivit pentru vătămarile minții lui Origen, precum sa zis mai sus. Acesta mai înainte era mult lăudat pentru învățătura elinească și latinească, și pentru știința Istoriilor. A tălmăcit în limba Latină Istoria Bisericească a lui Evseviev, adăogând în 2 Cărți, și pe Iosif Flaviu, și pe alții oarecare, pe care îi înșiruie numărându-i Ghenadie în Cartea cea pentru slăviții bărbați cap: 13 a murit în Sicilia în vremea lui Onorie și Teodosie cel mic.

Gaudentie.

9.Gaudentie, diadohul lui Filastrie în episcopia Brixiei, a fost ridicat în scaun la vârstă necoaptă, bărbat strălucit în învățatură mai mult decât alții, și în moraluri. Cele ce sunt scrise în Biblioteca Părinților.

Prudentie.

10. Arurelie Prudentie Clement Spaniolul, mai întâi a fost ostaș prost, apoi ostaș al cetății, și după unii Ipat. Ghenadie îl numește pe el bărbat procopsit la învățătura cea dinafară, de cuviință este însă mai bine a se zice poetic Hristian prea împodobit, precum pentru ceialalți mărturisesc laudele lui cele pentru Cununi, unde pe nevoințele Sfinților mucenici le laudă.

Hromatic.

11. Hromatic episcopul Akiliei, bărbat a fost după Ieronim prea sfânt, și ajuns la vârful pedepsirii, și al învățături.

Paula Romana.

12. Afară de cei ziși, au strălucit și oarecare femei în anii aceștia, după fapta bună, și după sfințenie, precum prea strălucita Paula Romana, având neamul cel despre maică din veche seminție a lui Scipiu și Grakhilor, care murind Xantie bărbatul ei, a venit de la Roma cu Paulin episcopul Antiohiei, și cu Epifanie la Ciprului, a venit în Iudeia, și în Egipt și a intrat și a umblat pe la toate locurile care le pomenește Dumnezeuștile Scripturi. În sfârșit săvârșindu-se în Bethleem, patria Mântuitorului, a zidit acolo 4 Mănăstiri, precum sa zis mai sus. Era femeie prea cercată în citirea Dumnezeuștilor Scripturi, evlavioasă, cu a cărei rugăminte și îndemn, Ieronim a tâlcuit Sfânta Scriptură. Sa săvârșit în Mănăstire, viețuind acolo 20 ani. Și a fost cinstită de Ieronim cu voroavă deasupra mormântului și după înmormântare.

Iulia.

13. Iulia Eustohia a fost fiica lui Paula, (*după zisa lui Ieronim*) Iulia era numită singurateca pildă a nobileții și a fecioriei în toată lumea. Aceasta venind cu mama sa în Bethleem, se nevoia la sfințitele nevoițe, păzind cu tot chipul fecioria nespurcată. Ieronim pomenește despre dânsa în multe locuri în scrierile lui, nu puțin laudând-o, pentru cuvioșia sa, și pentru celelalte fapte bune feciorești ale ei. Sa săvârșit în Bethleem, viețuind în Mănăstire 35 de ani.

Melania Romana.

14. Melania Romana, și aceasta femeie prea vestită, și rămânând văduvă de bărbat, și sărmănită²¹² de doi fii întâia venit în Egipt, apoi în Ierusalim, având împreună călător pe Rufin. Iar după ce a venit în Egipt, a câștigat prieten pe Didim Alexandrinul. Și în Ierusalim a zidit o Mănăstire, unde cheltuind viața de mulți ani în rugăciune către Dumnezeu, iarăși sa întors la Roma, unde urmele sfințeniei pilduindu-le, iarăși sa întors la Ierusalim, de unde a trecut la viața cea mai bună.

Marcela.

---

²¹² I-au murit doi fii. N.tr.

Nu de mai puțină laudă și noblețe a fost Marcela, care după măritare de 7 ani văduvind, a rămas în desăvârșită văduvie, și a urmat viața monahicească, nevoița cea bună sa nevoit, povestește Ieronim la Epistola 127.

Monica.

16.Întocmai cu acestea a strălucit și Monica maica lui Augustin, fiind femeie cuvioasă și sfântă, care plângându-și norocul, din pricina lui Augustin fiului său, căci căzuse în eresul Maiheilor, se ruga lui Dumnezeu cu mare înfocare pentru dânsul, și se bocea mai mult decât bocesc maicile pe fii lor morți, precum mărturisește însuși Augustin în Cartea 3 Confesiuni cap: 11. În sfârșit ascultând Dumnezeu cererea sa, nu și-a mai dorit altceva decât un sfârșit creștinesc. *Alți îmbunătățiți.*²¹³

---

²¹³ În veacul acesta sau aflat și mulți alți vestiți bărbați, precum Maxim Mărturisitorul în vremea lui Maximin, de către care i sa scos ochiul drept, și ia sfărâmat piciorul stâng, după *Rufin Cartea 1 cap: 17 și Sozomen Cartea 1 cap: 10*. Ori piciorul drept după *Teodorit Cartea 2 cap: 26* și a fost surghiunit la Ocna de metale, împreună cu Pafnutie. Flavian din Antiohia din părinți nobili, după *Socrat Cartea 5 cap: 5 și 15 și alți Istorici*. Eusebie episcop de Samosata. Acesta la un Sobor din Antiohia, după războiul lui Constantie cu Perșii, a luat de la Arieni legiuirea Soborului, pentru hirotonirea lui Meletie, și în urmă fiindcă Arieni nu voiau pe Meletie ca pe cele ce cugeta drept, a silit pe Evsevie să dea Arienilor actul cu acea lege, le însă nu a voit, deci Arieni au alergat la împăratul Constantie care a scris lui Evsevie să dea decretul, iar de nu, va porunci să i se taie mâna dreaptă, iar el nimic temându-se, tăiați-mi și stânga, că decretul nu-l voi da, decât Soborului, căci de la Sobor l-am luat ca un zălog. Mirându-se de aceasta împăratul nu numai că nu ia făcut rău, ci și la lăudat, vezi pe *Teodorit Cartea 2 cap: 31 și 32*. În urmă Valent la surghiunit în Tracia, de unde iarăși a fost chemat înapoi, în vremea lui Iovian precum zice *Socrat Istoria Bisericească Cartea 3 cap: 25*. Acesta intrând în Dolihia din Siria, care era plină de Arieni, ca să hirotonească pe oarecare episcop pravoslavnic, o femeie Ariancă aruncând în el cu o cărămidă la omorât. Faustin prezbiterul care a scris și o Carte pentru credință împotriva Arienilor. Teofil episcopul Antiohiei viteaz apărător al Hristianilor, împotriva păgânilor pe a căroră capiști le-au risipit, pe idoli, lăsând numai unul, ca să se vadă, la ce fel de dumnezei se închinau păgânii. Pafnutie mărturisitorul, cel osândit împreună cu Maxim. Serapion Tmufeul ori Tebeul care a fost trimis cu 4 episcopi egipteni către Constantie după Soborul cel din Arimin, și adunat în Seleucia, ca să liniștească pe împărat și să dea răspuns pentru pravoslavnicii, acesta a scris și o Carte împotriva Maniheilor, și pentru Psalmi. Încă și Spiridon făcătorul de minuni a cărui viață o scrie Metafrast și alții. Victorin episcopul, a scris multe tâlcuiri la Scripturi, și o Carte împotriva eresurilor. Pavel pusnicul (el a început primul a pusnici), și Evagrie monahul, care a scris 7 Cărți osebite. Publia prea nobilă maică a lui Ioan al Antiohiei, care după moartea bărbatului ei se zăbovea a crește și a hrăni fecioare întru cuvioșie și feciorie. Întru una din zile cântând împreună cu fecioarele Psalmul 115 stih 4-8 și tâmplându-se a auzi împăratul, sa mâniat și a poruncit, ca el când trece pe acolo ele să nu mai cânte, ci Publia iar cânta alt Psalm, Să se scoale Dumnezeu și să se risipească vrăjmașii Lui etc. De unde împăratul Iulian a poruncit să fie adusă înaintea sa, și a bătut-o slugile împăratului, și apoi au liberat-o. Însă Publia nu a lipsit și atunci când trecea împăratul cânta Psalmi pentru lauda lui Dumnezeu. Vezi pe Teodorit Istoria Bisericească Cartea 3 cap: 9. Sunt și alți cuvioși și bărbați îmbunătățiți pe care pentru a scurta vorba îi tac.

ADUNARE PE SCURT

A ÎNVĂȚĂTURII A BUNEI RÂNDUIELI ȘI A MORALULUI BISERICII ÎN VEACUL 4.

Învățătura.

1.Învățătura Bisericii una fiind, în privința dogmelor, este tălmăcită când este luptată de potrivnici, atunci Biserica întrebuițează nouă hotară, spre descoperirea și cunoașterea adevărului din minciună, și găsește multe ziceri să le pună înainte, adică împotriva rătăcirii să aducă dogma drept tâlcuitoare, pentru dreapta înțelegere a dogmelor. Aceasta sa tâmplat Bisericii în acest veac 4 pentru taina Sfintei Treimi și a înomenirii Fiului.

2.Soborul din Niceia, nu a adus nimic nou cu privire la primele 3 veacuri de credință pentru învățatură la Treime. Ci văzând ei răutatea Arienilor rău tălmăcind cuvintele, pe care le întrebuița până atunci Biserica spre tălmăcirea credinței, Biserica nu a pus un hotar nou pentru întrebuițare, când zice că Fiul lui Dumnezeu este de o ființă cu Tatăl, adică de aceeași ființă. Arienii în tot chipul să întărea să zică, ca în locul lui de o ființă, cu sofisme se întărea pe Omousion, adică, că ființa Fiului este asemenea cu cea a Tatălui, de unde după socoteala lor, ființa Tatălui și a Fiului nu este aceeași, această rea slăvire a Arienilor, au silit pe Părinți, ca și cu zicerile Scripturii să tălmăcească dogma aceasta mai pe larg, dezlegând socotelile potrivnicilor, și întărind înțelegerea cea dreaptă a hotarelor **Ființii, Firii, Feței, și Ipostasului**. Dacă despre o parte Arienii i-au silit să tălmăcească pe Omousion (de o ființă), despre cealaltă parte eresul Sabelienilor ale Fotinienilor iau agareisit să întărească pe osebirea fețelor. Adevărat însă că drept slăvitorii multă vreme nu erau uniți la un glas la ce înseamnă Ipostas. Unii ziceau trei Ipostasuri întru Dumnezeu, înțelegând prin Ipostas Fața, iar alții ziceau un Ipostas întru Dumnezeu, înțelegând de Ipostas pe Dumnezeiasca Fire. Filonichia

(pricirea) aceasta, care alta nu este, decât o pricire pentru numiri, a luat sfârșit con-glăsuindu-se toți, ca să zică trei Ipostasuri, adică trei Fețe. La începutul veacului 4 nu a fost nici o filonichie cu privire la Dumnezeirea Duhului, ci numai pentru a Fiului. Jumăt-Arienii în urmă luptând pentru Dumnezeirea Duhului, au silit pe drept slavnicii Părinți să scrie, și să dovedească pe Dumnezeirea Duhului, mai ales la Soborul II Lumnic. În acest veac pentru înomenirea Fiului, curat sa făcut osebirea amândurora firilor întru Hristos, și a fost osândit Arie, care slăvea, că Dumnezeirea lui Hristos este în loc de suflet, încă și Apolinarie, care slăvea că sufletul lui Hristos nu avea minte, de unde se amesteca amândouă firele. Cât despre celelalte dogme ale credinței, fiindcă pentru ele nu se lupta de către cineva-și, Dumnezeieștii Părinți nu au scris, numai le învăța în școlile catihetice, în voroave, și în adunări. Au surpat încă nebuneștile cuvinte ale Maniheilor pentru începutul răului, și au sistematizat dogma pentru stăpânirea de sine a omului.

3.În veacul acesta au fost osândite mai multe mincinoase slăviri ale unora din cele 3 veacuri de mai înainte, precum: la împărăția lui Hristos cea de 1000 de ani pe pământ, oarecare slăviri pentru firea sufletului, pentru căderea dracilor pentru dragostea muierilor. Toți au mărturisit căderea omului pentru păcatul lui Adam, necăjitele urmări ale căderii acesteia, neapărata trebuință a Botezului pentru mântuirea omului celui căzut, precum și a pruncilor. Părinții vederat au cunoscut adevărata înfățișare a Trupului, și a Sângelui lui Hristos în Taina Euharistiei (Liturghiei), au întărit necesitatea pocăinței, pentru iertarea păcatelor, și stăpânirea Bisericii de a dezlega păcatele. Au cinstit pomenirea Născătoarei de Dumnezeu, a Apostolilor, și a Mucenicilor. Părinții socotea pe Sfânta Scriptură ca fiind insuflată de Dumnezeu. Și o întrebunțau, asemenea și predania spre dovada dogmelor celor drepte împotriva bârfelor împotrivorilor. În scurt, în acest veac Părinții au vorovit pentru Taine, mai curat, mai cu scumpătate, și mai cu prozicere, decât în veacurile trecute. Iată ce atârnă de învățătura Bisericii, în acest veac 4. Să zicem puțin oarece și pentru buna rânduială.

Buna rânduială.

4.Buna rânduială în veacul 4 au ajuns în treapta cea mai desăvârșită. Liberându-se Biserica de cumplitele prigoane ale necinstitorilor de Dumnezeu Tirani, se bucura de dorita slobozenie, și voia de la împărații Hristiani, mai ales însuși Împărații au ridicat Biserici vestite, și strălucite, au prăznuit luminat înnoirile (sfințirea) lor, și Hristianii de pretutindeni zideau cu libertate Biserici, pentru slavo cuvântarea lui Dumnezeu. A fost rânduit să fie serbată Dumineca, și să se ferească Hristianii să nu lucreze nimic întru această zi. Și au rânduit ca nu numai Dumineca să fie prăznuită, ci și Nașterea lui Hristos, Învierea, Cinci-zecimea, și zilele în care Mucenicii au primit de la Domnul cununile muceniei lor. Bisericile erau împodobite și înfrumusețate cu case și cu cărți. Botezul se da celor ce veneau la credință în ziua Paștelui și a Cincizecimii, cu strălucire și în vederea fraților, după Botez se ungeau cu mir cei botezați, aceasta la Bisericile Răsăritenilor, fiindcă la cele Apusene preoții numai mâinile puneau peste cei botezați²¹⁴. În acest veac pocăința era aspră, ca și în cele trecute. Clericii mai mult nu erau supuși unei pocăință obștești, Biserica numai îi caterisea, și îi număra împreună cu norodnicii, o dată numai se primeau greșiții la obșteasca pocăință. Dumnezeiasca Liturghie se săvârșea cu strălucire, și sau adaos cu multe rugăciuni. Diaconii împărțeau celor ce stăteau de față Euharistia cu amândouă felurile, (adică cu prea Sfântul Trup, și prea Scumpul Sânge al Domnului), în scurt toate Tainele, se săvârșeau înaintea a tot norodul și cu strălucire.

5.Vrednicia de episcop sa suit la mare slavă, administrarea Bisericii sa împărțit, după cum era împărțită împărăția, prima era Roma, apoi Alexandria, Antiohia, și Ierusalimul. După vreme Biserica Constantinopolului, pentru că era noua Romă au luat protia (întâietatea) după scaunul din Roma veche. Asemenea și celelalte Biserici se cinsteau după vrednicia Eparhiilor întru care erau ele, și Mitropoliile a fost rânduite în cetățile cele mai de frunte, afară de

---

²¹⁴ Numai papa ungea cu Sfântul Mare Mir. N.tr.

Africa a cărei Mitropolit era episcopul cel mai vechi. Episcopii eparhiei se adunau în fiecare an, și după împrejurări se adunau episcopii mai multor Eparhii la un loc, ca să cerceteze buna rânduială, învățătura, sau altă pricină Bisericească care atârna de dânșii. Bisericile cele mai întâi ale Eparhiilor aveau mulți slujitori, precum Ierei, Diaconi, Ipodiaconi, Neopriți, Citeți, Ușieri, și alții. Prin sate și târguri sau zidit multe Biserici ocrotindu-se de Ierei, însă la partea Răsăritului prin sate și orașe era un Horepiscop mai sus decât Iereii, însă mai jos decât episcopii, și mai ales supus episcopilor.

6.Averile Bisericilor din zi în zi creșteau din bogate daruri ale împăraților, și din milele Hristianilor, au luat voie Biserica să aibă și averi nemișcătoare, pe care le chivernisea episcopul pentru hrana slujitorilor Bisericii, și spre ajutorul săracilor, însă clericii nu era îngăduit să aibă venituri (intrade). Pentru hatâr²¹⁵ sau pentru altă pricinuire, nu se hirotoneau Ierei sau în altă vrednicie a clericilor, fără numai rânduindu-se lor și Biserica la care trebuia a sluji după treapta lor. Iereii viețuiau de voie într-o feciorie, câți însă mai înainte de a se hirotoni erau însurați, aveau pe femeia lor și după hirotonie, însă murindu-le femeile cele dintâi, nu luau altă femeie. Singur episcopii după ce se prohiriseau la vrednicia de episcop se despărteau de femeile lor. La Apus însă și Episcopii și Iereii, și Diaconii viețuiau neînsurați.

7.În acest veac 4 au luat început așezarea vieții celei monahicești. Și în primele veacuri sau arătat oarecare Hristiani, viețuind în asprime, și într-o înfrânare, care se numeau aschitii (sihaștrii) de frica muncilor aceștia au fugit în pustietăți, însă nu se vede că viețuiau la un loc împreună, nici sub ocârmuire sau întâi stătători. Antonie cel Mare a fost cel întâi învățător al pustiului, nu că el a locuit mai întâi pustiul, ci el a fost primul care a adunat spre a viețui împreună mai mulți la un loc. Căci au venit în pustie ca să-i urmeze, și și-au făcut colibe, aproape unii de alții, și locuiau, și acesta este cel dintâi început al Mănăstirilor celor din Egipt după anul 300 d. Hr. în vremea prigoanei.

---

²¹⁵ Nu se hirotonea pe pile. N.tr.

Ci sau adaos numărul monahilor când Biserica lui Dumnezeu se bucura de pacea ce avea, și în puțină vreme pustietatea Egiptului sa umplut de monahi, și de Mănăstiri. Sfântul Ilarion după ce a venit să-l cerceteze pe Sfântul Antonie în pustie, sa întors în patria sa cu oarecare pusnici, și la anul 328 au alcătuit Mănăstiri. Apoi Pahomie, primul a scris rânduiala vieții monahicești, unind multe Mănăstiri întruna, rânduindu-le un loc, și și un chip cum să petreacă, și a alcătuit și multe Mănăstiri de femei. O petrecere sfântă și de sine curată, buna lucrare a pământului, înfrânarea, mâncarea uscată de unde se pricinuia buna sănătate a trupului, lesnicioasa câștigare a celor cerești, și ferirea de cele lumești, pe mulți a îndemnat o petrecere ca aceasta. Pentru aceea nu numai în pustietăți, și împrejurul cetăților ci și în cetăți s-au alcătuit multe Mănăstiri, în care viețuiau cei ce monahiceau ca în pustie, măcar deși se aflau în lume, supuși unui mai mare, pe care îl numeau egumen sau Arhimandrit. Această petrecere monahicească a venit de la Răsărit la Apus, către sfârșitul veacului 4.

8.Pe lângă acestea la Răsărit Hristianii posteau Miercuri și Vineri în fiecare săptămână, , asemenea și la Apus, afară de Biserica Romii, care în loc de Mercuri postea Sâmbăta. Postul acestor două zile era înfrânarea despre tot felul de mâncări, și numai după apusul Soarelui gusta Hristianii puțină pâine, și bea puțină apă, și mulți nici aceasta, ci rămâneau postind până a doua zi. Sunt și multe altele care se cuvin bunei împodobiri și rânduiei Bisericești, care pentru a scurta vorba le tac. Cel ce voiește a ști mai multe cetească Canoanele osebitelor Soboare. Este vreme însă să zicem puține oarece și despre moralul Bisericii din veacul 4.

Moralul.

9.Pentru moral puțin este a zice, fiindcă nu a fost luptat de potrivnici precum învățătura, și să cadă întruna slăbiciune, ci sa luptat de asprimea Navatienilor, Înfrânaților, Eustatienii, și Lukiferieni. Biserica sa împotrivit la asprimea acestor eretici și shismatici, și păzeau totdeauna libertatea Evanghelică, lăsând păcătoșilor chip să se unească cu Biserica, adică prin mijlocirea pocăinței. Epsicopul adesea învăța pe norod, tâlcuind alcătuirile

năravurilor Hristianilor, și îndemnându-i la fapta bună, și la lucrarea milosteniei. Sfătuiau pe credincioși la cele cuviincioase lor, și îi muștra pentru greșelile lor. Învățau fâțiș, fără frică, cu libertate, și muștrau fără a căuta la față. În acest veac au început a se rânduiri închipuiri, și Canoane pentru petrecerea Hristianilor credincioși, și s-au arătat multe cărți sihăstrești și duhovnicești. Încât către moralul Hristianilor, fiindcă se făcuse obștească religia Hristianilor în toată împărăția Romanilor, nu este de mirare că se aflau mulți Hristiani având numai numele, și nu petrecerea, erau însă mulți care măcar deși nu luminați au arătat mare râvnă pentru religie, și Hristiană blagocestie și viețuire. Mai ales clericii petreceau cu întreagă înțelepciune, și de s-au arătat oarecare iubitori de slavă deșartă, și desfrânați, au fost între Arieni, dar între cei Catolicești mai toți episcopii au strălucit întru cuvioșie, în fapta bună, și întru întreaga înțelepciune. Și acestea sunt destule pentru învățătura, buna rânduială, și moralul Bisericii pentru veacul patru.

Sfârșitul părții a II-a a Tomului I.

SCARĂ
A CAPITOLELOR TOMULUI I.

PARTEA I.

INTRODUCERE.

CAPITOLUL I.